

శ్రీ మ దాంధ్ర

సప్తమ, అష్టమ, నవమ స్కంధములు

విద్వాన్ కల్లూరి వేంకట సుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులుగారిచే
పరిష్కరింపఁబడి. లఘుటీక. ప్రతిపదార్థములు, వ్రాయఁబడినది

ప్ర కాశకులు :

బెజవాడ - మద్రాసు.

బెజవాడ - మద్రాసు.

[కాపీరైటు రిజిస్టర్డ్]

13010 శ్రీ సరస్వతీ ప్రార్థన

త్రిలోకలంఘ్యమైష్వర్యము $\diamond$ సోఽగ మౌక్త్య సంతింతు మైకత
శ్రోశీకిం జంబరీకచయ $\diamond$ సుందరవేణికి రక్షితామర
శ్రోశీకిం దోయజాతధన $\diamond$ చిత్తవశీకరభైక వాటిని
వాణికి నక్షదామరుక $\diamond$ వారికపుష్టక రహస్యపాణిం.

క. పల్లి నిన్నుదలంచి పుష్టకము చే $\diamond$ తం బూనితిని నీవు నా
యల్లం బండున నిల్చి జ్ఞాంభణముగా $\diamond$ మనోహర మనస్సంబు భా
ర్యేల్లం బిల్లుము నాగువాత్కునను సం $\diamond$ ప్రతిని నానోహిని
పుష్టాస్పత్రి సరస్వతీ ధనివతి $\diamond$ పుండ్రేందు లింబనాదా.

— $\diamond$ శ్రీమద్భాగవత గ్రంథసారమునకు వ్యాసునిమార్పి ప్రార్థన $\diamond$ —

ఉ. ప్రాంతుశ్చయోదనీలతసు $\diamond$ భావిత ముద్వల దంభధారం లం
గాంబు జటాన్మటాధరణు $\diamond$ నాగవశుంజవరాగ్ని శివ్య ని
స్సంశయకాం కృష్ణమృగ $\diamond$ చర్మ కృతాంబుకృష్ణాన్త భాగనీ
వంశవివర్ధనం ద్రిదశ $\diamond$ వంతు సాత్వికవేయం గొల్పదశ.

— $\diamond$ శ్రీమద్భాగవతాన్వయచరిత్రమునకు ముగియుమార్పి ప్రార్థన $\diamond$ —

మ. సముద్రై యెక్కడు ముక్తచ్ఛేదయ్యెదై $\diamond$ సన్న్యాసిన్మిత్రు లుదాహరి
న వాపభీతి నొహం బుదూర యనుచుఁ $\diamond$ వ్యాసుని గురొత్త
త్తుముబం దప్పయితక బ్రతిక్ష్వయి ను $\diamond$ క్కలంబు నున్నట్టి భా
తమయన్ మ్రొక్కెద బాదరామాణే దహి ధవ్యాగ్రజీ ధిముగి.

— $\diamond$ శ్రీ మద్భాగవత ప్రార్థన $\diamond$ —

ఆ. వేదకల్పవృక్ష $\diamond$ విగతత సుము శుక
ముఖసుధాద్రవమున $\diamond$ మొనసియున్న
భాగవతపురాణ $\diamond$ ఫలగుహస్నాదన
పదవిం గనుడు రసిక $\diamond$ భావవినులు.

మ. లలితస్కంధము కృష్ణమాలయ భుక్త $\diamond$ నా సాధుని బుధుని
జాలతాళోభితముక్ సువర్ణ సుమన $\diamond$ మున్నె నామన మందన
జ్వలవృ త్తంబు మహాఫలంబు విమల $\diamond$ వ్యాసాలవాలంబు నై
వేలయన్ భాగవతాఖ్య కల్పతరు ను $\diamond$ ర్విక సర్వవిశ్రే స్థుని.

— $\diamond$ గ్రంథనాయకుడగు శ్రీరామముని ప్రార్థన $\diamond$ —

క. శ్రీకంఠచాపఖండన | సాకారిప్రముఖ వివర $\diamond$ భండన వివర
త్కౌత స్రవంశమందన | రాకేందుయశశీకాల $\diamond$ రామనృసింహ.

విషయ సూచిక

*****

సప్తమ స్కంధము

శ్రీహరి ద్వారపాలకులను సవకౌగులకలన శాపము గల్గెట	5
చాల వేషముదాల్చిన యుండును గాని పేడు సుశుక్లోపాఖ్యానము	10
బ్రహ్మదేవుండు హిరణ్యకశిపునకు కరంబు లిచ్చుట	18
శ్రష్టానిని చరిత్రము	25
హిరణ్యకశిపుండు శ్రష్టానిని వివిధోపాయముల వింశించుట	40
శ్రీహరి వరసింహుదాపంబున స్థంభంబునం దావిగల్గించుట	62
వృసింహమూర్తి హిరణ్యకశిపుని బోరి వధించుట	65
బ్రహ్మదేవతలు శ్రీ వృసింహదేవుని వేణువేణి స్తుతించుట	69
శ్రష్టాదండ వృసింహమూర్తిని స్తుతించుట	75
త్రిపురాసుర సంహారము	87
నారదుండు ధర్మరాజునకు వర్ణాశ్రమ ధర్మములు చెబుట	91
శ్రష్టాగా జగద సంవాదము	99
నారదుని భూవ్యవస్థ వృత్తాంతము	111

అష్టమ స్కంధము

గోశంధ్రమోక్షము	121
శ్రీరసాగర మధన కథాప్రారంభము	148
సూర్యునితార కథాప్రారంభము	159
శివుండు శేవప్రార్థితుండై హాహాలయును బానముచేయుట	157
పాలకడలిం దరుచునెడ వైరావసానులు జనించుట	169
శ్రీ విష్ణుమూర్తి మోహినిస్వరూపము వొందుట	177
శివాసుర యుధము	183
వామనచరిత్ర కథాప్రారంభము	203
వామనమూర్తివిరాభు ఘట్టము	234
బలనగ్రవర్తికడను వామనమూర్తి మోలెంచుట	227
వామనమూర్తి విశ్వరూపమునొంది విజృంభించుట	243
మత్స్యరతార కథా ప్రారంభము	259

న వ మ స్కంధము

అంబరీషాఖ్యానము	288
ఇత్వోక్త వంశానుక్రమము	300
సగరచక్రవర్తి కథా ప్రారంభము	311
శ్రీపరమేశ్వర జటానిర్గత గంగాప్రవాహ మహిమానుషార్థము	316
శ్రీరామచరిత్రము	324
భవిష్యద్రాక్షేతిహాసము	343
చంద్రవంశ్యులగు రాజుల యితిహాసము	346
పరశురాముని చరిత్రము	355
యయాతిచరిత్రము	368
దేవయాని యయాతిని వరించుట	370
కుక్రౌంచార్యులు యయాతికి శాపంబాసంగుట	372
యయాతి దేవయానికి బస్తోపాఖ్యానమునెడి వ్యాసంబున క్షృణ్వంతం తంబు దెలుపుట	375
భరతుని చరిత్రము	385
రంతిదేవుని చరిత్రము	388
యదువంశ చరిత్రము	401
వసుక్షేపుని వంశక్రమాను వర్ణనము	406

శ్రీ రస్తు .
 శ్రీ శ్రీనివాస పరబ్రహ్మణే నమః.
 శ్రీమదాంధ్ర

భాగవతము

సప్తమ స్కంధము.

మన్విశ్వాత్రితా
 క్రామితరోదోంతరాశ ! కమనీయమహా
 జీమూశత్రులితదేహ
 శ్యామలరుచిజాల ! రామచంద్రనృపాలా !

౧. అధ్యాయము

వ. మహానీయగణగర్విష్టులగు సముక్తిశ్చేష్టులకు నిఖిలపురాణవ్యాఖ్యాన
 స్థాఖరీసమేతుం డయిన సూతుం డిట్లనియె ; అట్లు ప్రాయోప
 విష్టుం డయిన పతిశీన్నరేదుగ్రంథ శుకయోగీంద్రు నవలోకించి, 2

సీ. సర్వభూతములకు సముండు నెచ్చెలి సిరియుం
 దైన నైకుండుం డనంతుం డాద్యుఁ
 డింద్రునికొఱకు దైత్యేంద్రుల నేటికి
 విషమున్నిక్షేపడి వెదకి చంపె.
 నసురులఁ జంపంగ నమరులచేఁ దన,
 కియ్యెడిలాభ మింతైన గలదె ?

1. రాగజ్యోషాదిగుణములచే విషమయుని బుద్ధి కలవానివలె,

నిర్వాణనాథుండు నిర్గుణుం డగు తన,
కసుకుల వలని భయంబుఁ బగయుఁ

ఆ. గలుగనేర వట్టిఘనుఁడు దైత్యులఁ జంపి
సురలఁ గాచు చునికి చోద్యమనుచు
సంశయంబు నాకు జనియించె మునినాథ !

1 పృజ్ఞమెఱసి తెలియఁ బలుకవయ్య.

3

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె.

4

శా. నీ సంప్రశ్నము వర్ణనీయము గదా నిక్కంబు రాజేంద్ర ! ల
క్షీసంభావ్యుని సచ్చరిత్రము మహాచిత్తంబు చింతింపఁ ద
ద్దాసాఖ్యానములొప్పు విష్ణుచరణ ధ్యానప్రధానంబులై
శ్రీసంధానములై మునీశ్వరవచో జేగీయమానంబులై.

5

క. చిత్తంబులు త్రైలోక్యప
విత్తంబులు 2 భవలతాలవిత్తంబులు స
స్మితంబులు మునిజనవన
3 చైత్రంబులు విష్ణుదేవు చారిత్రంబుల్.

6

ప. నరేంద్రా ! కృష్ణద్వైపాయనునకు నమస్కరించి హరికథనంబులు
సెప్పెద వినుము. వ్యక్తుండుగాక గుణంబులు లేక ప్రకృతిం బెందక
భవంబుల నొందక పరమేశ్వరుండు దనమాయనలననయిన
గుణంబుల నావేశించి బాధ్యబాధకత్వంబుల నొందును. అతండు
గుణరహితుండు, సత్త్వరజస్తమంబులు ప్రకృతిగుణంబులు. ఆగుణం
బులకు నొక్కొక్క కాలంబున హానివృద్ధులు గలవు. ఆ యావృ
ద్ధుండు సత్త్వంబున దేవఋషులను, రజోగుణంబున సగురులను,
దమోగుణంబున యక్షరక్షోగుణంబులను విభజించె. సూర్యుండు
వెక్కెడలం గానంబడియు నొక్కరుం డయిన తెఱంగునఁ దద్విభాం
డును సర్వగతుండయ్యును భిన్నుండుగాఁడు. తత్త్వవిదులయైన ఋషులు

1. పృజ్ఞ = బుద్ధి. 2. భవ + లతా + లలితంబులు = సుసౌందరము లేడెలకు
కొడవశ్శు. 3. చైత్రంబులు = చైత్రమానమువంటివి. (వనంతయును వ్రస వసము
లింపొందినట్లు, విష్ణుదేవుచరిత్రములచే మునిజను లానందింతురని యగ్రము.)

దమలోనం బరమాత్మస్వరూపంబుననున్న యీశ్వరు నిన్విభంబున నెఱుంగుదురు. జీవాత్మకుఁ బరుండైన సర్వమయుండు దనమాయ చేత రజంబును విశ్వంబు సృజింపఁ గోరి, సత్త్వంబును గ్రీడింపఁ గోరి, తమంబును నిద్రింపఁగోరి యుత్పాదించి చరమైనకాలంబును సృజించు. ఆ కాలంబున సర్వదర్శనం డయిన యీశ్వరుండును గాలాహ్వయుండునునై హరి సత్త్వగుణం బయిన దేవానీకంబునకు నృధియరజ స్తమోగుణలయిన రాక్షసులకుహానియుండేయుచుండు.

క. జననాయక ! యీ యరము

ఘనయశుఁ డగు ధర్మజునకుఁ గ్రతుకాలమునకా

మును నారదుండు సెప్పెను

వినిపించెద వినుము చెవులు విమలత నొందన్.

8

వ. మున్ను ధర్మరాజు సేయు రాజసూయయాగంబున బాలుండైన శిశువులుండు హరిని నిండుంచి నిశ్చింతిరవృత్తిచక్ర² భారాదళితమస్త కుండయి తేజోరూపంబున నచ్చి హరిదేహంబు సొచ్చినం జూచి మోలగుపడి ధర్మజుండు సభలోనున్న నారదునిం జూచి యిట్లనియె.

అ. ఎట్టివారెత్తన³ సేకా⁴ శుభున నైస,

వచ్చి చరణగ రాని వాసుదేవు

తత్త్వమందుఁ జేటి ధరణీపరుఁ డిహిత్యుడై,

యెట్లు సొచ్చె మునినరేణ్య ! స్తనెడు.

9

ఉ. వేనుడు మాధవుం డెగడి నిప్పులు దిట్టిన భగ్నుడై తమో లీనుడు గాఁడ తల్లి; మదలిప్పుడు పైద్యుడు విన్ననాటనుం డేనియు మాధవుకా విన నహింపడు భక్తివహింపఁ డట్టివాఁ డే నిదిడప్రభావమున నీ పరమేశ్వరునందుఁ జొచ్చెనో !

10

మ. హరిసాధింతుహరికా గ్రసింతు హరిఁ బాగ్రణాంతంబునొందింతుఁడా హరికేవలైసటంచు పీఠం పటారోపాయత్తుడై యెప్పుడుం దిరుగుం, బుద్ధుడు నోరు, గ్రీలి పడడునో దేహంబు, దాహంబుతో నరక ప్రాప్తియు నొందఁడే, న్నియ బగనూభుం బ్రవేశించెనో !

11

1. అశ్వని 2. ధారా 3. అడు 4. అన్యార్థ కలకారు 5. పుష్పపుష్ప.

వ. అదియునుంగాక దంతవక్త్రండును వీడును నిరంతరంబు గోవిందు
నింద సేయుదురు. నిఖిలజనులు సందర్శింప నేడు పినికి విష్ణుసాయ,
జ్యంబు గలుగుట కేమి హేతువు ? వినింపుము. పనసచల్పిదీపనిఖి
యునుం బోలె నా హృదయంబు సంచలించుచున్న దనిన ధర్మ
నందనునకు నారదుం డిట్లనియె. దూషణభూషణశిరస్కారంబులు శరీ
రంబునకుం గాని పరమాత్మకు లేవు. శరీరాభిమానంబునం జేసి
దండవాక్పారుష్యంబులు హింసయై తోచుతెరింగున నేను
నాయది యనియెడు వైషమ్యంబును భూతంబులకు శరీరంబునంద
సంభవించు. అభిమానంబు బంధంబు. నిరభిమానంబు వై వధించినను
వధంబుగాదు. కర్తృత్వ మొల్లనివానికి హింసయు సిద్ధింపదు. సర్వ
భూతాత్మకుండైన యీశ్వరునికి వైషమ్యంబులేదు గావున, 13

ఆ. అలుక నైనఁ జెలిమి నైనఁ గామంబున
నైన బంధవమున నైన భీతి
నైన దగిలి తలఁప నఖిలాత్ముడగు హరిఁ
జేర వచ్చు నేఱు సేయఁ డతఁడు. 14

క. వైరానుబంధనంబునఁ
జేరిన చందమున విష్ణుఁ జిరతరభక్తిం
జేరఁగ రాదని తోచును
నారాయణభక్తియుక్తి నాచిత్తమునన్.

క. కీటకముఁ దెచ్చి భ్రమరము
పాటవమున బంభ్రమింప భ్రాంతంబై త
క్రీటకము భ్రమరరూపముఁ
బాటించి వహించుఁ గాదె భయ²యోగమునన్. 16

వ. ఇవ్వధంబున. 17

శా. కామోత్సరంత గోపికల్, భయమునం గంసుండు, నైరక్రియా
సామగ్రిన్ శిశుపాలముఖ్యనృపతుల్, సంబంధులై వృష్ణులుం,

1. వాక్పారుష్యము = కఠినముగా మాట్లాడుట 2. యోగమునన్ = సంబంధముచేత.

బ్రేమక్ మీరలు, భక్తిశేము, నిదె చక్కిం గంటి; మెట్లైన ను
ద్దామధ్యాసగరిష్టుడైన హరిఁ జెందక నచ్చు ధాత్రీశ్వరా! 18

శ్రీహరిద్వాపాలకులకు సకామలపలన కామము గల్గుట.

వ. మఱియుం బెక్కంపు కామద్యేవభయన్నేహసేవాతీరేకంబులఁ
జిత్తంబు హరిపరాయణులుగాఁ జేసి తల్లతిం చెందరి. హరి నుద్దే
శించి క్రోధాదులైన యేనింటిలోపల నొక్కటి యైన వెన్నునికి
లేని నిమిత్తంబున నతండు న్యర్థుండుయ్యె. మీ తల్లి చెలియలి
కొడుకు లయిన శిశుపాలదంతనక్తులు దొల్లి విఘ్నమందిరద్వార
పాలకులు విప్రశాపంబునఁ బడఁబ్రస్తులై భూతలంబున జన్మించిరి.
అనిన విని యుధిష్ఠిరుండు నారదున కిట్లనియె. 19

మ. అలుగం గారణ మేమి విపులకు మున్నాప్రపు లేవ్వారు ని
శ్చలు లేకాంతులు నిర్జిత్తేంద్రియులు నిస్సంసారు లీశానావ
ర్తులు నై కుంతపురీనివాసు లన విందున్ వారి కెబ్బంగి నీ
ఖలజన్మంబులు వచ్చె నారద! విసం శౌతూహలం బయ్యెడిక. 20

వ. అనిన నారదుం డిట్లనియె. ఒక్కనాఁడు బ్రహ్మమానసపుత్రు
లైన సుకననందనాదులు దైవయోగంబున భువనత్రయంబు నం
దును సంచరించుచు నై చాక్షిండ్లప్రాయంపుబాలకులభావంబున
దిగంబరులయి హరిమందిరంబునకు వచ్చి చొచ్చునెడ మొగసాల
నున్న పురుషు లిరువురు వారలం జూచి. 21

క. డింభకుల ²ననర్గళవి
సృంభకుల రమాధినాథసల్లాపసుఖా
రంభకుల ³ముక్తమానస
దంభకులం జోహగనీక తఱిమి రథీశా! 22

క. వారించిన తమకంబున,
హరించుక నిలువలేక వడి దిట్టరి ⁴దా

1. ఖలజన్మంబులు = నీచజన్మములు 2. అనర్గళ విసృంభకుల = అడులేని చొరవ
గలవారు (చూచుచుంటు) 3. విహున బడిన మనోగర్వము కలవారు. (గర్వాహి
తులు) 4. ద్వారపాలకులు.

వారికుల నసురయోని న

వారితులై పుట్టు డనుచు వసుధాధీశా!

23

వ. మఱియు నాపిన్న పెద్దలు వారలంజూచి మీరలియ్యెడనుగడ స్వస్థులు గారు. నారాయణచరణమూలంబు విడిచి రజస్తమోగుణులై రాక్షసయోనిం బుట్టుం డని శపించిన, వారు నా శాపనశంబునఁ బవభ్రష్టులై కూలుచు మొఱలిడిన నమ్మహాత్ములు దయాళువులై క్రమమృతం గరుణించి మూడు జన్మంబులకు వైరంబున భగవత్సన్నిధానంబు గలిగెడు మని నిర్దేశించి చనిరి. ఇన్విధంబున శాపహతులై హరిపార్శ్వచరులైన పురుషు లిరువురు హిరణ్యకశిపుహిరణ్యాక్షులన దితికి జన్మించిరి. అందుఁ గనిష్ఠుఁడైన హిరణ్యాక్షుని హరి వరాహరూపంబున సంహరించె. అగ్రజుండయిన హిరణ్యకశిపుండు సరిసింహ మూర్త్యయిన శ్రీహరిచేత విదళితుండయ్యె. అతనికొడుకు ప్రహ్లాదండు దండ్రిచేత ¹హింసితుండయ్యును. నారాయణపరాయణుండై శాశ్వతం డయ్యె. రెండవ ²భవంబునఁ గైకశి యను రాక్షసికి రావణకుంభకర్ణులయి సంభవించిన, విశ్వంభరుండు రఘుకులంబున రాఘవుం డయి యవతరించి వారల వధియించె. అమ్మహాత్ముని పరాక్రమంబులు మార్కండేయఋషి వలన నెఱింగెదవు. తృతీయ జన్మంబున మీతల్లి చెలియలికి శిశుపాలదంతవక్త్రులన నుద్భవించి;

శా. వక్రం బింతయులేక పాయని మహా వైరంబునన్ నిత్యజా తక్రోధస్మరణంబులన్ విదళితోద్యత్వాపసంఘాతులై చక్రచ్చిన్నశిరస్కులై మునివచశ్శాపావధిప్రాప్తులై చక్రిం జెందిరి వారు పార్శ్వచరులై సారూప్యభావంబునన్. 25

వ. అనిన విని ధర్మనందనుం డిట్లనియె.

26

క. బాలున్ హరిపదచింతా

శీలున్ సుగుణాలవాలు శ్రీమన్నేధా

1. బాధింపబడినవాడు. 2. పుట్టుకలో. 3. శోభాయుక్తమైన గుడివి శేషములు కలవాడు.

జాలున్ సంతోసింపక,
యేలాశిక్షించె రాక్షసేంద్రుం డనఘా!

27

క. ¹పరిభూతవ్యధనంబులు,
నిరుపమసంసారజలధినిర్మథనంబుల్
సరకేసరికథనంబులు,
పరిరక్షిత దేవయక్షగణిమిథునంబుల్.

28

అ అ థ్యా య ము

ప. మునింబ్రా! వినిపింపు మనిన నారదుం డిట్లనియె. కమలోదరుచేతం
దనసహోదరుండు హతుండయ్యె నని విని హిరణ్యకశిపుండు రోష
శోకదండవ్యూహానమాససుండయి ఘూర్ణిల్లుచు నాభీలదావ
దహనజ్వాలాకరాళంబులయిన నిలోకనజాలంబుల గగనంబునం
బొగలెగయ నిరీక్షించుచుఁ దట్టిల్లతాంకురసంకాశధగద్గతి
దంతసందస్త²నశసచ్చదుండును సదభిధయంకర³భ్రుకుటితఫాల
భాగుండును నిరంతరాశాంతదురంత నైరవేగుండునునై మహాప్రభా
జాలజలాలంబగు శూలంబుఁ గేలసందుకొని సభామండపంబున
నిలువఁబడి త్రిమ స్తకత్రిలోచనశకునిశంబరశతబాహునముచి
హయగ్రీవపులోమవిప్రచిత్తి ప్రముఖులైన ధైత్యదానవుల నాలో
కించి యిట్లనియె.

29

శా. నాకుం దమ్ముండు మీకు నెచ్చెలి రణ న్యాయైకదళుండు బా
హుకుంఠీకృత దేవయక్షుండు హిరణ్యుండు వానిన్ మహా
సౌకర్యాంగము చాల్చి దానవవధూసౌకర్యముల్ నీటుగా
నైకుంతుండు వధించిపోయెనట యీ వార్తానితిన్ వింటిరే.

30

చ. వనములనుండుఁ జొచ్చు ముని వర్గములోపల సంచరించు సం
జననమెఱుంగరెవ్వరును జాడ యొకింతయు లేదు తన్ను డా

1. ప్యథల సన్నిటిని ద్రోసిపుచ్చునని 2. దశసచ్చద = ఔదవి. 3. భ్రుకుటిత = ముడివడిన. 4. కుంఠీకృత = లోబరుచుకొనబడిన, 5. సూకరమునకు సంబంధించిన శరీరము (వరాహమూర్తి)

సిన మఱి డాయు వెంటఁబడి చిక్కక చిక్కఁడు వీని నొక్క కీ
లున మన మెల్ల లోఁబడక లోఁబడఁ బట్టుకొనంగవచ్చునే. 31

సీ. భుజశక్తి నాతోడఁ బోరాడ శంకించి

మున్నీట మునిగిన మునుఁగుఁ గాక
అలయించి పెనఁగు నా యచలసంభ్రమమున

¹కెఱిగి వెన్నిచ్చిన నిచ్చుఁ గాక
జగడంబు సైపక సౌకర్యకాంక్షియై,

యిలకింద నీగిన నీఁగుఁ గాక
కోధించి యటుగాక కొంతపౌరుషమున

హరిభంగినడరిన నడరుఁగాక

ఆ. కఠిన²శూలధారఁ గంతంబు విదళించి,

వానిశోణితమున వాడి మెఱసి

మత్సరహోదరునకు మహిఁ దర్పణముసేసి,

మెఱసినత్తు మీకు మేలు దెత్తు. 32

క. ఖండితమూలద్రుమమున

నెంజిన విటపములభంగి నితడు వజిన నా

ఖండలముఖ్యులు వడుదురు,

భండనమున నితఁడు దమకుఁ బ్రాణము లగుటన్. 33

సీ. పొండు దానవులార! భూసురక్షేత్రసం

గతయైన భూమికి గములు గట్టి

మఖతపస్వధ్యాయ మానవృత్తసుల

వెదకి ఖండింపుఁడు విష్ణుఁడనఁగ

నన్యుడొక్కఁడు లేఁడు యజ్ఞంబు వేదంబు

నతఁడె భూదేవకిరీ యాదిమూల

మతఁడు దేవర్షిత్వాదిలోకములకు

ధర్మాదులకు మహాధార మతఁడె

తే. యే స్థలంబుల గోభూసురేంద్రవేద
వర్ణధర్మాశ్రమంబులు నరుస నుండు
నా స్థలంబుల కల్ల మీ రరిగి చెఱిచి
దగ్గములు నేసి రంప మీ దర్ప మొప్పు. 34

వ. అనియట్లు నిర్దేశించిన దివిజమర్చన నిర్దేశంబులు శిరంబుల ధరి
యించి రక్కసులు వెక్కంప) భూతలంబునకుం జని. 35

సీ. గ్రామపురక్షేత్ర ఖర్వటభీటభూ
మారామనగరాపమాదికములు
గాలిచి కలకులు గలచి చాకారగో
పురసేతువులు త్రవ్వి పుణ్యభూజ
చయములు నిండించి సౌభ పృథాగోపా
పగ్గళాలాదులు పాడుచేసి
సాధుగోద్రావ్యాణ సంఘంబులకు హింస
గావించి వేదహస్తములు నులుచి

అ. కుతల మొనర్చు కొలఁమాలంబుగా
పైత్య లాచరింపఁ దల్లించి
స్వప్నమాన్వి లగుదు గ్రామలోకము మాని
యడవులందుఁబచ్చియమగవసులు. 36

వ. అంత హిరణ్యకేతువును నిమగ్నమై మృత్యుండున నోచరునకు
నుచున ప్రాణాధికార్యంబు లొనరించి యతనిచ్చి కృతనికంబర
కాలన భమదోత్క-సప్త)మాధులు నూరినచి వారల తల్లితోఁ గూడ
హిరణ్యకేసు భార్య నుండు రావించి తమ భర్తయైన దివి నవలొ
కించి యట్లనియె. 37

1. ఖర్వట = చక్క-చక్క-గ్రామము చక్క-చక్క-వృక్షము కలిగినది, కొండను
ఆనుకొనిన గ్రామము. (లేదా, నాల్గవల గ్రామములమధ్య స్థలము) 2. భీట =
పంట కాపులుండువల్ల.

శా. ¹నీరాగారనివిష్టపాంధులక్రియన్ నిక్కంబు సంసారసం
చారుల్ వత్తురు గూడి ²విత్తురు సదా; సంగంబు లే దొక్క-వో;
శూరుల్ వోయెడి త్రోవ బోయెను భవత్సానుండు వల్లీ! మహా
శూరుం డాతడు తద్వియోగమునకున్ శోకింప నీ కేటికిన్. 38

సీ, సర్వజ్ఞుఁ డీశుండు సర్వాత్ముఁ డవ్యయుం
డమలుండు సత్పుఁ డనంతఁ డాద్యుఁ
డాత్మరూపంబున నశ్రాంతమును దన
మాయాప్రవర్తన మహిమసలన
గుణములఁ గల్పించి గుణసంగమంబున
కలింగశరీరంబు లీలఁ దాల్చి
కంపితజలములోఁ గదలెడిక్రియఁ దోచు
పాదపంబులభంగి భ్రామ్యమాణ

ఆ. చక్రపుల ధర్మిత్రి చలితయైకానంగఁ
బడినభంగి, వికల భావరహితుఁ
డాత్మమయుఁడు గంపితాంతరంగంబునఁ
గదలినట్లు తోచుఁ గదల కుండు.

49

బాలవేషము దాల్చిన యముండు దెలిపెడు సుయజ్ఞోపాభ్యాసము.

వ. అవ్యా యివ్వధంబున లక్షణవంతుఁడు గాని యీశ్వరుండు లక్షీ
తుండై ⁴కర్మసంసరణంబున యోగవియోగంబుల నొందించు
సంభవవినాశశోకవివేకావివేకచింతాస్మరణంబులు వివిధంబులు. ఈ
యర్థంబునకుఁ బెద్దలు ప్రేతబంధుయమసంఘాదం బను నితిహాసంబు
నుదాహరింతురు. వినుము చెప్పెద. ఉశీనరదేశంబునందు సుయజ్ఞం
డను రాజు గలండు. అతండు శత్రువులచేత యుద్ధంబున నిహతుం
డయి యున్నయెడ.

40

సీ. చినిగిన బహురత్న చిత్రవర్మముతోడ
రాలినభూషణ రాజితోడ

1. నీరాగార + నివిష్ట + పాంధుల + క్రియన్ = చక్రవేద్రులలోఁ బ్రవేశించిన బాటసారులవలె. 2. విత్తురు = విడిపోయెను. 3. నూత్నశరీరము. 4. కర్మసంసారంబున. 5. కవచము.

భీకరబాణ నిర్భిన్న వక్షముతోడ
 దళిదు గాఢైడు శ్రోణితంబుతోడ
 గీరమె జాతీస కేశబంధముతోడ
 రయరోష నష్టాధరంబుతోడ
 విమిషహీనంబైన నేత్రయుగ్మముతోడ
 భూరజోయుతముఖాంబుజముతోడ

అ. దునిసిపడిన దీర దోర్గండములతోడ
 జీసుహితుఁ డగు నుశీనచేంద్రుఁ
 జాటి బంధుజనులు సారిసి నుండగ భయా
 క్కాంత లగుచు నతని కాంతలెల్ల.

41

శా. సస్మాకంపితకేశబంధములతో సంభిన్నహారాళితో
 హస్తాబంబులు సాచి మోదికొనుచున్ హా నాథ! యంచు బహు
 ప్రస్తావోక్తులతోడ నేడ్చిరి వగం బ్రాణేశుపాదంబుపై
 సస్థాన స్థుకుంకుమాచూడావికీర్ణానంబు వర్షించుచున్.

42

మ. అసఖా! నిన్ను నుశీనరప్రజల కర్థానందసంధాయిగా
 మును నిర్మించిన బ్రహ్మ నిర్ణయత నున్మాలించెనే వీరికి
 దనయశ్రేణికి మాకు దిక్కుగలదే ధాతీశ! నీబోటికిం
 జనునే పాసి చనంగ భ్రాతృజచులక సన్నిత్యులం బుత్తులన్.

43

మ. జనలోకేశ్వర నిన్నుఁ బాసిన విమేషంబుల్ మహాబ్లంబులై
 చను లోకాంతరగామివై మరల కీ చందంబునక నీవు వో
 యిన మే మెట్లు చరింతు మొల్లముగదా యీలోకవృత్తంబునే
 డనలజ్వాలలఁ జొచ్చి వచ్చెదము నీ యంఘ్రిద్వయం జూడగక.

44

వ. అని యిట్లు రాజభార్య లారాజశేవంబు డగ్గటి విలపింపం బ్రొద్దు
 గుంకెడు సమయంబున వారల విలాపంబులు విని బ్రాహ్మణబాల
 కుండై యమండు సనుదించి ప్రేతబంధువులంబాచి యిట్లనియె.

45

1. నెత్తురుతో. 2. అప్పుపాటు. 3. ఆకంపిత = కదలుచున్న. 4. వికీర్ణ + అస్రంబు = చెల్లెడైన కన్నీళ్ళను

ఉ. మచ్చిక వీరికెల్ల బహుమాత్రము జోష్యము దేహి పుట్టుచుం
జచ్చుచు నుంటఁ జూచెదరు చానక మానెడువారిభంగి నీ
చచ్చినవాని కేడ్చెదరు చావున కొల్లక డాగ వచ్చునే ?
యెచ్చటఁ బుట్టె నచ్చటికి నేగుట నైజము పొందగోటికిన్. 46

క. జననీజనకులఁ బాసియు,
ఘనవృక్షముల బాధపడక కడుఁ బిన్నలమై
మనియెద మెన్వడు గర్భం
బున మును వోపించె వాడె పోషకుఁ డడవిన్. 47

క. ఎవ్వడు సృజించుఁ బ్రాణుల,
నెవ్వడు రక్షించుఁ ద్రొంచు నెన్వ డనంతుం
డెవ్వడు విభుఁ డెవ్వడు వాఁ
డివ్యధమున మనుచు బెనుచు ¹హేలారతుండై. 48

ఆ. ధనము వీధిఁ బడిన దైవవశంబున
నుండు; పోవు మూల నున్న నైన;
నడవి రక్ష లేని యబలుండు వర్తిల్లు,
రక్షితుండు మందిరమునఁ జచ్చు. 49

క. కలుగును మఱి లేకుండును
గలభూతము లెల్లఁ గాలకర్మవశములై
నిలువఁబడు బ్రకృతిఁ ²చదున
కలితుండు గాఁ డాత్మమయ్యుండగమ్యుండు దలఁపన్. 50

సీ. పాంచభౌతికమైన భవనంబు దేహంబు;
పురుషుండు దీనిలోఁ బూర్వకర్మ
వశమున నొకవేళ వర్తించు ³దీపించుఁ
దఱియైన నొకవేళఁ దలఁగి పోవుఁ
జెడసేని దేహంబు సెఱుగాని పురుషుండు
సెడ డాతనికి నింత సేసలేదు

పురుషునికిని దేహపురుషులకు వేఱు

గాని యేకత్వంబు గానరాదు

ఆ. బాహువుల వెలుంగు సహచుని కవశి

గాయములఁ బరించు గాలిభంగి

నాశలీనమైన సభము చాఱ్ఱున వేఱు

పెలియవలయు దేహి దేహములకు.

51

వ. అని మఱియు నిట్లనియె.

52

సీ. భూపాలకుండు నివృత్తోయెడి నొండేమి

విలసింప నేటికి వెల్లులార!

యెవ్వఁడు భాషించు నెన్నఁ డాకర్ణించు

నట్టివాఁ డెన్నఁడో యరిగినాఁడు,

ప్రాణపూతుం డైన సనఁడు డాకర్ణింప

భాషింప నేరఁడు, ప్రియి దేహ

ములకు నేతలై తాన ముఖ్యుడై యింద్రియ

వంతుడై చీన్ద్రుండు వలను మెఱయ,

ఆ. ప్రాణసమన భూతపంచకేంద్రియమనో

లింగదేహములను లీల గూఢు

విడుచు నెన్నఁ డాకర్ణు విభుండు దీనికి మీరు

మోగులనేల వగలఁ బూరలనేల ?

53

క. ఎందఁడ నాత్మ దేహము

నొండేమి నందఁడఁ గర్మయోగము; లబ్ధుఁ

జెందవు; మాయాయోగ

స్పందితులై రిత్తజాలి బడ నేమిటికి.

54

మ. చెలులుగ దల్లులు నంపు లాత్మజులు సంసేన్ద్రుల్ సతుల్ చారుని

ర్మలకేహంబు లటంచుఁ గూర్చురు మహామాయాగుణభ్రాంతులై

4. వేఱు వేఱు గట్టములందున్న యాకాశము వేఱువేఱని తోచినట్లు. 2. స్పందితులు చలించినవారు.

కలలోఁ దోచిన యోగముల్ నిజములే కర్మానుబంధంబులం
గలుగుకొ¹సంగము లేక మానుఁ బిదపం గర్మాంతకాలంబునన్.

న. మఱియు మాయాగుణప్రపంచంబు నెఱింగెను తత్త్వజ్ఞులు నిత్యా
నిత్యంబులం గూర్చి సుఖదుఃఖంబులం జెందరు. అజ్ఞులు గొందఱు
యోగవియోగంబులకు సుఖదుఃఖంబుల నొందుదురు. తొల్లి
యొక్క మహాగహనంబున విహంగంబులకు శివంతకభూతుం డైన
యెఱుకు గలడు. అతం డొక్కనాఁడు పృథ్వీలంబున లేచి వాటం
బైన వేటతమకంబున. 56

క. వల లురులు జగురుఁ గండెలు,
జలిదియు జక్కంబు ధనువు శరములుఁ గొనుచుం
బులుఁగులఁ బట్టెడు వేడుక
యిలుఁగులువెడలంగఁ గదలి యడవికిఁ జనియెన్. 57

వ. ఇట్లడవికిం జని తత్ప్రదేశంబునందు. 58

క. కట్టలుకఁ⁴దడుకుచాటున,
బిట్టల నురిగోలఁ దిగిచి బిఱుసున టెక్కల్
వట్టి విఱిచి చిక్కములొ,
బెట్టుచు విహరించె లోకభీకరలీలన్.

వ. మఱియు నానావిధంబు లగు శకుంతలంబుల సంతంబు నొందిం
చుచు సకలపక్షిసంహారసంరబ్ధకుం డైన లుబ్ధకుండు దనముదటఁ
గాలచోదితంబై సంచరించుచున్న కుళింగపక్షిమిథునంబు గనుం
గొని యందుఁ⁵కుళింగి నురిం దిగిచి యొక్క చిక్కంబులో
నైచినం జూచి దుఃఖించి కుళింగపక్షి యిట్లనియె.

చ. అడవులమేత మేసి మన మచ్యుల కెన్నడు నెగు సేయ కి
క్కడ విహరింప నేఁ డకట కట్టెడిబ్రహ్మ కిరాతు చేతిలోఁ

1. సంబంధము (హత్తుగడ. అంటు) 2. యముడైనవాఁడు. 3. పొంగి పోవలగాఁ
అలుగుచెఱువులోఁగనువానిలో ఎక్కువగా నుండునీరు పోవుట కేర్పడిన దాని (కలుగ)
4. కంచె. 5. ఆడసిచ్చక. 6. కనిముఁడు.

బడు మని పొగిననే నుదటఁ బాపపుట్టెవము కంటి కింత యె
క్కుడు బరువయ్యెనే బ్రదుకు గోమలి ! యే మన నేర్పుఁ జెల్లరే. 61

క. ఒకమాటు మనల సందఱఁ,
బ్రకటించి కిరాతువలలఁ బడఁజేయక ని
న్నొకటికొక వలఁబడఁ జేసివ
1వికటికృతనక్షత్రము విధి నే మంతుక.

ఉ. తెక్కలు రాపు పిల్లలకు శేషదీనుండియు మేర గానమిం
బా క్కెడు గూటిలో నెగసి పోసెగ నేరపు మున్ను తల్లి యీ
దిక్కుననుండి వచ్చు నని త్రిస్ససిచూపుల నిక్కి-నిక్కి న
ల్లిక్కులుఁ జూచుచున్న సత్తెనెల నెట్లు భరింతు నక్కమా ! 63

వ. అని యిద్విధంబున. 64

క. కుంతితనాదమోహిణి,
గంధము శోషింప వగచు భగములు హాసనో
త్కంఠసంధై న కిరాతుఁ డ
కుంతితగతి నేసె నొక్క కొలం గూలన్. 65

క. కాలము నచ్చిన శిబిరని
కోలను ధరఁగూలె భగము ఘోషమోహిణి
గాలము డాసిన నేలం
గూలక పో నశేషు యెట్టి గుణవంతులకున్. 66

ఉ. కావున మీరు చచ్చుతఱి గానరు చచ్చి ధర్మిఁ బడ్డ ధా
త్రీనిధిదేహముం గదిసి దీనత నేడువనేల ! పొండు చిం
తావఱులార ! వత్సరశతంబుల కైన నిజేషు 2చక్కికిం
బోవుటచర్లభంబు; మృతిఁ బొందినవారలు నేర వత్తురే. 67

వ. అని యిట్లు కపటబాలకుండై కీర్తించుచున్న యముని యుపలాల
నాలాపంబులు విని నుయ్యినిబంధువు లెల్ల వెఱఁగుపడి సర్వప్రపం

1. వికటమైన పుచ్చెముట. 2. సమర్థ కలది. 3. సమీపమునకు.

చంబు నిత్యంబుగాదని తలంచి శోకింపక సుయన్లునికి ¹సాంపరాయిక
కృత్యంబులు సేసి చనిరి. అంత సంతకుం జంపిస్తామంటుండెయ్యెనని
చెప్పి హిరణ్యకశిపుండు దన తల్లిని చమ్మునిభాగ్యులం బూచి
యిట్లనియె. 68

క. పరులెవ్వరు చామెవ్వరు
పరికింపంగ నేకమగుట భావింపరు త
త్సరమజ్ఞానములేమిని
బరులును నే మనుచు దోచు బ్రాణుల కెల్లనె. 69

వ. అని తెలియం బలికిన హిరణ్యకశిపునివచనంబులు విని దివి గోడం
జునుం దానును శోకంబుమాని తత్త్వవిలోకనంబు గలిగి లోకాం
తరగతుండైన కొడుకునకు నగవక చనియె, నని చెప్పి సారసంబు
ధర్మనందనున కిట్లనియె. 70

3 అధ్యాయము

క. ²అజరామరభావంబును
ద్రిజగద్రాజ్యంబు ³సప్రతిద్వంద్వము దో
ర్విజితాఖిలశాత్రునమును
గజరిపుబలమును హిరణ్యకశిపుండు గోరెకా. 71

వ. ఇట్లు గోరి మందరాచల⁴ద్రోణికిం జని యందు ⁵గాలిపెనువేల
నేల నిలువంబడి యూర్ధ్వబాహుండయి మిన్న చూచుచు వాడి
మయాఖంబులతోడి ప్రళయకాలభానుండునంబోలె నీగజులయెడ
ప్రభాజాలంబులతోడ నెవ్వరికిం దేరిచూడరాక పరమదారుణం
బైన తపంబుసేయుచుండె. నిరర్జును నిజస్థానంబుల నుండిరి. అంత⁷²

మ. అదిరెం గుంభిని, సాద్రియై కలగె నేడంభోనిసుల్, చారకల్
సెవరెన్ సగ్రహసంఘటై, దిశలు విచ్చిన్నాంతల్లై మండె, బె

1. అంత్యక్రియలు. 2. అజర + అమర + భావంబుముదియి, చావు లేకుండుటను

3. ఎదురులేనది (త్రులులేనది. నిష్కంటకము) 4. రెండు కొడుకులు నడిచిపల్లము.

5. కాలి బొటనవ్రేలిమీద.

ల్లనరే గుండలు జంతుసహితకే, నుగ్రాచార్య జ్యేష్ఠిమూ
ర్ణచోష్ఠాతససహమ ! హేతిపటగోపంచ త్తపోవహ్నిచేన్. 73

వ. ఇట్లు ప్రాణోక్త్యనంతావకరంజైన దైత్యరాజతపోవిజృంభణంబు
పైరింపక నిలిపులు గూకంబు విడిచి బ్రహ్మలోకంబునకుం జని
లోకేష్వరుం డయిన బ్రహ్మకు వినతులయి యిట్లుని విన్నవించిరి. 74

క. వితికొడుకు తపసువేడిమి
నతితప్పులు నైతి మింక నలబడి నమరా
నతి నుండ వెటగు మెయ్యని
గతి మాకును దేవదేన! కారుణ్యవిధి! 75

మ. శంకాలేశము లేను దేన! త్రిజగత్సాహసమున్ దేవతా
సంకోచంబును వేరశాస్త్రసదవీరింజ్జేవమున్ లేక యే
వంకన్ లేన నటంచు దుస్సహతపోవ్యావృత్తి చిత్తంబులో
సంకల్పించె నిశాచరండు పగ్గిన స్కాంధు చింతింపవే. 76

తా. నీ వేటిని చనినారంబున జగన్నిర్మాణముం దేని యీ
దేవాధీశులకం తు నెక్కు-మరియి దీనించి తిబ్బంగిం దా
నీ నిత్యంబుం దపస్సమాధిమహిమన్ హింసించి వేటొక్క వి
శ్వాపిర్భావకరత్వతే క్షిమితిలో నర్థించి నాం దివరా! 77

న. అదియునుగాక కాలాత్మకు లగు జీవాత్మల కనిత్యత్వంబు గలు
టరజసి తపోయోగసమాధిబంధునం దనుకు నిత్యత్వంబు సంపా
దించునని శిలఃపినాచుని మఱియు నిట్లరిరి. 78

మ. భవసీయ బగు నున్నాకోన్నతమహర్షిస్త్వేషవీరంబు సం
స్థానసీయం బగుభూతియున్ నిజయమున్ సౌఖ్యంబు సంతోషమున్
భవనాశ్రేయ నిద్రు స్త్రోమ్యని తనన్సూర్తిన్ నివారించి యో
భవనాశ్రేయ! కామవే భవనము పూర్ణప్రసాదంబునన్. 79

బ్రహ్మజేతుండు హిరణ్యకశిపునకు పరంబు లిచ్చుట.

వ. అని దేవతలు విన్నవించిన స్వయంభూతుండును భగవంతుండును నైన నలుమొగంబులపోడ భృగునతఁడగులతోడ మంజరపర్వ తంబునకు వచ్చి యందు నియమయుక్తుండును విపిలి కాహ్వానమేదో మాంసచర్మరక్తుండును ¹వల్మీకతృణవేణుపటలపరిచ్ఛన్నుండును మహాతపఃప్రభావసంపన్నుండునునై సీరంధ్రనిదిడసీరినసకరనివిష్ట ²సీరజబంధుండునుం బోలె నివసించియున్న నిర్లరారాతిం జూచి వెఱుగుపడి నగుచు నిట్లనియె.

80

మత్తకోకిలము.

ఓ సురారికులేంద్ర! నీ క్రియ నుగ్రమైన తపంబు మూఁ చేసి చూపినవారు లే రిటఁ జేయువారును లేరు నీ సమాధికి మెచ్చితిఁ విను నీ యభీష్టము లిట్లు నా యాస మేటికి లెమ్ము లెమ్ము మహాత్మా! కోరుము గోరికల్.

81

శా. దంశవ్యాతములుం బిపిలికలు మేడఁగ్రన్యరక్తంబులకొ సంశీర్ణంబులుసేసి పట్టితి నఁగా శల్యావశిష్టుండనై ³వంశచ్ఛన్నతృణావళియుతమహావల్మీకమం దిదిద్రీయ భృశం బింతయు లేక నీకు నిలువం బ్రాణంబు లెట్లుండునో.

82

ఉ. ఉత్సుకతఁ జలాన్నముల నొల్లక యీక్రియ నూఱుదివ్య సం వత్సరముల్ శరీరమన వాయువులకొ నిలుపంగ నచ్చు నే యుత్సవమయ్యెఁ జూచి మము నుగ్రతపంబున గల్చి తీవు నే వత్సలతఁ నినుం గదియ వచ్చితిఁ గోరిక లెల్ల నిచ్చెనక.

83

వ. అని పలికి వనమఱి కాపిపీలికాభక్షితం బైనరత్నోపభునిదేహంబు మీదం గమండలుజలంబులు పోక్షించిన సద్దాసవేంద్రుండు గమలాననకరకమలకమనీయకనకమయదివ్యామోఘకమండలుస్థిత

1 వల్మీక + తృణ + వేణు + పటల + పరిచ్ఛన్నుండు = పుట్టుట, గడ్డి, వెదురు పొదలతో కప్పబడినవాడు 2 సూర్యుండు 3 వంశ + చ్ఛన్న + తృణా + అపభ్రంశ + మహత్ + వల్మీకము = వెదుళ్ళతో కప్పబడిన తృణసముదాయముతోగూడిన గొప్పపుట్టు.

నిర్మలనీరధారాబిందునందోహనంసిక్తసకలాంగుం డయి తపంబు
సాలించి సాంద్రకీచకసంఘాతసంఘాదితవామలూరుమన్యంబువెలు
వడి మహాప్రభావబలసౌందర్యతారుణ్యసహితండును వజ్రసంకాశ
దేహుండును దప్తునగ్నసగ్గుండునునై సిని సేంధననికరనిర్లతవహ్ని
యునుం బోలె వెలుంగుచుం జనుడెంచి. 84

మ. దివిజానీకవిరోధి మ్రొక్కె గని వాగ్దేవిమనోనేతకున్
సవిశేషోత్సనసంవిధాతకు సమ త్సంత్రాతకున్ సత్తపో
నివహాభీష్టవరప్రదాతకు జగన్నిర్మాతకున్ ధాతకున్
వివిధప్రాణిలలాటలేఖనమహావిద్యానుసంధాతకున్. 85

వ. ఇట్లు పైత్యేశ్వరుండు దివి నున్న హంసవాహనునకు ధరణీతలంబున
నండప్రణామంబు లాచరించి సంతోషబాష్పసలిలసంనర్ధితపుల
కాంకురుండ్లె యంజలి సేసి కంజగర్భునిమీఁద దృష్టి యిడి గద్గద
స్వరంబున నిట్లని వింటిం చె. 86

సీ. కల్పాంతమున సంధకారసంన్వత మైర
జగము నెవ్వఁడు దన సంప్రకాశ
మున వెలిగించుచు మూడుధంగుల రజ
స్సత్త్వతమోగుణసహితుఁ డగుచు
గల్పించు రతీంచు గడపటఁ బ్రహరించు
నెవ్వఁ డాద్యుండు సర్వహేతు వగుచు
శోభితుండై స్వయంశ్లోలియై యొక్కట
విలసిల్లు నెవ్వఁడు విభుత మొలసి

ఆ. సమయ మయిన మాససప్రాణబుద్ధింది
యములతోడ నెవ్వఁ డలఘుమహిమ
నడచు నట్టి సచ్చిదానందమయునకు,
మహితధర్మ నే సమస్కరింతు. 87

వ. దేవా! నీవు ముఖ్యప్రాణం బగుటండేసి పగిజూపబిది, మనోబుద్ధి
చిత్తేంద్రియంబులకు నధీశ్వరుండవు, మహాభుజాగణంబులకు నాధార
భూతుండవు, ¹ త్రయీతనువునం గ్రతువులు విష్ణునింపువు, సకల
విద్యలు నీతనువులు, సర్వార్థకులకు సాధనీయుండ, ² వాత్సనిస్తూ
గరిష్ఠులకు ³ ధ్యేయంబగు నాత్మవు, కాలమయుగంబున జనులకు
నాయురూపంబు సేయుదువు, జ్ఞానవిద్యాసమూర్తి, వాత్సంతరిహి
తుండవు, అంతరాత్మవు, మూడు సూక్ష్మలకు సూలగబస పరిమా
త్మవు, జీవలోకంబునకు దేవాత్మవు, సర్వంబును నీవ, నీవు గానిది
లేశంబును లేదు, వ్యక్తుండవు గాక పరమాత్మనై పురాణపురుషుం
డవై యనంతంబున నీవు ప్రాచీంద్రియమనోబుద్ధిగుణంబుల
నంగీకరించి పరమేశ్వివదవిశేషంబున నిలిచి స్థూలభూతగుణంబుల
యంతయుం బ్రపంచించువు, భగవంతుండవై నీకు ప్రేమ కృప నని
మఱియు నిట్లనియె. 88

శ్లో. కోరినవారలకోర్కులు,

నేరుపుతో నిచ్చి మనుష నీకీయ నన్యుల

నేరరు కరుణాకర నే

గోరెద నీ విచ్చె దేనిఁ గోరిక లభవా!

89

శా. గాలిం గుంభిని నగ్ని సంబువుల నాకాశస్థలిన్ దిక్కులన్

రేలన్ ⁶ ఘనములం దమఃప్రభల భూరిగ్రాహరక్షోమృగ

వ్యాధాదిత్యనరాదిజంతుకలహవ్యాప్తిన్ సమస్తాత్మశ

స్త్రాశిన్ మృత్యువులేని జీవనము లోకాధీశ! యిచ్చింపవే. 90

అథా య ము

వ. అని మఱియు రణంబులందుఁ దన కెదురు లేని శౌర్యంబును, లోక
పాలుర సతిక్రమించు మహిమయును, భువనశ్రీయజయంబును,
హిరణ్యకశిపుండు గోరిన సతనితపంబునకు సుతోషించి దుర్లభం
బులయిన వరంబులన్నియు నిచ్చి కరుణించి విరించి యిట్లనియె. 91

1. వేదమయమైన శరీరమచేత. 2. నిస్తంభంబు చేయుచువు. 3. ఆత్మ + నిష్ఠ +
గరిష్ఠులు = బ్రహ్మజ్ఞానశ్రేష్ఠులు. 4. ధ్యానింపఁడుగనది. 5. విస్తరింపఁ జేయుచువు.
6. పగటికాలములందు.

శా. అన్నా ! కశ్యపపుత్ర ! మర్లభమాలీ యర్థంబు తెవ్వారికిన్,
మున్నెస్వారలుఁ గోరి రీ వరములన్, మోడించితిన్ నీయెడన్
నన్నుం గోరిన నెల్ల నిచ్చితిఁ బ్రీతిఁబ్రసంబుతో బుద్ధి సం
పన్నత్వంబున నుండుమీ సుమతిపై ¹భద్రైకశీలుండవై. 92

వ. అని యిట్లమోసుంబు లయిన వరంబు లిచ్చి దితిసందనుచేతం
బూజితుండై యరవిందసంభవుండు ²బృందారకసందోహవంద్య
మానుం డగుచు నిజమందిరంబునకుం జనియె. ఇద్విధమ్మున ³నిలింపా
రాతి వరపరంపరలు సంపాదించుకొని. 93

క. సోదరుఁ జూరిన పగ్గకై
యావర మించుకయు లేక యసురేంద్రుండు కం
జీడరుడై నైరము ను
ర్యావరము డగుచుఁ జేసె మనుజాధీశా ! 94

నీ. ఒకనాఁడు గంధర్వయూధంబుఁ బరిమార్చు
దివిజుల నొకనాఁడు దెరలఁ దోలు
భుజగుల నొకనాఁడు భోగంబులకుఁ బొపు
గ్రహముల నొకనాఁడు గట్టినెచు
నొకనాఁడు యశుల నుగ్రత దంఢించు
నొకనాఁడు విహగుల నొడిసిపట్టు
నొకనాఁడు సింధుల నోడించి బంధించు
మనుజుల నొకనాఁడు మద మడంచు:

తే. గడిమి నొకనాఁడు కిన్నరఖచరసాధ్య
చారణప్రేతభూత పిశాచవస్య
సత్త్వవిద్యాధరాదుల సంహరించు
దితితనూజుండు దుస్సహతేజుఁ డగుచు.

1 భద్ర + ఏక + శీలుండు = మంగళీప్రధానమైన స్వభావముగలవాఁడు. (మంగళ
కరుడనుట) 2 దేవతలు. 3 నిరంప + లరాతి = దేవతలయొక్క శత్రువయిన హిరణ్య
కశిపుండు.

క. ¹అట్టశృతోడఁ గోటల

గట్టలుకం గూలఁ దోచి కృవ్యాదులతోఁ

జట్టు విడిసి దిక్పాలుర

పట్టణములు గొనియె నతఁడు బలమున నధిపా!

క. కృశలై సంప్రాపితమ

ర్దశలై ²సర్వంకషోగ్ర డై తేయాజ్ఞా

వశలై నిశలును దివములు

దిశలెల్లను గట్టువడియె దీనత ననఘా.

ప. మఱియు నద్దానవేంద్రుండు విద్రుమసోపాసంబులును మరకతమణి
మయప్రదేశంబులును, వైదూర్యరత్న స్తంభసముదయంబులును
జంద్రికానన్నిభస్మటిక సంఘటితకుడ్యంబులును, బద్మరాగపీఠకనక
కవాటగేహాళీవిటంకవాతాయనంబులును, ³విలంబమానముక్తాఫల
దామవితానశోభితధవళపర్యంకంబులును, వివిధచిత్రవిమూసంబు
లును, నిరంతరసురభికుసుమఫలభరితపాదపమహాద్యౌసంబులును,
హేమారవిందసౌగంధికబంధురసరోవరంబులును రమణీయరత్న
ప్రాసాదవిశేషంబులును మనోహరపరిమళశీతలమందమాగులంబు
లును, మృదుమధురనినదకీరకోకిలకులకోలాహలంబును గలిగి విశ్వ
కర్మనిర్మితంబై త్రైలోక్యరాజ్యలక్ష్మీశోభితంబైన మహేంద్ర
భవనంబు సొచ్చి.

మ. దితిపుత్తుండు జగత్ప్రయోకవిభుఁడై చేవేంద్రసింహాసనో

ద్ధతుఁడై యండ హరాచ్యుతాంబుజభవుల్ దప్పించి భీమిన్ సమా

గతులై తక్కిన యక్షిన్నరమరుద్గంధర్వసింహాదు లా

నతులై కానుక లిచ్చి కొల్తు రతనిన్ నానాప్రకారంబున్. 99

శా. ఏ దిక్పాలురఁ జూచి నేఁ డలుగునో యేదేవు బంధించునో

యే దిగ్భాగముమీఁద దాడి చనునో యే ప్రాణులం బంపునో

1 బురుజులమీది యిండ్లు. 2 సర్వంకష + ఉగ్ర + డై + యు + అజ్ఞా + వశలై =
అందఁని పత్తిడిచేయుచున్న హిరణ్యకశిపుని ఆజ్ఞను ననుసరించుచున్న. 3 విలంబమాన =
ప్రేలాడుచున్న.

యీక్షిత్యైశ్వర్యం దంతు నొండొరులు దా రింద్రాదు లాస్థానభూ
వేదికై మెల్లన నిక్కి-చూతురు భయావిర్భూతరోమాంచుతై. 100
నీ. కోలాహలము మాని కొలుపుండీ గురిలార!

తలగి నీనింపుడీ తపసులార !
ఫణ లెత్తకుండు నిక్కి- పన్నగేంద్రములార !
ప్రణతులై ననాఁడ దిక్కులులార !
గాఁబంబు సేయుండీ గంధర్వవరులార !
నందజీ బహుకుండీ సాధ్యులార !
యాపండీ నృత్యంబు లప్పరోజనులార !
చేరిక మొక్కుండీ సిద్ధులార !

తే. శున్నకర్పూరవాసితసురభిమధుర
భవ్యనూతన¹ మైరేయపానజనిత
సుఖవిలీనత సమరారి సాక్కి-నాఁడు
శాంతి లేనండు నిచ్చలుఁ జూచు లభివ ! 101

శా. లీలోద్యాసలతానివాసములలో లీలావతీయు క్కుడై
హాలావాసవినిర్భమాసమదలోలావృత్తతాహృత్² కై
కేళిం దేలిగ నీనుఁ దుంబురుఁడు సంగీతప్రసంగంబులన్
వాలాయంబుఁ గరంగఁ జేయుదుము దేవద్యేషి నుక్తిశ్వరా! 102

క. యాగములు బాగులు ధరణీ
భాగములం జేరుచుండ బలత్రించి హవి
ర్భాగములు దాన కైకొనుఁ
జాగింపఁడు దైత్యుఁ డమరసంఘంబునకున్. 103

నీ. సకలమహాద్వీపసహితవిశ్వంభరా
సలిని దున్నక పండు సన్యచయము
గామధేన్వాదుల కరణి సుఖలు గోరు
గోర్కులు గగనంబు గురియుదుండు

1 మైరేయవాస = మద్యపానముచేత, 2 హాలావాస = మద్యపానముచే.

3 హావనిడు. (సాగునట్లుచేయుడు)

వననిధు లేడును వాహినీసంఘాత

మును ¹నిచులను రత్నములు వహించు

నుర్విరుహంబులు నొక్కకాలంబున

నఖలర్తుగుణముల నతిశయిల్లు

తే. సంబుసంపూరితద్రోణు లగుచు నొప్పు

బర్వతంబులు సర్వదిక్పాలవిధ

గుణము లెల్లను దానె కైకొనుచు డైత్య

విభుడు త్రైలోక్యరాజ్యసంవృద్ధి నుండ.

వ. ఇట్లు సకలదిక్కులు నిర్జించి లోకైకనాయకుండై తన యిచ్చా ప్రకారంబున నింద్రియసుఖంబు లనుభవించుచుఁ దనయక శాస్త్ర మార్గంబు నతిక్రమించి విరించివరజనితమర్వానగర్వాతిరేకంబున సుపర్వారాతియైవ్యర్వనంతుండై పెద్దకాలంబు రాజ్యంబు సేయునెడ.

ఉ. ఎన్నడు మాకు దిక్కు గల, యెన్నడు బృత్యునిబాధ మాను, మే మెన్నడు వృద్ధి బొందఁ గల, మెవ్వరు రక్షకులంచు దేవతా కిన్నరసిద్ధసాధ్యమునిభేదరనాయకు లాశ్రయించి రా వన్నగతల్పు భూరిభవబంధవిమోచనుఁ బద్మబోచనునె. 106

వ. ఇట్లు దానవేంద్రుని యుగ్రదండంబునకు వెఱచి యవస్థితరఃస్పృతై రహస్యంబున నందఱుం గూడికొని. 107

ఉ. ఎక్కడ నున్నవాఁడు జగదీశ్వరుఁ డాత్మమయుండు మాధవుం డెక్కడి కేగె శాంతులు మునీశులు భిక్షులు రారు క్రిష్ణులుం ²దిక్కుల నెల్ల నెక్కడు³తుదిం జొర ⁴దిక్కుగు నట్టి దిక్కుకై మ్రొక్కెద మేము హస్తయుగముల్ ముకుళించి మదీయరక్షకున్.

వ. అని మృతీయు నాహారనిద్రలు మాని చిత్తంబులు పరాయత్తంబులు గానీక సమాహితబుద్ధులై భగవంతుండును మహాపురుషుండును మహాత్ముండును విశుద్ధజ్ఞానానందమయుండునునైన హృషీకేశునకు నమస్కరించుచున్నయెడ మేఘులవసమానగంభీరనివదంబున దిశలు

మ్రోయించుచు సాధులకు సభయంబుగావించుచు దృశ్యమానుండు
గాక పరమేశ్వరుడైన హరి యిట్లనియె. 109

మ. భయముం డెందకుఁ డయ్య నిర్జరవరుల్! భద్రంబు మీ కయ్యెఱున్
జయమున్ లాభము భూతసంతతికి మత్సందర్శనప్రాప్తి న
వ్యయమై చేరు; నెఱుంగుదున్ దితిసుతవ్యాపారభాషావిప
ర్యయముల్; గాలము గూడఁ జంపెదఁ జనుండందాక మీత్రోవలన్

ఆ. శుద్ధసాధులందు సురలందు శ్రుతులందు
గోవులందు విప్రకోటియందు
ధర్మపదవియందుఁ దగిలి నా యందు వాఁ
డెన్నఁ డలుగు నాఁడె హింస నొందు. 111

క. కన్నకొడుకు శమదమసం
పన్నుడు నిర్ద్వైరుఁ డనక ప్రహోదున్ వాఁ
డెన్నఁడు రోషంబున నా
పన్నుల నొందించు నాఁడె పట్టి వధింతున్. 112

శా. 1 వేసోదత్తవరప్రసాదగరిమన్ నీఁ డింతవాఁడై మిమున్
బాధం బెట్టుచు నున్నవాఁ డని మదిన్ భావించు, భావించి నే
సాధింపం దలతి గాదు, కావునఁ గడున్ స్వరించితిన్, మీఁడటన్
సాధింతున్ సురలార! నేడు ననుఁజా శంకంప మీ కేటికిన్. 113

వ. అని యిట్లు దనుజమగ్ధుడు సిద్ధిశించిన శిలింపులు గుంపులు గొని
మొక్కిరి రక్కసుండు మృగ్గుట నిక్కం బని తమతమ దిక్కులకుం
జనిరి. హిరణ్యకశిపునకు పదిరచెత్తులు సలుపుట పుత్రు లున్న
వించి రందు.

ప్రహేళిక గుని తత్తియు

సీ. తనయందు న్నలభూముందు నొకధంగి నమోదు

సనుమిత్రవ్యంబున జరగువాఁడు

1 వేసో + 2 = ప్రహేళికవంతుడు 2. గునియు 3. సమానభావమున

పెద్దల బాడగన్న భృత్యునికైవశిం

జేరి నమస్కృతుల్ సేయవాడు

కన్నుదోయికి నన్యకాంత లడ్డం బైన

మాతృభావము సేసి మరలువాడు

తల్లిదండ్రులభంగి ధర్మవత్సలతను

దీనుల గావ జింతించువాడు

తే. సఖులయెడ సోదరస్థితి జరపువాడు

దైవతము లంచు గురువుల దలంచువాడు

లీలలందును బొంకులు లేనివాడు,

1. లలితమర్యాదుల డైన ప్రహ్లాదుఁ డధిప.

115

వ. మఱియును.

116

సీ. 2. ఆకారజన్మవిద్యార్యవరిష్టండ్లై

గర్వసంస్తంభసంగతుఁడు గాఁడు

వివిధమహానేక విషయసంపన్నుడై

పంచేంద్రియములచే బట్టవడఁడు

4. భవ్యవయోబలప్రాభవోపేతుడై

కామరోషాదుల గగ్గిందుకొనఁడు

కామినీప్రముఖభోగము లెన్ని గలిగిన

5. వ్యసనసంసక్తి నావంక బోఁడు

ఆ. విశ్వమందుఁ గన్న విన్నయర్థములందు

6. సుసుద్ధమైజేసి వాంఛ యిడఁడు

1. చక్కని మర్యాదగలవాడు, నియమవంతుఁడని యర్థము. 2. రూపు, పుట్టుక, చతువు, సంపద అను వానిచే మిక్కిలి గొప్పవాడై. 3. విషయ = శబ్దాదులు. (భోగము లన్నమాట) 4. భవ్యమైన, పయన్ = శూన్యబల = బలము, ప్రాభవ = ప్రభుత్వముతో, ఉపేతుడై = కూడినవాడై. 5. వ్యసనములందఁడు 6. పన్నుద్యస్తించేసి స్వము బ్రహ్మ మనెడి దృష్టితప్ప తచ్చిన్నమైనవస్తువు లేదని దృష్టిచేసి. 'అపన్నుద్యక్' అనిమూలము.

ధరణీనాథ! ఔత్త్యతనయుండు హరివర
తంత్రుడై హతాన్యతంత్రుడగుచు.

117

ఆ. సద్గుణంబు లెల్ల సంఘంబు లై వచ్చి
యసురరాజతనయు నందు నిలిచి
పాసి చనవు విష్ణు బాయని విధమున
నేడు దగిలి యుండు నిర్మలాత్మ !

118

మ. పగవార్తైన సురేంద్రులున్ సభలలోఁ బ్రహ్లాదసంకాశులన్
సుగుణోపేతుల నెందు నే మెఱుంగ మంచున్ వృత్తబంధంబులం
బాగడం జొత్తురు సత్కవీంద్రులక్రియన్ భూనాథ! మీబోటి స
ద్భగవద్భక్తులు ఔత్త్యరాజతనయున్ బాటించి కీర్తింపరే.

119

క. గుణనిధి యగు ప్రహ్లాదుని
గుణము లనేకములు గలవు గురుకాలమునన్
గణులింప సశక్యంబులు
ఘటిపతికి బృహస్పతికిని భాషాపతికిన్.

120

వ. ఇట్లు సద్గుణగర్వితుం డయిన ప్రహ్లాదుండు భగవంతుం డయిన వాసు
దేవునియందు సహజసంవర్ధమాన నిరంతర ధ్యానరతుడై.

121

సీ. శ్రీనల్లభుండు దన్ను జేరినయట్లైన
జెలికాండ్ర నెన్నరి జేరమఱుచు
నసురారి దనమోల నాడినయట్లైన
నసురబాలురతోడ నాడ మఱుచు
భక్తవత్సలుండు సంభాషించినయట్లైన
బరభాషలకు మాఱుపలుక మఱుచు
సురవండ్యు దనలోన జూచినయట్లైన
బొక్కి సమస్తంబు జూడ మఱుచు

తే. హరిపదాంభోజయుగచింతసామృతమన

నంతరంగంబు నిండినట్లైన సతడను

1నిత్యపరిపూర్ణుడగుచు సన్నియును మఱచి

జడత లేకయు నుండును జడునిభంగి.

122

శా. పానీయంబులు ద్రావుచుం గుడుచుచున్ భాషించుచున్ హాసలీ

లానిద్రాదులు సేయుచుం దిరుగుచున్ 2లక్ష్మీంచుచున్ సంశత

శ్రీనారాయణపాదపద్మయుగళీచింతామృతాస్వాదనం

ధానుండై మఱచెన్ సురారినుతుండే తద్విశ్వము భూవరా ! 123

సీ. నైకుంతచింతావివరితచేష్టుండై

యొక్కడు నేడుచు నొక్కచోట

నశ్శాంతహరిభావనారూఢచిత్తుండై

యుద్ధతుండై పాడు నొక్కచోట

విష్ణు డింతియకాని వేటొండు లేదని

4యొత్తిలి నగుచుండు నొక్కచోట

నలినాక్షుడను 5నిధానము గంటి నే నని

యుబ్బి గంతులు వైచు నొక్కచోట

ఆ. బలుకు నొక్కచోట బరమేశు కేశవు

బ్రణయహర్షజనితభావ్నసలిల

మిత్రపులకుండై నిమిలితనేత్రుండై

యొక్కచోట నిలిచి యూరకుండు.

124

వ. ఇట్లు పూర్వజన్మపరమభాగవతసంసర్గసమాగతం బైన ముకుంద

చరణారవిందసేవాతీరేకంబున 6నఖర్వనిర్వాణభావంబు విస్తరిం

చుచు నప్పటప్పటికి దుర్జసంసర్గనిమిత్తంబునం దనచిత్తం

బన్యాయత్తంబు గానీక నిజాయత్తంబు సేయుచు సప్రమత్తుండును

1 నిత్యపరిపూర్ణుడు = ఎల్లప్పుడు బ్రహ్మనుభవముచే తృప్తి నందినవాడు 2 చూచుచు

3. ఆస్వాద = త్రావుటయును, సంధానుడు = చేరికగలవాడు. 4. బిగ్గంగు. 5. నిధి

(గని) 6. అఖర్వ = అడులేని, నిర్వాణభావము = అనందభావమును.

సంసారనివృత్తుండును బుధజనవిధేయుండును మహాభాగధేయుం
డును సుగుణమణిగణగరిష్ఠుండును బరమభాగవతశ్రేష్ఠుండును ¹కర్మ
బంధలతాలవిత్తుండును బవిత్తుండును నైన పుత్తునియందు విరో
ధించి సురనిరోధి యనుకంపలేక చంపం బంపె నని పలికెన
నారదునకు ధర్మజుం డిట్లనియె. 125

శా. పుశ్చుల్ సేర్చిన కేరకున్న జనకుల్ పోషింతు రెల్లప్పుడున్
మిత్రైత్వంబున బుద్ధి పెప్పి దురితోన్మేమంబు వారింతు రే
శత్రుత్వంబుఁ దబంప రెట్టియెడ నా సౌజన్యరత్నాకరుం
బుత్తున్ లోకపవిత్రుఁ దండ్రి ²నెగులుంబొందింప నెట్లోర్చెన్.
ఉ. బొలుఁ బ్రభావిశాలు హరిపాదపయోరుహచింతనక్రియా
లోలుఁ గృపాళు సాధుగురులోకపదానతఫాలు నిర్మల
శ్రీలు సమస్త సభ్యమతశీలు విఖండితమోహవల్లికా
జాలు న దేల తండ్రి వశిఁ జంపఁగఁ బంపె మునీంద్ర ! చెప్పవే.

౧. అధ్యాయము

వ. అనిన నారదుం డిట్లనియె. 128

శా. లభ్యం బైన సురాధిరాజపదమున్ ³ లక్ష్మింపఁ డశ్రాంతమున్
⁴సభ్యత్వంబున నున్నవాఁ డబలుండై ⁵ బాడ్యంబుతో వీడు వి
ద్యాభ్యాసంబునఁ గాని తీవ్రమతి గాఁడంచున్ విచారించి ⁶ దై
త్యేభ్యం డొక్కదినంబునం బ్రియసుతున్ వీక్షించి సోత్కంఠుడై.

క. చదువనివాఁ డజ్ఞుం డగుఁ
జదివిన సదసద్వివేకచతురత గలుగఁ
జదువఁగ వలయును జనులకుఁ
జదివించెద నార్యులొద్దఁ జదువుము తండ్రి !

వ. అని పలికి యసురలోకపురోహితుండును భగవంతుండును నయిన

1 కర్మ + బంధ + లతా + లవిత్తుండు - కర్మబంధము లనెడు తీగెలకు కొడవని
వంటివాడు 2 కష్టమును 3 గుర్తింపఁడు (తెక్కనేయవచ్చుమాట) 4 సాధు స్వభావముతో
(మంచితనముతో) 5 మందత్వము. 6 దైత్య + ఇభ్యండు = రాక్షసరాజు.

శుక్రాచార్యుకొడుకులఁ బ్రచండవితర్కులఁ జండామన్యుల రావించి
సత్కరించి యిట్లనియె. 131

శా. అంధప్రక్రియ నున్నవాడు, వలుకం డశ్రుతాపక్రియా
2గంధం బించుక లేదు, మీరు గురువుల్ గారుణ్యచిత్తుల్ మనో
బంధుల్ మాన్యులమాకుఁ బెద్దలు, మముంబొందించి గుూబాలకున్
గ్రంథంబుల్ సదివించి నీతికుశలుం గావించి రక్షింపరే. 132

ప. అని పలికి వారలకుఁ బ్రహ్లాదు నప్పగించి తోడ్కొని పొం డనిన
వారును దనుజరాజకుమారునిం గొనిపోయి యతనికి సవయస్కు
లగు 3సహశ్రోతల నసురకుమారులం గొందఱం గూర్చి, 133

ఉ. అంచితభ క్తితోడ దనుజాధిపు కేహసమీపముం బ్రవే
శించి సురారిరాజసుతుఁ జేకొని శుక్రకుమారకుల్ పఱం
పించిరి పాశయోగ్యములు పెక్కులు శాస్త్రము లా కుమారుఁ డా
లించి పఱించె నన్నియుఁ జలింపని వైష్ణవభ క్తిపూర్ణుడ. 134

క. ఏ పగిది వారు సెప్పిన
నా పగిదిం జనువుఁగాని య ట్టి ట్టని యూ
క్షేపింపఁడు తా నన్నియు
రూపించిన మిథ్యలని 4నిరూఢమనీషన్. 135

శా. అంతం గొన్నిదినంబు లేగిన సురేంద్రారాతి శంకాన్విత
స్వాంతుండై నిజనందనం గురువు లే జాడం బహిష్కరించురో
5భ్రాంతుం జేమి పఱించెనో పిలిచి సంభాషించి విద్యాపరి
శ్రాంతిం జూచెదఁ గాక నేఁ డని మహాసాధానతరానీసుఁడ. 136

ఉ. మోదముతోడ దైత్యకులముఖ్యుఁడు రమ్మని చీరఁ బంచె బ్ర
హ్మదకుమారకున్ భవమహారవతారకుఁ గామరోషలో
భాదివిరోధివర్ధపరిహారకుఁ కేశవచింతనామృతా
స్వాదరకతోరకుం 7గలుషజాలమహోగ్రననీకులారకున్. 137

1 తీవ్రములయిన యూహలు గలవారు. (చురుకైన బుదిగలవారనుట) 2 వాసన
కొంచెమైనను సంస్కారము లేదన్నమాట. 3 కూడా విశేషాల (సహాధ్యాయుల)
4 నిలుపుకొన్న బుద్ధితో. (దృఢజ్ఞానముతో) 5 సిద్ధివాడు 6 కళోలకున్ గ్రహిణి
వాడు 7 పాపపుంజమనెడు కాండబిడి గి డ్దయైనవాడు.

వ. ఇట్లు చూచుచేత నామాయనూనుండై ప్రహేళికుండు సను
జెంచిన. 138

శా. ఉత్సాహప్రభుమంత్రశక్తియుతమే ¹యుద్యోగ? ²మారూఢసం
విత్సంపన్నుడ నైతివే చదివితే వేనంబులుకా శాస్త్రముల్?
వత్సా! రమ్యని చేరఁ జీరి కొడుకుకా వాత్సల్యసంపూర్ణుడై
³యుత్సంగాగ్రముఁ జేర్చి దాననవిధం చుట్కొంత దీపింపగళా; 139

క. అనుదినసంహోషణములు,
జనితశ్రమతాపదుఃఖసంహోషణముల్
తనయులసంభాషణములు,
జనకులకుం గర్భయుగశనసంభాషణముల్. 140

వ. అని మణియుం బుత్తా! నీ కెయ్యది భద్రంబై యున్నది సెప్పు
మనినఁ గన్న తండ్రికిఁ బ్రియసంజనుం డిట్లనియె. 141

ఉ. ఎలశరీరధారులకు నిల్లను చీడటసూతితోపలం
జ్యోత్స్న మిరు నే మను మలిభ్రమణంబున భిన్నులై ప్రవ
ర్తిల్లక సర్వము స్మృతని దివ్యకళామయ మంచు విస్మయం
దులముఁ జేర్చి తొ రడవి నుండుట మేలు నిశాచరాగ్రహిణీ! 142

వ. అని కుమారుం డాడిన వ్రలిపత్నీనురూపంబు లయిన సల్లాపంబులు
విని దానవేంద్రుండు సగుచు నిట్లనియె. 143

క. ఎట్టుడిన సట్టుడుదు,
రిట్టిటని పలుక నెఱుంగ రితరుల శిష్యుల్
⁴దట్టించి యెవ్వ రేమని,
పట్టించిరా బొలకునకుఁ బరపక్షంబుల్. 144

శా. నాకుం జూడఁగఁ జోద్య మయ్యెడిఁ గదా నాతండ్రి! యీబుద్ధి దా
నీకుకా లోపల. దోచెనో పరులు దుర్మితల్ పరింపించిరో
యేకాంతంబున భాగ్యపుల్ వలికిరో యీ దాననశ్రేణికికా
వైకుంఠుండు గృతాపరాధుఁ డతనికా వర్ణింప నీ కేటికిన్. 145

1 ప్రయత్నము 2 అరూఢ + సంగీత + సంపన్నుడనై ఆత్మవిషయమైన దృఢ
జ్ఞానముతో గూడినవాఁడు. 3 ఉత్సాహ + అగ్రమున = తొడమీదను. 4 భయపెట్టి.

మ. సురలం దోలుటయో, సురాధిపతులకా స్రుక్కించుటో, సిద్ధులం
బరివేధించుటయో, మునిప్రవరులకా బాధించుటో, యక్ష కి
న్నర గంధర్వ విహంగ నాగపతులకా నాశంబు నొందించుటో,
హరి యంచుకా గిరియంచు నేల చెడ మోహంధుండవై పువ్రకా!

వ. అనినఁ దంక్షిమాటలకుఁ బురోహితు నిగ్రహించి పృష్టోదం డిట్ల
నియె. మోహనిర్మూలనంబునేసి యెవ్వనియందుఁ దత్సరులయిన
యెఱుకగల పురుషులకుం బరులు దా మనియెను మామూక్యతం
బయిన య¹ సద్బ్రాహ్మ్యంబగు భేదంబు గానంబడ దట్టి పరమేశ్వరునకు
నమస్కరించెద.

147

శా. అజ్ఞుల్ గొందఱు నేము దా మనుచు మాయం జెంది సర్వాత్మకుం
బ్రజ్జాలభ్యు²దురన్వయక్రమణునికా భాషింపఁగా నేర రా
³జ్జ్ఞాసాపథమందు మూఢులు గదా చింతింప బ్రహ్మాదివే
దజ్ఞుల్ తత్సరమాత్ము విష్ణు నితరుల్ దర్శింపగా నేర్తురే.

148

తే. ఇను మయస్కాంతసన్నిధి నెట్లు⁴భ్రాంత
మగు హృషీకేశు సన్నిధి నా విధమునఁ
గరంగుచున్నది దైవయోగమునఁ జేసి
బ్రాహ్మణోత్తమ! చిత్తంబు భ్రాంతమగుచు.

149

సీ. మందారమకరందమాధుర్యమునఁ జేలు
మధుపంబు వోవునే⁵మదనములకు
నిర్మల మందాకినీవీచికలఁ దూగు
రాయంచ సనునె తరంగిణులకు
లలిత రసాలపల్ల వఖాదియై చొక్కు-
కోయిల సేరునే⁶కుటజములకుఁ

1 అసత్ + గ్రాహ్యంబు = అసత్తు మిథ్యగా గ్రహింపదగిన, 2 మతొచ్చటను
ఘటింపని వ్యాపారముకలవానిని “దురన్వయానుక్రమణోనిరూప్యతే” అనిమూలం.
3 జ్ఞాసాపథమందు = తెలుసుకొనవలయుననే యిద్వావిధముకన్యానునంను.
4 కదలుణో 5 మనసము = ఉత్పేక్ష. 6 కొండమల్లి (కొడిసె)

బూర్గొండుచంద్రికా స్ఫురితచకోరక
మరుగునే ¹సాంద్రసహారములకు

తే. సంబుజోదరదివ్యపాదారనింజ
చింతనామృతపానవిశేషమత్త
చిత్త మేరీతి నితరంబుఁ జేరనేర్పు
విచితగుణావీల! మాటలు వేయునేల? 150

వ. అనిన విని రోసింది రాజసేనకుండైన పురోహితుండు పగ్గహ్లాదుం
జూచి తిరస్కరించి యిట్లనియె. 151

ఉ. పంచశేరద్వయస్కంజపు బాలుడ వించుక గాని తేవు భా
పించెడు తిర్క-వాక్యములు, సెప్పిన శాస్త్రములోని యర్థ మొ
క్కించుక యైతఁ జెప్ప వసురేందుగనిముందట, మాకు నౌడలల్
వంచుకొనంగఁ జేసితివి వైవిభూషణ! నంశమాషణ! 152

చ. తనయుడ గాఁడు శాస్త్రవ్రతుడు బాసనభర్తకు పీఠు డైత్యదం
దనవనమందు ²గంభీరయుతశీలిజాతముధంగి బుట్టినాఁ,
జననరతంబు రాక్షసులంతకుఁ బ్రస్తుతి సేయుచుండు, దం
డనమునఁ గాని భీములకు జాయఁడు పట్టుగాఁ గొట్టుఁ దుద్ధతిఁ.

క. ఈ పాపనిఁ జదివెనుమొ,
నీపాదము లానఁ బుంక నిపునతతోడం
గోవి తుము నింపెనుమొ,
కోపించు మయ్య ననుచుంజర! పిం టి. 154

వ. అని మనయు ను రాదపాపనికి వివిధోపాయంబులం బురోహి
తుండు వెలుపుఁ బు పుచు రాజనన్నిధిం బాపి తోడికొని పోయి యే
కాంతంబున. 155

క. భార్యవనందనుఁ డభ్రాంతి
మార్గము గడగుండ్ల బెక్క-మూలులు నిచ్చల్

¹ పట్టుకొనుచుండును. ² ముగ్ధుఁడై పునఁ (చుట్టుకొని పట్టుకొని)

¹వర్తత్రయము సెప్పెన

నర్తక మగు మతివిశేషమమర నరేంద్రా!

156

వ. మఱియుగురుండు శిష్యునకు సామదానభేదదండో పాయంబులన్నియు
నెఱింగించి నీతికోవిదుం డయ్యె నని నమ్మి నిశ్చయించి తల్లికి
నెఱింగించి తల్లిచేత నలంకృతుం డయిన కులదీపకు నవలోకించి.

ఉ. త్రిప్పకు మన్న మా మతము, దీర్ఘములైన త్రివర్గపాఠముల్
దప్పకు మన్న, నేడు మనదైత్యవరేణ్యుని మ్రోల నేము మున్
చెప్పినరీతి గాని మఱి సెప్పకు మన్న విరోధిశాస్త్రముల్,
విప్పకు మన్న దుష్టమగు విష్ణుచరిత్రకథార్థజాలముల్.

158

వ. అని బుజ్జగించి దానవేశ్వరుని సన్నిధికిం దోడితెచ్చిన.

159

సీ. అడుగడ్లునకు మాధవానుచింతనసుధా

మాధుర్యమున మేను మఱచువాని

సంభోజగర్భాదు లభ్యసింపఁగలేని

హరిభక్తి²పుంభావ మైనవాని

మాత్పగర్భము సొచ్చి మన్నది మొదలుగాఁ

జత్త మచ్యుతమీడఁ జేర్చువాని

³నంకించి తనలోన నఖిలప్రపంచంబు

శ్రీవిష్ణుమయ మని చెలఁగువాని

తే. వినయకారుణ్యబుద్ధివివేకలక్ష.

ణాదిగుణముల కాటపట్టయినవాని

శిష్యు బుధలోకసంభావ్యుఁ జీరి గురుండు

ముందఱికి ⁴దొడ్డి తండ్రీకి మ్రోక్కు మనుచు.

160

క. శిక్షించితి మన్యము లగు

పక్షంబులు మాని నీతిపారగుఁ డయ్యెన్

1 ధర్మము-అర్థము-కామము. (మోక్షవిషయము తరువాయిగా) 2 పురుషుని
స్వరూపముఅయినవాఁడు; భక్తిప్రస్థాదుఁడుగా మూర్తిభవించెననుట. అంకించి = భావించి.

4 దొడ్డి, పెండ్లి.

రక్షోపంశాధీశ్వర !

వీక్షింపుము నీకుమారు విద్యాబలమున్.

161

వ. అని పలికిన శుక్రకుమారకు వచనంబు లాకర్ణించి దానవేంద్రుండు
దనకు దండప్రణామంబుచేసి నిలుచున్న కొడుకును దీవించి బాహు
దండంబులు సాచి దిగ్గన్ డగ్గఱం దిగిచి గాఢాలింగనంబు సేసి
తనతోడలమీఁద నిడుకొని ¹చుంచుదున్వి ²చిబుకంబుఁబుడికి
చెక్కిలిముద్దుగొని శిరంబుమూర్కొని ప్రేమాతిరేకసంజనిత
బాష్పసలిలబిందుసందోహంబుల నతని వదనారవిందంబు దడుపుచు
మందమధురాలాపంబుల నిట్లనియె.

162

శా. చోద్యంబయ్యెడి నింతకాల మరిగెన్ శోధించి యే మేమి సం
వేద్యాంశంబులు సెప్పిరో గురువు లేవెంటం బరింపించిరో
విద్యాసార మెఱుంగఁ గోరెద ³భవద్విజ్ఞాతశాస్త్రంబులోఁ
బద్యం బొక్కటి సెప్పి సార్థముగఁ దాల్పర్యంబు భాషింపుమా.

శా. నిన్నున్ మెచ్చరు నీతిపాఠమహిమన్ నీతోడి దైత్యార్థకుల్
గన్నా రన్నియుఁ జెప్ప నేర్తురు గదా గ్రంథార్థముల్ దక్షులై
యన్నా ! యెన్నడు నీవు నీతివిదుఁ డౌదంచున్ మహావాంఛతో
నున్నాడన్ నను గన్నతండ్రి ⁴భవదీయోత్కర్షముం జూపవే.

164

వ. అనినం గన్నతండ్రికిఁ బ్రియనందనుం డయిన ప్రహ్లాదుం డిట్లనియె.

క. చదివించిరి నను గురువులు

చదివితె ధర్మార్థముఖ్యశాస్త్రంబులు నేఁ

జదివినవి గలవు పెక్కులు

చదువులలో మర్మమెల్లఁ జదివితె దండీ !

166

మ. ⁵తనహృద్భాషలసఖ్యమున్ శ్రవణమున్ దానత్వమున్ వందనా
ర్చనముల్ నేవయు నాత్మలోనెఱుకయున్ సంకీర్తనల్ చింతనం
బను నీతోమ్మిది భక్తిమార్గముల సర్వాత్మున్ హరిన్ నమ్మి స
జ్జనుఁడై యుండుట భద్రమంచుఁ దలఁతున్ సత్యంబు దైత్యోత్తమా

1 చాటు. 2 గడ్డము. 3 నీవు ఎఱిగినశాస్త్రములో. 4 నీయొక్క గొప్పతనము
5 మహావాక్యములయొక్క పాత్ర (త్రికరణశుద్ధి) 6 ఆత్మజ్ఞానము. (నదసద్వివేకము
అస్పృహలు)

శా. ¹అంధేందూదయముల్ మహాబధిరశంఖారావముల్ ²ఘూసన
 ద్దంధాఖ్యాపనముల్ నపుంసకవధూకాంక్షుల్ శ్రుతఘ్నావలీ
 బంధుత్వంబులు ³భస్మహవ్యములు లుబ్ధనృవ్యముల్ ⁴కోడిన
 ద్దంధంబుల్ హరిభక్తి వర్జితుల ⁵కన్యవర్జనసంసారముల్. 168

సీ. కమలాక్షు నర్పించు శరణులు కరములు
 శ్రీనాథు నర్పించు జిహ్వా జిహ్వా
 సురరక్షకుని జూచు చూఝులు చూఝులు
 శేషశాయికి మొగ్గు శిరము శిరము
 విష్ణు నాకర్ణించు వీనులు వీనులు
 మధువైరి దవలిన మనము మనము
 భగవంతు ⁶వలగొను పదములు పదములు
 పురుషోత్తముని మీది బుద్ధి బుద్ధి

తే. దేవదేవుని జింతించు దినము దినము
 చక్రహస్తాని బ్రకటించు చదువు చదువు
 కుంభినీధవు జెప్పెడి గురుడు గురుడు
 తండ్రి! హరి జేరుమనియెడి తండ్రి తండ్రి. 169

సీ. కంజాక్షునకు గాని కాయంబు కాయమే
 పవనగుంఫితో చర్మభస్మై గాక
 వైకుంఠు బాగడని వక్రంబు వక్రమే
 ధమధమధ్వనితోడి ధక్కగాక
 హరిపూజనము లేని హస్తంబు హస్తమే
 తరుశాఖనిర్మిత ⁷దర్శిగాక

1 గ్రుడ్డివానికి చంద్రోదయమువంటిది. 2 మూఁగవానిచే మంచుగ్రంథములు చది
 వింపుట వంటిది. 3 బూడిదలో చేసిన చాలోమములవంటిది. 4 పందికి ఫలమలేమువంటిది.
 5 కన్య = శూన్యములయిన, వ్యర్థ = పనికిమాలిన, సంసారములు. 6 ప్రదక్షిణమునేయు.
 7 భూమికి భర్త, హరి. [వరాహావతారమున భూమికి హరి భర్తయమైన పురాణము]
 8 తోలుతిత్తి. 9 తెడు.

కమలేశుఁ డ్రూడని. కన్నులు కన్నులే

¹తనుకువ్యజ్ఞాలరంధ్రములు గాక

అ. చక్రిచింత లేని జస్మంబు జస్మమే

²తరళనలలున్నవంబు గాక

విష్ణుభక్తలేని విబుధుండు విబుధుఁడే

సాక్షయగముగోడి పశువు గాక.

170

సీ. సంసారచిమూతసంఘంబు విచ్చునే

చక్రిచాన్యస్యభంజనము లేక

⁴తాపత్రయాభిలదావాగును లాఱునే

విష్ణుసేవామృతవృష్టి లేక

సర్వంక⁵షాన్యకాఘజలరాసు లింకునే

హరిమనీషాబడబాగ్ని లేక

ఘనవిపద్ధాఢాంధకారంబు లడఁగునే

పద్మాక్షనుతిరవిప్రభలు లేక

తే. నిరుపమాపునరావృత్తినిష్కళంక

ముక్తినిధి గానవచ్చునే ముఖ్యమైన

శార్వకోదండచింతనాంజనము లేక

తామరసగర్భనకు నైన దానవేంద్ర!

171

వ. అని యివ్వధంబున వెఱపు మఱపు నెఱుంగక యులుకుసెడి పలికెడి

కొడుకునుడువులు సెవులకు ములుకుల క్రియ నొదవినఁ గటము

లదరఁ బెదవులం గఱచుచు నదరిపడి గురుసుతనిం గనుంగొని

⁷విమలతథనంబులు గఱసినాడ వని దానవేంద్రుం డిట్లనియె. 172

1 శరీరమనెడి గోడకుపెట్టిన జాలకట్టలు. (కిటికీ) 2 నీటిబుడగ. 3 సంసారమున మేఘములగుంపు. 4 ఆధ్యాత్మిక ఆధిదైవిక ఆధిభౌతికము లను భయంకరములైన కార్షిచ్చులు. 5 ఆఘ + ఓఘ = పాపసముదాయములను. 6 కణతలు. 7 విరోధులు.

చ. పటుతరసీతిశాస్త్రచయ పారగుఁ జేసెద నంచు బాలు నీ
 వటు గొనిపోయి వానికి నవర్హములైన విరోధిశాస్త్రముల్
 కుటిలతఁ జెప్పినాఁడవు భృగుప్రవరుండ వటంచు నమ్మితిం
 కటకట ! బ్రాహ్మణాకృతివి గాక యథార్థము బ్రాహ్మణుండవే.

క. ధర్మేతరవర్తనులును
 దుర్మంతులు నైన జనుల దురితము లొందున్
 మర్మములు గలఁచి కల్మష
 కర్ముల రోగములు వొందు కైవడి విప్పా !

వ. అనిన రాజునకుఁ బురోహితుం డిట్లనియె. 175

ఉ. తప్పలు లేవు మావలన దానవనాథ ! విరోధిశాస్త్రముల్
 సెప్పము కూర్చులై పరులు సెప్పరు మీచరణంబులూన సు
 మ్మొప్పుడు మీ కుమారునకు నింతయు ¹నైజమనీష యెవ్వరుం
 జెప్పెడిపాటి గాదు ప్రతిచింతఁ దలంపుము నేర్పుకై వడి. 176

క. మిత్రులము పురోహితులము
 పాత్రులమే మదియుఁ గాక భార్గవులము నీ
 పుత్రుని నిటువలెఁ జేయఁగ
 శత్రులమే దైత్యజలధిచంద్రమ ! వింటే. 177

వ. అనిన గురునందనుం గోపింపక దైత్యవల్లభుండు గొడుగు నవలోకించి
 యిట్లనియె.

క. ఒజ్జలు సెప్పని యీమతి
 మజ్జాతుండవైన నీకు మఱి యెవ్వరిచే
²నుజ్జాత మయ్యె బాలక !
 తజ్జనులం బేరుకొనుము తగ నా మోలన్. 179

వ. అనినఁ దండ్రికిఁ బ్రహ్లాదుం డి ట్లనియె. 180

¹ నైజ+మనీష = సహజముగాఁబుట్టిన బుద్ధి. ² పుట్టుకొనివచ్చినది.

ఉ. అచ్చపుఁ జీతటిం బడి గృహవృత్తులై ¹విషయప్రవిష్టులై
చచ్చుచుఁ బుట్టుచున్ మరలఁ జర్వితచర్వణు లైనవారికిం
జెచ్చెరఁ బుట్టనే పరులు సెప్పిన నైన నిజేచ్చ నైన నే
మిచ్చిన నైనఁ గానలకు నేఁగిన నైన హరిప్రభోధముతో. 181

ఉ. కాననివాని నూతగొని కాననివాఁడు విశిష్టనస్తువుల్
గాననిధంగిఁ గర్మములు గైకొని కొంఁపఱు కర్మబంధులై
కానరు విష్ణుఁ, గొందఁ టటఁ గందు ²రకించన వైష్ణవాంఘ్రిసం
స్థానరజోభిషిక్తు లగు సంహృతకర్ములు దానవేశ్వరా ! 182

శా. శోధింపంబడె సర్వశాస్త్రములు రక్షోనాథ ! వే యేటికిన్
గాధల్ ³మాధవశేముషీతరణిసాంగత్యంబునం గాక దు
ర్రేధన్ దాఁటఁగ వచ్చునే ⁴సుతవధూమినోగ్రవాంఛామద
క్రొధోల్లోలవిశాలసంస్కృతిమహాఘోరామితాంభోనిధిన్. 183

వ. అని పలికినకొడుకును ధిక్కరించి మక్కువసేయక రక్కసులజేఁడు
దనతోడలపై నుండునీక గొబ్బున దిగద్రొబ్బి నిబ్బరంబగు
కోపంబు దీసింప వేడిచూపుల మింట మంటలెగయ మంతులం
జూచి యిట్లనియె. 184

శా. కోడంటై పినతండ్రిఁ జంపెనని తాఁ గోధించి చిత్తంబులో
వీడంజేయఁడు బంటుభంగి హరికిన్ విద్వేషికిన్ భక్తుడై
యోడం డక్కట! ప్రాణవాయువులు వీఁ డొప్పించుచున్నాఁడు నా
తోడన్ నైరమువట్టె నిట్టి జనకద్రోహిన్ మహిం గంటిరే. 185

వ. అని రాక్షసవీరుల నీక్షించి యిట్లనియె. 186

1 విషయలోబురై. 2 గొప్పవారగు విష్ణుభక్తులపాదముధూళితో సభిషేకింపఁ బడిన వారు. 3 విష్ణువిషయకబుద్ధియును పడవతోడిసంబంధముతో. 4 బిడ్డలు భార్యయును చెపలతో, భయంకరమైన కోరికలతో, గర్వక్రొధములను గొప్పకర్మలతో, విశాలమైన సంసారమును గొప్పఘోరావహమైన పరిమితలేని సముద్రమునందు.

హిరణ్యకశిపుడు పృథ్వీని విశ్లేషించుచుండు వివరములు.

శా. ¹పంచాబ్దంబులవాఁడు తండ్రి సగు నొ పటంబు నిందించి య
త్కించుచున్నదియు లేక నిష్కలహితం గీ యింపబడనాఁడను వ
ల్లంచుంజెప్పిన మానఁ డంగమునఁ బుత్రాకౌరవౌ నాన్యథా జ
న్మించెన్ నీని నధించి రండు దనుబాల్ మీ మీ పరివర్తంబులన్.

శా. అంగవృత్తములలో జిత్రకుండు దుష్టాంగంబు యింకొచ్చి
పాంగశ్రేణికి రక్ష సేయుక్రియ నీ యల్లుల గుర్రోహి ను
స్సంగుం గేశవపక్షపాతి సభముం జరిపించి వీరస్యతో
త్తుంగఖ్యాతిఁ జరించెనం గులము నిగోషంబు గావించెనన్. 188

క. హంతవృండు రక్షింపను

²మంతవృండు గాఁడు యముని మందిరమునకున్

గంతవృండు వధమున ³కుప

రంతవృం డనక చరిరి రం డీ పడుచున్.

189

వ. అని దానవేంద్రుం డానతిచ్చిన నాంధ్రకోటలు గల నిష్కలములు
పెక్కండు శూలవాస్తులై నక్షత్రంబులు పోయిన నీ యుష్టి బొబ్బ
లిడుచు ధూమసహితదానహాసంబునురంబోలె ⁴దాహస్యసంకా
శంబు లయిన కేశంబులు మెలియ విభీషణచ్చేదనహాసంబులు
సేయుచు. 190

ఁ. బాలుడు రాదబిడ్డఁడు కృపాశుండు సాధుఁడు లోకమంజ్యసం
శీలుఁడు వీఁ డవధ్యుం డని చిక్కక, సుక్కుక కుంభిరచిత్తులై
శూలములం దదంగముల సునిరులై పుష్కరించి రుగ్రవా
చాలత నందలున్ దివిజశత్రుఁడు వల్లనఁ డయ్యె భూవరా! 191

చ. పలువురు దానవుల్ వొడువ బాలుని బహిము లీశమాత్రము
⁵న్నొలియదు లోపలన్ రుధిర ముబ్బదు కందను శత్రునాథుమున్.

1 విదేహవాఁడు. 2 అశోచింపఁగలవాఁడు. 3 మృతి నొందులనినవాఁడు.

4 తామ్ర = రాగితో. 5 చిట్టుకు నడుమకు అగు ప్రమాదము నుం గొట్టి మాన్పఁ జూపెనో.

సలియను నృప్తివైభవము సప్తము గాను ముగ్ధేందుకాంతియుం
బాలియను నూతనశ్రమము పుట్టెను పట్టమ దీనభావమున్. 192

ఉ. తన్ను నిశాచరుల్ హాడువ డైత్యకుమారుడు మాటిమాటి కో
పన్నగళాయి! యోదనుభవంబున! యోజగదీశ! యోమహా
పన్నశరణ్య! యోనిఖిలసావన! యంచు నుతించు గాని తా
గన్నుల నీరు దేలు భయకలవనమేతుడు గాడు భూవరా! 193

ఉ. పాఱుడు తీచి పిక్కులకు బొహువు లొడ్లుడు బంధురాజులో
దూఱుడు ఘోరకృత్య మని దూఱుడు తండ్రిని మిత్రవర్గముం
జీరుడు మాతృసంఘము వసించు సువర్ణగృహంబులోనికిం
దూఱుడు కానరే యనడు తాపము నొందడు కంటగింపడున్.

వ. ఇట్లు సర్వాత్మకంబై యిట్టి నట్టిదని నిర్దేశింప రాని పరబ్రహ్మంబు
బాసఁగై యమ్మునోవిష్ణునియందుఁ జిత్తంబు జేర్చి తన్మయుం డయి
మహానాదంబునం బొంది యున్న ప్రస్థానునియందు రాక్షసేం
దుగ్రండు నన కి కగులలేతం జేయించుచున్న మారణకర్మంబులు
సావకర్మనియందుఁ బ్రయుక్తంబు లైన సత్కారంబులుం బోలె
వికలంబు లగుటగా జూచి.

ఉ. శూలమునన్ నిశాచరులు క్రైస్తవక దేహము నిగ్రహింపఁగా
బొలుడు సేల్కడ బడఁడు పొలుడు చానఁడు తండ్రినైన నా
వలిగ నచ్చి దక్షిణదు పక్షము మానితి సంచు బొదముల్
భలము నీరక ప్రేమకకడ నన పాయత నొందుట కేమి హేతువో.

స. అని శంకించుచు. 197

సీ. బామాటు కెక్కుకభియూసంబుఁ దెప్పించి
తెరలి కింభసుని దొక్కింపఁబుచ్చు

1 కుటకపదంబు యిచ్చునుమారుడు (రోతపదంబు) 2 వెనుదీయక (నఁకొనింపక)
'ప్రసక్తి' అనియు పాము. అప్పుడు నలుగుడుపడగా అని యర్థముచెప్పవలెను,
3 నిగ్రహ సముదాయమును.

నొకమాటు వివభీకరోరగశ్రేణులు

గడువడి సర్భనం గఱును బంపు

నొకమాటు ¹హేమిసంఘోగ్రాసలముద్రోస

విసరి కుమారుని ప్రేయః బంపు

నొకమాటు ²కూలంకపోల్గోలబలధిరో

మొత్తించి శాబకు ముంపఁ బంపు

ఆ. విషముఁ బెట్టఁ బంపు ³విదళింపఁగాఁ బంపు

దొడ్డకొండచలులఁ ద్రోయఁ బంపు

బట్టి కట్టఁ బంపు బాధింపఁగాఁ బంపు

బాలుఁ గినిసి దనుజపాలుఁ డధిప.

198

నీ. ఒకవేళ ⁴నభీచార హోమంబు నేయించు

నొక వేళ నెండల నుండఁ బంచు

నొకవేళ వానల నుపహతి నొరటించు

నొకవేళ రంధ్రంబు లుక్కఱ బట్టు

నొకవేళఁ దనమాయ నొడవించి బెగ్గించు

నొకవేళ ముంచున నొంటి నిలుపు

నొకవేళఁ జెనుగాలి కున్మృణుఁ గావించు

నొకవేళఁ బాతించు నుర్వియంచు

తే. నీరు నన్నంబు నిడ నీక నిగ్రహించు

⁵గళల ⁶నడిపించు అువ్వించు గండశిలల

గదల వేయించు నేయించు భుసళిరములఁ

గొడుకు నొకవేళ సమరారి కోర్కె యగుచు.

199

వ. మఱియు ననేకమారణోపాయంబులఁ బాపరహితం నొనపాపని

రూపుమాపలేక యేకాంతంబున మరంతచింతాహరిత్రాంతంబు

రాక్షసేంద్రుండు దన మనంబున.

200

1 మంటల సముదాయముతో గూడిన భయముఁ గలవైన యగ్నియందు పోవరియని కట్టను బరయుచున్న పెద్ద కెట్టాలతో గూడిన సముద్రమునందు 3 చీల్చుగా 4 శత్రు హింసకై చేయు శ్రేయోగాధికము 5 కరలన = కొరడాలచేత 6 అడిగించున = కొట్టును (అడుచు)

ఉ. ముంచితి వాఘ్మలన్, గనల మొత్తితి, శైలతటంబులందు దొర్చి
బ్బించితి, శత్రురాజు బాదిపించితి, మీఁద 1 బభ్రంద్రపంక్తి తొ
స్పించితి, ధిక్కురించితి, శసించితి, ఘోరదవాగ్నులందు దొర్చి
యించితి బెక్కు-నాట్ల సలయించితి, జానఁ దిడేమి చిత్రమో! 201

చ. ఎఱుంగఁడు జీవసౌఖ్యము లెవ్వరు 2 భర్తలు లేరు, బాధలం
దరలఁడు నైజతేజమునఁ దశ్యము జాడ్యములేదు, మిక్కిలికా
మెరయుచునున్నవాఁడ, డొకనిమేషము డైవ్యము నొందఁ, డింక నే
తేజుగనునఁ దుంతు? వేసరితి, దివ్యము వీని ప్రభావ మెట్టిదో. 202

వ. అదియునుంగాక లొల్లి శునశ్శేస్తుండను మునికుమారుండు దండ్రి
చేత యాగపశుత్వంబునకు దత్తుడ డయి తండ్రి తనకు నపకారియని
తలంపక బ్రదికినచందంబున. 203

క. ఆగ్రహమున నేఁ జేసిన
3 నిగ్రహములు పరులతోడ నెఱి నొకనాఁడుకా
4 విగ్రహము లనుచుఁ బలుకఁ డ
నుగ్రహములుగా స్మరించు నొవ్వఁడు మదిలోన్. 204

వ. కాపున నీఁడు మహాచృఢా నసంసన్నుఁడు నీని కెందును భయంబు
లేదు, నీనితోడి విరోధంబునం దనకు మృత్యువు సిద్ధించునని నిర్ణ
యించి చిన్నబోయి భిన్నుండై ప్రసన్నుండు గాక క్రిందు
నూచుచు విష్ణుండై చింతనంబు సేయుచున్న రాజునకు మంతనం
బునఁ జూడఁమర్కు-ల్లిన్లునిరి. 205

శా. శుభ్రభ్యామివి నీప్రతాపము మహావోధ్యంబు డై త్యేంద్ర! రో
వభ్రాయుగ్మవిజృంభణంబున దిగ్విజృంభణముం బోరులన్
విభ్రాంతంబుగఁ దేసి యేలితి గదా విశ్వంబు, వీఁ డెంత? యీ
5 దభ్రోక్తుల్ 6 గుణదోషసంఘములు చింతం బొంద నీకేటికిన్. 206

1 గొప్పయేనుగుల బారుచే 2 భరించువారు 3 పిత్తులు 4 విరోధములు 5 దభ్ర +
ఉక్తుల్ = పిన్నమాటలు (దభ్రము = విన్నది.) బాలుని మాటలని భావము 6 గుణము,
దోషములేనివి. లెక్కచేయదగినవి కానివన్నమాట.

శా. వక్రుండైన జనుండు వృష్ణగురుసేవంచేసి మేధానయో
పకాంతిన్ విలసిల్లు మీదట వయఃపాకంబుతో బాలకున్
శక్రదేవతాబుద్ధు జేయుము మదిం బాలింపు మీ రోషమాన్
శుక్రాచార్యులు వచ్చునంత కీతడున్ సుశ్రీయునుం యెప్పుడు.

వ. అని గురువుతులు పలికిన రాక్షసేశ్వరుండు గృహస్థులైన రాక్ష
లకు నుపదేశింపఁ దగిన ధర్మార్థకామంబులు ప్రస్తావనకు నుపదే
శింపుఁ డని యనుజ్ఞ సేసిన, వారు నతనికిఁ ద్రివిధంబు నుపదేశించిన,
నతండు రాగద్వేషంబులచేత విషయాసక్తులైన వారలకు గ్రాహ్యంబు
లైన ధర్మార్థకామంబులుఁ దనకు సగ్రాహ్యంబు లనియును న్యవ
హార ప్రసిద్ధికొఱకైన భేదంబుగాని యాత్మభేదంబు లే ననియును
ననర్థంబులయం దర్థకల్పన సేయుట ¹దిగ్భ్రమం బనియు నిశ్చ
యించి గురూపదిష్టశాస్త్రంబులు మంచి నని తలంపక గుగుప్రలు
దమ గృహస్థకర్మానుష్ఠానంబులకుం బోయిన సమయంబున. 208

క. ఆటలకుఁ దన్ను రమ్మని
పాటించి నిశాటసుతులు భాషించిన ²దో
పాటకు లేంద్రకుమారుండు
పాటవమున వారిఁ జీరి ప్రజ్ఞాన్వితుడై. 209

క. చెప్పెడొక చదువు మంచిది
చెప్పెడి ³దగులములు సెవులు సిందఱ గొనఁగాఁ
జెప్పెడు మనయెడ నొజ్జలు,
సెప్పెద నొకచదువు వినుడు చిత్తము లలరన్. 219

వ. అని రాజకుమారుండు గావునఁ గరుణించి సంగడికాండ్రతోడ
⁴నగియెడి చందంబునఁ గ్రీడలాడుచు సమానవయస్కులైన బ్రాత్య
కుమారుల కెల్ల నేకాంతంబున నిట్లనియె. 211

1 భ్రాంతి 2 దోపాట = రాక్షసులయొక్క 3 ఆటబిడ్డల లంకలు 4 పరిహాస
మున కట్లు

౬ అధ్యాయము

ఉ. బాలకులార రండు మనప్రాయపుబాలురు కొండ ఋర్విపైఁ
గూలుట గంఠిరే? గురుడు కూర్చుఁ డనర్థచయంబునందు దు
శ్శీలత సర్గకల్పనముఁ జేసితి గ్రాహ్యము గాదు శాస్త్రమున్
మేలెఱిగించెనన్ వినిన మీకు నిరంతరభద్ర మయ్యెన్. 212

న. వినుండు సకలజన్మంబులందును ధర్మార్థచరణకారణం బయిన
మానుషజన్మంబు దుర్లభంబు. అందుఁ బురుషత్వంబు దుర్గమంబు.
అదియ శతనన్దపరిమితంబైన జీవితకాలంబున నియతంబై యుండు.
అందు సగమంధకారబంధురం బయి రాత్రి రూపంబున నిద్రాది
వ్యవహారంబుల నిరర్థకంబయి చను. చిక్కిన పంచాశద్వత్సరంబు
లందును బాల కైశోర కౌమారాదివయోవిశేషంబుల వింశతి
హోయసంబులు గడచు. కడమ ముప్పదియబ్దంబులు నిద్రియంబుల
చేతఁ బట్టునడి దురవగాహంబు లయిన కామ కోగ్రధ లోభ మోహ
మద మత్సరంబులను పాశంబులం గట్టునడి విడివడ సమర్థుండు గాక
ప్రాణంబులకంటె మధురాయమానయైన ¹తృప్తికు లోనై భృత్య
తస్కరవణిక్కర్మంబులఁ బ్రాణహానియైన నంగీకరించి పరార్థంబుల
నర్థించుచు రహస్యసంభోగచాతుర్యసౌందర్యవిశేషంబుల ధైర్య
వల్లికాలవిత్తంబులయిన కళత్రంబులను, మహనీయమంజులమధు
రాలాపంబులు గలిగి వశులయిన శిశువులను, శీలవయోరూపధన్య
లగు కన్యలను వినయవివేకవిద్యాలంకారులయిన కుమారులను,
గామితఫలప్రదాత లగు భ్రాతలను, మమత్వప్రేమదైన్యజనకు
లయిన జననీజనకులను, సకలసౌజన్యసింధువు లయిన బంధువులను,
ధనకనకవస్తువాహనసుందరంబు లయిన మందిరంబులను, సుకరంబు
లైన పశుభృత్యనికరంబులను, వంశపరంపరాయత్తంబు లయిన
వీర్తంబులను, వర్జింపలేక సంసారంబు ²నిర్జించు నుపాయంబుఁగానక

తంతువర్గంబున నిర్గమద్వారశూన్యం బయిన మందిరంబుఁ జేరి
 చుట్టునడి వెడలెడి పాటవంబు సాలక తగులునను నీకుకలుచుండం
 బున గృహస్థుండు స్వయంకృతకర్మబద్ధుండై శిశివరాదిసుఖం
 బుల బ్రహ్మండము నిజకుటుంబసోమణిసారశత్రువులను విరక్తి
 మార్గంబు చెలియనేరక స్వీయపరికించుభిక్షభావంబున సంధ
 కారంబునం బ్రవేశించుం గావునఁ 1 గౌమారసమయంబున 2 మనీషా
 గరిష్ఠుండై పరమభాగవతధర్మంబు లనుష్ఠింపవలయు. నుభయంబులు
 వాంఛితంబులుగాక చేకులుభంగి సుఖంబులును గాలానుసారంబులై
 లబ్ధంబు లగుం గావున వృథాప్రయాసంబున నాయుర్వ్యయంబు
 నేయం జనదు. హరిభజనంబున మోక్షంబు సిద్ధించు. నిష్ఠుండు
 సర్వభూతంబులకు నాత్మైశ్వర్యంబు సిద్ధియందు. 3 ముముక్షువైన
 దేహికి దేహావసానపర్యంతంబు నారాయణచరణారవిందసేవనంబు
 కర్తవ్యంబు.

213

సీ. కంటిరే మనవారు ఘనులు గృహస్థులై
 విఫలులై కైకొన్న పెత్తితనము
 4 భద్రాదులై యుండి పాయరు సంసార
 పడతి నూరక పట్టువదిరి
 కలయోనులందెల్ల గర్భాద్యవసలఁ
 బురుషుండు దేహియై పుట్టుచుండుఁ
 ద నైటుంగఁడు కర్మతంతువుడై కడపట
 ముట్టఁడు భవశతములకు నయిన

ఆ. దీన శుభము లేదు దివ్యక్తియు లేదు
 జగతిఁ బుట్టి పుట్టి చచ్చిచచ్చి
 పొరల నేల మనకుఁ బుట్టని చావని
 తోవ వెడకికొనుట దొడ్డబుద్ధి.

214

1 బాల్యమునందు 2 మనీషా + గరిష్ఠుండు = బుద్ధిచే గొప్పవాఁడు 3 మోక్షము
 కోరువాఁడు 4 శుభము కోరువారు (మోక్షము సఫలమగుచున్నమాట)

శా. 1 హాలాపానవిభృంభమాణమనగర్వాతీతదేహోల్లస
 బ్బాలాలోకసశృంఖలానిశయసంబద్ధాత్మ్యంజ్ఞై తేశముక్
 2 వేలానిస్సరణంబు గావక మహావిక్వాంసుడను గామినీ
 3 హేలాకృష్ణకురంగభావక ముషన్ సోనస్థితిన్ వింటిశే. 215

ఆ. విషయస్థైర్య నిబుఘాహితులనోపే
 4 మనికి నలగు ము ధిమాగ్ధవాంశ
 నాదిదేవు విష్ణు నాశ్రియంపుడు ముక్త
 సంగజనులఁ గూడి శైవమున. 216

వ. కావున విషయంబులఁ జక్కనైన రక్కసులకు హరిభజనంబు
 శక్యంబు గాదు. రమ్య మయ్యును బహుతరప్రయాసగమ్య మని
 తలంచితేనిఁ జెప్పెన. సర్వభూతాత్మకుండై సర్వదిక్కాలసిద్ధుండై
 బ్రహ్మకడపలగాఁ గల చరాచరస్థూల సూక్ష్మజీవసంఘంబులందును
 సభోవాయుకుంభినీసలిలతేజంబు లనియెడు మహాభూతంబుల
 యందును భూతవికారంబు లయిన ఘటపటాదులయందును గుణ
 సామ్యంబయిన ప్రభాసమలను గుణవ్యతిరేకం బై సమహత్త్వాది
 యందును రజస్వత్త్వోమోగణంబులయందును భగవంతుం డవ్య
 యుం డీగ్వరుండు పరమాత్మ పరబ్రహ్మ మనియెడు వాచకశబ్దంబులు
 గల్గి కేవలం భవానందస్వరూపకుండు సవికల్పితుండు సనిర్దేశ్యుండు
 సమున పరమేశ్వరుండు త్రిగుణాత్మకండైన తన దివ్యమాయచేత
 సంతర్హితైశ్వరుండై వ్యాప్యవ్యాపకరూపంబులఁజేసి దృశ్యుండును
 దృష్టయు భోగ్యుండును భోక్తయు సము నిర్దేశింపందగి వికల్పి
 తుండై యుండు. తత్కారణంబున నాసురభావంబు విడిచి సర్వ
 భూతంబులందును సయాసుహృద్భావంబులు గర్తవ్యంబులు, దయా
 సుహృద్భావంబులు గల్గిన సగోక్షజుండు సంతసించు. అనంతం

1 హాలా + పాన = కల్లు త్రాగుటచే 2 బద్ధు చేయుట 3 హేలా = విలాసముల
 చేత ఆకృష్ట = ఆకర్షింపఁబడిన, కురంగభావకము = లేడిపిల్ల 4 జీవాదులు 5 అంతర్హిత
 + విశ్వరుండు == కప్పఁబడిన యాశ్చర్యత్రయము గలవాఁడు

డాద్యుండు హరి సంప్రసించిన నలుభ్యం బియ్యదియు లేదు. జనార్దనచరణసర సీరుహయుగళస్తరణసుధారససావపరవసుల మైతిమేని మనకు దైవవశంబున సకాంక్షితంబులై సిద్ధించు ధర్మార్థకామంబులఁ గాంక్షితంబై సిద్ధించు మోక్షంబును నేల ? త్రివర్ణంబును నాత్మవిద్యయుం దర్శ-దండనీతి జీవికాదు లన్నియుఁ ద్రిగుణ్యా విషయంబులైన వేదంబువలనం బ్రతిపాద్యుంబులు. నిష్ప్రగుణ్యా లక్షణంబునం బరమపురుషుం డైన హరికి సాత్త్వికమర్పణంబు సేయుట మేలు. పరమాత్మతత్త్వజ్ఞానోదయంబునఁజేసి స్వపరభ్రాంతి సేయక పూరుషుండు ¹యోగానఘాతశ్చల్యులగు సాత్త్వికల్పభేదంబులం గలలోఁ గన్న విశేషంబులభంగిని వశ్యం బనక మిశ్య యనితలంచు నని మఱియు బ్రహ్మాదుం డిట్లనియె. 217

మ. నరుడుం దానును మైత్రితో మెలఁగుచున్ సారాయుంఁడింతయున్ నరుసన్ నారదసంయమింశ్చైరుసకున్ వ్యాభ్యాసముం బోస మున్; హరిభక్తాంఘ్రిపరాగసుధతను లేకాంతుల్ మహాకించునున్ పరతత్త్వజ్ఞులు గాని సేరు మదిన్ భావింప నీ జ్ఞానమున్. 218

వ. తొల్లి నేను దివ్యదృష్టి గల నారదమహామునివలన సుశీలంబున యీ జ్ఞానంబును బరమభాగవతధర్మంబును వింటి ననిన యింక పడి దైత్యబాలకు లద్దనుజరాజకుమారున కిట్లనిరి. 219

ఉ. ²మంటిమి గూడి, భార్గవకుమారకులొద్ద ననేకశాస్త్రముల్ వింటిమి, లేడు సద్గురుడు వేతొకఁ డెన్నడు, రాజుల ముక్కంటికి నైన రాదు సారఁగా, వెలికిం జన రాదు, నీకు విమృంఠకవృత్తి నెవ్వడు ⁴ప్రగల్భుడు సెప్పె గుణభ్రష్ట! చెప్పమా.

క. సేవించుము ని న్నెప్పుడు

భావించుము రాజ వసుచు బహుమానములం

1 యోగ + అనఘాతంబున = యోగముతో నుడిసె గూడునో ² బ్రతికితిమి

3 విమృంఠకులకు లేకుండు. 4 డిట్ట = ధీరుడు లేక శాస్త్ర.

గావింశము తెలియము నీ

శీ వింతమలిప్రకాశ మే క్రియం గలిగెన్. 221

ప. అని యిట్లు జ్ఞేత్యనందనులు ద న్నడిగినఁ బరమభాగవతకులాలం
కారుం డైన ప్రహ్లాదండు నగి తనకుఁ బూర్వబునందు వినంబడిన
నారదుమాటలు నలంచి యిట్లనియె. 222

౩ అధ్యాయము

శా. అక్షిణోగ్రతపంబు మందరముపై నర్పించి మాతండ్రి శు
భక్షంతిం జని యుండఁ జీమగమిచేతన్ భోగిచందంబునన్
భక్షింపంబడి బూర్వపాపములచే బాపాత్మకుం జంచు మున్
రక్షస్సంఘముమీఁద నిగ్గులు సంరంభించి యుద్ధాసిత. 223

శా. ప్రస్థానోచితభరిభాంకృతులతో 1 బాకారియు దారు శౌ
ర్యసైన్యంబుల నేగవదించిన దవీయాటోపవిభ్రాంతులై
2 స్వసేమల్ దిగ్గూడి పుత్రనసయోషామిత్రసంపత్క-శా
ప్రస్థానంబులు జించి నాటి రసురుల్ ప్రాణాననోద్యుక్తులై. 224

మత్స్యకోకిలము.

ప్రబుదంబున వేల్పు లున్నది బొటి రాజనివాసమం
గొల్ల వెట్టి నమస్త్యుత్తముః గూర్చితం గొని బోవఁగా
నిల్లు సొచ్చి వివేకండ్ల యమరేశ్వరుం దడలించి మా
తలో దా బలబట్ట నిగ్గుల దడయు విలపింపఁగాన్. 225

ప. ఇట్లు సురేంద్రుండు మా తల్లిం బెఱగొని బోవుచుండ నమ్ముగుద
4 కురరి యను పులులెక్కియ మొలలికినఁ భయమన జైవయోగం
బున నారదుండు పోదఁగని యిట్లనియె. 226

ఉ. స్వయ్యననాథిహాగ! సురసత్తమ! వేల్పులతోన మిక్కిలిన్
నిర్భరపుణ్యముం దివి నునీతివి మానిని బట్ట నేల యీ

1 ఇంద్రుడు (హాక + అ) 2 స్థేమా = స్థితి 3 యోషా = స్త్రీ 4 పక్షి విశే
షము. (ఆహలకుకి-పిట్టము కొదరు)

- గర్భిణి¹ నాతురన్ విడుపు కల్మషమానసురాలు గాదు నీ
దుర్భరరోషమున్ నిలుపు దుర్జయుఁ డైన నిలింపఁవైరివై. 227
- వ. అనిన వేల్పుడపనికి వేయిగన్నులుగల² గజుర యిట్లనియె 228
- ఉ. ³అంతనిదాన మైన దితిజాధిపుపీర్వము దీనికున్నీ న
త్యంతసమృద్ధి నొందెడి మహాత్మక! కావునఁ దత్ప్రసూతిప
ర్యంతము బద్ధఁ జేసి జనితార్భకు వజ్రము⁴ భారఁ ద్రుంచి ని
శ్చింతుండనై తఃదిన విడుతు సిద్ధము ద్దాననరాజవల్లభన్. 229
- వ. అని పలికిన వేల్పుణ్ణికిం దపసి యిట్లనియె. 230
- శా. నిర్భీతుండు ప్రశస్తభాగవతుఁ డున్నిదుర్గండు జన్మాంతరా
విరూపాక్షతాచ్యుతపాదభక్తిమహిమావిష్టుండు ప్లుత్యాంగనా
గర్భసుం డగు బాలకుండు బహుసంగ్రామాద్యుపాయంబులన్
దుర్భావంబునఁ బొంది చావఁడు భవద్దోష్టంఢవిభ్రాంతుఁడై. 231
- వ. అని దేవముని నిర్దేశించిన నతని వచనంబు మన్నించి తానును హరి
భక్తుండు గావున దేవేంద్రుండు భక్తిబాంధవంబున మా యవ్వను
విడిచి వలగొని సురలోకంబునకుం జనియె. మునీంద్రుండును
మజ్జననియందుఁ బుత్త్రికాభావంబుసేసి యూరిపించి నిజాశ్రమంబు
నకుం గొనిపోయి నీవు పతినౌతవు, నీ యుదరంబునఁ బరమభాగవ
తుండయిన ప్రాణి యున్నవాఁడు, తపోమహత్త్వంబునం గృతా
ర్థుండై నీ పెనిమిటి రాగలం, డందాక నీ విక్కడ నుండు మనిన
సమ్మతించి. 232
- శా. యోషారత్నము⁵ నాథదైవత విశాలోద్యోగ మాతల్లి⁶ ని
ర్వైషమ్యంబున నాథురాక మదిలో వాంఛించి నిర్దోషయై
యీషద్భీతియు లేక గర్భపరిరక్షేచ్ఛన్⁷ విచారించి శు
శ్రూషల్ సేయుచు నుండె నారదునకున్ సువ్యక్తశీలంబునన్.

1 పీఠితురాలిని 2 ఘనండు 3 నాశమునకు కారణము (జగన్నాశమునకు పేరు
వైసని) 4 భారన్ = అంచుతో 5 భర్తయే దైవముని నమ్మినది. పశ్చిమత యన్నమాట
6 విరోధభావము లేక

వ. ఇట్లు దనకుఁ బరిచర్య సేయుచున్న డైత్యరాజకుటుంబినికి నాశ్రిత
రక్షోవిశారదుండైన నారదుండు నిజసామర్థ్యంబున నభయం విచ్చి
గర్భసుండ నైన నన్ను నుద్దేశించి ధర్మతత్త్వంబును నిర్మలజ్ఞానం
బును నుపదేశించిన, నమ్ముద్దియ దద్దయుం బెద్దకాలంబునాటి
వినికి గావున నాడుది యగుటం జేసి, పరిపాటి దప్పి సూటి లేక
మఱచె, నారదుండు నాయెడఁ గృప గల నిమిత్తంబున. 234

క. వెల్లిగొని నాటనుండియు
నుల్లసితంబైన ప్రివయోగంబున శో
భిల్లెడు మునిమత మంతయు
నుల్లంబున మఱపు పుట్ట దొకనాఁ డైనన్. 235

ఆ. వినుడు నాదుపలుకు విశ్వసించితేని
సతుల కయిన బాల జనుల కయినఁ
దెలియ వచ్చు మేలు ¹ దేహోద్యహంకార
దశననిపుణ మైన శపసిమతము. 236

వ. అని నారదోక్తప్రకారంబున బాలకులకుఁ బ్రహ్లాదుం డిట్లనియె.
ఈశ్వరమూర్తియైన కాలంబునం జేసి వృక్షంబు గలుగుచుండ
ఫలంబునకు జన్మసంస్థానవర్ధనాపచయక్షీణత్వపరిపాకనాశంబులు
ప్రాప్తంబు లయినతెఱంగున దేహంబులకుం గాని షడ్భావవికా
రింబు లాత్మకు లేవు. ఆత్మ నిత్యుండు క్షయరహితుండు శుద్ధుండు
క్షేత్రజ్ఞుండు గగనాదులకు నాశ్రయుండు గ్రీయాశూన్యుండు స్వప్ర
కాసుండు సృష్టిహేతువు వ్యాపకుండు నిస్సంగుండుఁ బరిపూర్ణుండు
నొక్కండు నని వివేకసమర్థంబు లగు నాత్మలక్షణాంబులు పల్కెడెండు
నెఱుంగుచు, దేహాదులందు మోహజనకంబు లగు నహంకార
మమకారంబులు విడిచి పసిండిగనులుగల నెలవున విభ్రాజమానకనక
లేశంబులైన పాపాణాదులందుఁ బుటంబువెట్టి వహ్నియోగం

1 దేహదులయందలి నుమత్స్యమును పోగొట్టుటయందు నేర్పుగలది.

బునఁ గరంగ నూచి హేమకారకుండు పాటనంబున హోటకంబుఁ
 బడయుభంగి నాత్మకృతకార్యకారణంబుల నెఱిగఁజెడి నేర్పిరి చేహం
 బునం దాత్మసిద్ధికోటకు నడున యుపాయంబునుజేసి బ్రహ్మ
 భావంబుఁ బడయు. మూలప్రకృతియు మహానహంకారంబులును
 బంచతన్మాత్రంబులు నివి యెఱిమిదియుం బ్రకృతునియును, రజ
 స్స్వత్వతమంబులు మూడను బ్రకృతిగుణములనియుఁ గన్గేంద్రి
 యంబులయిన వాక్పాణిపాదపాయుష్కంబులును జ్ఞానేంద్రియంబు
 లైన శ్రవణయననరసనాత్మగ్నాణంబులును మనంబును మహీనలీల
 తేజోవాయుగగనంబులును నివి పదాలును వికారంబులనియును
 గపిలాదిపూర్వాచార్యులచేతఁ జెప్పంబడియె. సాక్షిత్వంబున నీయరు
 వదేసింటిని నాత్మ గూడి యుండు. పెక్కింటి కూటమివదేహము.
 అదియు జంగమస్థావరరూపంబుల రెండువిధంబు లయ్యె. మూల
 ప్రకృతి మొదలయిన వర్గంబునకు వేత్త మణిగణంబులఁ జొచ్చి
 యున్న సూత్రంబుచందంబున నాత్మ యన్నింటియందునుం జొచ్చి
 దీపించు. ఆత్మకు జన్మస్థితిలయంబులు గలనంచు మిథ్యాతత్పరులు
 గాక వివేకశుద్ధమైన మనంబునం దాత్మ వెదకవలయు. ఆత్మకు
 నవస్థలు గలయట్లుండుఁ గాని యవస్థలు లేవు. జాగరణస్వప్న
 సుషుప్తులను వృత్తులెవ్వనిచేత నెఱుంగంబడు సతం దాత్మ యండు.
 కుసుమధర్మంబులయిన గంధంబులచేత గంధాశ్రయుండయిన
 వాయువు నెఱింగెడుభంగిం ద్రిగుణాత్మకంబులయి కర్మజన్యంబు
 లయిన బుద్ధిభేదంబుల నాత్మ నెఱుంగం దగునని చెప్పి. 237

సీ. సంసారమిది బుద్ధిసాధ్యము గుణకర్మ

గణబద్ధ మజ్ఞానకారణంబుఁ

గలవంటి దింతియకాని నిక్కము గాదు

సర్వార్థములు మనస్సంభవములు

స్వప్నజాగరములు సమములు గుణశూన్యుఁ

డగు పరమునికి, గుణాశ్రయమున

భవవినాశంబులు వాటిల్లి నట్లుండు
బట్టి చూచిన తేవు ¹బాబురార!

తే. కడగి త్రిగుణాత్మకము లైన కర్మములకు
జనకమై వచ్చు నజ్ఞానసముదయమును
ఘనతరజ్ఞానవహ్నిచే గాల్చి పుచ్చి
కర్మవిరహితు లై హరిఁ గనుటమేలు. 238

వ. అది గావున గురుశుశ్రూషయు సర్వలాభసమర్పణంబును సాధుజన
సంగమంబును నీశ్వరప్రతిమాసమారాధనంబును హరికథాతత్పర
త్వంబును వాసుదేవునియందలి ప్రేమయు నారాయణగుణకర్మకథా
నామకీర్తనంబును వైకుంఠచరణకమలధ్యానంబును విశ్వంభర
మూర్తి విలోకనపూజనంబును మొదలయిన విజ్ఞానవైరాగ్యలాభ
సాధనంబులైన భాగవతధర్మంబులపై రతి గలిగి సర్వభూతంబుల
యందు నీశ్వరుండు భగవంతుం డాత్మ గలం డని సమ్మానంబు
సేయుచు గామక్రోధలోభమోహమదమత్సరంబులం గలిచి
యింద్రియవర్గంబును బంధించి భక్తి సేయుచుండ నీశ్వరుం డయిన
విష్ణుదేవునియందలిరతి సిద్ధించు. 239

సీ. దనుజారిలీలావతారంబులందలి
శౌర్యకర్మంబులు సద్గుణములు
విని భక్తుఁ డగువాఁడు వేడ్కతో బులకించి
కన్నుల హర్షాశ్రుకణము లొలుక
గద్గదస్వరముతోఁ గమలాక్ష వైకుంఠ
వరద నారాయణ వాసుదేవ
యనుచు ³నొత్తిలిపాడు నాడు ⁴నాకోశించు
నగుఁ జింతనము సేయు నతి యొనర్పు

1 అజ్ఞానులారా! 2 (అనురాగము) గట్టికోర్కె 'లభతే రతిమ్' అనిమాలము. 'గతి'
యనియు పాఠముగలదు, 3 గొంతెత్తి 4 దిగ్గరగాఁబిలుచు, లేక వాపోవు.

తే. మరులు కొనియుండుఁ దనలోన మాటలాడు

1వేల్పు సోకిన పురుషుని వృత్తి దిరుగు

బంధములఁ బాసి యజ్ఞానపటలిఁ గాల్చి

విష్ణుఁ బ్రాపించుఁ దుది భక్తి వివశుఁ డగుచు.

240

ప. కాపున రాగాదియుక్తమనస్కుం డయిన శరీరికి సంసారచక్రనివర్తకం బయిన హరిచింతనంబు బ్రహ్మమందలి నిర్వాణసుఖం బెట్టి దట్టి దని బుధులు డెలియుదురు. హరిభజనంబు దుర్గమంబుగాదు. హరి సకల ప్రాణిహృదయంబులయందు నంగర్యామియై యాకాశంబుభంగి నుండు. 2విషయార్జనంబుల నయ్యెడిది లేదు. నిమిషభంగురప్రాణులయిన మర్త్యులకు 3మమతాస్పదంబులును జంచలంబులును నైన పుత్త్రమిత్రకళత్రపశుభృత్యబలబంధురాజ్యకోశమణిమందిరమంత్రీమాతంగమహిషముఖనిభవంబులు నిర్గతంబులు. యాగప్రముఖపుణ్యలబ్ధంబులైన స్వర్గాదిలోకభోగంబులు పుణ్యానుభవక్షీణంబులు గాని నిత్యంబులు గావు. నరుండు విద్వాంసుండనని యభిమానించి కర్మంబు లాచరించి యమోఘంబు లయిన విపరీతఫలంబుల నొందు. కర్మంబులు గోరక చేయవలయు. కోరిచేసిన దుఃఖంబులు ప్రాప్తించు. పురుషుండు దేహంబుకొఱకు భోగంబుల నపేక్షించు. దేహంబు నిత్యంబుకాదు. తోడరాదు. మృతంబైన దేహంబును శునకాదులు భక్షించు. దేహి కర్మంబు లాచరించి కర్మబద్ధుండఁడు క్రమ్రుతిం గర్మానుకూలంబయిన దేహంబుఁ దాల్చు. అజ్ఞానంబునం జేసి పురుషుండు కర్మ దేహంబుల విస్తరించు. అజ్ఞానతంత్రీంబులు ధర్మార్థకామంబులు. జ్ఞానలభ్యంబు మోక్షంబు. మోక్షప్రదాత యగు హరి సకలభూతంబులకు నాత్మేశ్వరుండు ప్రియుండు. తనచేత నయిన మహాభూతంబులతోడ జీవసంజ్ఞితుండై యుండు నిష్కాములై హృదయగతుం డయిన హరిని నిజభక్తిని భజింపవలయు.

241

1 పూనకమువచ్చిన. 2 విషయములనుపోగుచేయుట. (భోగసంపాదనము) 3 నాడి యనెడి మోహమునకు సాసములు.

- క. దానన్దైత్య¹భుజంగము,
మానవగంధర్వసురసమాజములో ల
క్షీనాథుచరణకమల
ధ్యానంబున నెవ్వడయిన భవ్యతనొందున్. 242
- క. చిక్క-డు వ్రతముల గ్రహువులు
బిక్క-డు దానముల శౌచశీలతపములు
జిక్క-డు యుక్తిని, భక్తిని
జిక్కినక్రియ నచ్యుతుండు సిన్ధముసుండీ! 243
- క. చాలదు భూదేవత్వము
సాలదు దేవత్వ మధిక శాంతత్వంబు
జాలదు హరి మెప్పింప వి
శాలోద్యమలార! భక్తి సాలినభంగిన్. 244
- ఆ. దనుజభుజగయక్ష దైత్యమృగాభీర
సుందరీవిహంగ శూద్రశబరు
లైన బాపజీవులైన ముక్తికిబోదు
రఖిలజగము విష్ణు డనుచు దలచి. 245
- క. గురువులు దమకును లోబడు
తెరువులు సెప్పెదరు విష్ణు దివ్యపదవికిం
దెరువులు సెప్పరు, చీకటి
బరువులు వెట్టంగ నేల బాలకులారా! 246
- క. తెం జెల్ల పుస్తకంబులు
నిం డాచార్యునకు మరల కేకతమునకున్
రండు విశేషము సెప్పెద
బాం డొల్లనివారు కర్మపుంజము పాలె. 247
- క. ఆడుదము మనము కహరితి
బాడుద మే పొద్దు విష్ణుభద్రయశంబుల్

వీడుదము దనుజసంగతి

గూడుదము ముకుందభక్తకోటికా సూటిన్.

248

క. ¹విత్తము ²సంస్కృతిపటలము

³ప్రత్తము కామాద్దివైరివర్గంబుల నే

డిత్తము చిత్తము హరికిని

⁴జ్ఞాత్తము నిర్వాణపదము శుభ మగు మనకున్.

249

వ. అని యిట్లు ప్రహ్లాదుండు రహస్యంబున నయ్యెవేళల రాక్షస కుమారులకు నపవర్గమార్గం బెఱింగించిన వారును గురుశిష్యతంబులైన చదువులు సాలించి నారాయణభక్తి చిత్తంబులం గీలించి యుండుటంజూచి వారల యేకాంతభావంబు దలిపి వెఱచి నచ్చి శుక్రనందనుండు శక్రవైరి కిట్లనియె.

250

౮ అధ్యాయము

శా. రక్షోబాలుర నెల్ల నీ కొడుకు సేరం జీరి లోలోన నా

శిక్షామార్గము లెల్ల గల్ల లని యాక్షేపించి తా నంపటన్

మోక్షాయత్తులఁ జేసినాఁడు మనకున్ మోసంబు వాటిల్లె నీ

దక్షత్వంబునఁ జక్కజేయ వలయున్ దైతేయవంశాగ్రణీ !

251

క. ఉల్లసితవిష్ణుకథనము

లెల్లప్పుడు మాకుఁ జెప్పఁ డీ గురుఁ డని న

⁵న్నుల్లంఘించి కుమారకు

లొల్లరు చదువంగ దానవోత్తమ! వింటి.

252

క. ఉడుగఁడు మధురిపుకథనము

విడివడి జడుపగిదిఁ దిరుగు వికసనమున నే

నొడివిన నొడువులు నొడువఁడు

దుడుకనిఁ జదివింప మాకు దుర్లభ మధిపా !

253

క. చొక్కపు రక్కసికులమున

⁶వెక్కురు జన్మించినాఁడు విష్ణునియందున్

1 విచ్చుదము 'విడగొట్టుదము' అని యర్థము. 2 సంసారముయొక్క కూటమి.
3 చీల్చుదము. 4 వెక్కుదము. 5 అతిక్రమించి. 6 వికారి. వికృతుఁడు.

నిక్కపు ఘక్కు-వవిడువం

డెక్కడి సుతుఁ గంటి రాక్షసేశ్వర! వెట్టికా.

254

వ. అని యిట్లు గురుసుతుండు పెప్పినఁ గొడుకువలని విరోధవ్యవహారంబులు గర్భరంధ్రంబుల భిక్షప్రహారంబులయి సోకిన బిట్టు మిట్టిపడి పాదాహతంబైన భుజంగంబుభంగిఁ బననపేరితంబైన దవానలంబు చందంబున దండతాడితంబయిన కంఠీరవంబుకైవడి భీషణ రోషరసావేశ జాడ్యల్యమానచిత్తుండును బుత్త్రసంహారోద్యోగాయత్తుండును గుంపమానగాత్రుండును నరుణీకృతనేత్రుండునునై కొడుకును రప్పించి సమ్మానకృత్యంబులు దప్పించి నిర్దయుండై యశనిసంకాశభాషణంబుల నడల్పుచు.

255

శా. సూనుకా శాంతగుణవృధాను నతిసంశుద్ధాంచితజ్ఞాను 2న
జ్ఞానారణ్యకృశాను 3సంజలిపుటీసంభ్రాజమానుకా నదా
శ్రీనారాయణపాదపద్మయుగళిభింతామృతాస్వాదనా
ధీనున్ ధిక్కరణంబు సేసి పలికన్ దేవాహితుం డుగ్రతన్. 256

సీ. అస్మదీయం బగు నాదేవమునఁ గాని

మిక్కిలి రవి మింట మెఱయ నెఱచు

నన్ని కాలములందు ననుకూలుడై కాని

విద్వేషి యె గాలి సేవ వెఱచు

మత్స్యతాపానల¹మందీకృతార్చి యె

విచ్చలవిడి నన్ని నెలుంగ వెఱచు

5సతిశాత యైన నా యాజ్ఞ నుల్లంఘించి

6శమనుండు ప్రాణులఁ జంప వెఱచు

తే. నిందుఁ డౌవల నా మ్రోల నెత్త వెఱచు

నమరకిన్నరగంధర్వయక్షవిహగ

1 పిడుగునంటి మాటలు. 2 లజ్జానమనెడి యడవిపొడికికి అగ్నియైనవాడు కి దొసి
లాగ్గియున్నవాడు. 4 తగ్గింపఁబడిన జ్వాలలు కలవాడై. 5 మిక్కిలి తీక్షణుడై.
6 యముడు. (పాపములకమింపఁజేయువాడు)

నాగవిద్యాధరావలి నాకు వెలుచు
నేల వెలువపు పలువ ! నీకేది దిక్కు.

257

శా. పృజ్జావంతులు లోకపాలకులు శుంభద్వేషు లయ్యున్ మనీ
యాజ్ఞాభంగము సేయ నోడుదురు రోషాపాంగదృష్టిన్ ! వివే
కజ్ఞానచ్యుత మై జగత్త్రితయముం గంపించు నీ విట్టిచో
నాజ్ఞోల్లంఘన మెట్లు సేసితివి సాహంకారతక దుర్మతీ !

258

శా. 2కంఠక్షోభము గాఁగ నొత్తిలి మహాగాఢంబుగా డింభ ! నె
కుంకుం జెప్పెదు దుర్జయుం డచుచు నైకుంకుండు వీరవృత్తో
త్కంఠాబంధురఁ డేని నే నమరులకా ఖండింప దంఢింపఁగా
గుంఠిభూతుఁడు గాక రానలదె మద్భూరాహనక్షోణికిన్.

259

శా. ఆచార్యోక్తము గాక బాలురకు మోక్షోన్ముక్తి బుట్టించి నీ
వాచాలత్వముఁ జూపి విష్ణు సహితున్ వణించి మద్యత్వవం
శాచారంబులు సేసితివి మాఘాత్మ్యం గులద్రోహినికా
నీచుం జంపుట మేలు చంపి కులమున్ నిర్దోషముం జేసెదన్.

260

క. దిక్కులు గెలిచితి నన్నియు

ది క్కెవ్వఁడు రోరి ! నీకు ? దేవేంద్రాదుల్

దిక్కులరాజులు వే తొక

ది క్కెఱుంగక కొలుతు రితఁడె దిక్కని నన్నున్.

261

క. బలవంతుఁడ నే జగముల

బలములతోఁ జనక వీరభావమున మహా

బలుల జయించితి నెవ్వని

బలమున నాడెదవు నాకుఁ బ్రతిపీరుడ వై.

262

వ. అనినఁ దండ్రికి మెల్లన వినయంబునఁ గొడు కిట్లనియె.

263

1 మంచిచెడ్డల నెఱుంగు తెలివి, ఈశ్వరవిషయమైన జ్ఞానము. 2 కంఠము బొంగును
వోవునట్లు. 3 వీరవీర + ఉత్కంఠా, బంధురఁడ = యుదము నందలి నేడుక దట్లముగా
గలవాఁడు 4. ఓడిపోయినవాఁడు.

క. బలయుతులకు దుర్బలులకు

బల మెవ్వఁడు నీకు నాకు బ్రహ్మాదులకున్

బల మెవ్వఁడు పాణులకును

బల మెవ్వఁడు డట్టి విభుఁడు బల మనురేంద్రా!

264

క. దిక్కులు కాలముతో నే

దిక్కున లే కుండుఁ గలుగుఁ దిక్కుల మొదలై

దిక్కు గల లేచి వారికి

ది క్కుయ్యెడు వాఁడు నాకు దిక్కు మహాత్మా.

265

సీ. కాలరూపంబులఁ గ్రమవిశేషంబుల

నలఘుగుణాశ్రయుం డయిన విభుఁడు

సత్త్వబలేంద్రియసహజప్రభావాత్ముఁ

డై వినోదంబున నఖిలజగము

గల్పించు రక్షించు ఖండించు నవ్యయుం

డన్నిరూపములందు నతఁడు గలఁడు

చిత్తంబు సమముగాఁ జేయుము మార్గంబుఁ

దప్పి వర్తించు చిత్తంబుకంటె

తే. వైరు లెవ్వరు చిత్తంబు నైరి గాక

చిత్తమును నీకు వశముగాఁ జేయ వయ్య

మదయుతాసురభావంబు మానవయ్య !

యయ్య! సీమోల మేలాడ రయ్య ! జనులు.

266

ఉ. లోకము లన్నియున్ గడియలోన జయించినవాఁడ వింద్రియా

నీకముఁ జిత్తమున్ గెలువనేరవు నిన్ను నిబద్ధుఁ జేయు నీ

భీకరశత్రు లార్చురఁ బ్రభిన్నులఁ జేయుము ప్రాణికోటిలో

నీకు విరోధి లేఁ డొకఁడు నేర్పునఁ జూడుము దానవేశ్వరా ! 267

క. పాలింపుము ¹శేముషి ను

న్మాలింపుము కర్మబంధముల, సమదృష్టిం

జాలింపుము సంసారముఁ

గీలింపుము హృదయమందుఁ గేశవభక్తిన్.

269

వ. అనినఁ బరమభాగవతశ్రేణునకు దోషాచరశ్రేణుం డిట్లనియె. 269

క. చంపినఁ జచ్చెద ననుచును

గంపింపక యోరిపడుచ! కఠినోక్తుల నన్

¹గుంపించెదు చావునకుం

²దెంపరియై నదరువాని తెఱంగునఁ గుమతీ !

270

తా. నాతోడం బ్రతిభావలాఢుడు జగన్నాథుండ నాకంటె నీ

భూతశ్రేణికి రాజు లేఁ డొకఁడు; సంపూర్ణప్రభావుండు మ

ద్భ్రాతం జంపిన మున్ను నే వెనకిలిం బల్మాఱు నారాయణుం

డేతద్విశ్వములోన లేఁడు; మఱి వాఁ డెం బుండురా దుర్మతీ ! 271

క. ఎక్కడఁ గలఁ డేక్రియ నే

చక్కటివర్తించు నెట్టి జాడను వచ్చుం

జక్కడుతు నిన్ను విష్ణునిఁ

బెక్కులు ప్రేలెదవు వాని భృత్యునిపగిదిన్.

272

వ. అనిన హరికింకరుండు శంకింపక హర్షపులకాంకురసంకలితవిగ్రహుం

డై యాగ్రహంబు లేక హృదయంబున హరిం దలంచి నమస్క

రించి బాలవర్తనంబున నర్తనంబు సేయుచు నిట్లనియె. 273

మ. కలఁ డంభోధిఁ, గలండు గాలిఁ, గలఁ డాకాశంబునం, గుంభినిం

గలఁ, డగ్నిన్ దిశలం బగల్గ నిశలన్ ³ఖద్యోతచంద్రాత్మలం

గలఁ, డోంకారమునం ద్రిమూర్తులఁ ద్రిలింగవృక్షులం దంతటం

గలఁ, డీశుండు గలండు, తండ్రి! వెదకంగా నేల యాయాయెడన్.

క. ఇందుఁ గలఁ డందు లేఁ డని

సందేహము వలదు, చక్రి ⁴సర్వోపగతుం

1 అతిక్రిమించెదవు. 2 తెంపఁ=సాహించినవాడు 3 ఖద్యోతుండు=నూర్పుడు
4 అంతటను ఉన్నవాడు

జెం చెందు వెదకి చూచిన

నందుడే కలడు దానవాగ్గణి! వింటే. 275

వ. ఆని యివ్వినందున. 276

మ. హరి సర్వాకృతులం గలం డనుచుఁ బ్రహ్మాదుండుభాషింప, స
త్వరుణైఁ యెందును లేడు లేఁ డని సుతఁడైత్యుండు తజ్జింప శ్రీ
సరిసింహాకృతి నుండఁ నచ్యుతుండు నానాజంగమస్థావరో
త్కరగర్భంబుల నన్నిదేశముల నుద్గండప్రభావంబునన్. 267

వ. అయ్యవసరంబున నద్దానవేంద్రుండు. 278

క. డింభక! సర్వస్థలముల
నంభోరుస్తానెత్తుఁ డుండు ననుచు మిగుల సం
రంభమున బలికెద వీ
స్తంభంబునఁ జూపఁ గలవె చక్రిన్¹గిక్రిన్. 279

క. స్తంభమునఁ జూప వేనిం
²సుంభిని నీ శిరముఁ ద్రుంచి కూల్పుఁగ రక్షా
రంభమున వచ్చి హరి³వి
స్తంభంబున నడ్డపడఁగ శక్తుండగునే. 180

వ. అనిన భక్తవత్సలుని భటుం డిట్లనియె. 281

శా. అంభోజాసనుఁ డాదిగాఁగ దృఢపర్యంతంబు విశ్వాత్ముండై
సంభావంబున నుండు ప్రోడ విపులస్తంభంబునం దుండడే!
స్తంభాంతర్గతుఁ డయ్యు నుండుటకు నేసందేహమున్లేదు ని
ర్దంభత్వంబున నేడు గానఁబడు బ్రత్యక్షస్వరూపంబునన్. 282

వ. అనిన విని కరాళించి గ్రద్దన లేచి గద్దియ డిగ్గ నుటికి యొఱఁ
బెట్టిన ఖడ్గంబు వెఱికి కేల నమర్చి జళిపించుచు మహాభాగవత
శిఖామణియైన ప్రహ్లాదుని ధిక్కరించుచు. 283

మ. వినరా డింభక! మూఢచిత్త గరిమన్ విష్ణుండు విశ్వాత్మకుం
డని భాషించెద, వైన నిందుఁ గలఁడే యంచున్ మదోదేకియై

1 గిక్రిన్ = చక్రియను పదమునకు నిందానూచకమైన పరియోగము. (హరిగిరి
యన్నట్లు) 2 భూమిమీఁద 3 వినంభంబునన్ = నమ్మకముగా 4 నిష్క్ర-పటముగా

దనుజేంద్రుం డరచేత వేసెను మహాదగ్గప్రభా¹నుంభము²
²జనదృగ్భీషణదంభము³ హరిజను స్ఫురంభము⁴ స్తంభమున్.

శ్రీ హరి సరసింహదూపంబున స్తంభంబునం బావిగ్భవించుట.

వ. ఇట్లు దానవేంద్రుండు పరిగృహ్యమాణునై గుండును, నైరానుబంధ
 జాడ్యల్యమానరోషానలుండును, రోషానల⁴జంఘన్యమానవిజ్ఞాన
 వినయుండును, వినయగాంభీర్యధైర్యజీగీయమానహృదయుండును,
 హృదయచాంచల్యమానతామసుండును, దామసగుణ⁵చంక్రమ్య
 మాణసైర్వ్యండును, నై విస్రంభంబున హుంకరించి బాలుని ధిక్క
 రించి హరి నిందుఁ జూపు మని కసత్కనకమణిమయకంకణకేంకార
 శబ్దపూర్వకంబుగా దిగ్దంధిదంతభేదనపాటనప్రశస్తం బగు హస్తం
 బున సభామండపస్తంభంబు వేసిన వేగిణి⁶డన నశశిలను
 మిడుంగులు సెదరం జటిలి పెరికిలిపడి⁷ బంభజ్యమానం బగు
 నమ్మహస్తంభంబువలనఁ బ్రళయవేశాసంభూత⁸స్వస్కంధబంధుర
 సమీరణసంఘటితఫోరరజో⁹ఘుష్యమాణ¹⁰మహావలాహకవర్గనిర్గత
 నిబిడనిష్ఠురదుస్సహనిర్ఘాతసంఘనిగోషనికాశంబు లైన ఛటచ్చట
 స్ఫటస్ఫటధ్వని ప్రముఖ భయంకరారావపుంజంబులు¹¹ జంజన్య
 మానంబు లు యెగసి యూకాశకుహారాంతరాశంబు
 నిరనకాశంబు నేసి నిండినం బట్టుసాలక¹² దోధూయమాన
 హృదయంబు లు పరవశంబులైన పితామహమహేంద్ర
 వరుణవాయుశిఖిముఖరచరాచరజంతుజాలంబులతోడ బ్రహ్మాండ

1 శుంభము=ప్రకాశించునది. 2 జనులదూపులకు భయముగొలుపు దంబముకలది.

3 హరి ఆవతారముయొక్క యాటోపముకలది. 4 జంఘన్యమాన=శింపఁజేయుటచున్న

5 మిక్కిలి చలించిపోవుచున్న 6 బద్ధలు కొట్టబడుచున్న 7 సప్తస్కంధ=ఆహూమ

మొదలగు ఏడు వాయుస్కంధములచేత, బంధునదట్టమైన 8 ధ్వనించుచున్న. 9 మహా

వలాహక = గొప్పమేఘముల యొక్క 10 = ఒకటివంట నొకటిగా పుట్టుచున్నవై

11 మిక్కిలిగా నెగుర గొట్టబడుచున్న.

కటాహంబు నగిలి ¹వరిస్ఫోతంబుగాఁ బ్రస్తులపద్మయుగళ
సంకాశభాస్వరచక్రచాపహలశుభివజలచరరేఖాంకితచారుచరణత
లుండును చరణచంగ్రమణిమణిమితవిశ్వవిశ్వంభరాభారభౌ
రేయదిక్కుంభికింభిససకుంభినిధురకూర్మకులశేఖరుండును జలరా
శిజాతఘండాఘండాదంపమండిత (ప్రకాండప్రచంప) మహోరు
స్థంభయుగళండును ఘుణఘుణాయమానమణికింకిణీగణముఖరిత
మేళాలవలయవలయతపీతాంబరశోభితకటిప్రదేసుండును నిర్జర
నిమ్మగావర్తవర్తలకమలాకరగంభీరనాభివినరుడును ముష్టి
పరిమేయనినుతలనుతరస్నిగ్ధమధ్యండును గులాచలసానుభాగ
సజ్జశకర్మశవిశాలన ²ండును దుర్లభదనుజభటధైర్యలతికాలవిత్రా
యమాణరత్నోరాజవత్సోభాగవిశంకటక్షేత్రవిలేఖనచంగలాంగలా
యమానప్రతాపజ్వలనజ్వాలాయమానశరణాగతనయనచకోరచం
ద్రరేఖాయమాణవజ్రాయుధప్రతిమానభాసమాననిశాతనఖరతర
ముఖసన్నిధుండును శంఖచక్రగదాఖిగ్ధకుంతతోమరప్రముఖనానా
యుధమహితమహోత్సృగమహాధరశృంగసన్నిభోపరసాగరవేలాయ
మానమాలికాపరాజమాననిర్భతానేకశతభుజాగ్ధళుండును మంజు
మంజీరమణిపుంజరంజితమంజులహరకేయూరకంకణకిరీటమకరకుం
డలాదిభూషణభూషితుండును ³దివళీయుత శిఖరిశిఖరాభపరిణద్ధ
బంధురకంధరుండును ⁴బకంపనకంపితపారిజాతపాదపల్లవప్రతికాశకో
పావేశసంచలితాధరుండును శరత్కూలమేఘజాలమధ్యధగద్దగాయ
మానతటిల్లతాసమానదేదీప్యమానదంష్ట్రాంకురుండును గల్పాంతకా
లనకలభవనగ్రగంపిలసనవిజృంభమాణోసప్తజిహ్వజిహ్వతులితతరల

1 బద్ధలు కాగా 2 కుంభిసంపాము (శేఖండన్నమాట) 3 కమల + అకర = పద్మ
ములకు స్థానమైన 4 విలేఖన = సున్నుటయందు చంగ్ర = సమర్థమైన లాంగలాయమాన = సాగ
రిగంటివై యున్నదియు (గోళ్యకు శేఖణము) 5 పీరులనెడి సముద్రమునకు, వేలాయ
మాన = వెలియులి కట్టలయ యున్న 6 త్రివణీయుత = మూడు లేఖలుగల 7 ప్రకంపన = ఓరు
గాలి 8 సప్త జిహ్వజిహ్వ = అన్నియొక్క నాలుకలు (అన్నిజ్వాలలన్నమాట)

తరాయమానవిభాజమానజహ్నుండును మేరుమందరమహాగుహం
 తరాళవిస్తారవిపులవక్రనాసికారంధ్రుండును గానికారంధ్రనిస్సర
 నిబిడనిశ్వాసనికరసంఘట్టనసంక్షోభితసంతప్తమాసన స్థసాగరుం
 డును బూర్వపర్వతవిద్యోతమానఖగోష్ఠమండలసద్భూతసమంచిత
 లోచనుండును లోచనాంచలసముత్క్రమ్యమంజువిలోలకీలాభీలవిస్ఫు
 లింగవితానరోరుధ్యమానతారకాగ్రహమండలుండును శక్రచాప
 సురుచిరాదభ్రమహాభ్రాలతాబంధబంధుభయంకరవదనుండును
 ఘనతరగండశైలతుల్యకమనీయగండభాగుండును సంధ్యారాగరక్త
 ధారాధరమాలికాప్రతిమ మహాభ్రంకవ²తంతస్యమాన పటతర
 సహజాలుండును సహజాలసంచాలసంజాతవాతడోలాయమానవై
 మానికవిమానుండును నిష్కంఠితశంఖవర్ణమహోర్ధ్వకగుండును మం
 ధదండాయమానమందరవసుంధరాధరపరిభ్రమణవేగసముత్పద్య
 మానవియన్మండలమంజితసుధారాశికల్లోలశీకారాకారభాసురకేస
 రుండును ³బర్వాఖర్వశిశిరకిరణమయూఖగౌరవతసూదుహుండును
 నిజగర్జానినదనిర్దళితకుముదసుప్రతీకవామనైరావణసార్వభౌమప్ర
 ముఖదిగిభరాజకర్ణకోటరుండును ధవళధరాధరదీర్ఘదురవలోక
 నీయదేహుండును దేహప్రభాపటలనిర్మధ్యమానఽరపంథియాతు
 ధానోనికురంబగర్వాంధకారుండును బ్రహ్మదహిరణ్యకశిపురంజన
 భంజననిమిత్తాంతరంగబహిరంగజేగీయమానకరుణావీరరససంయు
 తుండును మహాప్రభావుండును నయిన శ్రీనృసింహదేవుండావిర్భ
 వించినం గనుంగొని.

285

క. నరమూర్తి గాదు కేవల

¹హరిమూర్తియు గాదు మానవాకారముగే

1 మిక్కిలి అరికట్టబడుచున్న 2 విస్తరింపఁజేయఁ బడుచున్న. 3 పద్మప్రాణిప
 యందు 4 గౌరవెల్లని 5 వెంట్రికలు గలవాడు. 6 నికురుంబ = సమాహముయొక్క
 7 రంజన = రంజంపఁజేయుటకు, భంజన = చంపుటకు, నిమిత్తనూచకమైన, అంతరంగ
 = లోపలను, బహిరంగ = వెలుపలను, జేగీయనూన = మిక్కిలి స్తుతింపఁబడు కరుణా
 కరుణరసముతో, వీరరసవీరరసముతో, సంయుతుండుకూడినవాడు 8 సింహాకారము.

సరియూకారము నున్నది

హరిమాయారచిత మగు యథార్థము నూడక.

286

ఉ. తెంపున బాలుఁ డాడినను ధీరత, సర్వగతత్వముం బ్రతి
ప్రింపఁ దలంచి యిందు సరసింహశరీరముఁ దాల్చి చక్రి శి
క్ష్మింపఁగ వచ్చినాఁడు హరిచే మృతి యంచుఁ దలంతు నైన నా
సాంపును బెంపు నందఱును జూడఁ జరింతు హరింతు శత్రువున్.

సృసింహమూర్తి హిరణ్యకశిపుతోఁ బోరి వధించుట.

వ. అని మెత్తంబడినచిత్తంబున గద యెత్తికొని తత్తటంబున నార్పుచు
నకుంతితకంఠీరవంబు డగ్గఱు ¹గంధసింధురంబుచందంబున ²నకం
చరకుంజరుండు సరసింహదేవున కెదురునడచి తనీయదివ్యతేజో
జాలనన్నికర్నంబునుండేసి దవానలంబు డగ్గఱిన ఖద్యోతంబునుం
బోలెఁ గర్ణివ్యాకర్తవ్యంబులు బెలియక ³నిర్గతప్రభం డయియుండె
నప్పడు.

288

మ. ప్రకటంబై ప్రళయావసానమున ముక్ బ్రహ్మాండభాండావరో
ధకమై యున్నతమిస్రమున్ బగము నుత్పాదించుచోఁ ద్రావి సా
త్త్విక తేజోనిధి యైన విష్ణునెడ నుద్దీపించునే నవ్వుమై
వికలంబై చెడుఁ గాక తామసులప్రావిణ్యంబు రాజోత్తమా! 289

వ. అంత నచ్చానవేందుగిండు మహోద్ధండంబగు గదాదండంబు గిరిగిరం
ద్రిప్పి సరమృగేంద్రుని ప్రేసిన, నతండు దర్పంబున సర్పంబు నొడిసి
పట్టు ⁴సర్పపరిపంథినేర్పున నితిపట్టిం బట్టికొనిన, మిట్టిపడి దట్టించి
బిట్టుకట్టలుక నయ్యసురవరుండు దృఢబలంబున నిట్టట్టు జడిసి పట్టు
దప్పించుకొని విడివడి ⁵దిటదప్పక కుప్పించి యుప్పరంబెగసి విహంగ
కులరాజచరణనిర్మితభుజంగంబు తెఱంగునం దలంగ నుఱికి తన
భుజాటోపంబున సరికంఠీరవుండు కుంతితుం డయ్యెడి నని తలంచి

1 మదపుటేనుఁడు 2 నక్తంచర=రాక్షసులలో, కుంజరుండు=శ్రేష్ఠుఁడు 3 చెప్పు
దఱిగి (వెలవెలఁబోయి) 4 పాములశత్రువు (గరుడుండు) 5 దిట=దిటవు (దిట్టము).

కలంగక చెలంగుచుఁ దన్ను నివిడసీరదసీకరంబులనుఁగన నిలిం
పులు గుంపులు గొని డాఁగి మూఁగి క్రమ్మలు నొక్కియనివనశంకా
కళంకితులై ¹మంతనంబులఁ జింతనంబులు సేయుచు నిలికింప నక్షీణ
సమరదక్షతావిశేషం బుపలక్షించి భక్తవర్కంబులు ధరియించి భూన
భోభాగంబుల వివిధవిచిత్రలంఘనలాఘవంబులం ²బరిభ్రమణాభీదం
బులం గరాళవదనుం డయి యంతరాళంబునఁ దిగును సాళువపు
డేగచందంబున సంచరించిన సహింపక,

290

నీ. ³పంచాసనోద్ధాత పావకజ్వాలలు,
భూనభోంతర మెల్లఁ బూరితముగ,
దంష్ట్రాంకురాభీల ధగధగాయితదీప్తి
నసురేంద్రుడ నేత్రము లంధములుగఁ,
⁴గంటక సన్నిభోత్కటకేసరాహతి
నభి సంఘము భిన్నమై చలింపఁ,
⁵బ్రళయాభిచంచలాప్రతిమ భాస్వరములై
ఖరనఖరోచులు గ్రమ్ముచేర,

చే. ⁷సటలు జళిపించి గర్జించి సంభ్రమించి
దృష్టి సారించి బామలు బంధించి కెరలి
⁸జిహ్వ యూడించి లంఘించి చేత నొడిసి
పట్టె నరసింహుఁ డా దితిపట్టి నధిప !

291

క. సరకుగొనక లీలాగతి
మరగేంద్రుఁడు మూషికంబు నొడిసినపగిదిన్
సరకేసరిదను నొడిసిన
⁹సురవిమతుఁడు పాణిభీతి సుడివడియె నృపా ।

292

1. రహస్యములందు 2. మలయుద్ధమునందలి రికరకములయిన తిగుగుడులలో
3. విప్లవన ముఖమునుండి 4. ముళ్ళవలె నున్న, ఉత్కట = నిక్కెన కుంగ = జూలు
యొక్క, ఆహతి = దెబ్బచేత 5. ప్రళయకాల మేగుములందలి మెల్లపులవంటి కాం
తులు గలవై 6. ఖర = వాడియైన, నఖ = గోళ్ళయొక్క, రోదులు = కాంతులు
7. సటలు = కేసరములు 8. నాలుక 9. దేవశత్రువు.

క. సురరాజ్యవైరి లోబడె

¹బరిభావితసాధుభక్తసటలాంచునకున్

నరసింహునకు సుదంచ

త్తరతరజహ్యున ²కునగ్రామునరంహునకున్.

293

వ. అంత.

294

మ. విహగేర్పడుం డహి³నచ్చుకైవడిమహోద్వృత్తి⁴ నృసింహుండు సా
గ్రహుడై యూరువులందుఁ జేర్చి నభినంభాతంబులన్ వ్రచ్చె దు
స్సహు దంభోభిక్తోరచేహు సచలోత్సాహున్ మహాబాహు ⁵నిం
ద్రహుతాశాంతకభీకరున్ ఘనకరున్ దైత్యాన్వయశ్రీకరున్.

శా. చించున్ హృత్క-మలంబు, శోణితము వరించున్ ధరామండలిం
దెంచు ⁶గర్క-శనాడికావళులు, భేదించున్ మహానక్షముం,
దుంచున్ మాంసము సూక్ష్మఖండములుగా, దుష్టాసురున్ వచ్చి డ
ర్పించుం, బ్రోవులు కంతమాలికలు గల్పించున్ నఖోద్భాసియై.

సీ. వక్షికవాటంబు వక్రకలు సేయుచో

ఘనకుతారంబుల కరణి నొప్పు,

గంభీరహృదయపంకజము భేదించుచో

⁷గుడ్డాలములభంగిఁ గొమరు మిగులు

⁸ధమనీవితానంబు దవిలి ఖండించుచో

బటు ⁹లవిత్రింబుల పగిది మెఱయు

జరవిశాలాంత్రజాలంబుఁ ద్రొంచుచో

¹⁰గ్రకచసంఘంబుల గరిమఁ జూపు

తే. సంకగతుడైన బైత్తుని నాగ్రహమున

శత్రుచయముల నొంపక సంహరించి

1 సరిభావిత=తిరస్కరింపఁబడిన (సశింపఁజేయఁబడిన) సాధు = సాధువుల యొక
భక్తపటల=భక్తసమూహముయొక్క అంహునకున్=ఆహంకారముకలవారికి. 2 ఉదగ్రమైన,
ఘనమైన, రంహునకున్=నేగము కలవారికి. 3 వ్రచ్చు=చీల్చు 4 ఇంద్రునకు, ముతాళ=
అగ్నికి, అంతకయమునికి, భీకరున్=భయము గొల్పువారిని 5 కఠినమైన నాడులగుంపును.
6 తవుగోల (భూమిని జీల్చునది) 7 నరముల పోవులను 8 కొడవండ్లు 9 అంత్రజాలంబు=
పేవుల పొగులు 10 క్రకచ=రంపములు.

యమరు సరసింహునఖరంబు లతివిచిత్ర
సమరముఖరంబులై యుండె జనవరేణ్య!

297

క. ²స్ఫురితవిబుధజనముఖములు

పరివిదళితదనుజనివహపతితనుముఖముల్

³గురురుచిజితశిఖిశిఖములు

సరహరిఖరనఖము లమరు ⁴నతజనసఖముల్.

298

వ. ఇట్లు కేవలపురుషరూపంబును స్మృగరూపంబునుం గాని సరసింహ
రూపంబున, రేయునుం బవలునుంగాని సంధ్యాసమయంబున, నంత
రంగంబును బహిరంగంబునుం గాని సభాద్వారంబున, గగనంబును
భూమియునుంగాని యూరుమధ్యంబునఁ, బ్రాణసహితంబులును
బ్రాణరహితంబులునుంగాని సఖంబులం ద్విలోక్యజనహృదయ
భిల్లం డయిన దైత్యముల్లుని నధియించి మహానహనీలాభీలదర్శ
నండును గరాళవదనుండును ⁶లేలిహాసభీషణబిశ్చుండును శోణిత
పంకాంకితకేసరుండును నై ప్రేవులు కంఠమాలికలుగ ధరించి కుంభి
కుంభవిదళనంబు సేసి చనుడెంచు పంచాననంబునుంబోలె దనుజ
కుంజరహృదయకమలవిదళనంబు సేసి తదీయరక్తసిక్తంబులైన
నఖంబులు సంధ్యారాగరక్తచంద్రరేఖల చెలువు వహింప
సహింపక లేచి తనకట్టెదుర నాయుధంబు లెత్తుకొని తత్తటంబున
రణంబునకు ⁷నురవణించు రక్కసులఁ బెక్కుసహస్రంబుల జక్రా
దికనిర్వక్రసాధనంబుల నొక్కనిఁ జక్క కుండం జక్కడిచె.
ఇవిధంబున.

296

శా. రక్షిపీరుల నెల్ల దుగ్గించి రణసంరంభంబు సాలించి ⁸దృ

ప్రిక్షేపంబు భయంకరంబుగ సభాసింహాసనారూఢుడై

1 ముఖరంబులు = ధ్వనించునవి. 2 ప్రకాశింపజేయుబడిన, విబుధజన - దేవతల
యొక్క, ముఖముకలవి, దేవతల కానందము గూర్చునవి యన్నమాట. 3 గురు=గొప్పదను,
రుచి=కాంతిచే జిత=జయింపబడిన శిఖి=అగ్నియొక్క, శిఖిములు=జ్వాలలు కలవి. అగ్ని
జ్వాలలవలె నెఱుగా నున్నవన్నమాట. 4 శరణు పొందిన జనులకు సఖిములు=మిత్రములు.
5 భిల్లుడు=భిల్లు వంటివాడు. (భయంకరుడన్నమాట) 6 లేలిహాస = పాము నాలిక
వంటి నాలికగలవాడు. 7 నురవణించు=తోసికొనివచ్చు 8 చూపుల ప్రసారము.

యక్షిణాగ్రముండు వృసింహుండు కరాళాస్యంబుతో నొప్పెడ
వీక్షింపం బలికింప నోడి యితరుల్ విభ్రాంతులై డాంగగన్. 300

క. సురచారణవిద్యాధర

గరుడోరగయక్షిస్థగణములలో నొ
క్కరుఁ డై న డాయ వెఱచును
సరహరి నయ్యచసరమున నరలోకేశా!

301

క. 1తనంబుల సరసిగూని

హర్షంబులఁ జూచి నిర్జరాంగనలు మహా
త్కర్షంబులఁ గుసుమంబుల
వర్షంబులు గురిసి రుత్సవంబుల నధిపా!

302

వ. మఱియు నయ్యచసరంబున మిగట ననేక దేవతావిమానంబులును
గంధర్వగానంబులును నప్పరోగణనర్తనసంవిధానంబులును దివ్య
కాహళి భరీపటహమురజాదిధ్వానంబులును బ్రకాశమానంబులయ్యె.
సునందకుముదాదు లయిన హరిపార్శ్వచరులును విరించి మహేశ్వర
మహేంద్రపురస్సరు లగు త్రిదశకిన్నర కింపురుషపన్నగసిద్ధగరుడ
గంధర్వచారణవిద్యాధరాదులును బ్రజాపతులును నరకంఠీరవ
దర్శనోత్కరతు లయి చనుడెంచి.

303

బ్రహ్మాదిదేవతలు శ్రీస్థనిగహచేపురి వేలువేట స్తుతించుట.

క. కరకమలయుగళ²క్తిలిత,

శిరులై డగ్గఱక భక్తి జేసిరి బహుసం
సరణాబ్ధి³తరికి 4నఖరికి,
5సరభోజనహస్తి హరికి నరకేసరికిన్.

304

వ. ఆ సమయంబున దేవత లందఱు వేఱువేఱ వినుతించిరి. అందుఁ గమ
లాసనుం డిట్లనియె.

305

మ. ఘనలీలాగుణచాతురిన్ భవనముల్ కల్పించి రక్షించి భే
దనముం జేయు దురంతశక్తికి ననంతజ్యోతికిం జిత్ర వీ

1 కోకలతో. 2 చేర్చబడిన. 3 సంసారసముద్రముదాటించు నావయ్యెనవాడు.

4 గోట్లకలవాడు. 5 సరభోజన = రాక్షసుడనెడి, హస్తి = ఏనుగు, హరి = సింహ
మయినవాడు.

ర్యునికిన్ నిత్యపవిత్రకర్మనికి నే నున్నాననితో పన్నయూ

త్మునికిన్ వంశస మాచరింపెదం గృహమభ్యుపగ్రహింశ్చైవ. 306

వ. రుద్రుం డిట్లనియె.

307

చ. అమరవరేణ్య! మీదట సహస్రయుగారంభమునందు గాని కో

పమునకు వేళ గాదు సవభూషణంబైన నీమొన్నిసేదగున

సమరమునన్ వధించితివి చాలు పదాశ్శ్రియంబైన నీడు స

ద్విమలుడు నీకు భక్తులను పవిత్రులను గావుము భగవన్నలా !

వ. ఇంద్రుం డిట్లనియె.

309

సీ. ప్రాణిసంఘముల హృత్పన్నవధ్యంబుల

నివసించి భాసిలు నీవ యెఱుంగు;

దింతకాలము దానవేశ్వరుచే బౌధ

పడి చిక్కి యున్న యూపన్నజనుల

రక్షించితివి మమ్ము రాక్షసుఁ జంపితి,

కృతహవ్యములు మాకుఁ గలిగె మనల

మంటిమి నీసేవ మఱిగినవారలు

కైవల్యనిభవంబు కాంక్ష సేయ

ఉ. రితరసుఖము లెల్ల నిచ్చుంపంగ నేల ?

యసిరంబు లివి, యనంతభక్తిఁ

గొలువ నిమ్ము నిన్ను ఘోరజైత్యానక

చిత్తభయదరంహ ! శ్రీనృసింహ !

310

వ. ఋషు లిట్లనిరి.

311

మ. భవదీయాదరలీల లోకముల నుత్పాదించి రక్షింప నే

డవి దైత్యేశునిచేత భదితమై హృస్వంబులై యుండ నీ

యవినీతుఁ నరసింహరూపమున సంహారంబు నొందించి వే

దవిధిం గ్రమ్మితి నుద్ధరించితి గదా ధర్మానుసంధాయుడై.

312

వ. పితృదేవత లిట్లనిరి.

313

1. తమస్విని = రాత్రి, చరుడు = తిరుగువాడు. రాక్షసుడు (నిజాచరుడన్న మాట.) 2. యజ్ఞహవిర్భాగములు. 3. ఘోరలయిన రాక్షసుల పునఃపునః భయము కూర్చునేగము కలవాడా.

శా. చంద్రక్రొధిమాహోష స్థైర్యం న సేవే శాస్త్రంబులన్ మత్స్యకుల్
పింజంబుల్ నదిలోపకంబులుగ నర్చింపంగ మా క్షీక యు
ద్వంజత్వంబున బాసన్ద్రోను మహాదేవగ్రంథ మీ జీక్కడన్
భంకింపంబుడ నీ సఖంబుల నుపాల్ గొనింతు మా స్మృత్యైవా! 314

వ. సిగ్గు లిట్లనిరి. 315

క. కృష్ణాక్షిణి యశశహాదిక
సిగ్గులు గైకొనిన ప్రిత్యుఁ జేరితివి మహా
యోధవు సీకృప మాకును
సిగ్గులు మరలంగఁ గలిగి శ్రీ సరసింహా ! 316

వ. విద్యాధరు లిట్లనిరి. 317

క. దాసవునిఁ జంపి యంత
రథానాదికపద్యైర్ల దయతో మరలం
గా నిచ్చితివి నిచిత్రము
నీ నిరుపమస్వేభవంబు నిజము సృసింహా ! 318

వ. భుజంగు లిట్లనిరి. 319

క. రత్నములను మత్స్కంతా
రత్నంబులఁ బుచ్చికోన్న రక్క-ను నురమున్
యత్నమున న్రచ్చిన్చితి
పత్నలు రత్నములుఁ గలిగి బ్రదికితి మీశా ! 320

వ. మనువు లిట్లనిరి. 321

క. దుర్గయుని ప్రిత్యుఁ బొరిగొని
వర్ణశ్రమధర్మ సేతువర్ణము మరలం
బూర్ణము సేసితి వే మని
వర్ణింతుము కోలిచి బ్రహ్మకుమారము దేవా ! 322

వ. పృజాపతు లిట్లనిరి. 323

మ. ప్రజలం జేయుటకై సృజించితి మముం బాటించి, జైత్రాజ్ఞచే
బ్రజలంజేయక యంతకాలము మహాభారంబుతో నుంటి, మీ
కుజనున్ నయముఁ జేరి చంపితిని సంకోచంబు లే కెల్లచో
బ్రజలం జేయుచు నుండువారము జగద్భద్రాయమాహోదయా !

1 నీగోళిచేత 2 అశిమ, సుహిమ మొదలైన యోగసిద్ధులను సాధించిన వాని

- వ. గంధర్వు లిట్లనిరి. 325
- క. ఆడుదుము రేయు: బగలుం
బాడుదుము నిశాట్యుకొన్ద బాధించు, దయం
జూడఁడు నీచే జమునిం
గూడె మహాపాతకునకుఁ గుశలముగలచే. 326
- వ. చారణు లిట్లనిరి. 327
- క. భువనజనహృదయభల్లుఁడు
దివిజేంద్రవిరోధి నేడు దెగె నీ చేతన్
1భవరోగనినర్తక మగు
భవదంఘ్రియుగంబుఁ జేరి బ్రదికెద మీశా! 328
- వ. యశు లిట్లనిరి. 329
- ఉ. భంశము లేని నీ భటుల 2భంగవిముక్తుల మమ్ము నెక్క- ని
స్సంశయవృత్తి దిక్కులఁ బ్రచారము సేయుచు నుండు మీడు 3ని
స్త్రింశముతోడ; వీనిఁ గడలేర్పితి వాపద మాన నోచుతు
ర్వింశతితత్త్వశాసక ! త్రివిష్టపముఖ్యజగన్నివాసకా! 330
- వ. కింపురుషు లిట్లనిరి. 331
- క. పురుషోత్తమ 4నేరము కిం
పురుషుల మల్లులము నిన్ను భూషింపఁగ దు
ష్పురుషా 5నకల సుజనహృ
త్పురుషుం జంపితివి జగము బ్రదికె నధీశా ! 332
- వ. వైతాళికు లిట్లనిరి. 333
- క. త్రిభువనశత్రుఁడు వడియెను
సభలందును మఖములందు జగదీశ్వర ! నీ
శుభగీతములు పఠించుచు
సభయులమై సంచరింతు మార్తశరణ్యా ! 334
- వ. కిన్నరు లిట్లనిరి. 335

1 సంసారమనెడి రోగమును పోగొట్టునది. 2 భంగమునుండి విడిపడిన వారిని. పరాధన మెఱుంగనివారిని. 3 నిస్త్రింశము=కత్తి 4 ఇరువదినాలు తత్త్వములను బాలించు వాడా! 5 చాలము 6 సర్వ సుజనుల హృదయములకు కఠినుఁడు.

క. ధర్మము దలచడు లఘుతర
కర్మము సేయించు మమ్ముఁ గలుపాత్మకు దు
ష్కర్మనిఁ జంపితి ¹ప్రన్నత
శర్మలమై నీదు భక్తి సలిపెదము హరీ ! 336

వ. విష్ణుసేవకు లి ట్లనిరి. 337

ఉ. ²సంచితవిప్రశాపమునఁ జండనిశాచరుఁ డైన వీని శి
క్షించుట కీడు గాదు కృప సేసితి వీశ్వరభక్తితోడ నే
వించుటకంటె నైరమున వేగమ చేరఁగ వచ్చు నిన్ను; నీ
యంచితనారసింహతను వద్భుత మాపదఁ బాసి రందఱున్. 338

అ థ్యా య ము

వ. ఇట్లు బ్రహ్మరుద్రేంద్రసిద్ధసాధ్యపురస్సరు లైన దేవముఖ్యు
లందఱు నెడ గలిగి యనేకప్రకారంబుల వినుతించి రోషసంరంభ
విజృంభమాణుం డయిన నరసింహదేవుని డగ్గఱఁ జేర వెఱచి
లక్ష్మీదేవిం బిలిచి యి ట్లనిరి. 339

క. హరికిం బట్టపుదేవి
హరిసేవానిపుణమతివి ³హరిగతివి సదా
హరిరతివి నీవు సని నర
హరిరోషము డింపనమ్మ ⁴హరివరమథ్యా ! 340

వ. అనిన నియ్యకొని మహోత్కంఠతోడ నాకలకంఠకంఠి నరకంఠీర
వుని ⁵యుపకంఠంబునకుం జని. 341

సీ. ప్రళయార్కబింబంబు పగిది నున్నదిగాని
నెమ్మోము పూర్ణేందునిభముగాదు
శిఖిఖాసంఘంబు చెలువు సూపెడుఁగాని
చూడ్కి ⁶ప్రసాదభాసురముగాదు
వీరశౌద్రాద్భుతావేశ మొప్పెడుఁగాని
భూరికృపారస స్ఫూర్తిగాదు

1 గొప్పసుఖము కలవారమై 2 కూర్చుబడిన బ్రాహ్మణ శాపముచే 3 హరియే
దిక్కుగాగలదానవు 4 సింహము నడుమునంటి నడుము కలదానా: 5 సమీపము 6 అను
గ్రహముచేబ్రకాశించునది.

భయదదంష్ట్రాంకురప్రభలు గప్పెడుఁగాని
దరహాసితాంబుబాతంబుగాదు

శే కఠినసఖరనృసింహనిగ్రహముగాని
కామినీజనసులభవిగ్రహము గాదు
విన్నదియుఁ గాదు తల్లి నేటిన్లునలన
గన్నదియుఁగాదు భీషణాకార మనుచు.

342

క. పలికెద నని గమకముఁ గొను,
బలికినఁ గడు సలుగు విభుఁడు ప్రతివచనములం
బలుకఁ దని నిలుచు శశిముఖ
బలువిడి హృదయమునఁ జనవు భయమును గదురన్.

343

వ. ఇట్లు సరహరిరూపంబు ¹వారిజనివాసిని వీక్షించి శంకించి శాంతుం
డైనవెనుక డగ్గతెద నని చింతించుచున్న వారిజసంభవుం డదేవుని
రోషంబు నివారింప నితరుల కలవి గా దని ప్రహ్లాదుం డిరియి
ట్లనియె.

344

క. తీండ్ర మగు రోషమున మీ
తండ్రీ నిమిత్తమునఁ జక్రి దారుణమూర్తిన్
²వేండ్రము విడువఁడు మెల్లన
తండ్రి! శీతలునిఁ జేసి దయసేయఁగదే.

345

వ. అనిన నౌఁ గాక యని మహాభాగవతశీఘ్రం డయిన బాలకుండు
కరకమలంబులు ముకుళించి మందగమనంబున నమందవినయవివే
కంబుల సరసింహదేవుని సన్నిధికిం జని సాష్టాంగదండప్రణామంబు
సేసిన భ కపరాధీనుం డగు నయ్యైశ్వరుం డాలోకించి కరుణా
య త్తచిత్తుండే.

346

ఉ. ప్రాభవ మొప్ప నుత్కటకృపామత్తియై కదియంగఁ జీరి సం
శోభితదృష్టిసంఘములఁ జూచుచు బాలునిమాళియందు లో
కాభినుతుండు వెట్టె నసురాంతకుఁ ³డుద్భటకాలసర్పభీ
తాభయదానశస్త్రము ననగ్రశమంగళహేతుహస్తమున్.

347

¹ కమలాలయ (లక్ష్మి) ² వేండ్రము = తాపము. (వేడిమిని) ³ భయంకరమైన ౩౪
సర్పమునుండి భయపడినవాడికి అభయము నిచ్చుటలో వాసికెక్కనది.

వ. ఇట్లు హరిశ్చంద్రస్వర్ణచంబున భయవిహితుండును, బ్రహ్మజ్ఞానసహితండును, బులకత నిరూపకుడు సముత్పన్నుడౌ షణ్మహర్షిని
ధారాసమావహించును, శ్రీసూక్తియగ్రధనుభావకుండును, వినయ
వివేకభూషకుండును, సేకాగ్రచిహ్నుండును, భక్తిపరాయణుండును,
సముద్రపునిరవరణకమలంబులు దశమ్యనయంబున నిలిపికొని
కరకమలంబులు ముకుళించి యుత్తరి విచుత్తిగచె. 348

ప్రసాదము సానిగము మాత్రు స్తుతియించుట. .

మ. అమరుల్ నిన్దులు సందుమీశ్వరులు బ్రహ్మానుల్ సతాత్పర్యచి
త్తములక నిన్ను భగవంతుని ప్రకారముల నిత్యంబు విచారించి పా
రము నుండు నుతిసేయ నోవరలు; నే రక్ష స్తనూజుండ గ
ర్వమనోద్విక్తుడ బాలురక బహుమతి వర్ణంప శక్తుండనే. 349

మ. తపమున నిలగము దేజము శుభ్రము సౌందర్యంబు నుద్యోగముక
నిపుణత్వంబు బ్రతాపవీరపములు నిస్సాబలప్రజలు
జపయాగంబులు జాలమిశ్వర! భవత్సంతుష్ట! చంద్రియా
ధపుచందంబున భక్తిసేయనలయుం దాత్పర్యనయకుండ. 350

మ. అమలజ్ఞానత దానధర్మరతి సత్యత్వంతినిర్మత్సర
త్వములక యజ్ఞశరీరసూయల గపక దర్శించు ధాత్రీసురో
త్తముకంటక శ్వపచంప ముఖ్యుడు మనోగ్రహణవాక్యర్మముల్
సమతక నిన్ను ననుంచెనేని, నిజనంశశీకరుం డా దుడిన్. 351

నీ. అజ్ఞాండు సేసిన యారాధనములఁ జే
పట్ట డీశ్వరుడు కృపా లు దగ్గట
జేపట్ట నొకచోట, సిద్ధ, మిశ్వరునకు తలఁగు విశ్వా
నందంబు లేకున్న నతఁడు పూర్ణగుఢాల
జైన నరము లీశ్వరావృణంబులు గాఁగ నమోదు సంఖ్య.....
దేయుట ధర్మంబు, సేసేనేటి 24.

1 తుదివరకు 2 గతేంద్రముల 3 చందాలుడు 4 పొందించెయెవల 5 ప్రయో
జనము.

నద్దంబుఁ జూచిన ¹నళికలలామంబు

ప్రతిబింబితం బగు పగిది మరల

తే. నరములు దోచుచు, గావున నధికబుద్ధి
భక్తి సేయంగవలయును భక్తి గాని
మెచ్చు డర్థంబు లొసఁగెడు మేరలందుఁ
బరమకరుణుండు హరిభక్తి బాంధవుండు.

352

క. కావున నల్పుడ సంస్తుతిఁ
గావించెద వెఱపు లేక కలనేరువునన్
నీ వర్ణనమున ముక్తికిఁ
బోవు నవిద్యను జయించి పురుషుఁ డనంతా !

353

సీ. సత్త్వాకరుడ వైన సర్వేశ : నీయాజ్ఞ
శిరముల నిడుకొని చేయువారు
బ్రహ్మాదు లమరులు భయ మందుచున్నారు
నీ భీషణాకృతి నేడు సూచి;
రోషంబు మాను నీ రుచిరవిగ్రహములు
కల్యాణకరములు గాని భీతి
కరములు గావు లోకములకు వృశ్చిక
పన్నగంబుల భంగి భయముఁ జేయు

తే. నసుర మర్దించితివి, సాధుహర్ష మయ్యె,
నవతరించిన పనిదీతె నలుక యేల,
కలుషహారివి సంతోషకారి వనుచు
నిన్నుఁ దలతురు లోకులు నిర్మలాత్మ !

354

మ. ఖరదంష్ట్రాభ్రకుటీసటాసఖయు నుగ్రధ్వనయుఁ రక్తకే
సరయున్ ² దీర్ఘతరాంత్రమాలికయు భాస్వన్నేత్రయు నైన నీ

¹ నడుటి యందలి బొట్టు ² పొడవైన పేగుల మాలలను భరించినది. (నరసింహ
కృతి)

నరసింహాకృతిఁ జూచి నేనెఱవఁ బూర్ణకూరదుర్వారదు
ర్భరసంసారదవాగ్నికిన్ నెఱతు నీ పాదాశ్రయం జేయజే. 355

వ. జేవా! సకలయోనులందును సుఖవియోగదుఃఖసంయోగసంజనితం
బైన శోకానలంబున దంనహ్యమానుండనై నుఃఖనివారకంబుగాని
దేహోద్యభిమానంబున మోహితుండనై పరిభ్రమించుచున్న యేను
నాకుం బ్రీయుండవు సఖుండవు. బరదేవతవు నైన నీవగు బ్రహ్మ
గీతంబు లయిన వీలావతారకథావిశేషంబులఁ బఠియించుచు
రాగాదినిర్మక్తుండనై దుఃఖపుంజంబులఁ దరియించి భవదీయచరణ
కమలస్మరణసేవానిపుణులైన భక్తులం జేరియుండెద. బాలునిఁ
దల్లిదండ్రులను, రోగిని నైద్యనత్తం బయిన యశాషధంబును, సము
ద్రంబున మునింగెడు వాని నావయుచు ద క్కొరులు రక్షింపనేరని
తెఱంగున సంసారతాపసంతప్యమానుండై నీచేత నుపేక్షితుండయిన
వాని నుద్ధరింప నీవు దక్క నన్యుండు సమర్థుండుగాడు. జగంబుల
నెవ్వం డేమిక్యత్యంబు నెవ్వనిచేతం బ్రేరితుండై యేయుద్రియం
బులం జేసి యేమిటికొఱకు నెవ్వనికి సంబంధియై యేస్థలంబున
నేసమయంబునం దేమిరూపంబున నేగుణంబున నపరంబయిన
జనకాదిభావంబున నుత్పాదించి పరంబయిన బ్రహ్మాదిభావంబున
రూపాంతరంబునొందించు నట్టి వివిధప్రకారంబులన్నియు నిత్య
ముక్తుండవు రక్షకుండవునైన నీవ. నీయంతంబైనపురుషునికి నీయను
గ్రహంబునఁ గాలంబు చేతం బ్రేరితయై కర్మమయంబును బలయు
తంబును బ్రధానలింగంబునైన మనంబును నీమాయ సృజించు.
అవిద్యార్పితవికారంబును వేదోక్తకర్మప్రధానంబును సంసార
చక్రాత్మకంబైన యీమనమును నిన్ను సేవింపక నియమించి తరియింప
నొక్కండును సమర్థుండులేడు. విజ్ఞాననిర్జలబుద్ధిగుణుండవు నీవు.
నీవలన వశీకృతకార్యసాధనశక్తియైనకాలంబు మాయతోడం

గూడ షోడశవికారయు కంబయున సంసారచక్రంబుజేయుచుండు.
సంసారదావదహనతంత్రవ్యమానుండనగు నన్ను రక్షింపుము. 356

సీ. జనులు దిక్పాలురసంపదాయుర్విభ
వములు గోరుదురు భవ్యంబులనుచు.
అవియన్ని రోషహాసవిజృంభితంబైన
మాతండ్రి బామముడిమహిమఁజేసి
విహతంబులగు; అట్టి వీరుండు నీచేత
నిమిషమాత్రంబున నేడు మఱిసి.
కావున ధ్రువములు గావు బ్రహ్మాదుల
శ్రీవిభవంబులు జీవితములు.

తే. గాలరూపకుండగు ¹సురుక్రమునిచేత
విదళితములగు, నిలువపు వేయనేల
యితరమేనొల్ల నీమీఁది యెఱుకగొంత
గలిగియున్నది గొలుతుం గింకరుండ నగుచు. 357

మత్త కోకిలము.

ఎండమావులవంటి ²భద్రము లెల్ల సార్థములందు మ
ర్త్యుండు రోగనిదానదేహముతో విరక్తుడుగాక యు
ద్దండమన్మథవహ్నినెప్పుడు దప్పుడై యొకనాఁడుఁ జే
రండు పారము దుష్టసౌఖ్యపరంపరాక్రమణంబునన్. 358

ఉ. శ్రీమహిళామహేశ్వరసీరుహగర్భులకైన నీమహా
ద్దామకరంబుచే నభయదానముసేయపు నేను బాలుఁడం
³దామనవంశసంభవుండ దైత్యుండ నుగ్రరజోగుఁడండ ⁴ని
స్సీమదయం గరాంబుజము శీర్షముఁజేర్చుట చోద్యమిశ్వరా! 359

1 ఉరుక్రముండు=గొప్ప పరాక్రమము కలవాఁడు. ఈరు విక్రమేణ అని మూలము.

2 శ్రేయస్సులు (సుఖములు) 3 తమోగుణ ప్రధానమైన వంశమునకు బుట్టినవాఁడును
హద్దులేని దయతో (మిక్కిలిదయతో) నన్నమాట)

వ. మహాత్మా! సుజనులయిన బ్రహ్మాదులందును దుర్జనులైన మాయందును సేవానురూపంబుగం బత్సంపత్తుంబులులేక కల్పవృక్షంబు చందంబున ఫలప్రదానంబుసేయుదువు. ¹కందర్పసమేతంబగు సంసారకూపంబునం గూలుచున్న మూఢజనులం గూడి కూలెడునేను భవదీయభృత్యుండగు నారదుని యచగ్రహంబునం జేసి నీకృపకుం బాత్రుండ నైతి. సన్ను రక్షించి మజ్జనకుని వధియించుట నాయం దులఁ బక్షపాతంబు గాదు, దుష్టదనుజసంహారంబును శిష్టభృత్యమునిజనరక్షోప్రకారంబును నీకు నైజగుణంబులు. విశ్వంబు నీవ, గుణాత్మకంబయిన విశ్వంబు సృజించి యందుం బ్రవేశించి హేతుభూతగుణయుక్తుండవై రక్షకసంహారకాదినానారూపంబుల నుండుదువు. ²సదసత్కారణకార్యాత్మకం బయిన విశ్వంబునకుం బరమకారణంబు నీన, నీమాయచేత వీడు దా ననియెడి బుద్ధి ³వికల్పంబు దోచుగాని నీకంటె నొండెద్దియు లేదు. బీజంబునందు వస్తుమాత్రభూతసాక్ష్యంబును వృక్షంబునందు నీలత్వాది వర్ణంబునం గలుగు తేజంగున, విశ్వంబునకు నీయంద జన్మస్థితి ప్రకాశనాశంబులుం గలుగు. నీచేత నయిన విశ్వంబు నీయంద నిలుపుకొని తొల్లి ప్రళయకాలపారావారంబునఁ బన్నగేంద్రపర్యంకంబునఁ గ్రియారహితుండవై నిజసుఖానుభవంబుసేయుచు నిద్రితుని భంగి యోగనిమిలితలోచనుండవై మెలంగుచుఁ గొంతకాలంబు నకు నిజకాలశక్తిచేతం బ్రేరితంబులై ప్రకృతిధర్మంబులయిన సత్త్వాది గుణంబులనంగీకరించి సమాధిసాలించి విలసించుచున్న నీనాభియందు వటబీజంబువలన నుద్భవించు వటంబుతేజంగున నొక్క కమలంబు సంభవించె. అట్టి కమలంబువలన గాల్గుమోముల బ్రహ్మ జన్మించి దిశలు వీక్షించి కమలంబునకు నొండయిన రూపంబు లేకుండుటఁ జింతించి జలాంతరాళంబుఁ బ్రవేశించి

1 మన్మథునితోఁగూడిన (కామ వ్యాపారముతోఁగూడిన దన్నమాట) 2 సదసత్తులకు కారణమైన, కార్యము స్వరూపముగా గలది, శుభాశుభమిశ్రితగ్గుములవలనఁ దోచునది యని భావము.

జలంబుందు నూలుదిన్యవత్సరంబులు వెదకి తనదస్మంబునకు ¹నుపాదానకారణంబైన నిన్ను దర్శింప నమగ్నిండుగాన, ముగిసి శమలంబు కడకుంజని విస్మయంబు నొంది చిరికాలంబు నిర్భరతపంబునేసి పృథివియందు గంధంబు గనుచంబునఁ దనయందు నానా సహస్రవదనశిరోసయననాసాకర వ స్త్రీభగవత్చరణంబును బహు విధాభరణంబును మాయాకలితుండును మహాలక్ష్మణలక్ష్మీతుండును నిజప్రకాశదూరీకృతతమంబును బురుషోత్తమంబును నయిన నిన్ను దర్శించె. అయ్యవసరంబున.

360

క. ²ఘోటకవదనుడ నై మధు

కైటభులం ద్రుంచి నిగమగణముల నెల్లం

బాటించి యజున కిచ్చిన

³కూటస్థుడ వీశ్వరుడవు కోవిదనండా !

361

వ. ఇవ్విధంబునఁ గృతత్రేతాబ్యాపరంబులను మూడుయగంబులందును దిర్యక్మానవమునిజలచరాకారంబుల నవతరించి లోకంబుల ధరించుచు హరించుచు యుగానుకూలధర్మంబులం బ్రతిష్ఠించుచు నుండుదువు. దేవా! యవధరింపుము.

362

సీ. కామహర్షాదిసంఘటితమై చిత్తంబు

భవదీయచింతనపదవి సొరదు

మధురాదిరసముల మరిగి చొక్కుచు జిహ్వ

నీ వర్ణనమునకు నిగుడనీదు

సుందరీముఖములఁ జూడఁ గోరెడిచూర్మి

తావకాకృతులపైఁ దగులునడదు

వివిధదుర్భాషలు వినఁ గోరు వీనులు

వినవు యుష్కత్త్రధావిరచనములు

తే. ప్రాణ మురవడిఁ దిరుగు దుర్గంధములకు

దనువు గొలుపదు వైష్ణవధర్మములకు

1 ప్రధాన కారణము = (కుండకో మట్టి యుపాదానకారణము) 2 హయగ్రీవ మూర్తివై 3 మూలపురుషుడవు (అక్షరుడవన్నమాట)

నడగి యుండవు కర్తేంద్రియములు పురుషుఁ
గలఁచు, ¹నవతులు గృహమేధిఁ గలఁచునట్లు.

363

వ. ఇవ్విధంబున నింద్రియంబులచేతఁజక్క-నఁచి స్వకీయపరకీయశరీరంబు
లందు మిత్రామిత్రభానంబులుసేయుచు జన్మమరణంబుల నొందుచు
సంసారవైతరణీనిమగ్నంబయిన లోకంబు నుద్ధరించుట లోకసంభవ
స్థితిలయకారణుండ వైన నీకుంగ ర్థవ్యంబు. భవదీయసేవకులమయిన
మాయందుఁ బ్రియభక్తులయినవారల నుద్ధరింపుము.

264

మ. భగవద్దివ్యగుణానువ ర్తనసుధాప్రాప్తైకచిత్తుండవై
బెగడన్ సంసరణోగ్రవైతరణికిన్; భిన్నాత్ములై ²తానకీ
యగుణస్తోత్రపరాజ్ఞుఖిత్వమున మాయాసౌఖ్యభావంబులన్
సుగతిం గానని మూఢులం గని మదిఁ శోకింతు సర్వేశ్వరా! 365

వ. దేవా! మునీంద్రులు నిజముక్తకాములయి విజనస్థలంబులం దపంబు
లాచరింతురు, కాముకత్వంబు నొల్లరు. విశ్వంబున వీరికి నీకంటె
నొండుశరణంబులేదు గావుననిన్ను సేవించెదరు. కొందఱుకాముకులు
శివరద్యయకంఠాతిచేతం దనియనిచందంబునఁ దుచ్చుంబయి పశుపక్షి
క్రిమికీటకసామాన్యంబయిన మైథునాదిగృహమేదినుఖంబులం దని
యక కడపట నతిదుఃఖవంతు లగుదురు. నీప్రసాదంబు గల సుగు
ణండు నిష్కాముండయియుండు. మానవృతజపతపశ్శ్చృతాధ్య
యనంబులును నిజధర్మవ్యాఖ్యానవిజనస్థలనివాససమాధులును
మోక్షహేతువులగు. అయిన నివి పదియు నింద్రియజయంబు లేని
వారికి భోగార్థంబులయి విక్రియించువారికి జీవనోపాయంబు లయి
యుండు. దాంభికలకు ⁴వార్తాకరంబు లయి సఫలంబులు
గావు. భక్తి లేక భవదీయజ్ఞానంబు లేదు. రూపరహితుండ వైన
నీకు బీజాంకురంబులకై వడిఁ గారణకార్యంబు లయిన సదసద్రూపం
బులు రెండును బ్రకాశమానంబులగు. ఆరెంటియందును భక్తి
యోగంబున బుద్ధిమంతులు మథనంబున దారువులందు వహ్నిం

1 నవతులు 2 తానకీయ=నీయొక్క 3 చేతులు గోకి 4 జీవనోపాయములు.

గనియెడు తెఱంగున నిన్ను బాడంగందురు. పంచభూతతన్మాత్రం
బులును ప్రాణంబులు నింద్రియంబులును మనోబుద్ధిహంకార
చిత్తంబులును సీవ, సగుణంబును నిర్గుణంబును సీవ, గుణభిమాను
లయిన జననమరణంబున నొందు నిబుధు లావ్యతంతంబులు గానక
నిరుపాధికుండవైన నిన్నెఱుంగరు. తత్త్వజ్ఞులయిన విద్వాంసులు
వేదాధ్యయనాదివ్యాపారంబులుమాని వేదాంతప్రతిపాద్యుండవగు
నిన్ను సమాధివిశేషంబులనెఱింగి నేవింతురు. అది గావున.

సీ. నీగృహంగణభూమి నిటలంబు మోవంగ

మోదించి నిత్యంబు మ్రొక్కండేని

నీమంగళ స్తవనికరవర్ణంబులు

పలుమాటు నాలుకఁ బలుకండేని

నీయధీనములుగా నిఖిలకృత్యంబులఁ

బ్రయభావమున సమర్పింపండేని

నీపదాంబుజముల నిర్మలహృదయుండే

చింతించి మక్కువఁ జిక్కండేని

తే. నిన్నుఁ జెవులార విన్నవేని నీకు సేన

సేయరాడేని బ్రహ్మంబుజెందఁ గలఁడె

యోగియైనఁ దపోవ్రతయోగియైన

2వేది యైన మహాత్మ్యవేదియైన.

367

వ. కావున స్థభవదీయదాస్యయోగంబుఁ గృపసేయుమని ప్రణతుండైన
ప్రహ్లాదుని వర్ణనంబులకు మెచ్చి నిర్గుణుండైన హరి రోషంబు విడిచి
యిట్లనియె.

368

శా. సంతోషించితి నీచరిత్రమునకున్ సద్భద్ర మాఁగాక నీ

యంతర్వాంఛితలాభ మెల్లఁ గరుణాయత్తుండనై యిచ్చెదం

జంతం జెందకు భక్తకామమండ నే సిద్ధంబు దుర్లోక్కుండన్

జంతుశ్రేణికి నన్నుఁ జూచినఁ బునర్జన్మంబు లే దర్భకా!

369

1 ఉపాధిభూన్యుడవు. 2 వేదములు కలవాడు. వేదములు నదివినవాడు. లేదా
శ్రేణికలవాడు. అగ్నిహోత్రవేదిక కలవాడు. యజ్ఞకర్తయని భావము.

అ. సకలభావములను సాధులు విద్వాంసు
లఖిలభద్రవిభుడ నై ననన్నుఁ
గోర్కు-లిమ్మటంచుఁ గోరుదు రిచ్చెనఁ
గోఱు మెద్దియెనఁ గుల! నీవు.

370

ంం అ థ్యా య ము .

వ. అని పరమేశ్వరుండు ప్రహ్లాదునియందుఁ గల సకామత్వంబుఁ జెలి
యుకొఱకు నంచించి యిట్టానతిచ్చిన, నతండు నిష్కాముం డైన
యేకాంతి గావునఁ గామంబు భక్తియోగంబునకు నంతరాయంబని
తలంచి యిట్లనియె. ఉత్పత్తిమొదలు కామాద్యనుభవాసక్తి
లేని నాకు నరంబులిచ్చెదనని వంచించనేల? సంసారబీజంబులును
హృదయబంధకంబులునయిన గామంబులకు వెఱచి ముముక్షుండనై
నేమంబుకొఱకు ¹నేమంబున నిన్నుంజేరితి. కామంబులును నిండ్రి
యంబులును మనశ్శరీరధైర్యంబులును మనీషాప్రాణధర్మంబులును
లజ్జాస్మరణలక్ష్మీ క్రుతత్యతేజోవిశేషంబులును నశించు. లోకంబు
లందు భృత్యులర్థకాములయి రాజుల సేవింతురు. రాజులుం
బ్రహ్మోజనంబులగించి భృత్యులకునరంబులొసంగుదురు. అవ్వధంబు
గాదు. నాకుం గామంబు లేదు. నీకుం బ్రహ్మోజనంబులేదు. అయి
ననుదేవా! వరదుండనయ్యెనవేనిఁగామంబులు వృద్ధిబొందనివరంబుఁ
గృహ సేయుము. కామంబులు విడిచినపురుషుండు నీతోడ సమాన
విభుండగు. సరసింహ! పరమాత్మ! పురుషోత్తమ! యనిప్రణవ
పూర్వకంబుగా నమస్కరించిన హరి యిట్లనియె.

371

నీ. నీయట్టి సుజ్ఞాన నిపుణు లేకాంతలు

గోర్కులు నాయందుఁ గోర నొల్ల

రత్నెనఁ బ్రహ్లాద! యసురేంద్రభర్తవై

సాగి మనన్యంతర సమయ మెల్ల

నిఖిలభోగంబులు నీవు భోగింపుము

కల్యాణాబుద్ధి నా కథలు వినుము

సకలభూతములందు సంపూర్ణుడగు నన్ను
యజ్ఞేశు నీశ్వరు నాత్మ నిలిపి

ఆ. కర్మచయము లెల్ల ఖండించి పూజన
మాచరింపు మీశ్వరార్పణముగ
భోగముల నశించుఁ బుణ్యంబు న్రతములఁ
బాపసంచయములు పాయు నిన్ను.

372

వ. మఱియు మీఁడటఁ గాలవేగంబునం గళేబరంబు విడిచి త్రైలోక్య
విరాజమానంబును దివిజరాజజేగీయమానంబును బరిపూరితదశ
దిశంబును నయిన యశంబుతోడ ముక్తబంధుండవై నన్ను డగ్గ
తెడవు వినుము.

373

ఆ. నర్గుడు ప్రయముతోడ నాయవతారంబు,
నీయుధారగీత నికరములను

1. మానసించునేని మఱి సంభవింపడు

కర్మబంధచయముఁ గడచిపోవు.

374

వ. అనినఁ బ్రహ్లాదుం డిట్లనియె.

375

నీ. దంష్ట్రివై తొల్లి సోదరుని హిరణ్యాక్షు
నీవు సంపుటఁ జేసి నిగ్రహమున

నూతండ్రి రోషనిర్మగుండై సర్వలో

కేశ్వరుఁ బరము నిన్నెఱుంగలేక

2. పరిపంథిపగిది నీ భక్తుండనగు నాకు

నపకారములుసేసె నతఁడు నేడు

నీ శాంతదృష్టిచే నిర్మలత్వమునొందె

గావున బాపసంఘంబువలనఁ

తె. బాసి శుద్ధాత్మకుఁడు గాఁగ భవ్యగాత్ర!

వరము వేడెద నాకిమ్ము వనజనేత్ర!

భక్తసంఘాతముఖపద్మపద్మమిత్ర!

భక్తకల్మషవల్లికాపటులవిత్ర!

376

వ. అనిన భక్తునికి భక్తవత్సలుం డిట్లనియె. 377

మ. ¹ నిజభక్తుండవు నాకు నిన్ను గనుటకై నీతండ్రి శ్రీతిస్సప్తపూర్వజులం గూడి పవిత్రుడై శుభగతికై వర్తించు విజ్ఞానదీపజితానేకభవాంధకారులగు మద్భక్తుల్ వినోదించు దేశజనుల్ దుర్జనులైన శుద్ధులునుమీ సత్యంబు దైత్యోత్తమా! 378

నీ. ఘనసూక్ష్మభూతసంఘాతంబులోపల,
నెల్లవాంఛలు మాని యెవ్వరయిన
నీచందమున నన్ను నెఱయ సేవించిన,
మద్భక్తులగుదురు మత్పరులకు
గుటి సేయ నీవ యోగ్యుడ వైతి విటమీద,
వేదచోదితమైన విధముతోడఁ
జిత్తంబు నామీదఁ జేర్చి మీ తండ్రికిఁ,
బ్రేతకార్యములు సంప్రీతిఁ జేయు

తే. మతఁడు రణమున నేడు, నా³యంగమర్క,
నమున నిర్మల దేహుడై నవ్యమహిమ
నపగతాఖిలకల్మషుడై తనర్చి,
పుణ్యలోకంబులకు నేఁగుఁ బుణ్యచరిత! 379

వ. అని యిట్లు నరసింహదేవుం డానతిచ్చిన హిరణ్యకశిపునకుం బ్రహ్మదుండు షరలోకక్రియలు సేసి, భూసురోత్తములచేత నభిషిక్తుండయ్యె. అయ్యెడం బ్రసాదసంపూర్ణముఖుడైన శ్రీ నృసింహదేవునిజూచి దేవతాప్రముఖసహితుండైన బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియె. 380

నీ. దేవదేవాఖిల దేవేశ! భూతభా
వన! వీఁడు నాచేత వరమువడసి
మత్స్రుప్తజనులచే మరణంబునొందక
మత్తుడై సకలధర్మములుఁ జెఱచి

1. ఆత్మభక్తుండవు. ఇట్ల నిజశబ్దము ఆత్మపర్యాయము. ఆత్మబంధువువంటిదే యీ పదము. ఆత్మరూపమైన భక్తుండవు. (నేనేనీవు నీవేనేను అన్నంతవాడవు)
2. ఇరువదియొక్క తరముల వెనుకటివారిని 3. శరీరస్వర్గచేత.

నేడు భాగ్యంబున నీచేత హతుడయ్యెఁ
 గల్యాణ మమరె లోకముల కెల్ల
 బాలు నీతని మహాభాగవతశ్రేష్ఠు
 బ్రతికించితివి మృత్యు భయముఁ బాపి

తే. వరముఁ గృప సేసితివి మేలు వారిజాతు!

నీ నృసింహావతారంబు నిష్కళోడఁ
 దగిలి చింతించువారలు దండధరుని
 బాధనొందరు మృత్యువు బారిఁ పడరు.

431

వ. అనిన నరసింహదేవుం డిట్లనియె.

382

క. మన్నించి ¹దేవశత్రుల,

కెన్నడు నిటువంటివరము లీకుము పాపో
 తప్పింనులకు వరము లిచ్చుట,
 పన్నగముల కమృత మిడుట పంకజగర్భా!

383

వ. అని యిట్లానతిచ్చి బ్రహ్మాదిదేవతాసమూహంబుచేఁ బూజితుం
 డై భగవంతుండైన శ్రీ నృసింహదేవుండు తిరోహితుండయ్యె.
 ప్రహ్లాదుండును శూరికి బ్రణమిల్లి తమ్మిచూలికి వందనంబులుసేసి
 బ్రహ్మపతులకు మ్రొక్కి భగవత్కృతైన దేవతలకు నమస్కరించి
 నంజూచి బ్రహ్మదేవుండు శుక్రాదిముసీంద్రసహితుండై దైత్య
 దానవరాజ్యంబునకుం బ్రహ్లాదుం బట్టంబు గట్టి యతనిచేతఁ బూజి
 తుండై దీవించె. అంత నీశానాదినిఖిలదేవతలు వివిధంబులగు
 నాశీర్వాదంబులచేత నాప్రహ్లాదునిఁ గృతార్థుం జేసి తమ్మిచూల్చి
 ముందట నిడుకొని నిజస్థానంబునకుఁ జనిరి. ఇట్లు విష్ణుదేవుండు నిజ
 పార్శ్వచరు లిరువురు బ్రహ్మణశాపంబునంజేసి బ్రథమజన్మంబున
 దితిపుత్రులైన హిరణ్యాక్షహిరణ్యకశిపులను వరాహ నారసింహ
 రూపంబుల నవతరించి వధియించె. ద్వితీయభవంబున రాక్షస
 జన్మంబుదాల్చిన రావణకుంభకర్ణులను శ్రీరామరూపంబున

సంహరించె. తృప్తీయజస్మంబున శిశుపాలదంతవక్త్రులను పేనులం
బ్రసిద్ధిచొందినవారలను శ్రీకృష్ణరూపంబున ఖండించె. ఇవ్విధంబున
మూడుజస్మంబుల గాఢస్థైరానుబంధంబున నిరంతరసంభాషిత
గ్యాయులై వారలు హరినించాదిపాపవిముక్తులై హరిం గదిసిరని
చెప్పి నారదుం డిట్లనియె. 384

ఉ. శ్రీరమణీయయైన సరసింహవిహారిము నింద్రశత్రుసం
హారముఁ బుణ్యభాగవతుఁడైన నిశాచరనాథపుత్రుఁడం
చారము నెన్నఁడైన సువిచారత విన్న బరించినన్ శుభా
కారముతోడ నేధయముఁ గల్గనిలోకముఁ జెందు భూవరా! 385

మ. జలజాతప్రభవాదులుచే మనములోఁ జర్పించి భాషావల్లిం
బలుకన్ లేని జనార్దనాహ్వయపరబ్రహ్మంబు నీయింటిలోఁ
జెలియై మేనమఱిదియై నచివ్వుడై చిత్తప్రియుండై మహా
ఫలసంధాయకుడై చరించు టది నీభాగ్యంబు రాజోత్తమా! 386

(ప్రీతురాసుర సంహారము .

క. బహుమాయుడైన మయుచే,
విహితంబగు హరినియశము విభ్రాతజయా
వహమంగ నీ భగవంతుఁడు
మహితాత్ముఁడు మున్నొసర్చె మనుజువరేణ్య! 387

వ. అనిన ధర్మనందనుం డిట్లనియె. 388

క. ఏకర్మంబున విభుఁడగు
శ్రీకంఠుని యశము మయునిచే సుశివడియెన్
జైకుంఠుఁ డెవ్విధంబునఁ
గైకొని తత్పీర్తి చక్కఁగా నొనరించెన్. 389

వ. అనిన నారదుం డిట్లనియె. 390

క. చక్రాయుధబలయుతు లగు
శక్రాదుల యోహరించి శ్రమమున నసురుల్

1 సాక్షోశంబున సరిగిరి

విక్రమములు మాని మయుని వెనుకకు సధిపా !

391

వ. ఇట్లు రక్కసులు దన వెనుకఁ జొచ్చిన మాయానిలయుండును
దుర్ణయుండును నైన మయుండు దన విద్యాబలంబున నయోరజత
సువర్ణమయంబులై యెవ్వరికిని లక్షింపరాని గమనాగమనంబు
లును వితర్కింపరాని 2 కర్కశపరిచ్ఛదంబులును గలిగిన త్రిపురం
బుల నిర్మించి యిచ్చిన, నక్తంచరు లందఱు నందుం బ్రవేశించి
కామసంచారులై పూర్వవైరంబుఁ దలంచి సనాయకాసీకంబు
లయిన లోకంబుల నస్తోకంబు లయిన నిజబలాతిరేకంబుల శోకంబు
నొందించిన.

392

క. లోకాధినాథు లెల్లను

శోకాతురు లగుచు శరణుజొచ్చిరి దుష్టా

నీకవిదశనాకుంఠన్

శ్రీకంఠన్ భవనభరణచిత్తోత్కంఠన్.

393

వ. ఇట్లు సకలలోకేశ్వరుం డగు మహేశ్వరుం డేరి లోకపాలకులు
ప్రణతులై పూజించి కరకమలంబులు ముకుళించి.

394

క. త్రిపురాలయు లగు దానవు

లపరాజితు లయిన మాకు నశ్మాంతంబున్

వపురాదిపీడఁ జేసెద

రపరాధకులను వధింపు మగజాధీశా !

395

క. దీనులము గాక యుష్మద

ధీనులమై యుండు మేము 3 దేవాహితదో

ర్హీనుల మైనారము బల

హీనుల మగు మమ్ముఁ గావు మీశాన ! శివా !

396

వ. అనిన భక్తవత్సలుం డగు పరమేశ్వరుండు శరణాగతులైన గీర్వా
ణుల వెఱవకుం డని దుర్వారబలంబున బాణాసనంబుఁ గేల నంది

1 స + అక్రోశము = విచారముతో. 2 కణిణములయిన ఆవరణములు కలవి.

3: రాక్షసుల బాహువులయం దడగిపోయినవారము.

కొని యొక్క దివ్యబాణంబు సంధించి త్రిపురంబులపయి నేసిన,
మార్తాండమండలంబున వెలువడు మయాఖజాలంబులచందంబునఁ
దద్బాణంబువలన దేదీప్యమానంబులై యనేక బాణసహస్రంబు
లుప్పతిల్లి కకుష్పలు నింసి మంసి తేప్పలుగాఁ గుప్పలు గొని
త్రిపురంబులఁ గప్పె. అప్పుడు తద్బాణపావక¹ హేతినందోహ
దందహ్యమానులై గతాసులైన త్రిపురపురనివాసులం దెచ్చి మహా
యోగి యైన మయుండు సిద్ధరసకూపంబున వైచిన, 397

క. సిద్ధామృతరసమహిమను
శుద్ధమహావజ్రతుల్యశోభితతను లై
వృద్ధిం బొందిరి దానవు
లుద్ధత నిర్ఘాతపావకోపము లగుచున్. 398

క. కూపామృతరససిద్ధిని
దీపితులై నిలీచియున్న దేవాహితులన్
రూపించి చింతనొందెడు
గోపధ్వజఁ జూచి చక్రి కుహనాన్వితుడై. 399

శా. ఉత్సాహంబున నొక్కపాడిమొదవ్రోయూధంబు ధ్రువించుచున్
వత్సంబై తనవెంట బ్రహ్మనడవన్ వైకుంఠుఁ జేతెంచి యు
ద్యత్సత్త్వంబునఁ గూపమధ్యరసముం ద్రావెన్ విలోకించుచుం
దత్రైభాగ్యనిమగ్ను లై మఱచి రాదైత్యుల్ నివారింపగన్. 400

వ. ఇట్లు విష్ణుండు మోహనాకారంబున ధేను వయి వచ్చి త్రిపుర
మధ్యకూపామృతరసంబు ద్రావిన నెఱింగి శోకాకులచిత్తు లయిన
రసకూపపాలకులం జూచి మహాయోగి యైన మయుండు వెఱచు
పడి దైవగతిం జింతించి శోకింపక యిట్లనియె. 401

ఆ. అమరు లైన దనుజు లైనను నరు లైన,
నెంత నిపుణు లైన నెవ్వైన

1 హేతి = జ్వాలలు. 2 నిర్ఘాత = పీడగునందలి పోవక + ఉపములు = నిష్ప
పంటివారు. 3 గోపధ్వజుడు = కవుడు (పుష్కము లెక్కమునందుఁ గలవాడు). 4
మాయతోఁగూడినవాడై. 5 పాచుఁగు.

1. దైవికార్థచయముఁ దప్పింపఁగా లేరు,
వలదు దనుజులార! వగవ మనకు.

402

వ. అని పలికె. అంత విష్ణుండు నైజంబు లైన ధర్మవిజ్ఞానవిద్యాతపో
విరక్తిసమృద్ధిక్రియాసక్తివిశేషంబుల శంభునికిఁ బ్రాధాన్యంబు
సమర్పించి రథసూతకేతువర్మబాణాసప్రముఖసంగ్రామసాధనం
బులు సేసినం గైకొని.

403

మ. శరి యై కార్ముకి యై మహాశివచి యై 2సన్నాహి యై 3వాహి యై
సరథుండై సనియంత యై సబలుఁ డై సశ్శేలనచ్చత్తుఁ డై
పరమేశుం డొకబాణమున్ విడిచె దబ్బాణాసలజ్వాలలం
బురముల్ గాలె ఛటచ్చటధ్వని నభోభూమధ్యముల్ నిండఁగన్.

వ. ఇట్లు హరుండు దురవగాహంబు లైన త్రిపురంబుల సభిజిన్ముహూ
ర్తంబున భస్మంబు సేసి కూల్చిన, నమరగరుడగంధర్వసిద్ధసాధ్య
యక్షవల్లభులు వీక్షించి జయజయశబ్దంబులు సేయుచుఁ గుఱుమ
వరంబులు వర్షించిరి, ప్రజలు హర్షించిరి, బ్రహ్మాదులు గీర్తించిరి,
అస్సరసలు నర్తించిరి, దివ్యకాహళీదుందుభిరవంబులును మునిజనో
త్సవంబులును బ్రచురంబు లయ్యె. ఇట్లు 4విశ్వజనీనం బగు త్రిపురా
సురసంహారంబున నఖిలలోకులును సంతసిల్లియుండ నయ్యవసరంబున.

ఆ. తృణకణములభంగి ద్రిపురంబుల దహించి,

పరముఁ డవ్యయుండు భద్రయశుఁడు

శివుఁడు పద్మజాదిజేగీయమానుఁ డై,

నిజనివాసమునకు నెమ్మిఁ జనియె.

406

వ. ఇట్లు నిజమాయావిశేషంబున మర్త్యలోకంబున విడంబించుచున్న
విష్ణునిపరాక్రమవిధానంబులు మునిజననంద్యమానంబు లై సకల
లోకకల్యాణప్రధానంబులై యుండు ననిన విని నారదునకు ధర్మ
నందనుం డిట్లనియె.

407

1. దైవిక + అర్థచయము = దైవశతమున నేర్పడు విషయసమాహమను
2. యుద్ధసన్నాహము కలవాఁడు. 3. వాహనమెక్కినవాఁడు 4. లోకములకు మేలు
గలిగించునది.

౧౧ అధ్యాయము

నారదుండు భర్తారాజునకు పర్యాశ్రమధర్మములు చెలుపుట.

సీ. అనఘాత్మ! నకలవర్ణాశ్రమాచారస
మృతధర్మ మెయ్యది మానవులకు?
నేధర్మమున నరుం డిద్ధవిజ్ఞానము
భక్తియుఁ బ్రాప్తియొందుఁ బద్మజునకు
సాక్షాత్సుతుండవు సర్వజ్ఞుడవు నీకు
నెఱుంగరానిది ధర్మ మింత లేదు.
నారాయణపరాయణస్వాంతు లనఘులు
శాంతులు సదయులు సాధువృత్తి

ఆ. మెఱయుచున్న ఘనము మీవంటివా రెద్ది
పరమధర్మ మనుచు భక్తి దలఁతు
రట్టి ధర్మరూప మఖిలంబు నెఱిగింపు
వివేక నిచ్చ గలదు విమలచరిత!

408

వ. అనిన నారదుండు ధర్మరాజుం జూచి దాక్షాయణియందు నిజాం
శంబున నవతరించి భువనశోభనంబుకొఱకు బడరికాశ్రమంబునఁ
ఁదపోనిరతుండఁబు యున్న నారాయణనివలన సనాతనధర్మంబు
వింటిని. అది సెప్పెన. నకలవర్ణంబులకు సత్యంబును దయయును
నుపవాసాదితపంబును శౌచంబును ¹స్నేహయును సదసద్వివేకం
బును మనోనియమంబును బహిరింద్రియజయంబును హింస
లేమియును బ్రహ్మచర్యంబును దానంబును యథోచితజ్ఞపంబును
సంతోషంబును మార్దవంబును సమదర్శనంబును మహాసేనయు
²గ్రామ్యంబు లున్న కోరికలు మానుటయు, నిష్ఫలక్రియలు
విడుచుటయు, వితథాపిత్వంబును దేహంబుగాని తన్ను వెదకి
కొనుటయు నన్నోదకంబులు ప్రాణులకుం బంచి యిచ్చుటయుఁ
బ్రాణులందు దేవతాబుద్ధియు నాత్మబుద్ధిం జేయుటయు

శ్రీనారాయణచరణస్మరణ కీర్తన శ్రవణ సేవార్చనసమస్కార
దాస్యాత్మకమర్పణసఖ్యంబు లనియెడి త్రింశల్లక్షణంబులు గలుగ
వలయు. అందు సత్కులాచారుండయి మంత్రవంతంబు లైన
గర్భాదానాదినంస్కారంబు లవిచ్ఛిన్నంబులుగాఁ గలవాడు
ద్విజుండు. ద్విజునకు యజనయాజనాధ్యయనాధ్యాపనదానప్రతి
గ్రహంబు లను షట్కర్మంబులు విహితంబులు. రాజునకుఁ బ్రతి
గ్రహవ్యతిరీక్తంబు లయిన యజనాదికర్మంబు లయిదును బ్రజా
పాలనంబును బ్రాహ్మణులుగానివారివలన దండశుల్కాదులు
గొనుటయు విహితకర్మంబులు. వైశ్యునికే గృహివాణిజ్యగోరక్షణాది
కర్మంబులును బ్రాహ్మణకులానుసరణంబును విహితంబులు.
శూద్రునకు ద్విజశుశ్రావసేయ వలయు.

409

సీ. విను కర్మణాదికవృత్తికంటెను మేలు

యాచింప నొల్లని యట్టివృత్తి

ప్రాప్తంబు గైకొని బ్రదుకుకంటెను లెస్స

యనుదినంబును ధాన్య మడిగికొనుట

యాయవారముకంటె సధికకళ్యాణంబు

పటిగయెన్నుల ధాన్యభక్షణంబు

శిలవృత్తికంటెను శ్రేయ మాపణముల

బడ్డగింజలు దిని బ్రదుకుఁ గనుట

ఆ. ¹యెడరుచోట నృపతి కీనాల్లువృత్తులుఁ

దగుఁ, బ్రతిగ్రహంబు దగదు తలఁప

నాపదవసరముల సధముఁ డెక్కు-వజాతి

వృత్తినున్న దోషవిధముగాదు.

410

వ. వినుఘ్న శిలవృత్తియు మంఛవృత్తియు ఋత మనియు నయాచిత
వృత్తి యమృతమనియు యాచావృత్తి మృతమనియుఁ గర్మకవృత్తి
ప్రమృతమనియు నెన్నుదురు. అట్టివృత్తులెఱింగి జీవించుట మేలు.
వాణిజ్యంబు సత్కార్యమనియు, శ్వవృత్తి నీచసేవ యనియుఁ బలు

కుదురు. సర్వదేవమయుండు బ్రాహ్మణుండు. సర్వదేవమయుండు
క్షత్రియుండు. బ్రాహ్మణక్షత్రియులకు నీచసేవనంబు కర్తవ్యంబు
గాదు. 411

క. దమమును శౌచము: దపమును
శమమును మార్దవము: గృహము సత్యజ్ఞాన
క్షమలును హరిభక్తియు హ
ర్షము నిజలక్షణము లగ్రజాతికి నధిపా! 412

ఉ. శౌర్యము దానశీలము: బ్రసాదము నాత్మజయంబు: దేజమున్
ధైర్యము దేవభక్తియును ధర్మము నర్థము: గామమున్ బుధా
చార్యముకుండ సేవలును సత్కృతియుం బరితోషణంబు స
ద్విర్యము రక్షణంబు: బృథివీవరశేఖర! రాజచిహ్నముల్. 413

క. ధర్మార్థకామవాంఛయు
నిర్మలగురుదేవవిప్రనివహార్చనముల్
నిర్మలభావము: బ్రమదము
¹శ్రమకరత్వమును వైశ్యజనలక్షణముల్. 414

ఉ. ²స్త్రీయము లేనివృత్తియు శుచిత్వము సన్నతియున్ నిజేశులన్
మాయలు లేక డాయుటయు మంత్రముజెప్పక ³పంచయజ్ఞముల్
సేయుటయున్ ధరామరుల సేవయు గోవులరక్షణంబు న
న్యాయములేమియున్ మనుజునాథ! యెఱుంగుము శూద్రధర్మముల్

సీ. ⁴నిలయము వాటించి నిర్మలజేహ యై
శృంగార మేప్రాద్దు: జేయవలయు
సత్యప్రియాలాపచతురయై ప్రాజ్ఞేష
చిత్తంబు ప్రేమ రంజింపవలయు
దాక్షిణ్యసంతోష ధర్మమేధాదుల
దైవత మని ప్రియు: దలంపవలయు

1 నుఖముకలిగించుట. 2 దొంగతనము. 3 బ్రహ్మ, పితృ, దేవ, భూత, మనుష్యు
లను గూర్చి చేయుయజ్ఞములు. 4 ఇల్లు వదలి వెళ్ళక.

నాథుఁ డేపద్ధతి నడచు నాపద్ధతి
నడచి తన్నంధుల నడపవలయు

ఆ. మార్దవమునఁ బతికి మజ్జనభోజన

శయనపానరతులు జరపవలయు

విభుఁడు ¹పతితుఁ డైన వెలది పాతివ్రత్య

మహిమఁ బుణ్యుఁ జేసి మనుషవలయు.

416

క. తరుణి దన ప్రాణవల్లభు

హరిభానముగా భజించి యతఁడును దానున్

సిరికైనది వర్తించును

హరిలోకమునందు సంతతానందమునన్.

417

క. ఉపవాసంబులు వ్రతములు

దపములు వేయెల భర్తదైవత మని ని

ష్కపటతఁ గొల్చిన సాధ్యకి

నృపవర ! దుర్లభము లేదు నిఖిలజగములన్.

418

వ. మఱియు సంకరజాతు లయిన రజకచర్మకారకనట ²బురడక

³కైవర్తకమేచ్ఛుభిల్లరగు నంత్యజాతు లేడ్వరకును, జండాలు

⁴పుల్కసమాతంగజాతులకును నాయాకులాగతంబు లయినవృత్తులు

జౌర్యహింసాదులు వర్జించి సంచరింపవలయు. మానవులకుఁ బ్రతి

యగంబున నైసర్గికంబు లైన ధర్మంబులు రెండులోకంబులందును

సుఖకరంబు లని వేదవిదులైన పెద్దలు సెప్పదురు. ⁵కాఱుకాఱున

దున్నెడు ఊత్రంబు లావు సెడు. అందు జల్లిన బీజంబులు నిశ్చే

జంబులైయుండి లెస్సగ నంకురింపవు. నిరంతరఘృతధారావర్షంబున

దహనునకు దాహకత్వంబు లేక శాంతిం బెందు. అందు వేల్చిన

హవ్యంబులు ఫలింపవు. తద్విధంబున ననవరతకామానుసంధా

నంబునఁ గామోన్ముఖంబైన చిత్తంబు కామంబులం దనిసి

నిష్కామంబై విరక్తి నొందుం, గావున సత్త్వస్వభావంబుతోడ

1 భిక్షుఁడైనచో. 2 బురడక = మేదరులు. 3 జాలరులు. 4 కీరాతులు. 5 వర్షకాలము.

నెప్పుడు దప్పక నిజవంశాచారవిహితకర్మంబున వర్తించు నరుండు మెల్లన స్వాభావికకర్మపరత్వంబు విశించి ముక్తినిొందు. జాతి మాత్రంబున బురుషునికి వర్గంబు నిర్దేశింపం బనిలేదు, శమ దమాదివర్ణలక్షణవ్యవహారంబులఁ గనవలయు నని మఱియు నారదుం డిట్లనియె.

౧౨ అధ్యాయము

క. కృమమున వర్గంబుల చి

హ్నము లెల్లను జెప్పబడియె నాశ్రమముల ధ

ర్మము లెఱిగించెద నన్నియు

1 సమదాహితహృదయశూల ! సదమలశీలా !

420

వ. వినుము. బ్రహ్మచారి మహాంజీకౌషీనయజ్ఞోపవీతకృష్ణాజినపాలాశదండకమండలుధరుండును సంస్కారపీఠశిరోరుహుండును దర్భసాస్తుండును శీలప్రశస్తుండును మానియు నై త్రిసంధ్యంబును బ్రహ్మగాయత్రి జపించుచు సాయంప్రాతరవసరంబుల నర్కపావకగురుదేవతోపాసనంబులు సేయుచు గురుమందిరంబునకుం జని దాసునిచందంబున భక్తివినయసామనస్యంబులు గలిగి వేదంబు సదువుచు 2 సన్ధ్యయనోపకృమావసానంబుల గురుచరణంబులకు నమస్కరించుచు రేపు మాపుచు విహితగృహంబుల భిక్షించి భైక్షంబు గురువునకు నివేదించి యనుజ్ఞ గొని మితభోజనంబు కావించుచు నర్హకాలంబుల నుపవసించుచు నంగనలందు నంగనాసక్తులందుం బ్రయోజనమాత్రభాషణంబు లొనర్చుచు గురుపరాంగనలవలన నభ్యంగ3 కేశప్రసాధనశరీరమర్దనమజ్జనరహస్యయోగంబులు వర్జించుచు గృహంబున నుండక జితేంద్రియత్వంబున సత్యభాషణుండయి సంచరింపవలయు.

421

1 సమద + అహిత - హృదయశూల = మదమెక్కిన శత్రుల హృదయమునకు శూలమయినవాఁడా ! 2 వేదము సదువు మొదటను, చివరను. 3 జాటు నలంకరించు కొనుట,

ఆ. పొలతి దావవహి పురుషుఁ డాజ్యఘటంబు

కరగ కుండ రాదు కదిసెనేని

బ్రహ్మయైనఁ గూతుఁ బట్టకమానఁడు

వడుగు కింతిపొత్తు వలదు వలదు.

422

వ. విచుము. స్వరూపసాక్షాత్కారంబున దేహి బహిరిందియాదికంబ
యిన యంతయు నాభాసమాత్రింబుగా నిశ్చయించి యెందాఁ
జీవుండు స్వతంత్రుండయిన యీశ్వరుండు గాకుండు నంతదడవు
నంగన యిది, పురుషుండ నే ననియెఁచి భేదబుద్ధి మానుట కర్త
వ్యంబుగాదు. బ్రహ్మచారియతిగృహస్థులం బెవ్వఁడైనఁ జిత్తంబు
పరిపక్వంబుగాక యద్వైతానుసంధానంబు సేసిన మూఁఁడు డగు
గావున రహస్యంబునఁ బుత్రిక నైనఁ డాయకుండవలయు. 423

చ. శిరమున మేన సంస్కృతులు సేయక చందనభూషణాద్యలం
కరణము లెల్ల మాని ఋతుకాలములన్ నిజభార్యఁ బొందుచుం
దరుణుల జూడఁ బాఱక ధృతవృత్తుడై మధుమాంసవర్జి యై
గురుతరవృత్తితో మెలఁగు కోవిదుఁ డొక్కగృహస్థ భూవరా !

వ. మఱియు ద్విజుండు గృహస్థుడై గురువువలన నుపనిషదంగసహి
తంబైన వేదత్రయంబును బరియించి నిజాధికారానుసారంబుగ
నరవిచారంబు సేసి తన బలంబుకొలంది గురువులకు నభీష్టంబు
లొసంగి గృహంబున నొండె వనంబున నొండె నైషిక్త్యంబు
నాశ్రయించి యొండె బ్రాణులతోడ జీవించుచు గురువునందు
నగ్నియందు నాత్మయందు సర్వభూతంబులందు నచ్యుతదర్శనంబు
సేయుచు నిండియవ్యసనాదిమగ్నండుగాక యెఱుక గలిగి వర్తిం
చుచు బ్రహ్మంబునొందు. 425

క. విచుము వనప్రస్థునకున్,
మునికథితము లైన నియమాములు గల వాచొ
ప్పున వనగతుండై మెలఁగెడి,
ఘనుడు మహర్షోకమునకు గమనించు నృపా!

426

వ. అటమీచ గృహస్థాశ్రమంబు విడిచి వనంబునకుం జని దున్నక పండెడి నీవారాడికంబు లగ్నిపక్షంబు సేసి యొండె, ¹నామంబులు సేసి యొండె, ²నర్కపక్షంబులైన ఫలాదు లొండె భక్షింపుచు వన్యాహారంబుల నిత్యకృత్యంబులయిన ³చరువురోడాశంబు లొన ర్చుచుఁ బ్రతిదినంబును బూర్వసంచితంబులు పఠిత్యజించి నూతన ద్రవ్యంబులు సంగ్రహించుచు నగ్నికొఱకుఁ బల్ల శాలయైనఁ బర్వత కందరం బయిన నాశ్రయించుచు హిమ వాయు వహ్ని వర్ష తపంబులకు సహించుచు నఖిలశ్రుతేశతనూరుహంబులు ప్రసాధితంబులు సేయక జటిలుండై వసియించుచు దండజనకమండలు వల్మలపరిచ్ఛదంబులు ధరియించి పండెండైన నెనిమిదైన నాలుగైన రెండైన నొకవత్సరం బయినఁ దపః ప్రయాసంబున బుద్ధి నాశంబు గాకుండ మునియై చరించుచు ధైవవశంబున జరారోగంబులచేతఁ జిక్కి నిజధర్మానుష్ఠానసమర్థుండు గాని సమయంబున నిరశనవ్రతుండయి యగ్నుల నాత్మారోపణంబు సేసి సన్న్యసించి మాకాశంబునందు శరీరరంధ్రంబులును, గాలియందు నిశ్వాసంబును, దేజంబులోపల ⁴నూష్ణంబును, జలంబుల రసంబును, ధరణియందు శల్యమాంసప్రముఖంబులును, వహ్నియందు వ్యక్తంబుతోడ వాక్కును, నింద్రునియందు శిల్పంబుతోడఁ గరంబులును, విష్ణునియందు గతితోడఁ బదంబులను, బ్రహ్మపతియందు రతితోడనుపస్థంబును, మృత్యువందు విసర్గంబుతోడఁ బాయువును, దిక్కులందు శబ్దంబుతోడ శ్రోత్రంబును, వాయువందు స్పర్శంబుతోడ ద్వక్కును, సూర్యునందు రూపంబుతోడఁ జక్షువులును, సలింబులందుఁ బ్రచేతస్సహిత యయిన జిహ్వయు, క్షీతియందు గంధసహితంబయిన ఘ్రాణంబును, జంద్రునియందు మనోరథంబులతోడ మనంబును, గవియైన బ్రహ్మయందు బోధంబుతోడ బుద్ధియు, రుద్రు

1 ఆమంబులు=పరిపాకము రానివి 2 ఎండలో నెండినవి. 3 చరువు=హవిస్సు. పురోదాశము=యజ్ఞమునందలి పిండివంట; 4 ఊష్ణము=వేడిమి.

నియం దహంకారంబుతోడ మమత్వంబును, షేత్రజ్ఞునియందు సత్త్వంబుతోడ జిత్తంబును, బరంబునందు గణంబులతోడ నైకారికంబును, డిందించి యటమీదఁ బృథ్విని జలంబునందు జలంబును దేజంబునందుఁ దేజంబును వాయువునందు వాయువును గగనంబునందు గగనంబును సహంకారతత్త్వంబునందు సహంకారబును మహత్తత్త్వంబునందు మహత్తత్త్వంబును బ్రకృతియందు బ్రకృతిని నక్షదుండైన పునూత్మయందు లయంబు నొందించిన్మాతావశేషితుం డయిన షేత్రజ్ఞుని సుతరత్వంబున నెఱింగి ద్వయరహితుండైన దగ్ధకాష్ఠుండైన వహ్నిచందంబున బరమాత్మయైన నిర్వికారబ్రహ్మంబునందు లీనుండు గానలయ. 422

క. అనఘ! వనప్రస్థుండై,
చని తద్ధర్మంబు లిట్లు సలుపుచు మఱియున్
మనె నేని సన్న్యసింపం,
జనునట మీదటను ముక్త సంగత్యమునన్. 427

వ. ఇట్లు వానప్రస్థాశ్రమంబు జరపి సన్న్యసించి దేహమాత్రావశిష్టండును నిరపేక్షుండును భిక్షుండును నిరాశ్రయుండును నాత్మా రాముండును సర్వభూతసముండును శాంతుండును సమచిత్తుండును నారాయణపరాయణుండును నై కౌపీనంబునకు నాచ్ఛాదక మాత్రంబైనవస్త్రంబు ధరియించి దండాదివ్యతిరిక్తంబులు విసర్జించి యాత్మపరంబులు గాని శాస్త్రంబులు వర్జించి గ్రహనక్షత్రాది విద్యలజీవింపక శేదశాదంబులైన తర్కబులు దర్శింపక యెందును బక్షీకరింపక శిష్యులకు గ్రంథంబులు వచించి యుపన్యసింపక బహువిద్యల జీవింపక మత్తాదివ్యాపారంబుల నుల్లస్థిలక పెక్కు దినంబులొక్కయెడ వసియింపక యూరూర నొక్కొక్క రాత్రి నిలుచుచుఁ గార్యకారణవ్యతిరిక్తం బైన పరమాత్మయందు విశ్వంబు దర్శించుచు సదసన్మయంబైన విశ్వంబునందు బరబ్రహ్మంబున యాత్మ సవలోకించుచు జాగరణస్వప్నసంధిసమయంబుల

నాత్మనిరీక్షణంబు సేయుచు నాత్మకు బంధమోక్షణంబులు
 మాయామాత్రంబులుగాని వస్తుప్రకారంబున లేవనియును
 దేహంబునకు జీవితంబు ధృవంబు గాదనియును మృత్యువు
 ధృవంబనియును నెఱుంగుచు భూతదేహంబుల సంభవనాశం
 బులకు మూలంబయిన కాలంబు బ్రతీక్షించుచు నివ్విధంబున
 జ్ఞానోత్పత్తి వ్యవస్థలంబుఁ జరియించి యటమీఁద విజ్ఞానవిశేషంబు
 సంభవించినఁ బరమహంసుండై దండాదిచిహ్నంబులు ధరియించి
 యొండె ధరియింపకయొండె ¹బహిరంగవ్యక్తచిహ్నంబు గాక
 యంతరంగవ్యక్తంబైన యాత్మానుసంధానంబు గలిగి ²మనీషియై
 బౌద్ధానుసంధానాభావంబున మనుష్యులకుఁ దనవలస నున్నత
 బాలమూకుల లైఱంగుఁ జూపుచుండ వలయును. 429

ప్రహ్లాదాజగరసంవాదము.

క. మునినల్లభుఁ డజగరుఁ డను
 సునయుండు హిరణ్యకశిపునూనుండును ము
 న్నొసరించిన సంవాదము,
 విను మీయర్థంబునందు వెలయు సరేంద్రా!

430

వ. తొల్లి భవప్రియుండయిన ప్రహ్లాదుండు కతివయామాత్యసమే
 తుండయి తొకకతత్వంబు నెఱింగఁగఁకొఱకు లోకంబుల సంచరిం
 చుచు నొక్కనాఁడు కావేరీతీరంబున సహ్యాపర్వతతటంబున భూమి
 భూసరితంబు లయిన కరచరణాద్యనయనంబులతోడ గూఢంబైన
 నిర్మలఁజేయఁబోయి గర్మాకారవచోలింగవర్ణాశ్రమాదుల నెవ్వరికి
 నెఱుంగఁ బడక నేలనిద్రించుచు ¹నజగరవృత్తధరుండైన మునిం
 గని డాయం జని విధివత్ప్రకారంబున నర్చించి మునిచరణంబులకు
 శిరంబు మోపి మొక్కి యతని చరిత్రంబు దెలియ నిచ్చయించి
 యటనియె. 431

1 వెదికిగ నెఱుఁగుచిహ్నములు కలవాఁడు. 2 జ్ఞాని. 3 కొండచిలువ వలె కదలికలు లేక నిలుచుట.

సీ. భూమి¹నుద్యోగియై భోగియైయుండెడి
 సరునికె నడి మునినాథ! నీవు
 ఘనశరీరముదాల్చి కదలవు చిత్ర² ము
 ద్యమయుక్తు సకుం గాని ధనము లేదు
 ధనవంతునకు గాని తగుభోగములు లేవు
 భోగికి గాని సంపూర్ణమైన
 తనువులే దుద్యోగధనభోగములు లేక
 నేల సూరక పడి నిద్ర వోవు

ఆ. నీకు నెట్లు గలిగె నిరుపమదేహంబు
 సముడ వార్యుడవు విశారదుడవు
 బుద్ధినిధివి జనులకు బాగడవు డెగడవు
 నిద్ర పోతిదినంబు నిలుప నేల.

432

వ. అని యెట్లు ప్రహ్లాదుం డడిగిన వికసితముఖుం డయి మునీంద్రులకు
 తదీయమధురాలాపసుధారసప్రవాహంబులు కర్ణంబులకు బరిపూ
 ర్ణంబులైన నతని నవలోకించి యెట్లనియె.

433

సీ. అంతరంగికదృష్టి సంతయు నెఱుంగుదు
 వార్యసమ్మతుడ వీ నసురవర్య!
 విశ్వజంతువుల ప్రవృత్తినివృత్తిల
 క్షణముల నీయెఱుంగనివి లేవు

భగవంతుడగుహరి పాయక నీమనో
 వీధి రాజులిచు నెఱుంగుజేని
 క్రమమున బహుళాంధకారంబు బరిమార్చు
 బరమసాత్వికుడవు భద్రబుద్ధి

ఆ. వైన నీవు నన్ను నడిగెదు గావుర
 విన్నధర్మమెల్ల విస్మరింతు

1 కృషిచేయువాడు. 2 ప్రవృత్తి = కర్మమార్గము, నివృత్తి = జ్ఞానమార్గము.
 3 చంద్రునివలె.

నిన్ను జూడఁ గలిగ నీతోడిమాటల

నాత్మకున్ గలిగ నెఱుఁచరిత!

434

వ. వినుము ప్రవాహకారిణియై విషయంబులచేతం బూరింప రాని తృప్తచేతం బడి కర్మంబులఁ బరిభ్రామ్యమాణుండ నైన నేను నానావిభయోనులయందుఁ బ్రవేశించుచు వెడలుదు నెట్టకేలకు మనుష్యదేహంబు ధరించి యందు ధర్మంబున స్వర్గద్వారకంబను నధర్మంబున శునకసూకరాదితిర్యగ్గుంతుయోనిద్వారంబుల నొంది క్రమృతి మనుష్యుండై పుట్టవలయు నని వివేకించి సుఖరక్షణదుఃఖ మోక్షణంబులకొఱకు ధర్మంబు నేయు దండతుల్యవహారంబు గని సర్వక్రియానివృత్తి గలిగిన జీవుడు స్వతంత్రుండై ప్రకాశించు నని నిర్ణయించి భోగంబులు మనోరథజాతమాత్రంబులు గాని శాశ్వతంబులు గావని పరీక్షించి నివృత్తుడనై యున్యోగంబు లేక నిద్రించుచుఁ బ్రార్థభభోగంబుల ననుభవించుచు నుండుదు. ఇవ్విధంబునఁ దనకు సుఖరూపంబైన పురుషార్థంబు దనయందుఁ గలుగుట యెఱుంగక పురుషుండు¹ శైవాలజాలనిరుద్ధంబు లైన శుద్ధజలంబు విడిచి యెండమావులు జలంబు లనిపాతెడు మూఢుని వడుచున సత్యంబుగాని ద్వైతంబుఁ జొచ్చి ఘోరసంసారచక్రపరిభ్రాంతుండై దైవతంత్రీంబు లైన దేహదులచేత నాత్మకు సుఖంబును దుఃఖనాశంబును గోరుచు నిరీశుండైనవాని ప్రార్థంబులు నిష్ఫలంబు లగు. అదియునంగాక మర్త్యునకు ధనంబు ప్రాప్తంబయిన నది దుఃఖకరంబుగాని సుఖకరంబు గాదు. లోభవంతు లయిన ధనవంతులు నిద్రాహారంబులు లేక రాజచోర యాచకశత్రుమిత్రాదిసర్వస్థలంబులందును శంకించుచు దానభోగంబులు మఱచి యుండుదురు. ప్రాణార్థవంతులకు భయంబు నిత్యంబు. శోకమోహభయకోధరాగశ్రమాదులు పొంఛామూలంబులు. వాంఛ లేకుండవలయును.

435

1 నాచురాశిచే నాపరింపఁబడినది.

మ. ¹సరఘల్ గూర్చిన తేనె మానవులకున్ సంప్రాప్త మైనట్లు లో
భరతుల్ గూర్చినవిత్తముల్ పరులకుం బ్రాపించు ²బ్రాహ్మణి యై
తిరుగం బోని మహారంగంబు బ్రదుకున్ దీర్ఘాంగమై యుండియుం
జరకాలం బగు వానివర్తనము నేఁ జింతించి యేకాంతి నై. 436

క. అజగరమును జంటింగయు

నిజగురువులుగాఁ దలంచి నిశ్చింతుడ నై

విజనస్థలి గర్కంబుల

గజబిజ లేకున్నవాడ గౌరవవృత్తిన్.

437

సీ. అజనవల్కలదుకూలాంబరంబులు గట్టి

యైనఁ గట్టకయైన నలరుచుండు

నాందోళికారథహయనాగముల నెక్కి

యైన నెక్కకయైన నరుగుచుండుఁ

గర్హారచందనకస్తూరికాలేప

మైన భూరజమైన నలదికొందు

భర్తృశయ్యల నైనఁ బర్ణశిలాత్మణ

భస్మంబులం దైన బండు చుండు

అ. మానయుక్త మైన మానహీనంబైనఁ

దీయనైన మిగులఁ ³దిక్తమైన

గుడుతు సగుణ మైన గుణవర్జితం బైన

నల్పమైన జాల సధికమైన.

438

క. లేదని యెవ్వరి నడుగను

రా దని చింతింపఁ బరులు రప్పించినచోఁ

గా దని యెద్దియు మానను

భేదము మోదమును లేక కీడింతు మనన్.

439

క. నిందింపఁ బరుల నెన్నఁడు

¹వందింప, ననేకపీఠ వచ్చిన మది ²నా

కృందింప విభవముల కా

నందింపఁ బ్రకామవర్తనంబున నధిపా!

440

వ. ఇట్లు గోరికలు లేక యొక్క సమయంబున దిగంబరుడనై పిశాచం
బుచందంబున నుండుచుఁ బెక్కుదినంబులుం గోలెఁ బెనుఁబాఁప
వర్తనంబుఁ గైకొని నిమిలితలోచనత్వంబున నేకాంతభావంబు
విష్ణునియందుఁ జేర్చి వికల్పంబు భేదగ్రాహకచిత్తవృత్తులఁ జిత్తంబు
నర్థరూపవిభ్రమంబు గల మనంబునందు మనంబును నహంకారం
బునందు నహంకారంబును మాయయందు మాయను నాత్మాను
భూతియందు లయంబు నొందించి సత్యంబు దర్శించుచు విరక్తి
నొంది స్వానుభవంబున నాత్మస్థితుండనై యుండుదు. నీవు భగవ
త్పరుండవు గావున రహస్యంబైన పరమహంసధర్మంబు స్వాను
భవగోచరంబైన తెఱంగున నీకు హృద్గోచరం బగునట్లు సెప్పితి
ననిన విని.

441

క. ఘను నజగరమునివల్లభ

దనుజేంద్రుఁడు పూజ సేసి తగ వీడ్కొని నె

మ్మనమున సంతోషించుచుఁ

జనియెన్ నిజ గేహమునకు శశికులతిలకా !

442

౧౪ ఆ ధ్యాయము

వ. అనిన యుధిష్ఠిరుం డిట్లనియె.

443

క. ననుబోటి జడగృహస్థుఁడు

మునివల్లభ! యిట్టి పదవి మోదంబుననే

యనువునఁ జెందును వేగమ

వినిపింపుము నేడు నాకు విజ్ఞాననిధీ !

444

వ. అనిన నారదుం డిట్లనియె. గృహస్థుం డయినవాఁడు వాసుదేవా.
 ర్పణంబుగా గృహోచితక్రియ లనుసంధించుచు మహామునుల
 సేవించి వారలవలన నారాయణదివ్యావతారకథాకర్ణసంబు
 సేయుచు నయ్యైవిహితకాలంబుల శాంతజన్మలం గూడి మెలంగుచు
 బుత్త్రమిత్త్రకళత్రాదిసంగంబులు గలలవంటి నని యెఱుంగుచు.
 లోపల నాసక్తి లేక సక్తునికైవడి వెలుపల బురుషకారంబులొన
 ర్చుచు 1దగులంబు లేక విత్తంబు లిచ్చి జనకసుతసోదరసఖజ్ఞాతి
 జనుల చిత్తంబులు సమ్మదాయత్తంబులు గావించుచు ధనధాన్య
 విధానదైవలబంబులవలన నభిమానంబు మాని యనుభవించుచు
 గృహక్షేత్రంబుల జొచ్చి యుదరపూరణమాత్రంబు దొంగిలిన
 వానిదండింపక భుజగమృగమూషికమర్కటమక్షికాఖిరోష్ఠ్యంబుల
 హింసింపక పుత్తులభంగి నీషించుచు దేశకాలజైవంబులకొలదిని
 ధర్మార్థకామంబుల బ్రవర్తించుచు శునకపతితచలడాలాదుల కైన
 భోజ్యపదార్థంబులు దగినభంగి నిచ్చుచు నిజవృత్తిలబ్ధంబు లగు
 నశనాదులచేత దేవఋషిపితృభూతమానవుల సంలర్పించుచు బంచ
 మహాయజ్ఞావశేషంబుల నంతర్యామిపురుషయజనంబును నాత్మ
 జీననోపాయంబును సమర్థించుచు నుండునలయు.

445

ఆ. జనకగురుల నైనఁ జంపు సర్వమున నై
 ప్రాణమైన విడుచు భార్యకొఱకు
 నట్టిభార్య బురుషుఁ డతిథిశుశ్రూష సే
 యించి గెలుచు నజితు నీశు నైన.

446

ఆ. పరముఁ డీశ్వరుండు బ్రాహ్మణముఖమున,
 2నాహరించి తుష్టుఁ డయినభంగి
 నగ్నిముఖమునందు హవ్యరాసులు గొని,
 యైన దుష్ట నొండఁ డనఘచరిత !

447

ప. కాపున గృహస్థుండు బ్రాహ్మణులందును దేవతలందును మర్త్య పశుప్రముఖజాతులందును సంతర్వామియు బ్రాహ్మణానందును నైన ష్టత్రయ్యనందు సమ్యక్ కోరికలు సమర్పించి సంతర్పణంబు సేయ నలయు. భాద్రపదంబునఁ గృష్ణపక్షంబునందును దక్షిణోత్తరాయణంబులందును రేయుంబగలు సమ్మమైనకాలంబులందును వ్యతీపాతంబులందును దినక్షయంబునందును సూర్యచంద్రగ్రహణంబులందును శ్రవణవ్యాసశియందును నైశాఖశుక్లతృతీయయందును గార్గీశశుక్లసప్తమియందును హేమంతశిశిరంబులలోన నాలు గష్టకలందును మాఘశుక్లసప్తమియందును మాససక్షత్రంబులతోడఁ గూడిన పున్నమలందును ద్వాదశిలోడఁగూడిన యుత్తరాత్రయ శ్రవణసూరాధలందును సుత్తరాత్రయసహితంబు లయిన యేకాదశలయందును ఐశ్వర్యత్రయ శ్చదివసంబులందును మఱియుఁ బ్రత్యక్షకాలంబులందును జననీజనకబంధుజరులకు శ్రాద్ధంబులును జపహోమసాన్నిసనతంబులును దేవబ్రాహ్మణసమారాధనంబులును నాచరింపవలయు. భార్యకు బంసవనాదికంబును నపత్యంబునకు జాతకర్మాదికంబును దనుకు యజ్ఞదీపాదికంబును బ్రేతభయలకు దహనాదికంబును మృతపిచన. బుక సాంఘ్యరికంబును జరుపవలయు.

మ. విను మేదిశములకా నయాగుణతపోవిద్యాన్వితంబైన విప్రసింహకాయంబు వసించు, సేన్ధులములకా భాగీరథీముఖ్యవాహిను లుండుకా, హరిపూజ లెయ్యెదల భూమిప్రకారంబులం దనరుకా, భూవర! యట్టిదోటులఁ దగుకా ధర్మంబులం జేయఁగకా.

క. హరియందు జగములుండును
హరిరూపము సాధుపాత్ర మండుండు ¹శివం
కరమగు పాత్రము గలిగిన
సరయంగ సది పుణ్యదేశ మనఘచరిత్రా!

450

వ. మఱియు గరుష్మత్రంబును గయాశీర్షంబును బ్రయాగంబును బులహశ్రమంబును నైమిశంబును ఫాల్గునంబును సేతువును బ్రభానం

బును. గుశస్థలియును వారణాసియు మధురాపురియును బంపాబిండు
సరోవరంబులును నారాయణాశ్రమంబును సీతారామాశ్రమంబును
మహేంద్రమలయాదులైన కలాలంబులును హరిప్రతిమార్చన
ప్రదేశంబులును హరిసేవాపరులైన పరమభాగవతులు వసించెడు
పుణ్యక్షేత్రంబులును శుభకాముండైనవాడు సేవింపవలయు. 451

ఆ. భూనరేంద్ర! యిట్టి పుణ్యప్రదేశంబు.

లంధు నరుడు సేయు నట్టిధర్మ

మల్పమైన నది సహస్రగుణాధిక

ఫలము నిచ్చు హరికృపావశమున.

452

వ. వినుము చరాచరం బయిన విశ్వమంతయు విష్ణుమయం బగుటం
జేసి పాత్రనిర్ణయనిపుణులైన విద్వాంసులు, నారాయణుండు ముఖ్య
పాత్రంబని పలుకుదురు. దేవఋషులును బ్రహ్మపుత్రులైన సనకా
దులును నుండ భవదీయ రాజసూయంబున సగ్రపూజకు హరి స
మ్మత్తుండయ్యె. అనేక జన్తుఁలఘాతసంకీర్ణంబైన బ్రహ్మాండపాద
పంబునకు నారాయణుండు మూలంబు. తన్నిమిత్తంబు నారాయణ
సంతర్పణంబు సకలజన్తుసంతర్పణంబని యెఱుంగుము. ఋషివర
1. తిర్యగమరశరీరంబులు పురంబులు వానియందుఁ దారతమ్యంబుల
తోడఁజీవరూపంబున భగవంతుండయిన హరివర్తించుటంజేసి పురు
షుండనఁబ్రసిద్ధుండయ్యె. అందుఁ దిర్యగ్జాతులకంటె నధికత్వంబు
పురుషునియందు విలసిల్లుటంజేసి పురుషుండు పాత్రంబు, పురుషు
లలోన హరితనువైన వేదంబును ధరించుచు సంతోషవిద్యాతపోగరి
ష్టుండైన బ్రాహ్మణుండుపాత్రంబు, బ్రాహ్మణులలోన నాత్మజ్ఞానపరి
పూర్ణుండయిన యోగి ముఖ్యపాత్రంబని పలుకుదురు. పరస్పర
పాత్రంబులకు సహింపని మనుష్యులకుఁ బూజనార్థంబుగాఁ ద్రేతా

యుగంబునందు హరిప్రతిమలు గల్పింపబడియె. కొందఱు ప్రతి
మార్చనంబు సేయుదురు. పాతపురుష ద్వేషులైనవారలకు నట్టి
ప్రతిమార్చనంబు ముఖ్యార్థప్రదంబుగాదు. మందాధికారులకుఁ బ్రతి
మార్చనంబు పురుషార్థప్రదం బగును. 453

ఆ. అఖిలలోకములకు హరి దైవతము సూడ
హరికి దైవతము ధరాధినాథ!
పదపరాగలేశ పంక్తిచే ద్వైలోక్య
పావనంబు సేయు బ్రాహ్మణుండు. 454

౧౫ అ ధ్యాయము

వ. అట్టి బ్రాహ్మణజనులందుఁ గర్మనిష్ఠులుఁ దపోనిష్ఠులు వేదశాస్త్ర
నిష్ఠులు జ్ఞానయోగనిష్ఠులు నై కొందఱు వర్తింతురు. అందు జ్ఞాన
నిష్ఠునికి ననంతఫలకామి యైన గృహస్థుండు పితృజనుల నుద్దేశించి
కవ్యంబులును దేవతలనుద్దేశించి హవ్యంబులును బెట్టుటముఖ్యంబు.
దైవకార్యంబునకు నిరువురనైన నొకరినైనఁ బితృకార్యంబునకు
మువ్వరనైన నొకరినైన భోజనంబు సేయింపవలయు. ధనవంతున
కైనను శ్రాద్ధవిస్తారంబు కర్తవ్యంబుగాదు. దేశకాలప్రాప్తకంద
మూలఫలాదికంబయిన హరి నైవేద్యంబున విధిచోదితప్రకారంబుగా
శ్రద్ధతోడఁ బాత్రంబునందుఁ బెట్టిన యన్నంబు గామదంబు
యక్షయఫలకారి యగు. ధర్మతత్వవేదియైనవాడు శ్రాద్ధంబులందు
మాంసప్రదానంబు సేయక భక్షింపక చరింపవలయు. కంద మా
లాదిదానంబున నయ్యెడిఫలంబు పశుహింసనంబున సంభవింపదు.
ప్రాణిహింస సేయక వర్తించుటకంటె మిక్కిలి ధర్మంబు లేదు.
యజ్ఞవిదులై నిష్కాములయిన హోదలు బాహ్యకర్మంబులు విడిచి
యాత్మజ్ఞానదీపంబులందుఁ గర్మమయంబు లయిన యజ్ఞంబుల
నాచరింతురు. 455

క. పశువులఁ బొరిగొని మఱియులు

విశేషములుగఁ జేయు బుధుని వీక్షించి తమున్

1 విశేషనము సేయునో యని

2 కృశిమన్ బెగడొందు భుతగణము సరేంద్రా!

456

వ. అదిగావున ధర్మవేది యయినవాడను ప్రవచనాన్వయము లయిన కంఠ
మూలాదికంబులచేత నిత్యనైమిత్తికక్రియలఁ జేయవలయు. నిజ
ధర్మబాధకంబయిన ధర్మంబును బరధర్మప్రేరితంబయిన ధర్మంబును
3 నాభానధర్మంబును బాషంశధర్మంబును గవటధర్మంబును ధర్మ
జుండయినవాడను మానవలయు. నైమిత్తికధర్మంబు మరితాతాంతి నమ
రంబగు. నిర్ధనుండు ధర్మార్థంబు యాత్రసేయును నైస ధనంబు
గోరవలనదు. జీవనోపాయంబునకు నిట్టటుం దిరుగక 4 కార్యణ్యంబు
లేక జీవించుచు మహానర్థంబు జేతంబున సంతోషంబున నాత్మా
రాముండై యెద్దియుం గోరిక బ్రదికెడి సుగుణునికిం గల సుఖంబు
గామలోభంబుల దశదిశలం బరిభావనంబు సేయునానికి సిద్ధింపదు.
పాదరక్షలు గలవానికి శర్కరాకంటకాదులచలన భయంబులేక
మెలంగ నలవడుభంగిఁ గామంబువలన నివృత్తి గలవానికి నెల్లకా
లంబును భద్రంబగు. ఉపస్థమునకును జిహ్వోద్వేగస్థంబునకును బురు
షుండు 5 గృహపాలకశునకంబుకై వశ సంచరించుచు సంతృప్తి లేక
చెడు. సంతోషిగాని విప్రుని విద్యాప్రపాదిభవయశంబులు నిరర్థకం
బులగు. ఇంద్రియలోలత్వంబున విజ్ఞానంబు నశించు. సకల భూలో
కభోగంబులు భోగించియు దిగ్విజయంబు సేసియు 6 బుభుక్షుపిపాసల
వలన 7 గామపారంబును హింసనలనఁ గ్రోధపారంబును జేరుట
దుర్లభంబు. సంకల్పవర్జనంబునఁ గామంబును గామవర్జనంబునఁ గ్రో
ధంబును నర్థావర్జనంబున లోభంబును నష్ట్యైతానుసంధానంబున
భయంబును నాత్మానాత్మ వివేకంబున శోకమోహంబులును

1 చంపుట. 2 కృత్యముచేత (చిక్కుటచేత.) 3 భగవంతుడు కనబడు. అభి
ర్ము. 4 దైవ్యము. 5 పెంపుడుగనక్క. 6 అకలి దృష్టికలవలన. 7 కామము
యొక్క అంతు.

సాత్త్విక సేవసంబునదంభంబునుమానంబునయోగాంతరాయంబును
శరీరవాంఛ లేమిని హింసయు హితాచరణంబున భూతజంబును
దుఃఖంబును సమాధిబలంబున దైవికవ్యథయు బ్రాణాయామాది
కంబున మస్త్యధన్యధయు సాత్త్వికాహారంబుల నిద్రయు సత్త్వగుణం
బున రజస్తమంబులును ¹నువశమంబున సత్త్వంబును గురుభజనకుశ
లుడై శీలంబున జయింపవలయు.

457

క. హరిమహిమ దనకుఁ జెప్పిన

గురుప్రసాదము దలచి కుంతితభక్తి

దిరుగు పురుషులశ్రమ మెల్లను

కరికౌచముక్రియ నిరర్థకంబగు నధిపా !

458

ఉ. ఈ ననజాత సేతుఁ బరమేశు మహాత్ముఁ బ్రధానపూరుషున్

దేవవరేణ్యు సజ్జనవిధేయు ననంతఁ బురాణయోగసం

సేవితపాదపద్మఁ దమ చిత్తమునన్ నరుడంచు లోకు లి

చ్ఛానిధిఁ జూచుచుండుదురు సన్మతి లేక నరేంద్రచంద్రమా !

459

న. వినుము. షశిందియంబులలోన నొకటియందుఁ దత్సరులై యిచ్ఛా
పూరణవిధానంబులఁ జరితార్థుల మైతి మనువారలు ధారణా
భ్యాససమాధియోగంబుల సాధింప లేరు. కృషిప్రముఖంబులు
సంసారసాధనంబులు గాని మోక్ష సాధనంబులు గావు. కుటుంబ
సంగంబునఁ జిత్తవిక్షేపం బగు. చిత్తవిజయప్రయత్నంబున
సన్న్యసించి సంగంబు వర్జించి మితం బయిన భిక్షున్నంబు భక్షిం
చుచు శుద్ధవిచిత్తనమప్రదేశంబున నొక్కరుండు నాసీనుండై సుస్థి
రత్వంబున బ్రణవోచ్ఛారణంబు సేయుచు రేచకపూరకకుంభ
కంబులఁ బ్రాణాహనంబుల నిరోధించి కామహృతం బయిన చిత్తం
బున బరిభ్రమణంబు మాని కామవిసర్జనంబు సేసి మరలు నంతకు
నిజనాసాగ్రనిర్విక్షణంబు సేయుచు నిర్విధంబున యోగాభ్యాసంబు
సేయువాని చిత్తంబు కాష్ఠరహితంబయిన వహ్ని లేఱంగున శాంతిం

1. ఉపశమనమునన్. 2. కరికౌచము = గజస్నానము. అది నీట దిగివచ్చి వెంటనే
మట్టి చల్లుకొనుటచే నది చేసిన స్నానము వ్యర్థము.

జెందు. కామాదులచేత వేధింపబడక ప్రశాంత సమస్తవృత్తం
బయిన చిత్తంబు ¹బ్రహ్మసుఖసమ్మర్శనంబున లీనంబై మఱియు
సెగయు నేరదు. 460

మ. ధరణీదేవుడు సన్న్యసించి యతియై ధర్మార్థకామంబులం
బరివర్జించి ²పునర్విలంబమునఁ దత్ప్రారంభి యౌనేని లో
భరతిం గ్రక్కినకూడు మంచదనుచున్ భక్షించి జీవించు దు
ర్మరు చందంబున హాస్యజీవనుఁ డగున్ నానాప్రకారంబులన్. 461

క. మలమునఁ గ్రిమియును బడు క్రియ
నిలబడు నొడలాత్మగాదు హేయంబనుచుం
దలతురు తజ్ఞులు వొగడుదు
రలసత నొడ లాత్మయనుచు నజ్ఞు లిలేశా ! 462

ఆ. వ్రతము మానఁదగదు వడుగు గుఱ్ఱినికిని
గ్రియలు మానఁదగదు గృహగతునికి
దపసి కూర నుండఁ దగదు సన్న్యాసికిఁ
దరుణితోడి పొత్తు తగదు తగదు. 463

సీ. శ్రధము మే నెల్ల, సారథి బుద్ధి, యింద్రియ
గణము గుఱ్ఱములు, పగ్గములు మనము,
ప్రాణాదిదశవిధపవనంబు లిరుసు, ధ
ర్మాధర్మగతులు ³రథాంగకములు,
భహుళతరంబైన బంధంబు చిత్తంబు,
శబ్దాదికములు సంచారభూము,
లభిమానసందయుతుం డయిన జీవుడు ⁴రథి,
ఘనతరప్రణవంబు కాయ్యకంబు,
తే. శుద్ధజీవుడు బొణంబు, శుభదమైన
బ్రహ్మమొరచిత లక్ష్మ్యంబు, పరులు రాగ

1 బ్రహ్మచందానుభవముచే. 2 తిరిగి శాంత యెడముల. 3 చక్రములు.
4 గుఱ్ఱి యతులు (రథముయొక్క శూన్య, చిత్తము) “సత్త్వం బృహద్భంధుర మిశస్పష్టమ్
సత్త్వం చిత్తం” అని మూలము.

భయమదద్వేషశోకలోభప్రమోహా
మానమత్సరముఖములు మానవేంద్ర! !

464

వ. ఇట్లు మనుష్యశరీరరూపంబయిన రథంబు దన వశంబు సేసికొని
మహాభాగవతచరణకమలసేవానిశితం బయిన విజ్ఞానఖడ్గంబు ధరి
యించి శ్రీమన్నారాయణశరణావలోకనబలంబున తాగాదిశత్రు
నిరూపనంబు గావించి ప్రణవబాణాసనంబున శుద్ధజీవశరంబును
సంధించి బ్రహ్మమనియెడి గుటియందుఁ బడవేసి యహంకారరథి
కుండు రథికత్వంబు మాని నిజానందంబున నుండవలయు.
అట్టి విశేషంబు సంభవింపని సమయంబున బహిర్ముఖంబులయిన
యింద్రియఘోటకంబులు బుద్ధిసారథినహితంబులై స్వాభిమాన
రథికునిప్రమత్తత్వంబుడెలిసి ప్రవృత్తిమార్గంబు నొందించి విషయ
శత్రుమధ్యంబునం గూల్చిన.

465

ఆ. విషయ శత్రులెల్ల వికాంతితోడ సా
రథి సమేతుడయిన రథికుఁబట్టి
యుగ్రతిమిరమృత్యుయుతమగు సంసార
కూపమధ్యమందుఁ గూల్తు రథిప!

466

వ. వినుము వైదికకర్మంబు ప్రవృత్తంబును నివృత్తంబును నన రెండు
దెఱంగులయ్యె. అందుబ్రవృత్తంబునఁ బునరావృత్తనంబును నివృత్తం
బున మోక్షంబును సిద్ధించు. ప్రవృత్తకర్మంబులోన నిష్టాపూర్తంబు
లన రెండుమార్గంబులు గలవు. అందు హింస ద్రవ్యమయకామ్యరూ
పంబులయిన దర్శపూర్ణ మానసశుశోమయాగవైశ్యదేవబలిహరణ
ప్రముఖంబు లయిన యాగాదికంబు లిష్టంబులు, దేవతాలయవన
కూపతటాక ప్రముఖంబులు పూర్తంబులు. ప్రవృత్తకర్మంబున
దేహంబు విడిచి దేహంతరారంభంబు నొందు దేహి హృదయా
గ్గంబు వెలుంగ వానితోడ నింద్రియంబులం గూడి భూతసూక్ష్మ
యుక్తుడై ధూమదక్షిణాయనకృష్ణపక్షరాత్రిదర్శంబుల వలన

సోమలోకంబుఁ జేరి భోగావసానంబున ¹విలీనదేహుండై వృష్టి
 ద్వారంబునఁ గ్రమంబున నోషధిలతాన్నశుక్లరూపంబులం
 బ్రౌపించి భూమియందు జన్మించు. ఇది పునర్భవరూపం బయిన
 పితృమార్గంబు. నిశ్చత్తకర్మనిష్ఠుం డయినవాఁడు జ్ఞానదీప్తంబులయిన
 యింద్రియంబులందుఁ గ్రియాయజ్ఞంబులు యజించి యింద్రి
 యంబుల దర్శనాదినంకల్పమూలం బయిన మనంబునందు వికార
 యుక్తంబయిన మనంబును, వాక్కునందు విద్యావిలక్షణ యయిన
 వాక్కును, వర్ణసముదాయమునందు వర్ణసముదాయంబును,
 అకారాది సర్వత్రయాత్మకం బయిన యోంకారంబునందు నోంకా
 రంబును, బిందువందు బిందువును, సూదంబునందు నాదంబును,
 బ్రౌణంబునందు బ్రౌణంబును, బ్రహ్మమందు నిలుపవలయును.
 దేవమార్గంబయిన యుత్తరాయణశుక్లపక్షదివాప్రాహ్లాపూర్ణిమా
 రాకలవలన సూర్యద్వారంబున బ్రహ్మలోకంబునందుఁ జేరి భోగావ
 సానంబున సూలోపాధియైన విశ్వంధై స్థూలంబును సూక్ష్మంబు
 నందు లయించి సూక్ష్మోపాధియైన తైజసుంధై సూక్ష్మంబును
 గారణంబునందు లయించి కారణోపాధి యైన ప్రాణింధై కారణం
 బును సాక్షీస్వరూపంబునందు లయించి శిశుర్యుంధై సూక్ష్మలయం
 బునందు శుద్ధాత్ముంధై యిన్విధంబున ముక్తుం డగును. 467

ఆ. అమరనిర్మితంబు లై యొప్పు ³పితృదేవ
 సరణు లెవ్వఁ డెరుంగు శాస్త్రదృష్టి
 నట్టివాఁడు దేహియై మోహమున నొందఁ
 డతిశయించు బుద్ధి నవనినాథ!

468

వ. వినుము దేహదులకుఁ గారణత్వంబున నాదియందును సవధిత్వం
 బున నంతమందును గలుగుచు బహిరంగంబున భోగ్యంబును నంత
 రంగంబున భోక్తయు బరంబు నపరంబును జ్ఞానంబును జ్ఞేయంబును

¹ కప్పవడిన శరీరముకలవాడై. ² శుద్ధమైన ఆత్మయై. ³ పితృయానము, దేవ
 యానము.

వచనంబున వాచ్యమును నప్రకాశమును బ్రకాశంబును నైన వస్తువునకు వేటొందులేదు. ప్రతిబింబాదికంబు వస్తుత్వంబున జేసి వికల్పితంబై తలంపంబడుభంగి నైంద్రియకంబైన సర్వంబును సర్వత్వంబున వికల్పితంబు తోచుచు గాని పరమార్థంబు గాదు. దేహాదికంబులు మిథ్యాత్వకంబులు. వానికి హేతువు లయిన షీతిప్రముఖంబులకును మిథ్యాత్వం బగుట సిద్ధంబు. పరమాత్మకు నవిద్యచేత నెంతదడవు వికల్పంబుదోచు, నెంతదడవును భ్రమంబునం దోచు. అవిద్యానివృత్తియైన సర్వంబును మిథ్య యని శాస్త్రవిధినిషేధంబులు కలలోపల మేలుగన్న తెఱంగగు. భావాద్వైత క్రియాద్వైత ద్రవ్యాద్వైతంబులు మూడు గల వందుఁ బటతంతున్యాయంబునఁ గార్యకారణంబులందు ¹నస్వేకత్వాలోచనంబు సేసి వికల్పంబు లేదని భావించుట భావాద్వైతంబు, మరో వాక్యా-యకృతంబులైన సర్వకర్మంబులను ఫలభేదంబు సేయక పరబ్రహ్మర్పణంబు సేయుట క్రియాద్వైతంబు, పుత్త్రిమిత్త్రికళత్రాదిసర్వప్రాణులకుం దనకును దేహంబునకుం బంచభూతాత్మకత్వంబున భోక్తయొక్క-ండను పరమార్థత్వంబున సర్వకామంబులయెడ నైకవృత్తి చేయుట ద్రవ్యాద్వైతంబు, నేర్పున నాత్మతత్త్వాచార్యవంబున న్నద్వైతత్రయంబును విలోకించి వస్తుభేద బుద్ధియుఁ గర్మభేదబుద్ధియు స్వకీయపరకీయబుద్ధియు స్వప్నంబులుగాఁ దలంచి ముని యైనవాఁడు మానవలయు. 469

క. వాదములు వేయు నేటికి

వేదోక్తవిధిం జరించు విబుధుఁడు గృహమం

దాదరమున నారాయణ

వాదంబులు గొలిచి ముక్తిపదమున కేగున్.

470

శా. భూపాలోత్తమ! మీరు భక్తిగరిమస్ఫూర్తిక సరోజేక్షణ

శ్రీపాదాంబుజయుగ్మమున్ నియతులై సేవించి కాదే మహా

1 ఒక టేవనుపనిమెడి తలంపు.

గ్రాపత్సంఘములోనఁ జిక్కక ¹నమస్కాశాంతనిశ్చేత్యై
యేపారంగ మఖంబు సేసితిరి దేవేంద్రప్రభాపంబునకా.

471

నారదునిపూర్వబన్ధువులైంతము.

వ. వినుము పోయిన మహాకల్పంబునందు గంధర్వముల²ను నుపబర్హులు
డను వేర గంధర్వండు నైన నేను సౌందర్యమాధుర్యగాంభీర్యాది
గుణంబుల సుందరులకు బ్రియుండనై క్రిందించుచు నొక్కనాడు
విశ్వసృష్టలైన బ్రహ్మలు దేవసత్త్రమనియెఁ యుగంబులోన
నారాయణకథలు గానంబు సేయుకొఱకు సన్నరీతియును గంధ
ర్వులనుం జేరిన,

472

అ. కృతువులోని కేగు గంధర్వగుణముతోఁ
గలసి పోయి విష్ణుగాథలచటఁ
గొన్ని పాడి సతులఁ గూడి మోహితౌడ నై
తలఁగి చనితి నంత ధరణినాథ!

473

క. వారిజగంధుల పొత్తున
వారిం గైకొనక తలఁగి వచ్చిన బుద్ధి
వారెఱిగి శాప మిచ్చిరి
వారింపఁగ రాని రోషవశమున నధిపా!

474

అ. పంకజాక్షునిచటఁ బాడక కామినీ
గుణము గూడి చనిన కల్మషమున
²దగ్ధకాంతి వగుచు ధరిణీ తలంబున
శూద్రజాతిసతికి సుతుండ వగుము.

475

వ. అని యిట్లు విశ్వసృష్టలు శపించిన నొక్క బ్రాహ్మణజాతికిఁ
బుత్తుండనై జన్మించి యందు బ్రహ్మవాదులైన పెద్దలకు శుశ్రూష
చేసిన భాగ్యంబున నిమ్మహాకల్పంబునందు బ్రహ్మపుత్తుండనై
జన్మించితి.

1. నమస్త + ఆశాంత + నిశ్చేతలు = ఎల్లదిగంతములను గానిచినవారు.

2. లేజన్ము చెడి.

ఆ. కాశలమున మోక్షగతికి గృహస్థుఁడే
ధర్మ మాచరించి తగిలి పోవు
నట్టి ధర్మమెల్ల నతివిశదంబుగాఁ
బలుకఁ బడియె నీకు భవ్యచరిత!

477

మ. అఖిలాధారుఁ ¹డజాదిచుల్ల భుజు బ్రహ్మం బైన విష్ణుండు నీ
మఖమం చర్చితుండై నివాసగతుండై మర్త్యాకృతికా సేవ్యుండై
సఖియై ²చారకుండై ³మనోదయితుండై సంబంధియై మంత్రియై
సుఖదుండయ్యై భవస్మహామహిమ చాఁ జోద్యంబు ధాత్రీశ్వరా!

వ. అని యిట్లు నారదుండు సెప్పినవృత్తాంతం బంతయు విని ధర్మ
నందచుండు ప్రేమనివ్వలుండై వాసుదేవునిం బూజించె. వాసుదేవ
ధర్మనందనులచేతఁ బూజితుండై నారదమునియు దేవమార్గంబునం
జనియె. అని యేకయోగీంధ్రుండు పాండవపౌత్రునకుం జెప్పెనని
సూతుండు శౌనకాదులకుం జెప్పిన.

379

క. రాజీవనదృశలోచన !

రాజీవభవాదిదేవరాజినినుతవి

భ్రాజితకీర్తిలతాన్మత

రాజీవభవాండభాండ రఘుకులతిలకా.

480

మాలిని. ధరణిదుహితృరంతా ధర్మమార్గానుగంతా

నిరుపమసయవంతా నిర్జరారాలిహంతా

గురుబుధసుఖకర్తా కుంభినీచక్రభర్తా

సురభయపరిహర్తా సూరిచేతోవిహర్తా.

481

1. ఆజ + ఆది = బ్రహ్మకు మొదలయినవాఁడు (లేదా) ఆజాది = బ్రహ్మదులకు
దురభుఁడు = చోటుకనివాఁడు. 2. సేవకుఁడు. (దూత) 3. మనస్సునకు ప్రియుఁడు.

గద్యము

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలితకవితావిచిత్రకేసనమంత్రపుత్త్ర
సహజపండిత్య పోతనామాత్యప్రణీతంబయిన శ్రీమహాభాగవతం
బను మహాపురాణంబునందు ధర్మసందనునకు నారదుండు హిర
ణ్యాక్షహిరణ్యకశిపుల పూర్వజన్మవృత్తాంతంబు నెప్పటయు,
హిరణ్యకశిపుదితిసంవాదంబును, సుయజ్ఞోపాఖ్యానంబును, యమ
సల్లాపంబును, బ్రహ్మవరలాభగర్వితుండైన హిరణ్యకశిపుచరిత్రం
బును, బ్రహ్మదవిద్యాభ్యాసకథయును, బ్రహ్మోదహిరణ్యకశిపుల
సంవాదంబును, బ్రహ్మదవచనంబు ప్రతిష్ఠింప హరి నరసింహ
రూపంబున నావిర్భవించి హిరణ్యకశిపుని సంహరించి ప్రహ్లాదునకు
నభయం బిచ్చి నిఖిలదేవతానినహప్రహ్లాదాదిస్తూయమానుండై
తిరోహితుండగుటయు, ద్విపురాసురవృత్తాంతంబును, నీశ్వరుండు
త్రిపురంబుల దహించుటయు, వర్ణాశ్రమధర్మవివరణంబును, బ్రహ్మో
దాజగరసంవాదంబును, స్వధర్మప్రవర్తింపకుండగు గృహస్థుండు
ముక్తుండగు మార్గంబు నారదుండు ధర్మజునకుఁ బెలుపుటయు,
నారదుని పూర్వజన్మవృత్తాంతంబును నను కథలంగల

సప్తమ స్కంధము.

సంపూర్ణము

హరిః ఓం తత్సత్, శ్రీ ప్రీతివాసాగృణమస్తు.

శ్రీ రస్తు

శ్రీ శ్రీనివాస పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీ మ దాంధ్ర

భాగవతము

అష్టమ స్కంధము

మన్నామ ! పయోద

శ్యామ ! ¹ధరాధృల్లలామ ! జగదభిరామా !

²రామా ! జనకామ ! మహా

ద్దామ గుణస్తోమధామ ! దశరథరామా !

౧ అ ధ్యాయము

వ. మహానీయగుణగరిష్ఠులగు నమ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిలపురాణవ్యాఖ్యాన
వైఖరీసమేతుండైన సూతుం డిట్లనియె. అట్లు ప్రాయోప
విష్టుండైన పరీక్షిన్న రేంద్రుండు శుకయోగీంద్రుం గనుంగొని. 2

క. వినఁబడియెను స్వాయంభువ

మనువంశము వర్ణధర్మమర్యాదలతో

మనుజుల దనుజుల వేల్పుల

జననంబులు ³స్రీష్టలెల్ల జనియించుటయున్.

ఉ. ఏ మనుకాలమందు హరి యీశ్వరుఁ డేరికి సంభవించె ? నే
మేమి యొనర్చె ? నమ్మనువులే ? రతఁ డేక్రియఁబయుచున్నవాఁ?
డేమి సఠించు మీఁద ? గత మెయ్యది ? నజ్జన్మల్లెనవారు ము
న్నేమని చెప్పచుందురు ? మునీశ్వర ! నా క్షోభింపవే దయన్. 4

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె. 5

క. ఈ కల్పంబున మనువులు
ప్రాకటముగ నార్వరైరి పదునలువురలో
లోకముల జనుల పుట్టువు
1 లొకథితములయ్యె నరున నఖలములు నృపా ! 6

వ. ప్రథమమనునైన స్వాయంభువునకు నాకుంతి దేవసహాయులను నిరు
వురుఁ గూఠులు గలరు. వారికిఁ గ్రీమంబునఁ గపియజ్జనామం
బుల లోకంబులకు ధర్మజ్ఞానబోధులు సేయుకొఱకు హరి పుత్ర
త్వంబు నొందె. అందుఁ గపిలుని చరిత్రంబు మున్నఁ జెప్పం
బడియె, యజ్ఞుని చరిత్రంబు పెప్పెద వినుము. 7

మ. శతరూపాపతి గామభోగవిరతిన్ సంతృక్త భూభూరుణ్డై
సతియుం దానును గానకేఁగి శతవన్దంబుల్ సుఖంబానందిన్
వృత్తియై యేకపదస్థుఁడై నియతుఁడై 2 వాచగయామస్సార్థిలో
గతదోషుండు తపంబు సేసె భువనభూతంబుగా భూస్థలిన్. 8

వ. ఇట్లు తపంబు సేయుచు స్వాయంభువమనువు తన మనంబులోన.

సీ. సృషిచే నెవ్వడు 3 చేతనపడకుండు
సృష్టి యెవ్వని 4 చేతచే జనించు
జగములు నిద్రింప జాగరూకత నొంది
యెవ్వడు బ్రహ్మాండ మెఱుఁగుచుండు

1 పూర్తిగాఁ జెప్పబడినది. 2 మునులీతిలో. 3 వృత్తయ్యము నొందఁడు.
4 చేతచే = పనిచేత.

నాత్మకాభారంబు న్ములంబు నెవ్వడే
 నెవ్వని నిజసనం బిందవట్టు
 బొంగానరాకండు బొడగను నెవ్వడే
 నెవ్వనినృప్తికి నెదురులేదు

ఆ. జననవృద్ధివిలయసంగతిఁ జెందుక
 యెవ్వఁ డెడవకుండు నెల్లయెడలఁ
 దన్మహాత్మ్యతత్త్వ సుజ్ఞ నెవ్వఁడు దాన
 విశ్వరూపుఁ డనఁగ విస్తరిల్లు. 10

న. అని మఱియు సీరహంకృతుండును నిర్గతబుద్ధుండును ¹నిరాశియుఁ
 బరిపూర్ణుండును సజన్యప్రీతిండును స్మృతిహోషరుండును నిజ
 మార్గస్థితిండును నిఖిలధర్మభావనుండును నైన పరమేశ్వరునకు
 నమస్కరించెదనని యుపనిషద్ధర్మములు పలుకుచున్న మనువుం
 గనుంగొని. 11

క. రక్కసులు దినగఁ గడంగిన,
 నెక్కసముగ యజ్ఞనామ విష్ణుఁడు వారిం
 జక్కఁజేచెఁ జక్రధారల
 మిక్కుటముగ వేల్పులెల్ల మేలని పొగడన్. 12

వ. ఇది ప్రళయ మస్వంతరంబు. ఇంక ద్వితీయమస్వంతరంబు వినుము.

సీ. స్వారోచిషుండన ²సప్తార్చిబిడ్డఁడు
 మనువు వానికి నాద్యుమత్సుపేణ
 రోచిష్కదాదు లారూఢపుత్రులు ధాత్రీ
 సేలిరి; రోచనుఁ డిందుగఁడయ్యె.
 అధికలు తుషితాదు లమరు లూర్జస్థంబ
 ముఖ్యు లాధ్యులు సస్తమునులు నాఁడు
 వేదశిరుం డను విప్రుని దయితకుఁ
 దువేతకుఁ బుత్రుండై తోయజానఁడు

ఆ. డవతరించెను విభుడన నశీత్యప్తన
హస్రమునులు నధికు లయినవారు
ఘను లనుగ్రహింపఁ ¹కౌమారకబ్రహ్మ
చారి యగుచు నతఁడు సలిపె వ్రతము. 14

వ. తదనంతరంబ. 15

సీ. మనువు మూడవవాఁడు మనుజేంద్ర ! యుత్తముం
డనఁ బ్రియవ్రతునకు నాత్మజుండు
పాలించె నిలయెల్లఁ, బవనస్పంజయయజ్ఞ
హోతాదు లాతని పుత్రులు, లధిక
గుణులు వసిష్ఠుని కొడుకులు ప్రమథాదు
లైరి సప్తరులు, నమరవిభుండు
సత్యజిత్తనువాఁడు సత్యభద్రాద్యులు
సురలు, ధర్మునికి సూన్యతకును

ఆ. బుట్టి సత్యనియతిఁ బురుషోత్తముండు సత్య
సేనుఁ డనఁగ దుష్టశీలయుతుల
దనుజయక్షపతుల దంపించె సత్యజి
న్మిత్రుఁడగుచు జగము మేలనంగ. 16

వ. చతుర్థమనువు కాలప్రసంగంబు వివరించెవ. 17

సీ. మానవాధీశ్వర ! మనువు నాలవవాఁడు
తామసుండనఁగ నుత్తముని భ్రాత
పృథ్వీపతులు కేతువృషసరఖ్యాత్యాదు
లతని పుత్రులు పదుగు రధికజులులు
సత్యకహరివీర సంజ్ఞలు వేల్పులు,
త్రిశీఖనామమువాఁడు దేవవిభుండు

మునులు జ్యోతిర్వ్యోమముఖులు హరివుట్టె
హరిమేధునకుఁ బ్రీతిహరణియందు;

ఆ. గ్రాహబద్ధుఁ డయిన గజరాజు విడిపించి
ప్రాణభయమువలనఁ బాసి కాచె
హరి దయాసముద్రుఁ డఖిలలోకేంద్రుఁ
డనిన శుకునిఁ జూచి యవనివిభుఁడు. 18

క. ¹నీరాట²వనాటములకుఁ,
బోరాటం బెట్లు కలిగెఁ బురుషోత్తముచే
నారాట మెట్లు మానెను
ఘోరాటవిలోని భద్రకుంజరమునకున్. 19

క. మునినాథ! యీకథాసితి
వినిపింపుము వినుగఁ నాకు వేడుకపుట్టెన్
వినియెడఁ గన్గోచియముల
బెనుఁబండువు నీయ మనముఁ బ్రీతింబొందఁ. 20

క. ఏకథలయందుఁ బుణ్య
శ్లోకుండు హరి సెప్పఁబడును సూరిజనముచే
నాకథలు పుణ్యకథ లని,
యాకరింపుమరు పెద్ద లలిహర్ష మునఁ. 21

వ. ఇవ్విధంబునఁ బ్రాయోపవిష్టుం డైన పరీక్షిన్న రేంద్రుండు బాద
రాయణి నడిగెనని చెప్పి సభాసదులును మునుల నవలోకించి
సూతుండు పరమహర్ష సమేతుండై చెప్పె. అట్లు శుకుండు రాజున
కిట్లనియె. 22

అ అ ధ్యాయము

సీ. రాజేంద్ర! విను సుభారాణిలో నొకపర్వ
తము క్రికూటం బనఁ దనరుచుండు
యోజనాయుత మగు నున్నతత్వలబును
నంతియ వెడలుపు నతిశయిల్లుఁ

1. నీర + అటము = మొసలి 2. పు + అటము = అడవిజంతువు (ఏనుగు)

గాంచ'నాయస్సారకలధౌతమయములై
 మూడుశృంగంబులు మొనసియుండుఁ
 డటశృంగబహురత్నధాతుచిత్రములై
 దిశలు భూనభములుఁ దేజరిల్లు

తే. భూరిభూజలతాకుంజ పుంజములును
 మ్రోసి పటతెంచు సెలయేటి మొత్తములును
 మరిగి తిరిగెడు దివ్యవిమానములును
 జటులుఁ గ్రీడించు కిన్నరచయముఁ గలిగి.

23

వ. అది మఱియును మాతులుంగ లవంగ లుంగ చూత కేతకీ భల్లత
 కామ్రూతక సరళ పనస బదరీ వకుళ వంజుళ నట కుటజ కుండ
 కురవక కురంటక కోవిదార ఖర్జూర నారికేళ సింధువార చందన
 పిచుమంద మందార జంబూ జంబీర మాధవీ మధూక తాల
 తక్కోల తమాల హింతాల రసాల సాల ప్రియాళు బిల్వామలక
 క్రముక కదంబ కరవీర కదళీ కపిత్థ కాంచన కందరాళ శిరీష
 శింశుపాశోక పలాళ నాగ పున్నాగ చంపక శతపత్ర మరువక
 మల్లికామతల్లి కాప్రముఖనిరంతరవసంతసమయసౌభాగ్య సంపదంకు
 రిత పల్లవిత కోరకిత కుసుమిత ఫలిత లలితవిటపవిటపీరున్నివహం
 కృతంబును² మణివాలుకా నేకవిమలపులినతరంగిణీసంగతవిచిత్రవిద్రు
 మలతామహోద్యానశుకపికనికరనిశితసమంచితచంచూపుటనిర్దళిత
 శాఖిశాఖాంతరపరిపక్వఫలరంధ్రప్రవర్షితరసప్రపహబహుళంబునుఁ
 గనకమయసలిలకాసార కాంచనకుముదకల్పారకమలపరిమళ మిళిత
 కబళాహారసంతతాంగీకారభారపరిశ్రాంతకాంతాసమాలింగిత
 కుమార మత్తమధుకరవిటసముదయసమీపసంచార సముదంచిత
 శకుంతకలహంసకారం డవజలకుక్కుటచక్రవాక బక బలాక
 కోయష్టికముఖరజలవిహంగవి సర వివిధకోలాహల బధిరీ భూత
 భూనభౌంతరాళంబునుఁ, దుహినకరకాంతమరకతకమలరాగవజ్ర

వైడూర్యసీలగోమేధికపుష్కరాగమనోహరకనకలఘోతమణిమయా.
నేకశిఖరతటదరీవిహరమాణవిద్యాధరవిబుధ సిద్ధ చారణ గరుడ
గంధర్వ కిన్నర కేంపురుష మిథునసంతతసరసస్థలాపసంగీతప్రసంగ
మంగళాయతనంబును, గంధగజ గవయ గండభేరుండ ఖడ్గ కంఠీ
రవ శరభ శార్దూల శశ చమర శల్య భల్ల సారంగ సాలావృక
వరాహ మహిష మర్కట మహారగ మౌరాలాది నిఖిల మృగ
నాథసమూహ సమరసన్నాహసంరంభసంచకితశరణాగతశఘనకింక
రంబునై యొప్పు నప్పర్వత సమీపంబునందు. 24

క. 1భిల్లి 2భిల్లి 3లులాయక
భల్లక ఘణి ఖడ్గ గవయ వలిముఖ చమరీ
4ధిల్లి హరి శరభక 5కిటి
మల్లాదుభృత కాక ఘూక మయమగు నడవిన్. 25

శా. అన్యాలోకనభీకరంబులు 6జితాశానేకపానీకముల్
వన్యేభంబులు కొన్ని మత్తతననుప్రజ్యావిహారాగతో
దన్యత్వంబున భూరిభూదరదరీద్యారంబులందుండి సా
జన్యక్రీడల 7నీరుగాలిపడి కాసారావగాహార్థమై. 26

ఆ. అంధకారమెల్ల నదిగుహంతర
వీధులందుఁ బలు వెఱచి డాఁగి
యెడరువేచి సంధ్య నినుడు వృద్ధతనున్న
వెడలె ననగ గుహలు వెడలె గరులు. 27

క. తలఁగవు కొండలకై నను
మలఁగవు సింగములకై న మార్కొనుకడిమిం
దలఁగవు పిడుగులకై నను
నిల బలసంపన్నవృత్తి నేనుఁగుగున్నల్. 28

1 బోయత. 2 బోయవాడు. 3 కొండముచ్చు. 4 ఈలపురుగు. 5 కిటి =
వీధులు. 6 దిగజముల గుంపును మించినవి. 7 అనుప్రజ్యా = అనుసరించు
పోవుట యను విహారముచేఁ గలిగిన దప్పికగలవగుట వలన. 8 నీరుగాలి పడి ప్రసక్తి
మీదనుండి వచ్చు గాలి సోకి. (సరోధునిలం పంకజరేబరూప్సితం జిహ్వున్ అని మూలము)

సీ. పులులమొత్తంబులు పొదరిండ్లలో చూడు
 ఘోరభల్లూకముల్ గుహలు సొచ్చు
 1 భూదారములు నేల బొటియలలో డాగు
 2 హరిదంతముల కేగు హరిణచయము
 మడుపుల జొఱబాటు మహిషసంఘంబులు
 గండశైలంబల గవులు ప్రాచు
 వల్మీకములు సొచ్చు వసభుజంగంబులు
 3 నీలకంఠంబులు నింగి కెగయు

తే. వెఱచి చమరీమృగంబులు విసరు 4 నాల
 చామరంబుల విహరణశ్రమము వాయ
 భయదపరిహేల విహరించు భద్రకరుల
 గాలి వాటినమాత్రాన జాలి బొంది.

29

క. మదగజదానామోదముఁ
 గదలనితమకములఁ ద్రావి కడుపులు నిండఁ
 బొదలుచుఁ దుమ్మెగ కొదమల
 కడుపులు జంజు మృతంచు గానము నేసెనె.

30

క. తేటి యొకటి యొరుప్రియకును
 మాటికి మాటికిని నాగ మదజలగంధం
 బేటికని తన్ను బొందెడి
 బోటికి నందిచ్చు 5 నిండు బోలుననమునన్.

31

క. 6 అంగీకృతరంగన్మా
 తంగీమదగంధమగుచు దదయు వేడ్కన్
 సంగీతవిశేషంబుల
 7 భృంగీగణ మొప్పె 8 మానుపెట్టెడిమాడ్కిన్.

32

1 అడవిపండులు. 2 దిగంతములకు. 3 నెమళ్ళు. 4 తోకలనెడి చామరములను. 5 అంగీకరింపబడిన యొప్పెడి యాడుయేనుఁగుల మదపరిమళము గలదియై (అడు ఏనుఁగుల మదనాసనయెడ వలపుగలదై యన్నమాట.) 6 అడయేనుఁగుల మదనాసన నొప్పినది. 7 అడుతుమ్మెదల గుంపు. 8 నిశ్చేష్టమయినట్లు.

క. ¹పల్లభలు ²వాటి ³మునుపడ

⁴పల్లభ మని ముసరిచేని ⁵వారణదానం

బొల్లక⁶మధుకరపల్లభ

లులంబులఁ బొందిరెల్ల యుల్లాసంబుల్.

33

న. అప్పుడు.

34

మ. ⁷కలభంబుల్ సెరలాడుఁ బల్వలము లాఘ్రాణించి ⁹మట్టాడుచున్
ఫలభూజంబులు రాయుచుం జివురుజొంపంబుల్, వడిన్ మేయుచుం
బులులం గాతెనుపోతులన్ మృగములం బోసిక శిక్షించుచుం
గొలఁకుల్ సొచ్చి కలంచుచున్ గిరులపై ¹⁰గొబ్బిళ్లు గోరాడుచున్.

క. తుండంబుల మదజలవృత

గండంబులఁ గుంభములను ఘట్టనసేయం

గొండలు దలక్రిందై పడు,

బెండుపడుకొ దిశలు, సూచి బెగడుకొ జగముల్.

36

క. ఎక్కడఁ జూచిన లెక్కకు

నెక్కువయై యడవి నడుచు నిభయాభములో

నొక్కొకరినాధుఁ డెడతెగి

చిక్కె నొక¹¹కరేణుకోటి సేవింపంగన్.

37

వ. ఇట్లు వెనుక ముందట నుభయపార్శ్వంబున తృషార్దితంబునై
యరుగుదెంచు నేనుంగుగములం గానక తెఱంగుదప్పి తొలం
గుడుపడి యీశ్వరాయత్త¹²ంబైన చిత్తంబు ¹²సంవిత్తంబు గాకుం
డుటంజేసి తానును దనకరేణుసమయంబును నొక్కతెరువై
పోవును.

38

1 భార్యలు (ప్రియరాండ్రు) 2 పాటి = పలువెత్తి 3 ముందుపడగా ముందు
కాఁగా. 4 ఇష్టము. 5 ఎనుగుయొక్క మదమును. 6 మగతుష్పేదలు. 7 పిల్లయేనుగులు.
8 పల్వములు = చిన్న నీటిగుండలు. 9 నడచుచు. 10 దంతములతో కొండలను పాడు
చుచు. 11 ఆడయేనుగుల గుంపు. 12 సంవిత్తము = తెలివిగలది. (మనసు స్వాధీనములొ
లేదన్నమాట)

సీ. పల్వలంబుల లేత పచ్చిక మచ్చిక

జెలుల కందిచ్చు ¹నచ్చికములేక

²నివురుజొంపములఁ ³గ్రొవ్వెలయు పూగొమ్మలఁ

బ్రాణవల్లభలకుఁ బాలువెట్టు

ఘనదానశీతలకర తాళంబుల

⁴దయితల చెమటార్చు దనువు లరసి

మృదువుగాఁ గొమ్మల మెల్ల న గళములు

నివురుచుఁ బ్రేమతో నెఱపు వలపు

తే. విఱుదు ⁵చక్కట్ల డగ్గరి ప్రేమతోడ

డాసి మూఁక్కని దివికి దొండంబు సాచు

⁶వెద వివేకించుఁ గ్గిడించు విశ్రమించు

మత్తమాతంగమల్లంబు మహిమతోడ.

39

సీ. తన కుంభముల పూర్ణ తకు డిగ్గి యువకుల

కుచములు పయ్యెద కొంగులీగఁ

దనయానగంభీరతకుఁ జాల కబలల

యానంబు లందెల నండగొనగఁ

దనకరశ్రీఁ గని తలఁకి బాలల చిఱు

దొడలు మేఖలదీప్తి దోడు విలువఁ

దవదంతరుచికోటి తరుణుల నగవులు

ముఖచంద్రదీప్తుల ముసుగు దిగువఁ

తే. దనదు లావణ్యరూపంబుఁ దలఁచి చూడ

నంజనాభ్రము కపిలాదిహరిదిభేంద్ర

దయితలందఱుఁ దనవెంటఁ దగిలి నడవఁ

గుంభివిభుఁ డొప్పె నొప్పలకుప్పవోలె.

40

1. లోపము తేకుండ. 2. చిగురు గుబురులందు. 3. శ్రోవ్య + ఎలయు = సారము గలిగిన. 4. భార్యలయొక్క. 5. చోటు (వెనుకభాగమని యిచ్చటి యర్థము.) 6. పశుబుధునమయము. 7. హరిద్ + ఇభ + ఇంద్రదయితలు = దిగ్గజముల భార్యలు.

వ. మఱియు నానాగహనవిహరణమహిమతో మదగజేంద్రంబు
మార్గంబుఁ దప్పి పిపాసాపరాయత్తచిత్తంబున మత్తకరేణువుల
మొత్తంబునుం దానునుం జని చని. 41

మ. అటఁగాంచెం గరిణీవిభుండు నవపుల్లాంభోజకష్టరమున్
నటదిందీవరవారముం గమతమి నగ్రాహదుర్వారమున్
వట హింతాల రసాల సాల సుమనోవల్లీ కుటీతీరముం
జటులోడ్డుత మరాళ చక్ర బకసంచారంబు 2గాసారమున్. 42

వ. ఇట్లనన్యపురుషసంచారంబై నిష్కళంకంబైన యప్పంకజాకరంబు
బాడఁగని. 43

సీ. తోయజగంధంబుఁ దోఁగిన చల్లని
మెల్లనిగాడ్పుల మేచులలరఁ
గమలనూళాహార విమలవాక్యలహంస
రవములు సెన్తలపండువులు సేయ
3పుల్లదిందీవరాంభోరుహమోదంబు
ఘ్రాణరంధ్రంబుల గారవింప
నిర్మలకల్లోలనిర్గతాసారంబు
నదనగహ్వరముల వాడు దీర్పఁ

తే. త్రిజగదభినవసౌభాగ్య దీప్తమైన
విభవమీక్షణములకును వింశసేయ
నరిగి పంచేంద్రియవ్యవహారములను
మఱచి మత్తేభయాధంబు మడుంగు సొచ్చు. 44

క. తుండంబులఁ బూరించుచు
గండంబులఁ జల్లుకొనుచు గళగళరవముల్
మెండుకొన వలుచదకడుపులు
నిండన్ వేదండకోటి నీటి ద్రావెన్. 45

వ. అప్పుడు. 46

మ. ఇభలోకేందుగ్గుడు హస్తరంధ్రముల నీ రెక్కించి పూరించి ¹చం
డభమార్గంబున కెత్తి నిక్కి వడి ²నుడ్డాడించి ³పింజింప నా
రభటిన్ నీరములోనఁ బెల్లగని నక్కగ్రాహపాతీనముల్
నభమం దాడెడు మీనకర్కటముల స్పృహన్ సురల్ మ్రాన్పడన్.

వ. మఱియు నగజేంద్రంబు నిరర్థభవిహారంబున.

48

నీ. కరిణీకరోజ్జిత⁴కంకణచ్ఛటఁ దోఁగి

సెలయేటి నీలాద్రి చెలువుఁ జెగడు

⁵హస్తిని హస్త విన్యస్తపద్మంబుల

వేయిగన్నులవాని వెరవు సూపుఁ

గలభసముత్క్లిర్ణ కహారజమునఁ

గనకాచలేంద్రంబు ఘనతఁ దాల్పుఁ

గుంజరీపరిచితకుముదకాండంబుల

ఫణిరాజమండనప్రభ వహించు

ఆ. మదకరేణుము క్తమా క్తికశుక్తుల

మెఱుగుమొగిలుతోడ మేలమాడు

నెదురు లేనిగరిమ నిభరాజమల్లంబు

⁷వనజగేహకేళి ⁸వ్యాలునపుడు.

49

వ. మఱియు నా సరోవరలక్ష్మి మదగజేంద్రవినిభవహారవ్యాకులిత
నూతనలక్ష్మీనిభవయై యనంగవిద్యానిరూఢపల్ల వప్రబంధపరి
కంపితశరీరాలంకార యగు కుసుమకోమలియునుం భోత

⁹వ్యాక్తిరచికురమత్తమధుకరనికరయు ¹⁰విగతరసవదనకమలయు ¹¹నిజ
సానచలితకుచరథాంగయుగళయు ¹²లంపటిత జఘనపులినతలయు
నై యుండె. అంత.

50

1. చండభ=సూర్యునియొక్క మార్గంబునకు. 2. ఇటునటు కదలించి (ఊడ్డాడించి)

3. పింజింపన్ = నీళ్లుచిలకరింపగా

4. కంకణచ్ఛట = నీటిచుక్కల సమూహము

5 ఆదయేనుఁగులయొక్క

6 పరిచిత = పరిచయముచేయఁబడిన. అందింపఁబడినవి

యన్నమాట. 7 తామరకొలనిలోని విహారమునందు 8 అలిశయించునపుడు (మీఱు

నపుడు) 9 విరిసినజాటువంటి మదించిన తుమ్మెదలు కలవియు. 10 పోయిన రసముగల

ముఖమువంటి పద్మముకలదియు. 11 మదసానమునుండిచలించిన కుచములసంటి చక్కవాక

ముల జంటగలదియు. 12 చెదరిన పిలుదలవంటి యిసుకతెన్నెలుకలదియు

సీ. భగభగాయితభూరిబుద్ధుడచ్చటలతోఁ
 గదలుచు దివికి భంగంబు లెగయ
 భువనభయంకరఘోరాత్కారవమున
 ఘోరసక్రగ్రాహణోటి బెగడ
 వాలవిఠ్ఠేపదుర్వారఘుంభానిల
 వశమున ఘమఘమవావర్త మశరఁ
 గల్గొలజాలసంస్మృతసంబులఁ దటి
 తరు లమూలంబులై ధరణిఁ గూల

తే. సుసిలోనుండి పొడగని సంభ్రమించి
 1యుదరి కుప్పించి లంఘించి హుంకరించి
 భానుఁ గబళించి పట్టు²స్వర్భానుపగిది
 నొక్క మకరేందుగఁ జిభరాజు నొడిసిపట్టె.

51

క. వడిఁ దప్పించి కరించుకొడు
 నిడువకరంబెల్లి వేయ నీరాటంబుం
 బొడ వడఁగిసట్లు జలముల
 వడి కడువడిఁ బట్టెఁ బూర్వపదయుగళంబున్.

52

చ. పదమూలఁబట్టినం ³వలఁచుఁబా టొకయింతయులేక సూరతన్
 మవగజవల్లభండు భృతిమంతుండు దంతయు గాతస్మృత్యనం
 జెనరంగఁ జమ్మె సమ్మకరిచిప్పలు ⁴పాదులుఁదప్ప నొప్పఱన్.
 వదిలి జలగ్రహంబు కరివాలము మూలముఁ జేరె గోరులన్.

53

క. కరిఁ దిగుచు మకరి సునికిఁ
 గరి దరికిని మకరిఁ దిగుచు గరికరి బెరయన్
 గరికి మకరి మకరికిఁ గరి
 భర మరుచుచు సతలకతల భటు లదిరిపడన్.

54

వ. బ్రట్లు కరిమకరంబులు రెండును నొంకొండ సముద్బంధదండంబు
 లై తలపడి నిధులలోకాలోకనభీకరంబులై యన్యోన్యవిజయశ్రీ

1 పాదములోపించి. (కొపముచే సంపాదించి) 2 రాహువువలె 3 తొట్టువాటు.
 (భయము) 4 ధైర్యము

కరంబులై సంక్షోభితకమలాకరంబులై ¹హరిహరియును ²గిరిగిరియును
 నుం దాకి పిఱుతినియక వెలంగు తెఱంగును సేరాటం బును
 పోరాటంబునం బట్టెను వెలికి లోనికిని దిగుచుచు గొలంకు
 గలంకం బొండ గడువడి నిట్టూరి బడి తడవడిక బుడబుడనుకా
 రంబులై బుగులు బుగుల్లను చప్పుళ్ళతో నురువులు గట్టుచు
 జలంబు లుప్పురం బెగయం జప్పరించుచు దప్పక వదనగహ్వా
 రంబుల నప్పళించుచు నిశితనితాంతదురంతదంతకుంతంబుల నిం
 తింతలు తునియలయి ³నప్పులంబునం బునుకడ చిప్పలు గునుళ్ళు
 దప్పి రక్తంబులు గ్రమ్ముచేర గూమ్మని యెక్కు-మ్మడిం
 జమ్ముచు నితరేతరసమాకర్షణంబులం గదలక పదంబుల మొదలి
 పట్టు పదలక కుదులై వర్తించుచు బరిభ్రమణచేగంబున జలంబులం
 దిరుగుచు మకరకమతర్క-టగండకమండుకాదిసలిలలను
 బుల ప్లాణంబులు క్షీణంబులుగా నొండొండొం దాచు రభ
 సంబున ⁴నిక్కలువడ ⁵మృక్కంద్రోక్కుచు ⁶మెండుచెడి బెండుపడి
 నాచుగుల్లసిప్పతిండంబులం బరస్పరతాడనంబులకు నడ్డంబు
 గా నొడ్డుచు ⁷నోలమాసగొనక కలుపు దలంపులు బెట్టినంబు
 లై రెట్టింప నహోరాత్రంబులుం బోలె గ్రమకృమవిజృంభ
 మాణంబులై బహుకాలకలహవిహారంబులై నిర్భతనిద్రాహారంబు
 లై యవకృపరాకృమఘోరంబులై పోరుచున్న సమయంబున. ౪౪

క. జవమును జలమును బలమును *

వివిధములుగఁ బోరు కరటి వీరతకు భవినో

దివి మకరమీసకర్కట

నివహము లొక్కటన మిత్త నిలయఁబూర్చుడెన్.

౪౪

శా. ఆటోపంబున జమ్ము ఊ మృగల నజాగ్రీలదంతంబులం

దాటించున్ మెడఁజుట్టి పట్టి ⁸హరిదోర్దండాధశండాహత్రిన్

1 సింహము సింహమును 2 కొండకొండయును. 3 వేగముగా 4 ఇక్కలు=
 స్థానములు. పడన్=పడునట్లు 5 గీటుకొనంద్రోక్కుచు 6 అతిశయము, అధికము 7
 యుద్ధమునకు వెనుదీసి 8 హరి=విరుగు, దోర్దండముపంటి కొండముయొక్క చెట్టుచేత

నీటం మాటికి మాటికిం దిగువగా నీరాటము న్నిటిపోరాట
నోపిమిపాటుఁ జూపుట కరణ్యాటంబు ²వాచాటమై.

57

వ. అష్టమ.

58

ఆ. మకరితోడఁ బోరు మాతంగవిభుని నొ
క్కరుని డించి పోవఁ గాళ్ళురాక
గోరి చూచుచుండఁ గుంజరీయూథంబు
మగలు ³దగులుఁగారె మగువలకును.

59

వ. అంత.

ఆ. ⁴జీవనంబు దనకు ⁵జీవనంబై యుంట
⁶నలవుఁ ⁷జలము నంత కంత కెక్కి
మకర మొప్పెడ సెప్ప మత్తేధమల్లంబు
బహుళపక్షితభాను పగిది.

61

మ. ఉటుకుం గుంభయుగంబుపై హరికిర్యన్ హుమ్మంచుఁ
బాదంబులన్ | నెఱయం గంతము వెన్నదన్ను నెగయు న్నేల
గతిన్ వాలముం | జఱచున్ నుగ్గుగఁదాఁగు ముంచు ముచుగున్
శల్యంబులున్ దంతముల్ | విఱుంగన్ ప్రేయుచుఁ బొంచి పొంచి
కదియున్ వేదండయాఁజోత్తమున్.

62

మ. పొడగానం బడకుండ డాఁగు, వెలికిం బోవంగ దా నడమై
పొడనూపుం, జరణంబులం బెఱుగొనుం, బోరాక రారాక బె
గ్గడిలం గూలంగ ⁸దాచు, లేచుకొటి నుద్దాటించు, లంఘించు, బ
ల్విడిఁ జరుం దగులన్ మలంగు, నొక్కియున్ వేధించుఁ గ్రోధించుచున్.

వ. ఇట్లు ⁹విస్మితనక్రచక్రంబు నిర్వక్రవిక్రమంబున నల్పహృదయ
జ్ఞానదీపంబు నతిక్రమించు మహామాయాంధకారంబునుం బోలె
నంతకంతకు సుత్సహకలహసన్నాహబహువిధజలావగాహంబున
గ్రాహంబు మహాసాహసంబున బోలె మఱియు.

64

1 అరణ్యములందిరుగునది. విరుగులగుంపుం కద విశేషణము 2 మిక్కిలిగా పలుకుచున్నదై. (అర్చుచున్నదన్నమాట) 3 తగులము. (సంబంధము) 4 నీరు 5 పాణి భారము 6 అలపు = సామర్థ్యము (శక్తి) 7 చలము 8 కసి 9 తేష్ఠ్యము, 9 అర్హ్య ఫణిష మొసళ్ళగుంపుకలదై

శా. పాదద్వంద్వము నేలమోపి పవనున్ బంధించి పంచేంద్రియో
న్మాదంబుం బరిమార్చి బుద్ధిలతకున్ ¹మాతాకు హస్తించి ²ని
ష్టేదబ్రహ్మపదావలంబనగళిం గ్రీడించు యోగీంద్రు మ
ర్యాదన్ సకృము వికృమించె ³గరిపాదాకాగ్నినిర్వక్రమై. 65

ఆ. ⁴వనగజంబు నెగచు వనచారి బొడగని
వనగజంబకాన వజ్రగజము
వెల్లనై సురేంద్రు వేచి సుధాంధులు
పట్ట బట్టనీక బయలువార్చె. 66

ఉ. ఊహ గలంగి ⁵జీవనపు టోలమునంబడి పోరుచున్ మహా
మోహలతానిబద్ధపదమున్ విడిపించుకొనంగ లేక నం
దేహముఁబొందు దేహిక్రియ దీనదశన్ గజముండె భీషణ
గ్రాహదురంతదంతపరిఘట్టితపాదోఘరాగ్రశల్యమై. 67

వ. ఇవ్విధంబున. 68

క. అలయక సాలయక వేసట
నాలయక గరి మకరితోడ నుద్దండత రా
తుల్గుల సంధ్యలు దివసంబులు
నలికెం బో రొక్క వేయి నంవత్సరముల్. 69

మ. పృథుశక్తిన్ గజమాజలగ్రహముతోఁ బెక్కింపు పోరాడి సం
శిథిలంబై తనలావు పైరిబలముం జింతించి మిథ్యామనో

1 ఆధారము. ఏలగ్రామమునకు వాతినరాట. 2 ముఖంబుననున్న బ్రహ్మస్థానము నందుకొను మార్గములలో 3 మొదటి పాదముల నాకృమించుటయందు సూటియైనదే 4 వనగజంబున్ అడవియేనుగును, ఎగచు=ఎగయఁజేసిడి. వనచారిన్=(నీకుఁదిరుగుదానిని) మొసలని, పొడగని=చూచి. వజ్రగజము=నిరాపతము, పనగజంబకాన=తానును పనగజమే కాబట్టి (పనమునందు అనగా నీటిలో) యుటిన గజము. సముద్రము మధించినపుడు పుట్ట దన్నమాట) వెల్లనై=తెల తెలఁబోయి (నిరాపతము తెలుపగుటసరికదా) సురేంద్రున్= ఇంద్రుని, సుధాంధులు=దేవతలు, పట్టన్, పట్టనీక, బయలువార్చెక్కోపాదోమెను. ఆకాశ మునకుఁబోయెను 5 జీవనము + టలము = నీటిమఱుగునందు. జీవితపు కేళములోపడి అని రెండవయర్థము. 6 ఘ్ర = డెక్కయొక్క, అగ్ర = తుదనున్న, శల్యము = ఎముకలుగలది.

రథమింకేటికి దీని గెల్వ సరి, బోంజాల రాదంచు ¹స
వ్యథమై యిట్లనుఁ బూర్వపుణ్యఫలదివ్యజ్ఞానసంపత్తితోన్. 70

3 అ ధ్యా య ము

శా. ఏరూపంబున దీనిగెల్తు నిట మీఁ దేవేల్పుఁ జింతింతు నె
వ్వారిం జేరుదు నెవ్వ రడ్డమిడ ²నివ్వారిప్రచారోత్తమున్
వారింపం దగువార లేవ్వ రఖిల వ్యాపారపారాయణుల్
లేరే మొక్కెద దిక్కుమాలిన మొఱాలింపం బ్రపుణ్యాత్మకుల్.

శా. ³నానానేకపయూథముల్ వనములోనం బెన్దకాలంబు స
న్మానింపన్ దశలక్షకోటికరిణీనాథుండన్ యుండి ⁴మ
ద్దానాంభఃపరిపుష్టచందనలతాంతిచ్ఛాయలం దుండ లే
కీ నీరాశ నిటల వచ్చితి భయం బెట్లొకదే యీశ్వరా! 72

ఉ. ఎవ్వనిచే జనించు జగ, మెవ్వనిలోపల నుండు లీనమై,
యెవ్వనియందుడిందుఁ బరమేశ్వరుఁ డెవ్వఁడు మూలకారణం
బెవ్వఁ ⁵డనాదిమధ్యలయుఁ డెవ్వఁడు సర్వముఁ దానయైనవాఁ
డెవ్వఁడు వాని నాత్మభవు నీశ్వరునే శరణంబు వేడెదన్. 73

క. ఒకపరి జగములు వెలి నిడి
యొకపరి లోపలికిఁ గొనుచు నుభయముఁ దానై
సకలారసాక్షి యగు న
య్యకలంకుని నాత్మమూలు నర్థిఁ దలంతున్. 74

క. లోకంబులు లోకేశులు
లోకస్థులుఁ డెగిన దుది ⁶నలోకం బగు పెం
జీకటి కవ్వల నెవ్వం
డేకాకృతి వెలుంగు నతని నే సేవింతున్. 75

క. ⁷నర్తకునిభంగిఁ బెక్కగు
మూర్తులతో నెవ్వఁ డాడు మునులు దివిజులు

1 వ్యభవచేసెదై 2 ఈవాక్యప్రగాహోత్తమున్ = ఈ నీటిజంతువులలో మేటిని
3 నానా, + అనేకప = వినుంగులయొక్క యూథముల్ = గుంపులు. 4 మత్ =
నాయొక్క, దానాంభస్ = మదజలముచే. 5 మొదలు, నమము, తుదయ్య లేనివాఁడు,
6 అలోకఘ్న = కడబడసిది, 7 నాట్యగానివలె.

గీర్తింప నేర రెవ్వని

వర్తన మొదలెట్టుగ రట్టి వాని నుతింతున్.

76

ఆ. ముక్తసంగులైన మునులు ¹దిద్దుకొలు

సర్వభూతహితులు సాధుచిత్తు

లసదృశవృతాధ్యులై కొల్లు రెవ్వని

దివ్యపదము వాడు దిక్కు నాకు.

77

సీ. ²భవము దోషంబు రూపంబు గర్భంబు నా

హ్యయములు గుణము నెవ్వనికి లేక

జగములఁ గలిగించు సమయించుకొఱకు నై

నిజమాయ నెవ్వఁ డిన్నియునుఁ దాల్చు

నాపరేశునకు ననంతశక్తికి బ్రహ్మ

³కిద్ధరూపికి రూపహీనునకునుఁ

⁴జిత్రచారునికి సాక్షికి ⁵నాత్మరుచికినిఁ

బరమాత్మనకుఁ బరబ్రహ్మమునకు

ఆ. మాటల నెఱుకల మనములఁ డేరంగఁ

గాని శుచికి సత్య గమ్యుఁ డగుచు

నిపుణుఁ డైనవాని నిష్కర్మతకు మెచ్చు

వాని కేనొనర్తు వందనములు.

78

సీ. శాంతున కపవర్గ సౌఖ్యసంవేదికి

నిర్వాణభర్తకు నిర్విశేషు

నకు ఘోరునకు గూఢునకు గుణధర్మికి

సౌమ్యున కధిక విజ్ఞానమయున

కఖలేంద్రియద్రష్ట కధ్యేశునకు బహు

క్షేత్రజ్ఞునకు దయాసింధుమతికి

మూలప్రకృతి కాత్మ మూలున కఖలేంద్రి

యజ్ఞాపకునకు దుఃఖాంతకృతికి

1 దర్శనముచేయ కోరికకలవారు. 2 పుట్టుక. 3 ప్రసిద్ధమయిన గూఢములు కల వాడు. (సర్వాధిపానమొనఁగవలయు) 4 విచిత్రమైన నడవడికలవాడు. 5 స్వయంబోధికి.

అ. నెఱి నసత్యమనెడి నీడతో వెలుగుచు
నుండు నెక్కటికి మహాత్మరులకు
నిఖిలకారణునకు నిష్కారణునకు న
మృగింతు నన్ను మరుచుకొను.

79

క. యోగాన్ని దగ్ధకర్ములు
యోగీశ్వరు లేమహాత్మునొండెఱుంగక న
ద్యోగవిభావిత మనముల
బాగుగ పీక్షింతు రట్టి పరము భజింతుకా.

80

నీ. సర్వాగమామ్నాయజలధికి ననవర్త
మయునికి ¹నుత్తమమందిరునకు
²నకలగునారణిచ్ఛన్నబోధాగ్నికి
జనయత రాజుల్లు ధన్యమతికి
గుణలయోద్దీపిత గురుమానసునకు సం
వర్తితకర్మచిత్వర్థితునకు
దిశ లేనినాబోధి పశువ్రుపాపము
లడచువానికి సమస్తాంతరాత్ముఁ

అ. డై వెలుగువాని కచ్చిచ్చునకు భగ
నంతునకు ననూజ పశుపేశ
దారసత్తులయిన వారికందగ రాని
వాని కాచరింతు వందనములు.

81

న. మఱియును.

82

నీ. వరధర్మకామార్గవర్జితకాములై
విబుధు లెవ్వని సేరించి యిష్ట
గతిః బొందుచురు చేరి కాక్షించువారి క
వ్యయదేహమిచ్చు నెవ్వ సకరు ॥

1. ఉత్తములైనవారే నివాసములుగాఁగలవాఁడు. పుణ్యాలందుండు వాడనుట.

ముక్తాత్ము లెవ్వని మునుకొని చింతింతు
 రానందవార్ధి మగ్నాంతరంగు
 లేకాంతు లెవ్వని నేమియు గోరక
 భద్రచరిత్రంబు బాడు చుందు

ఆ. రామ హేళు నాద్యు నవ్యక్తు నధ్యాత్మ
 యోగగమ్యుఁ బూర్ణు నున్నతాత్ము
 బ్రహ్మ మయినవానిఁ బరుని సతీంద్రియు
 నీశు ¹మారు ²సూక్ష్మ నేభజంతు

౬౩

వ. అని మఱియు నిట్లని వితర్కించె

౬4

నీ. పావకుం డిర్బుల భానుండు దీప్తుల
 నెబ్బంగి నిగిడింతు రెట్లజంతు
 రాక్రియ నాత్మకరావళిచేత బ్ర
 హ్మాదుల వేల్పుల నఖిలజంతు
 గణముల జగముల ఘననామరూపభే
 దముతో మెఱయించి తగనడంచు
 నెవ్వఁడు మనము బుద్ధింద్రియంబులుఁ దాన
 యై గుణసంప్రవాహంబు నెఱపు

తే. స్త్రీనపుంసకపురుషమూర్తియునుఁగాక
 తిర్యగమరసరాది మూర్తియునుఁగాక
 కర్మగుణభేద సదసత్ప్రకాశిఁగాక
 పెనుక నన్నియఁ దా నగు విభుఁ దలంతు.

౬౫

క. కలఁ డందురు దీనులయొడఁ,

గలఁ డందురు పరమయోగి గణముల పాలం

గలఁ డందు రన్నిదిశలనుఁ,

గలఁడు కలం డనెడువాఁడు గలఁడో లేఁడో.

86

సీ. కలుగఁడే నాపాలి కలిమిసందేహింపఁ

గలిమిలేములు లేకఁ గలుగువాఁడు

నాకడ్డ పడరాడె నలి నసాధువులచేఁ

బడిన సాధుల కడ్డపడెడువాఁడు

చూడఁడే నాపాటుఁ జూపులఁ జూడకఁ

జూచువారలఁ గృపఁ జూచువాఁడు

లీలతో నామొఱుఁగింపఁడే మొఱుఁగుల

మొఱుఁగెఱుంగుచుఁ దన్ను మొఱుగువాఁడు

తే. యశులరూపులుఁ దనరూపమైనవాఁడు

ఆదిమధ్యాంతములు లేక యలరువాఁడు

భక్తజనములదీనుల పాలివాఁడు

వినఁడె చూడఁడె తలఁపడె వేగ రాఁడె.

87

క. విశ్వకరు విశ్వమారుని

విశ్వాత్ముని విశ్వవేద్యు¹ విశ్వ²నవిశ్వక్

శాశ్వతు నజ బ్రహ్మప్రభు

నీశ్వరునిం బరమపురుషు నే భజింతున్.

88

వ. అనిఁదలికి తనమనంబున నగ్గజేంద్రుం డీశ్వరసన్నిధానంబుఁ గల్పించు
కొని యిట్లనియె.

శ్రా. లా వాక్కింతయులేదు, ధైర్యము విలోలంబయ్యె, బ్రాణంబులున్
తావులేదప్పెను, మూర్ఛవచ్చెఁ, దనువుఁడస్సెన్, శ్రమంబయ్యెఁగిన్,
నీవే తప్ప నితఃపరం బెఱుంగ, మన్నింపం దగున్ దీనునిన్
రావే యీశ్వర! కావవే వరద! సంరక్షింపు భద్రాత్మకా!

90

1 విశ్వమారుని 2 విశ్వముకంటె వ్యతిరేకఁడైనవాని

క. వినుదట జీవులమాటలు

ననుదట చనరానిచోట్ల శరణార్థుల కో

యనుదట పిలిచిన సర్వము

గనుదట సందేహమయ్యె గరుణావార్ధి!

91

ఉ. ఓకమలాస్త! యో వరద! యోప్రతిపక్షవిపక్షమూర! కు

య్యో కవియోగివంద్య! సుగుణోత్తమ! యో శరణాగతామరా

నోకహ! యో మునీశ్వరమనోహర! యోవిమలప్రభావ! రా

వే కరుణింపవే తలఁపవే శరణార్థిని నన్ను గావవే.

92

వ. అని పలికి మఱియు రక్షితరక్షకుండైన యీశ్వరుం డాపన్నుం

డైన నన్ను గాచు గాక యని నింగి నిక్కి చూచుచు నిట్టూర్పులు

నిగిడించుచు ¹బయలాలకించుచు న గ్గజేంద్రుండు మొఱసేయు

చున్న సమయంబున.

93

ఆ. ²విశ్వమయత లేమి వినియు నూరకయుండి

రంబుజాసనాదు లడ్డ పడక

విశ్వమయుండు విభుండు విష్ణుండు జిష్ణుండు

భక్తియుతున కడ్డ పడక దలంచె.

94

మ. అల వైకుంఠపురంబులో నగరిలో నా మూలసౌధంబు దా

పలకిమందారవనాంతరామృతసరఃస్రావం తేందుకాంతోపలో

త్పలపర్యంకరమావినోదియగు నాపన్నప్రసన్నుండు వి

హ్వలనాగేంద్రము పాహిపాహి యనఁ గుయ్యాలించి సంరంభియై.

మ. సిరికిం జెప్పెడు, శంఖచక్రయుగముం జేదోయి సంధింపఁ, జే

పరివారంబునఁ జీరఁ, డభ్రగపతిం బన్నింపఁ, ⁴డాకరి కాం

తరధమ్మిల్లముఁ జక్కనొత్తెడు ⁵వివాదప్రోత్తిత్రాశీకుచో

పరిచేలాంచలమైన వీడెడు గజప్రాణావనోత్సాహియై.

96

1 శూన్యప్రాశమున సేదో విసవచ్చినట్లు వినుచు (నిశ్చేస్తవగుచు) 2 విశ్వమున నిండి యుండుట 3 మందారవనము నడిమి అమృతసరస్సు దరినున్న చంద్రకాంతమలపై పఱచిన కలువ పూపాన్పునందు 4 నెవికమ్మపై వ్రాలిన బుటుముడి. 5 వివాద = ప్రణయ కలహ మం దు, ప్రోత్తిత్ర = ఆకర్షింపఁబడిన, శ్రీలక్ష్మీదేవియొక్క, కుచం = సముఖ యొక్క, ఉపదేశమిచ్చినను, చేలాంచల = చీకటింగు.

వ. ఇట్లు భక్తజనపాలనపరాయణుండును నిఖిలజంతుహృదయారవింద
సదనుండును సగు నారాయణుండు కరికులేంద్రవిజ్ఞాపిత నానావిధ
దీనాలాపంబు లాకర్ణించి లక్ష్మీకాంతావినోదంబులం దగులు
సాలించి సంభ్రమించి దిశలు నిరీక్షించి గజేంద్రరక్షాపరత్వంబు
నంగీకరించి నిజపరికరంబు మరల నవధరించి గగనంబున కుద్గమించి
వేంచేయునప్పుడు.

97

మ. తన వెంటఁ సిరి, లచ్చి వెంట ¹నవరోధవ్యాతమున్, దాని వె
స్కనుఁ బక్షిండుండు, వానిసంతను ధనుఃకౌమోదకీశంఖచ
క్రనికాయంబును నారదుండు ²ధ్వజనీకాంతండు రా నచ్చిరో
య్యన వైకుంఠపురంబునం గలుగువా రాబాలగోపాలమున్.

98

వ. తదనంతరంబ ముఖారవిందమకరందబిందుసందోహపరిష్కంధనానం
దేందిందిర యగు సమ్యుందిరాదేవి గోవిందకరారవిందసమాకృష్ట
మాణిసంవ్యానచేలాంచలయయి పోవుచు.

99

మ. తన వేంచేయు పదంబుఁ బేర్కొనఁ డనాథస్త్రీజనాలాపమున్
వినెనో, మ్రుచ్చులు మ్రుచ్చిలిండిరో ఖలుల్ వేదప్రపంచంబులన్,
దనుజానీకము దేవతానగరిపై దండెత్తెనో, భక్తులం
గని చక్రాయుధుఁడేడి చూపుఁడని ధిక్కారిండిరో దుర్జనున్.

100

వ. అని వితిర్కించుచు.

101

శా. ⁴తాటంకాచలనంబుతో భుజపటద్ధమిల్ల బంధంబుతో
శాటీము క్తకుచంబుతో సద్భ్రథచంచత్కంచితో శీర్షలా
లాహరిలేషముతో మనోహరకరాలగోష్ఠిత్రయంబుతోఁ
గోటీందుప్రభతో నురోజభరసంకోచద్విలగ్నంబుతోన్.

102

1 అంతఃపుర కాంతలు సముదాయము 2 సేనాపతి. (విష్వక్సేనుండు) 3 సంవ్యాన చేలాం
చలంపైటానీగ చేలాం 4 చలించు చెవికప్పులు, బుజముల దేవరు కొప్పుముడి, పైటదొలం
గికుచము, విడివడి మెఱుము నొడ్డాణము, నునినుసెరాలు నునుటి గండపుబొడి, చక్కగ
చేతబట్టిన యుత్తరీయము, కోటిచంద్రపరికాశము, పారిండ్లపగువుచే గట్టిబలాడునడుము,
గలిగి లచ్చి (హరివెంబడించెను.)

క. అడిగెద నని కడువశ్చిజను

నడిగిన దను మగడు నుడునఁ డని నడ యుడుగున్

వెడవెడ నిశిముడి తడవడ

నడుగిడు నడుగిడదు జపిమ నడుగిడు నెడలన్.

103

సీ. ¹నిటలాలకము ²లంట నిపుర జంజు మృని

ముఖసరోజమునిండ ముసరుఁ దేంట్లు

³నళ్లలఁ జోవఁగఁ జిల్ల లల్ల నల్లన చేరి

⁴యోవబింబద్యుతు లొడియ నులుగు

శుకములఁ దోలఁ ⁵జక్షుర్మినమలకు ⁶మం

దాకినీపాతీనలోక మెసఁగు

మీనపక్కుల దాట ⁷మొదీగతో రాయ

⁸శంపాలతలు మింట ⁹నరణిగట్టు

ఆ. శంపలను జయింపఁ జక్రవాక్రింబులుఁ

గుచయుగంబుఁ దాకి కొవ్వ సూపు

మెలత మొగులపిఱిడి మెలుఁగఁ దీవయుఁ బోలె

జలదవర్ణ వెనుకఁ జనెడు నపుడు.

104

మ. వినువీధిన్ జనుదేరఁ గాంచి రమరుల్ విష్ణున్ ¹⁰స్థురారాతి జీ

వనసంపత్తినిరాకరిష్ణుఁ గరుణావర్ధిష్ణు యోగీంద్రహృ

ద్వనవ రిష్ణు సహిష్ణు భక్తజనబృందప్రాభవాలంకరి

ష్ణు¹¹నవోద్ధోల్లసదించిరాపరిచరిష్ణున్ జిష్ణు రోచిష్ణునిన్.

105

వ. ఇట్లు వోడగలి.

106

1. నుచుట్టిపైవారైన ముంగురులు 2. అంటన్ + నిపురన్ = కవిని అతిశయించుటకు (వానికంటె తామే నల్లగా నుండుటకు) 3. తుమ్మెదలను 4. దొండవండువంటి పెదవియొక్క కాంతులు 5 కన్నులనెడి చేపలకు 6. గంగయందలి బేడినచేపలనమాహు ఎనగున్ = అతిశయించును. 8. మెలుపుదీగలు 9. వగునలు గట్టును. 10. రాక్షసుల ప్రాణసంపదను నిరాకరించువాడు. 11. కొత్తపెండిసూతుట్లు ప్రకాశించు లక్ష్మీదేవి పరిచర్యచేయుచున్న వానిని.

మ. చనుచెంచెన్ ఘనుఁ డల్లవాఁడె హరి పజ్జం గంటిరే లక్ష్మీ శం
ఖనినాదం బబ చక్ర మల్లప భుజంగధ్వంసియున్ వాఁడె క్ర
న్నన యేతెంచె నటంచు వేల్పులు నమో నారాయణాయేతిని
స్వనులై మొక్కిరి మింట హస్తదురవస్థావక్రిం జక్రికిన్. 107

వ. అయ్యనసరంబునఁ గుంజరేంద్రపాలనపారవశ్యంబున దేవతానమ
స్కారంబు లంగీకరింపక మనస్సమానసంచారుండై పోయిపోయి,
కొంతమారింబున శింశుమారచక్రింబునుంబోలె ²గురుమకరకుశీర
మీనమిథునంబై కిన్నరేంద్రుని భాండాగారంబునుం బోలె ³స్వచ్ఛ
⁴మకరకచ్ఛపంబై భాగ్యవంతునిభాగధేయంబునుంబోలె ⁵సరాగ
జీవనంబై వైకుంఠపురంబునుం బోలె ⁶శంఖచక్రికమలాంకృతం
బై సంసారప్రకారంబునుం బోలె ⁷ద్వంద్వసంకులపంకసంక్షీర్ణంబై
యొప్పు నప్పంకజాకరంబుఁ బొడగని. 108

మ. కరుణాసింధుఁడు శౌరి వారిచరమున్ ఖంఠింపఁగాఁ బంపె న
త్వరితాకంఠితభూమిచక్రిము మహోద్యద్విస్ఫులింగచ్ఛరా
పరిభూతాంబర⁷శుక్రమున్ బహువిధబ్రహ్మాండభాండచ్ఛరాం
తరనిర్వక్రిముఁ బాలితాఖిలసుధాంధశ్చక్రిముం జక్రిమున్. 109

వ. ఇట్లువంచిన.

1 ఏనుమరవస్థను మరలించువానికి 2 గురు=గొప్పవగు, మకర=మొసళ్లు కుశీర=పీతలు, మీన=చేపలు (అనువానియొక్క) మిగులంబై=మిగులములుకలదై (శ్లేష) గొప్ప మకర, కర్కట, మీన, మిగులరాములుకలది 3 (శ్లేష) మకరము, కచ్ఛపము అనుపేరులు గల కుజేంద్రుని గనులుకలది 4 ప్రియసీరుగలది (శ్లేష) అనురాగముతోఁగూడిన జీవితముకలది. 5 శంఖములు, చక్రివాకపక్షులు, కమలములుకలది. (శ్లేష) శంఖము, చక్రిము, లక్ష్మీకలది. 6 నీటిజంతువుల జంటలతో సంకులమైన బురదగలది. (శ్లేష) సుఖమఃఖాదిద్వంద్వములతో సంకులమైన పాపముతోనిండినది.

- శా. అంభోజాకరమధ్యనూతన¹సలిన్యాలింగసక్రిడ నా
 రంభుండైన² వెలుంగుజేని చెలువారన్ వచ్చి నీటన్ గుభుల్
 గుంభద్వాసముతోఁ గొలంకుపు కలంకం బొందఁగాజొచ్చి³దు
 ప్తాంభోవర్తివనించు చక్కటికి డాయంబోయి⁴హృద్వేగమై. 110
- శా. భీమంబై తలఁ దుగించి పాణిములఁ బాపెం జక్రమాశుక్రియన్
 హేమత్కృధరదేహముం జకితవన్యేభేంద్రసందోహముం
 గామక్రోధనగేహమున్⁵ గరటిర క్తస్యావగాహంబు ని
 స్సీమోత్సాహము⁶ పీతదాహము జయశ్రీమోహమున్ గ్రాహమున్.
 వ. ఇట్లునిమిషస్పర్శనంబున సుదర్శనంబు మకరితలద్రుంచు నవస
 రంబున.

క. ⁷మకర మొకటి రవిఁ జొచ్చెను

⁸మకరము మఱియొకటి ధనదుమాటున డాఁగెన్

మకరాలయమునఁ దిరిగెడు

మకరంబులు కూర్మరాజు మఱువున కరిగెన్.

114

మ. తమముం బాసిన రోహిణీవిభుక్రియన్ దర్శించి సంసారదుః
 ఖము వీడ్కొన్న విరక్తచిత్తుని గతిన్ గ్రాహంబు పట్టూర్చి పా
 దము లల్లార్చి కరేణుకావిభుఁడు సౌందర్యంబుతో నొప్పె సం
 భ్రమదాశాకరిణీకరోజ్జ తసుధాంధసాన్నినవిశ్రాంతుడై. 115

శా. పూరించెన్ హరిపాంచజన్యముఁ గృపాంభోరాశిసాజన్యమున్

భూరిధ్వానచలాచలీకృతమహా భూతప్రచైతన్యమున్

⁹సారోదారశితప్రభాచకితపర్జన్యాదిరాజన్యమున్

దూరీభూతవిపన్నదైన్యమును నిరూతద్విషత్తైన్యమున్.

116

౪ అ ధ్యాయము

మ. మొరసెన్ నిర్జరదుంధుభుల్, జలరుహామోదంబులై వాయువుల్
 దిరిగెం, బువ్వులవానజల్లుఁ గఱిసెన్ దేవాంగనాలాస్యముల్

1 తామరలత 2 నూర్మొండు 3 దుష్టమైన నీటిజంతువు (మొసలి) 4 మనస్సు వంటి వేగము గలదై. 5 ఏవగుయొక్క రక్తప్రవాహమున మునింగినది. 6 దప్పిక లేనిది (లేక కాక లేకది) 7 మకరరాశి యిది యిక్కడియర్థము 8 మకరమున పేరుగల ఒక నిధి. 9 మంచి సారముకల తెల్లని కాంతిచే బెదరిపోవు.

పరఁగెన్, దిక్కులయందు జీవ జయశబ్దధ్వానముల్ నిండె, సా
గర ముప్పొంగె 1దరంగచుంబితనభోగంగాముఖాంభోజమై. 117

క. నిడుద యగు కేల గజమును

మడువున వెడలంగఁ దిగిచి మదజలరేఖల్

దుడుచుచు మెల్లనఁ బుడుకుచు

నుడిపెన్ విష్ణుండు దుఃఖ మువ్వీనాథా! 118

క. శ్రీహరి కరసంస్పర్శను

దేహము దాహంబుమాని ధృతిఁ గరిణీసం

దోహంబుఁ దాను గజపతి

మోహనఘీంకారశబ్దములతో నొప్పెన్. 119

క. కరముల మెల్లన నిపురుచుఁ

గర మనురాగమున మెఱసి కలయంబడుచుం

గరి హరికతమున బ్రదికినఁ

గరవీడన మాచరించె గరిణులు మరలన్. 120

సీ. జననాథ ! దేవలశాపవిముక్తుడై

పటుతరగ్రాహరూపంబుమాని

ఘనుఁడు హూహూనామ గంధర్వుల డప్పుడు

తనతొంటి నిర్మల తనువుఁ దాల్చి

హరికి నవ్యయునకు నతిభక్తితో మ్రొక్కి

తనిలి కీర్తించి గీతములు వాడి

యాదేవు కృప నొంది యందంద మఱియును

వినతశిరస్కుండై వేడ్కతోడ

ఆ. దళితపావుఁ డగుచుఁ దనలోకమున కేగు

నపుడు శౌరిఁగేల నంటి తడవ

హస్తిలోకనాథుఁ డజ్ఞానరహితుండై

విష్ణురూపుఁడగుచు వెలుంగు చుండె. 121

1 తరంగ = కెరటములచే, చుంబిత = చుంబింపబడిన (తొక్కిబడినదన్నమాట) సభో

గంగా = ఆకాశగంగయొక్క, ముఖ + అంభోజము = ముఖమనెడి పద్మముకలది
(సముద్భవముకెరటము లాకాశముదాక లేచినవన్నమాట)

మ. అవసినాథ! గజేంద్రుఁ డామకరితో నాలంబుఁ గావించె మున్
ద్రవిళాధీశుఁడతండు పుణ్యతముఁ డింద్రద్యుమ్ననాఁకుండు వై
ష్ణవముఖ్యుండు గృహీతహాసనియతిన్ సర్వాత్మా నారాయణున్
సవిశేషంబుగఁ బూజసేసెను మహాశైలాగ్రభాగంబునన్. 122

మ. ఒకనాఁడానృపుఁడచ్యుతున్ మనసులో నూహించుచున్ పశానియై
యకలంకసితి నున్నచో¹ గలశఙ్కం డచోక్తికిన్ రాగ లేవక పూజం
పక యున్న మానిఁ గని న వ్యక్తోధుఁడై మూఢ! లు
భక్తరీంద్రోత్తమ యోనిఁ బుట్టమని శాపంబిచ్చె భూవల్లభా! 123

క. మునిపతి నవమానించిన
ఘనుఁ డింద్రద్యుమ్నవిభుఁడుఁ గౌంజరయోనిం
జననం బందెను విపులఁ
గని యవమానింపఁ దగదు ఘనపుణ్యలకున్. 124

క. కరినాథుఁడయ్యె నాతఁడు
కరులైరి భూదులెల్ల గజమైయున్నన్
హరిచరణసేవకతమునఁ
గరివరునకు నధికము క్కై గలిగె మహాత్మా! 125

ఆ. కర్మతంత్రుఁడగుచుఁ గమలాశ్శఁగొల్పుచు
నుభయనియతవృత్తి నుండెనేనిఁ
జెడును గర్మమెల్ల శిథిలమై మెల్లన
ప్రబలమగుచు విష్ణు భక్తి సేవదు. 126

క. చెడుఁ గరులు హరులు ధనములుఁ
జెడుదురు నిజసతులు సుతులుఁ జెడు చెనఁటులకుం
జెడక మను నట్టిగుణులకుఁ
జెడని పదారములు ²విష్ణుసేవానిరతుల్. 127

వ. అప్పుడు జగజ్జనకుండగు నప్పరమేశ్వరుండు దరహాసితముఖకమల
యగు ³నక్కమల కిల్లనియె. 128

క. బాలా! నావెనువెంటను
⁴హేలన్ వినువీధి నుండి యేతెంచుచు నీ

1 అగస్త్యుండు. 2 విష్ణుసేవయందు శృంగులు. 3 ఆ, + కమలకు = లక్ష్మికి 4 విలాసముగా.

చేలాంచలంబుఁ బట్టుట

కాలో నేమంటి నన్ను సంభోజముభి!

129

క. ఎఱుగుదు తెఱవా! యెప్పుడు

మఱవను సకలంబు నన్ను మఱచినయెడలన్

మఱతు ననియెఁకిగి మొఱుగక

మఱవక మొఱు యిడిరయేని మఱి యన్యములన్.

130

వ. అని పలికిన సరవిందమందిర యగు నయ్యిందిరాదేని మందస్మిత
చంద్రికాసుందరవదనారవిందయగుచు ముకుందున కిట్లనియె.

131

క. దేవా! దేవరయడుగులు

భావంబున నిలిసి కొలుచు పని నాపనిగా

కోవల్లభ! యే మనియెద

నీ వెంటన వచ్చు చుంటి నిశలాధిపతీ!

132

క. దీనుల కుయ్యాలింపను

దీనుల రక్షింపమేలు దీననఁ బొందన్

దీనావన నీ కొప్పును

దీనపరాధీన! దేవదేవ! మహేశా!

133

వ. అని మఱియును సముచితసంభాషణంబుల నంకించుచున్న యప్పుర
మనైష్ఠవీరత్నంబును సాదరసరససల్లాపమందహాసపూర్వకంబుగా
నాలింగనంబు గావించి సపరివారుండై గరుడగంధర్వసిద్ధవిబుధ
గణజేగీయమానుండై గరుడారూఢుండగుచు హరి నిజసదనంబు
నకుం జనియె. అని చెప్పి శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె.

134

నీ. సరనాథ! నీకును నాచేత వివరింపఁ

బడిన యీ కృష్ణానుభావ మైన

గజరాజమోక్షణకథ వినువారికి

యశము లిచ్చును గ్రేహపహంబు

దుస్వప్ననాశంబు దుఃఖసంహారంబుఁ

బ్రాదున మేల్కొంచి పూతవృత్తి

1 స్తుతించుచున్న.

నిత్యంబుఁ బఠించు నిర్మలాత్మకులైన
విపులకును బహువిధవ మమరు

తే. సంపదలు గల్గు బీడలు శాంతిఁ బొందు
సుఖము సిద్ధించు వర్ధిల్లు శోభనములు
మోక్ష ముచేతిదై యుండు ముదము సేరు
ననుచు విష్ణుండు ప్రీతుఁడై యానతిచ్చె.

135

వ. అని మఱియు నప్పరమేశ్వరుం డిట్లని యానతిచ్చె. ఎవ్వరేని నపర
రాత్రాంతంబున మేల్కొంచి సమాహితమనస్కులయి నన్నును
నిన్నును నీనరోవరంబును శ్వేతద్వీపంబును నాకుం బ్రియంబైన
సుధాసాగరంబును హేమనగంబును నిగ్గిరికందరకాననంబులను
వేత్త్రకీచకవేణులతాగుల్మసురపాచపంబులను నేనును బ్రహ్మయు
ఫాలలోచనుండును నివసించియుండు నక్కొండ శిఖరంబులను
గౌమోదకీకొస్తుభసుదర్శనపాంచజన్యంబులను శ్రీదేవిని శేష
గరుడవాసుకిప్రహ్లాదనారదులను మత్స్యకూర్మవరాహాద్వ్యతా
రంబులను దదవతారకృతకార్యంబులను సూర్యసోమపావకులను
బ్రహ్మంబును ధర్మతపస్సత్యంబులను వేదంబును వేదాంగంబు
లను శాస్త్రంబులను గోభూసురసాధుపతివ్రతాజనంబులను జంద్ర
కాశ్యపజాయాసముదయంబును శౌరీగంగాసరస్వతీకాళిందీనునందా
ప్రముఖపుణ్యతరంగిణీనిచయంబును నమరులను నమరతరువులను
నైరావతంబును నమృతంబును ధ్రువుని బ్రహ్మర్షినివహంబును
బుణ్యశ్లోకులయిన మానవులను సమాహితచిత్తులై తలంచువార
లకుఁ బ్రాణావసానకాలంబున మదీయంబగు విమలగతి నిత్తునని
హృషీకేశుండు నిర్దేశించి శంఖంబు పూరించి సకలామరసందిత
చరణారవిందుఁడై విహగపరివృథవాహనుండై వేంచేసె. విబు
ధానీకంబు సంతోషించెను. అని చెప్పి శుకుండు రాజునకిట్లనియె.

1 విహగపరివృథ = పక్షిరాజు గరుత్మంతుఁడు. వాహనుండై = వాహనముగా
గలవాండై.

౫ అధ్యాయము

క. గజరాజమోక్షణంబును

నిజముగఁ బరియించునట్టి నియతాత్ములకున్
గజరాజవరదుఁ డిచ్చును
గజతురగస్యందనములు గైవల్యంబున్.

137

క. తామసుతమ్ముఁడు రైసత

నామకుఁ డై వెలసె మనువు నలుపురమోదక
భూమికఁ బ్రతివింధ్యార్జున
నామాదులు నృపులు మనువు నందనులు నృపా!

138

సీ. మునులు హిరణ్యరోముఁడు నూర్వబాహుండు
వేదశీరుం డను వీరు మొదలు

నమరులు భూతరయాదులు శుభ్రుని
పత్ని వికుంతాఖ్యపరమసాధ్వీ
యాయున్ద్రుతికుఁ బుత్రుఁ డై తనకళలతో
నైకుంతుఁ డనఁ బుట్టి వారిజాశు
డవనిపై నైకుంత మనియెడి లోకంబుఁ
గల్పించె నెల్లలోకములు మొక్క

తే. రమయెనురో-లు సేకొనె రాజముఖ్య
తదనుభావంబు గుణములుఁ దలఁపఁడరమె
యీధరాఁరేణుపటలంబు నెఱుంగవచ్చుఁ
గాని రాచయ్య హరిగుణగణము సంఖ్య.

139

వ. తదంతరంబు.

140

సీ. చంద్రమూబుండు చాంద్రమం డను వీరుఁ
డాతపమచు వయ్యె నవనినాథ!
భూమిశ్వరులు పురుః పురుషసుద్యుమ్నాదు
లాతనినందను లమరవిభుండు

మంత్రద్యుమాఖ్యుఁ డమన్యు లాప్యదికు
 లాహవిష్మద్వీరకాదిఘనులు
 మును లందు విభుఁడు సంభూతికి వైరాజు
 నకుఁ బుట్టి యజతుండు నాఁగ నొప్పె

ఆ. నతఁడ కాఁడె కూర్మ మై మందరాద్రిని
 నుదధి జలములోన నుంకి మోచె
 నతఁడు చువ్వె దివిజు లరింప నమృతాంభి
 ద్రచ్చి యిచ్చె నా సుధారసంబు.

141

శీరసాగర మథన కథాప్రారంభము.

వ. అని పలికిన బరీక్షిన్నరేంద్రుండు మునీంద్రున కిట్లనియె. 142

మ. విను ము న్నేటికిఁ ద్రచ్చె పాలకడలిన్? విష్ణుండు గూర్మాకృత్తిఁ
 వనధిం జొచ్చి యడెట్లు మోచె? బలుకవ్వంబైన శైలంబు దే
 వనికాయం బమృతంబు నెట్లు వడసెన్? వారాళి నేమేమి సం
 జసితంబయ్యె? మునీంద్ర! చోద్యముగదా సర్వంబుఁ జెప్పంగదే.

క. అప్పటినుంకి బుధోత్తమ!

చెప్పెడు భగవత్కథా విశేషంబులు నా
 కెప్పుడుఁ దనవి జనింపదు
 సెప్పంగదే చెవులు నిండ శ్రీహరికథలున్.

144

వ. అని మఱియు నడుగంబసినవాఁడై యతని సభినందించి హరిప్రసం
 గంబు సెప్ప నుపక్రమించెను. అని సూతుండు ద్విజుల కిట్లనియె
 నట్లు శుకూడు రాజుంజూచి.

145

క. 1కసిమసిగి యసురవిసరము

2లసిలతికల సురల నెగవ నసువులు వెడలం
 బసఁ జెడిరి పడిరి కెడనిరి

యసమసమరవిలసనముల 3నసమెఱలి నృపా !

146

1 విప్రంభించి. 2 కిత్తులు 3 అసము + వలలి = గర్వము తగ్గి, ఉత్సాహము చెడి
 రేక అవకాశము చెడి.

- క. సురపతివరుణాదులతో
సురముఖ్యులు గొందఁ జరిగి సురశైలముపై
సురసతుఁ డగు నజుఁ గని యా
సురదుష్కృతిఁ జెప్పిరపుడు సొలయుచు నత్తులై. 147
- క. దుర్యాసుశాపవశమున
నిర్వీర్యత జగములెల్ల నిశ్రీకములై
పర్వతరిపుతోఁ గూడ న
పర్వము లయు యుండె హతసుపర్వాచళులై. 148
- ఆ. నెలవువెడిలివచ్చి నిశ్లేజులై నట్టి
వేల్పుగములఁ జూచి వేల్పుఁ బెద్ద
పరమపురుషుఁ దలఁచి ప్రణతుండై సంస్థుల్ల
పద్మవదనుఁ డగుచుఁ బలికెఁ జెలియ. 149
- క. ఏనును మీరును గాలము
మానవతీర్థగ్లతాద్రుమస్వేదజముల్
మానుగ నెవ్వనికళలము
వానికి మ్రొక్కుదము గాక నగవఁగ నేలా! 150
- క. వధ్యుండు రక్షణీయుఁడు
సాధ్యుండు మాన్యుఁడని లేక సర్వత్రాణా
నధ్యుండు లొనర్చు సతం
1 డాధ్యంతవిధానమునకు సర్వుండు మనకున్. 151
- క. వరదునిఁ బరము జగదురుఁ
కరుణాపరతంత్రు మనము గనుఁగొన దుఃఖ
జ్వరములు నెడు నని సురలకు
2 సుసిజజని చెప్పి యజితుసదనంబునకున్. 152
- ప. అంతదానును దేవతాసమూహంబును సతిరయంబునం జని విన
యంబునఁ గానంబడని యవ్విభు నుద్దేశించి దైవికంబులగు వచనం
బుల నియ తేంద్రియుండై యిట్లని స్తుతియించె. 153

సీ. ఎవ్వనిమాయకు నింతయుమోహించి

దఱమి యెవ్వనిమాయ దాటరాదు

తనమాయ నెవ్వఁ డింతయు గెల్చినట్టివాఁ

డెవ్వనిఁ బొడగాన రెట్టిమునులు

సర్వభూతములకు సమవృత్తి నెవ్వఁడు

చరియించుఁ దనచేత జనితమయిన

ధరణి పాదములు చిత్తముసోముఁ డగ్నిము

ఖంబు గన్నులు సోమకమలహితులు

తే. సెవులు దిక్కులు రేతంబు సిద్ధజలము

మూఁడు మూర్తులపుట్టిల్లు మొదలి నెలవు

గర్భ మఖిలంబు మూర్ధంబు గగనమగుచు

మలయు నెవ్వఁడు వాని నమస్కరింతు.

154

వ. మఱియు నెవ్వని బలంబున మహేంద్రుండును బ్రసాదంబున దేవ
తలును గోపంబున రుద్రుండును బరుషంబున విరించియు నింద్రి
యంబులవలన వేదంబులును మునులును మేఘంబునఁ బ్రజాప
తియును వక్షంబున లక్ష్మీయు ఛాయ వలనఁ బితృదేవతలును
స్తంభులవలన ధర్మంబును బృథ్వీంబులవలన నధర్మంబును శిరంబు
వలన నాకంబును విహాసంబునలన నప్పరోజనంబులును ముఖంబు
నలన విప్రులును గుహ్యంబున బ్రహ్మంబును భుజంబులవలన
రాజులును బలంబును నూరువులవలన వైశ్యులును నైపుణ్యంబును
బదంబులవలన శూద్రులును నవేదంబును నధరంబును లోభంబును
నుపరిరదనచ్చదంబులవలన బ్రీతియు నాసాపుటంబు వలన ద్యుతియు
స్పర్శంబునఁ గామంబును భూయ్యుగళంబున యమంబును బక్షం
బునఁ గాలంబును సంభవించె నెవ్వనియోగమాయానిర్జితంబులు
(జనితంబులు, విహితంబులు) ద్రవ్య వయః కర్మగుణ విశేషంబులు
చతుర్విధసర్గం బెవ్వనియాత్మతంత్రం బెవ్వనివలన సిద్ధించి లోకం
బులును లోకపాలురును బ్రతుకుచుందురు వెరుగుచుందురు దివిజు
లకు నాయువు నంధంబు బలంబునై నగంబులకు నీశుండై ప్రజలకుఁ

బ్రజనుండై ప్రజాననక్రియాకాండనిమిత్తసంభవుండగుజాతవేదుండై
యంతస్సముద్రంబున ధాతుసంఘాతంబులం బ్రపచించు బ్రహ్మ
మయుండై ముక్తికి ద్వారంబై యమృతమృత్యుస్వరూపుండై చరా
చరప్రాణులకుఁ బ్రాణంబై యోజస్సహోబలవాయురూపంబులైన
ప్రాణేంద్రియాత్మశరీరకేతుండై పరమమహాభూతియగు నప్పరమే
శ్వరుండు మాకుఁ బ్రసన్నుని డగుంగాక యని మఱియును. 155

క. మొదల జలమిడిన భూజము

దుది నడుమను జల్లదనము దొరకొనుమాడ్కిన్

మొదలను హరికిని మ్రొక్కిన

ముద మొందుదు మెల్లవేల్పు మూకలు నేనున్.

156

క. ఆపన్నులగు 1దిదృశుల

కోపుణ్య! భనన్ముఖాబ్జ మొయ్యన తఱితోఁ

బ్రాసింపఁ జేయు సంపద

నో పరమదయానివాస! యుజ్వలతేజా!

157

౬ అధ్యాయము

వ. అని యిట్లు దేనగణసమేతుండై యనేకవిధంబులం గీర్తించుచు
నున్న పరమేష్ఠి యందుఁ గరుణించి దయాగర్భివుండగు విశ్వ
గర్భుం డావిర్భవించె. 158

మ. ఒకవేయర్కులు గూడి గట్టి కదుపై యుద్యత్ప్రభాభూతితో

నొకరూపై చనుడెంచుమాడ్కి హరి దా నొప్పారె నావేలుపుల్

వికలాలోకనులై విషణ్ణమతులై విభ్రాంతులై మోగఁ గా

నక శంకించిరి కొంతప్రాద్దు విభుఁ గానంబోలునే వారికిన్.

వ. అప్పుడు.

160

సీ. హరికిరీట కేయూరకుండలపాద

కటకకాంచీలతాకంకణాది

కౌస్తుభోపేతంబుఁ గౌమోదకీశంబు
 చక్రశరాసనసంయుతంబు
 మరకతశ్యామంబు సరసిజనేత్రంబుఁ
 గరాభరణకాంతి గండయుగముఁ
 గలితకాంచననరకౌశేయవస్త్రంబు
 శ్రీవనమాలికాసేవితంబు

ఆ. నైమనోహరంబు నైదివ్యసౌభాగ్య
 మైన యతనిరూపు హర్షమెసంగఁ
 జూచి బ్రహ్మ హరుఁడు సురలును చానును
 బొంగి నమ్మిడగుచుఁ బొగడఁ దొడఁగె. 161

క. జననస్థితిలయదూరుని
 మునినుతు నిర్వాణసుఖసముద్రుని సుగుణుం
 1దనుతనునిఁ బృథుల పృథులుని
 ననఘాత్ము మహానుభావు నభినందింతున్. 162

క. పురుషోత్తమ! నీ రూపము
 పరమశ్రేయంబు భవనపంక్తులకెల్లన్
 2స్థిరమైదికయోగంబున
 వరుసను మీయంద కానవచ్చెను మాకున్. 163

క. మొదలును నీలోఁ దోచెను
 దుదియును నటఁ దోచె నడుమ దోచెను నీవే
 మొదలు నడుమ దుది సృష్టికిఁ
 గదియగఁ ఘటమునకు మన్ను గతియగు మాఙ్కిన్. 164

క. నీ మాయచేత విశ్వము
 వేమాటు సృజింతు వనుచు విష్ణుడవనుచున్
 ధీమంతులు గుణపదవిని
 నేమంబున సగుణుడైన నినుఁ గాంతు రొగిన్. 165

1 అణువు కంటును నణువు, మహాత్ముకంటె మహాత్ము. 2 చెదదని వేదోక్తమైన సమాధిచే.

ఆ. అన్న మవనియందు, సమృతంబు గోవుల
యందు, వహ్ని సమిధ లందు సమర
యోగవశతఁ బొందు నోజను బుద్ధిచే
నగుణ నిన్నుఁ గాంతు రాత్మవిదులు.

166

మత్తకోకిలము.

పట్టులేక బహుప్రకారవిపన్నచిత్తుల మైతిమే
మెట్టకేలకు నిన్నుఁ గంటి మభీష్టితార్థము వచ్చుఁ బె
న్వెట్టయైన వవాసలంబున వేగు నేనుఁగు మొత్తమున్
నిట్టవేర్చిన గంగలోపల నీరుగాంచిన చాడ్చునన్.

167

మత్తకోకిలము.

నీకు నేమని విన్నవింతుము నీవు సర్వమయుండ వై
లోకమెల్లను నిండియుండఁగ లోకలోచన ! నీ పదా
లోకనంబు శుభంబు మాకును లోకపాలకు లేను నీ
నాకవాసులు నీవ వహ్నిదనర్పు ¹కేతుతత్కియన్.

168

వ. అని కమలసంభవప్రముఖులు వినుతినేసి రని చెప్పి నరేంద్రు
నకు శుకుం డిట్లనియె.

169

శా. ఈనీతిం జతురాసనాదినుత్కుడై యేపార ²జీమాతగం
భీరంబైన రవంబునం బలికె సంప్రీతాత్ముడై యీశ్వరుం
డారోమాంచితకాయుఁన్ ననవిముక్తాపాయలం ³బ్రేయులం
బ్రాహ్మణ్యోగ్రమహార్ణవోన్మథసవాంఘానల్పులన్ వేల్పులన్.

170

క. ఓనలువ ! యోసురేశ్వర !

యోనిటలతహతు ! యోసురోత్తములారా !

దానపుటతోడ నిష్కంఠ

మానుగ బోరామిగలిగి మనుట యొప్పున్.

171

వ. అది యెట్లంటిరేని.

172

1 కేతుతత్కియన్ = కంఠి సమాహము పతె. 2 మేఘమువలె గంభీరముగా
నున్న కే వేమహాహులు.

క. ఎప్పుడు దనకుచు సత్త్వము

సొప్పుడు నందాక రిపులఁ జూచియుఁ దసమైఁ

గప్పికొని యుండవలయును

నొప్పుగ నహిమూషకమున కొదెగిన భంగిన్.

173

క. అమృతోత్పానన యత్నము

విమలమతిం జేయుటొప్పు పేల్పులు వినుడీ !

యమృతంబుఁ ద్రావి జంతువు

లమృతగతిన్ బ్రదుకుచుండు నాయుర్వృద్ధిన్.

174

సీ. పాలమున్నటిలోపల సర్వతృణలతో

షధములు దెప్పించి చాలవైచి

మందరశైలంబు మంథానముగఁజేసి

తనర వాసుకీ దరి త్రాడుసేసి

నా సహాయతచేత నలి నందఱును మీరు

తరువుడు వేగమ తంద్రు లగుచు

ఫలము మీఁదయ్యెడు బహుళదుఃఖంబులఁ

బడుదురు దైత్యులు పాపమతులు

ఆ. అలసటేమి లేక యఖిలార్థములుఁ గల్గు

విషధిలోన నొక్క విషము వుట్టుఁ

గలఁగి వెఱవ వలదు కామరోషంబులు

వస్తుచయమునందు నలడుచేయ.

175

వ. అని యాదేశించి.

176

క. అంతాదిరహితుఁ డచ్యుతుఁ

డంతరానంబు నొందె నజ్ఞానాత్ముల్

సంతోషంబునఁ దమతమ

కాంతాలయములకుఁ జనిరి శౌరవ మొప్పన్.

177

క. కయ్యంబు సేయ నొల్లక
నెయ్యంబున నతులు వెట్టి నిర్జరనికరం
బియ్యప్పనములు వెట్టుచు
దియ్యంబున గొల్చె బలిని దేవదేవీన్. 178

క. పస సెడి తనకును వశమై
సుసరముతో గొల్చుచున్న సురసంఘములన్
గసిమసగి చంపఁ బూనిన
నసురుల వారించె బలియు నతినయయుక్తిన్. 179

వ. అట్లు వారించి వైరోచని రాక్షసముదయంబున కిట్లనియె. 180

క. పగవారు శరణు చొచ్చిన
మగతనములు నెఱపఁ దగదు మగవారలకున్
దగు సమయ మెఱుంగ వలదే
మగటిమఁ బొడింప వల దమర్చ్యులతోడన్. 181

వ. అని పలికి కొలువు కూటంబున సురనికరపరివృతండ్లై నిఖిలలోక
రాజ్యలక్ష్మీసహితండ్లై యఖిలవిబుధవీరవిజయాహంకారనిజా
లంకారుండై సుఖంబునంగొలుపున్న విరోచననందనుం గని శచీ
విభుం డుత్తమ సచివుండునుంబోలె సాంత్యవచనంబుల శాంతిం
బొందించి పురుషోత్తమశిష్యీతంబైన నీతిమార్గంబున శంబరునికిం
బ్రీయంబు సెప్పి యరిష్టనేమి ననునయించి త్రిపురవాసులగు దాన
వుల నొడంబఱిచి జంభునిఃకృతంబుసేసికొని హయగ్రీవుని
విగ్రహంబు మాన్చి సముచితారకబాణాదులతో నఖ్యంబునెఱపి
విప్రచిత్తికిం బొత్తు హత్తించి శకునివిరోచనప్రహేతులకుఁ
బోరామి సూపి మయమాలినుమాలిప్రముఖులకు మైత్రి యెఱిం
గించి కంభునికుంభులకు సౌజన్యంబుఁ గైకొలిపి పౌలోమకాల

కేయనివాతకవచాదులయెడ బాంధవంబు బ్రకటించి నజ్రదంష్ట్రకి
 నశక్తుండై యితర దానవదైత్యసమూహంబువలన నతిస్నేహంబు
 సంపాదించి మనకు నక్కసెలియండ్రబిడ్డలకు నొడ్డారంబు
 లేమిటికి నేకకార్యపరత్వంబున నడ్డంబులేక బ్రదుకుద
 మన్యోన్యవిరోధంబులే? తొల్లి యన్యోన్యవిరోధంబున నలంగితి
 మిదిమొదలు దనుజదివిజసముదయంబులకు రాజు విరోచననంద
 నుండ. మనమందఱ మతని పంపు సేయంగలవారము. ఉభయకులం
 బును వర్ధిల్లునట్టి యుపాయం బెఱింగింతు నని యమృతజలధి మథన
 ప్రారంభకథనంబు దెలియజెప్పె. అట్లు సురాసురయూథంబులు
 బలి బలారాతిప్రముఖంబులై పరమోద్యోగంబున సుధాసంపాద
 నాయత్తచిత్తులై ధైర్యమత్యంబు నొంది యమందగమనంబున
 మందర నగంబునకుం జని.

182

సీ. ²వాసవవర్ధకి వాడిగాఁ ³జఱచిన

కుద్దాలముఖములఁ గొంత దృష్టి
 ముసలాగ్రముల సొన్ని మొదలిపాతగలించి
 దీర్ఘపాశంబులఁ ద్రిండు సుట్టి
 వెకలించి బాహుల బీడించి కదలించి

పెల్లార్చి తమతమ పేరు వాడి
 పెఱికి మీఁదికినెత్తి పృథులహస్తంబులఁ
 దలల భుజంబులఁ దరలకుండ

తే. నాని మెల్లన ⁴కుటుతప్ప టడుగు లిడుచు
 భార మధికంబు మఱవక పట్టు డనుచు
 మందరనగంబు దెచ్చి రమందగతిని
 దేవదైత్యులు జలరాశి తైరువునట్టి.

183

క. మందరము మోవనోపమి

నందఱుపైఁ బడియె నదియు నతి చోద్యముగాఁ

1 ఒడ్డారంబులు = పంతములు (ప్రతిఘటనములు) 2 ఇంద్రాక్షి (విశ్వక్సేపి)

3 సాగఁగొట్టిన. 4 కుటు తప్పుటడుగులు = కుటుచయొక్క రూపాంతరము కుటు శబ్దము. (చిన్న చిన్న తప్పుటడుగులు)

- గొందఱు నేలం గలిసిరి
 కొందఱు నుగ్గయిరి చనిరి కొందఱు భీతిన్. 184
- క. ఏలా హరికడ కేఁగితి
 మేలా దొరఁగొంటి మధికహేలన శైలో
 న్మూలనము నేసి తెచ్చితి
 మేలా పెక్కండ్రు మఱిసి రేలా నడుమన్. 185
- క. ఏటికి మముఁ బనివంచెను
 నేటికి దమబోటివారి కింతలు పను లిం
 కేటికి రాఁడు రమేశ్వరుఁ
 డేటి కుపేక్షించె మఱవ నేటికి మనలన్. 186
- వ. అని కులకుధరపతనజన్యంబగుదైన్యంబు సహింపనోపక పల
 వించుచున్న దివిజదితిజులభయంబు మనంబున నెఱింగి సకల
 వ్యాపకుండగు హరి దత్తమీపంబున. 187
- మ. గరుడారోహకుడై గదాదిధర్ముడై కారుణ్యసంయుక్తుడై
 హరికోటిప్రభతో నొహోవెఱవకుం డంచుం బ్రదీపించి త
 ద్గిరిఁ గేలన్ నలువొంద గందుకము మాఱ్ఱిం బట్టి క్రీడించుచు
 స్థరుణాలోకసుధన్ సురాసురుల ప్రాణంబుల్ సమర్థించుచున్.
- క. వారలు గొలువంగ హరియును
 వారాన్నిధి కరుగు మనగ వసుధాధరమున్
 వారిజనయనునిఁ గొంచు న
 వారిలగతిఁ జనియె విహగవల్లభుఁ డఱుతన్. 189
- క. చని జలరాశితటంబున
 వనజాశుని గిరిని డించి వందనములు స
 ద్వినుతులు నేసి ఖగేంద్రుఁడు
 పనివినియెను భక్తినాత్మ భవనంబునకున్. 190
- వ. అప్పుడు. 191

1 కులపర్వతముయొక్క 2 హరికోటి = కోటిమంది సూర్యులయొక్క, ప్రభతో = ప్రకాశముతో 3 సముద్రము. 4 సెలవు వుచ్చుకొనెను,

2 అధ్యాయము.

సీ. భూనాథ! వినవయ్య భోగిందు వాసుకి
 బిలిపించి యతనికి బియ్యము పెప్పి
 ఫలభాగ మీ నొడబడి సమ్మతుని జేసి
 మెల్లన చేతుల మేను నివిరి
 నీవకా కెవ్వరు నేర్తు రీవని కియ్య
 కొమ్మని యతనికై కోలు వడసి
 కవ్వంపుగొండ నిష్కంటకంబుగఁ జేసి
 ఘర్షించి యతని భోగంబు జుట్టి

ఆ. కడఁగి యమృతజలధిఁ గలశంబుఁ గావించి
 త్రొచ్చు నవసరమునఁ దలఁపు లమర
 బద్ధవస్త్ర కేశభారులై యారెండు
 గములవారు తరువఁ గదిసి రచట.

192

వ. తదనంతరంబ.

193

క. హరియును దేవానీకము

సురకేందునితలలు పట్ట నుద్యోగింపన్
 హరిమాయాపరవశులై
 సురవిమతులు కూడి పలుకఁ జొచ్చిరి కడిమిన్.

194

మత్తకోకిలము.

స్వచ్ఛమైన ఫణంబు మీరలు సక్కఁ బట్టి మధింపఁగాఁ
 బుచ్చ మేటికి మాకుఁ బట్టఁగఁ బూరుషత్విము గల్గి మే
 మచ్చ మైన తపోబలాధ్యయనాన్వయంబులవార మై
 యిచ్చయింతుమె తుచ్చవృత్తికి నిండు మాకు ఫణాగ్రముల్.

195

వ. అని పలుకు దనుజులం జూచి.

196

క. విష్ణుయమఁ బొంది దానవ

ఘర్షరుఁ డహిఫణము విడువఁ గైకొని యసురున్
 విస్మితముఖులై యార్చి ర
 విస్మితముగగొనిరి సురలు వీడం దోడన్.

197

వ. ఇట్లు సమాకర్తణస్థానభాగవిగ్గయంబు శీర్షతమకొని దేవతలు
పుచ్చంబును బూర్వదేవతలు ఖణంబులుం బట్టి పయోరాశి మధ్యం
బునం బర్వతంబు నెట్టి షరసూయత్రచిత్తులై యమృతార్థంబు
త్రచ్చుచున్న సమయంబున. 198

క. విషు విడుడని ధణి పలుకంగ
గడుగరమున మొనలఁ గడురు గలుగమి ¹గడ్డనై
బుడబుడరనమున నఖిలము
పడనడ నడఁకంగ మహాద్రి వఁధి మునంగెన్. 199

ఉ. శారవమైన భారమునఁ గన్వపుఁగొంప ధరింప లేక దో
స్సారివిహీనులై యుభయస్సైనికులుం గడుసిగ్గుతో ²నకూ
పారతటంబునం బరి పారుషచూం జెసి పాంశవేయ యె
వ్వారికి నేరఁబోలు బలవంశపుడైనము నాకృమింపగన్. 200

క. వననిధిజలములలోడల
మునిఁగెడి గిరిఁ జూచి దుఃఖమునఁ జింతాల్భిన్
మునిఁగెడి వేల్పులఁ గనుఁగొని
వనజాగఁడు వార్ధిసమమ వారలు నూడన్. 201

కూర్మ పతాక భాషా రంభము.
సీ. ³ససరనై లక్షయోజుముల నెడలుపై
కడుఁ గళోరము నైన ⁴కర్పరమును
నద నైన బ్రహ్మాండ మైన నాహారించు
ఘనతరం బగు ముఖగహ్వరంబు
నకలచరాదర జుతురాసుల నెల్ల
మింగి లోఁగొను నట్టి మేటికడుపు
విశ్వంబుపై నేఱు విశ్వంబుపైఁ బడ్డ
నాఁగింఁ గదలని యట్టికాళ్ళు

తే. వెలికి లోనికిఁ జరుడెంచు విపులతుండ
మంబుజంబులఁ బోలెను నక్షియుగము

1 కడవు + ఐ = బిడగఁ బడినదై 2 సముద్రతరమునందు 3 చదునైనదై 4 తాదేయ
వెన్నుచిప్ప.

- సుందరంబుగ విష్ణుండు సురలతోడి
కూర్చి నెలువొంద నొకమహాకూర్మ మయ్యె. 202
- మ. కమతంబై జలరాశిఁ జొచ్చి లఘుముక్తాశుక్తిచందంబునన్
సమదద్రీంద్రము నెత్తి వాసుకి మహానాగంబుతో లీలతో
సమరేంద్రాదులు మాళికంపములతో నానాగజే బాపురే
కమలాక్షా! శరణంచు భూదిశలు నాకాశంబునున్ మ్రోయంగన్.
- వ. ఇవ్వీధంబున. 204
- క. తరిగాండ్రలోన నొకఁ డట
1తరిగడవకుఁ గుదురు నాక త్రాడఁట చేరుల్
దరిగవ్వంబును దానఁట
హరిహరి హరిచిత్రలీల హరియే యెఱుంగున్. 205
- ఆ. జలధిఁ గడవసేయ శైలంబుఁ గవ్వంబు
సేయ భోగిఁ ద్రాడు సేయఁ దరువ
సిరియు సుధయుఁ బడయ శ్రీవల్లభుఁడుఁ నక్క-
నొరుఁడు శక్తిమంతుఁ డొండు గలఁడె. 206
- ఆ. గొల్లవారిబ్రదుకు గొఱఁ తనవచ్చునె
గొల్లరీతిఁ బాల కుప్ప ద్రచ్చి
గొల్లలైరి సురలు గొల్లయ్యె విష్ణుండు
సేటు లేనిమందు సిరియుఁ గనిరి. 207
- వ. ఇట్లు సురాసురయాధంబులు హరిసనాథంబు లయు కవచంబులు
2నెట్టంబులు వెట్టికొని పుట్టంబులు పిరిచుట్లు సుట్టికొని కరంబులుఁ
గరంబుల నప్పళించుచు భుజంబులు భుజంబుల నొరయుచు లెండు
లెండు దరునఁ దొడంగుండు రండని యమందగతిం బెరుగుద్రచ్చు
మందగొల్లలచందంబున మహార్ణవమధ్యంబున మంత్రాయమాన
మందరమహీధరవిలగ్నభోగిభోగాద్యంతంబులం గరంబులం బెను
ల్పుచుఁ బెనుబొబ్బలం బ్రహ్మాండకటాహంబు నిర్భరంబు గుబ్బు
గుబ్బుని యురులు కొండకవ్వంబుగుత్తి జిఱజిఱం దిరుంగు వేగంబున

భటచ్చాయమానంబులను బగులుబుగుళ్ళను చప్పుల్లప్పురం
 బెగసి లెక్కకు మిక్కిలి చుక్కల కొమ్మల చెక్కుల¹ నిక్కలువడు
 మిసిమిగల మీఁది మీఁగడ పాలతేట నిగ్గుఁ దుంపరలపరంపరల
 వలన నిడకరక్రమక్రమాకర్షణపరిభ్రాంతస్థానాగర్భసముమ్భాత
 నిర్భరవిషకీలికీలాజాలంబుల నప్పటప్పటికి నుప్పతిల్లిన దప్పిం గొం
 డొక మందగతింజెంచక యకూపారవేలాతటకుటజకుసుమగుచ్చ
 పిచ్చిలన్వచ్చమకరందసుగంధిగంధనహంబులం గొంజెమట నీటి
 పెనువఱవగము లొకళ్ళనిగుర నొండొరులం బరిహసించుచు² బేరు
 వాడి విలసింపుచు మేలు మేలని యుగ్గడించుచుఁ గాదు కాదని
 భంగించుచు నిచ్చ మెచ్చని మద్దురంబులవలన వనధినిలమాన
 వైశాఖవసుంధరాధరపరివర్తనగమజనితేఘమఘుమారావంబును
 మథనగుణాయమానమహాహేంద్రముఖముహుర్ముహురుచ్చలిత
 భూరిఘోరపూతార్ఘోషంబును గులకుధరవరితేఘణోభిత
 సముల్లంఘనసమాకులితంబులై వెఱచఱచిగుబురుగుబురులైయొరలు
 కమర కర్కట కాకోదర మకర తిమి తిమింగిల మరాళ చక్రవాక
 బలాక భక సార సానికంబుల మొఱలునుం గూడికొని
 ముప్పిరిగొని దనుజదివిజభట్టహాసతర్జనగర్జనధ్వనులు³ నలుపురియై
 మొత్తిస్తైన దిశదిగంతభిత్తులును బేఁతైత్తి పెల్లగిలం ద్రుళ్ళుచు
 గికురు పొడుచుదు నొకఁడొకనికంటె వదియునుం గడపుచుం గలు
 గఁ ద్రచ్చుచుఁ బంతంబు లిచ్చుచు సుభాజననంబుఁ జింతించుచు
 నూతనపదార్థంబును నెమళ్ళు సూచుదు నెంతదడవు ద్రొత్తుమని
 హరి నడుగుదు నెడపడనితమకంబుల నంతకంతకు మురువు డింపక
 త్రచ్చు సమయంబున.

207

క. అప్పలవెల్లిలోపల

నప్పటికీప్పటికి మందరాగము దిరుగం

1 స్థానములు పడు (గుర్తులుపడు) 2 బేరువాడి = నామోద్ఘాటనము చేసి, నేను
 భూనా యని ఆత్మోత్కర్షకు గానుబేరు చెప్పితిని 3 నలుపురియై = వెనవేసికొని
 (నవ్వరమయి) (వెనగొని)

- జప్పును నిండె నజాండము
సెప్పెడి బే మజునెపులు నింపి గ నెయెన్. 209
- వ. అంత నప్పయోరాశిమన్యంబున. 210
- క. ఎడమఁ గుడి మునుపు దిరుగుచు
గుడి నెడమచు వెనుకఁ దిరుగుఁ కులగిరి గజలిం
గడతెడల సురలు ననురులుఁ
దొడితొడి ఫణిఫణము మొనలుఁ దుదియును దిగువన్. 211
- క. వడిగొని కులగిరిఁ దిరువంగ
జడనిధి భగమకరకమతర్పుష్యణిగణముల్
సుడివడఁ దడఁబడుఁ గెల్లకులఁ
బడు భయపడి నెగసి బడుఁ బడు సరలిప టన్. 212
- క. అమరాసురికరడివరి
భ్రమణధరాధరివరేంద్రభ్రమణంబును దాఁ
గమరేంద్రవీపు తీటును
శమియింపంగఁ జూడయ్యె బగినాథా ! 213
- వ. తదనంతరంబ. 214
- క. ఆలోలజలధిలోల
నాలో నహి విడిచి సురలు ననురులుఁ బావం
1గీలాక్షోల్లాహలమై
హాలాహలవిషము పుట్టె ననసినాథా ! 215
- వ. అదియునుం బ్రళయకాలాభీలఫాలలోచనలోచనానలశతంబు చు
దంబున నమంబంబై విలయదహనహస్యంబుత్తెనడి వడియై, కడ
పటి పట్టపగలింపి వెలుంగుల లక్ష తెఱ గున దుర్లక్షితంబై,
తుది రేయి వెలింగ న మొగిలుగమఁలవలసంబడు బలువిషుగుల
వడువున బెడివంబై, పంచభూతంబులుఁ బెబ్బోహంబులైన
చావున దుస్సహంబై, భుగభగాయమానంబులైన పొగలును

జటచిహ్నాయమానంబులైన విష్ణులింగంబులును ధగధగాయ
మానంబులైన నెఱమంటలును గలిగి, మహార్ణవమధ్యంబున
మందరనగం బమంధరంబుగం దిరుగునెడ జనియించి పటపహాయ
మానంబై నింకించి బొంగి దిశలకుం గేలుసాచి బయళ్ళు పృచ్ఛి
కొని తెలిగవ్వంపుఁగొండ సంకగొనక నిడికి, కడలి నలుగడలకుం
బఱచి నరుల కుఱికి సురాసురసముదయంబులం దరికొని గిరివర
గుహాగహ్వరంబుల సుడివడక కులశిఖరిశిఖరంబుల ¹నెరగలివడి
గహనంబులదహించి కంజమంజరీపుంజంబుల భస్మంబుసేసి జన
పదంబులేర్చి నదీనదంబు లెరియించి దిక్కుంభికుంభంబులు
నిక్కలునడచి నిక్కి తరణితారామండలంబులపై మిట్టించి మహా
ర్గోకంబు దరికొని యుపరిలోకంబునకు ²మాటుగొనలిడి సుడివడి
మండుకొని బ్రహ్మాండకగోళంబు సిరిలిపడక దాటి పాతాళాది
లోకంబులకు పేళ్లువాటి సర్వలోకాధికంబై శత్రుంబుగాక యెక్కడఁ
జూచినం దానడై, కురంగంబు క్రియం గ్రేళ్ళుఱుకుచు, భుజంగంబు
వింజున నొడియుచు, సింగంబు భంగి లంఘించుచు, విహంగంబు
పగిది నెగయుచు, మాతంగంబు పోలికి నిలువంబుచు, నిట్లు
హేలుహలనమానంబు జగంబులం గోలాహలంబు సేయుచున్న సమ
యంబున ³మెలకు పెగల మిడుకంజాలక నీతైం జేసెదలును, నేలం
గూలిస రక్కసులును, జుల్లినతారకలును, గీటడంగిన కిన్నరమిథు
నంబులును, గమరిన గంధర్వవిమానంబులును, జీకాకుపడిన సిద్ధ
చయంబులును, జిక్కువడిన గ్రహంబులును, జిందఱవందఱలయిన
వర్ణాశ్రమంబులును, నిగిరిపోయిన నదులును, నింకిన సముద్రంబు
లును, గాలిన కాననంబులును, బొగిలిన పురంబులును, బొనుగు
పడిన పురుషులును, బొక్కిపడిన పుష్పాంగనాజనంబులును, బగిలి
పడిన పర్వతంబులును, భస్మంబులైన ప్రాణినంధుంబులును, వేగిన
లోకంబులును, వివశ్చలైన దిశలును, నొడ్డగెడవులైన భూజచయం

1. కాశ్చిచ్చు. 2. అయిదుకొని శ్రాభోపశాఖలుగా ని న్నట్టి. 3. మెలకు, జ్ఞు
ంబు, పెగలన్=జ్వాలలయంబు.

బలుకు, నటనఱులైన భూములును, నై యకాలనిలయకాలంబై
తోచుచున్న సమయంబున. 216

క. ¹బడ్డారించి వివంబున
కష్టము చనుదెంచి కావ నధికులు లేమిన్
గొడేటి మృది రాలన
బిడ్డన నెడలేక జనులు పృస్థీనాథా ! 217

వ. అప్పుడు. 218

మ. చని కైలాసముఁ జొచ్చి శంకరుని వాసద్వారముంజేరి యీ
శుని దావారికు లడ్డపడ్డదల మంచుం జొచ్చి కుయ్యో మొఱి
విను మాలింపుము చిత్తగింపుము దయకా వీక్షింపుమం చంబుజా
సనముఖ్యుల్ గని రా ర్తరక్షణకళాసంరంభునికా శంభునికా. 219

క. వారలు దీనతవచ్చుటఁ
గూరిమితో నెఱిగి దక్షుకూతురుఁ దానుం
జేరోలగమున నుండి ద
యారతుఁడై చంద్రచూడుఁ డవసర మిచ్చెన్. 220

వ. అప్పుడు భోగిభూషణునకు సాష్టాంగదండప్రణామంబులు గావించి
ప్రజాపతిముఖ్యు లిట్లని స్తుతించిరి. 221

సీ. భూతాత్మ! భూతేశ! భూతభావనరూప!
దేవ! మహాదేవ! దేవవంద్య!
యీలోకములకెల్ల నీశ్వరుండవు నీవ
బంధమోక్షములకుఁ బ్రభుండ వీవ
యీర్త శరణ్యుండ వగు గురుండవు సిన్నుఁ
గోరి భజింతురు కుశలమతులు
నకలస్పృహితిసంహారక ర్తవై
బ్రహ్మవిష్ణుశివాఖ్యుఁ బరగు దీవు

ఆ. పరమగుహ్య మయిన బ్రహ్మంబు సదసత్త
మంబు నీవ శక్తిమయుడ వీవ
శబ్దయోని వీవ జగదంతరాత్మవు
నీవ ప్రాణ మరయ నిఖిలమునకు. 222

క. నీయంద సంభవించును
నీయంద నసించి యుండు నిఖిలజగములున్
నీయంద లయముఁ బొందును
నీయందరము సర్వభూతనిలయము రుద్రా! 223

సీ. అగ్నిముఖంబు పరాపరాత్మక మాత్మ
కాలంబు గతి, 1రత్నగర్భ పదము,
శ్వసనంబు నీయూర్పు, 2రసన 3జలేశుండు,
దిశలుఁ గర్ణంబులు, దివము నాభి,
సూర్యుండు గన్నులు, శుక్లంబు నలిలంబు,
జఠరంబు జలధులు, సదలు శిరము
సర్వాక్షధులు రోమచయములు, శల్యంబు
లద్దులు, మానస మమృతకరుడు,

తే. చందములు ధాతువులు, ధర్మసమితి హృదయ,
మాన్యపంచక ముపనిష దాహ్వాయంబు,
నయన నీరూపు పరతత్వ మైశివాఖ్య
మై స్వయంజ్యోతియై యొప్పు నాద్య మగుచు. 224

క. కొందఱు గలఁ డందురు నినుఁ
గొందఱు లేడందు రతఁడు గుణిగాఁ డనుచుం
గొందఱు గలఁ డని లేఁ డని
కొందల మందుదురు నిన్నుఁ గూర్చి మహేశా! 225

సీ. తలఁపఁ బ్రాణేంద్రియద్రవ్యగుణస్వభా
వుడవు కాలకృతువులును నీవ

1 సత్యంబు ధర్మ మక్షరము 2 ఋతంబును

నీవ ముఖ్యుండవు నిఖిలమునకు

ఛందోమయండవు సత్వరజస్తమ

శృంగంజనైయుండు సర్వరూప!

కామపురాధ్వరకాలగరాదిసూ

తదోహభయము చోద్యంబుగాదు

తే. లీల లోచనసహస్రస్థలింగశిఖుల

నంతకాదులఁ గాల్చిన యట్టిసిగు

రాజఖండావతంస! పురాణపురుష!

దీనరక్షక! కరుణాత్మ! దేవ దేవ!

226

ఆ. మూఁడుమూర్తులకును మూఁడులోకములకు

మూఁడుకాలములకు మూలమగుచు

భేద మగుచుఁ దుది నభేదమై యొప్పారు

బ్రహ్మమనఁగ నీవ ఫాలనయన్!

227

క. సదస తత్వపరావర

సదసం బగు నిచ్చుఁ బొగడ జలజభవామల్

వెదవులుఁ గదలుప వెఱతురు

వదలక నినుఁ బొగడ నెంతవారము రుక్రా!

228

మత్స్యోకిలము.

బాహుశక్తినురాసురుల్ సని పాలవెల్లి మధింప హా

లాహలంబు జనించె నేరి కలంఘ్య మై భువనంబు గో

లాహలంబుగఁ జేసి చిచ్చును 3 లాగముంగొని ప్రాణిసం

దోహమున్ బ్రదికింపవే దయ దొంగలింపఁగ నీశ్వరా!

229

క. 4 లంపటము నివారింపను

సంపదఁ గృప సేసి జయము సంపాదించు

1 సత్యము - విహితమైన యంతము. 2 ఋతము = అనిష్టము, అనిష్టమును నివారించును.

3. చుల్కన (కాసువము, లఘుత్వము) 4. అవన (శ్రమ) సక్తి గుర్తిక కౌరవము అనిష్టముం జెప్పుచున్నది.

జంపెనేనారి సభింపను

సాంపారంగ నీక చెల్లు సోమార్పధరా !

230

క. నీకంటె నొం డెఱుంగము

నీకంటెం బరులు గావ నేరరు జగముల్

నీకంటె నొడయఁ దెవ్వఁడు

చోకఁబుం తెల్ల నిశలలోకస్తుత్యా !

231

వ. అని మఱియు సభించి చుమాన ప్రజాపతిమూర్ఖులం గని సకల భూతసముండఁగు నట్లెవ జేవుండు పనప్రియతతి కీర్తించె.

శివుండు చేపహార్తితుండై హాలహలమును బానము సేయుట.

క. నంటే జగములమఃఖము

వింటే ఒలబనితెదిషము వేడియి ప్రభుడై

యుంటకు నార్జునయావద

గెంటింపఁగ ఫలము గాడె కీర్తి మృగాక్షి !

232

క. ప్రాణోచ్ఛ వచ్చి చొచ్చిన

ప్రాణుల రక్షింపచలయుఁ బ్రభువుల తెల్లం

ద్రాణుల కిత్తురు నాథులు

శ్రాణులు న మిషభంగరము అని మగువా !

233

క. పరహితము సేయ నెన్నఁడు

పరమహితుం డగును భూతపంపఁముచకుం

బరహితమె పరమశర్మము

పరహితునకు నెమరు లేదు పశ్చేందుముఖ !

234

క. నారి మది నానందించిన

హరిణాక్షి ! బగంబులెల్ల నానందించున్

హరియును జగములు మెచ్చఁగ

గంభీరము వారించు టొప్పుఁ గమలనళాక్షి !

235

క. శిషింతు హాలహలమును

భషింతురు మధురసూక్ష్మఫలసము క్రియన్

రక్షింతుఁ బ్రాణికోట్లను

వీక్షింపుము నీవు నేఁడు వికచాబ్జముఖ !

237

వ. అని పలికిన ప్రాణవల్లభునకు నల్లభ దేవా! దేవరచిత్తంబు కొలంది
నవధరింతుగాక యనిపలికె ననిచెప్పిన నమ్మునీందుగ్గిం డిట్లనియె.

మ. అమరన్ లోకహితార్థమంచు నభవుండొ గాకయంచాడె బో
యమరుల్ భీతిని మ్రింగవే యనిరి వో యంభోజగర్భాదులుం
దముఁగావన్ హరలెమ్ము లెమ్మునిరి వో తాఁ జూచి కన్గంట న
య్యుమ ప్రాణేశ్వరు నెట్లు మ్రింగుమనె నయ్యుగ్రానలజ్వాలలన్.

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె.

240

క. మ్రింగెడువాడు విభం డని

మ్రింగెడిదియు గరళమనియు మేలని ప్రిభకున్

మ్రింగు మనె సర్వమంగళ

మంగళసూత్రంబు నెంత మది నమ్మినదో.

241

మ. తనచుట్టున్ సురసంఘముల్ జయజయధ్వానంబులన్ బొబ్బిడన్
ఘనగంభీరరవంబుతో శివుఁడు లోకద్రోహి హుం పోకు ర

మ్మని కెంకేలఁ దెమల్చి కూర్చి ¹కడిగా నంకించి జంబూఫలం

బని సర్వంకషయున్ మహావిషము నాహరించె హేలాగతిన్. 242

వ. అయ్యవిరళమహాగరళదహనపానసమయంబున.

243

మ. కదలం బాటవు పాఁపవేరు లొడలన్, ఘర్మాంబుజాలంబు పు
ట్టదు, నేత్రంబులు నెట్టిగావు, నిజజూహచంద్రుఁడుం గండఁడున్,
వదనాంభోజము వాడ, దావిషము నాహ్వనించుచో డాయుచోఁ
బదిలుండై కడినేయుచోఁ దిగఁచుచో భక్షించుచో మ్రింగుచోన్.

క. ఉదరము లోకంబులకును

సదనంబగు తెఱిగి శివుఁడు చటులవిమాగ్నిం

గుమరుకొనఁ గంతబిలమునఁ

బదిలంబుగ నిలిపె సూక్ష్మశలరసముక్రియన్.

245

క. మెచ్చిన మచ్చిగఁ గలిగిన
నిచ్చిన నీ వచ్చుగాక యిచ్చునొరులకుం
జచ్చు గడిగొనఁగ వచ్చునె
1-చిచ్చుఁడూ పచ్చుపడిన శివునకుఁ దక్కన్. 246

ఆ. హరుఁడు గళమునందు హాలాహలమునెట్లు
2-గప్పుఁ గలిగి తొడవు కరణిన్ పై
సాధురక్షణంబు నజనులకు నెన్న
భూషణంబుగాఁడె భూవరేంద్ర! 247

వ. తదనంతరంబ. 248

క. గరళంబుఁ గంతబిలమున
హరుఁడు ధరించుటకు మెచ్చి యా నౌ ననుచున్
హరియు విరిచియు నుమయును
సురనాథుఁడఁ బొగడి రంత సుస్థిరమతితోన్. 249

క. హాలాహలభక్షణకథ
హేలాగతి నిన్న వ్రాచు నెందుఁ బరిపక్వ
3-వ్యాధానలపుష్పకముల
సాల్తె చెడ రెట్టిజనులు భయవిరహితులై. 250

వ. మఱియు నారత్నాకరంబు సురాసుగులు ద్రచ్చు నెడ. 251

౮ అధ్యాయము.

పాతకడలిం దరుచునెడ నైరావతా లు జనించుట.

క. తెల్ల నిమేషును నమృతము
జిల్లున జల్లించుసాదుఁగు శితశృంగములుం
బెల్లుగ నర్థులకోర్కులు
నెల్లి గొలుపు మొనవు పాలనెల్లిం బుట్టెన్. 252

ఆ. అన్నిసోత్తి యనుచు నాసురభిని దేవ
మునులు నుచ్చిక్తోనిరి మున్నెఱ్ఱిని

1 అగ్నిస్వరూపము, అప్పునెడెం = మూర్త్యవలించిన. 2 నమృత. 3 పాములు, అగ్ని, శేషు, అనునవి పాములు.

- విబుధసంఘములకు వెరవుతో నధ్వర
హవులు వెట్టుకొఱకు నవనినాథ! 253
- వ. మఱియు నాజలరాశియందు. 254
- క. సచ్చంద్రపాంశులై
యుచ్చైశ్శ్రీవ మనగ దురగ మొగి జనించెం
బుచ్చికోనియె బలిదైత్యుం
డిచ్చగోనం డయ్యె నిండు డీశ్వరశివన్. 255
- క. ఒకపగు నుఁమును బిఱుదురు
నెఱిదోకయు ముఖము సిరియు నిర్మలమరముల్
కుఱుచచెవులుఁ దెలిగన్నులు
దఱచగు 1 కందంబుఁ జూడఁ దగు నాహరికిన్. 256
- వ. అంత నా పాలకుప్పయందు. 257
- క. దంతచతుష్టాహతైశ్చై
లాంతంబులు విఱిగిడఁగ నవదాతకుభృ
తాంతంబగు నైర వః
దంతావళ ముద్భవించె ధరణీనాథా! 258
- క. తకలేని నడపు వక్రగల
యొడలును బెనునిడుకరము నరుకుంభములున్
బెడఁగై యుపతుల మరిపపు
నడకలకున్ మూలగురు వనక గజ మొప్పెన్. 259
- వ. మఱియు నత్తరంగిణీవల్లభు మధించు నయ్యెడ. (6)
- ఆ. ఎల్ల ఋతువులందు నెఱరాతి రువమె
యంద్రవిరులతోట కేపు దెచ్చి
కోరి నచ్చువారి కోర్కల నీనెడు
2 పేల్చుమోని పాలవెల్లి బుట్టె. 261

వ. మఱియును గొండకవ్వంబున గడలి మధింప నప్పరోజనంబు
జనించె నంత. 262

క. కొక్కారుమెఱుంగు మేఱులు
గిక్కిరిసిన చన్నుగవలు 1 గిస్సిననడుమల్
పిక్కటిలియున్న 2 తుఱుములు
జక్కని చూపులును దివిజతులకు నొప్పెన్. 263

వ. వెంశియు నా రత్నాకరంబునందు సుధాకరుండు ద్భవించి విరించి
యనుమతంబున దన యథాస్థానంబున బ్రవర్తించుచుండె నంత.

క. తొలుకారు మెఱుంగు కైవడి
తళతళ మని మేను మెఱన ధగధగ మనుచున్
గలుముల నీనెడుచూపుల
జెలువంబుల 3 మొదలితెంకి సిరివృత్తై న్నపా! 265

సీ. పాలమున్నీటిలోఁ బలి మీఁది మీఁగడ
మిసిమిజడునఁజేసి మేనువడసి
కొక్కారుమెఱుంగుల కొనల కొత్తఱుకుల
మేనిచే గల నిగు మెఱుంగుసేసి
నాఁటినాఁటికి బోది నవకంఘదీనల
4 నునుబోద నెయ్యంబు నూలుకొలిపి
కొవ్వారు కెందమ్మి కొలఁకున బొద్దున
బాలసిన వలపుల బోది వెట్టి

తే. పసిఁడిచంపకదామంబు బాగు గూర్చి
వాలు కొన్నెలచెలువున వాఁడిదీర్చి
జాణతనమున జేతుల జడ్డు విడిచి
నలువ యీకొమ్మనొగి జేసి నాడు నేడు. 266

క. కెం పారెడు నధరంబును
5 జం పారెడి నడుము సతికి శంపారుచులన్

1. కృశించిన (సన్నమైన). 2. జుట్టు (వేసలి). 3. మొదటిస్థానము. 4. రేత
పుత్రములములయొక్క. 5. జంపు + ఆడి = సన్నముగు.

సాం పాగు మోముఁ గన్నులుఁ

జెం పారుచుకొప్పు గొప్పశిఖిఁడును గుఱముల్.

267

వ. అని జనులు వొగడు చుండ.

268

సీ. తరుణికి మంగళస్నానంబు సేయుంత

మని పెట్టె నిందుగ్గఁ డనగ్రమెన

మణిమయవీరంబు, మంగళవతు లైన

వేలుపుగరితలు విమలతోయ

పూర్ణంబు లైయున్న పుణ్యాహకలశంబు

లిసిరి, పల్లవముల నిచ్చె భూమిఁ,

గడిమి గోవులు పంచగవ్యంబులను నిచ్చె,

మలసి వసంతుండు మధువోసంగె,

తే. మునులు గల్పంబుఁ జెప్పిరి మొగిలుగములు

పణవగోముఖకాహళపటహమరజ

శంఖవల్లక్ష్మీవేణునిస్వనము లిచ్చెఁ

బాసి రాడిరి గంధర్వపతులు సతులు.

269

క. పండితసూక్తులతోడుతఁ

దుండంబులు సాచి తీరతోయము లెల్లం

దుండముల ముంచి దిగ్గో

దండంబులు జలకమార్చె దరుణీమణికిన్.

270

సీ. కట్టంగఁ బచ్చని పట్టుబుట్టపుదోయి

ముదితకుఁ డెచ్చి సముద్రుఁ డిచ్చె

మత్తాళినికరంబు 1 మధ్వాశ మూగిన

నైజయంతిమాల వరుణుఁ డిచ్చెఁ

గాంచన కేయూరకంకణకింకిణీ

కటకాదులను విశ్వకర్మ యిచ్చె

భారతి యొకమంచి తారహారము నిచ్చెఁ

బాణిపద్మము నిచ్చె బద్మభవుఁడు

ఆ. ¹గుండలీవ్రజంబు గుండలముల నిచ్చె
శుశ్రుతులు భద్ర మైన నుతులు సేసె
నెల్లలోకములకు నేలికసాని వై
బ్రదికె దనుచు దిశలు పలికె నధిప !

271

వ. మఱియును.

272

సీ. పలుకుల నమృతంబు సిలుక నెవ్వనితో
భాపించె వాడెవో బ్రహ్మయనఁగ
నెలయించి కెంగేల నెవ్వని వరియించె
వాడె లోకములకు వల్లభండు
మెయిదీగె నెవ్వని మేనితోఁ గదియించె
వాడెవో పరమస్వర్ణజమూర్తి
నెలతుక యెప్పుడు నివసించె నేయంట
నాయిల్లు పరమగు నమృతపదము

ఆ. నింతి చూపువాడె నెచ్చోటి కచ్చోటు
జన్మధనదధర్మజీవితంబు
గొమ్మపిన్న నగవు గురుతరదుఃఖిని
వారణంబు సృష్టి కారణంబు.

273

వ. మఱియు నక్కొమ్మ నెమ్మనంబున.

274

సీ. భావించి యొకమాటు బ్రహ్మాండ మంతయు
నాటల బొమ్మగిల్లని తలంచు
బోలించి యొకమాటు భువనంబు లన్నియు
దనయంటిలో ²దొంతు లని తలంచు
బొటించి యొకమాటు బ్రహ్మాదిసురులను
దన యంటిలో బొమ్మలని తలంచు
గొనకొని యొకమాటు కుంభినీచక్రంబు
నలవడ బొమ్మపీటని తలంచు

- ఆ. సాలసి యొక్కమాటు సూర్యేందురోచుల
నచటిదీపకళిక లని తలంచు
భామ యొక్కమాటు భారతీదుర్గల
నాత్మసఖు లటంచు నాచరించు. 275
- వ. తదనంతరంబ. 276
- ఆ. చంచరీకనికరఝంకారనినవంబు
దనరు నుత్పలముల దండవెట్టి
మేఘకోటినడిమి మెఱుంగుఁ బుత్తడిమాన్.
సురలనడుమ నిల్చె సుందరాంగి. 277
- క. ఆకన్నులు నా చన్నులు
నాకురు లాపిఱుందు నడుము నాముఖ మాన
వ్యాకారముఁ గని వేల్పులు
సీకాకునఁ బడిరి కలఁగి శ్రీహరి దక్కన్. 278
- వ. అట్లు నిలిచి దశదిశలం బరివేష్టించి యున్న యక్షరక్షసిద్ధసాక్ష్య
దివిజగరుడగంధర్వచారణప్రముఖనిఖిలయూధంబులం గ నుం
గొని యప్పురాణప్రౌఢకన్యకారత్నంబుఁ దన మనంబున నిట్లని
వితర్కించె. 279
- సీ. ¹విమవ నె యుండ నలపడ దొకచోట
నొకచోట సవతితో నోర్వరాదు
తగ నొకచోట సంతతవైభవంబుఁ గా
దొకచోట వేడిమి నుండఁ బోల
దొకచోటఁ గరుణలే దొక్కింత వెదకిన
నొకచోట డగ్గటి యుండఁ బెట్ట
నెఱయంగ నొకచోట నిలుకడ సాలమ
చర్చింప నొకచోట జడతగలదు
- ఆ. కొన్ని చోట్ల కామగుణ గరిష్ఠంబులు
కోర్కెసంయుతములుఁ గొన్ని యెడలు

గొన్ని మోహలాభకుఁతితంబులుఁ గొన్ని
ప్రమదమత్సరానుభావకములు.

280

వ. అని సకల సత్పురుషజనవర్తనంబులు మానసించి పరిహరించి.

సీ. అమర ముష్టద్రవ నై యుండ చచ్చును

నదుసకు సవతు లెవ్వరును లేరు
వెలయంగ నశ్రాంతవిభవ మీతని యిల్లు
శృంగారచందనశీతలుండు
గలగఁ డెన్నఁడు శుద్ధకారుణ్యమయమూర్తి
విమలుండు గదిసి సేవింప వచ్చు
నెఱి నాడి తిరుగఁడు నిలుకడఁ గలవాఁడు
సకలకార్యములందు జడత లేదు

ఆ. సాధుఁక్షకుండు వడ్వర్గరహితుండు
నాథుఁ డియ్యెనేని నడిప నోపు
నితఁడై భర్త యనుచు నింతి సరోజాంబు
బుష్పనామకమునఁ బూజ సేసె.

282

క. ఇందీసరదామసున ము
కుందునిఁ బూజించి తనకుఁ గూడి వసింపన్
మందరముగఁ దద్వక్షుచు
నందంప సలజ్జవృష్టి నాలోకించెన్.

283

ఆ. మోహదుచులవలన ముద్దియ దల యెత్తు
సిగ్గువలన బాల శిరము వంచు
నింతి వెఱపువలన నెత్తదు వంపదు
తనదు ముఖమా ప్రాణదయితుఁ జూచి.

284

క. హరి సూచిన సిరి సూచదు
సిరి సూచిన హరియుఁ జూడ సిగ్గును బొందున్
హరియును సిరియునుఁ దమలో
నరిఁజూపులఁ జూడ మరుఁడు నందఱి నెట్టెన్.

285

చ. జగముల తండ్రియై తనరు శౌరి జగంబులతల్లి నిందిరం
దగ నురమందుఁ దాల్చె నటఁ దత్కరుణారసదృష్టిచేఁ బ్రజల్
మగుడఁగఁ దొంటిభంగి నతిమంగళసాధ్యచిత్వసంపదన్
నెగడిన లోకముల్ గని రనేక శుభంబులఁ బొంది రత్తతిన్. 286

వ. అట మున్న యబ్ధిరాజు దనయందునున్న యమూల్యగుబ్బున కొన్న
భంబు పేరటి యనర్హ మణిరాజుంబు నయ్యంబుజాక్షునకు సమర్పిం
చిన దానిం దనవక్షస్థలంబున ధరియించె. అప్పు డయ్యాది
లక్ష్మీయు శ్రీవత్సకొన్నభవైజయంతీవనమాలికాతారహారాద్య
లుకృతంబైన పుండరీకాక్షు వక్షస్థలంబున వనియించె నయ్యవన
రంబున. 287

శా. మ్రోసెన్ శంఖమృగంగ వేణురవముల్ మున్నాడి పెంజీకటుల్
వాసెన్ సర్వనగానలీలసురల్ భాసిల్లి రార్యుల్ జగ
ద్వాసుల్ విష్ణుని బ్రహ్మరుద్రముఖరుల్ తల్లింగమంత్రంబులం
బ్రాసక్తిన్ వినుతించి రుల్లనితపుష్పశ్రేణి వర్షించుచున్. 288

క. ఆపాలవెల్లకూతురు
దీపుల చూపులను దోగి తిలకింపఁ బ్రజల్
చేపట్టిరి సంపదలనుఁ
బ్రాపించెను మేలు జగము బ్రదికె నరేంద్రా ! 289

క. పాలేటి రాచకన్నియ
మే లారెడు చూపులేక మిడుమిడు కంచుం
జాలిం బురపురఁ బొక్కఁచుఁ
దూలిరి రక్కసులు కీడు దోచిన నధిపా ! 290

క. వారిధిఁ దరువఁగ నంతట
వారుణి యన నొక్కకన్య వచ్చిన ససురుల్
వారిజలోచను సమృతి
వారై కైకొనిరి దాని వారిజనేత్రన్. 291

వ మఱియుం దరువం దరువ న ప్పయోరాశియందు. 292

నీ. తరుణుడు దీర్ఘదోర్ద్రుడును గంబుకం
 ధరుడు పీతాంబరధారి స్వస్తి
 లాసితభూషణాలంకృతుడు డరుణాంగుడు
 డున్నతోరస్కుఁ డత్యుత్తముడు
 నీలకుంచితకేశనినహుండు జలధర
 శ్యాముండు మృగరాజసత్వశాలి
 మణికుండలుండు రత్నచుంబీరుఁ డచ్యుతు
 సంశాంశసంభవుం డమలమూర్తి

ఆ; భూరియాగభాగ భోక్త ధన్వంతరి
 యనఁగ నమృతకలశ హస్తుఁ డగుచు
 నిఖిలవైష్యశాస్త్రనిపుణుఁ డాయుర్వేది
 1వేల్పువెట్టఁ గవలి వెఱలివచ్చె. 293

వ. తదనంతరంబ. 294

ఆ. అతని చేతనున్న యమృతకుంధము సూచి
 2కెరలువొడిచి సురలఁ గిగురువెట్టి
 పుచ్చికొనిరి యసుపుంగవు లెల్లను
 మాటులేని బలిమి హుసవేంద్ర)! 295

వ. వెండియు. 296

ఆ. చావులేని మందు చక్కఁగ మసకబై
 ననుచుఁ గడవ ననుచు 3బాచికొనిన
 వెఱచి సురలు హరికి మొఱిలు వెట్టిరి సుధా
 పూర్ణఘటమువోయెఁ బోయె ననుచు. 297

శ్రీ విష్ణు మూర్తి మోహని వృతానంబునందుట.

వ. ఇట్లు శరణాగతులైన వేల్పుల దైన్యంబు వొడగని భృత్యుజనకా
 మకుండకు నప్పురమేశ్వరుండు మీరలు దుఃఖంప వలవదు. నేను
 నామాయాబలంబునం జేసి మీమధ్యంబు మరల సాధించెద నని

1 దేవతైష్యుడు (భగ్వాంతుఁ) 2 కెర (భృంగించి) 3 అపహరించుకొనగా

పలికె. తత్సమయంబున నయ్యమృతపూరంబు నేమ త్రావుడు
మని తమకించు దైత్యదానవజనంబులతోపల నమంగళం బగుకలి
సంభవించిన కతంబునఁ బ్రబలు లగు రక్క-సుల విలోకించి సత్త
యాగంబునందు నడచు చందంబునఁ దుల్యప్రయాసహేతువులకు
సురలును సుధాభాగంబున కర్హులగుదురు గావునఁ బంచికుడుచుట
కర్తవ్యంబిది సనాతనం బగుధర్మం బగుటంజేసి యయ్యమృతకుం
భంబు విడువుండని దుర్బలులను నిశాచరు లజాతమత్సరులై ప్రబ
లులైన తమవారల వారించుచున్న సమయంబున. 298

ఆ. ఒకనిచేత నుండ నొకఁడు బలిఃస్థుడై
పుచ్చికొనిన వానిఁ బొదుగఁ బట్టి
యంతకంటె నధికుఁ డమృతకుంభము నెత్తి
కొంచుఁ బాఠఁ బఠించుఁ గుయ్యడంగ. 299

వ. అంత. 300

సీ. మెత్తనీయడుగుల మెఱుఁగారుజానువు
లరఁటికంబములదోడైనలొండలు
ఘన మగు జఘనంబుఁ గడు లేతసడుమును
బల్లవారుణకాంతి పాణియుగము
గడుదొడ్డపాలిండ్లఁ గంబుకంఠంబును
బింబాధరముఁ జంద్ర బింబముఖముఁ
దెలిగన్నుఁగవయుచు నలికుంతలంబులు
బాలేందునన్నిభఫాలతలము

తే. నమరఁ గుండలకేయూరహారకంక
ణాదు లేపార మంజీరనాద మొప్ప
నల్లనవ్వులఁ బద్మదళాక్షుల డసుర
పతుల నడఁగింప నాడురూపంబుఁ దాల్చి. 301

వ. అయ్యవసరంబున జగన్మోహనాకారంబున. 302

3. పాలిండ్లపెనున్న పయ్యెద జాతించు
 జాతించి మెల్లన జక్కనొత్తు
 దళుక్ దళుక్ను గండ ఫలకంబు లొలయించు
 నొలయించి కెంగేల నుజ్జగించు
 గటుమెఱుంగులు వాఱు కడకన్ను లల్లార్పు
 నల్లార్చి తెప్పల నండగొలుపు
 నవరసదరహాసచంద్రిక జలికించు.
 జలికించి కెమ్మోవి జిక్కుపఱచు

తే. దళితధమ్మిల్లకుసుమగంధమ్ము నెఱపు
 గంకణాదియుగాంకృతుల్ గడలుకొలుపు
 నొడలికాంతులు పట్టులే కులుకఁబాఱు
 1సన్నవలిపంపుఁ బయ్యెద 2సాకళింప.

303

౯ అ ధ్యాయము

వ. ఇవ్విధంబున నక్కపట యునతీరత్నంబు జగన్మోహన దేవతయునుం
 బోలె నెమ్మొగంబు తానికి మత్తిల్లిన తేటిమొత్తంబులన్ గెలిచి
 చిగురుజొంపంబుల నెడగలుగ గడియుచు ముఱియుచుండ రాక్షస
 వరులు గనుంగొని.

304

సీ. అవుగదే లావణ్య మవుగదే మాధుర్య
 మవుగదే సతి సనయావనాంగి
 యెటునుండి వచ్చితి వేమి యిచ్చెంచెను
 సీనామ మెయ్యెది నీరజాక్షి
 యమర గంధర్వ సింధాసుర చారణ
 మనుజకన్యలకు నీ మహిమ గలదె
 పొగిచిత్తేంద్రియపరిణామదాయయై
 నిర్మించె బోవిధి నిన్నుగరుణ

తే. వనిత గళ్యపుసంతతివార మేము
 భ్రాతలము సురలకు నిడపొరుషులము

జ్ఞాతులకు మాకు సేకారసంగతులకుఁ
బాలుదీక్షని యర్థంబు బంచి యిమ్ము.

305

క. సభ యైయుండెన మిదట

మభయంబున వచ్చుకొలది నమృతంబును నీ

విభరాజగమన తప్పక

విభజంపు విపక్షపక్షవిరహితమత్తినై.

306

న. అని మందలించిన దైత్యులం గని మాయాయవతీరూపుండగు

హరి తనవాడి వాలు జూపుటంపటలవలన వారిల ¹తాలుముల

నగలించి చిఱునగవు లెగయ మొగమెత్తి యిట్లనియె.

307

క. సుందరులగు పురుషులఁ గని

పొందెడు నాయందు నిజము వృత్తెనె మీకున్

బృందారకరిపులారా!

చెందరు కామినుల విశ్వసింపరు పెద్దల్.

308

క. పలుకులు మధురసధారలు

దలఁపులు నానాప్రకార దావానలముల్

సెలుములు సాలావృకములు

సెలువల సమ్ముటలు వేదసిద్ధాంతములే.

309

క. నా సేర్పుకొలది మీకును

మానుగ విభజించి యిత్తు మానుడు శంకం

గానిం డనవుడు నిచ్చిరి

దాసవు లమృతంపుఁ గడవఁ దరుణీమణికిన్.

310

క. ఆశ్చంత్రాలోకనములు

నాశీతలభాషనములు నాలాలితముల్

రాశిపరంపర లగుచుం

బాశములై వారినోళ్ళి బంధించె నృపా !

311

వ. ఇట్లు సుధాకలశంబు కేల నందికొని మందస్మితభాషణంబుల సుం

దరిరూపుం డగు ముకుందుండు మేలుగీడనక మేనుఁ బంచి

యిచ్చిన లైతింగున నంగీకరించుట కర్తవ్యం బనవుడు నగుం గాక
యని సురాసురదైత్యదాననసమూహం బుపవసించి కృతస్నానులై
హోమంబు లాచరించి విపులకు గోభూహిరణ్యాదిదానంబులు
సేసి తదాశీఃప్రవచనంబులు కైకొని ధవళపరిధానులై గంధ
మాల్యధూపదీపాలంకృతం బగు కనకరత్నశాలామధ్యంబునఁ
బ్రాగగ్రకుశపీఠంబులం బూర్వదిశాభిముఖులై పంక్తులుఁగొని
యున్న సమయంబున.

312

క. శ్రోణీభరకుచయుగభర
వేణీధరములను డస్సి వివిధాధరణ
క్వాణ యయి యవిద వచ్చెను
బాణిసరోజమున నమృతభాండముఁ గొంచున్.

313

క. భాసురకుండలభాసిత
నాసాముఖకర్ణ గండనయనాంచలమై
శ్రీసతి యగు సతిఁ గని దే
వాసురయూధంబు మోహమందె నరేంద్రా!

314

వ. అప్పడు.

315

క. అసురుల కమృతము వోయుట
వోసఁగదు పాములకుఁ బాలు వోసిన మాడ్కిన్
దొసఁ గగు నంచును వేటొక
డెసఁ గూర్చుండంగఁ బెట్టె దేవాహితలన్.

316

వ. ఇట్లు రెండుపంక్తులుగా నేర్పరచి.

317

సీ. వేగిరపడకుడీ వినుడు దానవులార !

తడవు సేయకవత్తు దైత్యులార !

యటుప్రక్కఁ గూర్చుండుఁ డని కన్ను లల్లార్చి

చనుగవపయ్యెద జాఱదిగిచి

వదినె మఱిందుల వావుల్కల్పించి

మర్మంబు లెడలించి మఱుగుసేసి

మెల్లనినగవుల మేనులు మఱిపించి

కడుజాణమాటలఁ గాకుపఱచి

ఆ. యసురవరుల నెల్ల నడకించి సురలను

దడపు సేయవలదు ద్రావుఁ డనుచు

వచ్చుకొలది నమృతవారి విభాగించెఁ

దరుణి దివిజులెల్లఁ దనిసిపొగడ.

318

వ. అయ్యవసరంబున.

319

సీ. మనకు వేల్పులకును మందట లేకుండఁ

బంచి పెట్టెదనని పడఁతి పూనెఁ

దా నేలతప్పును తప్పదు తరళాక్షి

గాక రమ్మనుచు వేగంబ చీర

మఱుమాట లాడదో మఱిచూడకుండునో

చనుగవఁ గప్పనో చాలుననుచు

నొండాడఁ గలుగుచు యొక్కింత సొలయునో

మనయెడఁ గందునో మగువ యనుచు

అ. నెలతఁ చూడ్కి-గముల నీరై కరంగుచుఁ

బ్రణయభంగభీతి బద్ధులగుచు

నూరకుండ్రుగాని యువిద తే తెమ్మని

యడుంగ జాలరైరి యసురనరులు.

320

వ. అప్పడు.

321

మ. అమరవ్రాతములోనఁ జొచ్చి దివిజుండై ¹రాహు ²ప్రీయాపపా

నము సేయంగని చంద్రభాస్కరులు సన్నలోసేయ నారాయణుం

డమరాఠాతిశిరంబు చక్కహతీఁ దున్నాడెన్ సుధాసిక్తమై

యమరత్వంబును జెందె మూర్ధముఁ దదన్యంగంబు నేలంబడెన్.

ఆ. అజుడు దానిశిరము నంబరవీధిని,

గ్రహముసేసిపెట్టి గారవించె

వాడు పర్వములను వైరంబు దప్పక
భాసుచంద్రములను బట్టుచుండు.

323

క. ఒకబొట్టు జిక్కకుండగ
సకలసుధారసము నమరసంఘంబులకుం
బ్రకటించి పోసి హరి దన
సుకరాకృతి దాల్చె నసురకూరులు బెగడక.

324

మ. అమరుల్ రక్కసులుం బ్రయాసబలసత్త్వార్థాభిమానంబులన్
సములై లబ్ధవికల్పులైరి యమరుల్ సంశ్రేయముం బొంది ర
య్యమరాదుల్ బహుమఃఖముల్ గనిరి తామత్యంతదోర్లత్వలై
కమలానన్ శరణంబువేడని జనుల్ కల్యాణసంయుక్తులే.

325

౧౦ అధ్యాయము.

దేవాసురయుద్ధము.

క. దానవు లమృతము ద్రావం
బూని పయోరాశి ద్రచ్చి పొగిలిన మాడ్కిన్
శ్రీనాథపరాఙ్ముఖు లగు
హీనులు మౌండంగం జూల రిష్టానంబుల్.

326

క. శోధించి జలధి నమృతము
సాధించి నిలింపవైరి చక్షుర్గతులన్
రోధించి సురల కడి హరి
బోధించి ఖగేందున్ నెక్కి పోయె నరేంద్రా!

327

క. శుద్ధముగ సురల కమృతము
సిద్ధించిన నసురవరులు సిడిముడిపడుచుం
గుడ్డులు నానాయుధన
న్నడ్డులు నయి యుద్ధమునకు నడచిరి బలిమిన్.

328

క. ధన్యులు వైరోచనిశత
మన్యుప్రముఖులు మదాభిమానులు దమలో

నన్యోన్యరణము ¹బాహు

సిన్యాసంబులను బేర్చి చేసిరి కడిమిన్.

329

మ. అరుదై కామగమై మయాసురకృతం బై లోకితాలోక్యమై
వరశస్త్రాస్త్రసమేతమై తరశమై వైహాయసంబై మహా
సురయోధాన్వితమైన యానమన సంశోభిల్లె బూర్ణేందుసు
స్థిరకాంతిన్ బలిచామరధ్వజచమూదీప్తస్థితిన్ ముందటన్. 330

వ. మఱియు నముచి శంబర బాణ ద్విమూర్ధ కాలనాభ శకుని జంభా
యోముఖ ప్రహేతి హేతి భూతసంత్రాస హయగ్రీవ కపిలేంద్ర
లోత్కల మేఘదుంధుభి మయ త్రిపురాధిప విప్రచిత్తివిరోచన
వజ్రదంష్ట్రతారకారిష్టారిష్టనేమిశుంభనిశుంభ శంకు శిరః ప్రము
ఖులను, బాలోమకాలకేయులును, నివాతకవచప్రభృతులును,
దక్షిణ చండయోధులును గూడికొని యరదంబులం దురగంబుల
మాతంగంబుల హరిణంబుల హరి కిరి శరభ మహిష గవయ ఖడ్గ
గండభేరుండ చమరీ జంబుక శార్దూల గోవృషాది మృగంబులను,
గంక గృధ్ర కాక కుక్కుట బక శ్వేచ హంసాని విహంగంబులను,
దివి తిమింగిలాది జుచరంబులను, నరులను, నసురసురనికరవికృత
విగ్రహరూపంబులగు జంతువులను నారోహించి తమకు నశియా
లంబులగు గొడుగులు పడగులుజోడుఁ గైదువులు పక్కెరలు
బొమిడికంబులు మొదలగు ²హేటుముల్లాయితంబుగఁ గైకొని వేటు
వేటుమొనలై విరోచననందనుండగు బలిముందట నిలువంబడిరి.
దేవేంద్రుండును నైరావతారూఢుండై నైశ్వానర వరుణ వాయు
దండధరాద్యనేకనిర్జరవాహినీనందోహంబునుఁ దాను నెదురుపడి
పిఱుతివియక మోహరించె నట్లు సంరంభసన్నాహసముత్సా
హంబుల రెండుఁడింబుల వారునుం బోరాడు వేడుకల మీఁటగు
మాటల సందశించుచున్న సమయంబున. 331

సీ. వజ్రదంష్ట్రాంచితవృజనంబులును బర్హ
చామరంబులు సితచ్ఛత్రములును

¹హస్తములందు భిన్నములగుచుట ²యుగసాధకములు, ఆయుధములు.

జత్యవర్ణధ్వజచేలంబులును వాత
 చలితో త్రోవోష్ణిషజాలములును
 జప్సుశ్మ నెనగు భూషణకంకణంబులు
 జండాంశురోచుల శస్త్రములును
 వివిధభేటకములు వీరమాలికలును
 బాణపూర్ణములైన తూణములును

ఆ. నిండి పెచ్చురేగి నిర్జరాసురవీర
 సైన్యయుగ్మకంబు సాలనొప్పె
 గ్రాహతతులతోడఁ గలహంబునకు వచ్చు
 సాగరములభంగి జనవరేణ్య!

332

క. భేరీభాంకారంబులు
 వారణశ్రీంకారములును వరహరిహేషల్
 భూరిరథసేమిరవములు
 ఘోరములై పెల్లగించెఁ గులశైలములన్.

333

వ. ఇవ్విధంబున నుభయబలంబులును మోహరించి బలితో నిందుం
 డును దారకునితో గుహుండును హేతితో వరుణుండును బ్రహ్మ
 తిలో మిత్తుండును గాలనాభునితో యముండును మయూనితో
 విశ్వకర్మయు శంబరునితోఁ ద్వష్టయు విరోచనితో సవితయు
 నముచితోఁ బరాజితుండును వృషపర్వునితో నశ్వీదేవతలును
 బలిసుతబాణాదిపుత్రశతంబులతో సూర్యుండును రాహువుతో
 సోముండును బులోమునితో ననిలుండును శుంభనిశుంభులతో
 భద్రకాళీదేవియు జంభునితో వృషాకపియును మహిషునితో
 విభావసుండును నిల్వలవాతాపులతో బ్రహ్మపుత్రులును దుర్మర్ష
 ణునితోఁ గామదేవుండును నుత్కలునితో మాతృకాగణంబును
 శుక్రునితో బృహస్పతియు నరకునితో శనైశ్చరుండును నివాత
 కవచులతో మరుత్తులును గాలేయులతో వసువులు నమరులును
 జాలోములతో విశ్వేదేవగణంబును గోధవశులతో రుద్రులును
 నివ్విధంబునం గలిసి పెనంగి ద్వంద్వయుద్ధంబు సేయుచు మఱియు

రథికులు రథికులను పదాతులు పదాతులను వాహనారూఢులు
 వాహనారూఢులనుం దాకి సింహనాదంబులు సేయుచు నట్టహా-
 సంబులిచ్చుచు నాహ్వనంబులొసంగుచు నన్యోన్యతీరస్కారంబులు
 సేయుచు బాహునాదంబుల విజృంభించుచుఁ బెనుబొబ్బల
 నుబ్బిలేగుచు హుంకరించుచు నహంకరించుచు ధనర్థుణంబులఁ
 1డకరించుచు శరంబుల నాటించుచుఁ బరశువుల నఱుకుచుఁ
 జక్రింబులం జెక్కుచు శక్తులం దునుముచుఁ గళలం బెట్టుచుఁ
 గుఠారంబులఁ బొడుచుచు గదల నడుచుచుఁ గరంబులఁ బొడు-
 చుచుఁ గరవలంబుల వ్రేయుచుఁ బట్టిసంబుల నొంచుచుఁ
 బ్రాసంబులం ద్రొంచుచుఁ బాశంబులం గట్టుచుఁ బరిఘంబుల
 మొత్తుచు ముసలంబుల మోడుచు ముద్గరంబుల రుఢిపించుచు
 ముష్టివలయంబుల ఘట్టించుచుఁ దోమరంబుల నుఱుముచు శూలం
 బులఁ జమ్ముచు నఖింబులం జేరుచుఁ దర్జునైలంబుల ఊర్వుచు
 నుల్ముకంబులం జూడుచు నీట్లు బహువిధంబులం గలహవిహా-
 రంబులు నలుపు నవసరంబున భిన్నంబులైన శిరంబులును విచ్చి-
 న్నంబులైన కపాలంబులును వికలంబులైన కపోలంబులును జిక్కు-
 వడిన కేశబంధంబులును భగ్నంబులైన దంతంబులును గృత్తంబు-
 లైన భుజంబులును ఖంఠితంబులైన కరంబులును విదళితంబులైన
 మధ్యంబులును వికృతంబులైన వదనబింబులును వికలంబులైన
 నయనంబులును విక్షీరంబులయిన కణ్ఠంబులును విశీర్ణంబులైన
 నాసికలును విఱిగిపడిన యూరుదేశంబులును విసదధులయిన పదం-
 బులునుఁ జరిగిన 2కంకటంబులును రాలిన భూషణంబులును
 వాల్చిన కేతనంబులును గూలిన ఛత్రంబులును మ్రగ్గిన గజం-
 బులును నుగ్గయిన రథంబులును నుఱుమైన హయంబులునుఁ
 జిందఱవందఱలైన భటసమూహంబులును నొఱలెడు కొఱపాణిం-
 బులును బొఱలెడు మేనులును నుబ్బియాడెడు భూతంబులును
 బాటెడు రక్తప్రవాహంబులును గట్టలుగొన్న మాంసంబులును

నెగసి తిరిగెడి కబంధంబులునుఁ గలకలంబులుసేయు కంకగృధ్రాది
విహంగంబులు నయి యొప్పు న పో రతి ఘోరంబయ్యె నప్పుడు.

శా. నాకాధీశుఁ బదింట మూట గజమున్ నాల్గింట గుఱ్ఱంబులన్
ఏకాస్త్రంబున సారథిం జొనిపె దైత్యేంద్రుండు దా నాక స
ల్లోకాధీశుఁడు ద్రుంచి యన్నిటిని దోడ్చో నన్నిభల్లంబులన్
రాకుండన్ రిపువర్గముం దునిమె గీర్వాణారి యగ్గింపగన్. 335

సీ. తన తూపులన్నియుఁ దరమిడి శక్రండు
నఱికిన జోదు విన్ననువు మెఱసి
బలి మహాశక్తిచేఁ బట్టిన నదియును
నతఁడు ఖండించె నత్యద్భుతముగ
మఱి ప్రాసశూలతోమరములు గైకొన్న
దోడ్చోడ నవియును దునిమి నైచె
నంతటఁ బోక యెయ్యది వాఁడు సాగించె
దొడరి తా నదియును దురుముసేసె

ఆ. ననురభర్త విరఘుఁడై తన పగఱకు
నాఁపఁబడక వివిధకపటవృత్తి
నేర్చు మెఱసి మాయ నిర్మించె మిఁటను
వేల్పుగములు సూచి వెఱఁగుపడఁగ. 336

వ. ఇట్లు దానవేంద్రునిమామూలశేషవిధానంబున సురానీకంబులైన
బర్హతంబులు వడియె. దావాగ్నిదండవ్యామానతరువర్షంబులు
గఱిసె. 1 సటుంకశిఖరనికరశిలాసారంబులు గప్పె. మహారగ
దండశూకంబులు గఱచె. వృశ్చికంబులు మీఱె వరాహవ్యాఘ్ర
సింహంబులు గదిరి విశళింపన్ దొరకొనియె. ననగజంబులు మట్టి
మల్లాడం జొచ్చె. శూలహస్తలు దిగంబులు నై రండు రండు
బలురక్కసులు శతసహస్రసంఖ్యలు భేదనచ్ఛేదనభాషణంబులాడం
దొడంగిరి. విక్రమవదనులు గదాచండభారులు నాలంబిత కేశభారులు

1 టంకములమట్టి (నొడి) కొనల సమాములుగల రాళ్ల మొక్క. వర్షము.
ఇటుంకముగా పత్తి, కానియు, లేక నొడ్డ యని చెప్పవలయును.

విపాశులు నై యనేక రాక్షసవీరులు పోసీకు పోసీకుడు తునుము
తునుముం డని వెను తగిలిరి. పరుషగంభీరనిర్ఘాతసమేతంబులయిన
జీమూతసంఘాతంబులు వాతాహతంబులై యుప్పత్తిల్లిన నిష్పల
కుప్పలు మంటలు ప్రోవులుం గురిసె. మహాపవనవిజృంభితంబైన
కార్చిచ్చు ప్రళయానలంబుచండంబునం దరికొనియె. ప్రచండ
జంఘానిలప్రేరితసముత్తంగతరంగవర్తభీషణంబయిన మహారణ్ణ
వంబు సెలియలికట్ట దాటి వెల్లి విరిసిన ట్లమేయంబు యుండె,
ఆసమయంబునం బ్రళయకాలంబునుంబోలె మిన్ను మన్నును
రేయంబగు నెఱుంగ రాదయ్యె. అయ్యవసరంబున. 337

క. ఆ యసురేంద్రుని బహుతర

మాయాజాలంబులకును మా టెఱుంగక వ

జ్ఞాయుధముఖరాదిత్యు ల

పాయంబున బొంది చిక్కువడిరి నరేంద్రా!

338

వ. అప్పుడు.

339

క. ఇ య్యసురులచే జక్కితి

మెయ్యది దెరు వెందు జొత్తు మిటు వొలయగదే

యయ్యా! దేవ! జనార్దన!

కుయ్యో కుయ్యో యటంచు గూయిడి రమరుల్.

340

వ. అని మొఱి యిడు నవసరంబున.

341

మ. విహగేంద్రాశ్వనిరూఢుడై మణిరమావిభ్రాజితోరస్కుడై

బహుశస్త్రాస్త్రమహాభుజాకలితుడై భాస్వత్కిరీటాదిదు

స్పహుడై నవ్యపిశంగచేలధరుడై సంపుల్ల పద్మాక్షుడై

విహితాలంకృతితోడ మాధవుడు దా వేంచేసె నచ్చోటికిన్. 342

చ. అసురుల మాయ లన్నియును నబ్బదళాక్షుడు వచ్చి నంతటన్

గసిబిసియై ¹నిరర్థమయి గ్రక్కునఁ బోయెను నిద్రనొంది సం

తసమున మేలుకొన్నగతిఁ దాల్చి చెలంగిరి వేల్పు లందఱుం

బస సెడకే లయుండు హరిపాదపరిష్కృతిసేయ నాపదల్. 343

వ. అయ్యోడ.

344

ఆ. కాలనేమి ఘోర కఠీరవము నెక్కి
తార్జ్యశీరము శూలధారఁ బొడువ
నతని పోటుముట్టు హరి గేల నంకించి
దానఁ జావఁ బొడిచె దైత్యవరుని.

345

క. పదపడి మాలిసుమాలులు

బెదరించినఁ దలలుఁ ద్రొంచె బృథఁచక్రహతిఁ
గదఁ గొని గరుడుని టెక్కలు
సెదరించిన మాల్యవంతు శిరమున్ వ్రేసెన్.

346

౧౧ అధ్యాయము

వ. ఇట్లు పరమపురుషుండగు హరికరుణాపరత్వంబునం బ్రత్యుపలబ్ధ
మనస్కులైన వరుణవాయువానవప్రముఖులు పూర్వంబున నెవ్వ
రెవ్వరితోఁ గయ్యంబు సేయుదుదు వారు వారలం దలపడి
నొప్పించి రయ్యవసరంబున.

347

క. బాహుబలంబున నిందుగిడు

సాహసమున బలిని గెలువ సమకట్టి సము
త్సాహమున వజ్ర మెత్తిన
హాహానినదంబు సేసి రఖిలజనములున్.

348

వ. ఇట్లు సముద్యతభిదురహస్తం ధై యిందుగిండుఁ దనపురోభాగంబు
నం బరాక్రమించుచున్న నిరోచననందను నుపలక్షించి యిట్లనియె.

మ. జగతిఁ వైరి మొఱంగి గెల్పుటదియ్యశౌర్యంబె ధైర్యంబె తా
మగవాడయ్యును దన్నుఁ దానెఱింగి సామర్థ్యంబునుం గల్గియున్
బగవానిం గని డాగెనేని మెయి సూపం జాలఁజేసిం గటా
నగరే బంధులు దిట్టరే బుధులుఁ గన్యల్ గూర్తురే దానవా! 350

శా. మాయల్ సేయఁగ రాదు పో నగవులేమాతోడి పోరాటముల్
దాయా! చిక్కితి వ్రక్కలించెద వఱి 1దంభోభిధారాహతిఁ

నీయిష్టారములెల్లఁ జూడుము వెసన్ నీహారలం గూడుకో
నీయాటోపము నిర్జరేందుగఁ డడఁచున్ నేడాజిలో దుర్మతి! 351

వ. అని యుపాలంభించిన విని విరోచననందనుం డిట్లనియె. 352

శా. నీవే పోటరివే సురేంద్రతెగడన్ నీకేల గెల్పోటముల్
లేవే యెవ్వరిపాలఁ బోయినవి మేల్గిడుల్ విరించ్యాదులుం
ద్రోవంజాలుదు రెవ్విధానమున సంతోషింప శోకింప నా
దైవం బేమి కరస్థలామలకమే దర్శింపులుం బాడియే. 353

ఆ. జయము లపజయములు సంపదలాపద
లనిలచలితదీపికాంచలములు
చంద్రకళలు మేఘచయములు దరఁగలు
మెఱుఁగు లమరవర్మ! మిట్టిపడకు. 354

వ. అని యిట్లాక్షేపించి. 355

క. వీరుఁడు దానవనాథుఁడు
నారసముల నిందు) మేన నాటించి మహా
ఘోరాయుధకల్పము లగు
శూరాలాపములు సెవులఁ జొనికెన్ మరలన్. 356

వ. ఇట్లు తథ్యవాదియైన బలిచే నిరాకృతుండై. 357

క. శత్రువు నాక్షేపంబునఁ
1దోత్రాహతగజముభంగిఁ ద్రుళ్లుచు బలి నా
వృత్తాగి వీచివైచిన
గోత్రాకృతి నతఁడు నేలఁ గూలె నరేంద్రా! 358

క. చెలికాని పాటుఁ గనుఁగొని
బలిసఖఁడగు జంభుఁ డతులబాహుశక్తిం
జెలితనము సాలనెఱపుచు
నిలునిలు మని వీడక దాఁకె నిర్జరనాథున్. 359

క. పంచాననవాహనుడై
చంచద్గద జంభుడై త్తి శైలారిని దా
కించి సురేభంబును నొ
ప్పించి విజృంభించి యార్చి నేర్చెం గడిమిన్. 360

క. వీక సెడి ఘనగదాహతిఁ
దోడయు గదలింపలేక దుస్సహషీక్ష
మోడరిలఁ బడియె నేలను
సోఁ కోర్వక దిగ్గజంబు సుశివశి గొంచున్. 361

వ. అయ్యెడ. 362

క. సారథి వేయిహయంబుల
తే రాయితపరచి తేర దేవేంద్రుడు దా
నారోహించెను దైత్యుడు
దారత మాతలిని శూల ధారం బాశిచెన్. 363

ఆ. శూలనిహతి నొంది స్రుక్కక యార్చిన
సూతు వెటవకంచు సురవిభండు
వానిశిరముఁ దునిమె వజ్రఘాతంబున
దైత్యసేనలెల్ల దల్లడిల్ల. 364

చ. చని సురనాథుచే గలన జంభుడు సచ్చుట నారదుండు సె
ప్పిన విని వానిభ్రాతలు గభీరబలాధికుఁ డాబలుండు పా
కనముచు లాపురందరునిఁ గాంచి ఖరోక్తులఁ దూలనాడుచున్
ఘనజలధారలన్ నగముఁ గప్పిన చాడ్పునఁ గప్పి రమ్మలన్. 365

సీ. విబుధలోకేంద్రుని వేయుగుఱ్ఱంబుల
నన్నికోలల బలుఁ డదరనేసె
నిన్నూట మాతలి నిన్నూట రథమును
నారీతి నింద్రు ప్రత్యంగకమును
వేధించె బాకుండు వింటవాఁ డత్రుంబు
తేయుటఁ దొడుగుట యెఱుంగరాదు

కనకపుంఖంబుల కాండంబు లొక పది

యేనింట నముచియు నేసి యార్చె

ఆ. బలిమి నిట్లు ముగ్గురు పగవాని రథసూత

సహితు ముంచి రత్నజాలములను

వనజలోక సఖుని వానకాలంబున

మొగిలుగములు మునుగ ముంచునట్లు.

366

వ. అయ్యవసరంబున.

367

మ. అమరా రాతుల బాణజాలముల పాలై పోయి తే చెల్ల రే

యమరాధీశ్వర! యంచు ఖిన్నతరులై యంభోధిలోఁ జంచల
త్వమునం గుంకు వణిగనంబులక్రియన్ దైత్యాధిపత్యాహమ
ధ్యమునం జిక్కిరి వేల్పులందఱు విపద్ధానంబులం జేయుచున్.

శా. ఓహో! దేవతలార! కుయ్యడకుఁ డే నున్నాడ నం చంబుభృ

ద్వాహుం డాశరబద్ధపంజరము నంతం జించి లేజంబునన్

వాహోపేతరథంబుతోడ వెలికిన్ వచ్చెన్ నిశాంతోల్లస

న్మాహాత్మ్యంబునదూర్పునంబొడుచు నామార్తాండుచందంబునన్.

వ. ఇట్లు వెలువడి.

370

చ. విఱిగిన సేనఁ గాంచి సురవీరుఁ డొహో యని బిట్టు చీరి కృ

మ్మఱు బురికొల్పి పాకబలమ స్తకముల్ నిశితాస్త్రధారలన్

నెఱసినతీక్షణవజ్రమున నేలకు వ్రాలెను వానిచుట్టముల్

వెఱచిరి తచ్చమూపతులు విహ్వలులై చెడి పాటి రార్తితోన్.

వ. అప్పుడు నముచి నిలువంబడి.

372

మ. తనచుట్టంబులఁ జంపె వీడనుచు నుద్యతోక్రధశోకాత్ముడై

కనకాంతంబును కనశృసారమయమున్ ఘంటాసమేతంబునై

జనదృగ్దస్సహ మైన శూలము నొగిన్ సారించి వైచెన్ సురేం

దుగ్నిపై దీన హతుండవౌదని మృగేంద్రుం బోలి గర్జించుచున్.

1 మేఘవాహనుడు (ఇంద్రుడు), 2 బంగారపుపాన్నగలది. 3 ఇనుముచేజేయఁబడినది.

శా. ఆకాశంబున వచ్చుశూలమును జంభారాతి ఖండించి నా
నాకాండంబుల వానికంతము దెగన్ దంభోళియున్ వైచె; న
స్తోకేంద్రాయుధమున్ సురారిగళముం ద్రుంపంగ లేదయ్యె వాఁ
డౌకంపింపక నిల్చె దేవవిభుఁ డత్యాశ్చర్యముం బొందఁగన్.

వ. ఇట్లు నిలిచి యున్న నముచిం గనుంగొని వజ్రంబు ప్రతిహతం
బగుటకు శంకించి బలభేది దనమనంబున. 375

సీ. కొండలఱెక్కలు ఖండించి వైచుచో
వజ్ర మెన్నడు నింత వాడిసెకదు
వృత్తాసురాదుల విదళించుచో నిది
దిరుగ దెన్నడు పనిఁ దీర్చికాని
యింద్రుండఁ గానొకో యేను, దంభోళియుఁ
గాదొకో యిది ప్రయోగంబు సెడెనొ
దనుజాధముడు మొన తాఁకుఁ దప్పించెనో
భిదురంబు నేడేల బెండువడియె

ఆ. ననుచు వజ్ర వగవ నార్ద్రశుష్కంబులఁ
జావకుండఁ దపము సలిపె నీతఁ
డితర మెద్దియెన నింద్ర ప్రయోగింపు
వైశ మనుచు దివ్యవాణి పలికె. 376

వ. ఇట్లు దేశించిన దివ్యవాణిపలుకు లొకర్లించి పురందరండు.

ఆ. ఆత్మబుద్ధిఁ దలచి యార్ద్రంబు శుష్కంబు
గాని సాధనంబు 2 ఘేన ముచుచు
సది యమర్చి దాన నమరులు మెచ్చంగ
నముచిరముఁ ద్రుంచె నాకవిభుఁడు. 378

వ. అయ్యవసరంబున. 397

సీ. పురుషూతు సింగ్గించి పుష్పాంజలులు నేసి
మునులు దీవించిరి ముదముతోడ,

1 తడిసినదానిచేత, ఎండైనదానిచేత. 2 నులుగు లే నుతించి

గంధర్వముఖులు ఘనలు విశ్వావసుఁ
 డును బరావసుఁడు నింపెనయఁ బో,
 రషరాంగనాజను లాడిరి, దేవతా
 దుందుభలును మోసె, దుర యుగోస
 వాయువహ్నికృతాంతవరణాదులును బ్రతి
 ద్వంద్వలఁ గెల్చి రుద్ధండవృత్తి

తే. నల్పమృగముల సింహంబు లట్లతోలి
 రమరవర్యులు దనుజుల నదటువాయ
 నజుడు పుత్రైర నారదుఁ డరుకుఁడెంచె
 దైత్యహరణంబు వారింప ధరణినాథ! 350

వ. వచ్చి గ రలకు నారదుం డిట్లనియె. 351

శా. సిద్ధించెన్ సురలార! మీకమృతమున్ శ్రీనాథసంప్రాప్తులై
 వృం బొందితి కెల్లవారలను విశ్వేశుల్ మృతించొంది రీ
 యుద్ధంబేటికి నింకఁ బాలుఁ బనితె దోహో పురేయంచు సం
 బద్ధాలాపములాడి మాన్చె సులం బొండవ్యవంశాగ్రణీ! 352

వ. ఇట్లు నారదవచననియుక్తులై రాక్షసులతోడి సంగ్రామంబు
 సాలించి సకలదేవముఖులును క్రిదివిష్టపంబునకుం బనిరి. హత
 క్షేమైన దైత్యదానవులు విషణ్ణులైన బలిం దోడ్కొని పశ్చిమ
 శిథిరంబుఁ జేరిరి. విధ్వంసమానకంఠరులై విన్నదేహులగు
 య మిసీచరులనెల్లను శుక్రుండు మృతసంజీవని యైన తన విద్య
 పెంపునం జేసి బ్రదికించె. బలియను భార్గవానుగ్రహంబున విగత
 శరీరవేదనంజై పరాజితుండయ్యును 4లోకకాలవిచక్షణుం డగు
 టంజేసి దుఃఖపడక యుండెనని చెప్ప రాజునకు శుకుం డ్లినియె.

1 శత్రువులను 2 'బాగు' అవ్యయము 3 స్వర్గము 4 లోకమునకి, కాలమునకు
 గల సంబంధమునుగూర్చిన వివేకముగలవాఁడు.

౧౨ అధ్యాయము

సీ. కైలాసగిరిమీఁద ఖండేందుభూషణం
 డొకనాఁడు గొలువున నున్నవేళ
 నంగనయై విష్ణుఁ డసురుల వంచించి
 సురలకు నమృతంబు ¹నూఱులిడుట
 విని దేవియును చాను వృషభేంద్రగమన్తుడై
 కడువేడ్క భూతసంఘములు గొలువ
 మధుసూరనుండున్న మందిరంబున కేగి
 పురుషోత్తమునిచేతఁ బూజవడసి

తే. తానఁ గూర్చుండి పూజించె దనుజునైరి
 గుశలమే మీకు మాకును గుశలమందు
 మధురభాషల హరిమీద మైత్రినెఱసి
 హరుఁడు పవ్వా ²జూచి యిట్లనియె బ్రీడి.

384

సీ. దేవ జగన్మయ బేవేర జగదీశ
 కాలజగద్యౌపకస్వరూప
 యఖిలభావకులకు నాత్మయు హేతువు
 నైన యీశ్వరుఁడ వాద్యంతులకు
 మధ్యంబు బహియును మఱిలోపలయు లేక
 పూర్ణమై యమృతమై భూరిత్య
 మానంద చిన్మాత్ర మవికార మాద్య మ
 నన్య మశోకంబు నగుణ మఖిల

తే. సంధనస్థితిలయమూలసంభకంబు
 నైన బ్రహ్మంబు నీన నీయ ఘ్రిముగము
 సుభయసంగవిప్రులై యున్న మునులు
 గోరి కైవల్యకాయులై కొల్లు రెపుడు.

385

1. మాలవజాట 2. పుచ్చము నెయుట (దేదలివేయుట).

సీ. భావించి కొందఱు బ్రహ్మాంబు నీవని

తలపోసి కొందఱు ధర్మమనియు:

ఒచ్చించి కొందఱు సదసదీశ్వరుడని

సువి గొండఱు శక్తి సహితుడనియు:

జింతించి కొందఱు చిరతరుం డవ్యయు:

జాత్యంత్రుండు పరుం డధికుం డనియు:

దొడరి యూహింతురు తుది నద్యయద్యయ

నదనద్విప్లవసంశ్రయిండు వీవు

తే. తలఁప నొక్కొంత వస్తుభేదంబుఁ గలఁచె

కంకణాదులు ఒసిడి యొక్కటియకాదె

కడలు పైకెక్కిన వార్ధియొక్కటియకాదె

భేదమంచును నిను వికల్పింపవలదె.

386

సీ. యద్విలాసము మరీ చ్ఛాదు లెఱుంగరు

నిత్యుడిచైయున్న నేను నెఱుంగ

యస్మాయ నంధులై యమరాసురాదులు

వనరెడ రేటయున్న వారి తెంత

యేరూపమునఁ బొంద కేపారుదువు నీవు

రూపివై సకలంబు రూపునేయ

రక్షింపఁ జెఱుపఁ గారణమైన నచరాచ

రాఖ్యమై విలసిల్లు దంబరమున

తే. ననిలుఁ జేరీతి విహరించు నట్ల నీవు

గలసి వర్తింతు సర్వాత్మకత్వమొప్ప

జగములకు నెల్లబంధమోక్షములు నీవ

నీవ సర్వంబుఁ దలపోయ నీరజాక్ష!

387

మ. ఘనతన్ నీమగపోడుముల్ పలుమఱుం గన్నారఁ గన్నారము

న్నినువిన్నారము; చూడ మెన్నడును మున్ నీయాడుఁ జందంబు; మో

హిని నై ష్టైత్యులఁ గన్నుఁ బ్రామి యమృతం బింద్రాదిదేవాలి కి
చ్చిననీరూపముఁ జూపుమా కుతకముం జిత్తంబునం బుట్టెడిన్. 388

క. మగవాడ వయ్య జగములఁ

దగిలించి చిక్కులను బెట్టు దంటకు నీకున్

మగువతనంబున జగములఁ

1 దగులము బొందింప నెంత దడవు ముకుందా!

389

వ. అని పలుకుచున్న శూలపాణిచే నషేషితుండై విష్ణుండు భావగం
భీరం బగు నవ్వు నివ్వఁగిల్ల నవ్వామదేవున కిట్లనియె. 390

శా. శ్రీకంఠా! నిను నీవ యేమచకుమీ చిత్తంబు రంజించెదన్
నాకద్యేషుల డాగుఁరించుటకు నై నాఁ డేను గైకొన్నకాం
తాకారంబు * 2 దగద్విమోహనము నీకై చూచెదే జూపెదం

♦ గైకో నర్హములండు కాముకులు సంకల్పప్రభావంబులన్. 391

హరి దసమోహనీహపంబుచే నీశ్వరుని మోహంపఁ జేయుట

వ. అని పలికి కమలలోచనం డంతర్హితుం డయ్యె. అయ్యుమా
సహితుం డయిన భవుండు విష్ణుఁడెటువోయెనో యెందుఁ జొచ్చెనో
యని దశక్షలంగలయ నవలోకించుచుండం దనపురోభాగంబున.

నీ. ఒకయెలదోటలో నొకవీధి నొకనీడఁ

గుచకుంభమాలమీదఁ కొంగుఁ దలఁగఁ

గఁబరీకాబంధంబుఁ గంపింప నుదుటిపైఁ

4 డిక్కురజాలంబులు సిక్కువడఁగ

5 ననుమానమై మధ్య మల్లాడఁ జెక్కులఁ

గర్భకుండలకాంతి గంతులిడఁగ

6 నారోహధిరమున నడుగులుఁ దడఁబడ

దృగ్గీప్తిసంఘంబు దిశలఁ గప్ప

1 చిక్కుల 'పెట్టుట' (మోహమునొందించుట) 2 లోకముల మోహపెట్టుట.
3 బాటుముడి. (కొప్ప) 4 ముగురులు. 5 అనుమానమై = ఉన్నదా లేదా యన్నట్లుండి.
6 పిఱుమల బరువుచే. * జగన్నిమజనము - అని పాఠము. అప్పుడు జగములను ముంచి
వేయునది అని యగము చెప్పవలెను. 7 "కామినాం బహుచుంతవ్యం సంకల్పప్రభవో
దయమ్" అను స్థావమున కీహాపాదము సరిపడలేదు. పాఠములు చూసవలెను.

- తే. వామకరమున జాతిన వలువఁ బట్టి
కనకనూపురయుగళంబు గల్లనంగఁ
గంకణంబుల ఝణఝణత్కార మెనఁగ
బంజిచేనాడు ప్రియంపు టింతిఁ గనియె. 393
- వ. కని మున్ను ¹మగువ మరగి నగమయిన మగవాఁ డమ్మగువ
వయోరూపగుణవిలాసంబులు దన్ను నూరింపం గనుతెప్ప వ్రేయక
తప్పక చూచి మెత్తనయన చిత్తంబున. 394
- శా. ఈకాంతాదనరత్న మెచ్చరిదోకో యీ యాశురూపంబు మున్నే
కల్పంబులయందుఁ గాన; ²మజుడీ యింతిన్ స్పృశంపంగఁ దా
లేకుం తెల్లనిజంబు వల్లభత నీ లీలావతిం జేరఁగా
నేకాంతుండుఁ గలఁడో? కీర్తిడలకు నా కీయింతి సిద్ధించునే. 395
- వ. అని మఱియుం ³జెఱుకుపిలుతుని ⁴మెఱవడిఁ దరసిన నెఱబిరుదు
వెఱంగుపడం దెఱవ మఱిమిఁకొనిన తుఱుముబిగిముడి వడలి కడలి
భుజముల మెడల నొడలనదరి చెదరిన కురుల నొసలిమృగమద
తిలకంపులసలు మసల, వినవిన నగుమొగము మెఱుంగులు దశది
శలం బసలుకొలుపఁ, జఱుగగవు మెఱయఁ, నునుఁ జెమటం దడం
బడి పులకరములు గులకరములు గొన, హృదయానందకందం బగు
కందుకంబు గరారవిందంబునం దమర్చి యక్కునం జేర్చి చెక్కున
హత్తించి చుబుకంబుమోపి చూచుకంబులంగదియించి నఖంబుల
మీటుచు మెల్ల మెల్లన ⁵గెల్లాడు కరకమలంబులం గనకమణి
వలయంబులు ఝణఝణ యనం గుచకలశంబు లొండొంటి
నొరయ నెడమఁ గుడిం దడంబడఁ గ్రమ్మననెగురఁ, జమ్ముచు
నెగురఁ జమ్మి తనకుఁదానె కొన్ని చిన్ని పన్నిదంబులు సేసికొని
బడుగునడుము బెడఁకి వడవడవడంక ⁶నెఱిఁగిరులుఁ గలయం
బడఁ దిరుగుచు తిరుగునెడఁ బెనఁకువలుగొనఁ, జెవులతోడవుల

1 ఆరవాణిఁడు 2 బ్రహ్మ యీ యింతిన్ ఇదివఱకు కల్పములందు “స్పృశంపంగ
లేకుట ఎల్లదంబు” అని అన్వయంపలసియున్నది. నడవ ‘తాన్’ అనునది వ్యవధానము
కన్పించుచున్నది. 3 మన్మథుని 4 సామగ్యమును (ధైర్యము) 5 హరించిన. (హరిగొట్టి)
6 ధ్వనించు 7 కంకణములు

రుచులు గటముల నటనములు నలుపఁ, ¹బవిరితిరిగి యొడియుచు,
 నొడిసి కెలంకుల జడియుచు, జడిసి జడనుపడక వలువ నెలవు
 వదలి దిగంబడం గట్టిలంబునఁ గాంచీకనకమణికింకిణులు మొరయఁ
 జరణకటకమ్ములు గల్లుగల్లుమఱం గరకంకణమణిగణములు
 ఘోషయ పెరుకొని యుజ్జీకిపట్టుచుఁ బట్టి పుడమిం బడవైచి పాటు
 వెంటన మింటికెగసి గెంటక కరంబునం గరంబు దిరంబు పలు
 మఱు నెగయనకుచుచు నెగయునెడం దిగంబడుతఱిని నీలంపు
 మెఱుగు గుల్లసోగవగ్గంబుల నలలువైచి రాదిగించినపగిది వెను
 కొనంగ విలోకనజాలంబులు నిగిడించుచు మగిడించుచు, గరలాఘు
 వంబున నొకటి పది నూఱు వేయిసేసి నేర్పులు వాటించుచు
 ననుచుచరణకమలరుచుల నుదయశిఖరిశిఖరతరణికరణిసేయుచు
 ముఖచంద్రచంద్రికలఁ జంద్రమండలంబులు గావించుచు నెడనెడ
 సురోజమర్గ నిర్గతచేలాంచలంబు జక్కనొత్తుచు, గవాలఫలకాలోల
 ఘర్మజలబిందుబృందంబుల నఖంకురంబుల నోసరించుచు, అరుణా
 ధరబింబఫలభ్రాంతమాగతరాజకీరంబులం జోపుచు, ముఖసురోజ
 పరిమళాస్కమత్తమఘకరంబుల నివారించుచు, మండగమనాభ్యాస
 కుతూహలాయత మరాళయుగ్మంబులకుండలంబుచు, విలాసవీక్షణా
 నందిలేమయూరమిథురంబులకు నెడగలుగుచు, బొదరిండ్ల²యీఱు
 ములకుంబోక మలంబుచు, సరసకిసలయాస్వాదకాముకకలకంశదం
 పతులకుఁ రామారమగుచు, దీగయుయ్యెలనూగుచు మాధవీ
 మండపంబులెక్కుచుఁ గుసుమ కేణుపటలంబులగుబృథ్వి వ్రాచుచు
 మకరండస్యందబిందుబృందంబు నుత్తరించుచు ³గృతకశైలంబుల
 నారోహించుచుఁ బల్ల నపీఠంబులం బఞ్చిశ్రమంబు వుచ్చుచు లతా
 సౌధభాగింబులఁ బొడసూపుచు నున్నత కేళికీన్తంభంబుల నొర
 గుచుఁ బుష్పదళభిచిత⁴వాతాయనంబులందొంగిచూచుచుఁ గమల
 కాండపాలికల నాలంబించుచుఁ జంపక గేహళీమధ్యంబుల నిలువం

1 గుండ్రముగాదిరిగి. 2 గుబురులు. 3 గుబ్బిళ్లు = గుట్టలు: పూలపుష్పాడి గుట్టలు
 పడియున్నదన్నమాట (గుబ్బలి X లు). ప్రాకచు = ఎక్కువ. లేదా సుడిదిరుగుచు. ఆన
 వచ్చు 4 విలాసార్థము విష్ణుఁడుపడిన కొండలు, 5 కిటికీలు.

బడుచుఁ గదళికాపత్త్రకవాటంబుల నుద్ఘాటించుచుఁ బరాగనిర్మిత
 1 సాలభంజకానివహంబుల నాదరించుచు మణికుట్టమంబుల మురి
 యుచుఁ జంద్రకాంతవేదికల నొలయుచు రత్నఽంజరశాఢికానివ
 హంబులకుం జనువులుసెప్పుచుఁ గోరినక్రియం జూచుచుఁ జూచిన
 క్రియ మెచ్చుచు మెచ్చినక్రియ వెఱుగుపడుచు వెఱుగుపడిన
 క్రియ మఱచుచు మఱవక యేకాంతం బగు నవ్వనాంతంబున
 ననంతవిభ్రమంబుల జగన్మోహినియై విహరించుచు నున్న సమ
 యంబున.

396

ఆ. వాలుఁగంటి వాడి వాలారుఁ జూపుల

శూలి ధైర్య మెల్లఁ గోలుపోయి

తఱలి యెఱుక లేక మఱచె గుణంబుల

నాలి మఱచె నిజగణాలి మఱచె.

397

వ. అప్పుడు.

398

ఆ. ఎగుర వైచి పట్ట నెడలేమిఁ చేదప్పి

వ్రాలుబంతి గొనఁగ వచ్చునెడను

బడఁతి వలువ వీడి పడియె మారుతహతిఁ

జంద్రధరుని మనము సంచలింప.

399

మ. రుచిరాపాంగిని వస్త్రబంధనపరన్ రోమాంచవిభ్రాజితం

గుచభారానమితం 2 గరద్వయపుటీగూఢీకృతాంగిం జల

త్కచబంధం గని మన్మథాతురత నా కంపించి శంభుండు ల

జ్జ చలింపం దనకాంత సూడఁ గదిసెం జంద్రదాస్య కేల్లమ్మికిన్.

ఆ. పదము సేర వచ్చు ఫాలాశుఁ బూడగని

చీర వీడి పడిన సిగ్గుతోడ

మగువ నగుచుఁ దరులమాటున డాఁగెను

వేల్పుతోడు నబల వెంటఁ బడియె.

401

మ. ప్రబలోద్వత్కరిణిం గరీంద్రుండు రమింపన్ వచ్చులీలన్ శివుం

డబలా! పోకుము పోకుమీయనుచు డాయం బాటి లెంగేలఁ ద

1. బొమ్మల సమూహములను, 2. రెండుచేతులచేతను గట్టికొన్న శరీరముకలది,

తక్కుబరీబంధము వట్టి సంభ్రమముతోఁ గౌఁగిళ్ళనోలాఁచె నం
తబహిప్రక్రియ నెట్టకేనిఁ గదియం దదబ్బహునిర్ముక్తయై. 402
సీ. వీడి వెన్నున నాడు వేణీభరంబుతో

జఘనభారాగత్రశాంతితోడ
మాయానధూటియై మరలి చూచుచుఁ బాటు
విష్ణు నద్భుతికర్ము వెంటఁదగిలి
యీశాను మరల జయించె మరుం డనఁ
గరిణి వెన్నును కరి కరణిఁ దాల్చి
కొండలు నేలులుఁ గొలఁచులు వనములు
దాటి శంభుఁడు ససం దన్మహాత్ము

తే. నిర్మలామోఘనిర్వంబు నేలమీఁదఁ
బడినచో టెల్ల వెండియుఁ బైకి యయ్యె
ధరణి వీర్వంబువశఁ దన్నుఁ దానెఱింగి
దేవమాయాజడత్వంబు చెలిసె హరుఁడు. 403

క. జగదాత్మకుఁ డగు శంభుఁడు
మగిడెను హరి నెఱిఁగి తనను మాహాత్మ్యమునకొ
విగోత్రపుఁ డై నిలిచెను
మగువతనం బుడిగి హరియు మగవాఁ డయ్యెన్. 404

ఆ. కాము గెలువవచ్చుఁ గొలారిగావచ్చు
మృత్యుజయముఁ గలిగి మెరయవచ్చు
నాఁడువారికిఁచూపుటంకట గెలువంగ
వశముగాదు త్రిపురవైరి కైన. 405

వ. ఇట్లు పురుషాకారంబు నహించిన హరి హరున కిట్లనియె. 406
సీ. నిఖిలదేవోత్తమ ! నీవొక్కరుఁడుదక్క

నెవ్వఁడు నామాయ నెఱుంగ నేర్పు
మానిని యైన నా మాయచే మునుంగక
ధృతిమోహితుండ నై తెలిసి తీవు

1. దేహములనఁ దెలుఁ గలిగఁ జెప్పమును (మందబుద్ధి) 2. కాల + అరి
కలమునకు శత్రువు 3. చూపుననెడి బొటమును.

కాలరూపంబునఁ గాలంబుతోడ నా

యందును సీమాయ యధనసించు

సీమాయ నన్ను జయింపనేరదు నిజ

¹మకృతాత్మలకు నెల్ల సనుపలభ్య

లే. మిపుడు సీసివ. వెంపున నెఱిగి తనుచు

సత్కరించిన సఖ్యంబు సాల నెఱిసి

దక్షతనయగణంబులుఁ దన్నుఁగొలుచు

భవుడు విచ్చేసెఁ దననిజభవనమునకు.

407

శా. సారావరము ద్రచ్చుచో గిరిసముద్యద్భారమై కచ్చపా

కారుండైన రమేశువ ర్జనము నాకరింపఁ గీ రింప సం

సారాంభోనిధిలో మఃనుంగు కుజనల్ సంశ్రేయముంబొంది వి

స్తారోదారసుఖంబుఁ తెందుదురు తథ్యంబెఱయున్ భూవరా! 408

మ. ఎలమిఁ దైత్యుల నాఁడురూపమున మోహింపించి పీయూషముం

జలితాపన్నులకున్ సురోత్తములకుం జక్కన్ విభాగించి ని

ర్మల రేఖన్ విలసిల్లు శ్రీవిభునిఁ దన్మాయావధూరూపముం

దలఁతున్ మ్రొక్కుదునాత్మలోనదురితఘ్నాంతార్కరూపంబుగన్.

౧౩ ఆ ధ్యాయము

న. అని చెప్పి శుకుం డీటనియె.

410

తే. నరవరాధీశ! యిప్పుడు నడచుచున్న

వాఁడు సప్తమమనువు వైవస్వతుండు

శ్రాద్ధదేవుండనందగు జనవరేణ్య!

పదురు నందను లెఱికిః బ్రకటలులు.

411

న. వార లిహ్వికుండును నభంగుండును ధృష్టుండును శర్వాతియు నరి

ష్ట్యంతుండును నాభాగుండును దిష్టుండును గరూశకుండును బృష

ద్ధుండును వసుమంతుండును ననువారు పదుగురు రాజులు, పురం

దరుం డనువాఁ డింద్రుం, డాదిత్యమరుదశ్వీవసురుద్రసంజ్ఞులుఁ గల

వారు దేవతలు గౌతమకశ్యపాత్రివిశ్వామిత్రజమదగ్నిభరద్వాజ

ఁసిగు లనువారు సప్తరుయు యున్నవారు. అందుఁ గశ్యపున కదితి

1 మఃనుంగులనుపలభ్య. లేక అత్తిజ్ఞానము లేనివారు.

గర్భంబున విష్ణుండు వామనరూపుండై జనియించి యింద్రదావరజుం
డయ్యె. ఇప్పు డేసు మన్వంతరంబులు సెప్పంబడియె. రాగల
మన్వంతరంబులును శ్రీహరిపరాక్రమంబునుం జెప్పెద దత్తావధా
నుండ వై విను మని శుకుం డిట్లనియె.

412

సీ. జననాథ! సంజ్ఞయు ఛాయయు ననువారు
గల రర్కునకు విశ్వకర్మ తనయ
లిరువురు నల్లభ లిట మున్న చెప్పితి
బరంగు దృతీయము బడబ యగ
సంజ్ఞకు యనుఁడును శ్రాద్ధదేవుండును
యమునయుఁ బుట్టిరి హర్ష మెసంగ
ఛాయకుఁ దపతియు సావర్ణియును శనై
శ్చరుఁడునుఁ గలిగిరి సంవరణుడు

తే. దపతి నాలింగ గైకొనఁ దా నరించి
యశ్వియుగళంబు బడబకు నవతరించె
వచ్చు నష్టమవసువు సావర్ణి వాఁడు
తపము సేయుచు నున్నాఁడు ధరణినాథ !

413

క. ఒకపరి సూచిన వెండియు
నొకపరి సూడంగ లేక యుండు సిరులకై
యొకనొకనిచేటు వేళకు
నొకఁ డొక్కఁడు మనువుఁగాచి యుండు నరేంద్రదా!

414

వ. సూర్యసావర్ణి మన్వంతరంబున సతనితనయులు నిరోహవిరజస్కా
ద్యులు రాజులును సుతపోవిరజోమృతప్రభులనువారు దేవతలును
గాఁ గలరు. గాలవుండును దీప్తిమంతుండును బరశురాముండును
దోణపుత్రుడగు నశ్వత్థామయుఁ గృపుండును మజ్జనకుండగు
బాదరాయణుండును ఋష్యశృంగండును సప్తర్షులయ్యెదరు. వార
లిప్పుడు దమతమయోగబలంబుల నిజాశ్రమమండలంబులఁ జరి
యించుచున్నవారు. విరోచననందనుండగు బలి యింద్రుండయ్యెడు
నని చెప్పి శుకుం డిట్లనియె.

415

సీ. బలి మున్ను నాకంబు బలిమి మైఁ జేకొన్న
 వామనుం డై హరి వచ్చి వేడఁ
 బాదత్రయం బిచ్చి భగవన్నిబద్ధుం డై
 సురమందిరముకంటె సుభగమైన
 సుతలలోకంబున సుసితి నున్నాఁడు
 వెత లేక యటమీఁద 1వేదగుహికి
 నాసరస్వతికిఁ దా నట సార్వభౌముఁడు
 నాఁ బ్రభు నయి హరి నాకవిభునిఁ

ఆ. బదవిహీనుఁ జేసి బలిఁడెచ్చి నిలుపును
 బలియు నిర్జరేంద్రుపదము నొందు
 2నిండ్రపదము హరికి నిచ్చినకతమున
 దానఫలము సెడదు ధరణినాథ!

416

వ. అట మీఁడటికాలంబున వరుణనందనుం డగు దక్షసావరి తొమ్మి
 దనమను వయ్యెడు. అతని కొడుకులు ధృతకేతుదీప్తకేతుప్రము
 ఖులు రాజులును, బరమరీచిగర్గాదులు నిర్జరులును నద్భుతం డను
 వాఁ డింద్రుండును, ద్యుతిమత్స్యభృతులగు వారలు ఋషులును,
 నయ్యెదరు. అందు.

417

ఆ. దనుజహరణుఁ డంబుధార కాయుష్మంతు
 నకు జనించి రక్షణంబు సేయ
 మాఁడులోకములను మోదంబుతో నేలు
 నద్భుతాఖ్య నొప్పు నమరవిభుఁడు.

418

వ. మఱియు నుపశ్లోకసుతుం డగు బ్రహ్మసావర్ణి దశమ మనువయ్యెడి.
 తత్తుత్సృలు భూరిషేణాదులు భూపతులును హవిష్మత్స్రముఖులు
 మునులును శంభుండను వాఁ డింద్రుండును విబుద్ధాద్యులు నిర్జరు
 లును నయ్యెదరు. అందు.

419

1. వేదగుహి వేదములను గుహగలది. వేదములందు డాగియున్నదన్నమాట
 “వేదగుహ్యం సరస్వత్యాః” అని మూలము. 2. “రాద మింద్రపదం భుక్త్యా తతస్సిద్ధి
 మపాప్నోతి” అని మూలము. ఇట్ల మూలమునకు సరిఫటుట లేదు.

ఆ. విశ్వస్థజనియింట విభుడు విషూచికి
సంభవించు సంశసహితాఁ డగుచుఁ
జెలిమి శంభుతోడఁ జేయు విష్వక్సేనుఁ
డనఁగ జలముఁగాచు నవనినాథ!

420

వ. మఱియుం దదాగమిష్యత్కాలంబున ధర్మసావర్ణి పదునొకండవ
మనువయ్యెడి. మనుతనూజులు సత్యధర్మాదులు పదుండ్రు ధరణీ
పతులును, విహంగమకామగమననిర్వాణరుచు లనువారు సుర
లును, వైధృతుఁ డనువాఁ డింద్రుండును, నరుణాదులు ఋషులును
నయ్యెదరు. అందు.

421

ఆ. అంబుజాతనేత్రుఁ డాసూర్యసూనుఁ డై
ధర్మసేతు వనఁగఁ దగ జనించి
వైభవాఘ్నఁడగుచు వైధృతుఁ డలరంగఁ
గరుణఁ ద్రిజగములనుఁ గావఁ గలఁడు.

422

న. మఱియుఁ దద్భవిష్యత్సమయంబున భద్రసావర్ణి పండ్రెండవ మను
వయ్యెడి నతని నందనులు దేవపదుపదేవదేవజ్యేష్ఠాదులు వసు
ధాధిపతులును, ఋతుధాముం డనువాఁ డింద్రుండును, హరితా
దులు వేల్పులును, దవోమూర్తి తపాగ్నిధగాదులు ఋషులును
నయ్యెదరు. అందు.

423

ఆ. జలజలోచనుండు సత్యతపస్సూన్య
తలకు సంభవించుఁ దనయుఁడగుచు
ధరణిఁ గాచు సంచిత స్వధామాఖ్యుఁ డై
మనువు సంతసింప మానవేంద్ర !

424

వ. మఱియుం దదేష్యత్కాలంబున నాత్మవంతుం డగు దేవసావర్ణి
పదుమూడవ మను వయ్యెడి మనుకుమారకులు చిత్రసేనవిచి
త్రాదులు జగతీనాయకులును సుకర్మసుత్రామసంజ్ఞలు గల
వారు బృందారకులును దివస్పతి యనువాఁ డింద్రుండును నిర్వృ
హతత్వదర్శాదులు ఋషులును నయ్యెదరు. అందు.

425

ఆ. ధరణీదేవహోత్ర దయితకు బృహతికి

యోగవిభుడు నాఁగ నుద్భవించి
వనజనేత్రుఁ డా దివస్పతి కెంతయు
సౌఖ్యమాచరించు జగతినిధి !

426

వ. మఱియు నట వచ్చుకాలంబున నింద్రసావర్ణి పమనాలవ మను
వయ్యెడి. మను నందనలు గభీరవస్వాదులు రాజులును, బవిత్ర
చాక్షుషు లనువారు దేవగణంబులును, శుచి యనువాఁ డింద్రుం
డును, నగ్నిబాహుశుచిశుక్రమాగధాదులు ఋషులును నయ్యెదరు.
అందు.

తే. తనర సత్రాయణునకు వితానయందు

భవము నొందెడి హరి బృహద్భానుఁ డనఁగ
విస్తరించుఁ గ్రియారతంతు విసరములను
నాకవాసులు ముద మంద నరవర్యో!

428

క. జగతీశ ! త్రికాలములనుఁ

బాగ డొందు మనుప్రకారములు సెచ్చఁ బడెం
దగఁ బదునలుపురు మనువులుఁ
దెగ యుగములు వేయు నడవ దివ మజన కగున్.

429

౧౩ అధ్యాయము .

వ. అనినఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రున కిట్లనియె.

430

ఆ. ఈ పదంబు లందు నీమనుష్యముల

నెవ్వఁడునుచు ? వార లేమికతన
నధికవిభవైరి ? హరియేల జనించె ?
నెఱుంగ బలుకు నాకు నిద్రచరిత !

431

వ. అనినం బౌరాశర్యకుమారుం డిట్లనియె.

432

సీ. మనువులు మునులును మహాసుతు లింద్రులు

నమరులు హరియాజ్ఞ నడఁగువారు

యాజ్ఞాదు లందఱు హరివేరుషాకృతు
 లామచువులు దశహాయశక్తి
 జగముల నడపుదు రొగి నాల్గయుగముల
 కడపటఁ గాలసంగ్రహమై
 నిగమచయంబును నిజతపోబలముల
 మరలఁ గాంతురు ఋషివరులు దొంటి

తే. పగిది ధర్మంబు నాలుగు పాదములను
 గలిగి వర్తిల్లు మచువులు గమనేశు
 నాజ్ఞఁ దిరుగుదు రేలుదు రవనిపతులు
 జగతి భాగించి తమతమ సమయములకు. 433

వ. మఱియుం బ్రాపులయినవారల నింద్రపదములను బహుప్రకారం
 బుల దేవపదంబులను హరి ప్రతిష్ఠించుచుండు వారలు విహిత
 కర్మంబుల జగత్ప్రయంబునుం బరిపాలింతురు. లోకంబులు సువృష్టు
 లై యుండు. 434

సీ. యోగీశరూపుడై యోగంబుఁ జూపుచు
 మానిరూపమునఁ గర్మంబుఁ దాల్చు
 సర్గంబు సేయుఁ బ్రజాపతిరూపుడై
 యందుగ్నిడై దైత్యుల నేపడంచు
 జ్ఞానంబు నెఱిగించుఁ జతుర సిద్ధాకృతిఁ
 గాలరూపమునఁ బాకంబుసేయు
 నానావిధాకార నామరూపంబులఁ
 గర్మలోచనులకుఁ గానఁబడఁడు

ఆ చనిన రూపములనుఁ జనురూపముల నింకఁ
 జనఁగనున్న రూపచయము నతఁడు
 వివిధుడై యనేక వృత్తుల వెలిగించు
 విష్ణుఁ డవ్యయుండు విమలచరిత!

౧౫ అధ్యాయము.

వామనచరిత్రకథాపారంభము.

వ. అనిన భూవరుం డిట్లనియె.

436

మ. బలి నంభోరుహనేత్రుఁ డేమిటికినై పాదత్రయిన్ వేడె? ని

శృలుండున్ బూర్ణుడు లబకాముడు రమాసంపన్నుడై తాఁ బర
స్థలికిన్ దీనునిమాడ్కి నేలచనియె? దప్పేమియున్ లేక ని
ష్కలుషఁ బంధన మేలచేసెను? విసం గౌతూహలం బయ్యెడిన్.

వ. అనిన శుకుండ్లిటనియె.

438

సీ. పురుహూతుచే నొచ్చి పోయి భార్గవులచే

బలి యెట్టకేలకు బ్రదికి వారి

చిత్తంబురాఁ గొల్చి శిష్యుడై వర్తింప

వారు నాతనిభక్తివలన మెచ్చి

విశ్వజిజ్ఞాసంబు విధితోడఁ జేయింప

భవ్యకాంచనపట్టబద్ధరథము

నర్ము వాజులఁ బోలు హరులుఁ గంఠీరవ

ధ్వజము మహాదివ్య ధనువుఁ బూర్ణ

తే. తూణయుగళంబుఁ గవచంబుఁ దొలుతహోమ

పావకుం డిచ్చె నమ్మానపద్మమాలఁ

గలుషహరుడగు తనతాత కరుణ నొసఁగె

సోమసంకాశశంఖంబు శుక్రుఁ డిచ్చె.

439

వ. ఇవ్విధంబున.

440

క. పాణియు రథియుఁ గృపాణియుఁ

²మాణియు ధన్వియును సౌగ్ధి తురగియు ³జేహ

త్రాణియు ధిక్మృతవిమత

ప్రాణియు మణికనకవలయపాణియు నగుచున్.

441

మ. పలుదానంబుల విపులం దనిపి ⁴తదృష్టోక్తులం బొంది పె

ద్దలకున్ మొక్కి విశిష్టదేవతల సంతర్పణ్ణిఁ బూజించి ని

1 గుఱ్ఱము. 2 అమ్మలపొదిగిలవాఁడు 3 కవచము కలవాఁడు 4 వాణిమంగళా
శీర్షచనములను

ర్మలుఁ బ్రహ్మాదునిఁ జీరి నమృశిరుడై రాజద్రాక్షాణిఁబ్రహ్మఁడై
వెలిఁగెన్ దానవభర్త శైలశిఖరోద్వేలద్రవాగ్నిపుభన్. 442

క. దంషితమృత్యుకృతాంతులు

ఖంషితసురసిద్ధసాధ్యగంధర్వాదుల్

పింషితదిశు లమరాహిత

దండాధీశ్వరులు సములు దన్నుం గొలువన్. 443

క. చూపుల గగనము మింగుచు

నేపున దివి భువియు నాత లీతలసేయన్

రూపించుచు దనుజేందుడు

ప్రాపించెను దివిజనగరపథము నరేంద్రా!

444

వ. ఇట్లు బలనంతుడగు బలి సురేంద్రుని సాధింప సమకట్టి దండగమ
నంబుసేసి ¹నిడుదపయనంబులం జని చని. 445

మ. కనియెం బుణ్యజనాకమున్ విగతరోగస్వప్నపీడాన్నఖా

దనసంశోకముఁ బుష్పపల్లవఫలోద్దామదుర్మానీకమున్

స్వనితోద్ధూతపతాకముం ²బ్రవిచరద్వైమానికానీకమున్

ఘనగంగాసల్మలైకమున్ మఘవయు క్తశీకమున్ ³నాకమున్.

వ. కని రక్కసులజేడు వెక్క-సంబై ⁴చాలుగుల ⁵వేల్పులనెలవు

దఱియం జొచ్చి చెచ్చెర ముందటికిం జనిచని ముందట నెడపడక

మొన మోపి యగురుచు చిగురు తలిరాకుజొంపంబున నన

మొగుడు మొగ్గ యరవిరినెఱవిరి గుత్తి పిందె పూప దోరగాయ

పండు గెలకతండంబుల వేగులూగ లేక మూఁగి వీఁగివేళలగు

వూఁగియుల పోకలకుఁ బేట లగు వెందోటులును, దోటలు

గాటంబులై నివ్వటిల్లు ⁶మవ్వంపుఁ గొవ్విరులకుఁ ⁷గవలువివ్వక

కెకసిమస్సులు కలిగి ముసరి కొసరి పూని పోని ⁸తేనియలాని ⁹విసరు

గలిగి ¹⁰మసరు కవిసి కొవ్వి రిమ్మగొని జమ్ముజమ్మునుచు జంజా

టించు తేటిదాటులును, దాటువడక నాటుకొని పూ విడుచు

1 దీర్ఘప్రయాణములచేత 2 తిన్నగా నంచరించు దేవతల సంఘము గలది. 3 స్వర్గమును 4 వైశాల్యము 5 స్వర్గము 6 కోమలములైన 7 జంటలు 8 ఒకానొక ధ్వని 9 వేగము. 10 ఆవేశము.

కూడి జోడువీడక కొమ్మావులకమ్మనికొమ్మల నిమ్మల ముసరి
 పసిమిగలకినలయమ్మలు వాసంగమెసంగి ¹కిసరుపడక ²కసరు
 సెడి బిట్టరట్టడితనంబు లలమి మించి ³కరాళించు కోయిలల
 మొత్తంబులును, మొత్తంబులై చిత్తంబుల మత్తంబులుగఁ దత్త
 బునం దియ్యనిపండ్లకుఁ గయ్యంబులు సేసి చయ్యన ⁴సేసకేగి
⁵భేసంబులు ⁶గాసంబులు గొని వాసికెక్కి పలుబాస లాడుచు
 బహుప్రకారంబు లగు కీరంబులును, గీరంబులకు సరిగడచి
 మింటనంట నెగసి పెట్టలం బట్టి చీరి యిట్టట్టు చనక నెట్టుకొని నెల
 వుల వాల్చుచు నింపుగలరవమ్మలుఁ గలుఁగు ⁷కలరవమ్మలును
 గలరవమ్మ లలరం ⁸దొలంకుల కొలంకుల కెలంకులఁ గడంకల
 బ్రియల నిడుకొని క్రొమ్మి దొమ్మి సేసి యెలదమ్మి తూడుల
 వాడులగు చంచువులం జించి మెక్కి చొక్కి మిక్కిలి కలఁకలం
 బడుచు నలబలంబులు సేయు కలహంసంబులును, హంసరుచిజనిత
 వికసనముల వికవిక నగుచుం బసఁగలిగి మిసమిసమెఱచు పసిడి
 కెందమ్మ లిందిరామందిరమ్ముల చందమ్ములుగ నందమ్మ లగు
 కొలంకులును, కొలంకుల కరళ్ళఁ దఱిసి వడవడ వడంకుచు నల్లి
 బిల్లులు గొనిసాఁగిన తీగెయిండ్లగండ్ల యీటముల ⁹దోరములు
 సెడి పలువిరుల కమ్మవలపుల వేగెగునం దూఱలేక యీడిగిలం
 బడుగాడ్పులును, గాడ్పులవలన నెగసి గగనమున విరిసి పలు
 వన్నెలం జెన్నగు మేలుకట్టుఁ బుట్టంబుల తెఱంగున దట్టంబులయిన
 కుసుమపరాగంబులును, బరాగంబుల సరాగంబులగు వాఁగువ్రం
 తలచెంతలగుంపులుగొనిగఁటికిజొంపంబుల ¹⁰లంపులుదిని ¹¹మంపులు
 గొని వెల్లునెదుర్లు వెట్టుచు నొదుఁగుల పొదుగులు గదల వాడల
 వాడలజాడలం బరుగు లిడు దూడల క్రీడల వేడుకలం గూడు
 కొని యిండ్లవాకిండ్లకుం జేరి పొరులకోరికల ¹²కనుసారిక లగుచు

1 కిసరు పడక = కోపింపక 2 కసరుచెడి = లజ్జ విడిచి. 3 గడ్డించు. 4 (కూతలు
 వెట్టు) 5 విజృంభించి. 6 సేసెములు. 7 అహరములు 8 పావురములు 9 కొలంకులు =
 అలలు. 10 దోరములు = ద్వారము 11 దొంగ మేతలు. 12 మంపులు = మత్తు (మైకము)
 13 అనుసారములు = అనుసరింపునవి.

సమృతంబుఁగురియు కామధేనువులునుఁ గామధేనువులకు నిలువ నీడలగుచు నడిగిన జనమ్ములకు ధనమ్ములు ఘనమ్ముగఁబడుకుకల్ప తరువులును, కల్పతరువుల పల్లవమంజరులఁ గుంజరులకు విఠించి యిచ్చుచు మచ్చికలకలిమి నిచ్చు మెచ్చుచు గృతకగిరులచఱుల సిరులనడరు పడఁతులనడలకు గురువులగుచు మెఱయు మురువుల నొత్తరించు మత్తేభంబులును, నిభంబుల సరస నొరసికొని వరుసఁ బరుసఁదనము లెడలి సుకరము లగు మకరతోరణస్తంభంబులును, తోరణస్తంభంబులచేరువని నిలిచి చెఱకుమిలుతుం డొఱవెఱకిన బెడిదము లగు నవకంపుమెఱుంగుం ¹జగురుటడిదముల తెఱంగున నిలుకడసంపదలు గలుగు ²శంపల సొంపునం గరచరణాది శాఖలు గల చంద్రరేఖలపోడిమిని వాహినిగల మోహినీవిద్యుల గృద్ధనఁ జూపులకుం దీపు లొదవించుచు మర్మకర్మంబు వశంబు లరయు యశంబులు గలిగి యనూనంబు లగు విమానంబు లెక్కి చచ్చి వచ్చిన సచ్చరిత్రులకుం జెచ్చెర నెదురు చని తూకొని తోడ్కొని పోవు రంభాదికుంభకుంభకుచలకలకలంబులును, గలహంసకారండవ కోకసారసబృందసుందరసుందరియు నిందీవరారవిందనందనిందిం దిరయు ³నభంగయు ⁴నభంగయునగు గంగ నింగికింబొగెనోయని మిగుల దిగులుపడఁ బొగడ్డలకెక్కిన యగడ్డలును, నగడ్డల మిన్నేటి తేటసిటసిటులీనుపాటి సూటిచల్లులాటలమేటికూటువలు గొనుచు నేచిన ⁵భేచరకస్యకావారంబులును, వారవనితాసుపూ జితవిరాజిత దేహావీరపంబులగు గోపురకనకకవాటంబులును, గవాటవేడికాఘటితమచిగఱిరణోదారంబులగు నింద్రసీలస్తంభగం భీరతలునుగంభీరవిమలకమలరాగపాలికామాలికావారంబులగుచతు ర్ద్వారంబులును, ద్వార దేశంబుల చావిశ్శం గావ ఖ్మంశి ప్రోద్ధవోక పెద్దరక్కసుల వేల్పులకయ్యంబులు నెయ్యంబులం జెప్పికొనుచున్న యత్రుశ స్త్రీధారులు శూరులునయిన మహాద్వారపాలకవీరులును, వీరరసజలధివేలోదారంబులయి శుద్ధస్ఫటికబద్ధమహోత్తానంబులగు

1 చిగురుకట్టులు. 2 మెఱుఱులు. 3 నభంగ = ఆకాశమునందుండునది.

4. నభంగ = కెరటములతోఁ గూడినది. 5. భేదకస్యకల సంఘము.

సోపానసుభగాకారంబులును, సుభగాకారప్రదీపంబులగు వజ్రము హారజత¹వప్రంబులును, వప్రోపరివజ్రకుడ్డశిరోభాగచంద్రకాంత తరుణహిమకరకరణముఖరంబులగు ²సాలశిఖరంబులును, శిఖరస్తోమ ధామనికృత్తతారకంబులును, దారకారమణిశిలాకతోరంబులగుచు మిగుల గరిత యగు నగరిసిరి మీఱనమరు మొగులు వోడగని నిలు కడలకు నలువ నడిగికొని పడసిన పసిడి తెరలవలువల బెడంగునం దోరంబులగు ప్రాకారంబులును, బ్రాకారకాంచనాంచితయుద్ధ సన్నద్ధమహాఖర్వగంధర్వవాహినీపాలకంబులగు ³మరకత్తాల్ కంబులును, నట్టాలకోత్తుంగవజ్రమయ స్తంభోదంచనంబులును, బరభటప్రాణవంచనంబులు సముదంచనంబులునగు ⁴దంచనంబులు ను, దంచనంబుల తుదలు రథంబులయిరుసులు నొరసికొనం గోట యీనలియావలి తివియని దివియలకరణి రుచిరములగుచుః బచరించు నహిమకరహిమకరమండలంబులును, హిమకరమండలంబు నిర్దంపు టద్దంబని మూఁగి తొంగిచూచుచు నలికఫలకంబులఁ ⁵గులకములుఁ గొను ⁶నలకములం ⁷దరపి తిలకములం దెఱంగుపఱుచుకొను⁸ సమ యముల వెనుక నొదిగి కదిసి ముకురంబులం బ్రతిఫలితు లైనపతు లితరసతుల రతుల కనుమతులని ⁹కనుకనికా మరలి సీడతలంగినఁ గలంగిచని కాంతఃకులవోలయ నలయు ముగుదలకు నేకాంతంబులై గగనసముత్సేధంబులైనరాజసౌధంబులును, సౌధంబుల సీమల ముత్తియంపునరులతోడి నిబ్బరపుగుబ్బచన్నులచెన్నులం బ్రక్కలం జక్కలపదవులుండ మంశితసౌధశిఖరంబులకు శృంగారంబుల యిన ¹⁰భృంగారంబులును, భృంగారశయనజాలతోలి కానిశ్రేణికాది విశేషరమ్యంబు లయిన హర్మ్యంబులును, హర్మ్యకనకవాక్షరంధ్ర నిర్గతకర్పూరకుంకుమాగరుధూపధూమంబులును, ధూమంబులు జీమూతస్తోమంబులని ప్రేమంబు లుబ్బ గొబ్బనం ¹⁰డబ్బెట్లు

1. కోటలు. 2. ప్రాకారములమీది శిఖరములు. 3. ఆటాలకము = కోటబురుజు. 4. ఫిరంగులు. 5. గుమిగూడు 6. ముంగురులను 7. తెరబిందీ. 8. తొట్టుగోటలుతో (సంభ్రమముతో) 9. బంగారు గిండి. 10. అకస్మాత్తుగా.

పబ్బంబుల బై నని మరులుగొని పురులవన్నియల నిరులు ¹నదులు
 గొనం ²గుటవిటపములఁ దటపెట నటించుచు బలుకులు విరిసి
³కికుగువొడుచు వలతేని ⁴మఱువుజదువుల టిక లనం గేక లిడు
 నెమిళ్ళను, నెమిళ్ళపురుల నారలునారులగు రత్నంపు విండ్ల నిస
 దము లను తలంపుల దోడలు జడిసి వీడలు మెఱసి మూడలుఁ
 గొని దివి కెగరి రవికిం గవిసిన రాహువుక్రియం దివి దడంబడు
 పడగలును, బడగలును గొడుగులును దమకు నాలంబులకు ⁵నడి
 యాలంబులుగఁ దోరంబులైన సారంబుల బీరంబులు మెఱసి బెబ్బ
 లులగబ్బనం గరులసిరుల సింగంబులభంగుల శరభంబులరభసంబుల
 ధూమ కేతువులరీతుల నైరింజీరికిం గొనక శంకలుడిగి టంకెలిడుచు
 లంకెలై లెక్కకు మిక్కిలి యగుచు రక్కసుల చక్కటి యొక్కటి
 కయ్యముల దయ్యము లెఱుంగం దిరుగు వీరభటకదంబంబులును,
 గదంబకరవాలశూలాదుల మెఱుంగులు మెఱపుల తెఱుంగులం
 దిశల చెఱుంగులం దుఱుంగలింప నేమినినదంబులు దలములగు నుఱు
 ములుగ ⁷నడమొగిళ్ళ పెల్లునం బ్రవర్షితరధికమనోరథంబులగు
 రథంబులగములును, గములుఁ గొని గమనవేగంబువలన ⁸హరిహ
 రుల నగి గాలిం జాలింబడం గేలికొని ఘనంబులగు మనంబులం
 దెగడి నెగడు సురంగంబులగు తురంగంబులును, రంగదుత్తుంగవిశ
 దమదకల ⁹కరటికటతటజనితమదసలికణగణవిగళితదశశతనయనభు
 జసరశమిళితలలితనిఖిలదిగధిపతిశుభకరకనకకటకఘటిత మణి సము
 దయసముదిత రేణువర్గదుర్గమంబులయిన నిర్వక్రమార్గంబులును,
 మార్గసలోపరిగ తాగతశతతాయుతానేకగణనాతీతరోహణాచల
 తటవిరాజమానంబులగు విమానంబులును, విమానవిహారమాణ
 సుందరసుందరీనందోహసంవాదితభూరిభరీవిణాపణవమ్మదంగ కాహ
 శశంఖాదివాదనానూనగానసాహిత్యనృత్యవిశేషంబులును, విశేష

1 గుత్తులు గూడగా (గుంపుకొనగా అనియరము) 2 చెట్టుకొమ్మలయందు.
 3 పంచిండు 4 రహస్యపు సదువులు (కామశాస్త్రములన్నమాట) 5 గుర్తులుగా.
 (అడైయూళ్లం) చిహ్నము కల రాజధ్వజాదికము. 6 అనహయమైన యుద్ధము 7 నడచు
 చున్న మేఘములు 8 సూర్యుని గుఱ్ఱములను. 9 కరటి = మినుగు.

రత్నసంఘటితశృంగారశృంగాటకవాటికాదేహదేహశీప్రదీపంబులు
ను, దీపాయమానమానితసభామండపఖచితరుచిరచింతారత్నంబు
లునుం గలిగి, రత్నాకరంబునుం బోలె ననిమిషకౌశికవాహినీవిశ్రు
తంబు, శృతివాక్యంబునుంబోలె నకల్మషసువర్ణప్రభులంబు,
భూతపతికంఠంబునుం బోలె ¹భోగిరాజకాంతంబు, కాంతాకుచం
బునుం బోలె ²సువృత్తంబు, వృత్తజాతంబునుం బోలె సదా
³గురులఘునియమాభిరామంబు, రామచంద్రుని తేజంబునుంబోలె
⁴భరమాషణాదిదోషాచరానుపలబ్ధంబు, ⁵లబ్ధవర్ణచరిత్రంబునుం
బోలె ⁶విమలాంతరంగద్యోతమానంబు, మానధనుని నడవడి
యునుంబోలె ⁷సన్మార్గభాతిసుందరంబు, సుందరోద్యానంబునుం
బోలె కిరంభాంచితాశోకపున్నాగంబు, పున్నాగంబునుం బోలె
⁸సురభిసుమనోవిశేషంబు, శేషాహిమస్తకంబునుం బోలె ¹⁰నున్న
తక్షమావిశ్రారదంబు శారదసముదయంబునుం బోలె ధవళశీమూ
తప్రకాశితంబు, పితేతరాజనదానంబునుం బోలె ¹¹సరసతిలోత
మంబు, యుత్తమపురుషవచనంబునుంబోలె సనేకసుధారసప్రస
రంబై, వర్షాదియునుంబోలె ¹²నుల్లసదింద్రగోపంబు, గోపతిమూ
పురంబునుంబోలె ¹³విచక్షరాస్యాలంకృతంబు, కృతార్థంబున

1 (1) సువరాజ (2) భోగములు కలరాజులు 2 (1) మిక్కిలి గుండ్రునిది
(2) ఉత్తమ ప్రవర్తనకలది. 3 (1) పెద్ద పిన్నయును భేదముచే నింపెనది. (2) గురువులు
లఘువులను మాతృభేదము కలది. 4 (1) తీవ్రదూషణములు మొదలయిన దోషములు
చేయువాటికి బాంధరానిది. (2) ఖరుడు, దూషణుడు మొదలయిన రాక్షసులకు
జేరరానిది. 5 కీర్తికావలి. 6 (1) స్వచ్ఛమైన మనస్సుచే బ్రకాశించునది. (2) స్వచ్ఛమైన
మనోహరమైన రంగులములచే బ్రకాశించునది. 7 (1) మంచి మారము యొక్క
జాతిచే జక్కనిది. (2) ఆకాశమారమందలి కాంతిచే నందమైనది. 8 (1) రంభా +
అరటులు, అంచిత = ఒప్పెడి ఆశోకములు, పున్నాగములుకలది (2) రంభా = రంభతో,
అంచిత = ఒప్పెడి, పున్నాగంబు = ఉత్తమ పురుషులుకలది 9 (1) సురభి = పరిమ
ళించు, సుమనస్ = పువ్వులచే, విశేషమయినది. 2సురభి = కామధేనువు తోడను,
సుమనస్ = దేవతలచేతను, విశేషమయినది. 10 (1) ఎక్కువ 11 (1) రసముతోఁగూడిన
మంచినపువ్వులు కలది. (2) సువరాజైన తిలోత్తమయను నవ్వరసకలది. 12 (1) ఇంద్ర
గోపములను పురుగులు కలది. [2] ఇంద్రునివలె రక్షణము కలది. 13 (1) విచక్షున్ =
ముక్కుంటితమ (విచిత్రచేతను) ఆర్యా = పావ్వులిచేతను అలంకృతము (2) విశేషస్పష్టికల
పెద్దలచే అలంకృతము.

యమరావతీనామనగరంబు సేరం జని కోటచుట్టునుం బట్టు గలుగ
బలంబులఁ జలంబున విడియంబంచి పొంచి మార్గంబు లెల్ల నరికట్టు
కొని యేమఱకయుండెను. అంత. 447

క. ¹మాయరు నగపులకును గను
మూయరుకాలంబుకతన ముదియరు ఖలులన్
డాయరు ²పుణ్యజనంబులఁ
బాయరు సురరాజువీటిప్రమదాజనముల్. 448

వ. అప్పడు. 449

క. దుర్భరదానవశంఖా
విర్భూతధ్వనులు నిండి విబుధేంద్రవధూ
గర్భములు వగిలి లోపలి
యర్భకతతు లావు రనుచు నాక్రోశించెన్. 450

వ. అంత. 451

సీ. బలి వచ్చి విడియుట బలభేది వీక్షించి
గట్టిగాఁ గోటకుఁ గాపు వెట్టి
దేవవీరులుఁ దాను దేవతామంత్రిని
రప్పించి సురవైరి రాకఁ జెప్పి
ప్రళయానలునిభంగి భాసిల్లుచున్నాఁడు
ఘోరరాక్షసులను గూడినాఁడు
మన కోడి చని నేడు మరలవీఁ జేతెంచె
నేతపంబున వీని కింత వచ్చె

ఆ. నీదురాత్ముకునకు నెవ్వఁడు దోడయ్యె
నింక వీనిగెల్వ నేది త్రోవ
యేమి సేయువార మెక్కడి ³మగటిమి
⁴నెదురుమోహరింప నెవ్వఁ డోపు. 452

క. మ్రింగెడు నాకాశంబును
బొంగెడు నమరాద్రికంబు బొడ్డవై వీడున్

1 మలినము పడరు లేక నశింపరు. 2 పుణ్యాత్ములను. 3 పౌరుషము(పరాక్రమము)
4 ఎదురు తిరుగుటకు (ఎదురు వ్యూహముపన్నుటకు)

మింగెడుఁ గాలాంతకుక్రియ
భంగించును మరల్లబడ్డఁ బంకజగర్భన్. 453

క. ఈరాదు రాజ్య మెల్లనుఁ
బోరాదు రణంబు సేయఁ బోయితిమేనిన్.
రారాదు దనుజచేతను
జారాదిటమీఁద నేమి జాడ మహాత్మా! 454

ప. అనిన సురరాజునకు సురాచార్యుం డిట్లనియె. 455

సీ. వినవయ్య! దేవేంద్ర! వీనికి సంపద
బ్రహ్మవాదులు భృగుప్రవరు లర్థి
నిచ్చిరి రాక్షసు నెదురను నిలువంగ
హరి యీశ్వరుఁడు దక్క నన్యజనులు
నీవును నీనముల్ నీకంటె నధికులుఁ
జాలరు. రాజ్యంబు సాబునీకు
విడిచి పోవుట నీతి విబుధనివాసంబు
విమతులు నలఁగెడు వేళసూచి

తే. మరలి మఱునాఁడు వచ్చుట మామతంబు.
విప్రబలమున వీనికి వృద్ధివచ్చు.
వారిఁగై కొననిట మీఁద వాఁడి సెడునుఁ
దలఁగు మందాఁడరిపుఁ బేరు దలఁపవలదు. 456

క. పరు గెలువ వలయు నొండెను
సరి పోరగవలయు నొండె జావలెనొండెన్
సరి గెలుపు మృతియు దొరకమి
సరసంబుగ మున్న తొలఁగి చనవలె నొండెన్. 457

ప. అనిన 1 గార్యకాలప్రసర్య యగు బృహస్పతివచనంబు విని కామ
రూపులై దివిజులు త్రివిష్టపంబు విడిచి తమతమ పొందుపట్లకుం
జనిరి. బలియునుం బ్రతిభటవివర్జిత యగుదేవధాని నధిష్ఠించి జగ
త్త్రయంబునుం దనవంశంబు సేసికొని విశ్వవిజయుండై పెద్దకాలంబు

1. కార్యమునకు మునుపలసిన సమయమును దెలుపువాఁడు.

రాజ్యంబుసేయుచుండె. శిష్యవత్సలు లగు భృగ్వాదు లతనిచేత
శతాశ్వమేధంబులు సేయించిరి. తత్కాలంబున. 458

శా. అరుల్ వేడరు, దాతలుం డెడరు, ¹సర్వారంభముల్ పండుఁబ్ర
త్యర్థుల్ లేరు, మహోత్సనంబులనుదే వాగారముల్ మోల్పుఁ, బూ
ర్ణార్థుల్ విప్పులు, వరముల్ గురియుఁ గాలార్హంబులై ధాత్రికిన్
సార్థంబయ్యె వసుంధరాత్వ మసురేంద్రాధీశు రాజ్యంబునన్. 459

వ. అంత. 460

౧౬ అధ్యాయము

సీ. తనతనూజలపోల్చి దనుజులు గొనుటయు
వేల్పు లెల్లను డాఁగ వెడలుటయును
భావించి సురమాత పరితాపమునఁ బొంది
వగ ననాథాకృతి వనరుచుండ,
నాయమ్మ పెనిమిటి యగుకశ్యపబ్రహ్మ
మఱియొకనాడు సమాధి మాని
తనకుటుంబిని యున్న ధామమనకు నేగి
నాతిచే విహితార్చనములు వడసి

ఆ. వంది వ్రాల్చి కుండ్లి వాడినయిల్లాలి
వదనవారిజంబు వడుపుఁ జూచి
చేరఁ దిగిచి మగువ చిబుకంబు వ్రుడుకుచు
వారిజాక్షి! యేల నగచె దనుచు. 461

వ. అమ్మహాత్ముం డిట్లనియె. 462

మ. తెఱవా! విప్పులు పూర్ణులే! చెలఁగునే దేహార్చనాచారముల్?
తఱితో వేలుతురే గృహస్థులు? సుతుల్ భర్తానుసంధానులే?
నెఱి నభ్యాగతకోటి కన్నమిడుదే! నీరంబునం బోయుదే?
మఱి లే కర్ణుల దాసులన్ సుజనులన్ మన్నింపుదే పైదలీ! 463

1 స్వప్నయత్నములు 2 మఱిక = తరువాత యనుటలేక. (తరువాత తరువాత
యనకుండా) (లేదా) యింకొకటికేక అనఁగా వేటొకపని లేకయని యర్థము.

- ఆ. అన్నమైన¹దక్రమైన దోయంబైన
 శాకమైన దనకుం బరగుకొలది
 నతిథిజనుల కడ్డ మాడక యిడలేని
 లేమ వారు కలిగి లేనివారు. 464
- వ. మఱియు. 465
- ఆ. నెలత విష్ణునకును నిఖిలదేవాత్మున
²కాననంబు శిఖయు నవనిసురులు
 వారు దనియఁ దనియు వనజాతలోచనుఁ
 డతఁడుఁ దనియ జగము లన్నిఁ దనియు. 466
- క. బిడ్డలు వెఱతురె నీకట
 గొడ్డంబులుసేయకెల్ల కోడండ్రును మా
³టాడారింపక నడతురె
⁴యెడ్డము గాకున్నదే మృగేశ్వర యింటన్. 467
- వ. అని పలికినం బతికి నతి యిట్లనియె. 468
- ఉ. ప్రేమ యొకింత లేక దితి బిడ్డలు బిడ్డలబిడ్డలు⁵ మహా
 భీమబలాఘ్యులై తనదు బిడ్డల నందఱు దోలి సాహసా
 క్రామితవైరు లయ్యు నమరావతినేలుచు నున్నవారు నీ
 కేమని విన్నవెందు హృదయేశ్వర ! మేలుడలంచి చూడవే ! 469
- క. అక్కాచెల్లెండ్రయ్యను
 దక్కరు నాతోడిపోరు దానున్ దితియున్
 రక్కసులు సురల మొత్తగ
 నక్కట వల దనదు చూచు నొనొ ననుచున్. 470
- సీ. ⁵ఎండకన్నెఱుంగని యందుని యల్లాలు
 పలుపంచలును జాలి బడియె నేడు

1. మజ్జగ. 2. ఆననంబు = ముఖము. 3. ఓడారింపక = ద్వేషించు. (వృత్తికే
 కించు). 4. ఆడంకి (నిరోధము). 5. ఎండయన్న నేమో యెఱుంగనిది అంతఃపురమందే
 మసలునది. సుకుమారురాలన్నమాట.

త్రిభువనసామ్రాజ్యవిభవంబుఁ గోల్పోయి
 దేవేంద్రుఁ డడవులఁ దిరిగె నేడు
 కలిమి గారాబు బిడ్డలు జయంతాదులు
¹శబరార్చకుల వెంటఁ జనిరినేడు
 నమరుల కాధారమగు నమరావతి
 యసురుల కాటపట్టయ్యె నేడు

ఆ. బలి జగములనెల్ల బలియుచు నున్నాడు
 వాని గెలువరాదు వాసవునకు
 యాగ భాగమెల్ల నతఁ డాహరించునుఁ
 గడఁగి సురల కొక్క కబళమీడు.

471

క. ప్రజలకు నెల్లను సముడవు
 ప్రజలను గడుపారఁ గన్న బ్రహ్మపు నయ్యుం
 బ్రజలందు దుష్టమతులను
 నిజముగ శిక్షింపవలదె నీవు మహాత్మా !

472

మ. సురలఁ సభ్యుల నాత్ములఁ విరథులఁ శోకంబువారించి ని
 ర్జరధానిఁ నిలువంగ రాత్రిచరులఁ శాసింప సత్కార్యమే
 నెర వేరీతి ఘటిల్లు నట్టి క్రమముఁ వేగంబ చింతింపవే
 కరుణాలోకసుధార్పురిం దనుపవే కళ్యాణసంధాయకా !

473

వ. అనిన మనోవల్లభులుకు లాకర్ణించి ముహూర్తమాత్రంబు చిం
 తించి విజ్ఞానస్పృష్టి నవలంబించి భావికాలకార్యంబు విచారించి
 కశ్యపబ్రహ్మ యిట్లనియె.

474

మ. జనకుం డెవ్వడు జాతుఁ డెవ్వడు ³జనిస్థానంబు లెచ్చోటు సం
 జననం బెయ్యది మేను లేకొలఁదిఁ సంసారంబు లేరూపముల్
 వినుమాయలెయు విష్ణుమాయ దుష్ట వేతేమియుఁ లేదు మో
 హ నిబంధంబు నిదాన మింతటికి జాయా! విన్నబో నేటికి.

475

వ. అగు నయిననుం గాలోచితకార్యంబు సెప్పెన.

476

మ. భగవంతుం బరముం జనార్దనుఁ గృపాపాలిని సర్వాత్మకుఁ
జగదీశుఁ హరిసేవసేయు మతఁడుఁ సాంగత్యముం బొంది నీ
కగు నిష్ఠార్థములెల్ల నిచ్చు నిఖిలార్థావాప్తి సేకూరెడికొ
భగవత్సేవలఁ బొందరాదె బహుసౌభాగ్యంబులం బ్రేయసీ !

వ. అనిన గృహస్థునకు గృహిణి యిట్లనియె.

478

క. నారాయణుఁ బరమేశ్వరు
నేరీతిఁ దలంతు ? మంత్ర మెయ్యది ? విహితా
చారంబు లేప్రకారము ?
లారాధన కాలమెట్టి ? యానని యూపే !

479

వ. అనినఁ గశ్యపప్రజాపతి సతికిఁ బయోగక్షణం బనువ్రతం బుపదే
శించి తాత్కాలంబునఁ దస్మత్ప్రేమంబును దద్విధానంబును దదుప
వాసదానభోజనప్రకారంబులును నెఱింగించెను.

౧౭ అధ్యాయము

వ. అదితియును ఘట్టానూసంబున శుక్ల సమంబునఁ బ్రభవదివసంబు
నన్ దొరకొని పండ్లెండు దిశంబులు హరిసమర్పణంబుగా వ్రతం
బుసేసి వ్రతాంతంబున నియతమైయున్నయెడఁ జతుర్బాహుండునుఁ
బీతవాసుండును శంఖచక్రగదాధరుండును నై నేత్రంబుల కగో
చరుండైన నారాయణదేవుండు ప్రత్యక్షుండైనఁ గనుంగొని. 480

క. కన్నుల సంతోషాశ్రులు

చన్నులమై బహవఁ బులకజాలము లెసఁగన్
సన్నతులును సన్నతులును
నున్నతరుచిఁ జేసి నిటలయక్తాంజలియై.

481

క. చూపుల శ్రీపతిరూపము

నాపోవక త్రావి త్రావిహర్షోద్ధతయై

నాపుచ్చి మందమధురా

లాపంబులఁ బొగడె నదితి లక్ష్మీనాథుఁ.

482

సీ. యజ్ఞేశ విశ్వంభరాచ్యుతశ్రవణ మం
 గళనామధేయ లోకస్వరూప
 యాపన్నభక్తజనార్తివిఖండన
 దీనలోకాధార తీర్థపాద
 విశ్వోద్భవస్థితివిలయకారణభూత
 సంతతానంద శశ్వద్విలాస
 యాయువు దేహంబు ననుపమలక్ష్మీయు
 వసుధయు దివముఁ ద్రివర్గములును

తే. వైదికజ్ఞానమును ముక్తి వైరిజయము
 నిన్నుఁ గొలువని నరులకు నెఱయఁగలదె
 నినుతమందార గుణహార వేదసార
 ప్రణతవత్సల పద్మాక్ష పరమపురుష. 483

ఆ. అసురవరులు సురల నదలించి బెదరించి
 నాక మేలుచున్ననాటనుండి
 కన్నకడుపుఁగాన కంటఁ గూరుకు రాదు
 కడుపుఁబొక్కు మాన్ని కావవయ్యె. 484

వ. అనిన విని దరహాసితవదనుండయి యాశ్రితకామధేనువైన యప్పర
 మేల్వేరుం డిట్లనియె. 485

శా. నీకోడండ్రిను నీకుమారవరులున్ నీనాథుఁడున్ నీవు సం
 స్లోకింపన్ సతులుంబతుల్ మిగుల సమ్మోదింప రాత్రించరుల్
 శ్లోకింపన్ భవదీయగర్భమునఁ దేజోమూర్తి జన్మించెదన్
 నాకున్ వేడుక పుట్టు నీసుతుడనై నర్తించి వర్తింపఁగాన్. 486

మ. బలిమిన్ దైత్యులఁ జంపరాదు వినయోపాయంబునంగాని; సం
 చలనం బొందకు నేను నీనియతికిన్ సదృశికిన్ మెచ్చితిన్ ;
 బలివిద్వేషియు నా నిలింపగణముం ¹బాలోమియున్ మెచ్చ దై
 త్యులరాజ్యంబు హరింతు నింద్రునికి నిత్తున్ దుఃఖ మింకేటికిన్.

1. శచి (పులోముని కూతురు)

క. నీరమఃఃని సేవింపుము

నారూపము ¹మానసించి నలిసిగర్భా

గారంబు వచ్చి చొచ్చెద

గారామునఁ బెంప వమ్మ కరుణన్ నన్నున్.

488

క. ఏలింతు దివము సురలనుఁ

బాలింతు మహేంద్రయువతి భాగ్యశ్రీలం

దూలింతు దానవుల ని

రూలింతు ²విప్రుప్రియాంగముల భూషణముల్.

489

వ. అని యిట్లు భక్తజనపరతత్వం డగు పురాణపురుషుం డానతిచ్చి
తిరోహితుం డయ్యె. అయ్యదితియుఁ గృతకృత్య యై సంతోషం
బునఁ దనమనోవల్లభుం డగు కశ్యపు న్నాశ్రయించి సేవించు చుండె.
అంత నొక్క దివసంబున.

490

ఆ. ఘనసమాధినుండి కశ్యపుఁ డచ్యుతు

నంశ మాత్మ నొలయ నదితియందుఁ

దనదువీర్య మధికతరము సేచ్చెను గాలి

శిఖిని దారువందుఁ జేర్చినట్లు.

491

వ. ఇట్లు కశ్యపచిరతరతపస్సంభృతవీర్యప్రశిష్టగర్భయై సురల తల్లి
యల్లంబున నుల్లసిల్లుచు నుండె నంత.

492

క. చలచల నై పిదపిద నై

గలలం బై కరుడు గట్టి గళనాశముతోఁ

దల యేర్పడి ³గర్భంబై

⁴నెలమసలం ⁵జీరచిక్కె నెలతకు నధిపా !

493

క. నెలతకుఁ జూలై నెలరె

న్నెల లై మఱి మూడు నాల్గు నెల లై వరుసన్

నెల లంత కంత కెక్కఁగ

నెలలును డగ్గటియై సమరనిర్మూలతకున్.

494

1. మనస్సులో నిలిపి (ధ్యానించి) 2. శత్రుభార్యల మేని నగలను. 3. గర్భస్థ శిశువు - ఏర్పడి. 4. నెలతప్పగా. 5. కాన్పుతయ్యెను. (నీరచాలలేదని యర్థము.)

- క. మహితతరమేఘమాలా
విహితాయుతచండభాను బింబప్రభతో
విహితాంగంబులఁ గశ్యపు
గృహిణీగర్భమున శిశువుఁ గ్రీడించె నృపా ! 495
- క. తనకడుపున నొక యిలుపునఁ
వనరుహగర్భాండభౌండ వనధిచయంబుల్.
గొనకొని జగములు నిడుకొని
తనుగతిఁ గడు నడఁగి మడిగి తనరెడు బెడఁగై. 496
- వ. అంత నక్కాంతాతిలకంబు క్రమక్రమంబున. 497
- మ. నిలిపెఁ తెప్పల బృందిమఁ, విశదిమఁ నేత్రంబులం, జూచుకం
బుల నాకాళిమ, మేఖలం ద్రిశిమ, నెమ్మోమారఁగాఁ బొండిమ,
నృలిమిం జన్నుల, శ్రోణిపాలి గరిమ, నృధ్యంబునన్ ¹బృంహిమ,
నృలితాత్మన్ లఘిమన్, మహామహిమ మేనన్, గర్భదుర్వారమై.
- క. పెట్టుదురు నుదుట భూతిని
బొట్టికుదురు మేనఁ బట్టు బుట్టపుదోయిం
బెట్టుదురు వేల్పులమ్మకుఁ
గట్టుదురు సురక్ష పడఁతిగర్భంబునకున్. 499
- వ. ఇవ్వధంబున. 500
- తే. విశ్వగర్భుఁడు దనగర్భ వివరమందు
బూటపూటకుఁ బూర్ణుడై పొటకరింప
ప్రవేశ జూలాలితనమున వేల్పుఁ బెద్ద
పొలఁతి కంతట నీళ్ళాడుప్రొద్దు లయ్యె. 501
- వ. తదనంతరంబునం జతురాననుం డరుగుదెంచి యదితి గర్భపరిశ్రమ
విభ్రముండగు నప్పరమేశ్వరు నుద్దేశించి యిట్లు స్తుతియించె. 502

1. పెంపు, (లావు) 2. విశ్వము గర్భమందుఁ గలవాఁడు. (విశ్వంభరుఁడు).

సీ. త్రిభువన జయరూఢ దేవి త్రివిక్రమ
 పృథులూత్మ ¹శిషివిష్ట ²పృశ్నిగర్భ
 ప్రీత ³త్రినాభ ⁴త్రిపుష్ట జగంబుల
 కాద్యంతమధ్యంబు లరయ నీవ
 జంగమస్థావర జననాదిహేతువు
 నీవ కాలంబునై నిఖిల మాత్మ
 లోపల ధరియింతు, లోనిజంతుల నెల్ల
 స్సోతంబులోఁ గొను చొప్పుదోఁప.

తే. బ్రహ్మాలకు నెల్ల సంభవ భవన మీవ
 దివమునకుఁ బాసి దుర్దృశ దిక్కులేక
 శోకవార్ధి మునింగిన సురలకెల్లఁ
 దేల నాధార మగుచున్న తెప్ప వీవ.

503

క. విచ్ఛేయు మదితిగర్భము
 చెచ్చెర వెలువడి మహాత్మ ! చిరకాలంబున్
 విచ్ఛలవిడి లే కమరులు
 ముచ్చట పడియున్న వారు ముదమందింపన్.

504

౧౮ అ ధ్యాయము.

వా మ న మూర్త్యా విర్భావ ముట్టము.

వ. అని యిట్లు కమలసంభవుండు వినుతినేయు నయ్యనసరంబున. 505

మ. రవిమధ్యాహ్నమునం జరింప గ్రహతారాచంద్రభద్రస్థితిన్
 శ్రీవణద్వాదశినాఁడు శోణనభిజిత్సంజ్ఞాతలగ్నంబునన్

1. శిషి = పశువు, జీవుడు, వాఁనియందంతర్యామియై ప్రవేశించినవాఁడు. శిషివిష్టడు లేక శివులు అనగా కిరణములు. వానిచే వేష్టితుండు. 2. ఆదితికిఁగూర్చి జన్మమున పృశ్నియను పేరుగలదు. ఆమె గర్భము అనగా శిశువు కాన పృశ్నిగర్భుండు (హరి) లేదా గర్భుండు అనవచ్చును. 3. మూడులోకములు నాభియందుఁ గలవాఁడు. 4. మూడులోకముల పృష్ఠమునందు అనగా మీఁదుగానున్నవాఁడు త్రిపుష్టుండు. 5. ప్రవాహము.

భవనాధీశుండు పుట్టె వామనగతిం బుణ్యవ్రతోపేతకున్
దివిజాధీశ్వరు మాతకుం బరమపాత్రివ్రత్యవిఖ్యాతకున్. 506

వ. మఱియు నద్దేవుండు శంఖచక్రగదాకమలకలితచతుర్భుజుండును
బిశంగవర్ణవస్త్రుండును మకరకుండలమంజితగండభాగుండును
శ్రీవత్సవశంకుండును నలినచక్రండును నిరంతరశ్రీవిరాజితరోలంబకదం
బవిలంబితవనమాలికాపరిష్కృతుండును మణికనకాంచితకాంచీ
వలయాంగదకిరీటహారనూపురాలకృతుండును గమనియకంత
కొస్తుభాభరణుండును నిఖిలజనమనోహరణుండునై యచతరించిన
సమయంబున. 507

శా. చింతంబాసిరి యక్షతాత్మ్యసుమనస్సిద్ధోరగాధీశ్వరుల్
సంతోషించిరి సాధ్యచారణమునీశబ్రహ్మవిద్యాధరుల్
గాంధీం జెందిరి భానుచంద్రములు రంగద్గీతవాద్యంబులన్
గంతుల్ నైచిరి మింటః గింపురుషులున్ గంధర్వులుం గిన్నరుల్.

క. 1దిక్కులకావిరి వాసెను
నెక్కువ నిర్మలత నొందె నేడు పయోధుల్
2నిక్కు మెయి నలిచె ధరణియు
జుక్కలతోనయును విప్రసురసేవ్యములై. 509

క. ముంపుఁగొని విరులవాసల
జొంపంబులు గురియు సురలునుమనోమధువుల్
తుంపర తెగయఁ బరాగపు
రొంపుల భూభాగ మతినిరూపితమయ్యెన్. 510

వ. తదనంతరంబ. 511

ఆ. ఈ మహానుభావుఁ డెట్లొతకాలంబు
నుదరమందు నిలిచి యుండె ననుచు
నదితి వెఱఁగుపడియె నానందజయశబ్ద
ములను గశ్యపుండు మొగి నుతించె. 512

1. నలుపు. 2. నిక్కుమెయిన్, విలాసముతో (విప్రుతో). 3. పూలతెనెలు.

వ. అంత నవ్విభుఁడు సాయుధసాలంకారం బగు తన దివ్యరూపంబు
నుజ్జగించి రూపాంతరం బంగీకరించి కపటనటచందంబున నుప
నయననయస్కుండైన వామనబాలకుండై తల్లిముందటఁ గుమార
సముచితాలాపంబు లాడుచుఁ గ్రీడించు సమయంబున నదితియుం
దనయవిలోకనపరిణామపారవశ్యంబున. 513

ఆ. నన్నుఁ గన్నతండ్రి! నాపాలి డైవమ!
నాతపఃఫలంబ! నాకుమార!
నాదుచిన్నినడుగ నాకులదీపక!
రాగదయ్య భాగ్యరాశి వగుచు. 514

క. అన్నా! రమ్మని డగ్గఱఁ
జన్నులపా లేఱుపాఱి సంశ్లేషిణి యై
చిన్నారి మొగము నివురుచుఁ
గన్నారం జూచెఁ గన్నకడుపైయుండన్. 515

క. 1పురు డీబోటికి నిందిర
పురు డంబిక గాక యెరులు పురుడే యనుచున్
బురుటాలికిఁ బదిదినముల
పురుడు ప్రవర్తించి రెలమిఁ 2బుణ్యపుగరితల్. 516

వ. అంత నబ్బాలునకు సంతసంబున మహారులు కశ్యపప్రజాపతిం
బురస్కరించుకొని సముచితోపనయనకర్మకలాపంబులు సేయిం
చిరి. సవిత సావిత్రి నుపదేశించె. బృహస్పతి యజ్ఞోపవీతంబును,
గశ్యపుండు ముఁజియుఁ, గౌపీనం బదితియు, ధరణి కృష్ణాజనం
బును, దండంబు వనస్పతి యగు సోముండును, గగనాధిపాన
దేవత ఛత్రంబును, గమండలువు బ్రహ్మయు, సరస్వతి యక్ష
మాలికయు, సప్తర్షులు గుశవవిత్రంబులు నిచ్చిరి మఱియును. 517

క. భిక్షాపాత్రిక నిచ్చెను
యక్షేశుండు వామనునకు, నక్షయమగుచున్

సాక్షాత్కరించి పెట్టెను

భిక్షకు భవాని పూర్ణ భిక్ష సరేంద్రా!

518

క. శుద్ధబ్రహ్మరి సమా

రాధుండై విహితమంత్రరాజిఁ జదువుచుం

భోధ్యంబగు ననలంబున

వృద్ధాచారమున వటుడు వేల్పెన్ గడఁకన్.

519

బలిచక్రవర్తి కడకు వామనమూర్తి యేలెంచుట.

వ ఇట్లు కృతకృత్యుండై న ¹మాయామాణవకుండు దేశాంతరగమా
గతులగు బ్రాహ్మణులం గొండఱ నవలోకించి యిట్లనియె. 520

క. వత్తురె విపులు వేడఁగ

నిత్తురె దాతలును వేడ్క నిష్కారములం

డెత్తురె మీరును సంపద

లితైఱుంగున దానవీరుఁ డెవ్వఁడో సెపుఁడా!

521

వ. అనిన నఖిలదేశీయులగు భూసురు లిట్లనిరి.

522

మ. కలరుక దాతలు నిత్తురుక ధనములుం గామ్యార్థముల్ గొంచువి
ప్రలు నేనెంతురుగాని యీవిని బలింబోలన్ ²వదాన్యుండు లేఁ
డలఘుండై యొనరించె నధ్వరశతం బౌభార్గవానుజ్ఞచే
బలి వేడం బడయంగ వచ్చు బహుచంపల్లాభముల్ వామనా!

వ. అని తెలియం డెప్పిన బ్రాహ్మణులవచనంబు లాలకించి లోకంబు
లకుం ద్రీతి పుట్టింపఁ బయనంబై లాభవచనంబులుఁ గైకొనుచుఁ
దల్లిఁదండుల వీడ్కొని శుభముహూర్తంబునం గదలి. 524

క. పృక్షీణాదివిజవల్లభ

రక్షోరతంతుఁ డగుచు రాజీవాక్షుం

డాక్షిణమున బలియింటికి

భిక్షోగమనంబు సేసెఁ బేదటికముతోకా.

525

క. హరిహరి సిరి యురమునఁ గల

హరి హరిహాయుకొఱకు దనుజు నడుగం జనియెన్

బరహితరతమతియుతు లగు

దొరలకు నడుగుటయు నొడలితొడవగుఁ బుడమిన్.

526

క. సర్వప్రపంచగురుభర

నిర్వాహకుఁ డగుటఁజేసి నెఱిఁ జరు దేరన్

¹ఖిన్నుని ప్రేమఁ సహింపక

నుర్వీళి గ్రుంగె మ్రొగె నురగేంద్రుండున్.

527

వ. ఇట్లు సని చని.

528

క. శర్మద ²యమదండక్షత

వర్మద నతికఠిణముక్తి వనితాచేతో

³మర్మద నంబునివారిత

మర్మద సర్మద ధరించె ద్రోవన్ వటుఁడున్.

529

వ. దాటి తత్ప్రవాహంబున కుత్తరతటంబునందు.

530

శా. చంద్రస్ఫూర్తి వటుఁడు గాంచె ⁴బహుభాషల్పన్నిశాటంబు ⁵ను

ద్దండాహూతమునీభ్యబిభ్యదమృతాంధస్పిన్ధూటంబు వే

దండ శ్వధ్వజనీకవాటము మహోద్యష్టామసంఘన్నమా

స్తంకస్యంవనభోటమున్ బలిమఖాంత ద్వేషికావాటమున్.

531

వ. కని దానవేందుని హయమేధవాటి దఱియి జొచ్చు నయ్యన

సరంబున.

532

శా. శంభుండో హరియో పయోజభవుఁడో చండాంశుఁడో వహ్నియో

⁶దంభాకారత వచ్చెఁ గాక ధరణిన్ ధాత్రీసురుం డెవ్వడీ

1 పూజివాడు. 2 యముని దండమువలనఁ గలుగు దెబ్బలవలన గవచనము నొసంగు

నది. (యమకండనము దగులనీడని యర్థము) 3.....మర్మద = గహస్యము తెలుపు

నది. 4 పెక్కుకీతుల పలుకు రక్కసులుగలది. 5 ఉదండ = అధికముగా, ఆహూత =

పీలువబడిన ముని + ఇన్య = మునిశ్రేష్ఠులవలన, బిన్ద్యోత్ = బెడగుదున్న, అమృతాంధస్ =

దేవతల మొక్కయు, సిన్ధ = సిగుల మొక్కయు, భూటంబు = సనూహము కలది.

6. మాయావేషముతో.

1శుంభద్యోతనుఁ డీమనోజ్ఞతనుఁ డగుచున్ విష్ణుయభ్రాంతులై
సంభాపించిరి బ్రహ్మచారిఁ గని తత్సభ్యుల్ రహస్యంబుగన్. 533

క. గుజగుజలు వోవువారును

గజబిజఁ బడువారుఁ జాలఁ గలకలపడుచున్

గజబిజ యైరి సభాస్థలిఁ

బ్రజలెల్లను బొట్టివడుగుపాపని రాకన్.

534

వ. ఆసమయంబున బలి సభామండపంబుఁ దఱియంజొచ్చి.

535

నీ. చవులుగాఁ జెవులకు సామగానంబులు

సదువు నుద్ధాతల చదువు వినుచు

మంత్రతంత్రాగ్రసంబంధభావములు పే

క్కొనెడి హోతలతోడఁ గూడికొనుచు

హోమకుండంబులందున్న త్రేతాగ్నుల

వెలిగించు యాజకవితతిఁ గనుచు

దక్షులై బహువిధాధ్వరవిధానంబులు

సెప్పెడు సభ్యులఁ జేరఁ జనుచుఁ

తే. 2 పెట్టుగోరెడు వేడుక వట్టుపఱుచు

నదితిపుట్టువు లచ్చికినాటపట్టు

గోరి చరియించె సభలోనఁ గొంతదడవు

పుట్టువెన్నెడు నెఱుంగని పొట్టివడుగు.

536

వ. మఱియును.

537

క. వెఱుచుచు వంగుచు వ్రాలుచు

3నఱిముఱి 4గబురులకుఁ జనుచు హరిహరియనుచున్

మఱుఁగుచు నులుకుచు దిఱిదిఱి

5గురుమట్టపుబడుచు వడుగుఁ గొంత నటించెన్.

538

1. ప్రశస్తముగా ప్రకాశించుచుండు. 2. పెట్టు = ఈవి(దానము) 3. అఱిముఱిన్ = తొట్రుపాటుతో (చిడిముడిపాటు) 4. కబురులు = మాటలు 'కబర్' అను హిందూ సానీపదమునుండి రూపొంది. 5. మిక్కిలి పొట్టివాడు.

క. కొండఱతోఁ జర్చించును

గొండఱతో ¹జటలు సెప్పు గోష్ఠిం జేయుం

గొండఱతోఁ దర్కించును

గొండఱతో ముచ్చటాడుఁ గొండఱ సవ్యవే.

539

వ. మఱియు ననేకవిధంబుల నందఱకు నన్నిరూపులై విసోదించుచు.

క. నెడనెడ నడకలు నడచుచు

నెడనెడ నడు గిడఁక నడరి యిల దిగఁబడ గా

బుడిబుడి నొడువులు నొడువుచుఁ

జడిముడి తడఁబడఁగ వడుగు సేరై రాబాక.

541

వ. ఇట్లు డగ్గఱి మాయాభిరంకుడు రత్నోవల్లభుం జూచి యిట్లనియె.

మ. ఇతఁడే దానవచక్రవర్తి సురలోకేంద్రాగ్నికాలాపిది

కృత్తిగర్వాపనయప్రవర్తి గతలోభస్ఫూర్తి నానామఖ

ప్రతదానపృవణానువర్తి సిసుమనోరామామనోభదనో

ధృతచంద్రాతపకీర్తి సత్యకరుణాధర్మోల్లసన్మార్తిదాన్.

543

వ. అని కుశ విత్తాత్యతసంయుతంబగు దక్షిణహస్తంబు సాచి యిట్లనియె.

544

ఉ. స్వస్తి జగత్ప్రయీభువనశాసనకర్తకు హాసమాత్రవి

ధ్వస్తనిలింపభర్తకు నుదారపదవ్యవహర్తకున్ మునిం

దృస్తుతమంగళాధ్వరవిధానవిహర్తకు నిర్జగళ

న్యస్తసువర్ణసూత్రపరిహర్తకు దానవలోకభర్తకున్.

545

వ. అని దీవించి కరచరణాద్యవయవంబులు ధరించిన వేదరాశియుం

బోలె ముందట నకుటిలుండును జటిలుండును సదంశఛత్వం

డునుఁ గత్తులంబితభిక్షోపాత్తుండునుఁ గరకలితజలకమండలుం

డును మనోహరవదనచంద్రమండలుండును మాయావాదననటుం

డును నగు వటునింగని దినకరకిరణవిహితంబులైన గృహంబుల

1. వేదము చెప్పుటలో విశేషము. 2. ట, ఘన మొదలయినవి. 3. దేవతాస్థిల మనస్సును తిక్కుక పఱుపూలిన వెన్నెలవంటి గీర్తిగలవాఁడు. 4. చిటునవ్వునూత్రముచే ధ్వంస సుచేయబడిన యిసుకలు గలవాఁడు.

చందంబునఁ దిరోహితులై భృగువులుఁ గూర్చున్నయెడల లేచి
సేమంబడిగి తియ్యనిమాటల నాదరించిరి. బలియును నమస్కరించి
తగినగడ్డియ నునిచి పాదంబులుఁ దుడిచి తన ప్రాణవల్లభ ¹పసిండి
గిండియల నుదకంబులునోయ వడుగుకొమ్మరునిచరణంబులఁ గడిగి
తడియొత్తి తత్సమయంబున.

ఆ. వటుని పాదశౌచవారి శిరంబునఁ

బరమభద్ర మనుచు బలివహించె

నేజలము గిరీశుఁ డిందుజూటుడు దేవ

దేవుఁ డుద్వహించె ధృతి శిరమున.

547

వ. మఱియు నయ్యజమానుం డభ్యాగతున కిట్లనియె.

548

మ. వడుగా! యెవ్వరివాడ నెవ్వడవు సంహసస్థలం బెయ్యది
య్యెడకున్ నీవరుదెంచుటన్ సఫలమయ్యెన్ వంశమున్ జన్మముం
గడుగన్యాత్ముడ నైతి నీమఖము యోగ్యం బయ్యె నాకోరికల్
గడతేటెన్ సుహృతుంబులయ్యెశ్శిలుం గల్యాణమిక్కాలమున్.

మ. వరచేలంబులొ ²మాడలో ఫలములో వన్యంబులో గోవులో
హరులో రత్నములో రథంబులొ విశిష్టాన్నంబులో కన్యలో
కరులో కాంచనమొ నికేతనములో గ్రామంబులో భూములో
ధరణీఖండమొ కాక యేమడిగెదో ధాత్రీసురేంద్రోత్తమా!

550

౧౮ అధ్యాయము

వ. అని ధర్మయుక్తంబుగాఁ బలికిన నైరోచనివచనంబులు విని సంతో
షించి యీశ్వరుం డిట్లనియె.

551

సీ. ఇది నాకు నెల వని యేరీతిఁ బలుకుదు

నొక చోట నక యెందు నుండ నేర్తు

నెవ్వనివాడ నం చేమని నుడువుదు

నాయంతవాడనై నడవనేర్తు

నీ నడవడి యని యెట్లు వక్కాణింతుఁ

బూని ³ముప్పొక్కల బోవనేర్తు

1 బంగారు చెంబులచే. 2 నాణెములలో నొకరకము. 3, మాడు + పొకలు = ముల్లోకములు (లేక) మాడుగుణముల వెంటను.

నదినేర్తు నిదినేర్తు నని యేలఁ జెప్పంగ
నేరువు లన్నియు నేన నేర్తు

తే. నొరులుఁ గారు నాకు నొరులకు నే నొందు
నొంటివాడఁ జుట్ట మొకఁడు లేఁడు
సిరియఁ దొల్లి గలదు చెప్పెద నా¹టెంకి
సుజనులందుఁ దఱచు సొచ్చి యుందు.

553

వ. అది యట్లుండ నిమ్ము.

సీ. జననాథ ! నీమాట సత్యంబు సత్కీర్తి
దంబు గులార్హంబు ధర్మయుతముఁ
గరుణానువర్తులు ఘనసత్త్వమూర్తులు
కాని మీకులమందుఁ గలుగ రొరులు
రణభీరువులు శివితరణీరువులు లేరు
ప్రత్యర్థు లదులు ప్రబ్ధికోనిన
దానశౌంఢిమమునఁ దరువుదు రధికులై
మితాత లందఱు మేటిమగలు

ఆ. మీ కులంబునందు మెఱయుఁ బ్రహ్లాదుండు
మింటి చంద్రుమాడ్కి మేలిరుచులఁ
బ్రధితకీర్తితోడ భవదీయవంశంబు
నీరరాశిభంగి నెగడుచుండు.

554

వ. తొల్లి మీమాడవతాత హిరణ్యాక్షుండు విశ్వజయంబుసేసి గదా
యుధుండై భూతలంబునఁ బ్రతీవీరులం గానక సంచరింప విష్ణుండు
వరాహరూపంబున నతని సమయించె. తద్భ్రాతయగు హిరణ్య
కశిపుఁడదివిని హరిపరాక్రమంబునకు నాశ్చర్యంబునొంది తనజయం
బును బలంబునుం బరిహసించి గ్రద్దన నుద్దవిషి నద్దనుజమర్దను
మందిరంబునకుం జనియె. అప్పుడు.

555

1. నివాసము. 2. వితరణ = దానమునెడ, భీరువులు = ఐదరువారు. (ఇచ్చిన
దఱిగి పోవునని భయపడువారన్నమాట).

రాజ్యంబుసేయుచుండె. శిష్యవత్సలు లగు భృగ్వాదు లతనిచేత
శతాశ్వమేధంబులు సేయించిరి. తత్కాలంబున. 458

శా. అరుల్ వేడరు, దాతలుం జెడరు, ¹సర్వారంభముల్ పండుఁబ్ర
త్యరుల్ లేరు, మహోత్సవంబులనుచే వాగారముల్ మోల్పుఁ, బూ
ర్ణార్థుల్ విప్పులు, వరముల్ గురియుఁ గాలార్హంబులై ధాత్రికిన్
సార్థంబయ్యె వసుంధరాత్వ మసురేంద్రాధీశు రాజ్యంబునన్. 459

వ. అంత. 460

౧౬ అధ్యాయము

సీ. తనతనూజులపోలు దనుజులు గొనుటయు
వేల్పు లెల్లను డాఁగ వెడలుటయును
భావించి సురమాత పరితాపమునఁ బొంది
వగ ననాథాకృతి వనరుచుండ,
నాయన్ము పెనిమిటి యగుకశ్యపబ్రహ్మ
మఱియొకనాఁడు సమాధి మాని
తనకుటుంబిని యున్న ధామమనకు నేగి
నాతిచే విహితార్చనములు నడసి

ఆ. వంది వ్రాల్చి కుండి వాడినయిల్లాలి
వదనవారిజంబు వడువుఁ జూచి
చేరఁ దిగిచి మగువ చిబుకంబు వ్రుడుకుచు
వారిజాక్షీ! యేల వగచె దనుచు. 461

వ. అమ్మహాత్ముం డిట్లనియె. 462

మ. తెఱవా! విప్పులు పూర్ణులే! చెలఁగునే దేహార్చనాచారముల్?
తఱితో వేలుతురే గృహస్థులు? సుతుల్ భర్తానుసంధానులే?
నెఱి నభ్యాగతకోటి కన్నమిడుదే! నీరంబునుం బోయుదే?
మఱి లే కర్ణుల దాసులన్ సుజనులన్ మన్నింపుదే పైదలీ! 463

1 స్వప్నయత్నములు 2 మఱికొక = తరువాత యనుటలేక. (తరువాత తరువాత
యనకుండా) (లేదా) యింకొకటిలేక అనఁగా వేటొకపని లేకయని యర్థము.

ఆ. అన్నమైన¹దక్రమైన² దోయంబైన
 శాకమైన దనకుఁ జరగుకొలది
 సతిభిజనుల కడ్డ మాడక యిడరేని
 లేమ వారు కలిగి లేనివారు. 464

వ. మఱియు. 465

ఆ. నెలత విష్ణునకును నిఖిలదేవాత్మున
²కాననంబు శిఖయు నవనిసురులు
 వారు దనియఁ దనియు వనజాతలోచనుఁ
 డతఁడుఁ దనియ జగము లన్నిఁ దనియు. 466

క. బిడ్డలు వెఱతురె నీకఱ
 గొడ్డంబులుసేయకెల్ల కోడండ్రును మా
³తొడ్డారింపక నడతురె
⁴యెడ్డము గాకున్నదే మృగేక్షణ యింటన్. 467

వ. అని పలికినం బతికి సతి యిట్లనియె. 468

ఉ. ప్రేమ యొకింత లేక దితి బిడ్డలు బిడ్డలబిడ్డలు⁵ మహా
 భీమబలాధ్యులై తనదు బిడ్డల నందఱు దోలి సాహసా
 క్రామితవైరు లయ్యు నమరావతినేలుచు నున్నవారు నీ
 కేమని విన్నవించు హృదయేశ్వర ! మేలుదలంచి చూడవే ! 469

క. అక్కాచెల్లెండ్రయ్యను
 దక్కరు నాతోడిపోరుఁ దానున్ దితియున్
 రక్కసులు సురల మొత్తగ
 నక్కట వల దనదు చూచు నొనొ ననుచున్. 470

సీ. ⁵ఎండకన్నెఱుంగని యింద్రుని యల్లాలు
 పలుపంచలును జాలిఁ బడియె నేడు

1. మజ్జగ. 2. అననంబు = ముఖము. 3. ఒడ్డారింపక = ద్వేషించు. (వ్యతిరేకించు). 4. అడ్డంకి (నిరోధము). 5. ఎడయన్ననేమో యెఱుంగనిది అంతఃపురపరిషత్తునది. సుకుమారురాలన్నమాట.

త్రిభువనసామ్రాజ్యవిభవంబుఁ గోల్పోయి
 దేవేంద్రుఁ డడవులఁ దిరిగె నేడు
 కలిమి గారాబు బిడ్డలు జయంతాదులు
¹శబరార్థకుల వెంటఁ జనిరినేడు
 నమరుల కాధారమగు నమరావతి
 యసురుల కాటపట్టయ్యె నేడు

ఆ. బలి జగములనెల్ల బలియుచు నున్నాడు
 వాని గెలువరాదు వాసవునకు
 యాగ భాగమెల్ల సతఁ డాహరించునుఁ
 గడఁగి సురల కొక్క కబళమీడు.

471

క. ప్రజలకు నెల్లను సముడవు
 ప్రజలను గడుపారఁ గన్న బ్రహ్మపు నయ్యుం
 బ్రజలందు దుష్టమతులను
 నిజముగ శిక్షింపవలదె నీవు మహాత్మా !

472

మ. సురలక సభ్యుల నార్తులక మిథులక శోకంబువారించి ని
 ర్జరధానిక నిలుపంగ రాత్రిచరులక శాసింప సత్కార్యమే
 నెర వేరితి ఘటిల్లు నట్టి క్రమముక వేగంబ చింతింపవే
 కరుణలోకసుధార్పురిం దనుపవే కళ్యాణసంధాయకా !

473

వ. అనిన మనోవల్లభపలుకు లాకర్ణించి ముహూర్తమాత్రంబు చిం
 తించి విజ్ఞానదృష్టి నవలంబించి భావికాలకార్యంబు విచారించి
 కశ్యపబ్రహ్మ యిట్లనియె.

474

మ. జనకుం డెవ్వడు జాతుం డెవ్వడు ³జనిస్థానంబు లెచ్చోటు సం
 జననం బెయ్యది మేను లేకొలఁదిఁ సంసారంబు లేరూపముల్
 వినుమాయంతయు విష్ణుమాయ దుష్టా వేతేమియులేదు మో
 హ నిబంధంబు నిదాన మింతటికి జాయా! ఎన్నఁబో నేటికి.

475

వ. అగు నయిననుం గాలోచితకార్యంబు సెప్పెను.

476

మ. భగవంతుం బరముం జనార్దనుఁ గృపాపారీణి సర్వాత్మకుఁ
జగదీశుఁ హరిసేవసేయు మతఁడుఁ సాంగత్యముం బొంది నీ
కగు నిష్కలములెల్ల నిచ్చు నిజలార్థావాప్తి సేకూరెడిక
భగవత్సేవలఁ బొందరాదె బహుసౌభాగ్యంబులం బ్రేయసీ!

వ. అనిన గృహస్థునకు గృహిణి యిట్లునియె.

478

క. నారాయణుఁ బరమేశ్వరు
నేకీతిఁ దలంతు ? మంత్ర మెయ్యది ? విహితా
చారంబు లేప్రకారము ?
లారాధన కాలమెద్ది ? యానతి యిహవే !

479

వ. అనినఁ గళ్యణప్రజాపతి సలికె బయోధిక్షణం బనువ్రతం బుపదే
శించి తాత్కాలికులనుఁ దన్మత్రింబును దద్విధానంబును దదుప
వాసదానభోజనప్రకారంబులును నెఱిగించెను.

౧౭ అధ్యాయము

వ. అదితియును ఘల్లుణమాసంబున శుక్లపక్షంబునఁ బ్రభవదివసంబు
నన్ దొరకొని పండ్లొండు దింబులు హరిసమర్పణంబుగా వ్రతం
బుసేసి వ్రతాంతంబున నియతమైయున్నయెడఁ జనుర్బాహుండును
బీతవాసుండును శంఖచక్రగదాధరుండునున్న సేత్రంబుల కగో
చరుండైన నారాయణదేవుండు ప్రత్యక్షుండైనఁ గనుంగొని. 480

క. కన్నుల సంతోషాశ్రులు

చన్నులమై బలవఁ బులకజాలము లెసంగన్
సన్నతులును సన్నతులును
సున్నతరుచిఁ జేసి నిటలయక్తాంజలియై.

481

క. చూపులశ్రీశ్రీపతిరూపము

నాపోవక త్రావి త్రావిహస్తోపతయై

1 వాపుచ్చి మందమధురా

లాపంబులఁ బొగడె నదిలి లక్ష్మీనాథుఁ.

482

సీ. యజ్ఞేశ విశ్వంభరాచ్యత్రవణ మం
 గళనామధేయ లోకస్వరూప
 యాపన్నభక్త జనార్త్తి విఖండన
 దీనలోకాధార తీర్థపాద
 విశ్వోద్భవస్థితివిలయకారణభూత
 సంతతానంద శశ్వద్విలాస
 యాయువు దేహంబు ననుపమలక్ష్మీయు
 నసుధయు దివముఁ ద్రివర్గములును

తే. వైదికజ్ఞానమును ముక్తి వైరిజయము
 నిన్నుఁ గొలువని నరులకు నెఱయఁగలదె
 వినుతమందార గుణహార వేదసార
 ప్రణతవత్సల పద్మాక్ష పరమపురుష.

483

ఆ. అసురవరులు సురల నడలించి బెడరించి
 నాక మేలుచున్ననాటనుండి
 కన్నకడుపుఁగాన కంటఁ గూరుకు రాదు
 కడుపుఁబొక్కు మాన్పి కావనయ్య.

484

వ. అనిన విని దరహాసితవదనుండయి యాశ్రితకామధేనువైన యప్పుర
 మేశ్వరుం డిట్లనియె.

485

శా. సీకోడండ్రిను సీకుమారవరులున్ సీనాథుఁడున్ సీవు సం
 శ్లోకింపన్ సతులుంబతుల్ మిగుల సమ్మోదింప రాత్రించరుల్
 శోకింపన్ భవదీయగర్భమునఁ జేజోమూర్తి జన్మించెదన్
 నాకున్ వేడుక పుట్టు నీసుతుఁడనై నర్తించి వర్తింపఁగాన్.

486

మ. బలిమిన్ దైత్యులఁ జంపరాదు వినయోపాయంబునంగాని; సం
 చలనం బొందకు నేను నీనియతికిన్ సద్భక్తికిన్ మెచ్చితిన్ ;
 బలివిధ్వేషియు నా నిలిపగణముం ¹బాలోమియున్ మెచ్చ దై
 త్యులరాజ్యంబు హరింతు నింద్రునికి నిత్తున్ దుఃఖ మింకేటికిన్.

క. నీరమణుని సేవింపుము

నారూపము ¹మానసించి సలిసీగర్భా

గారంబు వచ్చి చొచ్చెద

గారామునఁ బెంప వమ్మ కరుణన్ నన్నున్.

488

క. ఏలింతు దివము సురలనుఁ

బాలింతు మహేంద్రయువతి భాగ్యశ్రీలం

దూలింతు దానవుల ని

రూలింతు ²రిపుప్రియాంగముల భూషణముల్.

489

వ. అని యిట్లు భక్తజనపరతత్తుం డగు పురాణపురుషుం డానతిచ్చి
తిరోహితుం డయ్యె. అయ్యదితియుఁ గృతకృత్య యై సంతోషం
బునఁ దనమనోవల్లభుం డగు కశ్యపు నాశ్రయించి సేవించు చుండె.
అంత నొక్క దివసంబున.

490

ఆ. ఘనసమాధినుండి కశ్యపుఁ డచ్యుతు

నంశ మాతృ నొలయ నదితియందుఁ

దనదువీర్య మధికతరము సేర్చెను గాలి

శిఖిని దారువందుఁ జేర్చినట్లు.

491

వ. ఇట్లు కశ్యపచిరతరతపస్సంభృతవీర్యప్రతిష్ఠగర్భయై సురల తల్లి
యుల్లంబున నుల్లసిల్లుచు నుండె నంత.

492

క. చలచల నై పిదపిద నై

గలలం బై కరుడు గట్టి గళనాశముతోఁ

దల యేర్పడి ³గర్భంబై

⁴నెలమసలం ⁵జీరచిక్కె నెలతకు నధిసా !

493

క. నెలతకుఁ జూలై నెలరె

న్నెల లై మఱి మూడు నాల్గు నెల లై వరుసన్

నెల లంత కంత కెక్కఁగ

నెలలును డగ్గఱియె నసురనిర్యూలతకున్.

494

1. మనస్సులో నిలిపి (ధ్యానించి) 2. శత్రుభార్యల మేని నగలను. 3. గర్భస్థ శిశువు - పిల్లడి. 4. నెలతప్పగా. 5. కాన్పుఅయ్యెను. (చీరచాలలేదని యర్థము.)

క. మహితతరమేఘమాలా
 విహితాయుతచండభాను బింబప్రభతో
 విహితాంగంబులఁ గశ్యపు
 గృహిణీగర్భమున శిశువుఁ గ్రీడించె నృపా ! 495

క. తనకడుపున నొక యిటువునఁ
 వనరుహగర్భాండభాండ వనధిచయంబుల్.
 గొనకొని జగములు నిడుకొని
 తనుగతిఁ గడు నడఁగి మడిగి తనరెడు బెడఁగై. 496

వ. అంత నక్కాంతాతిలకంబు క్రమక్రమంబున. 497

మ. నిలిపెన్ తెప్పల బృందిమన్, విశదిమన్ నేత్రంబులం, జూచుకం
 బుల నాకాళిమ, మేఖలం ద్రీణిమ, నెమ్మోమారఁగాఁ బొండిమ,
 న్బలిమిం జనుల, శ్రోణిపాళి గరిమ, న్మధ్యంబునన్ ¹బృంహిమ,
 న్బలితాత్మన్ లఘిమన్, మహామహిమ మేనన్, గర్భదుర్వారమై.

క. బెట్టుదురు నుదుట భూతిని
 బొట్టిడుదురు మేనఁ బట్టుఁ బుట్టపుదోయిం
 బెట్టుదురు వేల్పులమ్మకుఁ
 గట్టుదురు సురక్ష పడఁతిగర్భంబునకున్. 499

వ. ఇవ్విధంబున. 500

తే. విశ్వగర్భుడు దనగర్భ వివరమందు
 బూటపూటకుఁ బూర్ణుడై పొటకరింప
 వ్రేత జూలాలితనమున వేల్పుఁ బెద్ద
 పొలఁతి కంతట నీశ్యాడుప్రాద్దు లయ్యె. 501

వ. తదనంతరంబునం జతురాననుం డరుగుడెంచి యదితి గర్భపరిభ్రమ
 విభ్రముండగు నప్పరమేశ్వరు నుద్దేశించి యిట్లని స్తుతియించె. 502

1. పెంపు, (లావు) 2. విశ్వము గర్భమందుఁ గలవాడు. (విశ్వంభరుడు).

సీ. త్రిభువన జయరూఢ దేవి త్రివిక్రమ
 పృథులాత్మ ¹శిషివిష్ట ²పుష్పిగర్భ
 ప్రీత ³త్రినాభ ⁴త్రిపుష్ట జగంబుల
 కాద్యంతమధ్యంబు లరయ నీవ
 జంగమస్థావర జననాదిహేతువు
 నీన కాలంబునై నిఖిల మాత్మ
 లోపల ధరియింతు, లోనిజంతుల నెల్ల
⁵స్తోత్రంబులోఁ గొను చొప్పుదోష.

తే. బ్రహ్మలకు నెల్ల సంభవ భవన మీవ
 దివమునకుఁ బాసి దుర్దశ దిక్కులేక
 శోకవార్ధి మునింగిన సురలకెల్లఁ
 దేల నాధార మగుచున్న తెప్ప వీవ.

503

క. విచ్ఛేయ మదితిగర్భము
 చెచ్చర వెలువడి మహాత్మ ! చిరకాలంబున్
 విచ్చలవిడి లే కమరులు
 ముచ్చట పడియున్న వారు ముదమందింపన్.

504

౧౮ అ ధ్యాయము.

వా మ న మూర్త్యా విర్భావ ఘట్టము.

వ. అని యిట్లు కమలసంభవుండు వినుతీసేయు నయ్యనసరంబున. 505

మ. రవిమధ్యాహ్నమునం జరింప గ్రహతారాచంద్రభద్రస్థితిన్
 శ్రవణద్వాదశినాఁడు శోణనభిజిత్సంజ్ఞాతలగ్నంబునన్

1. శిషి = పశువు, జీవుఁడు, వారియందంతర్యామియై ప్రవేశించినవాఁడు. శిషివిష్టండు లేక శివులు అనగా కిరణములు. వారిచే వేష్టించును. 2. అదితికిపూర్వజన్మమున పుష్పియను పేరుగలదు. ఆమె గర్భము అనగా శిశువు కాన పుష్పిగర్భండు (హరి) లేదా గర్భండు అనవచ్చును. 3. మూడులోకములు నాభియందుఁ గలవాఁడు. 4. మూడులోకముల పృథ్వీమనందు అనగా మీఁదుగానున్నవాఁడు త్రిపుష్టండు. 5. ప్రవాహము.

వ. అనిన విని.

602

మ. బల్లిదైత్యేంద్రకరద్వయాశ్చ జలప్రతాళనవ్యాప్తికే
జలజాతాశ్చ సాచయోగిసుమనస్సంప్రాప్తశ్చైదముం
1 గలితానమగ్రమాలలాటపదనీకస్తూరికాశాదమున్
నలినామోదము 2 రత్ననూపురితగానావేదముం బాదమున్. 604

క. సురలోకనముద్గరణము

3 రత్నశ్రీకరణ 4 మృగలలిగమాంతాలు

కరణము భవసంహరణము

హరిచరణము నీలం గడిగె నసురోత్తముండున్.

605

వ. ఇట్లు ధరణీసురదక్షిణాంధ్రప్రతాళనంబు సేసి వామపాదంబు గడిగి
తత్సావనజలంబు శీతంబునం బట్టుకొని వార్చి దేశకాలాదిప్రగణ
నంబు సేసి.

606

శా. విప్రాయ పృకటప్రాయ భవతే విష్ణుస్వరూపాయ వే
దప్రానూన్యూనిదే త్రికాదధరఃపి జాప్యామి యంచుం 5 గ్రియా
క్షీప్తుంధై భూవేశ్వరం య పశుం జేహాచి పూజించి బృ
హ్మశ్రీతిమ్మని ధారయేతి భవసం బాశ్చర్యముం బొందగన్. 607

వ. తత్కాలంబున.

608

ఆ. నీరధారంబడంగ నీక చుడ్డంబుగా

గలశరంధ్ర మాంప గాను దెలిసి

హరియుం 6 గాస్యనేత్ర మటః గుళాగ్రంబున

7 నడువ నేక నేత్రుండయ్యె నతండు.

609

న. అంత.

610

1 కరీత = బహుచున్న. 2 సుమనః = చలన. రమా = లక్ష్మీదేవియొక్క, లలాటపదనీ = నుదుటియందలి కస్తూరి కాశాదమున్ = కస్తూరీపంకముకలది. (లచ్చి తన నుదుట నున్న కస్తూరినొట్టి అంటుకొనునట్లేపాదమునకు ననుస్కరించుననిభావము) 2 రత్నపుటంబెట్లున్న యగ్నివేదములు కలది. 3 నేపథ్యం పాదములకు రత్ననూపురములట్లున్నవని భావము. 4 ఎల్లస్థానము శ్రీని గోగించుచు. 4 సర్వవేదాంతములను అలంకరించునది. 5 క్రియను జరుపుటలొక ద్వ్యవసాయంబై 6 సుక్రసంకము. 7 పాడువగా.

- మ. అమరారాతికరాక్షతోజ్ఞ తపవిత్తాంభఃకణశ్రేణికిం
 గమలాధీశ్వరుఁ డొడ్డె ¹ఖండితదివౌకస్సాస్వామిజన్మస్తముం
 గమలాకర్ణణసుప్రశస్తము ²రమాకాంతాకుచోపాస్తమున్
 విమలశ్రీకుచశాతచూచుకతటివిన్యస్తమున్ హస్తమున్. 611
- క. మునిజననియమాధారను
³జనితాసురయువతిసేత్రజలకణధారన్
 దనుజేంద్రనిరాధారను
 వనజాక్షుఁడు గొనియె ⁴బలివివర్జితధారన్. 612
- ఆ. కమలనాభు నెఱిగి కాలంబు దేశంబు
 నెఱిగి శుక్కుమాట లెఱిగి నాశ
 మెఱిగి పాత్ర మచుచు నిచ్చె దానము బలి
 మహి వదాన్యుఁడొరుండు మఱియుఁ గలఁడె? 613
- క. బలిసేసిన దానమునకు
 నలినాక్షుఁడు నిఖిలభూతనాయకఁడగుటం
 గలకల మని దశదిక్కులు
 బలిబలి యని పొగడె భూతపంచక మనఘా! 614
- క. క్షీణిదానమిచ్చు నతఁడును
 నతికాంక్షుఁ బరిగ్రహించు నతఁడును దురిత
 చ్యుతులై శతవత్సరమలు
 శతమఖిలోకమునఁ గ్రీడ సలుపుదు రెలమిన్. 615
- వ. అట్లుగావున నేదానంబును భూదానంబునకు సదృశంబు గానేరదు
 గావున వసుంధరాదానం బిచ్చితి పుభయలోకంబులం గీర్తిసుకృ
 తంబులు వడయుమని పలికి యమ్మాయావటుం డిట్లనియె. 616

1 ఖండింపబడిన. దివౌకస్సాస్వామిజన్మ = ఇంద్రుని జయించినవారయొక్క, మస్తమున్ = మస్తకములకలది. (ఇంద్రశత్రువులయిన దానవులు తలలు పగులగొట్టిన దన్నమాట) హరి హస్తమున కిది విశేషణము. 2. లక్ష్మీదేవియొక్క స్తనములందుండునది. 3. జనిత=పుట్టింపబడిన, అసురయువతి = రాక్షస స్త్రీలయొక్క, సేత్రజలకణధారన్ = ఆశ్రుబిందువు ధారలుకలది. 4. బలిచే వదలబడిన నీటిధారన్,

క. ఇదియేమి వేడి తని నీ

మది వగవక ధారవోయు మా సత్యము పెం

పొదవంగ గోరినయర్థం

బిదియచ్చుట ముజ్జగంబు లిచ్చుట మాకున్.

617

వ. అని పలికిన వటునిపలుకులకు హర్షనిర్భరచేతస్కుండై వైరోచనండు,

ఆ. పుట్టి నేర్చుకొనెనొ పుట్టకనేర్చెనో

యిట్టి బుద్ధు లిట్టి పొట్టివడుగు

పొట్ట నున్న నెల్ల బూమెలు నని నవ్వి

యెందు ధరణీదాన మిచ్చె నపుడు.

619

చామనమూర్తి విశ్వరూపము నొంది విజృంభించుట.

ఆ. గ్రహమునీంద్రసిద్ధగంధర్వకిన్నర

యక్షి పక్షి దేవతాసాపతులు

వొగడి రతని పెంపు, బుష్పవర్షంబులు

గురిసె, దేవతూర్యకోటి మొరసె.

620

వ. ఇట్లు ధారాపరిగ్రహంబు సేసి.

621

శా. ఇంతింతై నటుఁ డింతయై మఱియుఁ దానింతై నభోషితి

నంతై తోయదమండలాగ్రమున కల్గింతై ప్రభారాశిపై

నంతై చంద్రుని కంతయై ధ్రువునిపై నంతై మహర్వాటిపై

నంతై సత్యపదోన్నతుం డగుచు బ్రహ్మాండంతపరిధియై.

622

మ. రవిబింబం బుపమింపఁ బాత్రముగు ఛత్త్రంబై శిరోరత్నమై

శ్రవణాలంకృతియై కళాధరణమై సౌవర్ణకేయూరమై

ఛచిమత్కంఠకణమై కటిస్థలి నుదంచద్దంటయై నూపుర

ప్రవరంబై పదవీరమై వటుడు దా బ్రహ్మాండమున్ నిండుచోన్.

వ. ఇట్లు విష్ణుండు గుణాత్రియాత్మకం బగు విశ్వరూపంబు ధరియించిన

భువియును నభంబును దినంబును దిశలును దిశాభిధానంబులును

1. మాయలు (పంచనలు). 2. మహర్లోకముపై. 3. సత్యలోకమువరకు నెదిగిన వాడు. (సత్యలోకమునగా బ్రహ్మలోకము). 4. తగియుండును.

సముద్రంబులునుఁ జలదళులభూనిరహంబులుం దానయై యేకిభ
 వించి కృమక్రమంబున భూలోకంబునకుం బొప్పనై భువర్లోకంబు
 నతిక్రిమించి సువర్లోకంబును దలకడచి మహర్లోకంబు డాటి జనో
 లోకంబునకు మీఁదై తపంబునకు నుచ్చిత్రుండై సత్యలోకంబు
 కంటె నొన్నత్యంబు వహించి యెడలింతులు సంఘులు రంధ్ర
 ములు లేకుండ నిండి మహాదేహమునుం దొడ్డి చరణతలంబున
 రసాతలంబునుఁ బొదంబుల మహాయుగ జంభుల మహిధంబు
 లును జానువులఁ బతత్త్రిసముదయంబులకు నిరారువులు నింప
 సేన మరుద్గణంబులును వానస్థులంబున సుధ్యయ గుహ్యంబునుఁ
 బ్రజాపతులును జఘనంబున దనుజులును నాధిని నభంబులును నుద
 రంబున నుదధిసప్తకంబును సురంబునఁ బురంబునఁ గాకంబునఁ హృద
 యంబున ధర్మంబును నరోజంబుల బుధులసత్యంబులును మనం
 బునఁ జంద్రుండును వక్షంబునఁ గవలహస్తయగులక్ష్మీయుఁ
 గంతంబున సామాదిసమస్తవేదంబులును భువంబుల బురిందరాది
 దేవతలునుఁ గర్ణంబుల దీర్ఘలును శిరంబున గాకంబును శిరోజంబుల
 మేఘంబులును నాసాపుటంబున వసువును నయనంబుల
 సూర్యుండును వదనంబున వహ్నియు వాణి సఖులచ్చందస్సముద
 యంబును కిరనంబున జలేశుండును భ్రూయుగళంబున విధినిషే
 ధంబులును కైంబుల నహారాత్రంబులును బలాటంబునఁ గోపంబును
 నధరంబున లోభంబును స్పర్శంబునుఁ గామంబును రేతంబున
 జలంబును బృథుంబున నధర్మంబును క్రిమణంబుల యజ్ఞంబులును
 ఛాయల మృత్యువును నగవులవలన నహిమాయావిశేషంబులును
 రోమంబుల నోషధులును నాడీప్రదేశంబుల సద్భూలును నభింబుల
 శిలలును బుద్ధి నజుండును బ్రాణంబుల దేవర్షిగణంబులును గాత్రం
 బున జంగమస్థావరజంతుసంఘంబులును గలవాఁడు జలధర
 నినదశంఖశార్ఙ్గసుదర్శనగదాదండనిష్ఠ య బాణ తూణీర

1. ఇటుమునుబుండు. 2. సర్వభూదేస్సంబుల సమూహము. 3. అహిమాయాను. 4.

కృమణంబులన్ = అడుగులువేయుటలలో (నడకలలో నన్నమాట.)

విభ్రాజితండును మకరకుండలకీరీటకేయూరహారకటకంకణ
కాస్తుభమణిమేఖలాంబరవనమాలికావిరాజితండును సునందనంద
జయవిజయప్రముఖచరిత్రవాహినీసందోహపరివృతుండును నమే
యతేజోవిరాజితండును నై బ్రహ్మాండంబు దనమేని కప్పు తేటం
గున నుండ విజృంభించి. 624

మ. ఒకపాదంబున భూమిఁ గన్పి దివి నే తొంటక సరోధించి యొం
తొకటన్ మూడిదిగంబుల్లెండొడ్డి నొంజొంటక విలంఘించి ప
ట్టక బ్రహ్మాండకటాహముం బెట్టి వేండొబై పగుల్ గాన రా
నొకడై ¹వాగ్ద్వైగలభ్యుడై సారివిభుం డొప్పారె విశ్వాకృతిక.

ఆ. ఒకపదంబుక్రింద నుర్వి పద్మమునంటి
కొన్నవంకలవము కొమరుడాల్సె
నొకటిమీఁదఁ దమ్మి కొదిగిసతేటి నా
వెలసె మిన్ను స్మప! త్రివిక్రమమున. 626

వ. తత్సమయంబున. 627

ఆ. జగము లెల్లదాటి చనిన త్రివిక్రము
చరణనఖుచంద్రచంద్రికలను
²బానుఁగుబడియె ³సత్యమున బ్రహ్మ తేజంబు
దిససకరునిరుచుల దివియహోలె. 628

౨౦ అ ఛా య ము .

నీ. భవబంధములఁ బాసి బ్రహ్మలోకంబునఁ
గాపురంబులు సేయు ఘనులు రాజు
లామరీచ్ఛాదులు నా సనందాదులు
నా దివ్యయోగీంద్రు లచట సేపుడు
మూర్తిమంతంబులై మోయి పురాణత
ర్కామ్నాయనియమేతిహాసధర్మ

1. మాటలకు చూపులకు సంబంధము. 2. బానుఁగుబడియె = కాంత తగ్గిపోయి
నుండెను. (వెలవెల బోయెను.) 3. సత్యలోకమునందు.

సంహితాదులు గురుజానాగ్నినిరగ
కర్ములై మఱియును గలుగునట్టి

తే. వారలెల్ల జొచ్చి వచ్చి సర్వాధిపు
సంఘ్రి జూచి మొక్కి రధికభక్తి
దమమనంబులందు దలచు నిధానంబు
గంటిమనుచు నేడు మంటిమనుచు

629

మ. తనపుట్టిదె పొమ్మటంచు నజాడుం దన్నాభి పంకేరుహం
బు నిరీక్షించి నటించి యున్నతపదంబుం జూచి తత్సాదనే
చనముం జేసె గమండలూదకములం జల్లించి తనోయముల్
వినుపీధిం బ్రవహించె దేవనదినా విశ్వాత్ముక్తిప్రభన్.

630

న. తత్సమయంబున.

631

సీ. యోగమార్గంబున నూహించి బహువిధ
పుష్పదామంబులఁ బూజ నేసి
దివ్యగంధంబులు దెచ్చి నమర్పించి
ధూపదీపములఁ దోడ్పడ నిచ్చి
భూరిలాజాక్షతంబులు సల్లి ఫలములు
గానిక లిచ్చి రాగములఁ బొగడి
శంఖాదిరవములు జయఘోషములు జేసి
కరుణాంబునిధి! త్రివిక్రమ! యటంచు

ఆ. బ్రహ్మ మొదలు లోకపాలురుఁ గొనియాడి
రెల్లదిశల వనచరేశ్వరుండు
జాంబవంతుఁ డరిగి చాఱు ఘరిధ్వని
వెలయఁజేసి విష్ణు విజయమనుచు.

632

క. అన్నిజగంబులఁ దానై
యున్నజగన్నాథుఁ జూడ నొగి భావింపం
గ న్నందక మన మందక
సన్నతులం జేసి రపుడు సభ్యులు బలియున్.

633

వ. అంత నొయ్యన పూర్వప్రకారంబున వామనాకారంబు వహించి యున్నవామననిం గని పద్మత్రయవ్యాజంబున నితండు సకలమహిమండలంబు నాక్రమించె. కపటవటురూపతిరోహితుం డగు విష్ణుం డని యెఱుంగక మనదానవేంద్రుండు సత్యసంఘండు గావునమాటఁ దిరుగక యిచ్చె. అతనివలన నేరంబులేదు. ఈకుంజుం డప్రతిహత తేజః ప్రభావంబున ¹సజ్జకట్టుగా నిజగంబులం బరిగ్రహించి పర్జన్యాదులకు విసర్జనంబు సేయం దలంచియున్నవాడు. ఈ పాటునిం దూఱి పాఱినీక నిర్జించుటఁ గర్జంబని తర్జనంబులును గర్జనంబులునుఁ జేయుచు వజ్రాయుధాదిమరుజ్జేత లగు హేతి ప్రహేతి విప్రచిత్తి ముఖ్యులయిన రక్కసులు వెక్కం దుక్కుమిగిలి యుద్ధంబునకు సన్నద్ధులై పరిశుపట్టినభల్లాదిసాధనంబులు ధరియించి కసిమసంగి ముసరికొని దశదిశలఁ బ్రసరించినఁ జూచి హరిపరిచరులు సునంద నం దజయజయంతవిజయప్రబలోద్బలకుముదకుముదాక్షతార్థ పుష్పదంతవిష్వక్సేనశుక్రదేవసాత్యతప్రముఖులగు దండనాథులయుతవేదండసముద్దండబలులుఁ దమతమ యూఢంబుల నాయుధంబుల తోడం గూర్చుకొని దానవానీకంబులం బరలోకంబున కనుచువారలై వారల నెదుర్కొని కదనంబునకున్ ²బరవసంబు సేయుచున్నం గనుంగొని శుక్రుశాపంబుఁ దలంచి దనుజవల్లభుం డీట్లనియె.

634

సీ. రాక్షసోత్తములార ! రండు పోరాడక

కాలంబు గాదిది కలహమునకు ;

సర్వభూతములకు సంపదాపదలకు

బ్రభునైన దైవంబుఁ బరిభవింప

మన మోపుదుమె? తొల్లి మనకు రాజ్యంబును

సురలకు నాశంబు సారిది నిచ్చి

విపరీతముగఁ జేయు వేల్పు నేమందము

మనపాలి భాగ్యంబు మహిమగాక ;

తే. నెఱచి పలునూలుఁ బాఠెడి విష్ణుభటులు

మిమ్ము ¹నెగచుట దైవంబు ²మేరగాదె

మనకు నెప్పుడు దైవంబు మంచివగుచు

నాడు గెలుతము పగవారి నేడు వలదు.

635

వ. ఆదియునుం గాక.

క. బలుదుర్గంబులు సచివులు

బలములు మంత్రోపధములు బహుశేముషియుం

గలిగియు సామోపాయం

బులఁ గాల మెఱింగి నృపుడు వోరుట యొప్పున్.

637

వ. అట్లు గావున రణంబున శత్రుల కిష్టమెదురు మోహించుట

కార్యంబుఁ గాదు మనకుం దగు కాలంబున జయింపము నలంగక

తొలంగుం డనిన దలంగి భాగవతభటపలయున్నట్లై చిక్కి రక్క

సులు రసాతలంబునకుం జనిరి. అంత హరిహృత్తయం బెఱింగి

తాత్ప్రీనందనుండు ³యాగనుత్యాహంబున వారుణపాశంబులననుర

వల్లభుని బంధించెను. అంత.

638

క. బాహులుఁ బదములుఁ గట్టిన

శ్రీహరి కృపగాక యేమి నేయును నని నం

దేహింపక బలి నిలిచెను

హాహారవమెనఁగె దశదిగంతములందున్.

639

క. సంపద పెరియును దైన్యము

గంపంబును లేక తొంటికంటెను బెంపుం

దెంపును నెఱుకయు దైర్యము

వంపనిసుర మెరిఁ జూచి వటుఁ బట్లనియెన్.

640

సీ. దానవ ! త్రిపదభూతల మిత్తు నంటివి

ధరణిఁ జంద్రామ్ము లెంబాడ నుండు

1. ఎగయించుట. ('నెగయు' అనియు 'రూపము కలదు.') 2. ఏర్పాటు. 3. సుత్య + అహంబున = సోమపానము చేయవలసినదా. సోమః ప్లివచు నెడిగోదాన నని యర్థము.

రంతభూమియు నొక్క యడుగయ్యె నాకును
 స్వల్లోకమును నొక్క చరణమయ్యె ;
 నీసామ్మ సకలంబు నేడు రెండడుగులు
 గడమపాదమునకుఁ గలదె భూమి
 నిచ్చెద నన్నర్థ మీని దురాత్ముండు
 నిరయంబు వొందుట నిజముగాదె

తే. కాన దుర్గతికినిఁ గొంత కాల మరుగు
 కాక యిచ్చెదవేని వేగంబ నాకు
 నిపుడు మూడవపదమున కిమ్ముఁజూపు
 బ్రాహ్మణాధీనములు దోవ బ్రహ్మవశమె.

641

౨౨ అ ధ్యాయము

వ. అని యిట్లు వామనుండు పలుక ¹సత్యభంగసందేహవిషవిగ్ధశల్య
 నికృత్యహృదయుం డయ్యును విషణ్ణుండుఁ గాక వైరోచని ప్రసన్న
 వందనంబుతోడఁ ²చిన్నిపోడవడుగున కిట్లనియె.

642

ఆ. సూన్యతంబుఁగాని ³సుశ్రియదు నాజిహ్వ
 బాంకఁజాల నాకు బాంకులేదు
 నీ తృతీయపదము నిజము నా శిరమున
 నెలవు నేసిపెట్టు నిర్మలాత్మ!

643

ఆ. నిరయమునకుఁ బ్రాప్త నిగ్రహంబునకును
 బదవిహీనతకును బంధనమున
 కర్థభంగమునకు నఖిలదుఃఖమునకు
 వెఱవ డేవ! బాంక వెఱచినట్లు.

644

వ. అదియునుం గాక.

645

నీ. తల్లిదండ్రులు నన్నదమ్ములు జెలికాండ్రు
 గురువులు శిక్షింపఁ గొఱతనడునె

1. సత్యము దప్పటమెవల గల్గిన సందేహమనెడి విషము పూసిన యెముకచే
 గాయపరుపబడిన హృదయముగలవాఁడు. 2. చిన్ని = చక్కని. 3. ప్రసరింపదు.

పిదప మేలగుఁగాక పృథుమదాంధులకును
 దానవులకు మాకుఁ డతి యెఱింగి
 1 విభ్రంశచక్షువు వెలయ నిచ్చుటఁజేసి
 గురువులలో 2 * నాదిగురువ వీవ
 నీవు బంధించిన నిగ్రహమో లజ్జ
 యో నష్టియో బాధయో తలంప

తే. నిన్ను నెదిరించి పోరాడి నిర్రారు
 లాదియోగీండు లందెడు నట్టి శృంగి
 నందరే తొల్లి పెక్కండు హర్షమూర్తి
 యీశ! నీయెడ చుర్రభ మేమి కలదు.

646

మ. చెలియే మృత్యువు చుట్టమే యముఁడు సంసేవారులే కింకరుల్
 శిలలం జేసెనె బ్రహ్మ దన్ను? దృఢమే జీవంబునోచెల్ల రే
 చలితంజాట యెఱుంగ రీకపటసంసారంబు నిక్కంబుగాఁ
 దలఁచుక మాఘండు సత్యదానకరుణాధర్మాదినిర్ముక్తుడై.

నీ. చుట్టాలు దొంగలు, సుతులు ఋణస్థులు,
 కాంతలు సంసారకారణములు,
 ధనము లస్థిరములు, దను వతిచంచల,
 గార్యార్థు లన్యులు, గడచుఁ గాల,
 మాయువు సత్వర, మైశ్వర్య మతిశీఘ్ర,
 మనికాదె తమతండ్రి సంతకరించి
 మాతాత సాధుసమ్మతుఁడు ప్రహ్లాదుండు
 నీ పాదకమలంబు నియతి జేరె

తే. భద్రుఁ డతనికి మృతిలేని బ్రతుకుఁ గలిగె
 వైరులై కాని తొల్లి మా వారుఁ గాన

1. విభ్రంశమైన చూపు. నాశనమునకు హేతువైన చూపు.

2 * గూఢగురువవీవు. పైకి శత్రువట్లు కనబడుచు లోలోపల మహాకారియగు గురువవీవు.
 పారోక్ష్య-శత్రుచ్చలేనవర్తమాన గురుఁ 3. క్రిందపఱచి (అధికరించి) (ఎదిరించియునుట

రథివై వచ్చి నీవు నన్నడుగు తెల్లఁ
బద్మలోచన! నాపుణ్య ఫలముగాడె.

648

వ. అని యిట్లు పలుకుచున్న యవసరంబున.

649

శా. ఆదై త్యేంద్రుఁడు పీనవక్షు నవపద్మాక్షుఁ బిశంగాంబరా
చ్చామృ నిర్మలసాధువాదు ఘనసంసారాదివిచ్ఛేదు సం
శ్రీదుర్ 1*భ క్తిలతాధిరోహితహరిశ్రీపాదు నిష్ఠేదుఁ బ్ర
హ్మదుర్ బోధకళావినోదుఁ గనియెన్ హర్షంబుతో ముందటన్.

వ. ఇట్లు సమాగతుండైన తమతాతం గనుంగొని విరోచననందనుండు
వారుణపాశబద్ధుండుఁ గావునఁ దనకుం దగిన నమస్కారంబు
సేయరామిందేసి సంకులాఘ్రివిలోలలోచనుండై సిగ్గుపడి (నతశిర
స్కుండై) నమృభావంబున మ్రొక్కు సెల్లించె, సంతఁ బ్రహ్మదుఁడు
మఖమండపంబున సునందాదిపరికరసమేతుండై కూర్చున్న వామన
దేవునిం గని యానందబాష్పజలంబులుఁ బులకాంకురంబులున్
నెరయ దండప్రణామం బాచరించి యిట్లన విన్నవించె.

650

సీ. ఇతనికి మున్ను నీవింద్రపదం బిచ్చి
నేడు క్రిష్ణటయును నెఱయ మేలు

మోహనాహంకృతి మూలంబు గర్వాంధ
తమసవికారంబు దాని మాన్చి

కరుణ రక్షించుటఁ గాక బంధించుటే
తత్వజ్ఞునకు మహేంద్రత్వ మేల
నీపాదకమలంబు నియతిఁ గొల్చినదాని
బోలువే సురరాజ్యభోగపరత

తే. గర్వ మేపారఁ గన్నులు గానరావు
చెవులు వినరావు చిత్తంబు సిక్కువడుచు
మఱచు నీసేవ లన్నియు మహిమ మాన్చి
మేలు సేనితి సేమేటిమేర సూపి.

651

1. భ క్తిలతాయందధిరోహింభుడిని హరియొక్క మంగళ కరములయిన పాదములు
గలవాడు. * “భ క్తిలతాధిరోహితహరి శ్రీపాదు” అని పాదము. 2. నీగోష్ఠసాధు
(మహిమమన్నమాట).

వ. అని పలికి జగదీశ్వరుండును నిఖిలలోకసాక్షియు నగు నారాయణ
దేవునకు నమస్కరించి పృహ్లాదుండు వలుకుచున్న సమయంబున.

మ. తతమ తద్విపయానయై కుచనిరుంధచ్ఛోళసంవ్యానయై
ధృతబాహ్వాంబువితాన యై కరయుగాధీనాలికస్థానయై
పతిభిక్షౌం మమ దేహి కోమలమతే పద్మాపతే యంచుఁ ద
త్సతి వింధ్యావళి సేరవచ్చెఁ 1 ద్రిజగద్రక్షౌమనున్ వామనున్. 653

వ. వచ్చి యచ్చేడియ తచ్చరణసమీపంబునం బ్రణతయై నిలువంబడి
యిట్లనియె. 654

క. నీకుం గీర్ణార్థము లగు
లోకంబులఁ జూచి పరులు లోకులు కుమతుల్
లోకాధీశుల మందురు
లోకములకు రాజ వీర లోకస్తుత్యా ! 655

క. కా దనఁడు పొమ్ము లే దీ
రా దనఁడు జగత్త్రయైకరాజ్యము నిచ్చెన్
నాదయితుఁ గట్ట నేటికి
శ్రీదయితాచిత్తచోర ! శ్రితమందారా ! 656

వ. అని యిట్లు వింధ్యావళియుం బృహ్లాదుండును విన్నవించు ననసరం
బున హిరణ్యగర్భుండు సనుదెంచి యిట్లనియె. 657

సీ. భూతలోకేశ్వర ! భూతభావన దేవ
దేవ జగన్నాథ దేవవంద్య
తనసొమ్ము సకలంబుఁ దప్పక నీకిచ్చె
దండయోగ్యుఁడుగాడు దానపరుఁడుఁ
గరుణింప నర్హుండు గమలలోచన నీకు
విషిపింపు మీతని వెరపుదీర్చి
తోయపూరము సల్లి దూర్వాంకురంబులఁ
జేరి నీపదము లర్చించునట్టి

తే. భక్తియుక్తుడు లోకేశపదము నొందు
 నీవు ప్రత్యక్షముగవచ్చి నేడు వేడ
 నెఱిగి తన రాజ్యమంతయు నిచ్చినట్టి
 బలికిఁ దగునయ్య దృఢపాశబంధంబు. 658

వ. అని పలికిన బ్రహ్మచరణంబులు విని భగవంతుం డిట్లనియె. 659

సీ. ఎవ్వనిఁ గరుణింప నిచ్చుచుంచితి వాని
 యఖిలవిత్తంబు నే నపహరింతు
 సంసారగురుమద సబ్బుడై యెవ్వడు
 దెగడి లోకము నన్ను ధిక్కరించు
 నతఁ డెల్లకాలంబు నఖిలయోనులయందుఁ
 బుట్టుచుఁ దుర్గతిఁ బొందుఁ బిదప
 విత్తవయోరూపవిద్యాబలైశ్వర్య
 కర్మజన్మంబుల గర్వముజిగి

తే. యేకవిధమున విమలుడై యెవ్వడుండు
 వాడు నాకూర్చి రక్షింప నలయువాడు
 స్తంభలోభాభిమానసంసారవిభవ
 మత్తుడై చెడనొల్లడు మత్సరుండు. 660

శా. బద్ధుండై గురుశాపతప్తః డయి తా బంధువ్రజత్యక్తుడై
 సిద్ధశ్శ్రవ్యముఁ గోలుపోయి విభవక్షీణుండునై పేదయై
 శుద్ధత్వంబును సత్యముం గరుణయున్ సొంపేమియుం దప్పఁ డు
 ద్బద్ధుండై యజయాఖ్యమాయ గెలిచెం బుణ్యం డితం డల్పుడే.

ఆ. అసురనాథుఁ డనుచు ననఘుని మర్యాద
 యేను జూతమనుచు సంతవలుక
 నిజము నలికె నితఁడు నిర్మలాచారుండు
 మేలుమేలు నాకు మెచ్చు వచ్చు. 662

క. సావరి మనువువేశను
 దేవేంద్రుండగు నితండు దేవతలకు ధు

రాభివిత మగు నా చోటికి

రావించెద నంతమీచ రక్షింతు దయన్.

663

క. వ్యాధులుఁ దప్పలు నొప్పులు

బాధలుఁ జెడి విశ్వకర్మభావితదనుజా

రాధితసుతలాలయమున

1 నేధితవిభవమున నుండు నింతఁ డందాచన్.

664

వ. అనిపలికి బలింజూచి భగవంతుం డిట్లనియె.

565

సీ. సేమంబు నీ కింద్రసేనమహారాజ

వెఱవకు మేలు నీ వితరణంబు

వేలుపు లందుండ వేడుక పడుదురు

దుఃఖంబు లిడుమలు దుర్మరణము

లాతురతలు నొప్పు లం దుండువారికి

నొందవు సుతల మం దుండు నీవు

నీపంపు సేయని నిరరారాతుల

నాచక్ర మేతెంచి నటకుచుండు

ఆ. లోకపాలకులకు లోను గావక్కడ

నన్య తెంతవార లచట నిన్ను

నెల్లప్రాద్ధువచ్చి యేను రక్షించెదఁ

గరుణతోడ నీకుఁ గానవత్తు.

666

క. దానవదైత్యులసంగతిఁ

బూనిన నీ యసురభావమును దోడ్చో మ

ధ్యానమునఁ దలఁగి పోవును

మానుగ సుతలముననుండునూ మా యాజ్ఞన్.

667

౨౩ అధ్యాయము.

వ. అని యిట్లు పలుకుచున్న ముమ్మూర్తుల ముదుకవేల్పు తియ్యని
నెయ్యంపుఁ బలుకుఁ జెఱకురసంపుసోనలు వీనుల తెరువులంజొచ్చి

లోను బయలు నిండి తెప్పలకప్పు దప్పంద్రోచికొని కనుగవకొలం
కుల ¹నలుగులు వెడలిన చందంబున సంశంబునం గన్నీరు
మున్నీరై పటవ నురఃఫలకంబునం బులకంబులు ²కులకంబులయి
తలకంబు లొత్తఁ గేలు మొగిల్చి నెక్కొన్న వేడుకం ద్రొక్కుడు
వడుచుఁ జక్కని చిత్తంబునఁ జక్కనిమాటల రక్కసుల తేఁ
డిట్లనియె. 668

ఉ. ఎన్నడు లోకపాలకుల నీకృష్ణ జూడని నీవు నేడు న
న్నన్నతుఁజేసి నాబ్రదుకు నోజయు నానలియిచ్చి కాచి తీ
మన్నన లీ దయారసము మాటలు పెద్దటికంబుఁ జాలవే
పన్నగతల్ప! నిన్నెఱిఁగి పట్టిన నాపదఁ గల్గనేర్చునే? 669

వ. అని పలికి హరికి నమస్కరించి బ్రహ్మకుం బ్రణామంబుసేసి యిం
దుధరునకు వందనం బొచరించి బంధవిముక్తుండై తన వారలతోఁ
జేరికొని బలి సుతలంబునకుం జనియె. అంత హరికృపావశంబునం
గృతార్థుండై కులార్థధారకుం డయిన మనుమనిం గని సంతోషించి
ప్రహోదుండు భగవంతున కిట్లనియె. 670

నీ. చతురాననుడు నీ ప్రసాదంబు గానఁడు
శర్వుఁ డీలస్మల జాడఁ బొందఁ
డన్యుల కెక్కడి దసురులకును మాకు
బ్రహ్మాదిపూజితపదుండ వయిన
దుర్లభుండవు నీవు దుర్గపాలుండ వైతి
పద్మజాదులు భవత్పాదపద్మ
మకరందసేవనమహిమ నైశ్వర్యంబు
లందిరికాక యే మల్బమతుల

తే. మధికదుర్యోధులము కుత్సితాత్మకులము
నీ కృపాదృష్టిమార్గంబు నెలవు సేర

1. అలుగులు = కలుజులనుండి వెడలిన విధముగా (చెఱువునిండినపుడు నీరు పడ
లుటకు పెట్టిన తుమునకు అలుగు లేక కలుజు అనిపేరు)

నేమి తపమాచరించితి మెన్నఁ గలమె
మమ్ముఁ గాచుట చిత్రంబు మంగళాత్మ !

671

వ. అదియునుం గాక.

672

ఆ. సర్వగతుడవయ్య సమవర్తచుడవయ్య
నొకట విషమవృత్తి నుండు దరయ
నిచ్చలేనివారికీవు భక్తులు గోరు
తలఁపులేత్తు కల్పతరువుమాడ్కి.

673

వ. అని విన్నవించుచున్న ప్రహ్లాదుం జూచి పరమపురుషుం డిట్లనియె.

తే. వత్స ప్రహ్లాద మేలు నీవారు నీవు
సొరిది మనుమనిఁ దోడ్కొని సుతలమునకుఁ
బయనమై పొమ్ము నే గదాపాణి నగుచుఁ
జేరి రక్షింప దురితంబుసెంద దచట.

675

వ. అని యిట్లు నియమించినం బరమేశ్వరునకు సమస్కరించి వలగొని
కరకమలపుటఘటితనిటలతటుండై వీడ్కొని ఒలిం దోడ్కొని
సకలాసురయాథంబునుం దాను నొక్క మహాబలద్వారంబు సొచ్చి
ప్రహ్లాదుండు సుతలలోకంబునకుం జనియె. అంత బ్రహ్మవాదు
లయిన యాజకులసభామధ్యంబునం గూర్చున్న శుక్రునిం జూచి
నారాయణుం డిట్లనియె.

676

ఆ. ఏమిఁ గొఱతవడియె నీతని జన్మంబు

విస్తరింపు కడమ విప్రవర్య !

విషమ మయిన కర్మవిసరంబు బ్రాహ్మణ
జనులు సూచినంత సమతఁ బొందు.

677

వ. అనిన శుక్రుం డిట్లనియె.

678

నీ. అఖలకర్మంబుల కథినాథుడవు నీవ

యజ్ఞేశుడవు నీన యజ్ఞపురుష !

ప్రత్యక్షమున నీవు పరితుష్టి నొందినఁ

గడమేలఁ కల్గు నేకర్తములకు

ధనదేశకాలార్హతంత్రమంత్రంబులఁ
గొఱఁతల్లునిన్నుఁ బేర్కొనిన మాను
ననునఁ గావించు నీయానతి భవదాజ్ఞ
మెలఁగట జనులకు మేలుఁగాదె

తే. యంతకంటెను శుభము నాకెఱటఁ గలుగు
ననుచు హరిపంపు శిరమున నావహించి
కాప్యఁ డనురేంద్రు జన్నంబు కడమఁదీర్చె
మునులు విపులు సాహాయ్యమునఁ జరింప.

679

వ. ఇవ్విధంబున వామనుండయి హరి బలిసడిగి మహిం బర్చిగఱిించి
తనకు నగ్రజుండగు సమరేంద్రునకుం దిదివంబు సదయుండయి
యొంటి. అట్లెరి పక్షభృగుప్రముఖప్రహవతులును భవుండును
గమూరుండును దేవర్షిపితృగణంబులును రాజులును దానును
గూడికొని చతురాననుండు గళ్యపునకు నదితికి సంతోషంబుగా
లోకంబులకు లోకపాలురకు వామనుండు వల్లభుండని నియమించి
యంత భర్తృంబునకు యశంబునకు లక్ష్మికి శుభంబులకు దేవతలకు
వేసంబులకు వ్రతంబులకు స్వర్గాపవర్గంబులకు నుపేంద్రుండు
ప్రధానుండని సంకల్పించె ఆ సమయంబున.

680

క. కమలజడంబు లోకపాలురు
సమరేంద్రునిఁ గూడి దేవయానంబున న
య్యమరావతికిని వామను
సమరం గొనిపోయి రంత నటమీఁద నృపా !

681

ఆ. బల్లిదంపుదోడు ప్రాపున నిందుగిని
కింకరము సేరు టిట్లుగలిగె
దనకు నాధ్యక్షుడైన తమ్ముడొండగలిగినఁ
గోరూ లన్న కేర కొఱఁత నొందు.

682

క. పాలడుగఁడు మేలడుగం
దేలడు భిక్షించి యన్న కిచ్చెఁ ద్రిజగమున్

వేలుపులతల్లి కడపటి

చూలుం బోలంగఁ గలరె ¹సాలయనితమ్ముల్.

683

ఆ. కడుపు ²బదరగాఁగ గొడుకులఁ గనుకంఠె

దల్లి కొకఁడె చాలు బల్లిదుండు

త్రిదశగణముఁ గన్న యదితి గానుపుదీఱఁ

జిన్ని మేటివడుగుఁ గన్నయట్లు.

684

వ. ఇట్లు దేవేందుగ్రంథు వామనభుజపాలితం బగు త్రిభువనసామ్రాజ్య విభవంబు మరల నంగీకరించె. అప్పుడు బ్రహ్మయు శర్వుండునుఁ గుమారుండును భృగుప్రముఖు లయిన మునులునుఁ బితృదేవత లును దక్షాద్విప్రజాపతులును సిద్ధులును వైమోనికులును మఱియుం దక్షిణవారలును బరమాద్భుతప్రకారంజైన విష్ణుని సుమహాకర్మం బులకు నాశ్చర్యంబు నొందుచుఁ బ్రశంసించుచు నాడుచుం బాడు చుం దమతమనివాసంబులకుం జనిరి. అనిచెప్పి శుకుం డిట్లనియె.

తే. మనుజనాథ! త్రివిక్రము మహిమ కొలఁది

యెఱుంగఁ దర్కింప లెక్కింప నెవ్వఁడోపుఁ

గుంభిసీరేణుకణములు గుఱుతు వెట్టు

వాడు నేరఁడు తక్కిన వారి వశమె.

636

క. అద్భుతవర్తనుఁ డగు హరి

సద్భావిత మైన విమలచరితము వినువాఁ

డుద్భటవిక్రముఁ డై తుది

నుద్భాసితలీలఁ బొందు నుత్తమగతులన్.

687

తే. తగిలి మానుషవైతృకదైవకర్మ

వేళలగుదుఁ ద్రివిక్రమవిక్రమంబు

లెక్కఁడెక్కడఁ గీర్తింతుఁరెవ్వరేనిఁ

బొందుదురు నిత్యసౌఖ్యంబు భూవరేంద్ర !

688

1. విముఖతనుపొందని తమ్ములు (అనుకూలురైత సోదరులన్న చూట). 2. బదర= పగులు. లేదా పృత్తికాయ యగునట్లు.

మ. జడులై నాకముఁ గోలుపోవుసురలం జంభారినిం బోవఁగా
వడుగై భూమి బదత్రయం బిడుటకై వైరోచనిన్ వేడి రెం
డడుగుల్ సాచి త్రివిక్రమస్ఫురణ బ్రహ్మాండంబుఁ దానించుచుం
గడు మోదంబుననుండు వామనున కెక్కాలంబునన్ మొక్కెడన్.

౨౪ అ ధ్యాయము

మత్స్యావతార కథాప్రారంభము.

వ. అని యిట్లు శుకుండు రాజునకు వామనావతారచరితంబు సెప్పెనని
సూతుండు మునులకుం జెప్పిన విని వార లతని కిట్లనిరి. 690

సీ. విమలాత్మ! వినమాకు వేడ్కయయ్యెడి మున్ను
హరిమత్స్యమైన వృత్తాంతమెల్లఁ
గర్మబద్ధనిభంగి ఘనుఁ డీశ్వరుడు లోక
నిందితంబై తమోనిలయమైన
మీనరూపము నేల మేలని ధరించె
నెక్కడ వర్తించె నేమిసేసె
నాద్యమై వెలయు నయ్యవతారమునకు నే
య్యదికారణంబు గార్యాంశమెట్లు

ఆ. నీవు దగుదు మాకు నిఖిలంబు నెఱింగింపఁ
దెలియఁ జెప్పవలయు దేవదేవు
చరిత మఖిలలోకసౌభాగ్యకరణంబు
గాదె విస్తరింపు కృమముతోడ. 691

వ. అని మునిజనంబులు సూతు నడిగిన నతం డిట్లనియె. మీరలడిగిన
యీ యర్థంబుఁ బరీక్షింపఁగ్రహించి డడిగిన భగవంతుండగు బాద
రాయణి యిట్లనియె. 692

సీ. విభుఁ డీశ్వరుడు వేదవిప్రగోసురసాధు
ధర్మార్థములఁ గావఁ డనువుదాల్చి
గాలిచదంబున ఘనరూపములయందుఁ
ధనుధూపములయందుఁ దగిలియుండు

నెక్కువఁ దక్కువ లెన్నఁడు నొంవక
నిర్గుణత్వంబున నెఱయు ఘనఁడు
గురుతయుఁ గొఱతయు గుణసంగతి నహించు
మనుజేశ! చోద్యమే మత్స్యమగుట

తే. వినుము పోయిన కల్పాంతవేళఁ జొల్లి

ద్రవిళదేశపురాజుసత్యవ్రతుండు

నీరుద్రావుచు హరిఁగూర్చి నిష్ఠతోడఁ

దపముఁ గావించె నొకయేటి తటమునందు.

693

వ. మఱియు నొక్కనాఁ డమ్మేదిసీకాంతుండు గృతమాలికయను నేటి
పొంత హరిసమర్పణంబుగా జలతర్పణంబు సేయుచున్న సమయం
బున నారాజు దోసిట నొక్కమీనుపిల్ల దవిలివచ్చిన నులికిపడి
మరలం దరంగిణీజలంబునందు 1 శకులశాబకంబు విడిచె. అట్లు విడి
వడి నీటిలోనుండి జలచరపోతంబు భూత లేళ్ళరుస కిట్లనియె. 694

మత్తకోకిలము.

పాటువచ్చిన జ్ఞాతిఘాతులు పాపజాతిర్పుషంబు లీ

యేటఁ గొండొక మీనుపిల్లల నేటిపట్టి వధింప న

చోచ్చట నుండక నీదుదోసిలి సొచ్చివచ్చిన నన్ను న

ట్టేటఁ ద్రోవఁగఁ బొడియే కృప యింత లేక బయూనిధి!

695

ఆ. వలలుదారు నింక నచ్చి జాలరివేటు

కాటు నేటు గలఁచి 2 కార వెట్టి

మిడిసిపోవనీక మోడఁ బట్టుకొనియె

రప్పు డెందుఁ జొత్తు ననఘచరిత!

696

క. భక్షించు నొండె ర్పుషములు

శిక్షింతురు ధూర్తులొండెఁ జెడకుండ ననుకొ

రక్షింపు దీనవత్సల!

ప్రక్షీణులఁ గాచుకంటె భాగ్యము గలదే.

697

వ. అనిన విని కరుణాకరుండగు నవ్విభుండు మెల్లన యయ్యంభశ్చర
డింభకంబునుఁ గమండలు జలంబునంబెట్టి తన నెలవ్రసకుం గొని
పోయె. అదియు నొక్క-రాత్రంబునం గుండ్రికనిండ్రి తనకునుండ
నిమ్ముసాలక రాజన్యన కిట్లనియె. 698

క. ఉండ నిదిఁ గొంచె మెంతయు
నొండొకటిం చెమ్ము భూవరోత్తమ ! యనుడున్
గండకముఁ దెచ్చివిడిచెను
మండలపతి సలికలశమధ్యమున నృపా ! 699

వ. అదియును ముహూర్తమాత్రంబునకు మూడుచేతుల నిడుపై
1 యుదంచంబునిండి పట్టుసాలక వేళొందుఁ దెమ్మనవుడు నారాచ
పట్టి కరుణాగుణంబునకు నాటపట్టుఁ గావున గండకంబు నొండొక్క-
చిఱుతమడుఁగున నునిచె. అదియు నాసరోవరజలంబునకు నగ్గలంబై
తనకు సంచరింప నది గొంచెం బని వలికినం బుడమిఁజేడు మంచివాఁ
డగుటండేసి 2 యాకంచరంబు నుదంచితజలాస్పందంబైన హ్రదం
బునందు నిశీయె. అదియు నాశలిలాశయంబునకును నధికంబై
దెరుంగ నిమ్ము సాలచని చెప్పికొనిన నచ్చణ్ణుం డొప్పెడి నడవడిం
దప్పనివాఁడైన కతంబున నమ్మహామీనంబును మహార్ణవంబున
విడిచె. అదియును మతరాకరంబునంబడి రాజనకీర్తిను. “పెను
మొసళ్ళ ముసరికొని కసిమసంగి మ్రింగెడి నింతకాలంబు నడపి
కడపట దిగవిడువకు నెడలఁ దిగువు” మని యెఱింగింప దెలిసి కడ
పట యన్నీటితిరుగుడుపోడకుం బుడమిఁజేఁ దిట్లనియె. 700

సీ. ఒకదినంబున శతయోజనమాత్రము
విస్తరించెను, సేవు వినము చూడ
మిటువంటి రుషమఃల నెన్నడు నెఱుంగము
మీనజాతుల కీట్టి మేను గలదె
యేమిటి కెవ్వడ వీలీలఁ ద్రిప్పెను
కరుణ నాపన్నులఁ గావ వేఁడి

యంభశ్చరం బైన హరివి నే నెఱిగితి
నవ్యయనారాయణాభిధాన

తే. జననసంస్థితిసంహారచతురచిత్ర
దీనులకు భక్తులకు మాకు దిక్కు నీవ
నీదులీలావతారంబు నిఖిలభూత
భూతిహేతువు మొక్కెడఁ బరుషవర్య !

701

క. ఇతరులముఁ గాము ¹చిత్సం
గతులము మాపాళి నీవుఁ గలిగితి భక్త
స్థితుఁడ వగు నిన్ను నెప్పుడు
నతి సేసినవాని కేల నాశముఁ గలుగఁ.

702

క. శ్రీలలానాకుచవేదికఁ
నేళీపరతంత్రబుద్ధి గ్రీడించు సుఖా
లోలుఁడవు ²దామసాకృతి
నేలా మత్స్యంబ వైతి వెఱిగింపు హరీ !

వ. అని పలుకు సత్యవ్రతమహారాజునకు నయ్యుగంబుకడపటఁ బ్రశ
యవేళ నముద్రంబున నేకాంతజనప్రీతుండఁబడి విహరింప నిచ్చిం
చి మినరూపధరుండైన హరి యిట్లనియె.

704

సీ. ఇటమీఁద నీరాత్రి కేడవదినమునఁ
బద్మగర్భున కొక్క పగలునిండు,
భూర్భువాదికజగంబులు మూఁడు విలయాబ్ధి
లోన మునుంగు, నాలోనఁ బెద్ద
నావ సేరఁగ వచ్చు నాపంపు పెంపున
దానిపై నోషధితతులు బీజ
రాసులు నిడి పయోరాశిలో విహరింపఁ
గలవు న పరులుఁ గలసి తిరుఁగ

ఆ. మ్రోలఁ గానరాక ముంచు పెంజీఁకటి
మిడుకుచుండు మునులమేని వెలుఁగుఁ

దొలఁచుచుండు జలధిదోహయమాన మై

నావ దేలుచుండు నరవ రేణ్య !

705

వ. మఱియు నన్నావ మున్నీటికరల్లకు లోనుఁగాకుండ నిరుఁగెలంకుల
వెనుకముందట నేమఱకుండ ¹బెన్నెఱులగు నా²గఱులన్ జషియు
చుఁ బొడువ వచ్చిన బలుగ్రాహంబుల నొడియుచు సంచరించెద.
ఒక్క-పెనుఁబాము చేరువ నాయనుమతిం బొడసూపెడు దానంజేసి
సుడిగాడ్పులకతంబున నావ వడిం దిరుగఁ బడకుండ, నాకొమ్ము
తుదిం పదిలముచేసి నీకునుఁ దపసులకును నలజసిసెందకుండ
మున్నీట నిప్పాటం దమ్మిచూలిరేయి వేగునంతకు మెలంగెడ. అది
కారణంబుగా జలచరరూపంబుఁ గయికొంటి. మఱియు నొకప్ర
యోజనంబుఁగలదు. నామహిమ పరబ్రహ్మంబని తెలియుము.
నిన్ను ననుగ్రహించితి నని సత్యవ్రతుండు సూడ హరి తిరోహితుం
డయ్యె. అయ్యవసరంబున.

706

ఆ. మత్స్యరూపి యైన మాధవ్ర³నుడుగులుఁ

దలఁచికొనుచు రాచతపసియొక్క

దర్భశయ్యఁ దూర్పుఁ దలగడగాఁ బంపి

కాచియుండె నాటి కాలమునకు.

707

వ. అంతఁ గల్పాంతంబు డాసిన.

708

క. ఉల్లసితమేఘపంక్తులు

⁴జల్లించి మహాగ్రవృష్టి జడిగొని కురియన్

వెల్లివిరిసి జలరాసులు

సెల్లెలికట్టలను దాటి నీమల ముంచెన్.

709

వ. తదనంతరంబ.

710

తే. మున్నుపోయిన కల్పాంతమున నరేంద్ర !

బ్రహ్మమును నైమిత్తిక ప్రళయవేశ

1. తెను + తెలి = మిగుల సుపూర్ణకలది (విశాలమయిశవన్నమాట) లేదా
మిక్కిలి పరాక్రమముగలది. 2. నా, గఱులన్ = టెక్కలచే (గఱి = టెక్క)
3. నుడుగులు = మాటలు (నుడువుయొక్క రూపాంతరము). 4. జల్లించి = కాటి.

నింగిపై నిట్టతొలచు మున్నీటిలోనఁ

గూలె భూతాళిజగముల కొలఁచు లెడలి.

711

వ. అంత నమ్మహారాత్రియందు.

712

మ. నెఱి నెల్లప్పుడు నిల్చి పాశ్చిమమున్ నిర్మించి నిర్మించి వీ
పిఱయన్ నీల్లుచు నాపులించుచు నజండేనృప్తియున్ మాని మే
నొకగన్ తెప్పలుమాసి కేల్ బలగడైయుండంగ నిడించుచున్
గఱువెట్టం దొడగెం గలల్ గనుచు నిన్తోపించుచున్ భూవరా!

ఆ. అలసి సాలసి నిదుర సంచిన పరమేష్ఠి.

ముఖమానంచు వెడలె మొదలి శ్రుతులు

నడచారించె నొక హయగ్రీవుఁ డనుడైత్య

భటుఁడు దొంగఁ దొడర బరులనశమె.

714

క. చదువులుఁ దనచేబడినం

జదువుచుఁ బెన్ బయల నుంక శంకించి వడిం

1జదువులముదుకఁడు 2గూరుకఁ

జదువుల తస్కరుఁడు సొచ్చె జలనిధికడుపున్.

715

వ. ఇట్లు వేదంబులు దొంగిలి దొంగరక్కనుండు మున్నీరు మునింగిన
వాని జయంపవలసియు, మ్రోనుదీగెల విత్తనంబుల పొత్తరలు
పెన్నెట నాని చెడకుండ నునుపవలసియు, నెల్లకార్యంబులకుం
గావలి యగునాపురుషోత్తముం డప్పెనురేయిచోరుదలయందు.

క. కికుఱుగఱులు వలుఁదమీసలు

చిటుదోడయుఁ బసిఁడియొడలు సిరిగల పొడలున్

నెఱిమొగము నొక్కకొమ్మును

మిఱుచూపులుఁగలిగి యొక్క మీనం బయ్యెన్.

717

వ. ఇట్లు లక్షయోజనాయతం బయిన పాతీనంబై విస్వంభరుండు జలధి
సొచ్చి.

718

సీ. ఒకమాటు జలజంతయూథంబులోఁ గూడు

నొకమాటు దరులకు నుఱికి వచ్చు

నొకమాటు మింటికి నుదరి యుల్లంఘించు

నొకమాటు లోపల నొదిగి యుండు

నొకమాటు వారాళి నొడలు ముంపమిఁజూచు

నొకమాటు బ్రహ్మాండ మొరయఁ దలఁచు

నొకమాటు ఝషకోటి నొడిసి యాహరించు

నొకమాటు జలముల నుమిసిన్నెచు

తే. గఱులు సారించు మీసాలుఁ గడలుకొలుపుఁ

బాడలు మెఱుంగుచుఁ గన్నులఁ పొలప మార్పు

నొడలు జళిపించుఁ దళతళ లొలయ మీన

వేషి పెన్నీట 1నిగమగవేషి యగుచు.

719

వ. అంతకు మున్న సత్యవ్రతుండు మహార్ణవంబులు మహీవలయంబు
ముంచు నవసరంబున భక్తపరాధీనుం డగు హరిఁ దలంచుచునుండ
నారాయణప్రేరితయై యొక్కనావ వచ్చినం గనుంగొని. 720

మ. చని సత్యచక్రమేఘదయితఁ డోజం బూని న్యూన్దెగెవి
త్తనముల్ పెక్కులు నావపై నిడి హరి ధ్యానంబుతో దానిపై
మునిసంఘంబులుఁ దాను నెక్కి వెఱతోమున్నీటిపైఁ దేలుచుం
గనియెన్ ముందట 2భక్తలోకహృదలంకర్మిణమున్ మీనమున్. 721

వ. కని జలచరేంద్రుని కొమ్మున నొక్క పెనుఱిబాపత్రాటన నావఁ
గట్టి సంతసించి డెందంబు నిపురుకొని తపస్సులుందాను నారాచ
వెద్ద హిసాకారుం డగు వేల్పు తేని నిట్లని పొగడం దొడంగె. 722

మ. తమలోఁ బుట్టు నవిద్య గప్పికొనుడుం దన్మూలసంసారవి
భ్రములై కొందఱు దేలుచుంగలఁగుచున్ బల్వెంటలన్ దైవయో
గమునం దే పరమేశుఁ గొల్చి ఘనులై కైవల్యసంపాప్తులై
ప్రమదం బందుదు రట్టి నీవు కరుణం బాలింపు మమ్మిశ్వరా! 723

ఉ. కన్నులు గల్గువాఁడు మఱి కాననివారికిఁ ద్రోవఁ జూపఁగాఁ
జన్న తెఱంగు మూఢున కచన్మతిఁ దాగురుఁ డొట సూర్యుడే

1. వేదములను వెదకువాడై 2. భక్తసంఘముల హృదయముల నలంకరించునది

3. పాపత్రాటన = పాము అనెడి త్రాటిచే.

కన్నులు గాఁగ భూతములఁ గాంచుచు నుండు రమేశ ! మాకు ను
ద్యన్నయమూర్తివై గురువనై యల సద్గతిజాడఁ జూపవే. 724

క. ¹ఇంగలముతోడెసంగతి

బంగారము వన్నె గలుగు భంగిని ద్వితీ

వాంగీకృతుల యఘంబులు

భంగంబులఁ బొందు ముక్తి పొపించు హరీ !

725

క. హృదయేశ ! నీప్రసన్నత

పదివేలవపాలిలేశభాగముకతనం

ద్రిదశేంద్రత్వము గలదట

తుది నిను మెప్పింప నేది దొరకదు శ్రీశా !

726

క. ఔజ్జ్వలము గురుడటంచును

గొఱగానిపదంబు సూపఁ గుజనుం డగు నీ

నెఱుఁగోవ నడవనేర్చిన

నటమఱు లేనట్టి పదమునందు దయాబీ,

727

మ. చెల్లినై చుట్టమనై మనస్థితుడ నై చిన్మార్జినై యాత్మనై

వలనై కోర్కులపంటనై విభుడనై వర్తిల్లు నిన్నొల్ల కే

పలువెంటు బడి లోక మక్కట వృథాబద్ధాశమై పోయెఁగిన్

నిలువక నేర్చునె హేమరాశిఁ గనియన్ నిర్భాగ్యుఁ డంభశ్శయా!

ఆ. నీరరాశిలోన నిడకర్మబద్ధమై

యుచితనిద్రఁ బొంది యున్నలోక

మేమహాత్ముచేత నెప్పటి మేల్కొంచు

నట్టి నీవు గురుడ వగుట మాకు.

729

క. ఆలింపుము విన్నవ మిదె

²వేలుపుగమితేని నిన్ను వేడికొనియెదన్

నాలోని చిక్కు మానిచి

నీలోనికిఁ గొంచుఁ బొమ్ము నిఖిలాధీశా !

730

వ. అని యిట్లు సత్యవ్రతుండు వలికిన సంతసించి మత్స్యరూపంబున
మహాసముద్రంబున విహరించు హరి పురాణపురుషుం డగుటంజేసి

సాంఖ్యయోగక్రియాసహితయగు పురాణసంహిత నుపదేశించె.
అమృతహారాజు మునిసమేతుండై భగవన్నిగదితంబై సనాతనంబగు
బ్రహ్మస్వరూపంబు విని కృతార్థుండయ్యె. అతం డిమ్మహాకల్పం
బున వివస్వతుం డనంబరచిన సూర్యునకు శ్రాద్ధదేవుం డన జన్మించి
శ్రీహరికృపావశంబున నేడవమను వయ్యె. అంత నవ్విధంబున బెను
రేయి నిండుసంతకు సంచరించి జలచరాకారుండగు నారాయణుండు
తన్ని శాంతసమయంబున.

731

మ. ¹ఉట కంభోనిధి ²రోసి వేదములకుయ్యన్ దైన్యముం జూచి వే
గలు లల్లార్చి ముఖంబుసాచి బలువీడం గోడసారించి మే
నైటయన్ దొడలుటిటి మీస లవరణమీనాకృతిన్ విష్ణుఁ ⁴డ
క్కఱటిం దాడి వధించె ముప్పదళితగ్రావున్ హయగ్రీవునిన్. 732

వ. అంతం బ్రశయావసానసమయంబున.

733

నీ ఎచ్చుడు వేగునం చెదురు సూచుచునుండు

మునుల డెందంబులం ముదము నొందఁ

డెలివిలోఁ బ్రక్క నిద్రించు భారతిలేచి

యోరపయ్యెడఁ జక్కన్ తొక్కినఁగ

మల్నిమై పెరురేయి మ్రక్కిన తేజంబుఁ

దొంటిచందంబునఁ దొంగలింపఁ

బ్రాజుల సంచితభాగధేయంబులుఁ

గన్నుల కొలుకులఁ గానఁబడఁగ

తే. నవయవంబులుఁ గడలించి యావులించి

నిదురఁ డెప్పిటి మేల్కొంచి నీల్గి మలఁగి

యొడలు విటుచుచుఁ గనుఁగవ లుసుముకొనుచు

ధాత గూర్చుండె స్పృహసంధాతయగుచు.

734

వ. అయ్యవసరంబున.

735

ఆ. వాసవారిఁ జంపి వానిచే.బడెయున్న

వేదకోటి చిక్కు విచ్చితెచ్చి

నిదుర మానియున్న నీరజాసనుచకు

నిచ్చెఁ గరుణతోడ నీశ్వరుండు.

736

క. జలరుహనాభునికొత్తై

జలతర్పణ మాచరించి సత్యవ్రతుండా

జలధి బ్రదికి మనువయ్యెను

జలజాసనిఁ గొలువ కెందు సఁపడఁ గలదే.

737

ఆ. జనవిభుండు దపసి సత్యవ్రతుండును

మత్స్యరూపి యైవ మాధవుండు

సంచరించినట్టి సదమలాఖ్యానంబు

వినినవాఁడు బంధవిరహితుండు.

738

క. హరి జలచరావతారముఁ

బరువడిఁ ప్రతిదినముఁ జదువఁ బరమపదంబున్

సరుఁ డొందు వాని కోర్కులు

ధరణీశ్వర! సిద్ధిబొందుఁ దథ్యము సుమ్మి!

739

మ. ప్రళయాంభోనీధిలోన మేన్మఱచి నిద్రం జెందు వాణీశుమో

ముల వేదంబులుఁ గొన్న దైత్యుని మృతింబొందించి సత్యవ్రతుం

డలరన్ బ్రహ్మము మాటలం జెలిపి సర్వాధారుండై మీనమై

జలధింగ్రుంకుచుఁదేలుచున్ మెలఁగు రాజస్మార్తికిన్ మ్రొక్కెదన్.

వ. అని చెప్పి.

741

క. రాజేంద్ర! దైత్యదానవ

రాజమహాగహనదహన ! రాజస్తుత్యా !

రాజావతంస ! మానిత

రాజధర్పిత ! గుణాధ్య ! రాఘవరామా !

742

మాలిని. దివిజరిపువిదారీ ! దేవలోకోపకారీ !

భువనభరనివారీ ! పుణ్యరక్షానుసారీ !

ప్రవిమలశుభమూర్తి ! బంధుపోషప్రవర్తి !

ధవళబహుళ కీర్తి ! ధర్మనిత్యాచువర్తి !

743

గద్యము. ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత కవితావిచిత్ర కేసనమంత్ర
పుత్ర సహజపాండిత్య పోతనామాత్యప్రణీతంబున శ్రీమదాంధ్ర
భాగవతపురాణం బను మహాప్రబంధంబునందు స్వాయంభువ
స్వారోచిషోత్తమ తామసమనువుల చరిత్రంబును, గరిమ
కరంబుల యుద్ధంబును గజేంద్రక్షణంబును రైవతచాళుష
మనువులవర్తనంబును, సముద్రమథనంబును, గూర్మావతారం
బును, గరిశభక్షణంబును, నమృతాదింభవంబును, దేవాసురకల
హంబును, హరికపటకామినీరూపంబున నసురుల నంచించి దేవతల
కమ్పతంబు వోయుటయు, రాక్షసవధంబును, హరిహరశ్లాఘ
బును, హరికపటకామినీరూపవిభ్రమణంబును, వైవస్వతసూర్య
సావర్ణిదక్షసావర్ణిబ్రహ్మసావర్ణిభద్రసావర్ణిదేవసావర్ణిబ్రహ్మసావర్ణి
మనువులవృత్తాంతంబులును, బలియుద్ధయాత్రయును, స్వర్గవర్ణనం
బును, దేవపలాయనంబును, వామనావతారంబును, శుక్రబలిసంవా
దంబును, ద్వివిక్రమవిస్ఫురణంబును, రాక్షసులసుతలగమనంబును,
సత్యవ్రతోపాఖ్యానంబును, మీనావతారంబును నను కథలుఁ గల
యష్టమస్కంధము!

సంపూర్ణము

హాః ఓం తత్సత్ శ్రీ శ్రీనివాసార్పణమస్తు.

శ్రీ రస్తు

శ్రీ శ్రీనివాస పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీ మ దాంధ్ర

భాగవతము

నవమ స్కంధము

రాజిత ! మునిపూజిత !

¹వారిధిగర్వాతిరేకవారణబాణా

సూరిత్రాణ ! మహోజ్వల

సారయశస్సాంద్ర ! రామచంద్రనరేంద్రా !

న. మహనీయగుణగరిష్ఠులగు నమ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిలపురాణ వ్యాఖ్యాన నైఖిరిసమేతుండయిన సూతుం డిట్లనియె. అట్లు ప్రాయోపవిష్టుండయిన పరిక్షిన్న రేంద్రుండు శుకయోగీంద్రుంగనుంగొని. 2

సీ. మనువుల నడవళ్ళు మర్యాదలును వింటి

మన్వంతరంబుల మాధవుండు

దిరిగిన జాడలు దెలిసె సత్యవ్రతుఁ

డనురాజు ద్రవిళదేశాధిపుండు

పోయిన కల్పాంతమున విష్ణు సేవించి

విజ్ఞానమునఁ బొంది ²వెలుగు తేని

కతఁడు వైవస్వతుండై పుట్టి మనువయ్యె

నతనికి నిత్యోక్తుఁ డాది గాగఁ

1. సముద్రుని గర్వాతిశయమును వారించిన బాణము కలవాఁడా ! 2. సూర్యునకు.

తే. బదురు గొడుకులు గల రంధ్రు పరంగ వారి

వంశ మేరీతి వర్తించె వారిలోనఁ

జనిన వారిని జనువారిఁ జనెను వారిఁ

జెప్పవే వ్యాసనందన ! చిత్తగించి.

3

క. చెవులార నేడు వినియెద

రవివంశమునందుఁ గలుగు రాజుల కీర్తన

వివరింపు వరుఁతోడను

భువి బుణ్యలక్ష్మి వినినఁ బుణ్యముగాదే.

4

న. అనినం బరాశరముని మనుమం డీట్లనియె.

5

ఆ. వినుము మృదు కలము వేయి నూజేండ్లును

బరంగ విస్తరించి పలుకరాదు

నాకుఁ దోచినంత సరనాథ ! వేగంబ

యెఱుకపడఁగఁ బ్రీతి నేర్పరింతు.

6

క. ఎక్కువ దక్కువ ¹పాడవుల

²కైకటి మొదలయిన పురుషుఁ ⁴డింతయుఁ జెడఁ దా

నొక్కఁడుఁ గల్పాంతంబున

నక్కజమై నిల్చి విశ్వమయుండై యుండున్.

7

సీ. భూమిశ ! యమ్మహాపురుషుని నాభి మ

ధ్యమున బంగారు ³గెందమ్మి మొలచె

నాతమ్మిపూవులో నటమీఁదఁ దనయంత

నాలుగు మోముల నలువ వుట్టె

నా బ్రహ్మ మనమున నట మరీచి జనించె

గళ్యపుం డతనికిఁ గలిగె నంత

నా కళ్యపునికి దక్షోత్పజ యదితికిఁ

గొమరుఁ డై ⁴చీకటి గొంగ వొడమె

1. పాడవులకు = రూపులకు. 2. ఎక్కటి = కెవలఁడు అద్వితీయుఁడు (అత్త)

3. ఈ సృష్టి యంతయు లయింపఁగా. 3. ప్రితామరపుష్ప. 4. సూర్యుఁడు.

తే. జలజబంధుని వెండ్లాము సంజ్ఞ యందు
శ్రాద్ధదేవుండు మనువు సంజాతుఁ డయ్యె
మనువునకు శ్రద్ధ యనియెడి మగువ యందుఁ
బదుగు రొదవిరి కొడుకులు భద్రయశులు. 8

వ. వార లివ్వొకుండును సృగుండును శర్యాతియు దిష్టుండును ధృష్టుం
డును గరూశకుండును సరివ్యంతుండును బృషద్ధృండును నభగుం
డును గవియు నన నెగడిరి. అటమున్న మనువు గొడుకులు లేనివాఁ
డై మిత్రానరుణుల నుద్దేశించి. 9

సీ. మనువు బిడ్డలు పుట్ట మఖమాచరించుచో
సతని భార్యయు హోత నాశ్రయించి
1కూతురు పుట్ట నాకుం జేయు మని పల్కి
వరభక్తితో, 2పయోవృతము సలిపె
నాసతి సెప్పిన ట్లధ్వర్యుండును హోత
నగుఁగాక 3వేలుపు మనుచుఁ బలికె
హవి నందుకొని కూతు రయ్యెను మని 4వష
ఁకారంబు సెప్పించు గదిసివేల్వ

తే. హోత పెడచేత నిలయను నువిన వుట్టె
దానిఁ బొడగని మనువు సంతాప మంది
కొడుకు మేల్గాక యేటికిఁ గూతు రకట
చెప్పవే యని పోయె వసిష్ఠ కడకు. 10

వ. చని యిట్లనియె. 11

క. అయ్యా కొడుకుల కొఱకై
యియ్యాగము నీ యనుజ్ఞ నేఁ జేయంగా
నియ్యాడు దేల పుట్టెను
మీయంతటి వారి కొండు మేనయుఁ గలదే. 12

1. నాకు కూతురు పుట్టక + చేయును అని యవ్వయము. 2. పయోవృతము. 3. హోతుడు చేయుము. 4. పక్షట్కారము = 'పాక్షిక' అని పల్కుచు చేయు హవిస్త్వగము.

వ. అదియునుంగాక మీరు బ్రహ్మవాదులరు మంత్రవాదులరు (వేద
వాదులరు) బాపంబు లందకుండం జేయించువా రిదియేమి యన
వుడు మాతాత వసిష్ఠుండు ¹హోతృవ్యభిచారం బెఱింగి మనువున
కిట్లనియె.

13

తే. అధిప ! సంకల్పవైషమ్య మగుటఁజేసి
హోత కల్లతనంబున నువిద గలిగె
నైనఁ గలిగింతు నీకుఁ బ్రియాత్మజునిగ
నీవు మెచ్చంగఁ జూడు నానేర్పు బలిమి.

14

వ. అని పలికి భగవంతుండగు వసిష్ఠుండు గీర్తితత్పరుండు గావున
మనువు కూతు మగతనంబు కొఱకు నేకచిత్తంబున నాదిపురుషుం
డగు హరిం బొగడిన నప్పరమేశ్వరుండు మెచ్చి తపసిగోరినవరం
బిచ్చె. అది నిమిత్తంబుగా నిలాకన్యక నుద్యుమ్నుండఁచు కుమారుం
డఱు రాజ్యంబు సేయుచు.

సీ. ప్రాద్దువో కొకనాఁడు వోయి పేరడవుల
వెంట వేఁచాడుచు వేఁక్కతోడఁ
గొండఱు మంత్రులు గూడి రా ²సైంధవం
బయిన గుఱ్ఱము నెక్కి యడవి కేఁగి
బలువిల్లుఁ గ్రొవ్వాడి బాణంబులుచు దాల్చి
పెను మొకంబుల వెంట బిటుసుతోడ
నుత్తరదిశకు మహోగ్రుండై చనిచని
మేరువు పొంతఁ గుమారవనముఁ

తే. జేరె నందు మహేశుండు శివయు నెపుడు
రతి సలుపుచుందు రందుఁ జొరంగఁ బోవ
నాఁడు దయ్యెను రాజు రాజానుచరులుఁ
బడఁతు లైరి తదశ్వంబు ³బడబ యయ్యె.

16

1. హోతయొక్క తప్పనడత. (విధినతికృమించుట యన్నమాట). 2. సింధుదేశ
మునఁ బుట్టినది. 3. అడుగులు.

వ. ఇట్లు మగతనంబు సెడి మగువలై యొండొరుల మొగంబులు
సూచి మఱుంగుచుండి రనిన విని శుకునకు రా జిట్లనియె. 17

ఆ. రాజుదోడివారు రమణులై రంటివి
కాంత లగుట కేమి కారణమ్ము ?
ఇట్టిదేశ మెఱుంగ మెన్నడు నా కథల్
వేడ్క దీర నాకు విస్తరింపు. 18

వ. అదియునుంగాక. 19

ఆ. మగువతనము మాని మగవాడు గా వచ్చుఁ
గాక పేరుఁ బెంపు గాసి గాఁగ
మగతనంబు మాని మగువ గావచ్చునె
మానవంతుఁ డైన మానవునకు. 20

వ. అని యడిగిన నర్జునపాత్రునకు వ్యాసపుత్రుం డిట్లనియె. 21

స. పురవైరి కొకనాఁడు పొడసూపు వేడుకఁ
దద్దయు దిక్కుల తమము లెల్లఁ
దమతమ వెలుగులు దగిలి గొందులు సారఁ
గొండఱు మానలు గొలిచిరాఁగఁ
బ్రాణేశుతోడలపై భాసిల్లు నంబిక
వారలఁ జూచి మైవలువ లేమి
సిగ్గు పుట్టిన లేచి చీరఁగట్టినఁ జూచి
దేవియు దేవుండు దీర్ఘలీల

తే. నొంటి దమలోనఁ గ్రీడించు చున్నవారు
మనకు సమయంబుగా దని మరల మునులు
నరుండు నారాయణుండు ననారతంబు
మెలఁగు చోటికి నడచిరి మేదినిక ! 22

వ. అది కారణంబుగా భగవంతుం డగు శివుండు దన ప్రియురాలి
వేడుకలకొఱకు నిట్లని వక్కాణించె. 23

క. ఈ నెల వెవ్వడు సొచ్చిన

మానిని యగు ననిన తొంటిమాట కతమునన్

1మానవుడు మగువపోడిమి

మానక పేరడవులందు మఱియుం దిరిగెన్.

24

వ. ఇట్లు చెలికత్తియల మొత్తంబులుం దానును నారాచపూజాఁడి
వాడిచూపుల నాడుపోడిమి నెఱపుచు బైవయోగంబున సోమ
సుతుండును భగవంతుండునునగు బుధుని యాశ్రమంబు నేరి
మెలంగుచున్నయెడ.

25

ఆ. 2రాజకొడుకుఁ జూచె రాజీవదళనేత్ర

3రాజవదనఁ జూచె రాజపట్టి

దొంగకాముఁ డంత 4దొందడిఁ 5జిగురాకు

వాలునెఱికి యుఱికి వారిమొత్తె.

26

వ. ఇట్లు 6పూవుంగైదువులుగల 7నెఱబిరుదు చిగురుటడిదంబు మొనకు
8నోహటించి వార లిరువురుం బైపడి వేడుకలకుం జొచ్చిన వార
లకుం బురూరపుం డను కుమారుండు పుట్టె. ఇవ్విధంబున.

27

ఆ. మనుసుతుండు ఘనుండు మగనాలితనమునఁ

గొడుకుఁ గాంచి విసివి కుందికుంది

చింతఁ బొంది గురు వసిష్ఠుని భావించె

నతని తలఁపుతోన యలఁడు వచ్చె.

28

వ. వచ్చి సుద్యుమ్నండు మగవాఁ డగుకొఱకు నమ్మునిపుంగవుండు
శంకరు నారాధింప నీశ్వరుండును దపసి ప్రయాసంబునకు సంతసిల్లి
యిట్లనియె.

29

1. ఆడుదాని విలాసము. 2. రాజ = చంద్రునియొక్క, కొడుకుకొ = బుధుని.

3. రాజవదనకొ = చంద్రునివంటి మోము కలదానిని. 4. త్వరతో లేక సంపన్న మతో.

5. చిగురాకు అనెడి కత్తి. 6. పూవు లాయుధములు గల. 7. నెఱబిరుదు = గట్టి
శూరునియొక్క, చిగురు + అడివము = చిగురాకు బాకుయొక్క, మొనకు = కొనకు.

7. ఒహటించి = ఒడి.

మ. తను మున్నాడినమాటయున్ నిజముగాఁ దన్మోనికిం బ్రీతిగా
మనుజుండున్ నెలవో నెలం బురుషుడై మాసాంతరంబైనఁ గా
మినిమై యీ గతి వీడుపాటమర భూమిం దాన రక్షించుఁ బొ
మ్మనినన్ వచ్చె వసిష్ఠుఁ డామనుసుతుం డారితీ రాజ్యస్కుడై. 30

ఆ. మగున యగుచు మరల మగవాఁడు నగుచును
భూతధాత్రి యంత నాతఁ డేలె
బ్రజలు సంతసింప బాహుబలముతోడ
గురుని కరుణఁ జేసి కునలయేళ! 31

వ. అతనికి నుత్కలుండును గయుండును విమలుండును నను కొడుకులు
మువ్వరు గలిగి ధర్మపరులై యుత్తరాపథంబునకు రాజు లయిరి.
సుద్యుముండు ముదునలియై ప్రతిష్ఠానపురంబు విడిచి పురూరపు
నకు భూమి యిచ్చి వనంబునకుఁ జనియె. ఇన్విధంబున. 32

౨ అ ఛా య ము

సీ. కొడుకు సుద్యుముండు ఘోరాటవుల కేఁగ
వందుచు మనువు వైవస్వతుండు
దనకుఁ బిడ్డలు గల్గ దప మాచరించెను
హరిఁ గూర్చి నూతేండ్లు యమునలోన
హరి యంత నిత్యోక్తుఁ డాదిగాఁ బదుగురు
పుత్రుల నిచ్చెను బాసంగ వారి
యందుఁ బృషడ్ధాక్యుఁ డనువాఁడు గురునాజ్ఞ
విమలధర్మంబులు వెలయఁబూని

తే. పసుల కదాపులఁ గాచుచు బలు ముగిళ్ళు
వచ్చి నడురేయి జోరున వానగురియ
మందవిడియించి చుట్ట నేమఱకయుండె
నడవి మొకములు సొరకుండ నరసికొనుచు. 33

వ. అంత. 34

క. ప్రబ్ధికొనిన పెంజీకటి

నిబ్బరముగ ¹నడికి నడికి నింగికి వడితో

గొబ్బన నెగసి తటాలున

బెబ్బలి ²మందావుఁ బట్టె ³బెలుకుటి యటవక్.

35

క. ఉల్లములు గలగి మొదవుల

⁴వెల్లువ లన్నియును లేచి విచ్చలవిడితో

జెల్లాచెదరై పాతెను

బెల్లుగ నుబే యటంచు బెబ్బలి ⁵గాలిక.

36

వ. అయ్యనరంబున.

37

శా. ఆపెంజీకటి మోలగాన ⁶కడిదం బంకించి శార్దూల మం

చాపుల్లావు శిరంబుచుంచి తెగదో యంచుం బులిన్ పెండియున్

వాపోవం దెగవేసి భూవరుడు దోవన్ ఖడ్గరక్తంబు చే

పైపైయుచుఁ జేరి చూచెఁ దల ⁷ద్రేవ్వంబడ్డ యధేనువుక్.

38

వ. చూచి దుఃఖతుండైయున్న పృథ్వీనింగని కలగురుం డగు
వసిష్ఠుండును కోపించి నీవు రాజత్వంబునకుఁ బాసి యీ యపరా
ధంబున శూన్యండవు గమ్మని శపియించె. అతండును గృతాంజలి
యై తనకులాచార్యుని వలన మరలం గైకోలు వడసి యతని యను
మతంబున.

39

నీ. అఖిలాత్ముఁ డగుచున్న హరియందుఁ బరునందు

భక్తితో జాలఁ దత్సరత మెఱసి

⁹యూర్ధ్వరేతస్కుండై యున్న పాణులకెల్ల

నాపుండై సర్వేంద్రియములు గెల్చి

సంగంబునకుఁ బాసి శాంతుండై ¹⁰యపరిగ్ర

హుండునై కోరక యుంసి తనకు

1. ఒడిగి యొడిగి (నడుచు క్రియ) 2. మంద + ఆవు = మందలొనున్న ఆవును
3. వెలుకుటి = దెగలించి (విహ్వలించి) 4. ప్రవాహములు (గుంపులన్న మాత్ర) 5.
గాలిక = పసిచేత (పులియొక్క వాసన పసిపట్టి యరిభావము) 6. అడిదము కత్తి
7. పుల్లావు - కపిలధేనువు. 8. సరకబడిన 9. కామవ్యాపారమును జయించినవాఁడు.
10. విషయములవంకఁ బోనివాఁడ.

వచ్చిన యదియ జీవనము గావించుచు

దను దాన నిలుపుచు ధన్యబుద్ధి

తే. జనుని తైఱంగన సంధుని చందమునను

జెవిటి భంగిని మహి నెల్ల జెల్ల దిరిగి

యడవులకు నేగి కార్చిచ్చు నందు జొచ్చి

చిక్కి నియతుడై బ్రహ్మాంబు జెందె నతఁడు.

40

క. కవి యను కడఁటి కొమరుఁడు

భవనము రాజ్యము విడిచి బంధులతో నే

గి వనమున బసమపురుషుని

బ్రవిమలమతిఁ దలచి తలచి పరముం బొందెన్.

41

వ. మఱియుఁ గరూశుండును మానవుని వలనం గొందఱు కారూశులు

క్షత్రియులు గలిగి భర్తంబుతోడె ప్రియంబున బ్రహ్మణ్యులై

యత్తరాపథంబునకు రక్షకు లైరి. భృష్టునివలన ధార్షణ్యంబును

వంశంబు గలిగి భూతలంబున ¹బ్రహ్మభూయంబునొంది నెగడె.

నృగుని వంశంబున సుమతి వుట్టె నతనికి భూతజ్యోతి వుట్టె నతనికి

వసువు జనించె. వసువునకుం బ్రతీతుండు గలిగెఁ బ్రతీతునికి

నోఘవంతుండు జనించె. అతని కూతు రోఘవతి యను కన్యకను

సుదర్శనుండు వివాహంబయ్యె. సరిష్కృతుండను మనువుత్తునికిఁ

జత్రసేనుం డావిభునకు దశం డాపుష్కనకు మీధాస్వం డా

సుజనునికి శర్వుం డమ్మహాత్మునికి నింద్రసేనుం డా రాజునకు వీతి

హాత్ముం డాసుమతికి సత్యశ్రేపుం డాఘనునికి నురుశ్రేపుం డా

వీరునకు దేవవత్తుం డాపంశితునకు నగ్నివేశుండు సుతులయి జని

యించిరి. అయ్యగ్నివేశుండు ²గానీనుండన నెగడి జాతకర్ణుండను

మహాక్షయై వెలసి. అతనివలన నాగ్నివేశ్యాయనం బను బ్రహ్మ

కులంబు గలిగె. ఇవ్విధంబున.

42

1. బ్రహ్మత్వమును (బ్రహ్మజ్ఞానముననుమాట) 2. కానీనుడు = కన్యకుఁ బుట్టిన

క. తెలుపఁబడె నరిష్యంతుని

కులమెల్లను నీకు దిష్ట కులముం దెలియం

దెలిపెద రాజేంద్రోత్తమ !

తెలియుము సర్వంబు నీకుఁదేటపడంగన్.

44

వ. దిష్టుని కొడుకు నాభాగుం డనువాఁడు కర్మవశంబున వైశ్యత్వంబు నొందెను. ఆ నాభాగునికి హలధనుండుగలిగె నతనికి వత్సప్రీతియు వత్సప్రీతికిఁ బ్రాంశువు నతనికిఁ బ్రమతియుఁ బ్రమతికిఁ ఖమిత్రుండు ఖమిత్రునికిఁ జానుడుండు నతనికి వివింశతియు వివింశతికి రంభుండు రంభునికి ధార్మికుండైన ఖనినేత్తుండు నతనికిఁ గరంధనుండుఁ గరంధనున కవిక్షిత్తు నాయవిక్షిత్తునకు మరుత్తుండు జనియించిరి. ఆ మరుత్తుండు చక్రవర్తియయ్యె నతని చరిత్రంబు వినుము.

44

సీ. అంగిరస్సుతుడు మహాయోగి సంవర్తః

డతని యాగమునకు యాజకుండు

దిరిగి యుండెడివారు మరుదాఖ్యగణము లొ

ప్పారు విశ్వేదేవు లచటి సభ్యు

లధికదక్షిణల బ్రాహ్మణకొటిఁ దనిపెను

సోమపానంబున సురవరుండు

మది నుబ్బి బంగారుమయము గావించెను

యాగవస్తువు లెల్ల నధికనియతి

తే. నా మరుత్తుండు సేసిన యట్టిభంగి

ధీరభావంబుఁ 1 జాగంబుఁ 2 దెంపుఁ గలిగి

మఖము సేసిన వారిని మఱియు నెఱుంగ

మెల్ల లోకములందు నరేంద్రముఖ్య.

45

వ. ఆ మరుత్తునకు దముండును దమునకు రాజవర్ధనుండును రాజవర్ధనునకు సుధృతియు సుధృతికి సౌధృతేయుండును సౌధృతేయునకుఁ గేవలుండును గేవలునకు బంధుమంతుండును నతనికి వేదవంతుం

డును వేదవంతునికి బంధుండును బంధువకుం దృఢబిందుండును సంభవించిరి. అంత. 46

క. అచ్చరకన్య యలంబుర

గ్రచ్చఱఁ దృణబిందుఁ జూచి కామించి తుదిం

¹బచ్చవిలుకాని యమ్ముల

²ముచ్చిచ్చున వెచ్చిపొందె మోహతుర యై.

47

వ. ఆ దండతులకు నిలబిల యరు కూతురు జన్మించె. ఆ కొమ్మను విశ్రవసుండు వొందిన నైలబిలుం డనం గుబేరుండు వుట్టె. మఱియు నాత్మబిందునకు విశాలుండును శూన్యబంధుండును ధూమ్ర కేతుండును ననువారు మువ్వరు గొడుగులు గలిగిరి. అందు విశాలుండు వంశవర్ధనుడై నైశాలియరు నగరంబు నిర్మించె. ఆ రాజునకు హేమచంద్రుం డానరేంద్రునకు ధూమ్రాక్షుం డాపుడమి డెనికి సహదేవుం డాబలిష్ఠునకుఁ గృశాశ్వం డాతనికి సోమదత్తుండు జనించె. అతండు. 48

ఆ. అమరవిభుడు మెచ్చ సుశ్వమేధము సేసి

భూరి పుణ్యగతికిఁ బోయె నెలమి

సోమదత్తుకొడుకు సుమతికి జనమేజ

యుం డనంగఁ గొమరుఁ డుప్పత్తిలై.

49

వ. వీరలు వైశాలు రనం బరఁగి తృణబిందుని కీర్తి వహించి రాజ్యాలు సేసిరి. మఱియును. 50

3 అ ధ్యాయము

సీ. శర్యాతి యనురాజు జనియించె బ్రహ్మ ప

రుండైన మరువుకు రూఢితోడ

నతఁ డంగిరునిస్త్రీ మందు రెండవదాటి (సాం)

విహితకర్మము తెల్ల వెలయఁ బెప్పె

నలని కూతురు సుకన్యక యను వనజాక్షి

దన తండ్రితోఁ దపోవనికి నుగి

చ్యవనాశ్రమముఁ జేరి సఖులును దానును
ఫలపుష్పములు గోయఁ బాటి తిరిగి

ఆ. యొక్క పుట్టలోన నొప్పారు జ్యోతుల,
రెంటిఁ గాంచి ¹వాడి ముంటఁ బాడిచె
గన్య ముగుద మఱచి ²ఖద్వోతయుగ మంచు,
దైవవశము కతనఁ ³దమకి యగుచు.

51

క. జ్యోతుల ముంటం బాడిచిన,
⁴వాతుల నెత్తురులు గురిసె వసుధేశభట
వ్రాతముల కెల్ల నచ్చట
నాతఱి మలమూత్రబంధ మయ్యె నరేంద్రా!

52

వ. వారలం జూచి రాజర్షి యగు శర్మాతి విస్మితుండై మీర లియ్య
శ్రమంబున నకృత్యంబు సేయ నోపుదురు. అది కారణంబుగా మీ
కోనిరోధంబు సిద్ధించె నని పలుకు నవసరంబునఁ దండ్రుకి సుకన్యక
యిట్లనియె.

53

తే. అయ్య! యీ పుట్టచేరువ నాడి యాడి
యందులో రెండు జ్యోతుల సేను గాంచి
కంటకంబునఁ బాడువ రక్తంబు గురిసె
నేవిధంబునఁ గురిసెనో యెఱుంగు మీపు.

54

వ. అనిన విని శర్మాతి భీతుండై కూతుం దోడ్కొని వల్మీకంబు కడకుం
జని యందుఁ దపంబు సేయు చున్న చ్యవనమునిం గని తన నేర్పున
నతనివలనఁ బ్రసన్నత వడసి తపసి చిత్తంబు నెఱింగి తన పుత్రిక
నిచ్చి యెట్లకేలకున్ బ్రదికినవాడై మునీశ్వరుని పిడ్కొని పురం
బునకుం జనియె. అంత.

55

ఆ. పరమకోపుఁ డయిన భార్గవుఁ బలిఁ జేరి
మిగులఁ బనులయెడల మెచ్చుఁ దిరిగి

1. నూడియైన మల్లుచెత. 2. మిఱుంగును బురగుల జంటయని. 3. తమకి = తొట్టి
పాటుగలది. 4. నోటివెంటి. 5. నిర్బంధము.

యతని పర్ణశాల నాసుకన్యక యచ
మగువ గొన్నియేండ్లు మనువు మనియె.

55

వ. అంత నొకనాఁ డయ్యాశ్రమంబునకు ¹ వేల్పువెజ్జలెన ²నాసత్యు
లిద్దఱు వచ్చిన వారలం బూజించి తన ముదిమి నూపి చ్యవనుం
డిట్లనియె. మీకు మున్ను యాగభాగంబుల లేని సోమపానంబు
నేను గల్పించి యిచ్చెద. సోమపానసమయంబునఁ బానపాత్రంబు
మీకు నం దిచ్చెద. నా ముదిమి మానుపుండని యిట్లనియె. 57

క. ³నవకం బగు ప్రాయంబున
జవరాండ్రు గరంచు మేని చక్కఁదనంబున్
శివతరముగఁ గృపసేయుడు
దివిజాధిపవైద్యులార! దీవించు మిమన్.

వ. అనిన నశ్వదేవతలు సంతోషించి సిద్ధనిర్మితం బయిన యీ మఱు
గున మునుగు మని పలికి.

69

సీ. ముసలి తాపనుఁబట్టి మొగి నెత్తుకొనిపోయి
ముగురు నామఱుగఁన మునిగి లేచి
వనితాజచుల నెల్ల వలపించువారలై
సుందరమూర్తులై సుభగు లగుచుఁ
గమలమాలికలతోఁ గనకకుండలముల
తోఁ బుష్పసాయకు తోడఁ దుల్య
లై సూర్య తేజస్కులై యున్నవారల
మువ్వరఁ బొడగాంచి ⁴ముగువబాల

తే. యందుఁ బెనిమిటి వీఁ డని యెఱుంగ లేక
⁵గరితగావున నిజనాథుఁ గానఁ గోరి
సుభగమతులార ! నానాథుఁ జూపుఁ డనుచు
నశ్వదేవతల కప్పు డయ్యబల మొక్కె.

1. దేవదైద్యులు. 2. అశ్వనీదేవతలు. 3. శోమము. 4. ముగ్ధ. 5. (అమావా
సకాలు) తిథిశ్శత.

వ. వార లాపతివ్రత నిజమరితనంబునకుమెచ్చి వయోరూపసంపన్నుం
డయిన చ్యవనుం జూపి దంపతుల వీడ్కొని విమానారూఢుడై
వేలుపులపోలికిం జనిరి. అంత.

61

సీ. యాగంబు సేయంగ నర్థించి శర్యాతి
చ్యవనమునందు నాశ్రమము కడకుఁ
గూతు నల్లునిఁ దోడుకొనిపోవు వేడుక
వచ్చి పుత్రికకుఁ బార్శ్వంబునంగు
సూర్యతేజంబున సొంపారు వరుఁ గని
వీఁ డెవ్వఁడో దీని విభుఁడు గాఁడు
చెల్లరే ! యని పుత్రి సేసిన ప్రియములు
మొక్కులు నొల్లక మోము వాంచి

తే. మాటు మా టాడ దీవింప మనసు రోసి
చ్యవనుఁ డధికుండు మునిజనసత్తముండు
భువనసన్నతుఁ డతఁ డెందుఁ బోయె నాతఁ
డెట్లు వంచింపఁ బడియె వీఁ డెవ్వఁ డబల!

62

మ. తగవే ధర్మమే శీలమే శిలజనై దర్పించి మోదింప నా
జగదారాధ్యునిఁ బుణ్యశీలుఁ దపసిన్ సాధ్వీమనస్సమ్మతున్
మగనిన్మాని శిభుజంగుఁ బొందఁ దగునే మానంబు వాటింపఁగా
దగదే దుర్గతిఁ దోచి తే కఠిననై తండ్రిం బలిం గూతురా !

63

ఆ. పద్మనయన మగఁడు ప్రాయంపువాడైనఁ
గాపువెట్టి కొంతఁ గావనేర్పుఁ
గడఁగి ముసలి తపసి గావంగ నేర్పునే
యువతి మునుకఁ గూర్చు నొప్పు జెందు.

64

వ. అని పలికిన నప్పరమపతివ్రతాలలామంబు చీలునగవు నెక్కు
టద్దంబులఁ జిడిముడిపడఁ దండ్రి కిట్లనియె.

65

క. నీ యల్లు డీతఁడు భార్గవుఁ
డయ్యా జారుండు గాఁడు హర్ష ముతోడన్
నెయ్యంబు నిల్పు మంచును
దొయ్యలి సర్వంబుఁ దండ్రితో వినిపించెన్. 66

వ. అంత శర్యాతియు సప్రమత్తుండై కూఁతుం గొగలించుకొని గార
నంబున ¹నయిదువపు గమ్మని దీవించె నంత భార్యాసహితుండై
చ్యవసుండు సని తన మామకు యాగంబు సేయించి యొక్క
పాత్రంబున సోమభాగంబుఁ బట్టి నిజతపోబలంబున నశ్వదేవతల
కర్పించినం జూచి. 67

క. కోపముతోడను వాసవుఁ
డేపున ముని వైవ వజ్ర మెత్తిన మరలం
దాపసుండు వజ్ర భుజమున
నా ²వి ³నిలిపెన్ జగంబు లాశ్చర్యపడన్. 68

వ. ఇవ్విధంబున నశ్వదేవత లిద్దఱు వైద్యులై సోమపానంబులేనివా
రయ్యుఁ జ్యవను సామర్థ్యంబునఁ ⁴బ్రాప్త భాగులయి చనిరి.
శర్యాతికి నుత్తానబర్హియు నానర్తుండును భూరిషేణుండు నను
మువ్వురు గొడుకులు గలిగి రందు. 69

నీ. ఆసర్తు సకు రై వతాహ్వయుం డుదయించె
నతఁడు కుశస్థలి యనుపురంబు
నీరధిలోపల నిర్మించెఁ బెంపుతో
నానర్త ముఖవిషయంబు లేలె
గనియెఁ గకుష్ఠిముఖ్యం బైన నందన
శతము రై వతుండు విశాలయశుండు
దనకూతు రేవతి ధాత ముందటఁ బెట్టి
తగువరు నడిగెడి తలఁపుతోడఁ

1 అయిదువ = పూర్ణస్త్రీ. 2 వజ్రాయుధమును. 3 సంభింపజేసెను, 4 భాగము
పొందినవారు.

తే. గన్యః దోడ్కొని బ్రహ్మలోకమున కేగి,
యచట గంధర్వ కిన్నరు లజుని మ్రోల
నాటపాటలు సలుపంగ నవసరంబు,
గాక నిలుచుండె నతఁ డొక్క ఊణము తడవు. 70

వ. అంత నవసరం బయిన నజునికి నమస్కరించి రైచతుండు రేవతిం
జూపి యిట్లనియె. 71

ఆ. చాల ముద్దరాలు జవరాలుఁ 1 గోమరాలు,
నీ శుభాత్మురాలి కెవ్వఁ డొక్కొ
మగఁడు సెప్పు మనిన మది చూచి పకపక,
నవ్వి భూమిపతికి నలున పలికె. 72

సీ. మనుజేశ! దీనికై మదిలోనఁ దలఁచిన
వారలెల్లను గాలవశతఁ జనిరి
వారల బిడ్డల వారల మనుమల
వారల గోత్రంబు వారి నైన
వినము మేదినిమీఁద వినుము నీవచ్చిన
యీలోన నిరువది యేడుమాఱు
లొండొండ నాలుగు యుగములుఁ జనియె నీ
పటుగాన ధరణికి నరుగు మిపుడు

తే. దేవదేవుండు హరి బలదేవుఁ డనఁగ
భూమిభారంబు మాన్పంగఁ బుట్టినాఁడు
సకలభూతాత్మకుఁడు నిజాంశంబుతోడ
యువతిమణి నమ్మ జనమణి కికున్నతాత్మ! 73

వ. అని యానతిచ్చిన బ్రహ్మకు నమస్కరించి భూలోకమునకుఁ జను
దెంచి సోదరస్వజనహీనం బగు తన నగరంబున కారాజు వచ్చి
బలభద్రుంగాంచి రేవతీకన్య నతని కిచ్చి నారాయణాశ్రమం బగు
బదరికావనంబునకు నియమంబునఁ దపంబుసేయం జనియె. 74

౪ అ ధ్యాయము

క. నభగుండను మనుజుపతికిని

శుభమతి నాభాగుండనగ సుతుడు డుదయించె

బ్రభులై ¹కవి యను తలఁపున

విభజించిరి భ్రాత లతని విత్తము నధిపా !

75

వ. అంత నాభాగుండును బ్రహ్మచారియై తన తోడంబుట్టువులను
ధనంబు పాలిగిన వారలు దండ్రి చెప్పిన క్రమంబున నిచ్చెద
మనిన నాభాగుండు లంఘ్యుడు నభగు కడుకుం జని విభాగంబు
సేయు మనిపలికిన నతం డిందు సంగిరసులు మేధగలవారలయ్యును
సత్త్రియాగంబు సేయుచు నాజవదినంబున సర్వకర్మంబులు
దోషక మూఢులయ్యెదరు. వారలకు నీవు వైశ్వదేవసూక్తంబులు
రెండెఱింగించిన గవి యనం బ్రసిద్ధికెక్కెదవు. దానం జేసి వారు
కృతకృత్యులై స్వర్గంబునకు బోవుచు ²సత్త్రపరిశేషితం బైన
ధనంబు నీకెచ్చెదరని పలికినం దండ్రి వీడ్కొని నాభాగుండు సని
యట్లు సేసిన సంగిరసులు సత్త్రపరిశేషితధనంబు లతని కిచ్చి
నాకంబునకుం జనిరి. అంత.

76

క. అంగిరసు లిచ్చు పసికికి

మంగళమతి జేరు నృపుని నూనిచి యొకడు

త్తుంగుండు ³గృష్ణాంగుడు దగ

ముంగల నిలుచుండి విత్తముం జేకొనియె.

వ. వానిం జూచి నాభాగుండు దనకు మును లిచ్చుటంజేసి తన ధనం
బని పలికిన నమ్మహాపురుషుండు మీతండ్రి పెప్పిన క్రమం బకర్త
వ్యం బనిన నాభాగుండు నభగు నడిగిన నతండు యజ్ఞమందిర
గతంబై యుచ్చిష్టం బగు ధనంబు దొల్లి మహామునులు రుద్రున
కిచ్చిరి. అది కారణంబుగా నాదేవుండు సర్వధనంబునకు నర్హుం
డనిన విని వచ్చి నాభాగుండు మహాదేవునకు సమస్కరించి దేవా!
యీధనంబు నీయధీనంబని మాతండ్రి నాకుం జెప్పె, నే నపరా

1. పండితుడు (బహుజ్ఞుని యన్నమాట). 2. యాగమున మిగిలినది. (యజ్ఞ
శిష్టము). 3. తుంగానున్నవాడు. 4. సల్లి శరీరము కలవాడు.

ధంబు సేసితి సహింపు మనువుడు భక్తనత్నలుండగు నమ్మహా
పురుషుండు నభగు సత్యవచనంబునకు నాభాగుని నిజంబునకు
మెచ్చి నీవు దప్పక పలికితివి కావున సత్సరిశేషం బగు ధనంబు
నీకు నిచ్చితి నని పలికి ¹యంతర్ధర్మిత్వంబును సనాతనంబగు బ్రహ్మ
జ్ఞానంబును నుపదేశించి తిరోహితుండయ్యె. ఇవ్విధంబున.

క. భువిలో నాభాగునికథ

దవిలి మతిన్ రేపు మాపుఁ దలఁచిన మాత్రం

గవి యగు మంత్రజ్ఞుం డగుఁ

బ్రవిమల గతిఁ బొందు నరుఁడు ²భద్రాత్మకుండై.

79

వ. అంత నాభాగునకు నంబరీషుండు జనియించె. అతని యందు ³జగద
ప్రతిహతం బైన బ్రాహ్మణశాపంబు నిర్భక్తం బయ్యె ననిన విని
యేమికారణంబున దురంతంబైన బ్రహ్మదండంబు వలన నతండు
విడువం బడియె ననిన నప్పడమిఁజేసికి శుకుం డిట్లనియె. {0

అంబరీషాఖ్యానము.

శా. సప్తద్వీప విశాలభూభరము దోస్తంధంబునం బూని సం

ప్రాప్తశ్రీయుతుండై మహావిభవసంపన్నుతురిం గల్గి ⁴దు

ర్వాష్టిం జెందక వైష్ణవార్చనల మేరం గాలముం బుచ్చుచున్

సుష్టిం బొందక యొప్పె సద్గుణగరిష్ఠుం డంబరీషుం డిలన్. 81

సీ. చిత్తంబు మధురిపు శ్రీపాదములయంద,

పలుకులు హరిగుణపతనమంద

కరములు ⁵విష్ణుమందిరమార్జనములంద,

శ్రవణములు మాధవశ్రవణమంద

చూపులు గోవిందరూపవీక్షణమంద,

శిరము గేశవనమస్కృతులయంద

పదము లీశ్వరగేహపరిసర్పణములంద

కామంబు చక్రికైంకర్యమంద

1. లోపలీమాపును అర్చివర్ణనమున్నమాట. 2. మంగళశస్త్వరూపుండై. 3. లోకమునందగ్ధతేరిది. 4. చెడ్డతనముయొక్క వ్యాప్తి. 5. విష్ణులయములను చూచి కడుగుటయందు.

తే. సంగ మచ్యుతజనతనుసంగమంద,
 ప్రాణ మసురారిభక్తాంఘ్రికమలమంద
 రసన దులసీదళములంద రతులుపుణ్య
 సంగతులయంద యా రాజచంద్రమునకు. 82

న. మఱియు నమ్మహీవిభుండు. 83

సీ. ఘన వైభవంబునఁ గల్మషమూర్కుడై
 యజ్ఞేషు నీషు నభాషాఁ గూర్చి
 మొససి వసిష్ఠాదిమునివల్లభులతోడఁ
 దగిలి సరస్వతీ తటమునందు
 1. మేధతో బహువాణిమేధంబు లొసరించె
 గణనింపరాని దక్షిణులు వెట్టి
 2. మహలోష్ఠపేముడై సర్వకర్మంబులు
 హరిపరంబులు గాఁగ నవనియేతె

ఆ. విష్ణుభక్తులందు విష్ణువునందుఁ 3గ
 లంక యెడల మనసు లంకె వెట్టి
 విహితరాజ్యవృత్తి విశువనివాఁడునై
 యతఁడు రావతఁడని యవఁగ నొప్పె. 84

వ. వెండియు నమ్మహాభాగనతుండు. 85

క. హరియని సంభావించును
 హరియని దర్శించు నంటు నాఘ్రాణించుకొ
 హరియని రుచిగొనఁ దలంచును
 హరి హరి ఘను నంబరీషు నలనియె పొగడన్. 86

ప. ఇట్లు పుణ్యచిత్తుండు సేశ్వరాయత్తుండునై యల్లనల్లన రాజ్యంబు
 సేయుచున్న సమయంబున. 87

1. చుఱుకుతనము గల బుద్ధి. (జ్ఞాపకశక్తి కలదికాని). 2. మన్ను బంగారమును నమూనము భావించువాడై. సమదృష్టికలవాఁడనుట (విషయవాంఛలు లేనివాఁడని భావము). 3. ఖీభి లేక కాలుష్యము. (మకిలి)

ఆ. ఆతని 1 కీహ మానె హరులందుఁ గరులందు

ధీనములందుఁ గేళివనములందుఁ

బుత్తులందు బంధుమిత్తులయందును

బురమునందు నంతిపురమునందుఁ

88

వ. అంతఁ గొంతకాలంబున కమ్మేదిసికాంతుండు సంసారంబువలని
2 తగులంబు విడిచి వినిర్మలుండై యేకాంతంబున భక్తిపరవశుం
డయు యుండ నారాచతపసికి భక్తలోకవత్సలుం డగు పురుషోత్త
మండు ప్రతిభలభిక్షణంబును నిజజనరక్షణంబును 3 నిఖిలజగద
వక్రింబును నగు చక్రింబు నిచ్చి చనియె. అంత. 89

క. తనతోడి నీడకైవడి

సనురూపగుణాధ్యయైన 4 యాత్మమహిమితో

జనవిభుండు ద్వాదశీవ్రత

మొనరన్ హరిఁ గూర్చి చేసె నొకయేఁ డధిపా !

90

వ. ఇట్లు వ్రతంబు సేసి యావ్రతాంతంబునం గార్తీకమాసంబున
మూఁడు రాత్రు లుపవసించి కాళిందీజలంబుల స్నాతుం డయు
మధుననంబున మహాభిషేకవిధానంబున విహితపరికరసంపన్నుం
డయు హరి నభిషేకంబు సేసి మనోహరంబు లయిన గంధాక్షతం
బులు సమర్పించి యభినవామోదంబులైన పుష్పంబులం బూజించి
తదనంతరంబు. 91

శా. పాలేఱై ప్రవహింప నంగరుచులుం బ్రాయంబులున్ రూపము
ల్మేలై 5 ధూర్తలుగాక 6 వెండిగోఁబల్ హేమోరుశ్మగంబులుం
గాలం గ్రేపుల యజ్ఞునాఁతుచును 7 రంగచ్చేల్మలైయున్న 8 మం
దాలన్ 9 న్యర్బుదపట్క మిచ్చె విభుఁ డుద్యద్వైదికశ్రేణికిన్. 92

1. కోరిక. 2. మోహము (అంటు). 3. సర్వలోకములందును కంటువదలి
4. పట్టపుడేవితో 5. పొడుపు తన్నులేనివి 6. వెండిలేకులు తొడిగిన గిట్టలు 7.
చక్కని వస్త్రములు కప్పినవి 8. మంద × ఆలన్ = మందలొని ఆవులను 9. ఆపన్యర్బు
దములు. న్యర్బుదము = నూరుకోట్లు (అర్బుదము = పదికోట్లు)

- క. చెక్కండు¹ విప్రవరులకు
గ్రక్కన నతిభక్తితోడఁ గడుపులు నిండం
జొక్కపుటన్నం బిడి విభుఁ
డొక్కెడఁ 1 బారణము సేయ నుద్యోగింపన్. 93
- వ. అయ్యవసరంబున. 94
- క. భాసురు నిగమపదోప
న్యాసుఁడు సుతపోవిలాసుఁ డనుపమయోగా
భ్యాసుఁడు 2 రవిభాసుఁడు దు
ర్వాసుఁ డతిథి యయ్యె డన్ని వాసంబునకున్. 95
- వ. అట్లతిథియై నచ్చిన నమ్మనివల్లభునకుఁ బ్రత్యుత్థానంబు సేసి
కూర్చుండ గద్దియ యిడి పాదంబులు గడిగి పూజించి సేమం బరసి
తన యింట నన్నంబు గుడువు మని నమస్కరించిన నమ్మహాత్ముండు
సంతసించి భోజనంబునకు సంగీకరించి నిర్మలంబు లగు కాళిందీ
జలంబులం బరమధ్యానంబు సేయుచు మునింగి లేచి రాక తడవు
సేసిన 3 ముహూర్తార్థావశిష్ట యగు ద్వాదశియందుఁ బారణ
సేయవలయుటఁ జూతించి బ్రాహ్మణాతిక్రమదోషంబునకు శంకించి
విద్వజ్జనంబుల రావించి వారల నుద్దేశించి. 96
- క. ముని నీరు సొచ్చి వెడలడు
చనియెడు ద్వాదశియు నింత సనియె స్నీలో
నన పారణయున్ వలయుచు
వినిపింపుం డర్హధర్మవిధ మెట్టిదియో. 97
- వ. అని పలికిన నారాజునకు బ్రాహ్మణజను లిట్లనిరి. 98
- ఆ. అతిథి వోయి రామి నధిప ! యీద్వాదశి
పారణంబు మానఁ బాడి గాదు
గుఱవకుంట గాదు కుఱుచుటయును గాదు
సలిలభక్షణంబు సమ్మతంబు. 99

1. భోజనము ఉపవాసానంతరము చేయుభోజనము. 2. మూర్ఖుని పతి వెలుంగు వాడు 3. చెండుగడిమలు మాత్రమేమిగిలియున్నది

వ. అని ధర్మసందేహంబు వాసిన నారాజుర్ని శ్రేష్ఠుండును మనంబున
హరిం దలంచి నీరు పారణంబుసేసి జలంబుల మునింగినతపసి రాక
కెదురుచూచుచున్న సమయంబున.

100

సీ. యమునలోఁ 1 గృతకృత్యుడై వచ్చి రాజుచే
సేవితండ్లై రాజుచేష్టితంబు
బుద్ధిలో నూహించి బామముడి మొగముతో
నదరెడి మేనితో నాగ్రహించి
రెట్టించి యాడలి గొట్టు మిట్టాడంగ
నీసంపదుస్మృత్తు నీనృశంసు
నీదురహంకారు నిండఱు గంటిరే
విష్ణుభక్తుడు గాడు వీడు నన్ను

తే. గుడువ రమ్మని 2 మునుముట్ట గుడిచినాడు
ధర్మభంగంబు సేసి దుష్కర్ముడయ్యె
నయిన నిష్పడు సూరెద నన్నిదిశల
సేను గోపింప మాన్చువాఁ డెవ్వఁ డనుచు.

101

చ. వెటవెటఁ బండ్లు గీటుచును భీకరుడై కనుఁగ్రేవ నిష్పకల్
పొటపొటరాల, గండములుపొంగ, మునీంద్రుడుహుంకరించుచున్
జట మొదలంటఁగాఁ బెరికి చక్కన దానన కృత్య 4 నాయుధో
త్కట వరశూలహస్తయుతఁ గా నొసరించి 5 కవిం చె రాజుడైన్.

వ. అంత.

103

క. కాలానలసన్నిభయై
శూలాయుధహస్తై యగుచు సుతిసుతి సుకృన్
సేలఁ బదంబులఁ దొక్కుచు
వాని మహాకృత్య మనుజవల్లభుఁ జేరెన్.

104

ఆ. ఆ ప్రకార మెఱిగి హరి విశ్వరూపుండు
వెలితపసి సేయు 6 వేడబంబు

1. సంధ్యాది కృత్యములు నెఱవేర్చుకొన్నవాడై 2. పూరిగా 3. కృత్యము 4. ఆయుధములచే విజృంభించినదానిని 5. పైకొత్తెను లేదా ప్రయాగించెను 6. వంచనను.

జక్కజెట్టు మరుచుఁ జక్కంబుఁ బంచిన

వచ్చెనదియుఁ బ్రశయవహ్నిపగిది.

105

న. నచ్చి ముని పంచిన కృత్యను దహించి తనివి ననక మునివెంట
బడిన మునియును మేరుగుహసాచ్చిన నదియు సురగంబు
వెనుకొనుదవానలంబు చందంబునఁ దోన చొచ్చి మఱియును.

మ. భువిఁ దూఱన్ భువిఁ దూఱు, నబ్ధిజొర నబ్ధిజొచ్చు, నుద్వేగియై
దివిఁ బ్రాశన్ దివిఁ బ్రాశు, దిక్కులకుఁ బో దిగ్విధులంబోవు, జి
క్కి వెనఁ గుంగినఁ గుంగు, నిల్వనిలుచుం, గ్రేసింపఁగ్రేసించు నొ
క్కవశిన్ దానసు వెంట నంటి హరిచక్రం ¹బన్యదుర్వక్రమై.

శా. ఏలోకంబునైన వెంటఁబడితోనేతెంచు చక్రానల

జ్వాలల్ మానువువారు లేమిఁ జని²దేవజ్యేష్ఠు లోకేశు వాఁ

డాలోకించి విధాత ³విశ్వజననవ్యాపారపారీణరే

ఖాలీలేక్షణ! కావవే కరుణఁ జక్కంబున్ నివారింపవే.

108

వ. అనిన బ్రహ్మ యిట్లనియె.

109

మ. కర మరిన్ ⁴ద్విపదారసంజ్ఞ గల యీ కాలంబుఁ గాలాత్ముడై
సారిదిన్ నిండఁగఁ జేసి లోకములు నా చోటున్ విభుం డెవ్వఁ⁵
పరిపూర్తిన్ గనుఁగ్రేవఁగెంపు గదురన్ భస్మంబుగాఁ జేయు నా
హరి చక్రానలకీల కన్యఁ డొకరుం డడ్డంబు గానేర్చునే.

110

ఆ. ఏను భవుండు దక్షఁ డింద్రాదులును బ్రజా

పతులు భృగుండు భూతపతులు శిరము

లందుఁ దాల్తు మతని యాజ్ఞ జగదితం

బంచు భూరికార్యమతుల మగుచు.

111

వ. కావున ¹సుదర్శనానలనివారణంబునకు నోపనని వివరించి పలికిన,
సంచలించి దుర్వాసుండు కైలాసంబునకుం జనుడెంచి శర్వు
నాలోకించి చక్రిచక్రానలసారంబు తెఱం గెఱింగించిన నమ్మహా
దేవుం డిట్లనియె.

112

1. ఇతరులకు మఱలంపరానిది 2. దేవతలకెల్లపెద్ద. బ్రహ్మ 3. సృష్టి సేయు పరియందు సేర్పు తీర్పు గల విలాసదృష్టికలవాడా! 4. ద్విపదార్థము పేరుగల కారము 5. చక్రాన్ని నావుటకు.

సీ. వినవయ్య! తండ్రి! యీ విశ్వేశ్వరునియందుఁ
జతురాస్యజీవకోశములు పెక్కు
వేల సంఖ్యలు గూడి వేశతో నిబ్బంగి
నగుచుండుఁ జనుచుండు నదియుఁగాక
యెవ్వనిచే భ్రాంతి నేమందుచున్నార
మేను దేవలుఁ డనురేంద్రసుతుఁడు
నారదుఁ డజుఁడు సనత్కుమారుఁడు ధర్మఁ
డాకపిలుఁడు మరీచ్యాదు లన్య

ఆ. పారవినులు సిద్ధపతులు నెవ్వనిమాయ

నెఱుఁగలేము దాన నింత వడుదు

మట్టి నిఖలనాథు నాయుభక్తేశ్వంబుఁ

దొలఁగఁజేయ మాకు దురభంబు.

113

వ. మునీంద్రా! నీవు నమ్మహాత్ముని శరణంబు వేడుము. అతండు
మేలుసేయం గలవాఁ డనిపలికిన నీశ్వరునివలన నిరాశుండై దుర్వా
సుండు వైకుంఠనగరంబునకుం జని.

114

శా. ఆక్షైకుంఠములోని భర్తమణిసాధాగంబుపై లచ్చితోఁ
గేవన మెల్లన నర్మభాషణములం గ్రీశించు పుణ్యున్ హరిన్
దేవాధీశ్వరుఁ గాంచి యోవరద! యో దేవేశ! యోభక్తర
త్నావిద్యాపరతంత్ర! మానుషఁ గదే చక్రానలజ్వాలన్.

115

ఉ. నీ మహిమార్ణవంబు తుది నిక్కముగా నెఱుఁగంగలేక నీ
ప్రేమకు నచ్చు దాసులకుఁ 1గ్రీంచుతనంబున నెగ్గు సేసితిన్
నా 2మహిపున్ గహింపు మట 3నారకుడైన మనంబులో భవ
న్నామము చింత నేసిన ననంతసుఖస్థితి నొందకుండునే.

116

వ. అని పలికి పాదకమలంబులకు మొక్కిరి లేవక యున్నదుర్వాసుని
గని హరి యిట్లనియె.

117

చ. చలమున బుద్ధిమంతులగు సాధులు నాహృదయంబు లీల దొం
గిలికొని పోవుచుండుదు రకిల్బిషభక్తిలతాచయంబులన్

నిలువంగఁ బట్టి కట్టుదురు నేరుపుతో మదకుంభిక్తైవక్షణ్
వలలకుఁ జిక్కి భక్తజనవత్సలతం జనకుందుఁ దాపసా !

118

ఆ. నాకు మేలుగోర నా భక్తులక కాని

భక్తజనుల కేన పరమగతియు

భక్తుఁ డెందు జనినఁ బఱతెంతు వెనువెంట

గోవువెంటఁ దగులు ! కోడెభంగి.

119

వ. అదియుచుం గాక.

120

ఆ. తనువు మరువు విడిచి తనయలఁ జుట్టల

నాలి విడిచి సంపదాలి విడిచి

నన్నకాని యన్యమెన్నఁడు నెఱుంగని

వారి విడువ నెట్టివారి నైన.

121

క. పంచేంద్రియముల ³తెరువుల

3నంచించి మనంబునఁడు వరమతులు ప్రితి

ష్ఠించి వహింతురు నన్నను

మంచినరుం బుణ్యసతులు మరగిన భంగిన్.

122

క. సాధులహృదయము నాయది

సాధులహృదయంబు నేను జగముల స్లెక్ట్

సాధుల నేన యెఱుంగుదు

సాధు లెఱుంగుదురు నాదుచరితము విప్ర !

123

ఆ. ధాన్యశీసురులకుఁ దపము విద్యయు రెండు

ముక్తి సేయుచుండు ముదము తోడ

దుర్వినితు లగుచు దుర్జను లగువారి

కివియుఁ గీడు సేయ కేల యుండు.

124

క. నా తేజము సాధులలో

నాతత మై యుండువారి సలఁచు 2నులకున్

4హేతిక్రియ భీతి నిచ్చుం

జేతోమోదంబుఁ జెఱుచు సిద్ధము సుమీయ.

125

1. దోష (కోడమాడ) 2. దారులను. 3. అపకటియన్నమాట. "విషయముల వెంట నింపియములను దగుల్గొననీయక" అన్నమాట. 4. జ్వాల లేక కత్తి.

క. అదెవో బ్రాహ్మణ ! నీకును

నదయుండు నాభాగసుతుండు జనవినుతగుణా

స్వయం డిచ్చు నభయ మాతని

మది సంతసపఱచి వేడు మాశరణంబున్.

126

౫ అ ధ్యాయము

మ. అని శ్రీవల్లభుఁ డానతిచ్చిన మహోద్యచ్ఛక్తిలావళి

జనితాయాసుండు నిర్వికాసుఁ డుదితశ్వాసుండు దుర్వాసుఁ డ

ల్లన యేతెంచి సుభక్తి గాంచె గరుణాలావణ్య వేషుని

ఘనయోదారమనీషు మంజుమితభాషు స్నంబరీషున్ వెనన్. 127

వ. కని దుఃఖతుం డయి యమ్మహిమనల్లభు పాదంబులు వట్టి విషవ

కున్న నా నరేంద్రచంద్రుండు చరణస్పర్శచంబునకు నోడుచు గరు

ణారసభరితహృదయుండయి హరిచక్రంబు నిట్లని స్తుతియించె. 128

సీ. నీవ పావకుండవు నీవ సూర్యుండవు

నీవ చంద్రుండవు నీవ జలము

నీవ నేలయు నింగి నీవ సమీరంబు

నీవ భూతేంద్రియనికర మీవ

నీవ బ్రహ్మంబును నీవ సత్యంబును

నీవ యజ్ఞంబును నీవ ఫలము

నీవ లోకేశులు నీవ సర్వాత్మయు

నీవ కాలంబును నీవ జగము

తే. నీవ బహుయజ్ఞభోజివి నీవ నిత్య

మూలతేజంబు నీకు నే మ్రొక్కవాడ

నీరజాక్షుండు చాల మన్నించునట్టి

శత్రుముఖ్యమ ! కావవే చాలు మునిని.

129

మ. హరిచే నీవు విష్ణుప్రమై చనగ మున్నాలించి నీ ధారలన్

ధరణిన్ వ్రాలుట నిక్కమందు ముచున్నట్టెత్తేశ్వరవ్రాతముల్

శిరముల్ పాదములున్ భుజాయుగళముల్ ఛేదిల్లి యంగంబు ల

ప్రారగం బ్రాణమీరముల్ వదలు నీ యుద్ధంబులం జక్రమా !

ఆ. కలగి నిద్ర వోవఁ గలలోన వచ్చిన
నిన్ను జూచి ¹దీర్ఘనిద్రవోడు
రసురవరులు శయ్య లం దున్నసతులు పృ
భాతమందు లేచి పలవరింప. 131

ఉ. చీకటిఁ బాపుచున్ వెలుంగుసేయుచు సజ్జనకోటిన్లు స
శ్రీకను జేయు నీరుచులు సెల్వుగ ధర్మసమేతలై; నినున్
²వాకున నిట్టి దట్టి దని వర్ణనసేయ విధాత నేరఁ డ
స్తోకము నీదురూపు గలదుం దుదిలేదు పరాత్పరాద్యమై. 132

ఆ. కమలలోచనుండు ఖలుల శిక్షింపంగఁ
బాలు సేయ నీవు పాలువశితి
వైన నింకఁ జాలు నాపన్నుడై యున్న
తపసిఁ గావు మీవు ధర్మవృత్తి. 133

వ. అని వినుతించి కేలుఁడమ్మిదోయి నొసలం బొసంగించి యిట్లనియె.

ఆ. ఏ నమస్కరింతు ³నింద్రశాత్రవధూమ
కేతువునకు ⁴ధర్మసేతువునకు
విమలరూపమునకు విశ్వదీపమునకుఁ
జుక్రమునకు ⁵గుప్తశక్రమునకు. 135

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. 136

ఆ. విహితధర్మమందు విహరింతునేనియు
నిష్ఠమైన ద్రవ్య మిత్తునేని
ధరణిసురుఁడు మాకు దైవతంబగునేని
విపునకు శుభంబు వెలయుఁగాక. 137

క. అఖిలగుణాశ్రయుఁడగు హరి
సుఖయై నాకోలువువలనఁ జొక్కెడినేనిన్

1. చనిపోచరు. 2. మాటచేత. 3. ఇంద్రశతులయిన రాక్షసులపాలిటికి ధూమ శేతువు. ఆనగా వాచిచావునకు నూచకము అన్నమాట. 4. ధర్మరూపమయిన సేతువు. పంఠెన. సంసారమును తరింపజేయు సాధనమన్నమాట. 5. ఇంద్రుని రక్షించినది, 6. ఆర్ధాధన. సేవ.

నిఖిలాత్మమయుం డగుటను

సుఖ మందుం గాక భూమిసురుఁ డివ్వేళన్.

138

వ. అని యివ్వినందునం బొగడు పుడమిజేనివలన మన్నించి తపసిని
దాహంబు నొందింపక ¹రక్క-సులగొంగ చక్రంబు తిరిగి చనియె.
అంత దుర్వాసుండు శాంతింబొంది మెల్లని మేలిమాటల నా రాజును
దీవించి యిట్లనియె.

139

మ. నరనాథోత్తమ! మేలుసేసితకదా నాతప్పు మన్నించి శ్రీ
హరిపాదాబ్జము లింత ముట్టగొలుతే యాశ్చర్యమూ నైనచో
²ననుదండ్రే నినుబోటి సాధునకుఁ బానై యిచ్చుటల్ గాచుటల్
సారిధిన్ నై జగణంబులై సరిస వచ్చుంగాదె మిత్రాకృతిన్.

140

వ. అదియునుం గాక.

141

మ. ఒకమా పెన్వనిజేరు కర్మములలో నొయ్యారమై సోకినన్
నకలాఘంబులు ⁴పల్లటిల్లి తొలగెనున్ సంత్రాంతితో, నట్టి స
త్సుకరున్ మంగళశ్రీరూపాదు హరి విష్ణున్ దేవదేవేశునిన్
అకలంకసితిఁ గొల్పు భక్తులకు లేదడ్డంబు రాజాగ్రణీ!

142

మత్తకోకిలము.

తప్పలోఁ గొని చక్రపావకదాహముం బెడఁబాపి తొ
నొప్పు నొప్పు భవద్దయారస మో నరేశ్వర! ప్రాణముల్
సెప్ప మున్నును వోయి క్రమ్మఱ జేరె ధన్యుడ నైతి నీ
కెప్పుడున్ శుభ మేను గోరెద నింకఁ బోయెద భూనరా!

క. అనిన విని రాజముఖ్యుడు

మ. నివల్లభు పాదములకు మ్రొక్కి కడున్ మ

న్నన సేసి యిష్టభోజన

మచువుగఁ బెట్టింఁచె దృప్తుఁడయ్యె నతండున్.

144

వ. మఱియు నమ్మునీంద్రుం డిట్లనియె.

145

శా. కంటిన్ నేటికి నిన్ను నీవచనముల్ కర్ణద్వయం బ్రతిగి
వింటి న్నన్నముఁ గొంటి నీగృహమునన్ వేడ్కన్ ఫలంబందెనే

1. రాక్షససంహారకుడు. 2. అరుదు ఇంద్రుడు + అపరూపము, అందురా?

3. విలాసముగా నెనను 4. చలించి.

1మంటిం బోయెద నీచరిత్ర మమరుల్ మర్త్యుల్ సుఖాసీనులై
మింటన్ మేదిని సన్నుతింపఁ గలరీ మీఁడక నరేంద్రదాగణి!

వ. అని చెప్పి దుర్వాసుం డబరిఘని దీవించి కీర్తించి మింటి తెరువున
బ్రహ్మలోకంబునకుం జనియె. మునీశ్వరుండు వచ్చి మగుడం జను
వేళకు నొక్కవత్సరంబు నిండి వ్రతంబు పరిపూర్ణంబైన. 147

అ. అవనిసురుండు గుడువ నతిపవిత్రంబైన
వంటకంబు భూమివరుండు గుడిచె
దపసి 2నెగులు మాన్పఁ దా నెంతవాడను
హరికృపామహత్వ మనుచుఁ దలచి. 148

వ. మఱియును. 149

క. హరిఁ గొల్పుచుం ఁవారికిఁ
పరమేష్ఠిపదంబు మొదలు పదభోగంబుల్
నరక సమము లను తలఁపున
ధరణీరాజ్యంబుతోడి 3తగులము మానెన్. 150

వ. ఇట్లు విరక్తండై. 151

అ. తనకు సదృశులైన తనయుల రావించి
ధరణిభరము వారిఁ దాల్చుఁ బంచి
కాననంబు సొచ్చెఁ గామాదివిజయుండై
నరవిభుండు హరి సూధుఁ డగుచు 152

క. ఈ యంబరీషు చరితముఁ
దీయంబున విన్నఁ జదువ ధీసంపన్నుం
డై యుండును భోగపరుం
డై యుండును నరుండు పుణ్యుం డై యుండు నృపా! 153

౬ అ థ్యా య ము.

వ. విను మయ్యంబరీషునకు విరూపుండును గేతుమంతుండును శంభు
డును ననువారు మువ్వరు గొడుక్కలందుఁ గేతుమంతుడును
శంభుడును హరింగూర్చి తపంబుసేయువారై వనంబునకుం జనిరి;

విరూపునికి బృహదశ్వండును బృహదశ్వనకు రథీతరుండును గలిగిరి.
అమ్మహాత్మునికి సంతతిలేకున్న నంగిరసుఁ డను ముసీంద్రుం డతని
భార్యయందు బ్రహ్మతేజోనిధు లయిన కొడుకులం గలిగించె.
వారలు రథీతరగోత్రులు నాంగీరసులను బ్రాహ్మణులు నై
యితరులందు ముఖ్యులయి ప్రవర్తిల్లిరి. అని చెప్పి శుకుం డిట్లనియె.

ఇక్ష్వకువంశానుకృమము.

క. ఒకనాఁడు మనువు దుమ్మిన

వికలుఁడు గా కతని హూణవివరము వెంటం

బ్రకటయశుం డిత్వాకుం

డకలంకుఁడు నృప్తై రవికులాధీశుండై .

155

సీ. ఇత్వాకునకుఁ బుత్తుఁ లెలమిఁ బుట్టిరి నూర్వు

రమర వికుక్షీయు నిమియు దండ

కుండు; నాతని పెద్దకొడుకులు మువ్వ రా

ర్యావర్తమందు హిమాచలంబు

వింధ్యాద్రిమధ్య ముర్వీమండలము గొంత

యేలిరి యిరువది యేవు రొక్క

పొందున నాతూర్పు భూమి పాలించిరి;

యందఱు పడమటి కధిపులైరి,

తే. యన్న నలువది యేడ్వరు కుత్తరోర్వి

దక్షిణోర్వియుఁ గాచిరి తండ్రియంత

నష్టకాశ్రాద్ధ మొనరింతు ననుచు నగ్ర

సుతు వికుక్షీ నిరీక్షించి శుద్ధమైన

నూంసఖండంబు దెమ్మనె మహితయశుఁడు.

126

1. ముక్కురంధ్రము 2. వైశ్యదేవసంబంధమైన సప్తపాకయజ్ఞములలో నొకటి
మాఘపూర్ణి వృషి; సప్తమి, అష్టమి అనుమాఁడు తిథులయందును సిత్యదేవతలంగూర్చి
చేయవలసి.

మ. అగుగా కంచు వికుక్షి వేటు సని ఘోరారణ్యభూమిం దగన్
మృగసంఘంబులఁ జంపి బిట్టలసి తామే నొల్లఁబో నాకటన్
సగమై యొక్క ¹శశంబుఁ బట్టి తిని శేషం బయిన మాంసంబు శీ
ఘ్రుగతిం దండ్రడికిఁ దెచ్చి యిచ్చె నకలంకస్ఫూర్తి వర్ణిలగాన్.

తరలము.

కులగురుండు నసిష్ఠుఁ డంత వికుక్షి కుండెలు దింట లో
పల నెఱింగి యనర్హ మెంగిలి వైతృకం బానరింపఁ గా
వలదు వీడు దురాత్మకుం డన వాని తండ్రయు వానిఁ జెం
తలనుజేరఁగనీక దేశము దాటి పోనడిచెన్ వసిన్.

158

ఆ. కొడుకు వెడలఁ గొట్టి గుణవంతుఁ డిహ్స్వకుఁ
డావసిష్ఠుఁ డేమి యానతిచ్చె
నదియుఁ జేసి యోగి యై వనంబునఁ గళే
బరము విడిచి ముక్తిపదము నొందె.

159

చ. జనకుండు ముక్తికేఁగ నయశాలి వికుక్షి శశాదుఁడంచు భూ
జనులు నుతింప నీధరణి చక్ర మశేషము నేలి యాగముల్
గొనకొన చేసెఁ బ్రీతిహరిఁ గూర్చి, పురంజయుఁ బుత్తుఁగాంచె బే
ర్కొనె నమరేంద్రవాహుండుఁ గకుత్స్థుండునంచునువానిలోకముల్.

సీ. కృతయుగాంతంబున ²దితిసుతామరులకు

రణ మయ్యె నందు నా రాక్షసులకు
నమరవల్లభుఁ డోడి హరితోడఁ జెప్పిన
జలజనేత్రుండు పురంజయునియందు

వచ్చి నే నుండెద వాసవ! వృషభంబ

వై మోపు మని వల్క నమరవిభుండు

గోరాజమూర్తి ³గకుత్స్థదేశంబున

నా పురంజయు మోచె నంత నతఁడు

- తే. విష్ణుతేజంబు దనయందు విస్తరిల్లు
దివ్యచాపంబు చేబట్టి దీర్ఘనిశిత
బాణములఁ బూని వేల్పులు ప్రస్తుతింప
నంతఁ గాలాగ్ని చాడ్చున ననికి నడచె.
- చ. నడచి శరావళిన్ దనుజనాథుల మేనులు సింఛి కంఠముల్
దొడ్డిదొడ్డిద్రుంచి కాలపురిత్రోవకుఁ గొందఱుబుచ్చి కొందఱన్
వడి నురగాలయంబున నివాసము సేయఁగ దోలి యంత నూ
ఱకక నిశాచరేంద్రుల పురంబులు గూల్చెఁ బురంజయాఖ్యుతఁ.
- వ. ఇవిధంబున శశాదపుత్తుండు రాక్షసులపురంబులు జయించినకతనం
బురంజయుండును వృషభరూపుండైన యింద్రుండు వాహనం
బగుటండేసి యింద్రవాహనుండును నతనిమూఁపురంబెక్కి రణంబు
సేసిన కారణంబునఁ గకుత్స్థుండును నన నీమూఁడు నామంబులం
బ్రసిద్ధి కెక్కి దైత్యుల ధనంబుల నిండున కిచ్చె నప్పరంజయుని
పుత్తుం డనేనసుం డతనిపుత్తుండు పృథుండు పృథుకొడుకు విశ్వ
గంధుండు విశ్వగంధునకు నందనుండు చంద్రుండు చంద్రసుతుండు
యవనాశ్వండు యవనాశ్వతనూభవుండు శవస్తం డతండు శావస్త
నామనగరంబు నిర్మించె. శవస్తతనయుండు బృహదశ్వండు బృహ
దశ్వతనూజుండు గువలయాశ్వండు. ఆనరేంద్రచంద్రుండు. 163
- క. లావు మెఱసి యిరువదియొక
వేవురు నందనులుఁదాను వీరుఁ డతఁడు భూ
దేవుఁ డుదంకుండు ²వనుప ³దు
రావహుండు చంపె ధుంధు నమరాబంధున్. 164
- వ. అది కారణంబుగా ధుంధుమారుండన నెగఁడె. నయ్యసురముఖా
నలంబునఁ గువలయాశ్వకుమారు లందఱు భస్మంబైరందు దృఢా
శ్వండును గపిలాశ్వండును భద్రాశ్వండును ననువారలు ముగ్గురు
సిక్కి రందు దృఢాశ్వనకు హర్యశ్వండును హర్యశ్వనకు నికుం

భుండును నికుంభునకు బర్హిణాశ్వండును బర్హిణాశ్వనకుఁ గృతా
శ్వండును గృతాశ్వనకు సేనజిత్తును సేనజిత్తునకు యువనాశ్వండును
జనించిరి. అయ్యువనాశ్వండు గొడుగులులేక నూర్వరుభార్యలుం
దానును నివ్వెఱపడియుండ నారాజునకు మునులు గృహచేసి
యింద్రునిఁగూర్చి సంతతికొఱకు నైంద్రయాగంబుసేయించిరి. అందు

సీ. భూమీశుభార్యకుఁ బుత్రులైభమునకై
పోయెతలంపున భూమిసురులు
జలములు మంత్రించి జలకలశము దాచి
నియమంబుతోఁ గూడి నిద్రవోవ
ధరణీశ్వరుఁడు పేరు దప్పితో నారాత్రి
ధృతి లేక యజ్ఞమందిరముఁ జొచ్చి
యాసీరు ద్రావిన నంత మేల్కని వార
లెవ్వఁడు ద్రావె సీరెందుఁ బోయె

ఆ. ననుచు రాజు ద్రావు టంతయు భావించి
యెఱిగి చోద్యమంది యీశ్వరాజ్ఞ
యెవ్వఁ డోపుఁ గడవ నీశ్వరునకు నమ
స్కార మకుఁచు నేది కార్యమనుచు.

వ. వారలు దుఃఖించుచుండు నంతఁ గొంతదడవునకు యువనాశ్వని
కడుపు వ్రక్కలించుకొని చక్రవర్తిచిహ్నంబులుగల కుమారుండు
జన్మించి తల్లిలేనికతంబునఁ గడుపునకు లేక యేడ్చుచుండ నింద్రుండు
వచ్చి శిశువునకు నాఁగలి దీఱుకొఱకు వాని నోటం దనవ్రేలిడినం
ద్రావినకతంబున వానిపేరు మాంధాతయని నిర్దేశించి చనియె
నివ్విధంబున.

ఆ. కడుపు వగుల ముద్దుకొడుకు జన్మించినఁ
దీఱఁ డయ్యెఁ దండ్రుడేన విప్ర

కరుణ యట్లకాదె కడిది దైవము లావు

గలుగువాఁడు బ్రదుకుఁగాక చెడునె.

168

వ. ఇట్లు బ్రదికియున్న యవనాశ్వుండు గొంతకాలంబునకుఁ దపంబు
సేసి సిద్ధిం బొందె నంత.

169

సీ. పడమటఁ బొడమెడు బాలచంద్రుని మాడ్కిఁ

బూట పూటకు వృద్ధిఁ బొందె బాలుఁ

డల్లన పరిపూర్ణయావనారూఢుఁడై

రావణాదిరిపుల రాజవరుల

దండించి తనుఁ ద్రసదస్యుఁడంచు సురేంద్రుఁ

డంకింప శూరుఁడై యుల దేవ

మయు నతీంద్రియు విష్ణు మాధవు ధర్మాత్ము

నజని యజ్ఞాధీశు నాత్మగూర్చి

తే. చేసె గ్రతువులు భూరిదక్షిణల నిచ్చి

ద్రవ్యయజమాన విధిమంత్ర ధర్మయజ్ఞ

కాలఋత్విక్రదేశముఖ్యంబు లెల్ల

విష్ణురూపంబు లనుచు భావించి యతఁడు.

170

క. బలిమి నడంచుచు నరులం

జలి ¹వెలుగున్ వేడి వెలుగుఁ జనుచో ²లైన్

జలరుహనయనుని కరుణచు

జెలువుగ మాంధాత యేతె సిరి నిండాకన్.

171

వ. అంతనారాజునకు శతబిందునికూతురగు బిందుమతియందుఁ బురు
కుత్సండు నంబరీషుండును ముచుకుందుండును ననువారు ముగ్ధుగు
గొడుకులు నేబండ్లుగూతులును జనియించి పెరుగుచున్నయెడ.

సీ. యమునాజలములోన నధికుఁడు సౌభరి

172

తపముసేయుచు జలస్థలమునందుఁ

బిల్లులు దన ప్రాణవల్లభయును గూడి
 మెలగ నానందించు మీనరాజుఁ
 గనుగొని సంసారకాంక్షియై మాంధాత
 నొక కన్య నడుగ నృపోత్తముండు
 దరుణి నిత్తుచు స్వయంవరమున జేకొను
 మనవుడు నను జూచి యావనాంగి

ఆ. యేల ముసలిఁ గోరు నిట్టు వడఁకెడి
 వాడు బాల పరిసివాడ నొడల
 జిగియు బిగియు లేని శిథిలుండఁ గరఁగింప
 బాలఁ దిగిచికొను నుపాయ మెట్లు. 173

వ. అదియుం గాన. 174

ఆ. బాల పువ్వుబోలఁ ప్రాయ పువ్వానిని
 డెచ్చువాని ధనము డెచ్చువాని
 మరిగెనేని గొంత మరుగుగాకెరిరె ద
 న్నెఱిగి ముసలితపసి నేల మరుగు. 175

న. అని విచారించి సౌభరి దన తపోబలంబునం జేసి ముసలితనంబు
 విడిచి యెక్కువాయువుఁ గొమఱుండు యలంకరించికొని మాండుట
 నిలువంబడిన మాంధాతయుఁ గన్నియల నగరుగాచికొని యున్న
 వారికి సెలవు సేసి వా రమ్మసీద్రుని నారాజపుత్రికలున్న
 యెఱుంగుం గొనిపోయి చూపిన. 176

ఉ. కోమలూర ! వీడు నలకూబరుడో మరుడో జయంతుడో
 యేమిటి నచ్చె వీనిఁ దడవేల వరింతుము నేనుయేమయం
 చామునిహుఁ జూచి చలితాత్మిక లై సారిది వరించి రా
 భామిను లందఱుం గునుమబాణుడు? గీ యని ఘంట వేయఁగన్.

వ. ఇటు రాజకన్యకల నందఱుం జేకొని సౌభరి నిజతపఃప్రభావంబున
 ననేకలీలావిసోదంబులఁ గల్పించి. 178

1. చక్కని వారిని. 2. గీ యని గంఠప్రసంగింపగా (మోహము కలిగింపగా ననుట)

సీ. గృహరాజములయందు¹ గృతకాచలములందు
 గలువలు విలసిల్లు కొలఁకులందు
 గలకంతశుభమధుకరనినాదములచే
 వర్ణనీయములైన వనములందు
 మణివేదికలయందు మహనీయపర్యంక
 పీఠలీలాశైలబిలములందు
 శృంగారవతులగు చెలువలు పలువురు
 తనపంపుసేయ సుస్థలములందు

తే. వస్త్రమాల్యానులేపసువర్ణహార
 భూరిసంపద నిష్టాన్నభోజి యగుచు
 బూట పూటకు నొకవిత పొలుపు దాల్చి
 రాజకన్యల నందఱు రతులఁ దేల్చె. 179

క. పెక్కండు² రాజముఖులకు
 నొక్కండు మగఁడయ్యుఁ దనియకుండె మునీంద్రుం
 డెక్కుడు ఘృతధారలచే
²నక్కజమ్మై తృప్తిలేని యనలుని భంగిన్. 180

వ. ఇవిధంబున. 181

క. ఆరామంబున మునివరుఁ
 డారామలతోడ బహువిహారమయ్యుండె
 గారాములఁ దన కీటటు
 పోరాములు సేసికొన్న ప్రొద్దుల్ పుచ్చెన్. 182

వ. అంత నొక్కనాఁడు మాంధాతృమేదిసీవల్లభుండు మునీశ్వరుం
 డెందుఁ బోయెఁ గూతు లెక్కడ నలజడిపడుచున్నవారలో యని
 తలంచి వెదకవచ్చి యొక్కమహాగహనంబున మణిమయసౌధం
 బులం జక్రవర్తియుం బోలెఁ గ్రీడించుచున్న తాపసరాజుం గని
 సంతసించి వెఱిగుపడి మన్ననలం బొంది మెల్లన కూతులం బాడ
 గని సత్కరించి యిట్లనియె. 1:3

1. ఆడుకొనుటకు, విహరించుటకు సుద్యానములందు గల్పితమైన చిన్నికొండలు.

2. అక్కజమ్మై.

క. నాతోడులార ! మీపతి

మీతోడే పనులయెడల మేలే యనుడున్

నాతోడిద నాతోడిదె

తాతా మేలనుచు ననిరి తరుణులు వరుసన్.

184

వ. అంతః గొంతకాలమునకు ¹బహుభార్యాచర్యుండగుసాభరి యేకాం
తంబునఁ దన్నుదాన చింతించుకొని ²మీనమిథునసంగదోషంబునం
గాఁపురంబు దనకు నగపడుట యెఱింగి పశ్చాత్తాపంబున నిట్లనియె.

మ. ఉపవాసంబుల ³డయ్యుటో విషయసంయోగంబు వర్జించుటో
తపముం బూని చరించుటో హరిపదధ్యానంబునన్ నిల్చుటో
యపలాపంబున నేల పొందితి, హతంబయ్యెం దపం బెల్ల, నీ
కపటస్త్రీపరిరంభముల్ మునులకుం గైవల్యసంసిద్ధలే.

186

చ. మునినట తత్త్వవేది నట మోక్షమకాని సుఖంబు లెవ్వియుం
జన వట కాంత లొప్పరట సాధచయం బట వాసదేవముం
దనయులు నైదువే లట ⁴నిదానము మీనకులుంబి సౌఖ్యముం
గనుటట చెల్లరే నగవు గాక మహాత్ములు సూచి మెత్తురే.

187

ఆ. తపము సేయువాడు తత్త్వజ్ఞు డగువాడు

నెలమి మోక్ష మిచ్చుయించువాడు

నేకతంబు విడిచి యేర్పడ నేరడు

కాఁపురంబు సేయు గఱటి తపసి.

188

వ. అని దుఃఖించి తన్నుం దాననిందించుకొని, తనవేడబంబు వివేకిం
చుచు నిహపరసాధకుండై కాపురంబు విడిచి సతులుం దానును
వానప్రస్థధర్మంబున నడవికింజని ఘోరతపంబు సేసి శరీరంబు గుడి
యించి యగ్నిసహితంబు పరబ్రహ్మంబు సాచ్చె. అంత.

189

క. మునిపతి వనమున కరిగిన

వనితలుఁ దోనరిగి ప్రాణవల్లభుగతికిం

జనిరి వెనుతవిలి విడువక

యనలము సన ⁵శిఖలు నిలువ కరిగినభంగిన్.

190

1. పెక్కుమంది భార్యలతో వర్జించువాడు. 2. చేప మిథునముతోడి పాతు
వలె దోషముచే. 3. శ్రమపడుట. 4. మోదలీకారము. 5. జ్వాలలు.

౭ ఆధ్యా యము

వ. అంత మాంధాత పెద్దకొడుకగు సంబరీషునిం దత్నితామశుండగు
యువనాశ్వండు దనకుఁ బుత్తుండు గావలయు నని కోరిపుచ్చు
కొనియె. ఆయ్యంబరీషునకు యశావనాశ్వం డతనికి హరితుండు
జనియించిరి. అది కారణంబుగా సంబరీషుడశావనాశ్వహరితులు
మాంధాతృగోత్రంబునకుఁ బ్రవరులైరి. మాంధాత లెంజవకొడుకు
పురుకుత్సుఁ డతని నురగలోకంబునకుఁ గొనిపోయి నాగకుమారులు
దమచెల్లెలి నర్మదయను కన్యకను వివాహంబు చేసిరి. పురుకుత్సుండు
నక్కడ ననేకగంధర్వనాథుల వధించి తననాగలోకసంచరణంబు
దలంచువారికి నురగభయములేకుండ నరంబు వహసి తిరిగినచ్చె.
ఆపురుకుత్సునకుఁ ద్రసదన్యుండుఁ ప్రసదన్యునకు ననరణ్యండు
నాయనరణ్యునకు హర్యశ్వండు హర్యశ్వససు నరుణంఁప నరుణు
నకుఁ ద్రిబంధనుండుఁ ద్రిబంధనునకు సత్యవ్రతుండును జన్మించిరి.
ఆసత్యవ్రతుండ త్రిశంకుండనం బరచెను. అతండు. 191

సీ. గురుశాశ్వతమునఁ గూలి చండాలుడై

యనఘాత్ముఁ గౌశికు నాశ్రయించి

యతని లలాపున దివిజాలయంబున కేగ

మన్నింప కమరులు మరల ద్రోయఁ

దలక్రిందుగాఁ బడి దైన్యంబుతో రాగఁ

గౌశికుఁ డెప్పటి ఘనత మెఱసి

నిలిపె నాకసమున నేడు నున్నాడు త్రి

శంకుఁ డాతండు హరిశ్చంద్రుఁ గనియె

తే. నాహరిశ్చంద్రుఁ గౌశికుఁ డన్గిరి

యాగదక్షిణామిషమున నఖిలధనముఁ

గొల్లగొనిమీఁదఁ గులహీనుఁ గొలునఁ బెట్ట

బొంక కలజశిఁ బొందె నా భూవరుండు. 192

వ. ఇట్లు విశ్వామిత్రుండు హరిశ్చంద్రు నెగులుపఱచుట విని వశిష్ఠుండు
విశ్వామిత్రునిఁ గృధ్రమృత గమ్మని శసించె. విశ్వామిత్రుండును

వశిష్టుని బకంబవు గమ్మని శపించె. పక్షిరూపులయ్యును వైరంబు
మానక యయ్యిరువురును యుగ్గంబు సేసిరి. అంత హరిశ్చంద్రుండు
పుత్రులు లేక నారదు నుపదేశంబున వరుణోపాసనంబు నతిభక్తితోఁ
జేయ నా వరుణుడు ప్రత్యక్షుడైన సతనికి మ్రొక్కి యిట్లనియె.

ఆ. వరుణదేవ ! నాకు వరవీరగుణముల

కొడుకు పుట్టెనేని కొడుకు బట్టి
పశువుఁ దేసి నీవు పరిమింపఁగ వేల్పుఁ
కొడుకు నీగదయ్య కొనరు లేక.

194

వ. అని పలికినం, గుమారుడు గలిగెను మని వరం బిచ్చి వరుణుండు
సనియె. అంత హరిశ్చంద్రునకు వరుణప్రసాదంబున రోహితుండను
కుమారుడు జన్మించె. వరుణుండు హరిశ్చంద్రకుమారును ద్వేషించి.

నీ. పురిటిలోపల వచ్చి పుత్రుఁ వేలువు మన్నఁ

బురుడు వోయినగాని పోనఁగ దనియెఁ

1బలురాకమును వచ్చి బాలు పేలువు మన్నఁ

బండ్లు వేకుంట నభావ్యుఁ డనియెఁ

బండ్లు రాజూచి కింభకుని వేలువు మన్నఁ

బడిపండ్లురామి నభావ్యుఁ డనియెఁ

బడిపండ్లు వోడమినఁ కొడుకు వేలువుమన్నఁ

బోరుల కొడవక పోల దనియెఁ

ఆ. దొడరి యిట్లు కొడుకు తోడి మోహంబునఁ

బ్రాహ్మ గడుపుచుండె హావరుండు

దండ్రు తలఁపు కొల నలలోనఁ జింతించి

యింట నుండ కడవి పోగె గొడుకు.

195

వ. ఇట్లు వనంబునకుఁ జని శిరశ్చరాసనధరుండయి రోహితుండు దిరుగు
చుండి వరుణగ్రస్తుండై హరిశ్చంద్రుండు మహోదరవ్యాధిచే
బీడితుండుగా నుండుట విని పురంబునకుం దిరిగి రా గమకింప
నిందుండు మునలి తపసియై వచ్చి యిట్లనియె.

197

ఆ. పుణ్యభూము లరుగు పుణ్యతీర్థంబులఁ
గుంకు పుణ్యజనులఁ గోరి చూడు
పుణ్యకథలు వినుము భూపాలపుత్రక!
మేలు గలుగునట్టి మేర గలదు.

198

వ. అని యిట్లు మగిడించినం దిరిగి చని రోహితుం డొక్కయే
డన్వనంబునం దిరిగి క్రమ్మఱ జనుడేర, నిండ్రుండు వచ్చి తొంటి
యట్ల నివారించె. ఇవ్వినంబున.

199

సీ. ఐదేండ్లు మరలించె నమరేంద్రుఁ డాబాలు
నాటవయేఱు దా నడవిననుంకి
యింటికి వచ్చుచు నెలమి నజీగర్తు
మధ్యమపుత్తు సన్మాన్యచరితు
ఘను శునశ్శేపుని గొని యాగపశుపుగ
నాహరిశ్చంద్రున కాలఁ డిచ్చె
బురుషమేధము సేసి భూపాలవర్షుడు
వరుణాదినిఖిల దేవతలఁ దనిపె

తే. హోత కాశీకుఁ డధ్వర్యుఁ డొనర భృగువు
బ్రహ్మ జమదగ్ని సామంబు పాడువాఁడు
ముని వశిష్ఠుఁ; డామఖమున ముదముఁ బొంది
కనకరథ మిచ్చె నింద్రుఁ డా మనుజపతికి.

వ. శునశ్శేపుని ప్రభావంబు వెనుక వివరించెద. అంత భార్యాసహితుం
డైన హరిశ్చంద్రు వలనం బ్రీతుండై విశ్వామిత్రుండు నిరస్తదోషుం
డైన యతనికి ముఖ్యజ్ఞానంబు గృహసేసిన మనం బన్నమయంబు
గావున మనంబున నన్నరూపియైన పృథివి నెఱింగి పృథివిని జలంబు
వలన నడంచి జలంబుఁ దేజంబువలన నింకించి తేజంబు వాయువు
వలనం జేరిచి వాయువు నాకాశంబునం గలిపి యాకాశంబుఁ దామ
సాహంకారంబునందు లయంబు సేసి యహంకారత్రయంబు మహా
త్తత్త్వంబునందు డిందించి పరతత్త్వంబునకు లోకంబులు సృజించెద
నను తలంపెన మహాత్తత్త్వంబునందు విషయాకారంబు నివర్తించి

విషయవివరితంబైన మహత్తత్త్వంబును బరతత్త్వంబుగా నెఱుంగుచు నయ్యెఱుకవలన సంసారహేతువైన ప్రకృతిని భస్మంబు నేసి¹యయ్యెఱుకను² నిర్వాణసుఖపారవశ్యంబునం బరిహరించి సకల బంధవిముక్తుండై హరిశ్చంద్రుం డవాఙ్మానసగోచరంబయిన నిజ రూపంబుతో వెలుంగుచుండె.

౮ అ ధ్యాయము

వ. అతని కుమారునకు లోహితునకు హరితుండు పుట్టె హరితునకుఁ జంపనామధేయుఁడు జనియించె. అతండు దనపేరఁ జంపానగరంబు నిర్మించె. ఆ చంపునికి సుదేవుండు సుదేవునికి విజయుండు విజయు నకు రుదుకుండు రుదుకునకు వృకుండు వృకునకు బౌహుకుండు జనియించిరి. అందు బౌహుకుండు.

సగరచక్రవర్తి కథాప్రారంభము.

సీ. దండించి పగవారు దనభూమిఁ జేకొన్న

సంగనలును దాను నడవి కేఁగి

యడవిలో ముసలియై యాతఁడు సచ్చిన

నాతనిభార్య దా ననుగమింపఁ

గదియుచో నాశ్రీకి గర్భంబు గలుగుట

యౌర్వమునీశ్వరుఁ డాత్మ నెఱిగి

వారించె నంత నవ్వనజాక్షి సవతులు

సూలు నిండానినఁ జూడఁ జాల

తే. కర్ణి నన్నంబు గుడుచుచో నందుఁ గలిపి

విషము వెట్టిరి పెట్టిన విరిసి పడక

³గరముతోఁ గూడ సగరుండు ఘనుఁడు పుట్టి

వరయశస్సూర్తితోఁ జక్రవర్తి యయ్యె.

202

శా. 4చండస్సూర్తి సతండు తండ్రిపగకై సంగ్రామరంగంబులఁ

జెండెఁ హైహయబర్హరాదుల వధించెం దాళజంఘాదులన్

ముండీభూతులుగా నిరంబరులుగా మూర్తుల్ నభీభత్సలై

యిండంజేసె నిజారులన్ సగరనామోర్వివిభుం డల్పుండే.

203

1 జ్ఞానమును 2 మోక్షరూపమైన ఆనందమువలని మైమఱుపు చే 3. విషము 4. తీవ్రతచే.

క. ¹భగరాజరుచులు గల యల

పగరాజుల నడచి యేలె బాహళక్ష్మి

²సగరాజధీరు శూరున్

సగరున్ ³హతవిమతనగరుఁ జను వినుతింపన్.

204

సీ. బౌద్ధుండు సెప్పంగ నమర వేదాత్మకు

హరి నీకు నమృతు ననంతం గూర్చి

వాజమేధంబులు ననుభేష్యురంబు సేసె ;

నందొక్క మఖమున హియము విసవ

⁴సగభేది గొనిపోయి నాగలోకంబున

గపిలుని చేరువ గట్టి త్రొలంగె ;

నంత గుట్టముఁ గాన కారాజు దనపుత్రి

నివహంబు దిశలకు నమకం బంప

తే. వారు నీ యేల దీవుల వరుస వెదకి

మఖతురగంబు లేకున్న మిడి రాక

ప్రాధవంబున దొరంజీబలము మెరిసి

గ్రొచ్చి కోరాఁడి త్రవ్వెరి కుతల మెల్ల.

205

వ. ఇట్లు సుమతి కొడుకులు నేలం ద్రవ్వె పాతాళంబునం దూర్పు

ముట్టియున్న యుత్తరభాగంబునగ గపిమహాముని దొంత నున్న

తురంగంబుఁ గని.

206

చ. ఎఱిగితి మద్దిరయ్య ! తడవేటికి గుల్లుపుదొంగ సిక్కు ; నీ

⁶జటభుని బట్టి చంపుఁ డలిసాధుముసేంద్రుఁడబోత సేత్రముల్

దైతవక ⁷బాకినోరు మెదలింపక ⁸బైసుక పల్లనంచు న

య్యలువది వేవురున్ నిజకరాయుధముల్ బిరిగించి డాయుచోన్.

చ. కపిలుండు సేత్రముల్ దైతవ గాఁ డమమేనుల మంటపుట్టి తా.

రవగత ధైర్యులై పడి *యథానికతంబున మూఁఛచితులై

1. భగ = మార్గముయొక్క, రాజ = చంద్రునియొక్క, గూర్చి = కంఠములు, కల, ఇలన్ = భూమిని సహస్రవర్ణములు చేసించువలెనగు గల భూమిని అని యర్థము. 2. హిమవంతునితో సమానమైన ధైర్యము కలవానిని. 3. నాశనముచేయఁ బడిన శత్రుల నగరములు కలవాఁడు. 4. ఇంద్రుఁడు. 5. హరి (గుప్తఁడు) 6. విశాలమైన నోరు. 7. పరితము. * యథానికతంబున అని హామము.

నృపసుతు లందఱున్ ధరణి నీ యి రాక్షసమంద సాధులం
దపసులఁ గాసిఁ బెట్టెడి మదస్ఫురతాత్ములు నిల్వ నేర్తురే.

సీ. కొందఱు కపిలుని కోపానలంబున

మృందిరి సగరకుమారు లనుచు

నందు రాసునిశాంతుఁ డానందమయమూర్తి

తొడరి కోపించునే? ¹దున్య నేలఁ

గాక జన్మించునే గగనస్థలంబున ?

నే సాంఖ్యమతమున నిద్ధమతులు

భవసముద్రము మృత్యుపదమును లంఘింతు

రాబుద్ధిజేయు పరాత్మభూతుఁ

తే. డక్షిణబోధకుఁ డతనికి నరసిచూడ

సఖు లమిత్రులు నెవ్వరు ? సగరసుతులు

దాము దయచేయు నేరమిఁ దనువులందు

ననలకీలలు వుట్టి నీ తొరి గాక.

209

వ. మఱియు సగరుండు గేశినియందుఁ గన్నపుత్త్రుం డసమంజసుం డను
వాఁడు సమంజసగుణంబులు లేక పూర్వజన్మంబున యోగీశ్వ
రుండై యుండి సంగదోషంబువలన యోగభ్రష్టుండయి సగరునకు
జన్మించి ²జాతిస్మరజ్ఞానంబు గలిగి లోకంబువారలకుఁ దమవార
లకు నప్రియంబగు వర్తనంబునం దిరుగుచు నొక్కనాఁడు. 210

చ. వరుస నయోధ్యలోనఁ గలవారల నాడెత్తు సిన్నవాండ్ర నా
సరయువులోనఁ వైచి జనసంఘముఁ దండ్రియుఁ దిట్టుచుండ వా
డురుమతిఁ గొన్ని ప్రొద్దులకు యోగబలంబునఁ జేసిబాలురం
దిరిగి పురంబులోఁపలికిఁ దెచ్చిన నివ్వెఱఁగంది రందఱున్. 211

వ. ఆయ్యసమంజసునికొడు కంశుమంతుం డనువాఁడు విసితుండయి
తనయొద్దఁ బనులు నేయుచుండు నత సగరుం డమ్మనమని
సంశుమంతు నశ్వంబు పెదకి తెమ్మని పంచిన నతండు దనతండ్రి
చొప్పునం జని వారలు ద్రవ్విన మహాక్షాతంబు సొచ్చి యందు
భస్మరాసులపోత నున్న హయంబుఁగని యాసమీపంబునం

1. ఘోరి. 2. క్రిందటి జన్మంబునందలి జాతియొక్క జ్ఞాపకము.

దున్న కపిలాఖ్యం డయిన విష్ణుదేవునికి దండప్రణామంబు సేసి
యట్లని స్తుతియించె. 212

సీ. మతి సిక్కిరి బట్టి సమాధిగౌరవమున
వాసిగాఁ దనకు నవ్వల వెలుంగు
నినుఁగానఁ డొకనాఁడు నిన్నెఱుంగునె బ్రహ్మ
యజనిమనంబున సవయవముల
బుద్ధి జన్మించిన భూరిజంతవులందు
హీనులమైన మా కెఱుంగ వశమె
తమలోన నీవుండఁ దామెఱుంగరు నిన్ను
గుణములఁ జూతురు గుణము లైనఁ

తే. గాన రొక వేళఁ జీతటిఁ గందు రాత్మ
లందుఁ డెలియరు వెలుపల నమరు బొందు
లరయుదురు దేహధారు లత్యంధు లగుచుఁ
గడిది నీమాయ నెన్నడుఁ గడవ లేక. 213

వ. అని వినుతి సేయుచు హయంబు విడువు మని చెప్పక తనతండ్రులు
నీఱగుటం దడవక మ్రొక్కి నిలుచున్న యంశుమంతునికిఁ గరుణా
విపులుం డగు కపిలుం డిట్లనియె, 214

క. గుఱ్ఱముఁ గొనిపో బుద్ధుల
కుఱ్ఱుడ! మీతాత యొద్దకున్ నీతండ్రుల్
వెఱ్ఱులు నీటై రదె యీ
మిఱున గంగాజలంబు మెలఁగ శుభమగున్. 215

వ. అని పలికిన నమస్కరించి తురంగంబుఁ గొని వచ్చి యానగరుని
కిచ్చిన, సగరుండా పశువువలన జన్మంబు కడమ నిండించి యంశు
మంతునకు రాజ్యం బిచ్చి ¹ముక్తబంధనుండై యోర్వండు సెప్పిన
మార్గంబున నుత్తమగతికిం జనియెను. అంత. 216

౯ అధ్యాయము.

క. జనకులు మ్రగ్గినచోటికి
²ననమిష నదిఁ దెత్తుననుచు నటనీపలికిం

1. బంధనమునుండి ముక్తుడై. 2. దేవది (గంగ)

జని తిపము సేయఁ జాలక

మనమున ¹వగ లొలయ నంశుమంతుఁడు ²దీతన్.

217

క. ఆతని కొడుకు దిలీపుఁడు

భూతలమున గంగ దెచ్చి ³పొందించుటకై

ప్రీతిం దపంబు సేయుచు

భాతిగఁ దేలేక ⁴కాలపరవశుఁ డయ్యెన్.

218

క. అతనిసుతుండు భగీరథుఁ

డతితప మొనరించి కనియె ⁵నమృతాపాంగఁ

సుతరంగఁ ⁶ముఖవనరుహ

రతభృంగఁ శివజటాగ్రరంగఁ గంగఁ.

219

వ. కని నమస్కరించిన గంగ గృహచేసి వరంబు వేడు మనిన నారాచ

పట్టి యిట్లనియె.

220

క. మావారి భస్మరాసుల

నీ వారిఁ గలిపికొనుము నెఱి మావారల్

నీ వారిఁ గలయ నాకము

మావారికిఁ గలుగు నిది ప్రమాణము దల్లి.

221

ఇంద్ర. చెల్లఁ మదిన్ నిన్ను భజితు గంగఁ

⁸పుల్లంతరంగఁ బహుపుణ్యసంగం

⁹గల్గోలలక్ష్మిజతకాశమల్లిం

దల్లిన్ ¹⁰సుధీకల్పలతామతల్లిన్.

222

వ. అని వినుతి సేయుచున్న రాజకుమారునకు లోకపావని యిట్లనియె.

మ. వినువీధిం బఱతెంచి నేలఁబడు నా వేగంబునున్ నిల్పినో

పినవాఁ డెవ్వడు? మేదినితలము నే భేదించి పాతాళముం

1. విచారములు. 2. గతించెను 3. కూర్చుటకు 4. కాలమునకు లొంగెను.

(గతించెను) 5. అమృత కటాక్షములు కలది 6. ముఖ మనెడి పద్మములందు ఆసక్తి కల
తుమ్మెదలు కలది. 7. శివజటాశాటము రంగస్థలముగా గలది. లేక యందు విలసించు
చున్నది. 8. వికసించిన హృదయము కలది. 9. కెరటములు శోభచే జయింపఁబడిన రెల్లు
పువ్వులు, మల్లెలు కలది. 10. ఉత్తములపాలి కల్పలతావృక్ష మయిన దానిని (గంగను)

జనుచున్ వచ్చితిసేని నాజలములన్ సంస్కాతులై మానవుల్
ననుఁ బొందించు నఘవజం బెచట నేనాశంబుఁ బొందించెదన్.

వ. అది కారణంబుగా విచారించెద నని పలుకుచున్న లోకమాతకు
రాజన్యవర్ణుండగు భగీరథుం డిట్లనియె.

మ. పరతత్త్వజ్ఞులు శాంతచిత్తులు తపఃపారీణు లార్చుల్ ఘనుల్
బురుషులైష్మలు వచ్చి తల్లి¹భవదంభోగాహముల్ సేయఁగా
²సరసంఘాఘము నిన్నుఁ బొందునె జగన్నాథుండు నానాఘసం
హరుఁ డావిష్ణుండు వారిచిత్తములఁ దానైయుంట మందాక్షి!

మ. తనలో నిన్ని జగంబులుం గలుగుటం దానిన్నిటం గల్గుటన్
జననీ! ³తంతువులందుఁ ⁴జీర గల యాచందంబునన్, విశ్వభా
వనుడై యొప్పు శివుండు గాక మఱి నీ వారిన్ నివారింప నే
ర్చినవా రెవ్వరు? నిన్ ధరించుకొఱకై శ్రీకంఠునిం గొల్చెదన్.

వ. అని యెఱింగించి వీడ్కొని చని, భగీరథుండు మహేశ్వరు నుడే
శించి గ్రద్దనఁ దపంబు సేసిన, 228

ఆ. భక్తవత్సలుండు ఫాలాక్షుఁ డాభగీ
రథుని మెచ్చి నిజశిరంబునందు
శౌరిపాదపూతసలిలయై దివినుండి
ధరకు వచ్చు గంగఁ దాల్చె నపుడు. 229

శ్రీ పరమేశ్వరజటానిర్గత గంగాప్రవాహ మహిమానువర్ణనము

వ. ఇట్లమృహానదీప్రవాహంబు పురారాతిజహిజూటరంద్రంబులవలన
వెలువడి నిరర్గళాయమానం బై నేలకుఁ జల్లించి నెఱసి నిండ్రి పెల్లు
వెల్లిగొని పెచ్చురెడిగి విచ్చలవిడిం గ్రేపువెంబడి నుఱక క్రేళ్ళు
ఱుకు ప్రాయంపుఁ గామధేనువు చందంబున, ముందటికి నిగుడుచు
మధ్యఁ జందురుతోడి నెయ్యంబునఁ గ్రయ్య నడరి చొప్పు దప్పక
సాగి చనుదెంచు సుధారవంబుకైవడిఁ బెంపుఁ గలిగి మహేశ్వరు
వదనగవ్వారంబువలన నోంకారంబు పిఱుంద వెలువడు శబ్ద

1. నీ నీట మునుకలను. 2. సరసమూహముల ఘాపములు. 3. దారములందు,
4. వస్త్రము.

బ్రహ్మంబుభంగి సదభ్రవిభ్రమంబై యమ్మహీపాలతిలకంబు తెరువు
వెంటనంటి వచ్చు వెలియోనుఁగు తొండంబుల ననుకరించి పఱచు
వఱద మొగంబులును వఱద మొగంబులపిఱుండ నందందక్రందుకొని
పొడచూపి తొలంగు బాలశారదాకుచకుంభంబుల పగిది కగ్గలం
బైన బుగ్గలును, బుగ్గలసంగడంబునం బారిజాతకుసుమ స్తబకంబుల
చెలువంబులం దెగడు వెలినురువులును, వెలినురువుల చెంగట
నర్హస్మిలితకర్పూరతరుకిసలయంబులఁ చక్కందనము కేలిగొను
సుళ్ళను, సుళ్ళకెలంకుల ధవళజలధర రేఖాకారంబుల బాగు
మెచ్చని నిడుదయోఱులును, నేఱులంగలసి వాయువశంబున నొం
డొంటిం దాఁకి బిట్టుముట్టించి మీఁది కెగయు దురితభంగంబులైన
భంగంబులును, భంగంబులకొనల భిన్నభిన్నంబులై కుప్పించి
యుప్పరంబెగయు ముత్తియంపు సరులవడువున మల్లికాదామంబుల
తెఱంగునఁ గర్పూరఖండకదంబంబులచెలువంబు నిందుశకలంబుల
తేజంబునఁ దారకానికరంబులపొలుపున మెఱయుచు ముక్తికన్యా
వశీకరంబులైన శీకరంబులునుం గలిగి మధ్యమలోకశ్రీకరంబై
శ్రీకరంబు తెఱంగున విష్ణుపదంబుముట్టి, విష్ణుపదంబుభాతి నుల్లసిత
ంసరుచిరంబై రుచిరపక్షంబురీతి నతిశోభితకువలయంబై కువ
లయంబుచెన్నున బహుజీవనంబై జీవనంబులాగున సుమనోవికాస
ప్రధానంబై ప్రధానపర్వంబుపొలుపున ననేకచక్రబకభీమమహా
భంగసుభద్రార్జునచరిత్రాభిరామంబై రామచిత్తంబుమెలఁపునం
దనవారిలోఁ జొచ్చిన దోషాచరుల కభయప్రదానఁ ఇంబై ప్రదాన
చణవర్తనంబుభాతి సముపాసితమృత్యుంజయంబై మృత్యుంజయు
రూపంబుపోలిక విభూతిసుకుమారంబై కుమారచంద్రాంబు లేవను
గ్రాంచప్రముఖవిజయంబై విజయరథంబుభాతి హరిహరాయామంధ
రంబై మంధరవిచారంబుగ్రద్దన మహారామగిరివసుప్రవేశకామంబై
కామకేతనంబువెల్లున నుద్దీపితమకరంబై మకరకేతనుబాణంబు
కైవడి విలీనపరవాహినీకలితశంబరంబై శంబరాఠాచిగురుగొంతం
బుసూటి నద్వగవేదనాశమనంబై, శమనదండంబుజాడ నిమోన్నత
సమవృత్తంబై వృత్తశాస్త్రంబువిధంబున షడిగలిగి న్నదాగురు

లఘువాక్యచ్ఛటాపరిగణితంబై గణితశాస్త్రంబుకొలఁదిని ఘనఘన
 మూలవర్గసంకలితభిన్నమిశ్రప్రకీర్ణఖాతభీష్మంబై భీష్మపర్వంబుపెం
 పున ననేకభగవద్గీతంబై గీతశాస్త్రంబు నిలుకడను మహాసుషిరతను
 ఘననానాశబ్దంబై శబ్దశాస్త్రంబుమర్యాద సచ్చువడి హల్లుగలిగి
 మహాభాష్యరూపావతారవృత్తివృత్తిగుణసమర్థంబై యర్థశాస్త్రంబు
 మహిమను బహుప్రయోజనప్రమాణస్పృహంతంబై దృష్టాంతంబు
 తెఱంగున సర్వసామాన్యగుణవిశేషంబై శేషవ్యాపారంబుకరణిని
 సుస్థిరోద్ధరణతత్పరంబై పరబ్రహ్మంబుగరిమ నతిక్రాంతానేకనిగ
 మంబై నిగమంబునడవడిని బ్రహ్మవల్లపదక్రమసంగ్రహంబై గ్రహ
 శాస్త్రంబుపరిపాటిని గర్కటమీనమిఘనమకరసుందరంబై సుందరీ
 ముఖంబుపోడిమిని నిర్మలచంద్రకాంతంబై కాంతాధరంబురుచిని
 శోణచ్ఛాయావిలాసంబై విలాసవతికొప్పనొప్పనఁ గృష్ణనాగాధి
 కంబై యధికమతిశాస్త్రసంవాదంబుసొంపున నపారసరస్వతీవిజయ
 విభ్రమంబై విభ్రమవతిచనుదోయిపగిది నిరంతరప్రయోవ్యాప్తాఖిల
 లోకజీవనప్రదతుంగభద్రాతిరేఖాసలితంబై లలితవతిసగవుమించున
 నపహసితచంద్రభాగధేయంబై భాగధేయవంతునివివాహంబులీల
 మహామేఖలకన్యకావిస్తారంబై తారకెం గేలియొడికంబున నాక్రాంత
 సూర్యతనయంబై సూర్యతనయుశరవర్షంబుపోలిక భీమరథ్యాటోప
 వారణంబై వారణంబుపరుసునం బుష్కరోన్నతసంరంభంబై
 రంభనెమ్మోముడాలున సురసాతిశయదశంబై దశరథతనయుబామ
 ముడిచాడ్చున సింధుగర్వప్రభంజనంబై ప్రభంజతనయుగదపెట్టు
 మాడ్కిని సమీపగతదుశ్శూచనదుర్మదనివాకరంబై వారకన్యక
 ముంజేతిని ముహుర్ముహురుచ్చలితకంకణాలంకృతంబై కృతయుగం
 బునోజ నపంకంబై పంకజాసనుముఖంబునొఱపునఁ బ్రభూతముఖ్య
 వర్ణంబై వర్ణగుణితంబు తెఱకువను బహుదీర్ఘబిందువిఘ్నంబై సర్గ
 బంధకావ్యంబు విన్ననువున గంభీరభావమధురంబై మధురాపురం
 బుసాబగున మహానందనందనంబై నందనవనంబుసొందున విహర
 మాణకౌశికంబై కౌశికహయంబురీతి సుదశధ్రువంబై ధ్రువుతలంపు
 క్రియం గ్రియాబరిశీలితవిశ్వంభరంబై విశ్వంభరునిశంఖంబురూపున

దక్షిణావర్తోత్తరంబై యుత్తరావినాహంబుచందంబునఁ బ్రముదత
 నరంబై నరసింహునఖరంబులభాతి నాశ్రితప్రహ్లాదగురువిభవప్రదా
 నంబై దానకాండంబు సిరిం గామధేనుకల్పలతాద్యభివనంబై నవ
 సూతికాకుచంబువేర్చిని నిరంతరపయోవర్ధనంబై ధనదునిలయంబు
 తూనికను సంభృతమకరపద్మమహాపద్మకచ్ఛపంబై కచ్ఛపకర్ప
 రంబులిమిని బతితశైలసముద్ధరణంబై ధరణీధరంబుసాటి నుత్తుంగ
 తటముఖ్యంబై ముఖ్యవరాహంబుగరిమ నున్నతక్షమంబై ఊమా
 సురహస్తంబుగరగరికను సత్సవిత్రమనోరామంబై రామచంద్రుని
 బాణంబుకడింది నభ్యాగళఖరమాషణమదాపహరణముఖరంబై
 ముఖరరామకుతారంబురీతి భూభృహూలనచ్చేదనప్రబలంబై బల
 రామహలంబుభాతిని బ్రతికూలసన్నికర్షణప్రబుద్ధంబై బుద్ధదేవుని
 మేనియొఱపున సభియాళిరక్షోదారమనోహరంబై హరతాడవంబు
 మేర నుల్లసితానిమిషంబై యనిమిషావతారంబుకీర్తిని శ్రుతిమంగళ
 ప్రదంబై ప్రదాతయూగిసూటి సర్థపరంపరావామనంబై వామనచర
 ణరేఖను బలివంశవ్యవసయంబై సయశాస్త్రంబుమార్గంబున సామ
 భేద మాయోపాయచతురంబై చతురాననాండంబుభావంబున నవరి
 మితభవనజంతుజాలసేవ్యమానంబై మానినియన లోతు సూపక
 గరితయన సశిచప్పడు సేయక ముగుడయన బయలుపడక
 ప్రమదయన గ్రయ్యం బాటుచుఁ బ్రతినతయన నిట్టటుఁ జనక
 తల్లియన నెవ్వియైన లోంగొనుచు వైవంబన భక్తమనోరథంబు
 లిచ్చుచు నంతకంతకు గుఱి గడచి యవాజ్ఞునసగోచరంబై
 ప్రవహించి.

230

మ. జగతీనాథు రథంబుపజ్జ బహుదేశంబుల్ వక్షిణదాటి త
 త్సగరక్షౌఢకుమారభస్మముల మీఁదఁ ముంచి పాఱు మరు
 న్నగరావాసము వారు వొందిరి నవీన శ్రీలతో; గంగ నీ
 రు గతింగాక మహాదురంతసుజనద్రోహనలం బాటునే?

231

మ. హరు మెప్పించి మహాతపోనియతుండై యాకాశగంగానదిఁ
 ధరకుం దెచ్చి నితాంతకీర్తి లతికా స్తంభంబుగా నవ్యసు

స్థిరలీలం బిత్తుకృత్య మంతయు నొసర్చెన్ వారితానేకదు
స్థిరవంశవృథుఁ డాభగీరథుఁడు నిత్యశ్రీకరుం డల్పుఁడే. 232

క. హరిఁ దమ మనములలో నిడి
హరిపాదాంభోజజనిత మైన నదిన్ సు
సిరు లై క్రుంకి మునీంద్రులు
హరిఁ గలిసిరి త్రిగుణహితు లై యవ్వేశన్. 233

వ. అంత నాభగీరథునకు శ్రుతుండును శ్రుతునకు నాభావరుండును
నాభావనికు సింధుద్వీపుండును సింధుద్వీపునికి నయుతాయువును
నయుతా మువునకు ఋతుపర్ణుండును జనియించెను. అతండు. 234

ఆ. నయవిశాలబుద్ధి నలచక్రవర్తితో
1. సంగడినితనము సాలఁ జేసి
2. యక్షహృదయ మతని కవ్యస్తముగ నిచ్చి
3. యశ్వవిద్య నేర్చె నతనివలన. 235

వ. ఆ ఋతుపర్ణునకు సర్వకాముండును సర్వకామునకు మదయంతీ
వల్లభుండైన సుదాసుండును బుట్టె. ఆరాజశేఖరుని మిత్రసహుం
డును గల్మాషపాదుండు నని చెప్పుదురు. ఆ భూవరుండు వశిష్ఠుని
శాపంబున రాక్షసుం డయి తనకర్మంబున ననపత్యుం డయ్యెను.
అనిన విని పరీక్షిన్న రేంద్రుం డేమి కారణంబున సుదాసునకు గురు
శాపంబు ప్రాప్తంబయ్యె నని యడిగిన శుకుం డిట్లనియె. 236

స్తీ. ఆ సుదాసుఁడు వేటకై వనంబున కేడి
గర్వించి యొక్క రక్కసునిఁ జంపి
వానితోఁ బట్టిన వానిఁ బోవిడిచిన
వాఁడును దనతోడి వాని చావు

1. స్నేహము 2. పాచికలనడకలా రహస్యము తెలియువిద్య 3. అశ్వశూద్రుడు
మనువిద్య. గుఱ్ఱముల మనోభావమెఱిగి నడుపుట.

వోనీక కపటియై భూపాలుగృహమున
 నడబాలతనమున నర్థిఁ గొలిచి
 యుండ వశిష్ఠున కుర్వీసుఁ డొక్కనాఁ
 డన్నంబు సేయంగ నతనిఁ బనుప

తే. వాఁడు మానవమాంసంబు వంశి తెచ్చి
 మునికి వడ్డింపఁ గోపించి ముని నరేంద్రుఁ
 బిలిచి మనుజామిషంబును బెట్టి తనుచు
 నలుకతో రాక్షసుఁడవు గమ్మని శపించె. 237

వ. ఇట్లు శపించి పదంపడి రాక్షసుండు వంశి తెచ్చుటయు సుదాసుం
 డెరుంగమియుఁ దన మనంబున నెఱింగి వశిష్ఠుఁడు పండ్రెండేండ్లు
 రక్కసుండవయి యుండుమని నియమించెను. అయ్యవనరంబున.

మ. గురువుమాలుశెంతు సంచు జలముల్ గోపంబుతో దోయట
 నరనాథుండు భరింపఁ దత్సత్తి పతిన్వారింప, మిన్నుం దిశల్
 ధరయున్ జీవమయంబకా నిఖిలముం దాఁ జూచి చల్లెన్ ధరా
 వరుఁ డాత్మీయపదంబులం గరపుటీ²వాఃపూరముం బొక్కుచున్.

న. ఇట్లు మిత్రసహుండు గావునఁ ³గళత్రానుకూలుండై శపించు
 నొల్లక సుదాసుండు రాక్షసభావంబునొంది కల్మాషవర్ణంబులైన
 పాపంబులతో నడవులం దిరుగుచు. 240

క. అఁకట మలమల మాఁడుచు
 వీర సకం డడవి నున్న ⁴విప్రమిథునముం
 దాకి తటాలున విప్రునిఁ
 గూఁకటి చేఁ బట్టి మ్రొంగఁ గొనిసోవుతఱిన్. 241

వ. అంత నా బ్రాహ్మణునిభార్య మోదికొనుచుం బెగ్గడిల్లి డగ్గుతిక
 తోఁ బలికినవర్ణులవచ్చి యేడ్చుచు రాచరక్కసున కిట్లనియె. 242

క. మానుష దేహము గలుగుట
 భూనాయక ! దుర్లభంబు పుట్టిన మీఁదన్

1. అడబాలతనము = బాచకత్వము. వంటచెయుపని. 2. నీటిధారను. 3. భార్య
 కనుకూలముగా నడచువాఁడై. 4. బ్రాహ్మణుడవగుటను, 2. జాట్లు.

దానముఁ బరోపకారము

భూనుతకీర్తియును వలచె పురుషున కెందున్.

243

మ. రవివంశాగ్రణివై సమస్తధరణీరాజ్యానుసంధాతవై
భువనస్తుత్యుడవై పరాధరత్నివై పుణ్యానుకూలుండవై
వివరం బేమియులేక నాపెనిమిటిన్ విప్రుం దపశ్యేలు స
త్సవరున్ బ్రహ్మవిదున్ జగన్నుతగుణున్ భక్షింపగాఁ బాడియే?

శా. తండ్రీ! మీకు దినేశవంశజులకున్ దైవంబగున్ బ్రాహ్మణుం
డం ద్రామాటలు లేవె భూమిసురగోహత్యాభిలాషంబు గై
కొండ్రే మీయటువంటి సాధువులు 1రత్నోభావమిట్లెల్ల యే
తండ్రీం దాతలఁ బూర్వులం దలఁపవే ధర్మంబునం బోగదే! 245

శా. అన్నా! చెల్లెల నయ్యెదన్ విడువు నీ కన్నంబు వెట్టింతు నా
హృన్నాథున్ ద్విజు 2గంగికుట్టి నకటా హింసింప నేలయ్య? నీ
వెన్నం డింతులతోడఁ బుట్టవె నిజం బిట్టెన ముఁముట్ట నా
పన్నున్ నన్ను శిరంబుద్రుంచి మఱి మత్స్యాణేషు భక్షింపవే. 246

క. అని కరుణ వుట్ట నాడుచు
వనితామణి పలవరింప వసుధాదేవుం
దినియె నతఁడు, పులి పశువుం
దిను క్రియ, శాపంబు కతన ధీరహితుండై.

247

వ. అంత నాబ్రాహ్మణి గోపించి కామార్తనయిన నాడు పెనిమిటిని
భక్షించితివి గావున నీవు నెలతలం బొందఁజేరినవేళ మరణంబుఁ
బొందుమని కల్మాషపాదుని శపించి పతిశల్యంబులతో నగ్నిప్రవే
శంబునేసి సుగతికిం జనియెను. అంతఁ బండ్రెండేండ్లు ననిన
నారాజు మునిశాపనిర్ముక్తుండై.

248

ఆ. రతులకొఱకు నాలి రావింప నదియును
జెడరి విప్రసతి శపించు తెఱిగి
మగని నడ్డపెట్టి మైథునకర్మంబు
మానె నతలగోష్ఠి మానె నతఁడు.

249

క. అది కారణముగఁ బుత్రా

భ్యుదయము లే దా సుదాసభూపాలునకుం

దదనుమతి నవ్వశిష్టఁడు

మదయంతికిఁ గడుపు సేసె ¹మదనుక్రీడన్.

250

వ. ఇట్లు సుదాసుని భార్యయగు మదయంతి వశిష్టవలన గర్భిణియై

యేడేండ్లు గర్భంబు ధరించి నీశ్వాస సలకటపడుచున్న వశిష్టండు

వాఁడీయగు ²నశ్మంబున నాగర్భంబునుఁ జీరిన నశ్మకుండను కుమా

రుండు పుట్టెను. అతనికి మూలకుండు పుట్టెను. అతండు. 251

క. వీరుఁ డగు పరశురాముఁడు

ఘోర కుతారమున నృపులఁ గూలుచు వేశ్మ

నారీజనములు దాచిన

నారీకవచుం డనంగ నలి నుతి కెక్కెన్.

252

వ. ఆనారీకవచుండు నిర్మూలంబున రవివంశంబునకు మూలంబగుటం

జేసి మూలకుం డనంబరఁగెను. ఆమూలకునకు విశ్వసంహుండు

పుట్టె. విశ్వసంహునకు ఖచ్చింగుండు పుట్టి చక్రవర్తి యయ్యెను.

అతండు. 253

సీ. అమరులు వేఁచిన నసురనాథులఁ జంపి

త్రిదశులదోఁ దన బ్రదుకు కాల

మెంతని యడిగిన నిదె నిండు చున్నది

తడవు లే దేమైన నడుగు మనిన

వరములు గోరక వరవిమానం బెక్కి

తనపురి కేతెంచి తత్త్వబుద్ధిఁ

బరమేశ్వరునియంద భావంబుఁ గీలించి

కులదైవతద్విజకులముఁకలె

తే. నంశనాప్రాణరాజ్యపుత్తాదు లెల్లఁ

గాపు ప్రియములు ధర్మంబు గడచి నాదు

1. మస్కథ క్రీడయందు (రతియందు అనుట) 2. అశ్మంబునక = రాతిచే.

దానముఁ బరోపకారము

భూనుతకీర్తియును వలదె పురుషున కెందున్.

243

మ. రవివంశాగ్రణినై సమస్త ధరణీరాజ్యానుసంధాతనై
భువనస్తుత్యుడనై పరార్థరత్నినై పుణ్యానుకూలుండనై
వివరం బేమియులేక నాపెనిమిటిన్ విప్రుం దపశ్యేలు స
త్సృవరున్ బ్రహ్మవిదున్ జగన్నుతగుణున్ భక్షింపగాఁ బాడియే?

శా. తండ్రీ! మీకు దినేశవంశజులకున్ దైవంబగున్ బ్రాహ్మణుం
డం ద్రామాటలు లేవె భూమిసురగోహత్యాభిలాషంబు గై
కొండ్రే మీయటువంటి సాధువులు 1రక్షోభావమిట్లెల యే
తండ్రీం దాతలఁ బూర్వులం దలఁపవే ధర్మంబునం బోగదే! 245

శా. అన్నా ! చెల్లెల నయ్యెదన్ విడువు నీ కన్నంబు వెట్టింతు నా
హృన్నాథున్ ద్విజు 2గంగికుట్టి నకటా హింసింప నేలయ్య? నీ
వెన్నం డింతులతోడఁ బుట్టవె నిజం బిట్టెన ముమ్ముట్ట నా
పన్నున్ నన్ను శిరంబుద్రుంచి మఱి మత్ప్రాణేశు భక్షింపవే. 246

క. అని కరుణ వుట్ట నాడుచు

వనితామణి పలవరింప వసుధాదేవుం

దినియె నతఁడు, పులి పశువుం

దిను క్రియ, శాపంబు కతన ధీరహితుండై.

247

వ. అంత నాబ్రాహ్మణి గోపించి కామార్తనయిన నాడు పెనిమిటిని
భక్షించితివి గావున నీవు నెలతలం బొందఁజేరినవేశ మరణంబుఁ
బొందుమని కల్మాషవాదుని శపించి పతిశల్యంబులతో నగ్నిప్రవేశ
శంబునేసి సుగతికిం జనియెను. అంతఁ బండ్రెండేండ్లు ననిన
నారాజు మునిశాపనిర్ముక్తుండై.

248

ఆ. రితులకొఱకు నాలి రావింప నదియును

బెదరి విప్రసతి శపించు తెఱిగి

మగని నడ్డెట్టి మైథునకర్మంబు

మాన్య సతులగోష్ఠి మానె నతఁడు.

249

క. అది కారణముగఁ బుత్రా

భ్యుదయము లే దా సుదాసభూషాలునకుం

దదనుమతి నవ్వశిష్టఁడు

మదయంతికి గడుపు సేసె ¹మదనుక్రీడన్.

250

వ. ఇట్లు సుదాసుని భార్యయగు మదయంతి వశిష్టవలన గర్భిణియై
యేజేండ్లు గర్భంబు ధరించి నీశ్వాస సలకఁపడుచున్న వశిష్టండు
వాఁడియగు ²నశ్మంబున నాగర్భంబునుఁ జీరిన నశ్మకుండను కుమా
రుండు పుట్టెను. అతనికి మూలకుండు పుట్టెను. అతండు. 251

క. వీరుఁ డగు పరశురాముఁడు

ఘోర కుతారమున నృపులఁ గూలుచు వేళన్

నారీజనములు దాచిన

నారీకవచుం డనంగ నలి నుతి కెక్కెన్.

252

వ. ఆనారీకవచుండు నిర్మూలంబయిన రవివంశంబునకు మూలంబగుటం
జేసి మూలకుం డనంబరఁగెను. ఆమూలకునకు విశ్వసంహుండు
పుట్టె. విశ్వసంహునకు ఖచ్చింగుండు పుట్టి చక్రవర్తియయ్యెను.
అతండు. 253

సీ. ఆమరులు వేఁడిన నసురనాథులఁ జంపి

త్రిదశులదోఁ దన బ్రదుకు కాల

మెంతని యడిగిన నిదె నిండు చున్నది

తడవు లే దేమైన నడుగు మనిన

వరములు గోరక వరవిమానం బెక్కి

తనపురి కేతెంచి తత్వబుద్ధిఁ

బరమేశ్వరునియంద భావంబుఁ గీలించి

కులదై వతద్విజకులముకొలు

తే. నంగనాప్రాణరాజ్యపుత్తాదు లెల్లఁ

గావు ప్రియములు ధర్మంబు గడచి నాదు

1. మస్కథ క్రీడయందు (రతియందు అనుట) 2. అశ్మంబునక = రాతిచే.

మతి ప్రవర్తింపదెన్నడు మతినెఱుంగ

నన్య మా యూశ్వరునిఁ దక్క ననుచు మఱియు.

254

మ. ఇలమీఁదఁ బ్రదుకేల వేల్పుల వరం బేలా ధనంబేల¹చం
చలగంధర్వపురీవిడంబనము లైశ్వర్యంబులేలా జగం
బులఁ బుట్టించు తలంపునం బ్రకృతితోఁ బొత్తై తుదించాసి ని
ర్మలమై వాఙ్మనసామితం బగు పరబ్రహ్మంబు నేఁ జెందెదన్.

వ. అని నిశ్చయించి.

256

మ. కలసెన్ సంగము లెల్లఁ బాసి నియతిఁ బట్టంగుఁ డశ్రాంతమై
కల దయ్యున్ మఱిమీఁద లేదనెడిదై కల్యాణమై యాత్మలోఁ
దలఁపం బల్కుఁగరానిదై పరమమై తత్వజ్ఞు లూహించి హృ
జ్జలజాతంబుల వాసుదేవుడని సంసాపించు నాబ్రహ్మమున్.

౧౦ అధ్యాయము

వ. అట్టి ఖట్వాంగునకు దీర్ఘబాహుండు దీర్ఘబాహునకు రఘువు
రఘువునకుఁ బృథుశ్రవుండుఁ బృథుశ్రవునకు సజండు సజనకు
దశరథుండును బుట్టిరి. ఆ దశరథునకు సురప్రార్థితుండై పరబ్రహ్మ
మయందైన హరి నాల్గవిధంబులై శ్రీరామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్న
నామంబుల నిజాంశసంభూతుండై జన్మించె. తచ్చరిత్రంబు వాల్మీకి
ప్రముఖులైన మునులచేత వర్ణితంబై నది యైననుం జెప్పెద సావ
ధానమనస్కుండవై యాకర్షింపుము.

258

శ్రీరామచరిత్రము.

మ. ²అమరేంద్రాశకుఁ బూర్ణచంద్రుఁ డుదితుండై నట్లు నారాయణాం
శమునం బుట్టె మదాంధరావణశిరస్సంఘాతసంఘేదన
క్రమణోద్దాముడు రాముఁ డాగరితకుం గౌసల్యకున్ సన్నుతా
సమనైర్మల్య కతుల్య కించితజనుస్సంసారసాఫల్యకున్.

259

మ. సవరక్షార్థము దండ్రీ వంశఁ జని విశ్వమిత్రుండుం దోడరా
నవలీలం దునుమాడె రాముఁ డదయుండై బాలుండై⁴కుంతల

1. చంచలములైచగంధర్వ సగరమును బోలినవై 2. తూర్పు దిశకు (ఇంద్రుని దిక్కు) 3. ఒప్పెడి జన్మముయొక్క మటుంబముయొక్క సాఫల్యము కలది, 4. జుట్టు యొక్క కాంతిచే జయింపబడిన భంగారము కలది, బంగారురంగు జుట్టుకలది యన్నమాట

చృవిసంపజ్జితహాటకం ¹గపటభాషావిస్ఫురన్నాటకం
²జవభిన్నార్జమఘోటకం ³గరవిరాజత్తేటకం డాటకం. 260

క. గారామునఁ గౌళిక మఖ
 మా రాముఁడు గాచి డైత్యు నధికు సుబాహుక
 ఘోరాజిఁ ద్రుంచి తోలెను
 మారీచుక నీచుఁ ⁴గపటమంజులరోచుక. 261

మ. ఒక కమున్నూలు గదల్చి తెచ్చిన లలలాటోగ్రాక్షచాపంబు బా
 లకరింద్రంబు సులీపమైఁ జెఱకుఁగోలం ద్రుంచు చందంబునక
 సకలోర్విశులు సూడఁగా విఱిచె దోశ్యక్తిక ⁷విదేహక్షమా
 పక గేహంబున నీతకై ⁸గుణమణి ప్రస్ఫీతకై లీలతోక. 262

క. భూతలనాధుఁడు రాముఁడు
 ప్రీతుండై పెండ్లియాడెఁ బృథుగుణమణిసం
 ఘాతక భాగ్యోపేతక
 నీతక ⁹ముఖకాంతివిజితనీతఖద్యోతన్. 263

క. రాముఁడు నిజబాహుబల
 సేమంబున భంగపఱిచె దీర్ఘకుశారో
 ధ్దాముక ¹⁰విదళీకృతనృప
 భాముక రణరంగభీము భార్గవరామున్. 264

క. దశరథుఁడు మున్ను గైకకు
 వఘుడై తా నిచ్చినట్టి వరముకలన వా
 గ్దశ సెడక యడివి కనిచెను
 దశముఖముఖకమలతుహినధామున్ రామున్. 265

1. కపటపు మాటలచేఁడేలియవచ్చు నాటకము(నటనము) కలది. 2. వేగముచే
 భేదింపబడిన సూర్యరథముయొక్క గుఱ్ఱములుకలది. సూర్యాశ్వముల కంఠెను వడిగా
 బరువుఁ లెత్తునది యన్నమాట. 3. చెటిలో నలరారు డాలుకలది. 4. కపటమైనచక్కవి
 కాంతిగల వాఁడు (లేడివేషము వేసికొన్నవాడనుట) 8. మూఁడుపందల మంది
 6. ఫాలాక్షునియొక్క (శివునియొక్క) 7. విదేహరాజగు జనకునియింట 8. ఉత్తమ
 గుణములచే నిండినది. 9. ముఖ కాంతిచే జయింపబడిన చంద్రుఁడు గలది. (నీత = తెల్లని
 ఖద్యోత = కాంతి కలవాడు. చంద్రుఁడు) 10. విదళింపబడిన రాజుల లేజస్సులు కల
 వాడు. రాజుల ప్రతాపమును నశింపఁజేసినవాడనుట.

క. జనకుఁడు వనిచిన మేలని

జనకజయును లక్ష్మణుండు సంసేవింపన్

జనపతి రాముఁడు విడిచెను

జనపాలారాధ్య ద్విపదసాధ్య నయోశ్యక్.

266

క. భరతున్ నిజపదసేవా

నిరతున్ రాజ్యమున నునిచి నృపమణి యెక్కెన్

సురుచిరుచిపరిభావిత

గురుగోత్రాచలముఁ జిత్రకూటాచలమున్.

267

ఉ. పుణ్యుఁడు రామచంద్రుఁ డట వోయి ముదంబునఁ గాంచెఁ దండకా

రణ్యముఁ దాపసోత్తమశరణ్యము నుద్ధతబర్హి బర్హలా

వణ్యము గౌతమీవిమలవాఃకణపర్యటనప్రభూతసా

ద్యుణ్యము నుల్లసత్తురునికుంజవరేణ్యము నగ్రగణ్యమున్.

268

సీ. ఆ వనంబున రాముఁ డనుజనమేతుఁడై

సతితోడ నొక పర్ణశాల నుండ

రావణు చెల్లెలు రతిఁ గోరి వచ్చిన

మొగి లక్ష్మణుఁడు దాని ముక్కు గోయ

నది విని ఖరదూషణాదులు పడునాల్గు

వేలు వచ్చిన రామవిభుఁడు గలన

బాణానలంబున భస్మంబు గావింప

జనకనందనమేని చక్కఁదనము

తే. విని దశగ్రీవుఁ డంగజ వివశుఁ డగుచు

నర్థి బంచినఁ 2బసిఁడిట్టి యై నటించు

నీచు మారీచు రాముఁడు నెఱి వధించె

నంతలో నీతఁ గొనిపోయె నసురవిభుఁడు.

269

ఉ. ఆ యసురేశ్వరుండు నడి నంబరవీధి నిలాతనూట న

న్యాయము సేసి నిష్కరుణుడై కొనిపోవఁగ నడ్డమైన ఘో

1. సమణ సంపత్తుగలది. 2. బంగారుదేడి. (పసిడి X ఇటి)

రాయత¹హేతిఁ ద్రుంచె నసహాయత¹ రామన¹రేంద్రకార్యద
త్తాయువుఁ బక్షవేగపరిహాసితవాయువు నజ్జహాయువున్. 270

వ. అంత నారామచంద్రుండు లక్ష్మణసహితుండై నీత వెదక నరు
దెంచి నిజకార్యనిహతుండైన జహాయువునకుఁ బరలోకక్రియలు
కావించి ఋశ్యమూకంబునకుం జని. 271

క. నిగ్రహము నీకు వల దిచ
నగ్రజు వాలిన్ వధింతు నని నియమముతో⁶
నగ్రేసరుఁగా నేలెను
సుగ్రీవుం ²జరణఘాతచూర్ణగ్రావున్. 272

క. లీలన్ రామవిభుం డొక
కోలం గూలంగ నేసె గురునయశాలిన్
శీలిన్ సేవితశూలిన్
మాలిన్ వాలిన్ ⁵దశాస్యమానోన్మూలిన్. 273

క. ఇలమీఁద నీత వెదకఁగ
నలఘుఁడు రాఘవుఁడు వనిచె హనుమంతు ⁶నతి
చ్చలవంతున్ మతిమంతున్
బలవంతుఁ శౌర్యవంతు బ్రాభవవంతున్. 274

క. అలవాటుకలిమి మారుతి
లలితామితలాఘవమున లంఘించెను⁷శై
వలీనీగణసంబంధిన్
⁸జలపూరితధరణిగగనసంధిం ⁹గంధిన్. 275

1. రామ కార్యమునకై యొసంగఁబడిన యాయుర్దాయము కలది. రామ కార్యము
నకై పోయియు లభించినది అన్న మాట. 2. పాదముల రాసిడిచే రాతిబండలను బొడి
చేయువాడు. 3. శీలము కలవాడు. 4. 'మాల' ఇందు¹ఁదోసంగినమాల, కంఠమున
ధరించినవాడు. 5. రామఃబని గర్వమును. హరించినవాడు. 6. 'మహామాయావి'
(మాయాపులయెడ మాయనుపయోగింపఁగలవాడన్న మాట.) 7. నదుల సమూహము
నకు బంధువు. 8. నీటిచే భూమికి, ఆకాశమునకుగల సంధి నింపినది. 9. సము
ద్రమును (కంధి)

వ. ఇట్లు సముద్రంబు దాటి సీతం గని హనుమంతుండు దిరిగి చను
దెంచుచు సత్కుమారాదుల వధియించి, 276

క. సముద్రగత ననిలసుతుం
డమరాహితదత్త వాలహస్తాగ్నుల భ
స్మము సేసె నిరాతంకన్
సమదాసురసుభటవిగతశంకన్ లంకన్. 277

వ. ఇట్లు లంకాదహనంబు సేసివచ్చి వాయుజుండు సీతాకథనంబునెప్పిన
వినిరామచంద్రుండు వనచరనాథయూథంబులుం దానునుజని చని.

శా. ఆ రాజేంద్రుడు గాంచె భూరివిధరత్నాగారమున్ మీనకుం
భీరగ్రహకఠోరమున్ విపులగంభీరంబు సభ్రభ్రమ
ద్లోరాన్యోన్యవిభిన్నభంగభవనిర్మోషచ్ఛటాంభుకణ
ప్రాదుర్ధాంబరపారమున్ లవణపారావారముం జేరువన్. 279

వ. కని తనకుఁ ద్రోవ యిమ్మని వేడిన నదియు మార్గంబుసూపక
మిన్నందిన నారాచపట్టి రెట్టించిన కోపంబున. 280

క. మెల్లని నగవున నయనము
లల్లార్చి శరంబు విల్లునందిన మాత్రన్
గుల్లులు నాఁచులుఁ జిప్పలుఁ
బెల్లులునై జలధి పెద్దబీడై యుండెన్. 281

వ. ఇట్లు విపన్నుండగు సముద్రుండు నదులతోఁగూడి మూర్తిమంతుం
డఁబు చనుదెంచి రామచంద్రునిచరణంబులు శరణంబు జొచ్చి
యిట్లని స్తుతియించె. 282

శా. ఓ కాకుత్స్థకులేశ ! యోగుణనిధీ ! యో దీనమందార ! నే
నీ కోపంబున కెంతవాడ జడధిన్ నీవేమి భూరాజవే
లోకాధీశుడ వాదినాయకుడ వీలోకంబు లెల్లప్పుడున్
నీకుఁకేం బ్రభవించు నుండు నడఁగున్ నిక్కంబు సర్వాత్మకా !

1. పార్శ్వ = వెనుక నడికట్టబడిన, అంబర = ఆకాశముయొక్క పాదమున్ = అపధిగలది. 2. ఆకసమంటగా ఎగసేపడగా. (గర్వంపగానన్నమాట) 3. జడధిన్ = జలధిని. శేషజడమైన, ధి = బుద్ధిగలవాడను. మందబుద్ధి నన్నమాట.

క. ¹ధాతల రజమున, దేన
 వ్రాతము సత్త్వమున, భూతరాశిఁ దమమునన్
²జాతులఁగా నొనరించు గు
 నాతీతుఁడ వీవు గుణగణాలకారా ! 284

క. కట్టుము సేతువ లంకం
 జట్టుము నీబాణవహ్ని సురవైరితలల్
 గొట్టుము నేలం బడఁ జే
 షట్టుము నీయలల నధికభాగ్యప్రబలన్. 236

ఆ. హరికి మామ సగురు నటమీఁడ శ్రీదేవి
 తండ్రి, నూర కేల ³తాగఁజింప
⁴గట్టఁ గట్టి చాటు కమలాప్తకులనాథ
 నీ యశోలతలకు నెలవుగాఁగ. 286

వ. అని విన్నవించిన రామచంద్రుండు సముద్రునిం బూర్వప్రకారంబున
 నుంచు పొమ్మని వీడుకొల్పెను. అంత. 287

క. ఘనశైలంబులు దరువులు
 ఘనజనమునఁ బెరికి తెచ్చి కపికుల గాఢున్
 ఘనజలరాశిం గట్టిరి
 ఘనవాహప్రముఖనివిజగణము నుతింపన్. 288

వ. ఇట్లు సముద్రులు చాటి రామచంద్రుండు రావణుతమ్ముండైన
 విభీషణుండు శరణంబు వేసిన నభయం బిచ్చి కూడుకొని లంకకుఁ
 జని విడిసి వేడె పెట్టించి లగ్గులు పట్టించిన. 289

సీ. ప్రాకారములు ద్రవ్య పరిఖలు పూడిచి
 కోటకొమ్మలు నేలఁ గూలఁ ద్రోచి
 వపుంబు లగలించి వాకిళ్ళు వెకలించి
 తలుపులు వికించి చుంత్రములు నెకించి

1. ఎక్కలు 2. పట్టించుకొని 3. పీడించు (తాగు + గఁజింపు) 4. సేతువు
 5. సవనాహ = ఇంద్రుఁడు (ఘనము = మేఘము) ప్రముఖ = మొదలుగాఁగల, దివిజ
 గణము = దేవతలు. 6. హరికారములను చాటు నొకానొక పద్యము.

ఘనవిటంకంబులు ఖండించి పడవైచి
 గోపురంబులు నేలఁ గూలఁదన్ని
 మకరతోరణములు మహిఁ గూల్చి కేతనం
 బులు సించి సోపానములు గదల్చి

ఆ. గృహము తెల్లవచ్చి గృహరాజముల గ్రొచ్చి
 భర్తకుంభచయము పాఱునైచి
 కరులు కొలను సొచ్చి కలఁచినకైవశిఁ
 గవులు లంకఁ జొచ్చి కలఁచి రపుడు.

290

వ. అంత న య్యసురేంద్రుండు వంచినఁ గుంభనికుంభధూమాక్ష
 విరూపాక్షసురాంతకనరాంతకదుర్ముఖప్రహస్తమహాకాయప్రముఖు
 లగు దనుజవీరులు శరశరాససతోమరగదాఖడ్గశూలభిందిపాలవరశు
 షట్టిస్సపానముసలాదిసాధనంబులు ధరియించి మాతంగతురంగస్యం
 దనఁబందోహంబుతో బవరంబుసేయి సుగ్రీవపవనతనయపసనగజ
 గవయగంధమాదననీలాంగదకుముదజాంబవదాదు లారక్కసుఁ
 నెక్కటి కయ్యంబులందుఁ దరులగిరులఁ గదాఘాతంబుల నుక్క
 డించి త్రుంచెరంత.

291

క. ఆయెడ లక్ష్మణుఁడుజ్వల
 సాయకములఁ ద్రుంచె శైల సమకాయు సురా
 జేయు ననర్గళమాయో
 పాయన్ నయగుణవిధేయు నయ్యతికాయన్.

292

ఆ. రామచంద్రవిభుఁడు రణమున ఖండించె
 మేటికడిమి నీల మేఘవర్ణ
 బాహుశ క్షేపార్ణుఁ బటుసింహనాథసం
 కుచితదిగిభక్తర్ణుఁ గుంభకర్ణు.

2

క. అలపున లక్ష్మణుఁడాజి
 స్థలిఁ గూల్చి మేఘనాదుఁ జటులాహోదున్

1బలభేదిజయవినోదుక్

2బలజనితసుపర్వసుభటభావవిషాదుక్.

294

వ. అంత.

295

క. తనవా రందఱు మ్రగ్గిన

ననిమిషపతివైరి పుష్పకారూఢుండై

యనికి నడచి రామునితో

ఘనరాద్రముతోడ 3నంజకయ్యముసేసెన్.

296

వ. అయ్యవసరంబున.

297

క. సురపతిపంపున మాతలి

గురుతర మగు దివ్యరథముఁ గొని వచ్చిన నా

ధరణీవల్లభుఁ డెక్కెచు

4ఖరకరుఁ డుదయాద్రి నెక్క కైవడి దోఁచెన్.

298

వ. ఇట్లు దివ్యరథారూఢుండయి రామచంద్రుండు రావణున కిట్లనియె.

మ. చపలత్వంబున డాఁగి హేమమృగమున్ సంప్రీతిఁ బుట్టెంచుటో

కపటబ్రాహ్మణమూర్తివై యబల నా కాంతారమధ్యంబునం

5పలూపించుటయో మదీయశితదివ్యామోఘభాణాగ్నిసం

తపనం బేగతి నోర్పువాడవు దురంతం బెంతయున్ రావణా! 300

క. నీ చేసిన పాపములకు

నీచాత్యక యముఁడు వలదు నేఁ డిట నా నా

రాచముల ద్రుంచి వైచెద

భేదరభూచరులు గూడి క్రీడంజూడన్.

301

వ. అని పలికి.

202

మ. బలువింటన్ గుణటంకృతంబు నిగుడన్ బ్రహ్మాండభీమంబుగా

బ్రోయోగానలనన్నిధం బగు మహాబాణంబు సంధించి రా

జలలాముం డగు రాముఁ డేసె 7ఖరభాషాశ్రావణున్ దేవతా

బలవిద్రావణు 8వైరిదారజనగర్భస్రావణున్ రావణున్.

302

1. ఇంద్రుని గెలుచుటయును వినోదము గలవాఁడ. 2. బలముచే దేశభిటుల మనసులకు విషాదము పుట్టించినవాఁడు. (ఇంద్రజిత్తు) 3. బాణయుద్ధము. 4. మాన్యఁడు. 5. మఱుగుపఱచి (కప్పిపుచ్చి) 6. ధనుష్షంకారములు. 7. కఠినమయిన మాటలను వినిపించువాఁడు 8. శత్రుభార్యల గర్భస్రావము గూర్చువాఁడు.

క. దశరథసూనుం డేసిన

విశిఖము హృదయంబుఁ దూత వివశుండగుచున్

దశకంధరుండు గూలెను

దశవదనంబులను రక్తధారలు దొరంగన్.

304

వ. అంత నారాయణుండు దెగుట విని.

305

నీ. కొప్పులు బిగి వీడి కుసుమమాలికలతో

నంసభాగంబుల నావరింప

సేసమ త్యంబులు సెదరఁ గరి కలూడఁ

గంఠహారంబులు గ్రందుకొనఁగ

నదనపంకజములు వాడి వాతెఱ లెండఁ

గన్నీళ్ళ నటద లంగములు దడుప

సన్నపు నడుములు జవ్వాడఁ బాలిండ్ల

బరువులు నడుములఁ బ్రబ్బికొనఁగ

ఆ. నెత్తిమోదికొనుచు నెఱిఁ బయ్యెదలు జాఱ

నట్టు నిట్టు దప్పటడుగు లిడుచు

నసురసతులు వచ్చి రట్ల భూతభేతాళ

సదనమునకు ఘోరకదనమునకు.

306

వ. ఇట్లువచ్చి తమ తమ నాథులం గని శోకించిరి. అందు మందోదరి

రావణుం జూచి యిట్లని విలపించె.

307

ఉ. హా దనుజేంద్ర! హా సురగణాంతక! హా హృదయేశ! నిర్జరేం

ద్రావుల గెల్చి నీవు కుసుమాస్త్రినికోలల శోర్వలేక సో

న్మాదముగన్ రఘుప్రవరుమానిని నేటికిఁ దెచ్చి తప్పుడే

గదా చెప్పినన్ వినక కాలవశంబునఁ బొంది తక్కటా !

308

ఆ. ఎండఁ గాయ వెఱచు నినుడు, వెన్నెఁగాయ

వెఱచు విధుడు, గాలి వీవ వెఱచు

లంకమీఁద, నిట్టి లంకాపురికి మాకు

నధిపవిధవభావ మడరె నేడు.

309

క. దురితముఁ దలఁపరు గానరు

జరుగుదు రెట్లకైన నిమిషసౌఖ్యంబులకై

పరవనితాసక్తులకును

బరధనరక్తులకు నిహముఁ బరముంగలదే.

310

న. అని విలపింప నొరత విభీషణుండు రామచంద్రుని పంపువడిసి రావ

ణునకు దహనాదిక్రియలు గావించె. అంత రాఘవేంద్రుండు నశోక

వనంబున కేగి శింశుపాతరుసమీపంబునందు.

311

శా. దైతేయప్రమదాపరీత సతిభీతన్ ¹గ్రంథిబంధాలక

వ్రాతన్ ²నిశ్శ్వసనానిలాశుకణజీవంజీవదారామభూ

జాతన్ ³శుష్కకపోలకీలితకరాబ్జాతం ⁴బ్రభూతం గృశీ

భూతం బ్రాణసమేత సీతఁ గనియెన్ భూమీశుఁ డా ముందటన్.

వ. కనిరామచంద్రుండునుదాపంబునొందిభార్యవలన దోషంబులేకుంట

నహిముఖంబునం బ్రకటంబు సేసి దేవతలపంపున దేవిం జేకొని.

ఉ. శోషితదానవుండు నృపసోముఁడు రాముఁడు ⁵రాక్షసేంద్రితా

శేషవిభూతిఁ గల్పనమజీవివి గమ్మని నిల్పె నర్థి సం

తోషణుఁ బాషశోషణు నదూషణు శశ్వదరోషణున్ మితా

భాషణు నార్యపోషణుఁ గృపాగుణభూషణు నవ్విభీషణున్. 313

న. ఇట్లు విభీషణసంస్థాపనంపై రామచంద్రుండు సీతాలక్ష్మణసమే

తుండ్డై సుగ్రీవహనుమదాదులం గూడికొని పుష్పకారూఢుండ్డై

వేల్పులు గురియు పువ్వులసోనలం దక్షియుచుఁ దొల్లి వచ్చిన

తెరువుజాడలు సీతకు నెఱిగించుచు మరలి నందిగ్రామంబునకు

వచ్చెను. అయ్యవసరంబున.

ఆ. రామచంద్రనిభుని రాక వీరుల విని

భరతుఁ డుత్సహించి పాదుకలను

1. ముడులు ముడులుగా పెనగొనిన ముంగురులు కలది. 2. నిటూర్పు గాడ్పు లచేతను, కన్నీటి బొట్టులచేతను, బ్రతుకుచున్న, ఉద్యానవృక్షములు కలది. 3. పలున బాటన చెక్కిలియందుఁ జేర్చబడిన హస్తపద్మముకలది. 4. ప్రఖ్యాతిగన్నది. 5. రాక్షస రాజత్వముయొక్క సమస్తమైన యైశ్వర్యమునందు. (రాక్షస రాజైశ్వర్యమునందన్నమాట)

మోచికొనుచు వచ్చి ముదముతోఁ బరజను
లెల్ల గొలువ నన్న కెదురువచ్చె.

316

వ. వచ్చి పాదుకల ముందట నిడికొని యెడనెడ సాష్టాంగదండప్రణా
మంబులు సేయుచు మెల్ల మెల్లన డాసి రామచంద్రుని పాదంబులు
దన నొసలం గదియించి తచ్చరణరేణువులు దుడిచి శీరింబునం
జల్లికొని తనివి ననక మజ్జియు నప్పదకమలంబు ¹లక్కన మోపి
కొనుచు సంతసంపుం గన్నీటం గడిగిసేమఁబు లరయుచుండెను.
అంత సీతాలక్ష్మణసహితుండై విభుడును దనకెదురువచ్చిన
శ్రావ్యునిజనంబులకు నమస్కరించి తక్కినవారలచేత మన్ననలు
వొందివారల మన్నించెను. అయ్యవసరంబున.

317

చ. నృపవర! పెక్కునాళ్ళగొలె నిక గన కుండున యట్టిసేఁపు మా
తపములు పండె, నిండఱము ధన్యుల మైతి మటాచుఁ బట్టముల్
చపలతెఁ ద్రిప్పి పువ్వుల వసంతము లాడుచుఁ బాడుచుక గత
త్రపులు యాడుచుం బ్రజలు దద్దయుఁ బండుగుసేసి రెల్లెడక.

సీ. కవగూడి యిరుదెనఁ గపిరాజు రాక్షస

రాజు నొక్కటఁ జామరములు వీర

హనుమంతుఁ డతి ధవళాతపత్రముఁ బట్టె

బాదుకల్ భరితుండు భక్తిదేర

శత్రుఘ్నుఁ డమ్ములుఁ జాపంబుఁ గొని రాఁగ

సామిత్రి భృత్యుండై చనువు నూప

జలపాత్ర చేబట్టి జనకజగూడి రాఁ

గాంచనఖడ్గ మంగదుఁడు మోవఁ

ఆ. ²బసిడి కేడె మర్థి భల్లూకపతి మోచి

కొలువఁ బుష్పకంబు వెలయ నెక్కి

గ్రహములెల్లఁ గొలువఁ గడు నొప్పు సంపూర్ణ

చంద్రుపగిది రామచంద్రుఁ డొప్పె.

319

వ. ఇట్లు పుష్పకారూఢుండై కపిబలంబులు నేరి కొలువ శ్రీరాముం
డయోధ్యకుం జనియె నంతకు మున్న యప్పురంబునందు. 320

సీ. వీధులు సక్కఁ గావించి తోయంబులు
సల్లి 1రంభా స్తంభచయము నిలిపి
పట్టుజేరెలు సుట్టి బహుతోరణంబులుఁ
గలువశంబులు మేలు కట్టుఁ గట్టి
వేదిక లలికించి వివిధరత్నంబుల
ముగ్గులు పలుచందములుగఁ బెట్టి
కలయ గోడల రామకథ లెల్ల వ్రాయించి
ప్రాసాదముల దేవభవనములను

తే. గోపురంబుల బంగారు కుండ లెత్తి
యెల్ల వాకిండ్ల గానిక లేర్పరించి
జనులు గై నేసి తూర్వహోషములతోడ
నెదురునడతెంచి రా రాఘవేంద్రుకడకు. 321

క. సమదగజదానధారల
దుమదుమలైయున్న పెద్ద త్రోవల తోడకా
రమణీయమయ్యె నప్పురి
రమణుడు వచ్చినఁ గరంగు రమణియ పోలెన్. 322

ఆ. రామచంద్రవిభుని రాకఁ దూర్వములతో
రిధగజాశ్వసుభటరాజతోడ
నమరెఁ బురము చంద్రుఁ డరుదేర ఘోరిలు
జంతుభంగమితిజలధిధంగి. 323

వ. ఇట్లాప్సచున్న యప్పురంబు ప్రవేశించి రాజమార్గంబున రామ
చంద్రుం డరుగుచున్న సమయంబున. 324

మ. ఇతఁడే రామనరేంద్రుఁ డీయబలకా యింద్రుదారి ఖండించె, న
లతఁడే లక్ష్మణుఁ డాతఁడే 2కపినిరుం, డా పొంతవాఁడే మరు

త్సుతుఁ, డాచెంగట నా విభీషణుఁ డటంచుం చేతులం జూపుచున్
సతులెల్లం బరికించి చూచిరి పురీసాధాగ్రభాగంబులన్. 325

వ. ఇట్లు సమస్తజనంబులు చూచుచుండ రామచంద్రుండు రాజ
మార్గంబునం జని చని. 326

సీ. పటికంపు గోడలు బవడంపు వాకిండ్లు
నీలంపు టరుగులు నెఱయఁ గలిగి
కమనీయ నైడూర్యక స్తంభచయముల
మకరతోరణముల మహిత మగుచుఁ

1. బడగల పూణ్యబద్ధ చేలంబులఁ
జగురు దోరణములఁ జెలుపు మీఱి

పుష్పదామకముల భూరివాసనలను
బహుతరధూపదీపముల మెఱసి

తే. మాటువేల్పులధంగిని మలయుచున్న
సతులుఁ బురుషులు నెప్పుడు సందడింప
గుఱుతు లిడరానిధనముల కుప్పలున్న
రాజసదనంబునకు వచ్చె రామవిభుఁడు. 327

వ. ఇట్లు వచ్చి. 228

ఉ. తల్లుల కెల్లమొక్కి తమ తల్లికి వందన మాచరించి య
ల్లల బుధాళికిన్ వినతుఁ డై చెలికాండ్రను దమ్ములం బ్రసం
ఫ్లుతఁ గౌగిలించుకొని భూవరు డోలిఁ గృపారసంబు రం
జిల్లగఁ జాల మన్ననలు సేసె సమాత్మ్యులఁ బూర్వభృత్యులన్.

వ. తత్సమయంబునఁ దల్లులు. 330

చ. కొడుకులుఁ బెద్దకోడలును గొబ్బిన మ్రొక్కిన, నెత్తిచేతులం
బుడుకుచు మోములుం దలలు బోరన ముద్దులుగొంచు నవ్వచు
దొడలకు వారి ధాఁ దిగిచి తోగఁగఁ జేసిరి నేత్రధారలన్
వెడలిన ప్రాణముల్ దగఁ బ్రవిష్టములయ్యెనటంచు నుబ్బుచున్.

వ. అంత వశిష్ఠుం డరుగుదెంచి శ్రీరామచంద్రుని జూబంధంబువిడి

పించి కులవృద్ధులుందానును సమంత్రకంబుగ దేవేంద్రుని మంగళ
స్నానంబు సేయించు బృహస్పతి చందంబున సముద్రనదీజలంబుల
నభిషేకంబు సేయించె. రఘువరుండును సీతాసమేతుండై జలకంబు
లాడి మంచిపుట్టంబులు గట్టికొని కమ్మని పువ్వులు దుఱిమి సుగం
ధంబు లలందికొని తొడవులు దొడిగికొని తనకు భరతుడు సమ
ర్పించిన రాజసింహాసనంబునం గూర్చుండి యతని మన్నించి
కౌసల్యకుఁ బ్రియంబు సేయుచు జగత్సృజ్యంబుగ రాజ్యంబు
సేయుచుండెను. అప్పుడు.

332

సీ. కలఁగు తెల్లను మానె జలధు లేడింటికి,
జలనంబు మానె భూచక్రమునకు,
జాగరూకత మానె జలజహోచనునకు,
దీనభావము మానె దిక్పతులకు
మాసి యుండుట మానె మార్తాండవిధులకుఁ,
గావిరి మానె దిగ్గగనములకు
సుషికిపోవుట మానె సుర్వీరుహంబుల,
కడఁగుట మానె ¹దేవతాగ్నులకును

ఆ. గశీదిప్రేగుమానె ²గరిగిరికిటినాగ
కమతములకుఁ బ్రజల కలఁక మానె
రామచంద్రవిభవకు రాజేంద్రరత్నంబు
ధరణిధరణరేఖఁ దాల్చునపుడు.

333

వ. మఱియును.

334

సీ. పొలుతులవాలుచూపులయంద చాంచల్య
మబలల నడుమలయంద ³లేమి
కారతాలకముబంద కొటిల్యసంచార
మతివల నడుపులయంద జశిమ

గార పత్తము, దక్షిణాగ్ని, ఆవహనీయము. అనుమాండగ్నులు. ² కరిగినజ
ములకు, శిరికలపర్వతములకు, కటివరాహమూర్తికి, నాగేశ్వరకు, కమతములకు
కూర్మమూర్తికి, భూమినిమాయుచున్నవీనికి బరువుతగ్గియుండెనని యర్థము. భూకంపములు
లేకుండెనని భావము. ³ లేకపోవుట. దానిదగ్గము.

ముగుదలపరిరంభములయంద పీడన

మంగనాకుచములయంద పోరు

పడతల రతులంద బంధసద్భావంబు

సతులఁ బాయుటలంద సంజ్యరంబు

తే. ప్రియులు ప్రియరాండ్రమసముల బెరసి తార్పు

లందచోర్యంబు వల్లభు లాత్మసతుల

నాగి కొమ్ముళ్ళు వట్టులం దక్రమంబు

రామచంద్రుడు పాలించు రాజ్యమందు.

225

క. తండ్రికియ రామచంద్రుడు

తండ్రిల మఱపించి పృజలఁ దా రక్షింపం

దండ్రిల నందఱు మఱచిరి

తండ్రిగదా రామచంద్రధరణిపుఁ డనుచున్.

336

వ. మఱియు నారామచంద్రుండు రాజ్య చరితుండును నిజధర్మనిరతుం
డును నేకపక్షీవ్రతుండును సర్వలోకసమ్మతుండును నగుచు ధర్మ
విరోధంబు గాకుండఁ గోరిక లనుభవించుచుఁ ద్రేతాయుగంబైన
గృతయుగధర్మంబుఁ గావించుచు బాలమరణంబు మొదలగు నరి
ష్టంబులు ప్రజలకుఁ గలుగకుండ రాజ్యంబు సేయుచుండె నయ్యెడ.

ఆ. సిగ్గువడుట గల్గి సింగారమును గల్గి

భక్తి గల్గి చాల భయముఁ గలిగి

నయముఁ బ్రియముఁ గల్గి నరనాథు చిత్తంబు

సీత దనకు వశము సేసికొనియె.

338

౧౧ అ ధ్యాయము

వ. అనిన విని పరీక్షింపఁ దేందుఁగి డిట్ల నియె.

339

ఆ. భ్రాతృజనులయందు బంధువులందును

ప్రజలయందు రాజభావ మొంది

యెట్లు మెలఁగె రాఘవేశ్వరుం డీశ్వరుఁ

గూర్చి క్రతువు లెట్లు గోరి యెసె.

240

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె.

341

సీ. భగవంతుఁ డగు రామభద్రుండు ప్రీతితో
 దేవోత్తముని సర్వదేవమయునిఁ
 దనుఁ దాన కూర్చి యధ్వరములు సేసెను
 హోతకుఁ దూరుపు నుత్తరంబు
 సామగాయకునికి శమనదిగ్భాగంబు
 బ్రహ్మకుఁ గ్రమమునఁ బడమ రెల్ల
 నధ్వర్యునకు శేష మాచార్యునకు నిచ్చి
 సొమ్ములఁ బంచి భూసురుల కొనఁగి

తే. తనకు రెండు పుట్టంబులు దనకు నయిన
 మెలత ²మంగళసూత్రంబు మినుకుఁ దక్క
 వినతుండై యుండె నారామునితరణంబు
 పాండవోత్తమ ! యేమని పలుకవచ్చు.

342

ప. అంత నా రామచంద్రుని దానశీలత్వంబునకు మెచ్చి విప్రవరులు
 దమ తమ భూములు మరల నిచ్చి యిట్లనిరి.

343

ఆ. ధరణి వలదు మాకుఁ దపసుల కేల నీ
 వఖిలలోకగురుడ వైన హరివి
 మా మనంబులందు మలయు ³చీడటిఁ బాపు
 భవదుదారరుచులఁ బార్థివేంద్ర !

344

వ. అని పలికి బ్రహ్మణ్యదేవుండైన రామచంద్రుని వినయోక్తులం
 బూజించి మునులు సనిరి. ఇట్లు పెద్దకాలంబు రాజ్యంబుసేసి రాఘు
 వేంద్రుం డొక్కదినంబున.

345

సీ. వసుధపైఁ బుట్టెడు వార్త లొకర్నించు
 కొఱకునై రాముండు గూఢవృత్తి
 నడురేయి దిరుగుచో నాగరజనులలో
 నొక్కఁడు దనసతి యొప్పకున్న

నొరునింటఁ గాఁపురంబున్న చంచలురాలిఁ

బాయంగ లేక చేపట్టనేమి

తా వెట్టియగు రామధరణీశ్వరుండనే

బేల పొమ్మను మాట బిట్టు వలుక

ఆ. నాలకించి మఱియు నామాట చారుల

వలన జగములోనఁ గలుగఁ దెలిసి

సీత నిద్రవోనఁ జెప్పక వాల్మీకి

పరశాలఁ బెట్టఁ బనిచె రాత్రి.

346

వ. అంత సీతయు గర్భిణి గావునఁ గుశలపులనియెడి కొడుకులం గనియె,

వారికి వాల్మీకి జాతకరక్తంబు లొనరించె. లక్ష్యణునకు నంగదుండును

జంద్రకేతుండును భరతునకుఁ దక్షుండును బుష్కలుండును శత్రు

ఘ్నునకు సుబాహుండును శ్రుతసేనుండును సంభవించిరి. అయ్యెడ.

క. బంధురబలుఁ డగు భరతుండు

347

గంధర్వచయంబుఁ ద్రుంచి కనకాదుల స

ద్భంధుండగు నన్న కిచ్చెను

బంధువులును మాతృజనులుఁ బ్రజలున్ మెచ్చన్.

348

ఆ. మధువనంబులోన మధునందనుండగు

లవణుఁజంపి భుజబలంబు మెఱసి

మధుపురంబు సేసె మధుభాషి శత్రుఘ్నుఁ

డన్న రామచంద్రుఁ డొననంగ.

349

వ. అంతఁ గొంతకాలంబునకు రామచంద్రుని కొమారులయిన కుశలపు

లిద్దఱును వాల్మీకివలన వేదాదివిద్యలయందు నేర్పరులై పెక్కు

సభల¹ సతానంబుగా రామకథా శ్లోకంబులువాడుచు నొక్కనాడు

రాఘవేంద్రుని యజ్ఞశాలకుం జని,

350

మత కోకిలము.

వట్టి మ్రాఱులు పల్లవింప నవారియై మధుధార దా

నుట్టఁ బొడిన వారిపాటకు నుర్వరాధిపుడుకా బ్రజల్

1. తానముతోఁ గూడ. తానముగా సంగీతమున స్వరముల పోస్తానవి శేషము.

బిట్టు సంతస మంది రయ్యెడఁ బ్రీతిఁ గన్నులబాష్పముల్
దొట్ట నొడల లూచి వారల తోడి మక్కువ వుట్టఁగాన్.

వ. అంత నారామచంద్రుండు కుమారుల కిట్లనియె. 352

అ. ¹చిన్నయన్నలార శీతాంశుముఖులార

నశీనదశవిశాలనయనులార

మధురభాషులార మహిమిద నెవ్వరు

దల్లి దండ్రు మిగు ధన్యులార.

358

వ. అనిన, వార“లేము వాల్మీకి పౌత్రులము రాఘవేశ్వరుని యాగంబు
సూడవచ్చితి” మనవుడు మెల్లన నగి యెల్లిప్రొద్దున మీతండ్రి
నెఱింగెద రుండుండని యొక్క నివాసంబునకు సత్కరించి పనిచె.
మఱునాడు సీతందోడ్కొని కుశలవుల ముందట నిడుకొని వాల్మీకి
వచ్చి రఘువుంగవునిం గని యనేకప్రకారంబుల వినుతించి
యిట్లనియె.

354

అ. సీత ²*మద్దరాలు చిత్తవాక్కరంబు

లందుసత్యమూర్తియనులచరిత

పుణ్యసాధి విడువబోలదు చేకొను

రవికులాబ్ధిచంద్ర! రామచంద్ర!

355

వ. అని వాల్మీకి వలుక రామచంద్రుండు పుత్తార్థియై విచారింపఁ
గుశలవులను వాల్మీకికి నొప్పగించి రామచంద్రచరణధ్యానంబు
సేయుచు నిరాశయై సీత భూవివరంబు సొచ్చెను. అయ్యెడ. 356

మ. ముదితా! యేటికి గ్రుంకి తీవు మనలో మోహంబు చింతింపవే
వదనాంభోజము సూపవే మృదువు నీ వాక్యంబు విన్పింపవే
తుది సేయం దగదంచు నీశ్వరుడు నై దుఃఖించె భూపాలుఁ డా
పదగాడే ప్రియురాలిఁ బాసిన తఱిన్ భావింప నెవ్వారికిన్.

వ. అని వగచి రామచంద్రుండు బ్రహ్మచర్యంబు ధరియించి పదు
మూడువేల యేం డ్లడతెగకుండ నగ్నిహోత్రంబులు సెల్లించి తా
నీశ్వరుండు గావునఁ దనమొదలి నెలవునకుం జనియెను. ఇవ్విధంబున.

ఆ. ఆవిదేవుఁడైన యా రామచంద్రుని

కబ్బి గట్టుటెంత యసురకోటి

జంపుటెంత కపుల సాహాయ్య మదియెంత

సురలకొఱకుఁ గ్రీడ సూపెఁ గాక.

చ. వశుడుగ మ్రొక్కెదన్ లవణవార్ధివిజృంభణతానివర్తికిన్

దశదిగధీశమాళిమణిదర్శణమండితదివ్యకీర్తికిన్

దశశతభానుమూర్తికి సుధారుచిభాషికి సాధుపోషికిన్

దశరథరాజుపట్టికిని దైత్యపతిం బారిగొన్న జెట్టికిన్.

360

ఉ. నల్లనివాఁడు పద్మనయనంబులవాఁడు ¹మహాశుగంబులు

విల్లును దాల్చువాఁడు గడువిప్పగువక్షమువాఁడు మేలుపైఁ

జల్లెడువాఁడు నిక్కినభుజంబులవాఁడు యశంబు దిక్కులం

జల్లెడువాఁడు నైన రఘుసత్తముఁ డిచ్చుత మా కభీష్టముల్.

361

ఆ. రామచంద్రుఁ గూడి రాకలఁ బోకలఁ

గదిసి తిరుగువారు గన్నవారు

నంటికొన్నవారు నా కోసల ప్రజ

లరిగి రాదియోగు లరుగు గతికి.

362

క. ²మంతనములు సద్గతులకుఁ

³బొంతనములు ఘనము లైన పుణ్యముల ⁴కిదా

సీంతనపూర్వమహాఘని

కృంతనములు శామనామకృతిచింతనముల్.

363

౧౨ అధ్యాయము

వ. ఆ రామచంద్రునకుఁ గుశుండును గుశునకు నతిథియు నతిథికి నిషధుం

డును నిషధునకు నభుండును నభునికిఁ బుండరీకుండును పుండరీకు

నకు డేమధన్యుండును డేమధన్యునకు దేవానీకుండును దేవానీకు

1. గొప్పబాణములు. 2. అశాచవలు. లేక ఉత్తమగతికి గొనిపోవు
సేకాంతమార్గములు. 3. మైత్రిగూర్చునవి. (పొందించునవి) గృహమైత్రికి పొంతనమని
జేరు. 4. ఇష్టజీవి పూర్వపువి అయిన మహాపాపములను ద్రోండునవి.

నకు సహీనుండును సహీనునకుఁ బారియాత్ముండును బారియాత్రు
నకు బలుండును బలునకుఁ జలుండును జలునకు నర్క-సంభవుం
డగు వజ్రనాభుండును వజ్రనాభునకు శంఖణుండును శంఖణునకు
విధృతియు విధృతికి హిరణ్యనాభుండును జనియించిరి. అతండు
జైమిని శిష్యుండైన యాజ్ఞవల్క్యుమునివలన నధ్యాత్మయోగంబు
నేర్చి హృదయకలుషంబులం బాసి యోగచర్యుండయ్యె. ఆహిరణ్య
నాభునకుఁ బుష్యుండును పుష్యునకు ధ్రువసంధియు ధ్రువసంధికి
సుదర్శనుండును సుదర్శనునకు నగ్నివర్ణుండును నగ్నివర్ణునకు
శీఘ్రుండును శీఘ్రునకు మరువను రాజశ్రేష్ఠుండును బుట్టిరి. ఆ
రాజయోగి సిద్ధుండయి కలాపగ్రామంబున నున్నవాఁడు. కలి
యుగాంతంబున నష్టంబయ్యెడుసూర్యవంశంబుఁ గ్రమ్మటఁ బుట్టిం
పంగలవాఁడు. మరువునకుఁ బ్రశుశ్రుకుండును నాప్రశుశ్రుకునకు
సంధియు నతనికి నమరణుండును నాయమరణునికి మహస్వంతుం
డును నా మహస్వంతునకు విశ్వసాహ్యుండును నా విశ్వసాహ్యునకు
బృహద్బలుండును జనియించిరి. ఆబృహద్బలుండు భారతయుద్ధం
బున విఘాతండ్రి యగు నభిమన్యునిచేత హతుండయ్యె వినుము.

భవిష్యద్రాజేతిహాసము.

తే. పరంగ నిత్యైకుండును బృహద్బలుండు మొదలుఁ
దుదయుఁ గాంగల రాజులఁ దోడుతోడ
నెఱుంగఁ జెప్పితి నీవారి నింకమోదఁ
బుట్టఁ గలవారిఁ జెప్పెద భూవరేంద్ర!

965

వ. ఆ బృహద్బలునకు బృహద్రణుండును బృహద్రణునకు నురుక్ష
తుండును నాతనికి వత్సప్రీతుండును వత్సప్రీతునకుఁ బ్రతివ్యో
ముండును ప్రతివ్యోమునకు భానుండును భానునకు సహదేవుండును
సహదేవునకుఁ బృహదశ్వండును పృహదశ్వనకు భానుమంతుం
డును భానుమంతునకుఁ బ్రతీకాశ్వండును ప్రతీకాశ్వనకు సుప్రతీ
కుండును సుప్రతీకునకు మేరుదేవుండును మేరుదేవునకు సుతక్షత్తుం
డును సుతక్షత్తునకు ఋక్షకుండును ఋక్షకునకు సంతరిక్షుండును

నంతరిక్షానకు సుతపుండును సుతపునకు నమిత్రజిత్తును నతనికి బృహ
ద్వాజయు నతనికి బర్హియు బర్హికి ధనంజయుండును ధనంజయునకు
రణంజయుండును నతనికి స్పంజయుండును స్పంజయునకు శాక్యం
డును శాక్యునకు శుద్ధాదుండును శుద్ధాదునకు లాంగలుండును
లాంగలునకు బ్రసేనజిత్తును నతనికి త్సుద్రకుండును త్సుద్రకునకు
ఋణకుండును ఋణకునకు సురధుండును సురధునకు సుమిత్రుం
డును బుట్టదురు. సుమిత్రుని యనంతర కాలంబున సూర్యవంశంబు
నశింపఁగలదు. వీరలు బృహద్బలునినుండి క్రమంబునం బుట్టంగల
వార లని చెప్పి శుకుండిట్లనియె.

366

౧౩ అధ్యాయము

సీ. ధన్యుఁడాయిత్యోకు తనయుఁ డౌ నిమి యాగ
మాచరింపఁగ గోరి యావశిష్టు
1నార్హిజ్యమునకుఁ దా నర్థింపఁ గని యాతఁ
డింద్రునిమఖము సేయింప నియ్య
కొనినాఁడ మఱి వత్తుఁ గొదవ లేదన వచ్చి
సంసార మెంతయుఁ జంచలంబు
కాలయాపన మేల క్రతువు సేసెద నని
యన్యముత్విక్కుల నతఁడు గూర్చి

తే. సేయ నింద్రుని యాగంబు సెల్లఁజేసి
గురుఁడు సనుడెంచి శిష్యుఁడై గోపమెత్తి
యోరి నావచ్చునందాఁడ నుండవనుచు
నతనిదేహంబు వడుఁగాత మనిశపించె.

367

వ. ఇట్లు వశిష్టుండు శపించిన నిమియును వశిష్టునిదేహంబు వడుఁగాక
యని మరల శపయింప నవ్వశిష్టుండు మిత్రావరుణులవలనఁ గడపట
సూర్యునికి జన్మించె. గురుశాపంబున బ్రహ్మజ్ఞునియైన నిమి విగత
దేహుండైన నతనిదేహంబు మునీశ్వరులు గంధవస్తువులం బొదివి
దాచి దొరగొన్న సత్త్రయాగంబు సెల్లించిరి. కడపట దేవగణం

బులు మెచ్చి వచ్చినవారలకు నిమిదేహంబు సూపి బ్రదుకంజేయుం
డనవుడు వారలు నిమిప్రాణంబు వచ్చుంగాక యని పలికిన నిమి
తనదేహంబు సొర నొల్లక యిట్లనియె. 368

- మ. అతిమోహంకలితంబు సాంద్రమమతాహంకారమూలంబు సం
తతనానాసుఖదుఃఖపీడిత మనిత్యం బిట్టి దేహంబు సం
కృతి నా కేటికి !మీనజీవనము భంగిన్ భీతిబాహుళ్య మం
చితరుల్ పెద్దలు దీనిఁ జేకొనరు సర్వేశున్ హరిం గొల్పుచున్.
వ. అని పలికిన నిమిసూటలు కృమ్యుఁడనిపనేరక శరీరులు గన్నులుదెఱచి
నప్పుడును మూసినప్పుడును నిమి గాన వచ్చుంగాక యని పల్కి
దేవతలు చనిరి. అంత. 370

- ఆ. పెద్దలైన మునులు పృథివీసలికి రాజు
లేమిఁ జూచి నిమికశేబరంబు
దరువ నొకఁడు పుట్టెఁ దనయుండు వానిని
జనకుఁ డనుచుఁ బలికె జగములెల్ల. 371

- వ. మఱియు నతండు విదేహజుండు గావున వైదేహుండనియు మథన
జాతుండు గావున మిథిలుండనియు ననంబరఁగెను. అమ్మిథిలునిచేత
నిర్మితంబయినది మిథిలానగంబునాంబరఁగె. ఆ జనకునకు నుదావ
సుండును నుదావసునకు నందివర్ధనుండును నందివర్ధనునకు సుకేతుం
డును సుకేతునకు దేవరాతుండును దేవరాతునకు బృహద్రథుండును
బుట్టిరి. ఆతనికి మహావీర్యుండును నతనికి సుధృతియు నతనికి ధృష్ట
కేతుండును నతనికి హర్యశ్వండును నతనికి మరువురు నతనికి
బ్రతింధకుండును నతనికి గృతరయుండును నతనికి దేవమీథుండును
నతనికి విధృతుండును నతనికి మహాధృతియు నతనికి గీర్తిరాతుం
డును నతనికి మహారోముండును నతనికి స్వర్ణరోముండును నతనికి
ప్రాస్వరోముండును నతనికి సీరధ్వజుండును బుట్టిరి. 372

- ఆ. అతఁడు మఖముసేయ నవని దున్నింపంగ
లాగలంబుకొనను లక్షణాంగి

యట్టిపుణ్యమతుల నై శాదిరాజుల
నిగకవినుము మానవేంద్రచంద్ర!

375

సీ. ఒక వేయితలలతో నుడుజగన్నాథు

బొడ్డుదమ్మిని బ్రహ్మ పుట్టె మొదల
నతనికి గుణముల నతని బోలినదక్షు

డగు సత్రి సంజాతుడయ్యె-సత్రి
కడగంటిచూడు-ల గలువలసంగడీ

డుదయించి విప్రుల కోషధులకు
నమర దారాతతి కజానిపంపుర నాథు

డైయుండె రాజసూయంబు చేసి
తే. మూడులోకములను గెల్చి¹ మోఱకమున

జని బృహస్పతి పెండ్లాము జారుమూర్తి
దార నిలు సొచ్చికొనిపోయి తన్ను గురుడు

వేషనందాక నయ్యంతి విశున డయ్యె.

376

వ. అంత వేల్పులతో రక్కసులకు గయ్యం బయ్యె. బృహస్పతితోడి
నైరంబునంజేసి రాక్షసులు దాచు శుక్రండు చంద్రుని జేపట్టి
సురాచార్యుని బోదోలిక హరుండు భూతగణసమేతుడై తనగురు
పుత్రుండైన బృహస్పతిని జేపట్టె. దేవేంద్రుండు సురగణంబులు
దాచు బృహస్పతికి సడ్డంబువచ్చెను. అయ్యనసరింబున బృహస్పతి
భార్యానిమిత్తంబున రణంబున సురాసురవినాశకరంబయ్యెను. ఆలో
న బృహస్పతిరంభియగు నంగిరసుండు సెప్పిన విని బ్రహ్మదేవుండు
వచ్చి చంద్రుని గోపించి గర్భిణి యైక తారను మరల నిప్పించినం
జూచి బృహస్పతి దాని కిట్లనియె.

378

ఉ. సిగ్గొకయింత లేక వెలచేడియైత వడి ధర్మకీర్తుల

బాగులు సేసి జారు శశి బొది కటా! కడుపేల దెచ్చు కొం
టెగ్గు దలంపగా వలదె యిప్పుడు గర్భము దించుకొమ్ము నిగ
మగ్గుగఁ జేసెనం జెనటి! మానవతుల నినుఁజూచి మెత్తురే.

సీత జాత యయ్యె సీరధ్వజుండనఁ
దానఁ జెప్పఁబడియె ధన్యుడతఁడు.

373

వ. ఆ సీరధ్వజునకుఁ గుశధ్వజుండును గుశధ్వజునకు ధర్మధ్వజుండును
ధర్మధ్వజునకుఁ గృతధ్వజ మితధ్వజులనువా రిద్దఱుఁ బట్టిరి. అందుఁ
గృతధ్వజునకుఁ గేశధ్వజుం డుదయించెను. అతండు తన్నుఁ దానెఱిం
గెడి విద్యయందు నేర్పరియయ్యె. మితధ్వజునకు ఖండిక్యుండను
వాఁడు జన్మించి తండ్రివలన నెఱుకగలవాఁడై కర్మతంత్రుఁబునెచ్చి
కేశధ్వజునివలన ధీతుఁడై యేగె. ఖండిక్యునకు భానుమంతుండును
భానుమంతునకు శతద్యుమ్నుండును శతద్యుమ్నునికి శుచియు శుచికి
సనధ్వాజుండు సనధ్వాజునకు నూర్ధ్వకేతుండును నూర్ధ్వకేతునకు
నజుండును నజునకుఁ గురుజిత్తును గురుజిత్తునకు నరిష్టనేమి నరిష్ట
నేమికి శ్రుతాయువును శ్రుతాయువునకుఁ బార్శ్వకుండును పార్శ్వ
కునకుఁ జిత్రరథుండును జిత్రరథునకు డేమాపియు డేమాపికి
హేమరథుండును హేమరథునకు సత్యరథుండును సత్యరథునకు
నుపగురుండును నుపగురునకు నగ్ని దేవుఁడప్రసాదంబున నుపగుర్వుం
డును నుపగుర్వునకు సావనుండును సావనునకు సువర్చనుండును
గల్గి రతండ్రి సుభూషణుండని వినంబడు నా సుభూషణునకు జయుం
డును జయునకు విజయుండును విజయునకు ధృతుండును ధృతునకు
నసఘుండును నసఘునకు వీతిహవ్యుండును వీతిహవ్యునకు ధృతియు
ధృతికి బహుళాశ్వండును బహుళాశ్వనకుఁ గృతియుఁ గృతికి
మహావశియును జన్మించిరి. వీరలు మైథిలులగు రాజులని చెప్పం
బడుదురు. యోగీశ్వరప్రసాదంబున గృహస్థులైయుండియు బంధ
నిర్ముక్తులై యాత్మజ్ఞానంబు గలిగి నిరంతరబ్రహ్మానుసంధానంబు
సేయుచు నుండుదురు. అని పలికి శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె.

౧౪ అ ధ్యాయము

చంద్రవంశ్యులగు రాజుల యితి నము

ఆ. చంద్రగౌరమైన చంద్రవంశమునందుఁ
జంద్రకీర్తితోడ జనితమైన

యట్టిపుణ్యమతుల నై శాదిరాజుల
నింకవినుము మానవేంద్రచంద్ర!

375

సీ. ఒక వేయితలలతో నుడుజగన్నాథు

బొడ్డందమ్మిని బ్రహ్మ పుట్టె మొదల
నతనికి గుణముల నతని బోలినదక్షిణ

డగు నత్రి సంజాతుడ డయ్యె-నత్రి
కడగంటిచూపు-లఁ గలువలసంగడే

డుదయించి విప్రుల కోషధులకు
నమరఁ దారాతతి కజనిపంపున నాథుఁ

తే. యుండె రాజసూయంబు చేసి
తే. మూఁడులోకములను గెల్చి¹ మోఱకమున

జని బృహస్పతి పెండ్లాముఁ జారుమూర్తిఁ
దార నిలు సొచ్చి కొనిపోయి తన్ను గురుడు

వేడునందాఁక నయ్యంతి విడువఁ డయ్యె.

376

వ. అంత వేల్పులతో రక్కసులకుఁ గయ్యెం బయ్యె. బృహస్పతితోడి
నైంబునంజేసి రాక్షసులు దాచును శుక్రండు చంద్రుని జేపట్టి
సురాచార్యుని బోదోలివ హరుండు భూతగణసమేతుండై తనగురు
పుత్రుండైన బృహస్పతిం జేపట్టె. దేవేంద్రుండు సురగణంబులుం
దాని బృహస్పతికి నడ్డంబువచ్చెను. అయ్యనసరింబున బృహస్పతి
భార్యానిమిత్తంబున రణంబున సురాసురవినాశకరంబయ్యెను. ఆలో
న బృహస్పతిఁగ్రీయకు నంగిరసుండు పెప్పిన విని బ్రహ్మ దేవుండు
వచ్చి చంద్రుని గోపించి గర్భిణి యైవ తారను మరల నిప్పించినం
జూచి బృహస్పతి దాని కిట్లనియె.

378

ఉ. సిగ్గొకయంత లేక వెలచేడియకై వశి ధర్మకీర్తులకా

బొగ్గులు నేసి జారు శశిః బొది కటా! కడుపేల దెచ్చు కొం
టెగు దలంపఁగా వలదె యిప్పుడు గర్భము దించుకొమ్ము నిఁ
మ్రగ్గఁగఁ జేసెనం జెరఁటి! మానవతుల్ నినుఁజూచి మెత్తురే.

వ. అని కోపించుచుండ నాచెలువకుఁ బసింజించాయ మేనుగల కుట్టండు
వృట్టై. వానిం జూచి మోహంబు సేసి బృహస్పతి దనకొడు కనియు
నుం జన్మించు దనకన్నవాఁడనియునుం జగడించిరి. అప్పుడు. 379

ఆ. వారివాదు సూచి వారింపఁగా వచ్చి
యేర్పరింప లేక యెల్లమునులు
నమరవరుల నడుగ నా ²వేడుకలక ³తై
యెఱుంగుఁ గాని యితరు లెఱుంగ రనిరి 380

వ. ఆ పలుకులు విని సిగ్గుపడియున్న తారం జూచి చిన్ని కొమరుం
డిట్లనియె. 381

క. ఇలువరుస చెడఁగ బంధులు
దల వంపఁగ మగఁడు రోయఁ దల్లి! కట్టా!
వెలి నేల నన్నుఁగంటిని
కలిగించినవాఁడు శీతకరుడో! గురుడో! 382

వ. అని పలుకు చున్న కొడుకునకు మఱుమాట లాడనేరక యూరక
యున్న తార నేకాంతంబునకుం జేరి మంతనంబున బ్రహ్మ
యిట్లనియె. 383

మ. చెలువా! నీయెలసిగ్గు వాసి గురుడో శీతాంశుడో యెవ్వఁడీ
లలితాకారుఁ గుమారుఁ గన్నయతఁ డేలా దాఁప నీపాటు నీ
తలనేపుట్టెనె! వెచ్చనూర్చుకుము కాంతల్ గాముకల్ గారె; మా
టల నిండేమియుఁ బోదు పో యెరులతోడం జెప్ప విన్పింపవే.

వ. అని పలికిన బ్రహ్మకు నెదురుమాటాడ వెఱచి మంతనంబున
నయ్యింతి చంద్రునికిం గన్నదాన ననవుడు నాబాలకునకు బంధుం
డనివేరు వెట్టి చంద్రున కిచ్చి బ్రహ్మ సనియెను. అంత. 385

ఆ. బుద్ధిమంతఁ డయిన బుధుఁడు పుత్రుండైన
మేను వెంచి ¹రాజు మిన్న ముట్టె
బుద్ధిగల సుతుండు పుట్టినచో దండ్రీ
మిన్న ముట్టకేల మిన్నకుండు. 386

వ. ఆ బుధులకుఁ దొల్లి చెన్నైస యితాకన్యకవలనఁ బురురవుండు పుట్టెను.
ఆపురురవునకుంగల శౌర్యసౌందర్యగాంభీర్యాదిగుణంబులు నార
దునిచలన నిర్మలసభలోన నూర్వణివిని మిత్రావరుణశాపంబున
మనుష్య స్త్రీరూపంబుడొల్పి భూలోకంబునకు వచ్చి యప్పరురవు
ముండట నిలువంబడి. 357

తరలము

సరసిహరి మృగేంద్రమధ్యు విశాలచంద్ర మహాభుజన్
సురుచిరాననచంద్రమండలశోభితన్ సుకుమారు నా
పురుషవర్మణ బురురవుం గని పుష్పబంపఱిశోదుచే
దొరంగు క్రొవ్విరితూపులన్ మది టూలిపోనగ భ్రాంతయై. 38

వ. ఊర్వశి నిలిచియున్నంత. 389

ఉ. భావజుడిమమో మోగులు బాసి వెలుంగు మెఱుంగొ మోహిని
దేవతయో క్షిభోరమయొ దీనికరగ్రహణంబు లేనిచో
జీవన మేటి కందు మరు చేఁజగురాకడిదమ్ముడిమ్ములం
దావడంకన్ బురురవుండు దామరపాకుజలంబు కైవడిన్. 390

వ. ఇట్లారాచపట్టి చెఱుగువింటివానివానికి నోడి యెట్టకేలకు సైరణ
సేసి నిలుకడఁ దచ్చికొని యచ్చెలుచ కిట్లనియె. 391

ఉ. ఎక్కడనుండి రాక, మర కిట్లఱుకు దగు, నీకుదక్కితిఁ
ముక్కడి వచ్చెనే యలదు ముల్గులవాఁ డడిదంబుఁ ద్రిప్పచే
దిక్కునెఱుంగ జూచు నను దేహము దేహము గేలుఁ గేల నీ
చెక్కునఁ జెక్కు మోపి తగు చెయ్యుల నన్ను విఁన్నుఁ గావవే. 392

వ. అనినంత్రోడ చేసియ యట్లనియె. 403

మ. ఇనె నాకూర్చుతగళ్ళు రెండు దగ నీ వెల్లపుడు గాచెదే
నివివస్తుండవు గాక నాకడఁ దగన్ నీవుడుదేవిన్, విశే
షవిలాసాధిక! నీకు నాఘృతము భక్ష్యం బయ్యెనేనిన్ మనో
జనినోదంబుల నిన్నుదేల్తు నగునే చంద్రాన్వయగ్రామణీ! 394

1 పూలు బాణములు గాగలయోధుఁడు. (మన్మథుఁడు) 2 క్రొత్త + విరితూపులు =
క్రొత్తపూలబాణములు. 3 ఆకాశలక్ష్మి 4 పౌడ 5 మేకలు.

న. అని పలికిన నేల్పుల నెలమూలి ¹ప్రతిసమాటలు కియ్యకొని తన
మనంబున. 395

క. మంచిదట, రూపుసంతతి
నంచితయా దేవగణిక యట, మరుచేతన్
సంచలితచిత్రయై కా
మించిన దట, యింతకంటె మేలుం గలదే. 396

వ. అని నిశ్చయించుకొని. 397

ఆ. రాజు రాజముఖిని రఠిఁ దేల్చె బంగారు
మేడలందుఁ దరుల నీడలందుఁ
దోటలందు రత్నకూటంబులందును
గొలఱులందు గిరుల కెలఱులందు. 398

వ. అంత నయ్యద్దఱకుం దగులంబు నెలకొని. 399

క. ఒకదిక్క కాని చనఁ బో
రొకచోటన కాని నిలిచియుండరు దమలో
నొకటియ కాని తలంపరు
నొకనిమిషముఁ బాయ లేరు నువిదయు జేడుక. 400

క. దయ్య మెఱుంగున్ వారల
నెయ్యంబులు మక్కువలును నిజమరితనముల్
వియ్యములును ²నెడసందిని
బయ్యకకొం గడ్డమైన బ్రాణము వెనలుక. 401

వ. ఇట్లూర్వశియుం బురూరపుండు నొండొరువులవలన మక్కువలు
చెక్కులొత్త బగళ్ళు రేలు నెల్లెడల విహరింప, నొక్కనాఁడు దేవ
లోకంబున దేవేంద్రుండు గొలుపుడుతఱిఁ గొలుపున నూర్వశి
లేకుండుటం జూచి. 402

క. ఇన్నిదినంబులకును మన
మున్న సభామధ్యవేది యూర్వశి లేమిన్
విన్నదనంబున నున్నది
వన్నె దఱిగియున్న బసిడివడువున ననుచున్.

వ. ఇంద్రుండు గంధర్వులం బనిచిన వారు నడురేయింబని చీకటి
నూర్వశి పెంచుచున్న ¹యేడకంబులం బట్టిన నవిరెండును మొఱ
వెట్టిన వాని మొఱవిని రతిఖిన్నుండై మేను మఱచి కూరుచున్న
పురూరపు కౌగిట నుండి యూర్వశి యిట్లనియె. 404

మ. అదె నాబిడ్డలఁ బట్టి దొంగలు మహాహంకారులై కొంచు ను
న్మదులై పోయెద; రడ్డపాటునకు సామర్థ్యంబునకొ హీనుడై
కదలం డీమగపంద కూరుకుగతిం గన్మాసి గుర్వెట్టుచుకొ,
వదలం జాలఁడు నాదుకౌగిలియు దా వంధ్యాత్ముడై చెల్లరే.

క. పగతురు దొంగల రేపగ
మగఁటిమి వాటింప లేక మగతన మెల్లన్
మగువల కౌగిట జూపెడు
మగవాడగుకంటె మగఁడు మగు వగు టొప్పన్. 406

ఆ. అధముడైనవాని కాలగుకంటె న
త్యధికునింట దాసి యగుటమేలు
హీనుఁబొంది యోని హింసింపఁగా నేల
యువతిజనుల కూరకుంట లెన్న. 407

క. ఏటికి నీరాచటికం
బాటది మొఱవెట్టఁ బశువు లాతురపడ ²నో
నాటదని లేచి దొంగల
³గీటువు వెడలంగ శవము క్రియ నుండె దిదే. 408

క. వినియు వినవు రణభీరువు
మనుజాధిను నిదురపోతు మందుని నకటా
నినుఁ జక్రవర్తి జేసిన
వనజాసనుకంటె వెట్టివాఁడును గలఁడే. 409

వ. అని పెక్కుభంగుల నయ్యంతి ⁴పరుసని పలుకులను ⁵కఱకువాల
మ్ములు సెవులఁ జొనుప నారాజశేఖరుం డంకుశంబుపోట్ల నడరు
మదగజంబు చందంబునఁ జీరమఱచి దిగంబరుండై లేచి వాలు కేల

1 మేకలు. 2 నొచ్చునట్లు నాటదని. 3 చెదరగొట్టవు. 4 పరుషవచనములను,
5. పదునైన సూటిభాణములు.

నడికించి యానడురేయి దొంగల నఱకినైచి మేషంబుల విడిపించు
కొని తిరిగివచ్చునెడ. 410

ఆ. చీరలేని మగని జెలువా దా నీక్షించి
కన్ను ¹మొఱిగిపోయె గడచె నతఁడు
వెట్టివానిభంగి వివశుడై పడిలేచి
పొరలి తెరలి స్రుక్కి పొక్కి పడియె. 411

వ. మఱియుఁ బరూరపుండు మదనాతురుండై వెదకుచు సరస్వతీనదీ
తీరంబునం జెలికడైలతోఁ గూయున్న యూర్వశిం గని వికసిత
ముఖకమలుండై యిట్లనియె. 412

మ. తనుమధ్యా! యదియేలవచ్చితకటా! ధర్మంబె శర్మంబె ముక
మనలో ²నుంకుగ నాడికొన్న పలుకుల్ మర్యాదలుం దప్పెనే
నిను నేఁబాసినయంతనుండి తనువు న్నేలం బడంబాఱెనక
దిను నుగ్రంపుమృగాళి దీనుఁ గరుణాదృష్టిన్ విలోకింపవే. 413

వ. అనిన సూర్యశి యిట్లనియె. 414

క. మగువలకు నింత లొంగెడు
మగవాడవె నీవు పశువు మాడ్కిన్ నగవం
దగవే మానుషపశువును
మృగములుఁ గని రోయుఁగాక మేలని తినునే. 415

వ. అదియునుం గాక. 416

మ. తలపుల్ ³చిచ్చులు మాటలుజ్వలసుధాధారల్ విభుండైన పు
వ్విలితున్ మెచ్చర యన్యులన్ దలఁతురే విశ్వాసమున్ లేదు క్రూ
రలు తోడం బత్తినైనఁ జంపుమ రధర్మల్ నిద్రియల్ చంచలల్
వెలయాం ద్రైక్కడ వారి⁴వేడబము లా వేదాంతసూక్తంబులే. 417

ఉ. ఇంకొకయేడు వోయిన నరేశ్వర! యాతలి రేయి నీవు నా
లొకెకు వచ్చి యాత్మజాల లక్షణవంతులఁ గాంచె దేమియుం
గొంకక పొమ్మనీవచుడఁ గొమ్మను గర్భిణిగాడలంచుచున్
శంక యొకింత లేక నృపసత్తముఁ డల్లన పోయె వీటికిన్. 418

వ. ఇట్లు మరలి చని తనపురంబున నొక్కయేడ డుండి సిద్ధప సూర్యో

¹ అరితానునన్నును, ² నమ్మితిగా, ³ అగ్నిలు, ⁴ పోయెనులు. కూయులు.

కడ కేగి యొక్క రేయి పురూరపుం డయ్యింతుకడ నున్న నా వెలందియు “గంధర్వవరుల వేడికొనుము నన్నిచ్చెదరు.” అనవుడు నతండు గంధర్వవరులం బ్రార్థించిన వార లతండు వొగడుటకు మెచ్చి యగ్నిస్థాలి నిచ్చి సయ్యగ్నిస్థాలి నూర్వశింగాఁ దలంచుచు దానితో నడవిం దిరుగుచుండి యొక్కనాఁ డది యూర్వశిగా దగ్నిస్థాలియని యెఱింగి వసంబున దిగవిడిచి యింటికిఁ జనుదెంచి నిత్యంబు రాత్రి దానిని చింతించుచుండఁ ద్రేతాయుగంబు సొచ్చిన నారాజు చిత్తంబునఁ గర్మభోధంబులయి వేదంబులు మూఁడు మార్గంబులం దోచిన సాభూషణుండు స్థాలికడకుంజని యందు శమిగర్భజాతంబైన యశ్వత్థంబుఁజూచి యా యశ్వత్థంబుచేత నరణులు రెండుగావించి ముందటియరణి దానును వెనుకటియరణి యూర్వశియును రెంటినఁజుమ నున్నకాష్టంబు పుత్తుండు నని మంత్రంబు సెప్పుచుం ద్రచ్చుచుండ జాతవేదండును నగ్ని సంభ వించి విహితారాధనసంస్కారంబునంజేసి యాహవనీయాదిరూపియై నెగడి పురూరపునిపుత్తుండని కల్పింపంబడియె. ఆ యగ్ని పురూ రపునిఁ బుణ్యలోకంబునకుఁ బనుపం గారణం బడుగుటజేసి.

క. ఆ యజ్ఞచే బురూరపుఁ

డా యజ్ఞశ్వరు ననంత హరి వేదమయుఁ

శ్రీయుతుఁ గూర్చి యజించె గు

ణాయతుఁ డూర్వశిః గనంగ నరిగెడు కొఱకై.

4.0

ఉ. ఒక్కడ వహ్ని, వేల్పు పురుషోత్తముఁడొక్కడ, సర్వవాఙ్మయం

బొక్కడ వేద ముప్రణవ మొక్కడ వర్ణము దొల్లి త్రేతయం

ఒక్కటి మాన్చి మూఁడుగను నేర్పఱిచెం దనబుద్ధి పెంపుచే

ఒక్కఁగ నాపురూరపుఁ డశక్తులకన్సులభంబు తొగఱిగ. 421

౧౫ అధ్యాయము

వ. ఇట్లు వేదవిభాగంబు గల్పించి యాగంబు నేసి పురూరపుం

డూర్వశియున్న గంధర్వలోకంబునకుం జనియెను. అతనికి నూర్వశి

గర్భంబున నాయువు ప్రతాయువు సత్యాయువు రయుండు

జయుండు విజయుండన నార్దురుపుత్తులుగలిగిరి. అందుశ్రుతాయువు
నకు వసుమంతుండును సత్యాయువునకు శ్రుతంజయుండును రయు
నకు శ్రుతుండు నేకుండన నిరువురును జయునకు సమితుండును
విజయునకు భీముండును జనించిరి. ఆ భీమునకుఁ గాంచనుండు
కాంచనునకు హోత్రకుండు హోత్రకునకు గంగాప్రవాహంబు
పుక్కిటం బెట్టిన జహ్నుండు జహ్నునకుఁ బూరుండు పూరునకు
బాలకుండు బాలకునకు నజకుం డజకునకుఁ గుశుండు కుశునకుఁ
గుశాంబుండు ధూర్తయుండు వసువు కుశనాథుండన నలువురును
సంభవించిరి. అందుఁ గుశాంబునకు గాధి యనువాడు గలిగె నా
గాధి రాజ్యంబు సేయుచుండ.

422

సీ. సత్యవతిని గాధిజాతను గన్యచు

విప్రుడు బుచ్చికుండు వేఁకొనిన

గాధియు సుత కీడు గాడని తెల్లని

నవకంపుమేనులు నల్లచెవులు

గల గుట్టములు వేయి కన్యకు నీ వుంకు

విచ్చినఁ గూతు నేనిత్తు ననిన

వసుధామరుండును వరుణుని కడకేగి

హరులఁ దెచ్చినఁ గూతు నాతఁడిచ్చె

ఆ. నా మహాత్మునితయు సత్తయుఁ గొడుకులఁ

గోరి యడుగ నియ్యకొని యతండు

విప్రరాజమంత్రవితతుల వేల్పించి

చరువు సేసి క్రుంక నరిగె నదికి.

423

వ. అయ్యెడం దల్లి యడిగిన సత్యవతి బ్రహ్మమంత్రంబులఁ దనకు
వేల్పించిన చరువు దల్లి కిచ్చి తొత్త్రమంత్రంబులం దల్లికి వేల్పిం
చిన చరువు దానందుకొని యుండ నాముని సనుదెంచి చరువు
వీడ్వడుట యెఱింగి భార్య కిట్లనియె.

424

ఆ. తల్లి చరువు నీవు చాల్చి నీచరు వేల

తల్లిపాల నిశితి తరళనేత్ర!

కొమ్మయింక నీకుఁ గ్రూరుఁడు వుట్టు మీ
యమ్మ బ్రహ్మవిదుని ననఘుఁ గాంచు. 425

వ. అనిన నయ్యంతి వెఱచి మొక్కి- వినయంబు లాడినం బ్రసన్నుం
డై నీకొడుకు సాధువై నీ మనుమండు క్రూరుం డగుం గాక యని
ఋచికుం డనుగ్రహించిన నా సత్యవతికి జమదగ్ని సంభవించె.
సత్యవతియుం గౌశికీనద్రియై లోకపావనియై ప్రవహించెను. ఆజమద
గ్నియు రేణువు కూతురైన రేణుకను వివాహంబై వసుమనాది
కుమారులం గనియెను. అందు. 427

క. పురుషోత్తము సంశంబున
ధర జమదగ్నికి జనించి ధన్యుడు రాముం
డిరువదియొకమరి నృపతుల
శిరములఁ జక్కడిచెఁ దనమ చేగొడ్డంటన్. 427

వ. అనిన విని భూవరుండు శుకున కిట్లనియె. 428

— పరశురాముని చరిత్రము —

ఉ. ఏటికిఁ జంపె రాముఁ డవనీశులఁ బల్కుర వారియందు ద
ప్పేటికిఁ గల్గె విప్రుఁ డతఁ డేటికి రాజసతామసంబులన్
వాటముఁ బొందె భూభరము వారిత మౌటది యేవిధంబు నా
మాటకు మౌనిచంద్ర! మఱుమాట ప్రకాశముగాఁగఁ జెప్పవే. 429

వ అనిన విని శుకుం డిట్లనియె. 430

సీ. హైహయాధీశ్వరుం డర్జునుం డనువాఁడు
ధరణీశ్వరులలోనఁ దగినవాఁడు
పురుషోత్తమాంశాంశుఁ బుణ్య దత్తాత్రేయు
నారాధనము సేసి యతని వలన,
బరిపంథిజయమును బాహుసహస్రంబు
నణిమాదిగుణములు యశము బలము
యోగీశ్వరత్వంబు నోజయుఁ దేజంబుఁ
జెడని యింద్రియములు సిరియుఁ బడసి

తే. గాలి కైవడి సకలలోకంబులందుఁ

దనకుఁ బోరాని రారాని తావు లేక

యెట్టిచో నైనఁ దనయాజ్ఞ యేపు మిగుల

ధరణి వెలుగొందె వినువీధిఁ దరణిమాడ్కి.

481

మ. ఒకనాఁ డామనుజేంద్రుఁ డంగనలతో నుద్దాముడై వీట నుం

డక రేవానది కేఁగి యందుఁ దెలిసిటం జల్లు పోరాడి దీ

ర్లుకరాబంబుల నా నదీజలములన్ గట్టెన్ పడిన్ నీరు మ్రో

లకుఁ బెల్లుబ్బి రణాగతం డయిన యా లంకేశుపైఁ దొట్టగన్.

వ. ఇట్లు దిగ్విజయార్థంబు వచ్చిన రావణుం డారాజుచేకట్టం దొట్టిన

యేటిసిటికి నహింపక రోషంబునం బోటరియుంబోలె నమ్మేటి

మగనితోడ పోరాటకుం దొడరినఁ బాటింపకఁ దన బాహుపాట

వంబున.

483

క. వీక్షమెయి నతడు రావణుఁ

1 గూడట 2 లగలించి పట్టి కొని మోకాళ్లం

దాఁకిరిచి కోఁత్తికైవడి

3 నాకం బెట్టించె గింకరావళిచేతన్.

వ. అంత నర్జునుండు మాహిష్మతీపురంబున కేఁతెంచి.

485

క. ఆ రాజేంద్రుండు రావణ

నోరీ ! యటమీఁద నూరకుండుము జగతిన్

వీరుడ ననకుము కాచితిఁ

బోరా యని సిగ్గు పఱిచి పుచ్చెన్ మరలన్.

426

వ. అంత.

437

సీ. ధరణిఁ నుఁ డొకనాఁడు దైవయోగంబున

వేటకై కాంతారవీధి కేగి

తిరిగి యూడట శ్రాంతదేహుడై జమదగ్ని

ముని యాశ్రమముఁ జేరి మ్రొక్కి నిలువ

నా మునీంద్రుండు రాజు నరితోఁ బూజించి

యారాజనకు రాజు ననుచరులకుఁ

దన హోమధేనువుఁ దడయక రప్పించి

యిష్టాన్నములు గురియింప నతఁడు

తే. గుడిచి కూర్చుండి మొదవుపై గోర్కిఁ జేసి
సంపద యడేల యీ యావు చాలుఁ గాక
యట్టిగోవుల నెన్నండు నెఱుంగ మనుచుఁ
బట్టి తెండని తనయొద్ది భటులఁ బనిచె.

438

వ. పంచిన వారలు దర్శంబునం జని.

439

క. క్రేపుం బాపకుఁ డంచును

నాపదలం బడితి మనుచు నంబా! యనుచుం

జూపోపరు నృపు లంచును

వాపోవక మొదవుఁ గొనుచు వచ్చిరి పురికిన్.

440

వ. అంత నర్జునుండు మాహిష్మతీపురంబునకు వచ్చు నెడ రాముండాశ్ర
మంబున కేతెంచి తద్వృత్తాంతం బంతయు విని.

441

ఆ. అద్దిరయ్య! యంట నన్నంబు గుడిచి మా

యయ్య వలదనంగ నాక్రమించి

క్రొవ్వి రాజు మొదవు గొనిపోయినాఁ డంట

యేను రాముఁ డొట యెఱుంగఁ డొక్కొ.

442

వ. అని పలికి.

443

మ. ప్రళయాగ్నిచ్చటభంగి 1గుంభి విదళింపం బాటు సింహాకృతిం
బెలుచక రాముఁ డిలేశువెంట నడచెం బృహ్మతలంబెల్ల నా
కులమై 2 గుఠారియై కవచియై కోదంశియై 3కాంశియై
చలియై నాహసియై మృగాజనమనోజ్ఞశ్రోణియై తూణియై.

వ. చని మాహిష్మతీపురద్వారంబుఁ జేరి నిలుచున్న సమయంబున.

మ. కనియెక ముందటఁ గార్తవీర్యుడు 3సమిత్కాముంబ్రకాముక శరా
సనతూణీరకుఠారభీము సతిరోషప్రోచ్చలదూభ్రయుగా

ననన్త్రాంచలసీము ¹నైణపటనానామాలిన్ద్రాము ²నూ

తనసంరంభనరేంద్రదారశుభసూత్రమృనిక రామునిన్. 446

వ. కని కోపించి.

447

ఉ. బాలుడు వెట్టిబ్రాహ్మణుడు బ్రాహ్మణ కైవడి నుంటమాని భూ
చారులతోడ భూరిబలభవ్యులతోడ భయంబు దక్కి క

య్యాలకు వచ్చినాడు మన యందడిక బాపము లేదులెండు లెం
డేల సహింప భూసురుని నేయుడు వ్రేయుడు గూల్చు డిమ్మహిన్.

వ. అని కదలించి దండనాయకుల బురికొల్పిన వారు రథగజతురగ
హరిపదాతినమూహంబులతో లెక్కకుం బదియే ³డక్షిణి
లతో నెదురుపడచి శరచక్రగదాఖడ్గభిండిచాలశూలప్రముఖసాధ
నంబుల నొప్పించిన నవ్విప్రవరుండు గన్నులకొలుకుల నిప్పులు
గుప్పులుగొన రెట్టించిన కట్టల్కు మిట్టిపడి యజ్ఞోపవీతంబు సక్క
నిడికొని కరాళించి బిట్ట దట్టించి కఠోరం బగు కుశారంబుసారించి
మూఁకలపై కుఱికి తొలకరిమొగంబునం గ్రొచ్చెలికపట్టునం
జెట్టులు గొట్టు కృషీపలుని తెఱంగున బదంబులు ద్రెంచుచు
సనటికంబంబుల దెగనడచు నారామకారునిపగిది మధ్యంబుల
ద్రుంచుచు దాళఫలంబులురాలుచ్చవృక్షోహకునికై వడిశిరంబులు
ద్రుంచుచు మృగంబుల వండం దుండించు సూపకారునిభంగి నవ
యవంబులం జెక్కుచు నంతటం దనివిననక విలయకాలకీలికేలిని
మంటలుమియుచు విల్లంది యెల్లడం బిడుగులసోనలు గురియు
బలు మొగిళ్ళవడువున నప్రమాణంబు లగు బాణంబులం బఱపి
సుభటసైన్యంబుల దైన్యంబు నొందించుచు నడ్డంబు ని యార్భటం
బులుగల బాణవర్షపుష్పంబులతో రాహుతుంగోపానలంబునకాహు
తులు సేయుచు తురంగంబుల నిరంగంబుల గావించుచు రథంబుల
విశ్లేధంబులగా నొనర్చుచు ద్విరదంబుల సరదంబులపై బఱవం
దోలుచు నివ్విధంబున సేనల సంపవాసలముంచి రూపుమాపిన.

1. శేషిచర్మమునువస్త్రముగాఁగించినవాడె. 2. నూతన మైనయాటోపముకల
రాజులభార్యలయొక్క మంగళ సూత్రములపాలి త్రావదేవతయైనవాడె. అనగా రాజు
లంజుపి వారి భార్యలకు వైభవము గూర్చివాడెన్న మాట. 3. అక్షిణి = 21870
రథములు 21870 వినుగులు 65610 గజములు 169350 కాలుబట్టు గల సేనావిశేషము.

క. మత్తిలి భూతజాలము

చిత్తంబులఁ జొక్కి వేడ్కఁ జిందులువాఱక

జొత్తిలి సమి తలమున

నెత్తురుమేదంబు పలల నికరం బయ్యెన్.

450

వ. అయ్యవసరంబున.

451

క. మే లీబ్రాహ్మణుఁ డొక్కఁడు

నేలం బడఁగూల్చె నైన్యనిచయము నెల్ల

బాలార్పణేల యీతనిఁ

దూలింఁచెడఁగాక నాదు దోర్బలమువశిన్.

452

వ. అనిపలికి.

453

మ. ఒకయేనూఱుకరంబులక ధనువు లత్యుల్లాసియై తాల్చి వే
తొకయేనూట గుణధ్వనుల్ నిగుడ శాతోగ్రాస్త్రముల్ గూర్చి వి
ప్ర! కుతారంబును నిన్నుఁ గూల్తు ననుమక భజించి పుంఖాఃసపుం
ఖకరోరంబుగ నేసి యార్చె రయరేఖాధామునిన్ రామునిన్.

క. వడిఁ దూపు లెగయ గుడుసులు

పడి కార్ముకపంచశతము పరఁగ విఘ్నఁడు సాం

పడరెఁ బరివేషమండలి

నడుమఁ గరద్యుతుల వెలయు నలినాపు క్రియన్.

455

వ. ఇట్లర్చునుండు బాహునిలాసంబు సూపిన.

456

మ. ధరణీదేవుఁడు రాఘుఁ డాధ్యుఁడు జగద్ధానుష్కరత్నంబు దు

ష్కరచాపం బొకఁ డెక్కు వట్టి శరముల్ సంధించి పెల్లెసి భూ

వరుకోదండము లొక్కచూడ్కిఁ దునిమెన్ వాఁ డంతటంబొక వే

తరువుల్ టువ్వఁ గుతారధార నటకెం దదబ్బాహుసందోహమున్.

క. కరములు దునిసిన నతనికి

శిర మొక్కటి చిక్క శైల శిఖరము భంగిం

బరశువున నదియుఁ ద్రుంచెను

బరసూదనుడైన ఘురుఁడు భార్గవుఁడు వడిన్.

458

- ఆ. తండ్రి వశిన నతని తనయులు పదివేలు
దలఁగి పోయి రతనిఁ దాఁక లేక
పరభయంకరుండు భార్గవుం డంత నా
గోవుఁ గ్రేవుతోడఁ గొనుచుఁ జనియె. 459
- వ. ఇట్లు హోమధేనువు మరలం దెచ్చి యిచ్చి తన పరాక్రమంబు
దండ్రొద్దోబుట్టువులకు సవర్ణనంబుగాఁ జెప్పిన జమదగ్ని రామున
కీటనియె. 460
- క. కలవేల్పు లెల్లఁ దమతమ
చెరువంబులు దెచ్చి రాజుఁ జేయును రకటా !
బలువేల్పు రాజు వానిం
జలమున నిల్లేల పోయి చంపితి పుత్రా ! 461
- క. తాలిమి మనకును ధర్మము
తాలిమి మూలంబు మనకు ధన్యత్వమునం
దాలిమిగలదని యీశుం
డేలింతును బ్రహ్మపదము నెల్లన్ మనలన్. 462
- క. ఊమ గలిగిన సిరిగలుగును
ఊమగలిగిన వాణిగలుగు సౌరస్రభయున్
ఊమగలుగఁ దోనకలుగును
ఊమగలిగిన మెచ్చుశౌరి సదయుండు దండ్రీ. 463
- క. పట్టపురాజును జంపుట
గట్టలుకన్ విప్రుఁ జంపు కంటెరు బాపం
బట్టి టనకుము నీ వీ
చెట్ట సెడం నీర్థసేన చేయుము దనయా ! 464
- ౧౬ అ ధ్యాయము
- క. అని తన్నుఁ దండ్రీ పనిచినఁ
బనిపూని ప్రసాద మనుచు భార్గవుండు రయం
బున నొకయేడు ప్రయాణము
సని తీర్థము లెల్ల నాడి చనుడెంచె నృపా ! 465

ఉ. అయెడ నొక్క-నాడు సలిలార్థము రేణుక గంగలోనికిం
బోయి ప్రవాహమధ్యమున బొల్లుగ నచ్చరలేమసిండుతోఁ
దోయవిహారముల్ సలుపు దుర్లభుఁ జిత్రరథుఁ సరోజమా
లాయుతుఁ జూచుచుండెఁ బతి యాజ్ఞ దలంపక కొంతప్రేమతోఁ.

వ. ఇట్లు గంధర్వవల్లభునిం జూచు కారణంబున దడసి. 467

3. అక్కట ! నచ్చి పెద్దరడ నయ్యెను హోమమువేళ దప్పె నే
నిక్కడ నేల యుంటి ముని యేమచునో యని భీతచిత్తయై
గ్రక్క-నఁ దోయకుంభము శిరస్థులమందిసి తెచ్చిచ్చి పే
మొక్కి కరింబు మోప్పి పతి ముందట నల్లన నిల్చె నల్లుచున్.

వ. అప్పుడు. 469

క. చిత్తమున భార్య దడిసిన
నృత్యంతం బెఱిగి తపసి వే కని సుతులన్
మత్తం దీనిం జావఁగ
మొత్తుం డన మొత్త రైరి మునుకుచు వారల్.

470

క. కొడుకులు పెండ్లముఁ జంపమిం
గొడుకులఁ బెండ్లాముఁ జంప గురుడానతి యీ
నడుగులకు నెఱిగి రాముం
డడు గిడ కుండంగఁ ద్రుంచె నన్నలఁ దల్లిన్.

471

శా. తల్లిన్ భ్రాతల నెల్లఁజంపు మనుచోఁ దాఁ జంపి రాకున్నఁ బెం
పెల్లం బోన శపించుఁ దండ్రి తన పంసేజేయుడున్ మెచ్చి దా
తల్లిన్ భ్రాతల నిచ్చునిక్క-ము తపో ధన్యాత్మకుం డంచు వే
తల్లిన్ భ్రాతలఁ జంపె భార్గవుఁడు లేదా చంపఁ జేమాడునే.

వ. ఇవ్విధంబున.

క. అడము సెప్పక కడపటి 473

బిడ్డను రాముండు సుతులఁ బెండ్లము నెచ్చెన్
గొడ్డంటం దెగ నడిచిన
జడ్డనఁ దలయాచి మెచ్చె బమనగ్ని మదిన్.

447

క. మెచ్చిన తండ్రని గనుగొని
చెచ్చెర నీవశినవారి జీవంబులు నీ
విచ్చితి ననుమని మొక్కిన
నిచ్చెన్ వారలును లేచి రెప్పటి భంగిణ. 475

ఆ. పడినవారి మరల బ్రతికింప నోపును
జనకుఁ డనుచుఁ జంపె జామదగ్గున
డతడు సంపె ననుచు నన్నలఁ దల్లిని
జనకు నాజ్ఞయైన జంపఁ దగదు. 476

సీ. పరశురాముని కోడి పరుగులు వెట్టిన
యర్జునుపుత్రికు లాత్మయందుఁ
దండ్రి మ్రగ్గుటకు సంతపులై (ప్రేగుచు) పొగులుచు
నింతట నంతట నెడరు లేచి
తిరిగి యాడుచు నొక్క దివసమం దారాముఁ
డడవి కన్నలతోడ నరుగఁ బిదప
బగఁ దీర్చు దతీయని పఱతెంచి హోమాలు
యంబున సర్వేశు నాత్మ నిలిపి

తే. నిరుపమధ్యానసుఖవృత్తి నిలిచియున్న
పుణ్య జమదగ్ని నందఱు బొదివిపట్టి
కుమలకుంఠంగఁ దలఁ ద్రెంచి కొనుచుఁ జసిరి
యడ్డ మే తెంచి రేణుక యడచి కొనఁగ. 477

వ. మఱియును. 478

మ. జనకుం జంపిన వైరముం దలఁచి రాజన్యాత్మజుల్ నేడు మీ
జనకుం జంపిరి రామరామ రిపులన్ శాసించు రమ్మించు న
మ్మునివైవ్రాలితాంగిమోదికొనియెన్ ¹ముయ్యేడుమాటుల్ రయం
బున రాముం డరుదొంచి యెన్నికొన ²నా పూర్ణాపదాక్రాంత యై.

వ. అప్పుడు దల్లి మొఱివిని జమదగ్నికుమారులు వచ్చి యిట్లని
విలపించిరి. 480

1. మూడు ఏను మారులు (21 మారులు) 2. సంపూర్ణములయిన కష్టములచే
నావరింపబడినది.

క. వాకిలి వెడలపు కొడుకులు

రా కుండఁగ, నట్టి నీవు రాజసుతులచేఁ

జీకాకు నొంది పోవఁగ

నీకా శ్లోకాడై దండ్రి నిర్జరపురికిఁ.

481

వ. అని విలపించు చున్న యన్నలం జూచి రాముం డిట్లనియె. 482

ఉ. ఏడువ నేల తండ్రి తను వేమఱకుండును తోడులార! నే

¹సూడిదె తీర్పు నంచుఁ బరశుద్యుతి భీముడు రాముఁ డుగ్రుండై

యోడక యర్జునాత్మభవు లున్నపురంబుల కేగి చొచ్చి గో

డాడఁగ బట్టి చంపె వడి నర్జునజాతుల బ్రహ్మఘాతులన్.

క. ఖండించి రిపులశిరమాలు

గొండలుగాఁ బ్రోఁగు లిడియె గురుర క్తనమల్

నిండికొని పాఱ నుబ్బుచు

భండనమున విప్రరిపులు భయ మంద నృపా!

484

వ. మఱియు నంతటఁ బోక.

ఆ. అయ్యపగకు రాముఁ డలయక రాజుల

నిరువదొక్కమాటు నరసి చంపె

జగతిమీఁద రాజశబ్దంబు లేకుండ

²సూడు దీర్చ లేని సుతుఁడు సుతుఁడె.

486

వ. మఱియు నారాముండు శమంతఽంచకంబున రాజర క్తంబులం దొమ్మిది మడుగులు గావించి తండ్రిశిరంబు దెచ్చి శరీరంబుతో సంధించి సర్వదేవమయుండగు దేవుండు దాన కావునఁ దన్ను నుద్దేశించి యాగంబుం సేసి హోతకుం దూర్చును బ్రహ్మకు దక్షిణ భాగంబును సర్వద్యునకుఁ బడమటి దిక్కును నుద్ధాత్మనకు నుత్తర దిశయు నున్నవారిల కవాంతరదిశలును గశ్యపునకు మధ్యదేశం బును నుపద్రష్టకు నార్యావర్తంబును సవస్థులకుం దక్కిన యెడలును గలయనిచ్చి బ్రహ్మనదియైన సరస్వతీయం దవబృథ

1. సూడు + ఇ దెత్తను. సూడు = ప్రతివైరము. దెబ్బకుదెబ్బ

స్నానంబు సేసి కల్మషంబులం బాసి మేఘవిముక్తుండయిన సూర్యుం
డునుం బోలె నొప్పు చుండెను. అంత. 487

క. ఆపుండగు పుష్పవలనను

బ్రాహ్మతనుం డగుచుఁ దపము బలిమిని మింటన్

సప్రసి మండలంబున

సప్తముడై వెలుగుచుండె జమదగ్ని నృసా!

488

క. ఆ జమదగ్ని తనూజుడు

రాజీవాక్షుండు ఘనుఁడు రాముఁ డధికుడై

యోజను సప్తదులలో

రాజులైడు మీఁది మనువు రా నవ్వేళన్.

489

ఆ. శాంతచిత్తుం డగుచు సంగవిముక్తుడై

భవ్యుడై మహేంద్రపర్వతమున

నున్నవాఁడు రాముఁ డోజతో గంధర్వ

సిద్ధపరులు నుతులు సేయుచుండ.

490

క. భగవంతుఁడు హరి యీశ్రీయ

భృగుకులమునఁ బుట్టి యెల్ల పృథివీపతులన్

జగతీభారము వాయగఁ

బగ గొని పలుమాఱుఁ జంపె బవరమున నృసా!

491

వ. అంత గాధికి నగ్ని తేజుండగు విశ్వమిత్రుండు జన్మించి తపోబలం

బున రాజధర్మంబును దిగనాడి బ్రహ్మర్షియై యేకతసంఖ్యాగణి

తులగు కొడుకులం గనియెను. అయ్యెడ భృగుకులజాతుండయిన

యజీగర్తునికొడుకు శునశ్శేఫులడు దల్లిదండ్రులచేత హరిశ్చంద్రుని

యాగపశుత్వంబునకు నమ్ముడువడి బ్రహ్మదేవతలవినుతి సేయుచు

మెప్పించి దేవతలచేత బంధవిముక్తుం డయిన వానియందుఁ గృప

గలిగి చేపట్టుకొని విశ్వమిత్రుండు పుత్తుల కిట్లనియె.

492

క. కన్నులఁ గంటిని వీనిని

మన్నన కొమరుండు నాకు మక్కువ మీరో

యన్నన్న యనుచు నీతని

మన్నింపుం డనినఁ జూచి మదనవియుతులై.

493

క. ఇతఁ డన్నఁట వో మాకును

గృతకృత్యుల మయితి మనుచు కేలియొనర్పఁ

సుతులఁ మేచ్చులు గం డని

ధృతి లేక శసించె దపసి లిరుగుడు వడఁగన్.

494

వ. అయ్యెడ నతని శాపంబునకు వెంచి యానూర్వరయందు మధ్య
ముం డయిన మధుచ్చందుం డేబండ దమ్ములుం దానును
నమస్కరించి తండ్రీ! నీ చెప్పిన క్రమంబున శునశ్శేఫుండు మా
కన్న యని మన్నింపం గలవార మనవుడు సంతసించి మంత్రదర్శి
యైన శునశ్శేఫుని వారలయందుఁ బెద్దఁజేసి మధుచ్చందున కిట్లనియె.

ఆ. పాడి సెడక వీడు నేడు మీకతమునఁ

గొడుకు గలిగె నాకుఁ గొడుకులార!

కడుపులార! మీరు గొడుకులఁ గనుఁ జింకఁ

బ్రీతితోడ దేవరాతుఁ గూడి.

496

వ. అని పలికెను. అట్లు శునశ్శేఫుండు దేవతలచేత విశివజుటంజేసి దేవ
రాతుండయ్యె. మధుచ్చందుండు మొదలయిన యేబండు నా
దేవరాతునకుఁ దమ్ములైరి. పెద్దలయిన యష్టకహారీతజయంత
సుమదాదు లేబండును వేతై చనిరి. ఈక్రమంబున విశ్వామిత్రు
కొడుకులు రెండువిధంబు లయినం బ్రవరాంతరంబు గలిగెనని
చెప్పి శుకుం డిట్లనియె.

౧౭ అధ్యాయము

వ. ఆ పురూరపు కొడుకగు నాయువునకు నహుషుండును ష్మత్త
వృష్ణుండును రజయును రంభంతును సనేనసుండును ననువారు
పుట్టిరి. అందు ష్మత్తవృష్ణునకుఁ గుమారుం డగు సుహోత్రునకుఁ
గాశ్యూడుఁ గుశుడు గృత్స్నిమదుండు నన ముగ్గురు గలిగిరి.
ఆకృత్స్నిమదునకు శునకుండును శునకునకు శౌనకుండును నమ్మహా
త్మునికి బహ్మచప్రవరుండును జన్మించిరి. ఆ బహ్మచప్రవరుండు
దపోనియతుండై చనియె. కాశ్యునకుఁ గాశియుఁ గాశికి రాష్ట్రం

ఁను రాష్ట్రానకు దీర్ఘతపుండును జనించిరి.

497

క. ఆ దీర్ఘతపుని కథికుఁడు

శ్రీదయితాంశమునఁ బుట్టె సేవ్యుం డాయు

ర్యేదజ్ఞుఁడు ధన్వంతరి

ఖేదంబులు వాయు నతనికి గీర్తన సేయన్.

498

వ. వాసుదేవాంశసంభూతుఁ డగు నాధన్వంతరి యజ్ఞభాగంబున
కర్తుండు. అతనికిఁ గేతుమంతుండు గేతుమంతుఁడు భీమరథుండు
నతనికి దివోదాసుం డనంబరఁగు ద్యుమంతుండు నుదయించిరి.
ఆద్యుమంతానకుఁ బ్రతర్దనుండు జన్మించెను. ఆప్రతర్దనుండు శత్రు
జిత్తనెయును ఋతధ్వజుండనియుం జెప్పబడెను. అతనికిఁ గువల
యాశ్వంసు సంభవించె.

499

ఆ. వసుమతీశ! విను కువలయాశ్వభూధర్త

లలితపుష్ప ఘను నలర్కుఁ గనియె

నాతఁ డేల సేల నఱువదియాఱువే

లేండ్లు వానిభంగి నేలరెవరు.

500

వ. అయ్యలర్కునకు సన్నతియును నతనికి సునీతుండును నతనికి సుకే
తనుండును నతనికి ధర్మకేతువును నతనికి సత్యకేతువును నాతనికి
ధృష్టకేతువును నాధృష్టకేతువునకు సుకుమారుండును సుకుమారు
నకు వీతిహోత్రుండు వీతిహోత్రునకు భర్తృండును భర్తృండు
భార్యభూమియు జనియించిరి.

501

ఆ. వాఁడు తుదయుఁ గాశ్య వసుమతీసుండాది

యైనవారు కాశు లనఁగ నెగడి

రవనిమీఁద వార లాక్షత్రీవృద్ధిని

వంశజాతు లగుచు వంశవర్య.

502

వ. మఱియు శ్మత్రవృద్ధునికి రెండవకొడుకగు కుశునికి బ్రీతియును
వానికి సంజయుండును సంజయునికి జయుండును జయునికి గృతుం
డును గృతునికి హర్మ్యధ్వనుండును వానికి సహదేవుండును సహదేవు
నికి భీముండును భీమునకు జయత్రేనుండును జయత్రేనునకు సంకృ

తియు సంకృతికి జయుండును జయునకు ఉత్తరధర్మండును ధర్మం
డును బుట్టిరి. వీరలు ఉత్తరవృద్ధిని వశంబునంగల రాజులు. రంభునికి
రభసుండును గంభీరుండును గంభీరునికిఁ గృతుండును గల్లి రాగృతు
నికి బ్రహ్మకుంబు వుట్టెను. అయ్యనేనునకు శుద్ధుండును శుద్ధునకు
శుచియు శుచికి బ్రహ్మసారథిమైన త్రికుత్తును జనించిరతనికి శాంత
జండువుట్టె నతండు విజ్ఞానవంతుఁడు గృతకృత్యుండు విరక్తుండునయ్యె.
సీ. రజయను వానికి రాజేంద్ర ! యేనూఱు

కొడుకులు గలిగిరి ఘోరబలులు

వేల్పు లెల్లనువచ్చి వేడిన నారజ

దైత్యులఁ బెక్కండ్ర ధరణిఁ గూల్చి

నాకంబు దేవేంద్రునకు నిచ్చె నిచ్చిన

రజకాశ్య కెఱిగి సురప్రభుండు

పెండియు నతనికి విబుధగేహము నిచ్చి

సంతోషబుద్ధి నర్చన మొనర్చె

ఆ. సంత నారజ మృతుఁడైన నతనివుత్త్రు.

లమరవిభుఁడు తమ్ము నడిగి కొనిన

నీక యింద్రలోక మేలిరి యాగభా

గములుపుచ్చికొనిరి గర్వమంది.

504

క. వేలుపులతోడ గురుచే

1వేలిమి వేల్పించి బలిమి వెలయఁగ నిజదం

భోళిని రజసుతులను ని

రూలము గావించి స్వర్గముం గైకొనియెన్.

505

వ. ఆది యట్లుండె నహుషునకు యతియు యనూతియును సంహా

తియు నాయాతియు వియతియుఁ గృతియు నన నార్గురు గొడుకులు

దేహికి నిద్రియంబుల చందంబున సంభవించిరి. అందుఁ బెద్ద

కొడు కగు యతికి రాజ్యం బిచ్చిన నతండు విరక్తుండై.

506

క. రాజ్యంబు పాపమూలము

రాజ్యముతో నొడ లెఱుంగ రాదు సుమతియున్.

రాజ్యమునఁ బూజ్య నెఱుంగఁడు

రాజ్యము గీజ్యమ్ము ముక్తిరతునకు నేలా.

507

వ. అని పలికి వాడు రాజ్యంబునకుం బాసి చనియె.

508

క. ఆనహుషుఁడు మఖశతమును

మానుగఁ నొనరించి యింద్రమానిని గవయం

బూని మునీంద్రులు మోచిన

1. హానము పై నుండి కూలె 2. హియై నేలన్.

509

ఉ. అన్నయుఁ దండ్రయుం జన యయాతి మహిపతియై చతుర్దిశల్
పన్నుగఁ గావఁ దమ్ములకుఁ బాలిడి శుక్రుని కూతురుకు సుసం
పన్నగుణాభిరామ వృషపర్వుని కూతురు నోలి నాండ్రుగా
సన్నయశాలి యీ ధరణి చక్రధురంధరుఁ డయ్యె బేర్మితోన్.

వ. అనిన విని పరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె.

511

౧౮ అ ధ్యాయము

యయాతిచరిత్రము

ఆ. పార్థివుఁడు యయాతి బ్రీహర్షి భార్గవుఁ

డల్లుఁ డగుట మామ యగుట యెట్లు

రాజు రాచకూతు రతిసేయఁ దగుఁగాక

విప్రకన్య నొంద విహిత మగునె.

512

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె.

513

సీ. దనుజేంద్రు కూతురు తరలాక్షి శర్మిష్ఠ

పురములో నొకనాఁడు పొన్న వోక

. వేపురుబోటులు నెంటరా గురుసుత

యగు దేవయానితో నాట మరిగి

పూచిన యెలదోట పొంత జొంపము గొన్న

కొమ్మావి నీడల కొలఁకుఁ జేరి

యందు 3వమ్ముల తేనె లానిచొక్కుచు మోయు

సఖులఝంకృతులకు నదిరిపడుచు

ఆ. వలువ లూడ్చి కొలచు వశిఁ జొచ్చి తమలోనఁ

బెల్లు యేగి నీటఁ జల్లు లాడ

నంది నెక్కి మౌళి 1నిందురోతులు పర్వ

2శూలివచ్చె 3గొండచూలితోడ.

514

చ. మలహరుఁ జూచి సిగ్గుపడి మానిను లందఱు సంభ్రమంబునకొ

వలువలు గట్టువో దనుజవల్లభుకూతురు దేవయాని దు

వ్వలువ ధరించి వేగమున వచ్చినఁ జూచి యెఱింగెఱింగి నా

వలు విది యెల్లు కట్టికొని వచ్చును దానవి యంచుఁ దిట్టుచుకా.

వ. దేవయాని యిట్లనియె.

516

శా. ఆలోకేశుముఖంబునం గలిగె బ్రాహ్మణ్యంబు బ్రహ్మంబు నా

మేలై వైదికమార్గముల్ దెలుపుచుకా మిన్నంది, యందున్ మహా

శీలుర్ భార్గవులందు శుక్రుఁడు సుధీనేత్రుండు, నే వానికిం

4జూలకా, నావలు వెల్లు గట్టితివి రక్షోజాతవై చేటికా!

517

క. మహిమవతు లైన భూసుర

మహిళలనిత్యమ్ములు పెఱ మగువల కగునే

మహిఁ బసిఁడిగొలుసు లిడినన్

విహితములే కుక్కలకు హవిర్భాగంబుల్.

518

క. హితండ్రి మాకు శిష్యుఁడు

మాతండ్రి గురుండు గొంతమాత్రం బైపం

బ్రీతిం గావింపక పరి

భూతం జేయుదువె తులువ పోడిమిఁ జెనటి!

519

వ. అని భర్జించుచున్న దేవయాని పలుకులు విని కరాళించి మ్రోగు

చున్న భుజంగి చందంబున నిట్టూర్పులు నిగిడించి పెదవులు

గొఱుకుచు శర్మిష్ఠ యిట్లనియె.

520

శా. భిక్షుండై తమతండ్రి మాజనకునిన్ భిక్షించినం దన్ను సం

రక్షింపం దుది నింతయై మజపుతో రాజప్రసూనాకృతి

1. చంద్రకాంతులు (వెన్నెల లన్నమాట) 2. శివుఁడు. 3. పార్వతి 4. కూతురను

నగ్రోరాజతనూజతో సుగుణతో నాతో సమం బాడెసిం
 గుప్తీస్ఫోటము గాగ దీనిఁ జెలులీ కూపంబునం ద్రోవరే.

వ. అని పలికి.

522

ఆ. బోటిసిండుచేతఁ బొదువంగఁ బట్టించి

రాజసమున దైత్యరాజతనయ

దొడరి దేవయానిఁ ద్రోపించె వలు వీక

క్రుంకి నూతిలోనఁ గులెలకొనఁగ.

523

వ. ఇట్లు సేసి శర్మిష్ఠ వోయిన వెనుక యయాతిభూపాలుండు వేట
 మార్గంబున నడవిం దిరుగుచు దైవయోగంబున నాదేవయాని
 యున్న నూయి సేరం జరుడెంచి యందు.

524

క. బంధువుల నెల్ల జీచుచు

నంద జలామగ్నమధ్యయై వగచుచు ని

ర్బంధమునఁ జిక్కి ²పీడా

సింధువున మునింగి యున్న చేజియఁ గనియెక్క.

525

వ. కనుంగొని.

526

దేవయాని యయాతిని వరించుట.

శా. సప్తాంభోనిధిమేఖిలావృతమహాసర్వంసహాకన్యకా

ప్రాప్తోద్భవ్యదర్శదక్షదక్షిణకరప్రాలంబముల జేసి ప్రో

తి పంజేసె యయాతిగట్టుకొనఁ బైచేలంబు మున్నిచ్చి ప

ర్యాప్తస్వేదజలాంగి కి నాళిసముదాయస్వర్గవిన్ భార్గవిన్.

527

వ. ఇట్లు నూయి వెడలించిన రాజునకు రాజనదన యిట్లునియె.

528

మ. ననుఁ బాణిగ్రహణం బొనర్చితి కదా నాభర్తృవు నీవ దై

వనియోగం బిది తప్ప దప్పురుషనా వాక్యంబు సిద్ధంబు సా

ఖ్యనివాసున్ నిను మాని యొందునరుని గాంక్షింప నే నేర్తునే

వనజం బానెడి తేటి యన్యకుసుమావాసం బపేక్షించునే.

529

వ. అదియునుంగాక.

1. కడుపు బ్రదలగునటు 2. బాధయనెడి సముద్రమునందు 3. చెలిక తెలసవ
 దాయమునకు కామధేనువు. 4. శక్రుని కూతురు (దేవయాని)

సీ. సుగుణాధ్య! విను నేచు శుక్రుని కూతుర
 దేవయానిని, వొల్లిదేవమంత్రి
 తనయుడు కచుడు మా తండ్రిచేత మృతసం
 జీవిని దా నభ్యసించువేళ
 నతని గామించిన నత డొల్ల ననవుడు
 నతడు నేర్చిన విద్య యడఁగిపోవ
 నతని శపించిన నతడు నాభర్త బా
 హ్మణుడు గా కుండెడు మని శపించె.

తే. నదినిమిత్తంబు నాకు బాహ్మణుడు గాడు
 ప్రాణనాథుడ వీవని పడతి వలుక
 చనుడుహృదయంబు నెలతపై దగులువడిన
 దమక మొక్కయింతయుచు లేక తలచి చూచి.

531

మత కోకిలము.

దైవయోగము గాక విప్రసుతన్ వరించునె నామనం,
 బేవిధంబున నీశ్వరాజ్ఞయు నిట్టి దంచు వరించె ధా
 త్రీవరుండును దేవయానిని, ధీరబుద్ధులకున్ మనో
 భావ మొక్కటియే ప్రమాణము భావ్యభావ్యపరీక్షకున్. 532
 వ. ఇట్లు వరించి యయ్యి సనిన వెనుక, దేవయాని శుక్రుని కడకుం
 జని శర్మిష్ఠ సేసిన వృత్తాంతం బంతయు జెప్పి కన్నీరు మున్నీరుగా
 వగచిన.

533

క. కూర్రాత్ముల మందిరముల
 పారోహిత్యంబుకంటె పాపం. బీ సం
 సారిముకంటె శిలల్ దిని
 యూరక కాపోతవృత్తి నుండుట యొప్పున్.

వ. అని వృషపర్వుకడ నుండుట నిందించుచు శుక్రుడా కూతుర
 దొడ్కొని పురుంబు వెడలి చన, నయ్యపురవల్లభుం జెరింగి శుక్రుని
 వలనం దేవతల గెలువఁ దలంచి తెరువున కడ్డంబు వచ్చి పాదం

1. కాదగనని, కారానిదియ నెడి పరీక్షకు. 2. కపోతముయొక్క వృత్తి. ముందు
 కాలమునకు గూడఁ బెట్టుకొనక తత్కాలమునకుఁ గావలసినది గడించి జీవించుట.

బుల్లపై బడి పొంగించి ప్రసన్నుండేసిన నా కోపంబు మాని శుక్రుం
డు శిష్యున కిట్లనియె. 535

తరలము,

చెలులు వేపురు గాను నీసుత చేటికైవడి నాసుతం
గొలుచు చుండిన దీటు గోపము గొల్వబెట్టెదవేని నీ
పెలదీ దోడ్కొని వత్తునాపుడు వేగ రమ్మని భార్యని
గొలువబెట్టి సురారినర్పడు గూతునెచ్చెలిపిండుతోన్. 536

మ. చల మింకే లని తన్ను దండ్రి వనుపన్ శర్మిష్ఠ సన్నివృత్తో
జలజాతాస్యలు సద్వయస్యలు సహస్రంబు న్నజస్రంబుద
న్నలమన్ దాసి సుదాసి యయ్యె బగ వాయన్ భూరికోపానలా
కలితగ్లానికి దేవయానికి మహాగర్వోద్యమస్థానికిన్. 537

వ. అంత.

ఉ. ఆతత మైనవేడ్క దనుజాధిపమంత్రి సురారినందనో
పేత దనూభవం బిలిచి పెండ్లియొనర్చె మహావిభూతికిం
బ్రీతిమహోగ్రజాతికి నశీతికి సాధువినీతికిన్ సిత
ఖ్యాతికి భిన్నదుఃఖబహుకార్యభియాతికి న య్యయాతికిన్. 538

వ. ఇట్లు యయాతికి దేవయాని నిచ్చి శుక్రుండు శర్మిష్ఠాసంగమంబు
సేయకు మని యతని నియమించి వనిచిన సిద్ధప దేవయానియే
నయ్యయాతివలన యదుతుర్వసులను కుమారులం గనియెను. ఒక్క
రేయి సెఱంగుమాసి దేవయాని వెలుపల నున్నయెడ శర్మిష్ఠ
యెడరు వేచి యేకంతంబున యయాతి కడకుం జని చెఱకువింటి
జోదుపువ్వుటంఁజి కోహటించి తన తలంపు సెప్పిన. 540

శుక్రాచార్యులు యయాతికి శాపం బొసంగుట.

ఉ. ఆ జవరాలి జూచి మన మాంపగ లేక మనోభవార్చుడై
యాజనభర్త మున్ను 48వి యాడినమాట దలంచి యైరః 5జే
తోజసుఖంబులం దనిపె దోవంగ వచ్చునె దైవయోగముల్
రా జట సద్రహస్య మట రాజకుమారిని మానసేర్చునే. 541

1. పెద్ద కోపమునెడ యగ్నిచే గలిగిన వాడుతనముగలది. 2. గొప్ప గర్వప్రభ
త్వమునకు స్థానమైనది. 3. భేదించుచున్న దుఃఖకారు లయిన శత్రులు కలవాడు
4 కని=శుక్రుండు. 5. మన్మథసౌఖ్యములచే.

వ. ఇట్లు యయాతివలన శక్తిష్ట గర్భంబై కృమంబున ద్రుహ్యుండు
ననువుఁ బూకువు నన మువ్వుకు తనయులం గాంచెను. అంత దేవ
యాని తద్వృత్తాంతంబంతయు నెఱింగి కోపించి శుక్రుకడకుం జని
కోధమూర్ఛితయైయున్న నమయంబున యయాతి నెంటజని
యిట్లనియె. 542

ఆ. మామకేల చెప్ప మాను సరోజాక్షి!
దనుజతనయఁ బొంది తప్ప వశితిఁ
గామి నయిన నన్ను గరుణింపు పతిమాట
తండ్రిమాట కంటెఁ దగును సతికి. 543

వ. అని పలికి పాదంబుల కెఱిఁగిన నయ్యంతి యొడంబడక యుండెను.
అంత నది యెఱింగి శుక్రుం డిట్లనియె. 544

క. నామాటఁ ద్రోచి దానవ
భామను బొందితివి ధరణిపాలక! తగవే
యేమాట యేది రూపము
కాముకులకు లోలుపులకుఁ గలవే నిజముల్. 545

వ. అని పలికి నిన్ను వనితాజనహేయం. బయిన ముదిమి వొండెడు
మని శపించిన యయాతి యిట్లనియె. 546

క. మామా! నాపై గోపము
1మానూ నీపుత్రియందు మానవు నాకుం
గామోపభోగవాంఛలు
ప్రేమన్రమియించి ముదిమిఁ బిదపం దాల్చున్. 547

వ. అనిపలికి యనుజ్ఞ గొని దేవయానిం దోడ్కొని పురంబునకుం జని
పెద్దకొడుకగు యదువు బిలిచి యయాతి యిట్లనియె. 548

శా. నీతల్లిం గనినట్టి శుక్రువలనన్ నేఁ డీ జరం బొందితిన్
నాతండ్రి! యదునామధేయ! తనయా! నానృప్తతం దాల్చినే
2సితారుణ్యము నాకునీవె తనివో సింహారం గొన్నాళ్ళు నేఁ
జేతోజాతసుఖంబులం దిరిగెదన్ శృంగారి నై పుత్రికా! 549

వ. అనిన విని తండ్రికి యదుం డిట్లనియె. 550

శా. కాంతాహేయము దుర్వికారము ¹దురాకంఠూతిమిశ్రంబు హృ
చ్చింతామూలము పీచసాన్నితము ప్రస్వేదప్రణాకంపన
శ్రాంతిస్ఫోటకయు క్షమి ముదిమి హంఘండాల్చి నానాసుఖో
పాంతంబైన వయోనిధానమిది యయ్యా! తేర యీవచ్చునే. 551

వ. అని యదుం డొడంబడకున్న యయాతి దుర్వసుదుఃఖ్యుల
నడిగిన వారును యదువు వలికి నట్ల పలికినఁ గడగొట్టు కుమారుం
డైన పూరువున కిట్లనియె. 552

ఉ. పిన్నపు గాని నీవు కడుఁ బెద్దపు బుద్ధులయందు, రమ్మ నా
యన్న! మదాజ్ఞ దాటవు గదన్న! వినీతుఁడవైననీవు నీ
యన్నలు సెప్పినట్లు పరిహారము సెప్పకుమన్న! నాజరన్
మన్ననదాల్చి నీతరుణిమం బానగూర్పుము నాకుఁ బుత్త్రకా! 553

వ. అనిన విని గురుభక్తిగుణాధారం డయిన పూరుం డిట్లనియె. 554

శా. అయ్యా! నన్నీటు వేడ నేల భవదీయజ్ఞానముల్లంఘనం
బయ్యుండం ²బరిహారమున్ నొడువ నే నన్యాయినే నీజరన్
నెయ్యం బొప్పగఁ దాల్చి నాతరుణిమన్ సీకిచ్చెదం ³బంపినం
గయ్యం బాడెడి పుత్త్రకుండు కీమిసంకాశుండు గాకుండునే. 555

వ. అదియునుం గాక. 556

క. మునివృత్తి ⁴డయ్య నేటికి
జనపాలక! సుగతిఁ గోరు సత్పురుషులకుం
దనుఁగన్నతండ్రి సెప్పిన
పని నేసిన సుగతి గొంగుపసిడియ కాదే.

క. పనుపక చేయుదు రధికులు
పనిచిన మధ్యములు వొందు పఱుతురు తండ్రుల్
పని చెప్పి కోరిపనిచిన
ననిశము మాఱాడుపుత్తు లధములు దండీ!

558

వ. అని పలికి పూరుండు ముదిమి నేకొని తనలేబ్రా్యంబు యయాతి
కిచ్చెను. అ య్యయాతియుం దరుణుండై. 559

1 పాశుదురతతోకూడినది. 2 ప్రతివచనము. (కాదనుటను) 3 అజ్ఞాపించినచో

శా. ఏడా ద్వీపము లేడువాడలుగ సర్వేలాతలం బెల్లం బె
స్వీడై పోడిమి నేలుచుం బ్రజల నస్వేషించి రక్షించుచుం
దోడన్ భార్గవి రా మనోజసుఖసంతోషంబులం దేలుచుం
గ్రీశింఛెన్ నియతేంద్రియుం డగుచు 2నా క్రీడాతిరేకంబులన్. 560

క. మర్మంబుల నతి సాధ్వీ
ధర్మంబుల దేవయాని దనప్రాణేశున్
నర్మముల మనోవాక్తను
కర్మంబుల నొండులేక కడు మెప్పించెన్. 561

శా. ఆకాశంబున మేఘుబృందము ఘనంబై సన్నమై దీర్ఘమై
యేకంబై బహురూపమై యడఁగున స్లేదేవుగర్భంబులో
లోకశ్రేణి జనించుచున్ మెలఁగుచున్ లోపించు నాదేవు సు
శ్రీకాంతున్ హరిఁగూర్చియాగములుసేసెన్ నాహుషుం డిమ్ములన్.

వ. మఱియును.

ఉ. చెలికాండ్రం గరులన్ రథమ్ముల భటశ్రేణిం దురంగంబులం
గలలోఁ గన్నధనావళిన్ సమములం గాఁ జూచుచున్ భార్యతోఁ
బలువేలేండ్లు మనోజభోగలహరీపర్యాప్తుడై తేలియున్
బలుత్పస్థం గడఁగాన కెంతయు మహాబంధంబులన్ స్రుక్కుచున్.

౧౯ ఆధ్యాయము

వ. ఒక్క దినంబున నాత్మజ్ఞానంబునం జేసి కాంతానిమిత్తంబున
మోసపోవుట యెఱింగి యయాతి యతినిపాదంబు నొంది దేవ
యాని కిట్లనియె. 564

యయాతి దేవయానికి బస్తోపాఖ్యానమనెడి వ్యాజంబున న్వవృత్తాంతంబు దెలుపుట

క. మన చారిత్రము వంటిది

విను మితిహాసంబు గలదు వృద్ధజనములన్
మునులును మెత్తురు నీవును
మనమున నంగీకరింపు మంజులవాణీ!

565

వ. అది యెట్టి దనిన.

567

1. సర్వ + ఇలాతలము = సర్వభూతలము. 2. అక్రీడ + అతిరేకంబులన్ = విలాస
వ్యాపారాతిశయముచే.

సీ. 1. అజ మొకం డడవిలో నరుగుచుఁ దాఁ గర్మ
 ఫలమున నూతిలోపలికి జాతి
 లోఁగెడి 2. ఛాగి నాలోకించి కామి యై
 కొమ్మున 3. దరిఁ గొంత గూలఁ ద్రోచి
 వెడలింప నచ్చాగి విభునిఁగాఁ గోరిన
 నగుఁగాక యని తాను సదియుఁ దిరుగ
 నెన్నియేనిని దన్ను నెంత కామించెన
 నన్నిటికిని భ 4. రయై తనర్చి

తే. వాని నేప్రాద్దు రతులకు వశలఁ జేసి
 సారిదిఁ గ్రీడించి క్రీడించి చొక్కి చొక్కి
 కాముఁ డనియెడి దుస్సహగ్రహము కతనఁ
 జిత్త మేమటి మత్తిలి చెల్లఁ జిక్కి. 568

క. వెడ విలుతుకేళి జగురా
 కడిదపువేటునకు లోఁగి యతిమోహితుడై
 విడువక సతులం దగిలెడు
 జడునకు నెక్క-డివి బుద్ధి చాతుర్యంబుల్. 569

వ. అంత నచ్చాగంబు దన పిదపం దగిలిన ఛాగీనిఁహంబులోపలం
 జూడ నొప్పెడి ఛాగియందుఁ దగిలి క్రీడింపంగని నూతిలోపలంబడి
 వెలువడినఛాగి తన పతివలని నెయ్యంబు లేకుండుటకు విన్ననై తన
 మనంబున. 570

క. పలికినఁ బలుకులు వలుకఁడు
 కలయున్ ననకాంతఁ జూచి కడు సంచలుడై
 నిలిచిన చోటన్ నిలువఁడు
 నిలువెల్లను గల్ల కామి 4. నిజమరి గలఁడే. 571

వ. అని పలికి విడిచి చనిన నయ్యజవల్లభుండు సురతపరతంత్రుండై
 మిసిమిసియను శబ్దంబు సేయుచుఁ దచ్చాగివెంట జని యొడం
 బఱుపం జాలకుండె నంతదానికిఁ గర్తయైన బ్రాహ్మణుండు రోషం

బున రతిసమర్థంబు గాకుండ నల్లాడుచుండ ఛాగవృషణంబులు
ద్రెంచివేసిన నచ్చాగంబు గ్రిందఁబడి వేడుకొనినఁ బ్రయోజనంబు
వాడగని యోగవిమంతు గావున బ్రాహ్మణోత్తముండు గ్రమ్మి
నయ్యజవృషణంబులు సంధించిన. 572

క. వృషణములు మరలఁ గలిగిన
సుషముండై ఛాగవిధుండు సుందరితోడన్
విషయఃసుఖంబులఁ బొందుచుః
1 దృష తుదిఁ గనఁడయ్యె బెక్కు చివసములయ్యున్. 573

వ. అని యివ్విధంబున యయాతి దేవయానికి నిజవృత్తాంతంబు గథా
రూపంబున నెఱిగించి యిట్లనియె. 574

మ. అబలా! నీనిదాతిమస్తయశలజ్ఞాపాంగభల్లంబులం
బ్రబలంబైన మఱంబు భగ్నముగ నా ప్రావీణ్యము గోలుపో
యిబలిఘంకగు కాముబారిఁ బడి నే నెట్లోర్తు నే 2 జంపక
త్తై బడిం బాపపుఁ దృష్ణ యిప్పు డకటా దీర్ఘకృతిన్ రొప్పెడిన్.

క. 3 అవలదు ప్రాణము లదలినఁ
గదలదు సర్వాంగకములుఁ గదలుచు నుండన్
వదలదు బిగువులు వదలినఁ
దుదిలే దీతృష్ణ దీనిఁ ద్రుంపఁగవలయున్. 576

క. వెయ్యెండయ్యెను నీతోఁ
గ్రయ్యంబడి యున్నచాడఁ గామఃసుఖములం
4 గ్రయ్య దొక్కయంచు కైన
న్దయ్యదు కొనలి. యెఁ దృష్ణ నవపద్మముఖ. 577

క. ముదిసెను దంతావళియును
ముదిసెను గేశములు దనువు ముదిసెం దనకున్
ముదియనివి రెండు సిక్కెను
5 బ్రదికెడితీపియును 6 విషయపక్షస్పృహయన్. 578

1 తృష్ణకుచివ. (ఆశకంతు) 2 చెఱిలోవేయునది. 3 తొలగదు (కదలను)
4 కృశింపదు. 5 ప్రాణములమీదికి. 6 విషయములయెఁకవాఁగ.

క. కడ లే దాశాలతకుం

గడఁ జూడఁగ గాన రాను కడఁగనిలేనిన్

గడుముదమున సంసారము

గడఁ గందురు తత్త్వవిదులు గమలదళాక్షి!

579

క. మండనహాటక పశువే

దండాశ్వపథూదుకూలధాన్యాదులు పె

క్కుండ్రియు నాశాపాశము

ఖండింపఁగ లేవు మఱియుఁ గడమయ చుమ్మి!

580

క. కామోషభోగనుఖములు

వేమాటును బురుషుఁ డనుభవించుచు నున్నం

గామంబు శాంతిఁ బొందదు

¹ధూమధ్వజుఁ ²దాజ్యవృష్టిఁ ³ద్రుంగుడు వడునే.

581

ఆ. అక్క తల్లి చెల్లె లాత్మజ యెక్కిన

పానుపెక్కఁజనదు పద్మనయన!

పరమయోగితై న బలిమిని నిందియ

గ్రామ మధికవీడఁ గలుగఁ జేయు.

582

క. ⁴వెంగలివిత్తయు తిరుగుచుఁ

గంగారై చెడక ముక్తిఁ గాంక్షించు నతం

డంగనలతోడ విడువని

సంగడములు వదలవలయు జలజాతముభి!

583

వ. అది గావున నేడు మొదలు తృష్ణాఖండనంబు సేసి నిర్విషయుండ
నయి యహంకారంబు విడిచి మృగంబులం గలసి వనంబున సంచ
రించెద. పరబ్రహ్మంబునందుఁ జిత్తంబు సేర్చెద. బ్రహ్మనిష్ఠ
మనుష్యులకు నాశానివారిణి యగుటంజేసి యేనందుఁ దత్పరుండ
నై యాహారనిద్రాదియోగంబులం బరిహరించెదను. ఆత్మవిడుండై
సంసారనాశంబులం దలంచినవాడై విద్యాంసుఁ డని పలికి పూరుని
యావనం బతనికిచ్చి ముదిమి దానుగైకొని విగతలోభుండై నిజ
భుజశక్తివ లితంబగు భూమండలంబు విభాగించి ద్రుహ్యునకుఁ

1. అన్న 2. సెలవై మచేరి. ఆణిహావునా? 4. మాధులలో అగ్రసరుడు.

బూర్వభాగంబును యదువునకు దక్షిణభాగంబును దుర్వసునకుఁ
బశ్చినుదిగ్భాగంబును ననువునకు నుత్తరదిగ్భాగంబును సంరక్షిం
పుం డని యిచ్చి వారల సమక్షంబున. 584

క. నాలుగుచెఱుగులనేలయుఁ

బాలింపుం డనుచు నగ్రభవులను బంచె

భూలోకమేలు మనుచును

బాలారోగ్ధారుఁ బూరుఁ బట్టము గట్టెన్. 585

వ. ఇట్లు పూరునికి రాజ్యంబిచ్చి పెక్కువర్షంబులుందు ననుభూతంబు
లయిన యింద్రియసుఖంబులు వర్జించి. 586

క. మిక్కిలి సుజ్ఞానంబునఁ

జక్కగఁ దెగ నడిచి వైరిషడ్వర్ణంబున్.

తెక్కలువచ్చిన విహగము

గ్రక్కున ¹నీడంబు విడుచు కరణి నుదితుఁ డై. 587

క. కారుణికోత్తముఁ డగు హరి

కారుణ్యముకతన నతఁడు ఘనుఁడై గెలిచెం

గ్రూరము లగు విషయంబుల

నూరక గెలువంగ శక్తుఁ డొక్కఁడుఁ గలఁడే. 588

వ. మఱియు నిర్మూలితసకలసంగుండై సత్త్వరజస్తమోగుణంబుల
దిగనాడి నిర్మలంబును పరమంబును వాసుదేవాభిధానబ్రహ్మంబు
నందు యయాతిభూపాలుండు స్వతస్సిద్ధ యయిన ²భాగవతగతిం
జెందెను. అంత. 589

నీ. ప్రాణేశుఁ డాడిన పలుకులు నగవులు

గాఁ జూడ కంతరంగమున నిలిపి

పథికులై పోవుచుఁ బానీయశాలలఁ

జల్లగా నుండెడి జనులయట్ల

సఃసారమునఁ గర్మపంథులై వచ్చి

యాలు బిడ్డలు మగండ్లనుచుఁ గూడి

యుండుట గాని సంయోగంబు నిత్యంబు
గా దీశమాయాపకల్పితంబు

తే. నీని విడుచుట దగ వని తెగువ మెఱసి

నిద్రసాలించి మేల్కొన్న నేర్పుసాలఁ

గలిగి భారవి సర్వసంగముల విడిచి

హరిపరాధీనయై ముక్తి కరిగె నధిప !

590

వ. అని యిట్లు యయాత్రచరితంబు పెప్పి భగవంతుండును సర్వభూత
నివాసుండును శాంతుండును వేదమయుండును నైన వాసుదేవునికి
నమస్కరించెదను. అని శుకుం డిట్లనియె.

591

అం అధ్యాయము.

క. భారత ! నీవు జనించిన

పూరుని వంశంబునందుఁ బుట్టినవారిం

జూరుయశోలంకారుల

ధీరుల వినిపింతు నధిక తేజోధనులన్.

592

వ. పూరునకు జనమేజయుండు జనమేజయునకుఁ బ్రాచీన్వాంసుండు
నాప్రాచీన్వాంసునకుఁ బ్రవిరోధనమన్యువు నతనికిఁ జారువుఁ బుట్టిరి.
ఆచారువునకు సుద్యువు సుద్యువునకు బహుగతుండును బహు
గతునకు శర్యాతియు శర్యాతికి సంయాతియు సంయాతికి రాద్రా
శ్వండును రాద్రాశ్వనకు ఘృతాచి యను సచ్చర లేమయందు
ఋతేపువుఁ గతేపువు స్థలేపువుఁ గృతేపువు జలేపువు సన్నతేపువు
ధర్మేపువు సత్యేపువు వ్రతేపువు వసేపువు ననువారు జగదాత్మ
భూతుండైన ప్రాణునకు నింద్రియంబుల చందంబునఁ బదుగురు
గొడుగులు జన్మించిరి. అందు ఋతేపువునకు నంతిసారుండును నంతి
సారునకు సుమతియు ధ్రువుండు నప్రతిరథుండు నన మువ్వరు
పుట్టిరి. అందు నప్రతిరథునికిఁ గణ్వండును గణ్వనికి మేధాతిథియు
నతనికి బ్రహ్మాండుండు మొదలగు బ్రాహ్మణులును జన్మించిరి. ఆ
సుమతికి రైభ్యండు పుట్టె. రైభ్యనకు దువ్యంతుండు పుట్టె. 593

క. పారావార పరితో

దారధరాభారదక్ష దక్షిణహస్త

శ్రీరాజిల్లగ నొకనాఁ

డా రాజేంద్రుండు వేట యం దభిరతుడై.

594

క. గండకకంఠీరవభే

రుండశశవ్యాళకోలరోహిషరుదవే

దండవ్యాఘ్రమృగాదన

చండశరభశల్యభల్లచమరాటపులన్.

595

క. చప్పుడు చేయుచు మృగముల

రోష్ణుచు నీరములయందు రోయుచు వలలం

ద్రిష్టుకొని పడఁగఁ బోవుచుఁ

దప్పక వ్రేయుచును వేటతమకం బొప్పన్.

596

క. మృగయాధంబుల వెంటను

మృగలాంఛనసన్నిభుండు మృగయాతురుడై

మృగయులు గొండఱు గొలువఁగ

మృగరాజపరాక్రమంబు మెఱయఁగ వచ్చెన్.

597

వ. ఇట్లు వచ్చి వచ్చి దైవయోగంబునఁ గణ్యమహాముని తపోవనంబు
నేరం జని.

నీ. ఉరుతరశ్రాంతాహియుగళంబులకుఁ బింఛ

ముల విసరెడి కేకిముఖ్యములను

గరుణతో మదయుక్తకలభంబులకు మేత

లిడుచు ముద్దాడు మృగేంద్రములను

ఘనమృగాదనములు గావుగా లేళ్ళతో

రతులు సాగించు సారంగములను

నునుపుగా హోమధేనువుల కంఠంబులు

దువ్వచు నాడు శార్పూలములను

తే. దార కలహించు నుందురు దంపతులకు

మైత్రినంకించు మార్జాలమ్లములను

మతిని జాతివైరంబులు మాని యిట్లు

గలసి క్రీడించుమృగములఁ గాంచె నతఁడు.

599

- క. ఇత్యైఃగున మృగజాతుల
 పొత్తులు మే మెఱుంగ మనుచు భూవల్లభుఁడుం
 జిత్రములతోపల నాముని
 సత్తము సద్వృత్తమునకు సంతసపడుచుకా. 600
- క. హల్లకబిసరుహసరసీ
 కల్లోలోత్పుల్ల యూధికాగిరిమల్లీ
 మల్లీమరువకకురుచక
 సల్లలితానిలమువలన సంతృప్తుండై. 601
- వ. దుష్టాంతుండు వచ్చు నవసరంబున. 602
- క. ఇందిరిరాతిసుందరి
 యిందిరిచికుర యున్న యిందిరిద శుభం
 బిం దిందువఁశ! యనుక్రియ
 నిందివరవీధి మోసె నిందిరిముల్. 603
- క. మాకందర్పునిశరములు
 మాకందము లగుటఁ జేసి మాకందంబుల్
 మాకందము లనుకైవడి
 మాకందాగ్రములఁ బికసమాజము లులిసెన్. 604
- వ. అంత. 605
- క. ఇం దున్నకణ్ఠమునికిని
 వందన మొనరించి తిరిగి వచ్చెద ననుచుం
 బొందుగ ననుచురులను దా
 నందట నందంద నిలిపి యటఁ జని మ్రోలన్. 606
- శా. ఆ కణ్ఠాశ్రమమందు నీరజనివాసాంతప్రదేశంబులన్
 మాకందంబులనీడఁ గల్పలతికామధ్యంబులన్ మంజురం
 భాకాండాంచితశాలలోఁ గుసుమ సంపన్నసలింజూచె నా
 భూకాంతుండు శకుంతలన్ నవనటద్రూపర్యటక్తుంతలన్. 607

1. లక్ష్మీకంఠున నండిగతై 2. తుమ్మెదలవంటి జుట్టుకలది 3. ఇదిగో ఇదిగో
 (ఇందే యిందే) 4. కలువపువ్వుల పంక్తియందు 5. తుమ్మెదలు 6. తుణ్ణము నదరు
 కనుబొమలయందు ముసలిని అలకలు కలది.

క. దట్టపుడుఱుమును మీఁదికి
మిట్టించిన చన్నుగవయు మిఱుమిఱుచూడ్కుల్
నట్టాడునడుముఁ దేనియ
లుట్టెఱుమోవియును మనము నూరింపంగన్. 608

వ. అంత నారాజకుమారుం డలరుటమ్ముల విలుగాని వెడవింట్ల ఘణ
ఘణాయమాన లయ మోయు ఘంటఁకుం బంటించి తన
మనంబున. 609

శా. వన్యారహములక జేంద్రియత నావాసించు నాకణ్వుడి
కన్యారత్నము నే గతిం గనియెడిం గా దీ కురంగాక్షి¹రా
జన్యాపత్యము నాఁగ నోపు నభిలాషం బయ్యెగా దేనినే
యన్యాయక్రియలందు జారువుల కెం దాశించునే చిత్తముల్. 610

క. అడిగిన నృపసుతుఁ గానని
నొడివెడినోయిది మనంబు నొవ్వనని విభుం
డుడు రాజవదన నడుగక
తడుమన యొక కొంత పొద్దు దడఁబడఁ జొచ్చెన్. 611

వ. మఱియు నెట్టకేలకుఁ దనచిత్తసంచారంబు సత్యంబుగాఁ దలంచి
యిట్లనియె. 612

క. భూపాలకకన్యక వని
నీపయఁ జిత్తంబు నాఁపె నీహారేరీ ?
నీపే రెవ్వరు ? నిజ్జన
భూపర్యటనంబు దగవె పూర్ణేందుముఖి ? 613

వ. అని పలుకుచున్న రాజకుమారుని వదనచంద్రికారసంబు నేత్ర
చకోరంబులవలనం ద్రావుచు నయ్యవిద విభ్రాంతయయి యున్న
సమయంబున. 614

క.³ కంఠేకాలునిచేతం

గుంతితుఁ డగు తెట్లు మరుడు కుసుమాస్త్రంబుల్

లుంకించి గుణనినాదము

తంత మృన బాలనేసె రవతవ గదురన్. 615

వ. ఇట్లు వలరాచవాని కొవ్వరికోలలవేడిమిఁ దాలిమి పోడిమి
సెడి యావాలుఁగంటి యిట్లనియె. 616

మ. అనివార్యప్రభ మున్ను మేనకయు విశ్వామిత్రభూభర్తయుం గని
రా మేనక డించి పోయె నడవిం గణ్వండు నన్నింతగా
మనిచెన్ సర్వము నాముసీందుఁ డెఱుఁగున్ మద్భాగధేయంబునన్
నినుఁగంటిం బివపం గృతార్థ నగుచున్ నేఁ డీ వనాంతంబునన్.

క. నీవారము ప్రజ లేమును

నీవారము పూజగొనుము నిలువుము నీవున్

నీవారును మాయంటను

నీవారాన్నంబు గొనుఁడు నేఁడు నరేంద్రా! 618

వ. అని పలికిన దుష్కంతుండు, మెచ్చి మచ్చెకంటి యిచ్చ యెఱింగి
యిట్లనియె. 619

ఆ. రాజతనయ వగుదు రాజేవదళనేత్రీ!

మాట నిజము లోని మాటలేదు

తనకు సదృశుఁ డయిన తరుణినిఁ గైకొంట

రాజసుతకుఁ దగవు రాజవదన! 620

వ. అని మఱియుఁ దియ్యవి నేయ్యంపుం బలుకులవలన నయ్యవిద
నియ్యకొలిపి.

క. బంధురయశుడు ²జగన్నత

సంధుఁడు దుష్కంతుఁ డుచిత సమయజ్ఞుడై

గంధగజగమన నప్పుడు

గాంధర్వవిధిన్ వరించె గహనాంతమునన్. 621

1. సేవ్యరి బియ్యపులన్నమున 2. లోకముచేయొగడబడిన ప్రతిజ్ఞగలవాడు.

భరతుని చరిత్రము.

న. ఇవ్విధంబున నమోఘవీర్యుండగు నారాచపట్టి దపసిరాచూలికిఁ జాలు నెక్కొలిపి మఱునాఁడు తనవీటికిం జనియెను. అయ్యింతియుఁ గొంతకాలంబునకుఁ గొడుకుం గనినఁ గణ్యమునీంద్రుం డా రాచ పట్టికి జాతకర్మాది మంగాళాచారంబు లొనర్చెను. ఆశింధకుండును దినదినంబునకు బాలచంద్రుఁడును బోలె నెదుగుచు. 623

క. కుంతితుండు గాక వాఁడు
త్కంతం దనపిన్ననాఁడె కణ్వవనచర
త్కంతీరవముఖ్యంబుల
కంతములం బట్టియడుచుఁ గట్టున్ విడుచుకా. 624

వ. అంత నాకణ్వమునీంద్రుండు బాలకుం జూచి శకుంతల కిట్లనియె.
ఉ. పట్టపురాజు నీమగఁడు పాపండు నన్నిట నెక్కు డంతకుం
బట్టపు దేవివై గలువ బాగున నుండక పాఱువాఁతో
గట్టువనంబులో నవయఁ గాఁ బని లేదిటఁ దరి పోగదే
పుట్టినయిండ్ల మానినులు 1పోరచిగా ననిశంబు నుండురే. 626

వ. అనిన నియ్య కొని. 627

క. ఆపిన్నవాని నతుల
వ్యాపారు నుదారువైష్ణవాంశోద్భవు భువినిం
జూపెద నంచు శకుంతల
భూపాలునికడకు వచ్చెఁ బుత్రునిఁ గొనుచుకా. 628

వ. వచ్చి దుష్కృతుం డున్న సభామండపంబునకుం జని నిలిచియున్న యెక.

మ. వలకేలన్ గురుచక్ర రేఖయుఁ బదద్వంద్వంబునం బద్మరే
ఖలు నొప్పారంగ నందు వచ్చిన రమాకాంతుండు నాఁగాంతి న
గలమైయున్న కుమారు మారసన్మౌళికారుక్ విలోకించి తాఁ
బలుకం డయ్యె విభుం డెఱింగి సతి విభ్రాంతాత్మయై యుండగన్.

వ. ఆ సమయంబున.

- మ. అదె నీవల్లభ, వాడు నీసుతుడు, భార్యాపుత్రులం బాతులన్.
వదలం గా దలనాటి కణ్ణవనికా వైవాహికారంభముల్.
మది నూహింపు శకుంతలావచనముల్ మాన్యంబు గా భూపరేం
ద్ర! దయం జేకొను మంచు మ్రోసెను వియద్వాణీవధూవాక్యముల్
- వ. ఇట్లశరీరవాణి సర్వభూతంబులకుఁ దేటపడ భరింపు మని పలికిన
నాక మారుండు భరితుఁ డయ్యెను. అంత నారాజు రాజవదన
సంగీకరించి తనూభవుం జేకొని కొంతకాలంబు రాజ్యంబు సేసి పర
లోకంబునకుం జనియె. తదనంతరంబ.

శ. రెండవపార్వతీయ ధరణీ

మండలభారంబు నిజసమంచితి బాహా

దండమున నిలిపి తనకును

భండనమున నెమరు లేక భరితుఁ డొప్పెన్.

634

మఱియు నాదౌష్ట్యంతి యముఘాతటంబున దీర్ఘతపుండు పురో
హితుండుగాఁ జెబ్బుదియెనిమిదియను గంగాతీరంబున నేబది
యయిదును నిట్లు నూటముప్పదిమూఁ డశ్వమేధయాగంబులు
సదక్షిణంబులుగా నొనర్చి దేవేంద్రవిభవంబున సలిశయించి పదు
మూడువేలు నెనుబదినాలుగు కడుపు ధేనువులు గలయది
ద్వంద్వం బనంబరంగు. నట్టి వేయిద్వంద్వంబుల పాణిమొదవుల
ప్రపులతోడ సలంకారసహితలండేసి వేవురు బ్రాహ్మణులకిచ్చి
మహారత్నీరకూలంబున విప్రనూఋతులకుఁ బుణ్యదినంబున గనక
భూషణకోభితంబు లయి దనశేదంతంబులు గల నల్లని యేనుం
గులం ఒడునాలుగు లక్షలనొసంగె. దిగ్విజయకాలంబున శకశబర
బృహరక్ష్మకీరాతకహూణమ్లచ్ఛదేశంబుల రాజులఁ బీచంబడచి
రసాతలంబున రాక్షస కారాగ్రహంబులం దున్నవేల్పుల గరితలం
బెక్కండ విడిపించి తెచ్చి వారల వల్లభులం గూర్చె. త్రిపుర
దానవుల జయించి నిర్జరుల నిజమందిరంబుల నునిచెను. అతని రాజ్యం
బున గగనధరణీతలంబులు ప్రజలు గోరిన కోరిక లిచ్చుచుండ
నివిధంబున.

635

ఆ. సత్యచరితమందుఁ జలమందు బలమందు

భాగ్యమందు లోకశతులకంటె

నెక్కుడైన వేర్చి నిరువదియేడవే

లేండ్లు ధరణి భరతుఁ డేలె నధిప !

636

క. అరపతికంటెఁ గలిమిఁ గృ

తార్థుండై యతులశౌర్య మలవడియు నతం

డరములను బ్రాణములను

న్యరముని తలచి శాంతుఁ డయ్యె నరేంద్రా !

637

క. భరతునిభార్యలు మువ్వరు

వసున బుత్త్రకులఁ గాంచి నల్లభువోడన్

సరిగా రని తోడ్కోడలు

శిరములు దునుచుఁ రాత్మశిసువు నధిపా !

638

వ. ఇట్లు విదర్భరాజపుత్రికలు శిశువులం జంపిన భరతుం డపుత్త్రకుండై

మరుత్ స్థమందు మాగంబు పుత్తార్థియైచేసి దేవతల మెప్పిం

చెను, ఆయ్యవసరంబున.

639

సీ. అన్న ! యిల్లాలి జూలాలిని మమతాఖ్య

జూచి బృహస్పతి సురమునకు

దొరకొని పైపడ్డ దొల్లి గర్భంబున

నున్న బాలుడు భయంబొదవి వలదు

తగదని మొఱసేయఁ దమకంబుతో వాని

నంధుండ వగు మన్న నలిగి వాడు

యోనిలోపలివీర్య మూడఁ దన్నిన నేలఁ

బడి బిడ్డఁడైయున్న బాయ లేక

ఆ. నితని పేంపుకొడుకు లిరువురు జన్మించి

రనుచు వెలయఁ జేయు మనిన మమతఁ

బెంపజాల నీవ పెంపు భరింపుమీ

ద్వాజననుచుఁ జనియె దాని విడిచి.

640

వ. ఇట్లుచక్రస్థనిభార్య యగు మమతయు బృహస్పతియు శిశువుంగని
ద్వాజుం డైన వీని నీవ నీవ భరింపుమని వదిలె మఱియులు దమలో
నొండొరువులం బలికిన కారణంబున వాఁడు భరద్వాజుం డయ్యె.
గర్భస్థుండయినవాఁడు బృహస్పతి శాపంబున దీర్ఘతముండయ్యె.
అంత నాబృహస్పతియు మమతయు నుద్దయించిన వాని విడిచి
నిజేచ్ఛుం జనిన మరుత్తులు వానిం బోషించి పుత్రార్థి యయిన
భరతున కిచ్చిరి. భరతుండు వానిం జేకొనియె. వితథంబయిన భరత
వంశంబునకు నాభరద్వాజుండు వంశకర్తయగుటం జేసి వితథుం
డనంబరఁగెను. ఆవితథునికి మన్యువు, మన్యువునకు బృహత్పత్ని,
జయ, మహావీర్య, నర, గర్జులను వారేవురు సంభవించిరి. అందు
నరునికి సంకృతి సంకృతికి గురుండు రంతిదేవుం డన నిరువురు
జన్మించిరి. అందు.

౨౦ అధ్యాయము

రంతిదేవుని చరిత్రము

సీ. రాజవంశోత్తమ ! రంతిదేవుని కీర్తి

యేల చెప్పఁగ విను మీదునందు

నారాజు దనసూచితార్థంబు లన్నియు

నెడపక దీనుల కిచ్చియిచ్చి

సకుటుంబుండై ధైర్యసంయుతుండై పేద

యై కూడు నీరు లేక కథమవృత్తి

నందేని నలఁవదియెనిమిది దివసముల్

చరియింప నొకదివసంబు రేవు

ఆ. నెయ్యి పాయసంబు నీరును గలిగిన

బహుకుటుంబభారభయముతోడ

నలసి నీరువట్టు నొకలియును విఁక్కి

లోదవఁ జూచి కుడువ నుత్సహించె.

వ. అయ్యవసరంబున.

643

నీ. అతిథిభూసురుఁ డొక్కఁ డాహార ముఖిగినఁ

గడపక ప్రియముతో గారవించి

హరిసమర్పణ మంచు నన్నంబులో సగ

మిచ్చిన భుజించి యేగె నాతఁ

డంతలో నొకశూద్రుఁ డశనార్థియైవచ్చి

పొడసూప లేదనఁ బోక తనకు

చున్నయన్నములోన నొకభాగ మిచ్చిన

సంతుష్టుడై వాఁడు సనిన వెనక

ఆ. కుక్క-గమియుఁ దాను నొక్కఁడేతేర నా

యన్నశేషమిచ్చి సన్నయంబు

లాడి మొక్కి పంప నోడక చండాలుఁ

డొక్కడగుటదెంచి చక్కనిలిచి.

644

క. హీనుడఁ జండాలుండను

మానవకులనాథ! దప్పి మానదు నవలం

బోనేర నీకుఁ జిక్కిన

పానీయము నాకుఁ బోసి బ్రతికింపఁగదే.

645

వ. అనిన వాని దీనాలాపంబులకుఁ గరుణించి రాజిట్లనియె.

646

ఉ. అన్నములేదు కొన్నిమధురాంబువు లున్నవి, తా)పు మన్నరా

వన్న! శరీరధారులకు నాపదవచ్చిన వారియాపదల్

గ్రన్నన మాన్చి వారికి సుఖంబులు సేయుటకన్న నొండుమే

లున్నదె నాకుఁదిక్కుఁపురు పోత్తముడొక్కఁడచుమ్మ ¹పుల్క-సా!

వ. అని పలికి.

మ. బలవంతం బగు నీరువట్టన నిజ పాణిణాంతమై యున్నచో

నలయం డేమియు వీనిహృజ్వరము నాయాసంబు భేదంబు నా

జలదానంబున నేడు మారు ననుచున్ సర్వేశ్వరాధీపఁడై
జలముం బోసెను రంతిదేవుఁడు దయం జండాపాత్రంబునన్.

వ. తననంతరంబ బ్రహ్మాదిదేవతలు సంతోషించి రంతిదేవునికి మేలు
సేయందలంచి నిజాకారంబులతో ముందట నిలునంబడి యారాజ
ధైర్యపరీక్షార్థంబు దను చేసిన వృషలాదిరూపంబులగు విష్ణు
మాయ నెఱింగించిన నానరేంద్రుం డందఱకు నమస్కరించి. 650

క. వారల నేమియు నడుగక

నారాయణభక్తి దనమనంబున వెలుగన్

ధీరుం డాతఁడు ¹మాయా

పారజ్ఞు డగుచు బరమపదముం బొందెన్.

651

క. ఆ రాజుని గొలిచిన

వారెల్లఁ దదీయయోగ వైభవమున శ్రీ

నారాయణచింతనలై

చేరిరి యోగీశు లగుచు సిద్ధపదంబున్.

652

వ. ఇట్లు రంతిదేవుఁడు ²విజ్ఞానగర్భిణి యగు భక్తివలనఁ బరమపదంబు
నకుం జనియెను. అంత గర్భనకు శిని జన్మించె. శినికి గార్వ్యండు గలి
గెను. ఆతనినుండి బ్రాహ్మణకులంబయ్యె. మహావీర్యునికి నురుక్ష
యండును నురుక్షయునకుఁ ద్రయ్యార్ధుణియుఁ గవియుఁ బుష్క
రారుణియు ననుమువ్వరు సంభవించిరి. వారును బ్రాహ్మణులు
చనిరి. బ్రహ్మక్షత్రునికి సుహోత్తుండు సుహోత్తునకు హస్తియు
జనించిరి. ఆహస్తి దన శేర హస్తినాపురంబు నిర్మించెను. ఆహస్తికి
నజమీఘండును ద్వీమీఘండును బురుమీఘండును నన మువ్వరు
జనియించిరి. అందఱమీఘుని వశంబునం బ్రియమేధాదులు గొందరు
వృట్టి బ్రాహ్మణులు చనిరి. అయ్యమీఘునికి బృహదిషువు నతని
పుత్తుండు బృహద్ధనువు నతనికి బృహత్కాయండు నతనికి జయ
ద్రుండు నతనికి విశ్వజిత్తు విశ్వజిత్తునకు సేనజిత్తు సేనజిత్తునకు
రుచిరాశ్వండు దృఢహనువు గాశ్వండు వత్సుండు నన నలుగురు

1 మాయయొక్క ఊదనెఱింగినవాఁడై 2 స్వచ్ఛరాజ్ఞానమునకుఁ గాణమైనభక్తి.

జనించిరి. అందు రుచిరాశ్వనకుఁ బ్రాజ్ఞుండును నతనికిఁ బృథుసేనుం
డును బృథుసేనునికిఁ బారుండును వానికి నీపుండును నీపునికి
నూర్వురు గోడుకులును బుట్టిరి. మఱియును. 653

ఆ. శుశుని కూతురైన సుందరి సత్కృతిఁ
బొందివేడ్కనీవ భూవిభుండు
విమలయోగవిత్తు విజ్ఞానదీపితో
దారచిత్తు బ్రహ్మనత్తుఁ గనియె. 654

వ. ఆ బ్రహ్మనత్తుండు జైగిషవ్యోపదేశంబున యోగతంత్రంబునంజేసి
గోదేవి యను భార్యవలన విష్వక్సేనుండను కుమారునిం గనియె.
విష్వక్సేనునకు నుదక్సేనుండు నుదక్సేనునకు భల్లాదుండు వీరలు
బార్హద్రపులను రాజులైరి. ద్విమీధునకు యమీనరుండు యమీ
నరునికిఁ గృతిమంతుండు గృతిమంతునికి సత్యధృతి. సత్యధృతికి
దృఢసేమి దృఢసేమికి సుపార్శ్వకృత్తు సుపార్శ్వకృత్తునకు సుపా
ర్శ్వండును సుపార్శ్వనకు సుమతి సుమతికి సన్నతిమంతుండు
సన్నతిమంతునికొడుకు కృతి యనువాఁడు హిరణ్యనాభునివలన
యోగమార్గం బెఱింగి శోకమోహంబులు విడిచి తూర్పుదేశంబున
సామసంహిత పఠించెను. అతనికి నుగ్రాయుధుండును నుగ్రాయు
ధునకు ట్టేమ్యుండు ట్టేమ్యునకు సువీరుండు సువీరునకుఁ బురంజ
యుండు పురంజయునకు బహురథుండు జన్మించిరి. హస్తికొడుకు
పురుమీధునికి సంతతిలేదయ్యెను. అయ్యజమీధునికి నళిని యను
భార్యయందు నీలుండు నీలునికి శాంతియు శాంతికి సుశాంతియు
సుశాంతికిఁ బురుజుండు పురుజునికి నర్కుండు నర్కునికి భర్మ్యా
శ్వండు భర్మ్యాశ్వనకు ముద్గల యవీనర బృహదిషు కాపిల్య
స్మంజయులను వారేపురుం బుట్టిరి. 655

క. మించిన భర్మ్యాశ్వండునుత
పంచకమునుజూచి నిషయపంచకమును వ
రించితిఁ ధల మని వల్కినఁ
బొరంచాలురు నాఁగనుతులు పరగిరి ధరణి. 656

వ. అంతముద్గలునినుండి బ్రాహ్మణకులంబై ముద్గలగోత్రంబు నానెగడ్డ.

భక్త్యాశ్రయపుత్తుండైన యాముద్ధనిలుకి దివోదాసుండు నహల్య
యను కన్యకయునుం బుట్టిరి. ఆయహల్యయందు గౌతమునికి శతా
నందుండు పుట్టె. శతానందునికి ధనుర్వేదవిశారదుండయిన సత్య
ధృతిపుట్టెను. అతం డొకనాఁడు వనంబున నూర్వశిం గనిన నతనికి
రేతః పాతంబై తద్విద్యులు శరస్తంబంబునం బడి మిథునంబయ్యె
నాసమయంబున. 657

క. చపలరతి శంతనుఁ డను

నృపవరుఁ డడవికిని వేట నెపమునఁ జనుచుం

గృహతో శిశుయుగముం గని

కృషియుఁ గృపుండనుచుఁ దెచ్చి గృహమునఁ బెంచె. 658

౨౨ అధ్యాయము

వ. ఆ కృషి దోణునకు భార్య యయ్యె. దివోదాసునకు మిత్రాయువు
మిత్రాయువునకుఁ జ్యవనుఁడుఁ జ్యవనునకు సుదాసుండు సుదాసు
నకు సహదేవుండు సహదేవునకు సోమకుండు సోమకునకు సుజన్మ
కృత్తు సుజన్మకృత్తునకు నూర్వురుకొడుకులుం గలిగిరి. వారిలో
జంతువనువాడు జ్యేష్ఠుండు. కడచూలు పృషతుండు. పృషతునకు
దుగ్రపదుండు దృపదునకు ధృష్టద్యుమ్నాదు లయిన కొడుకులును
ద్రాపది యనుకూతురుం గలిగిరి. ధృష్టద్యుమ్నునకు ధృష్టకేతువు
పుట్టె. వీరలు పాంచాలరాజులని యెఱుంగుము. మఱియు నయ్య
జమీధునికొడుకు ఋక్షుండు ఋశునకు సంవరణుం డాసంవర
ణుండు తపతి యనియెడి సూర్యకన్యయందుఁ గురువుం గనియె.
ఆ కురువుపేరం గురుక్షేత్రంబయ్యెను. ఆకురువునకుఁ బరీక్షిత్తు
సుధనువు జహ్నువు నిషధుండు ననువారు నలుపురు పుట్టిరి. అందుఁ
బరీక్షిత్తు కొడుకులు లేక చనియె. సుధనువునకు సుహోత్తుం జత
నికిఁ జ్యవనుండు చ్యవనునకుఁ గృతి గృతికి వసువు వసువునకు
బృహద్రథకుసుంభమత్స్యప్రత్యగ్రచేదిపాదులు పుట్టిరి. అందు
బృహద్రథునకుఁ గుశాగ్నిండు గుశాగ్నికిఁ బుష్యభుండు పుష్యభు
నికి సత్యహితుండు సత్యహితునికిఁ పుష్పవంతుండు పుష్పవంతు
నకు జహ్ను వనువాడు మఱియు. 659

సీ. ఆ బృహద్రథునకు నన్యభార్యగర్భ
ములు రెండు తగ ఖండములు జనించె
దునుకలు గని తల్లి తొలంగంగ వైచిన
సంధించె నొకటిగా జరయనంగ
నొక దైత్యకాంత వాఁ డొప్పె జరాసంధుఁ
డన గిరిప్రజపుర మాతఁడేలే
నతనికి సహదేవుఁ డతనికి సోమాపి
తనయుఁ డాతనికి శ్రుతశ్రవుండు

శే. జహ్నువుత్పాదంబు సురధుండు జనవరేణ్య!

యతనికొడుకు విమారధుఁ డతనిపట్టి
సార్వభౌముండు వానికి సంభవుండు
విను జయత్సేనుఁ డనువాఁడు విమలకీర్తి.

660

వ. ఆ జయత్సేనునికి రథికుండు రథికునకు నయుతాయువు నయుతాయు
వునకుఁ గ్రోధనుండు గ్రోధనునకు దేవాతిథియు దేవాతిథికి ఋషుండు
ఋషునికి భీమసేనుండు వానికిఁ బ్రీతిపుండుఁ బ్రీతిపునకు దేవాపి
శంతను బాహ్లేకు లన మువ్వరు గొడుకులు పుట్టిరి. అందు.

సీ. దేవాపి రాజ్యంబు దీర్చ నొల్లక వనం

బున కేగెఁ డమ్ముండు పూర్వజన్మ
మందు మహాభిషుఁ డనియెడు వాఁడు శం

తనుఁడయ్యె వాఁడె యీ ధాత్రినెల్ల
నేలుచుఁ గరముల నేవృద్ధ ముట్టిన

వాఁడెల్ల నిండుజవ్వనము నొందు
నతఁడు శాంతిప్రాప్తుఁడై యున్నదానఁ బం

డ్రుండెండ్లు 1వజ్జి వర్షింప కున్న

• ఆ. వృష్టి లేనిచోష్ష విప్రులనడిగిన

నన్న యుండఁ దమ్ముఁ డగ్నిహోత్ర

దారసంగ్రహంబు దాల్చినఁ బరివేత్త

యండు గాన నీవ యుతఁడ నైతి.

662

వ. అది కారణంబుగా నన్న యుండఁ దమ్ముండుఁ యాజ్ఞార్థ్యంఘగాఁడు.
 నీవు పరివేత్తవు. మీయన్నకు రాజ్యం బిచ్చిన ననావృష్టిదోషంబు
 సెనునని బ్రాహ్మణులు వల్కిన శంతనుండు వనంబునకుఁ జని
 దేవానికిఁ బ్రియంబుసెప్పి రాజ్యంబు నేకోమృని పల్కెను. అంతకు
 మున్న వానితండ్రి దేవాని రాజ్యంబున కర్హుంజేయఁ దలంచి
 విప్రులం బిలిచిన నా విప్రులు పాపండుమతవాక్యంబులు దేవానికి
 నుపదేశించిన దేవాని వేదంబుల నిందించిన పాపండుండును దేవ
 చూషకుండును నయ్యెం గావున దేవానికి రాజ్యంబు లేదని
 బ్రాహ్మణులు సెప్పిన శంతనుండు మగిసివచ్చి రాజ్యంబుఁ జేకొని
 యెను. అంత వర్షంబును గురిసెను. ఇవిధంబునః. 663

క. దేవాని కలాపపురం

బావాసము గాఁగ యోగి యై యున్నాఁడు

స్వీకర కలి నష్టం బగు

జైవాత్మకకులము మీఁద సంస్థాపించుకా.

664

వ. బాహ్లికం డనువానికి సోమదత్తుండు వుట్టె. సోమదత్తునకు భూరియు
 భూరిశ్రవసుండును శలుండు ననువారు మువ్వరు పుట్టిరి. 665

క. భాతిగ శంతనునకు గం

గాతటినికి వైష్ణవాగ్రగణ్యుడు ధీమారా

రాతినయననీలోత్పల

భీతికరగ్రీష్మజ్ఞుడైన భీష్మండు వుట్టెన్.

666

ఆ. పరశురాముతోడఁ బ్రతిఘటించి జయంప

నన్యనొకనిఁ గాన మతనిదక్క

వీరయాధిపతి వివేకధర్మజ్ఞుండు

దివిజనదసుతుండు దేవసముండు.

667

వ. ఆ శంతనునకు దాశకన్యకయైన సత్యవతియందుఁ జిత్రాంగద విచిత్ర
 వీర్యులు పుట్టిరి. అందుఁ జిత్రాంగదుండు గంధర్వులచే నిహతుం

డయ్యె. మఱియును.

668

ఉ. సత్యసతీవధూటి మును శంతను పెండ్రము గానినాడు సాం
గత్యమునం బరాశరుడు గర్భముసేసిన బాదరాయణుం
డత్యధికుండు శ్రీహరికళాంశజుడై ప్రభవించె నిత్యముల్
సత్యము లైన వేదముల సాంగములకా విభజింపఁ దగ్గఁడై. 669

ఆ. బాదరాయణుండు భగవంతుఁ డనఘుండు
పరమగుహ్యమైన భాగవతము
నందనుండు ననున నాకుఁ జెప్పెను శిష్యు
జనుల ¹మొఱగి యేను జమవుకొంటి. 670

వ. ఆ విచిత్రవీర్యునికిఁ గాశిరాజుకూతుల సంబికాంబాలికల భీష్ముండు
బలత్కారంబున దెచ్చి వివాహంబు సేసిన విచిత్రవీర్యుండు వారలం
డగిలి మనోజరాగమత్తుండై చిరకాలంబు నానావిధకీకల విహ
రించుచు ²రాజయశ్శువీడితుండై మృతుం డయ్యెను. అంత. 671

క. అతని సతులవలన సుతులు
సుత కను మని తల్లి వనుప సొదిం గనియెక
ధృతరాష్ట్రపాండువిమరుల
సుతచరితుఁడు బాదరాయణుండు నరేంద్రా ! 672

వ. అంత ధృతరాష్ట్రునికి గాంధారియందు దుర్యోధనాదులగు కొడు
కులు నూర్వరును దుశ్శలయను కన్యకయును జన్మించిరి. మృగ
శాపభయంబునం జేసి భార్యలందఱ వెఱచిన పాండునకుఁ గుంతి
దేవియందు ధర్మానిలేంద్రుల ప్రసాదంబున యుధిష్ఠిరభీమాష్ట్రును
లను మువ్వరును మాద్రీదేవినలన నాసత్యప్రసాదంబున నకుల
సహదేవులను వారిద్దఱును గా నేవురు నుట్టిరి. అయ్యెపునకును మ్రహ్మ
రాజపుత్రియైన ద్రౌపదియందుఁ గ్రమంబునం బ్రతీవింధ్యుం
డును శ్రుతిసేనుండును శ్రుతకీర్తియు శతానీకుండును శ్రుతకర్ముం
డును నన నేవురు నుట్టిరి. మఱియు యుధిష్ఠిరునకుఁ బౌరవతి
యందు దేవకుండును భీమసేనునికి హిషింబయందు ఘటోత్కచుం
డిను గాళియందు సర్వగతుండును సహదేవునికి విజయయందు

సుహృత్తుండును నకులునకు రేణుమతియందు నిరమిత్రుండును
నర్జనునకు నులూపియను నాగకస్యకయందు నిలావంతుండును
మణలూరుపతిపుత్రియైన చిత్రాంగదయందు బ్రభువాహ
నుండును సుభద్రయందు శౌర్యధైర్యతేజోవిభవంబుల నఖిలరాజ
నికరంబునం బ్రఖ్యాతుండైన యభిమన్యుండును జన్మించిరి. అందు
బ్రభువాహనుం డట్లన ¹సెయోగంబున మాతామహుని గోత్రంబు
నకు వంశకర్త యయ్యె.

673

ఉ. అన్యసుపూజ్య సేవనకుఁ డై యభిమన్యుఁడు భూవరేంద్రమూ
ర్ధన్యుఁడు ధన్యమార్గణకదంబవిదారితవైరివీరరా
జన్యుఁడు జన్యభీతగురుసైన్యుఁడు సైన్యసమూహనాథదృ
జ్మాన్యుఁడు మాన్యకీర్తి మహిమం దనరెం గురువంశక రయై.

674

వ. ఆ యభిమన్యునకు నుత్తరయందు నీవు జన్మించితివి.

675

క. ద్రోణసుతు తూపువేఁడిమిఁ

బ్రాణంబులఁ బాసి హరికృపాదర్శన సం

త్రాణంబున బ్రదికితి కా

క్షోణీశ్వర ! మున్ను నీ శిశుత్వమువేళన్.

676

వ. నీ కుమారులు జనమేజయప్రేతసేనభీమసేనోగ్రసేను లనునల్వరు
వీరలయందు.

677

ఆ. నీవు తక్షకాహినిహతుండ వని విని

నకలసర్పలోకసంహృతముగ

సర్పయాగ మింక జనమేజయుఁడు సేయఁ

గలఁడు పూర్వరోషకలితుఁ డగుచు.

678

వ. మఱియు నతండు సర్పధరణీమండలంబును జయించి కావమేయుండు
పురోహితుండుగా నశ్వమేధంబు సేయంగలవాఁడు. వానికి శతా
నీకుండు జనియించి యాజ్ఞవల్క్యునితోడ వేదంబులు పఠించి
కృపాచార్యునివలన విలువిద్యనేర్చి శౌనకునివలన నాత్మజ్ఞానంబు
బడయఁ గలవాఁడు. ఆ శతానీకునికి సహస్రానీకుండు వానికి నశ్వ
మేధజుం డశ్వమేధజుఁడె. నానీమకృష్ణుండా నీమకృష్ణునకు నిచకుం

డానిచకుండు గజాహ్వయంబు నదిచే హృతంబు గాఁ గౌశాంబి
యందు వసియించుచు. ఆతనికి నుపుం డుపునికిఁ జిత్రరథుండు చిత్ర
రథునకు శుచిరథుండు శుచిరథునికి వృష్టిమంతుండు వృష్టిమంతునికి
సుషేణుండు సుషేణునికి సువీతుండు సువీతునికి నృచక్షువు నృచ
క్షువునకు సుఖానిలుండు సుఖానిలునికిఁ బరిష్లవుండు పరిష్లవునకు
మేధావి మేధావికి సునయుండు సునయునికి నృపంజయుండు నృపం
జయునికి దూర్వుండు దూర్వునికి నిమి నిమికి బృహద్రథుండు
బృహద్రథునకు సుదాసుండు సుదాసునికి శతానీకండు శతానీకు
నకు దుర్దమనుండు దుర్దమనునికి విహీనరుండు విహీనరునికి దండ
పాణి దండపాణికి మితుండు మితునకు షేమకుండు షేమకునకు
బ్రహ్మక్షత్తుండువాఁడు నిర్వంశుడై దేవర్షి సత్కుశుండు కలి
యుగంబునందుఁ జనం గలవాఁడు. 689

క. జగతి నిటమీదఁ బుట్టెడు

మగధాధీశ్వరుల నిఖిలమనుజేశ్వరులన్

1. నిగమాంతవిదులఁ జెప్పెద

సుగుణాలంకార ! ధీర ! సుభగవిచారా !

680

వ. జరాసంధపుత్రుం డయిన సహనేవునికి మార్జాలి మార్జాలికి శ్రుత
శ్రవుండు శ్రుతశ్రవునకు నయుతాయువు నయుతాయువునకు నిర
మిత్రుండు నిరమిత్రునకు సునక్షత్రుండు సునక్షత్రునికి బృహత్సే
నుండు బృహత్సేనునికిఁ గర్మజిత్తు గర్మజిత్తునకు శ్రుతంజయుండు
శ్రుతంజయునకు విప్రుండు విప్రునకు శుచి శుచికి షేముండు షేము
మునికి సువ్రతుండు సువ్రతునకు ధర్మనేత్రుండు ధర్మనేత్రునకు
శ్రుతుండు శ్రుతునకు దృఢసేనుండు దృఢసేనునికి సుమతి సుమతికి
సుబలుండు సుబలునకు సునీతుండు సునీతునకు సత్యజిత్తు సత్యజిత్తు
నకు విశ్వజిత్తు విశ్వజిత్తునకుఁ బురంజయుండును జన్మించెదరు. అని
చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. 681

ఆ. వినుము మగధదేశవిభుఁ డు జరాసంధ

ప్రముఖధరణిపతులు ప్రబలయశులు

వీరు కలియుగమున వేయొడ్ల లోపలఁ
బుట్టి గిట్ట గలదు భూవరేంద్ర !

632

౨౩ అ ధ్యాయము

వ. యయాతికొడు కనువునకు సభానరుండుఁ జక్షువుఁ బరోక్షుండు
ననువారు ముగ్గురు వుట్టిరి. అందు సభానరునికి గాలనాథుండు గాల
నాథునకు స్పంజయుండు స్పంజయునకుఁ బురంజయుండుఁ బురం
జయునకు జనమేజయుండు జనమేజయునకు మహాశాలుండు మహా
శాలునికి మహామనసుండు మహామనసునకు సుశీనరుండు తితిక్షువన
నిరువురు జన్మించిరి. అందు సుశీనరునకు శిబివనక్రిమిదర్పు లన
నలువురు జన్మించిరి. అందు శిబికి వృషదర్పుపవీరమద్రకేకయులు
నలువురు పుట్టిరి. తితిక్షునకు రుశద్రధుండు రుశద్రధునకు హేమండు
హేమునకు సుతపుండు సుతపునకుబలియుఁ బుట్టిరి. ఆ బలివలన
నంగ వంగ కళింగ సింహ పుం డ్రాంధ్రులను పేర్లుగల వారార్వురు
కుమారులు పుట్టిరి. వారలు దూర్పు దేశంబునకు రాజులు
దేశంబులకుఁ దమతమ నామధేయంబులిసి యేలిరి. సువీరునకు
సత్యరథుండు సత్యరథునికి దివిరథుండు దివిరథునికి ధర్మరథుండు
ధర్మరథునకుఁ జిత్రరథుండుఁ బుట్టిరి. ఆచిత్రరథుండు రోమపాదుండు
నాఁ బరఁగె.

683

క. సంతతి లేనితనంబునఁ

జింతించుచు నుండ నతని చెలికాడగు ధీ

మంతుండు దశరథుఁడతనికి

సంతతిగా నిచ్చె నాత్మజను శాంతాఖ్యన్.

684

వ. అంత రోమపాదుండు దనకూతురు శాంత యని కైకొని మెలంగు
చుండ నారాజు రాజ్యంబున గొంతకాలంబు వర్షంబు లేమికిం
జింతించి విభాండకసుతుండైన ఋశ్యశృంగుండు వచ్చిన వర్షంబు
గురియునని పెద్దలవలన నెఱింగి.

685

క. ఆ రాజు ఋశ్యశృంగుని

ఘోరతపోనియముఁ దెచ్చు కొఱకై పనిచే

వారసతుల నేర్పరుల ను

దారస్తనభారభీరుతరమభ్యగలన్.

686

వ. వారలుఁ జని.

687

తే. కాంతలార ! ¹మెకము గన్నది మొదలుగా

నాఁడువారి నెఱుంగఁ డడవిలోన

గోచి బిగియఁగట్టు కొనిన యా²వడుగని

³మత్తి కాని రతికి మరపవలయు.

688

వ. అని పలుకుచు.

689

క. ఆడుచుఁ జెవులకు నింపుగఁ

బాడుచు ⁴ నాలోకనిశితబాణౌఘములన్

వీచుచు డగ్గతి నోడుచుఁ

జేషియ లాతపసి కడకుఁ జేరిరి కలఁపన్.

690

వ. అయ్యవసరంబున వారలం జూచి.

691

సీ. మిళితాళిసీలధమ్మిల్ల భారంబులు

చారుజూవిశేషంబు లనియు

భర్తాంచలోజ్జ్వలప్రభదుకూలంబులు

తతచర్మవస్త్రశేషంబు లనియు

బహురత్నకీలితభాసురహారంబు

లధికర్షద్రాక్షమాలాదు లనియు

మలయజమ్మగనాభిమహితలేపంబులు

బహువిధభూతిలేపంబు లనియు

తే. మధురగానంబుశ్రుతియుక్త మంత్రజాతు

లనియు వీణెలు డండంబు లనియు సతుల

మూర్తులెన్నఁడు నెఱుంగని ముగుడ తపసి

వారిఁ దాపసులని డాయ వచ్చి మ్రొక్కె.

692

వ. ఇట్లు వచ్చి మ్రొక్కిన ఋశ్యశృంగం జూచి నగుచు డగ్గతి.

693

1. లేడి. 2. బ్రహ్మచారి. 3. కామకురి. 4. యావులనెడి తీక్షణమైనబాణములచే.

సీ. సేమమే యని సతుల్ సేతుల గ్రుచ్చి క
 ర్మ-శకుచంబులు మోవఁ గోగిలించి
 చిరతపోనియతి డస్సితిగదా యనిమోముఁ
 గంతంబు నాభియుఁ గలయఁ బుడికి
 క్రొత్తదీపన లివి గొను మని వీనుల
 పొంత నాలుకలఁ జప్పుళ్ళు చేసి
 మావనంబుల పండ్లు మంచివి తీనుమని
 పెక్కు భక్ష్యంబులు ప్రీతి నొసఁగి

ఆ. నూతనాజినంబు నునుపిది మేలని
 గోచి విడిచి మృదుదుకూల మిచ్చి
 పశాని మరగఁజేసి మా పర్ణశాలకుఁ
 బోద మనుచుఁ గొంచుఁ బోయి రతని.

694

వ. ఇట్లు హరిణీసుతుండు కాంతాకటాక్షపాశబద్ధుడై వారల వెంటం
 జని రోమపాదుక కకుం బోయిన నతండు దన స్రియనందన యైన
 శాంతనిచ్చి పురంబున నునిచికొనియెను. అమ్మునీశ్వరుండు వచ్చిన
 వర్షప్రతిబంధదోషంబుసెడి వర్షంబు గురిసెను. అంత.

695

అ. ఆనృపాలచంద్రుఁ డనవత్స్యుడై యుండ
 నెఱిగి మునికులేంద్రుఁ డింద్రుఁగూర్చి
 యిష్టి చేసి సుతుల నిచ్చె నాతనికృపఁ
 బంక్తిరథుండు పిదపఁ బడసె సుతుల.

696

వ. ఆ రోమపాదునకుఁ జతురంగుండును జతురంగునకుఁ బృథులాక్షుం
 డును బృథులాక్షునికి బృహద్రథుండు బృహత్కర్ముండు బృహద్భా
 నుండు ననువారు మువ్వరు వుట్టిరి. అందు బృహద్రథునకు బృహ
 న్మనసుండు బృహన్మనసునకు జయద్రథుండు జయద్రథునకు విజ
 యుండు విజయునకు సంభూతియను భార్యయందు ధృతియు
 నాధృతికి ధృతవ్రతండు ధృతవ్రతునకు సత్యకర్ముండు సత్యకర్మునకు
 సతిరథుండును జన్మించిరి.

697

ఆ. కుంతి పిన్ననాడు గోరి సూర్యుని బొంద

బిడ్డ దుదితుండైన బెట్టె బెట్టి

గంగ నీట విడువ గని యతిరథుఁ డంత

గర్జు డనుచు గొడుగు గారవించె.

698

వ. ఇట్లతిరథునకు¹ గాసీనుండైన కర్ణుండు కొడుకయ్యె. కర్ణునకు వృష
సేనుండు వుట్టెను. అయ్యయాతికొడుకైన ద్రుహ్యునకు బ్రభుసేతువు
బ్రభుసేతువునకు నారబ్ధుండు నారబ్ధునకు గాంధారుండు గాంధారు
నకు ఘర్ముండు ఘర్మునకు ఘృతుండు ఘృతునకు దుర్మదుండు
దుర్మదునకు బ్రచేతసుండు బ్రచేతసునకు నూర్గునుపుట్టి మేచ్చాది
పతులయి యుద్ధగిశ నాశ్రయించిరి. తుర్వసునకు వహ్ని వహ్నికి
భర్గుండు భర్గునకు భానుమంతుండు భానుమంతునకు ద్రిసానువు
ద్రిసానువునకు గరంధముండును గరంధమునకు మరుత్తుండు నతనికి
యయాతిశాపంబున సంతతి లేదయ్యె. వినుము.

699

యదువంశచరిత్రము.

చ. అనఘ! యయాతి పెద్దకొడుకైన యదుక్షితిపాలువంశము
వినిన బరించిన నరుడు వుట్టియు బుట్టడు ముక్తిబొందు న
య్యనుపమమూర్తి విష్ణుడు సరాకృతిబొంది జనించె గావున
వినుము నరేంద్ర! నాపలుకు వీనులపండువు గాంగ జెప్పెదన్.

వ. యదువునకు సహస్రజిత్తు గ్రోవ్వువు నలుండు రిపుండు ననువారు
నలువురు సంభవించిరి. అందుఁ బెద్దకొడుకైన సహస్రజిత్తునకు శత
జిత్తు గలిగెను. ఆశతజిత్తునకు మహాహయ వేణుహయ హేహయ
అనువారు మువ్వరు జనించిరి. అందు హేహయునకు ధర్ముండు
ధర్మునకు నేత్రుండు నేత్రునకు గుంతి గుంతికి మహిష్మంతుండు
మహిష్మంతునికి భద్రసేనుండు భద్రసేనునకు దుర్మదుండు దుర్మదు
నికి ధనికుండు ధనికునికి గృతవీర్య కృతాగ్ని కృతకర్మ కృతౌజ
లను నలుగురు సంభవించిరి. అందుఁ గృతవీర్యునికి నర్జునుండు
జనియించె. బుద్ధిబలంబున.

701

1. కస్యకు బుట్టినవాడు.

సీ. హరికళాసంజాతుఁడైన దత్తాత్రేయు
 సేవించి నద్యోగసిద్ధి బొంది
 బహుయజ్ఞదానతపంబులు గావించి
 సకలదిక్కులు గెల్చి జయముతోడ
 సతతంబు హరినామసంకీర్తనము సేసి
 ధనముల నొంది యుదారవృత్తి
 యెనుబది యైదు వేలేండు భూచక్రంబు
 ఘనకీర్తి దనపేరు గాఁగ నేలె

ఆ. ముదిమిలేక తరుణమూరియై యురుకీర్తి
 నమరెఁ గార్తవీర్యుఁడనఁగ విభుఁడు
 నిజము వానిభంగి నేల యేలినయట్టి
 రాజు నెఱుంగ మెందు రాజముఖ్య!

702

వ. అయ్యర్జునునకుం గల పుత్రసహస్రంబునం బరశురాముని బారికిం
 దప్పి జయధ్వజుండు శూరసేనుండు వృషణుండు మధువు నూర్చి
 తుండు ననువాచేవురు బ్రదికిరి. జయధ్వజునకుఁ దాళజంఘుండును
 దాళజంఘునకు నొర్వముని తేజంబున నూర్చురు గొడుకులును గలి
 గిరి. అందుఁ బ్రథముండు వీతిహోతుండు మధువునకు వృక్కుండు
 వృక్కునకుఁ బుత్రశతంబు వుట్టెను. అందుఁ బ్రథముండు వృష్ణి
 మఱియు మధువృష్ణి యదువుల యావంశంబులవారు మాధవులు
 వృష్ణులు యాదవులు ననం బరంగిరి. యదుపుత్త్రింజైన క్రోష్ణువు
 నకు వృజినవంతుండు వృజినవంతునకు శ్వాహితుండు శ్వాహితునకు
 భేరుశేకుండు భేరుశేకునకుఁ జిత్రభుండు చిత్రభునకు శశిబిం
 దుండుం బుట్టిరి.

703

మ. కృశమధ్యల్ పదివేపు రంగనలతోఁ గ్రీడం బ్రమోదింప న
 త్కుశలుండై పదివేలక్షలు సుపుత్పుల్ భక్తిసేయం జతు
 ర్దశరత్నుండును యోగి నాఁ బరిగి సప్తద్వీపరాజేంద్రుండై
 శశిబిందుం డురునీతిమంతుఁ డమరన్ సత్కౌంతిపూర్ణుండై. 704

వ. అతని కొడుకుల మొత్తంబునకు ముఖరు లయిన యార్జునలోఁ
 బృథుశ్రవుండను వానికి ధర్ముండు వుట్టె. ధర్మునకు నుశనుండు

పుట్టి నూతశ్వమేధంబులు సేసెను. అయ్యుశనునకు రుచికుండు
పుట్టెను. ఆరుచికునకుఁ బురుజిత్తు రుక్మండు రుక్మేషువుఁ బృథువు
జ్యోమఖుండు ననువా రేవురు పుట్టిరి. అందు జ్యోమఖుండు. 705

సీ. తొట్టుకొల్పెడు శైబ్య తోడి పేమంబున
ననపత్న్యఁ డయ్యును నన్యభార్యఁ
గైకొన కొక కొంతకాలంబునకుఁ బోయి
పగవారి యింటను బలిమిఁ బట్టి
యొకకన్యఁ దేరిపై నునిచి తోడ్డేరంగ
జననాథుఁ గన్యను శైబ్య సూచి
కోపించి మానవ కుహక ! యీ పడుచును
దెచ్చియు నేనుండఁ దేరివీడఁ

ఆ. బెట్టినాడ ననుచు బిటుసులు వలుకంగ
నతఁడు వలికె నంత నతివతోడ
నాకుఁ గోడ లింత నమ్ము మీ లలితాంగి
నవతిగాదు నీకు సత్యమనుచు.

706

వ. అయ్యవసరంబున శైబ్య కొడుకుం గాంచు నని యెఱింగి విశ్వే
దేవతలును బిత్తుదేవతలును సంతసించిరి. వారల ప్రసాదంబున.

క. తనసవతి మొఱిగి పెనిమిటి
తనుఁ బొందిన శైబ్య మఱి విదర్భునిఁ గనియెం
దనయుఁ గని జ్యోమఖుండును
దన తెచ్చినకన్యఁ దెచ్చి తనయున కిచ్చెన్.

708

౨౪ అధ్యాయము

వ. ఆ కన్యకయందు విదర్భునకుఁ గుశుండును గుర్రుండును రోమ
పాదుండునుం బుట్టిరి. ఆ రోమపాదునకు బభ్రువుబభ్రువునకు విభువు
విభువునకుఁ గృతి గృతికి నుశికుండు నుశికునకుం జేది చేదికిఁ జైద్యా
దులు పుట్టిరి. కుర్రునకుఁ గుంతి గుంతికి దృష్టి దృష్టికి నిర్వృతి
నిర్వృతికి దశార్హుండు దశార్హునకు వ్యోముండు వ్యోమునకు
జీమూతుండు జీమూతునకు వికృతి వికృతికి భీమరథుండు భీమరథు

నకు నవరథుండు నవరథునకు దశరథుండు దశరథునకు శకుని శకునికి గుంతి గుంతికి దేవరాతుండు దేవరాతునకు దేవక్షత్తుండు దేవక్షత్తునకు మధువు మధువునకుఁ గురువశుండు గురువశునకు నను వసువునకుఁ బురుహోత్తుం డతనికి నంశు వతనికి సాత్వతుండు సాత్వతునకు భజమానుండును భజయును దివ్యుండును వృష్ణియు దేవాప్యథుండును సందకుండును మహాభోజునునన నేడ్వరువుట్టిరి. అందు భజమానునకుఁ బ్రథమభార్యయందు నిమోచికంకణ వృష్ణులు మువ్వరును రెండవభార్యయందు శతజిత్తు సహస్రజిత్తు నయుతజిత్తు నన మువ్వరును బుట్టిరి. అందు దేవాప్యథునికి బ్రభువు వీర లిరువుర పృథావంబులఁ బెద్దలు శ్లోకరూపంబునఁ బరియింతురు. అట్టి శ్లోకార్థం బెట్టి దనిన.

709

తే. వినుము దూరంబునం దేమి వినుచు నుందు
మదియ చూతము డగ్గఱ నరుగుదేర
నరులలో బభుకింఁచె నున్నతుండు లేడు
యోజ దేవాప్యథున కెన యొరుండు గలఁడె.

720

క. పదునాలుగు వేవురు నఱు
వనియేవురు నరులు ముక్తి వడసిరి బభుం
డుదితుండు దేవాప్యథుండును
బడపడి యోగంబుఁ దెలియఁ బలికిన కతనన్.

711

వ. మహాభోజుం డతిధార్మికుండు. వాని వంశంబువారు భోజులని పలు కంబడిరి. వృష్ణికి సుమిత్రుండు యుధాజిత్తును జన్మించిరి. అందు యుధాజిత్తునకు శినియు ననమిత్రుండును జన్మించిరి. అనమిత్రునికి నిమ్నండు నిమ్నునికి సత్రాజితుండుఁ బ్రసేనుండునన నిరువురు వుట్టిరి. మఱియు ననమిత్రునికి శిని యనువాఁడు వేటొకండు గలండు. అతని పుత్రుండు సత్యకుండును సతనికి యుయుధానుం డనంబరఁగిన సాత్యకియు నాసాత్యకికి జయుండును జయునకుఁ గుణియు నాకుణికి యుగధరుండునుం బుట్టిరి. మఱియు ననమిత్రునకుఁ బృశ్నియను వేటొక కొడుకు గలఁడు. వానికి శ్వఫల-చిత్రకులు గలిగిరి. అందు

శ్వఫల్లునకు గాందినియందక్రూరుండును నసంగుండును సారమేయుం
డును మృదుకుండును మృదుపచ్చివుండును వర్మదృక్కును ధృష్టవ
ర్మండును క్షుత్తోపేక్షుండును సరిమర్దనుండును శత్రుఘ్నుండును
గంధమాదనుండును బ్రతిబాహువును ననువారు పన్నిదట గొడు
కులును సుచారువను కన్యకయు జనించిరి. వారియం దక్కూరునికి
దేవలుండును ననుపదేవుండునుం బుట్టిరి. మఱియుఁ జిత్తునకుఁ
బృథుండును విడూరథుండును మొదలుగాఁ గలవారు పెక్కండు
వృష్ణివంశజాతులైరి. భజమానుండు కుకురుండు శుచి కంబళబర్హి
షుండు నన నలువు రంధకునకుఁ బుట్టిరి. కురునికి వృష్ణి వృష్ణికి
విలోమతనయుండు విలోమతనయునికిఁ గపాతరోముండు గపాత
రోమునికి దుంబురుసఖుండైన యనువును ననువునకు దుందుభి
దుందుభికి దవిద్యోతుండు దవిద్యోతునకుఁ బునర్వసువు నతనికి
నాహుకుండను కుమారుండు నాహుకి యనుకన్యయుం గలిగిరి. ఆ
యాహుకునికి దేవకుండు గుగ్రసేనుండు నన నిరువురు జనించిరి. అందు
దేవకునికి దేవలుం డనుపదేవుండు సుదేవుండు దేవపర్థనుం డన
నలుగురు గలిగిరి. వారలకు ధృతదేవయు శాంతిదేవయు సుపదేవయు
శ్రీదేవయు దేవరక్షితయు సహదేవయు దేవకియు ననఁదొఁబుట్టువు
లేడ్వరు గలిగిరి. వినుము.

712

క. అనదృశలలితాకారలఁ

గిసలయకరతలల దేవకీముఖ్యుల నా

బిసరుహానయనల నందల

వసుదేవుండు వెండ్లి యాడె వసుధాధీశా!

713

ప. ఉగ్రసేనునకుఁ గంసుండును న్యగోధుండును సునామకుండును
గహ్వ్యండును శంకుండును సుభువును రాష్ట్రపాలుండును విస్మ
ప్తుండును దుష్టిమంత్రుండునునను గలవారుదొమ్మిండుకొడుకులును
కంసయుఁ గంసవతియు సురాభువును రాష్ట్రపాలికయునను కూతు
లుంబుట్టిరి. వారు ననుదేవానుజభార్యలైరి. భజమానునికి విడూ
రథుండును విడూరథునికి శనియు నతనికి భోజుండు భోజునికి
కుండునుం గలిగిరి. అందు హృదికునికి దేవమీశుండు శతధనువు

కృతవర్తయు ననుకొడుకులు గలిగిరి. ఆదేవమీధుండు శూరుండు
ననంబడు శూరునికి మారిషయను భార్యయంచు వసుదేవుండును
దేవభాగండును దేవశ్రీవుండును నానకుండును స్పంజయుండును
శ్యామకుండును గంకుండును ననీకుండును వత్సకుండును వృకుం
డును ననువారు పదుగురు గోపకులును బృథయు శ్రుతదేవయు
శ్రుతకీర్తియు శ్రుతశ్రీవరయు రాజాధిదేవియు నను కూతులేవురును
బుట్టిరి. అందు. 714

—పసుపేవుని పంశకృమానుపర్వనము—

ఉ. ధీసయశలి యైవ వసుదేవుండు పుట్టినవెంట మింటిపై
నానకదుందుభిల్ మొరసె నచ్యుతుఁ డీతనికిం దనూజుఁడై
మానుగఁ బుట్టు నంచు గరిమంబున దేవత లుబ్బ రాజపం
చానన! తన్నిమిత్తమున నానకదుందుభి యయ్యె వాఁ డిలన్. 715

క. తనచెలికాఁ డగు కుంతికి
దనయులు లేకున్నఁ జూచి తనతనయుఁ బృథం
దనయఁగ నిమ్మన శూరుండు
దనయందలి మైత్రి నిచ్చె ధరణీనాథా! 716

వ. అయ్యంతి కుతిభోజు నింటం బెరుంగుచుండ నొకనాడు దుర్వాసుం
డగుగుడెంచిన నమ్మహాత్మునకుఁ గొన్నిదినంబులు పరిచర్యలున్నేసి
వేల్పులం జేరం జేరు విద్యం బడసి యావిద్య లావెఱుంగ నొక్క
నాఁ డేకాంతంబున వెలుంగుజేసి నాకర్షించిన నాదేవుండు వచ్చి
నం జూచి వెఱుగుపడి యిట్లనియె. 717

క. మంత్రపరీక్షారం బభి
మంత్రించితిఁ గాని దేవ మదనకీర్తి
తంత్రంబుఁ గోరి చీరను
మంత్రించిన తప్పు నైచి మరలు దినేశా! 718

వ. అనిన నయ్యవిదకుఁ బద్మినీవల్లభుం డిట్లనియె. 719

5. తెఱవా ! నీపలు కట్ల యా ! ననదులే దేవోత్తమాహ్వనముల్
మొఱగం బోలునె వేల్పులం బడయుటల్ మోఘంబులే నీకు నీ
తఱి గర్భం బగుఁ బుత్తుఁడుం గలుగు నీ తారుణ్యముం బూజ్యమా
వెఱవం గార్యములేదు సిగ్గుదగునే వ్రీడావినమాననా ! 720

చ. అని తగ నియ్యకొల్పి లలితాంగికి గర్భమునేసి మింటకిం
జనియె దినేశ్వరుం డపుడు సక్కని రెండవసూర్యుడో యనం
దనరెడు పుత్తుఁ గాంచి కృప దప్పి జగజ్జనవాదభీతయై
తనయుని నీటబో విడిచి తానరిగెం బృథ దండ్రీయింటికిన్. 721

వ. అయ్యవిదను నీ ప్రపితామహుండైన పాండురాజు వివాహంబయ్యెను.
అయ్యంగనకుఁ బాండురాజువలన ధర్మజభీమాష్టనులు వుట్టిరి. అంత
నమ్మగువ చెల్లెలగు శ్రుతదేవయను దానిం గారూపకుండైన వృద్ధ
శర్మ పెండ్లియాడెను. అయ్యద్రుత మునిశాపంబున దంతవక్త్రుఁ
డను దానవుండు జన్మించె. దానితోడంబుట్టవగు శ్రుతకీర్తిని
కేకయరాజైన దృష్టకేతుండు పెండ్లియాడెను. ఆ దంపతులకుఁ
బ్రతర్దనాదు లేవురు వుట్టిరి. దానిభగినియైన రాజాధిదేవిని జయత్సే
నుండు పరిణయంబయ్యెను. ఆమిథునంబునకు విందానువిందులు
సంభవించిరి. ఛేదిదేశాధిపతి యైన దమఘోషుండు శ్రుత
శ్రవసను బరిగ్రహించె. వారలకు శిశుపాలుం డుదయించె.
వసుదేవునితమ్ముండైన దేవభాగునికి గంసయందుఁ జిత్రకేతు
బృహద్బలు లిరువురు జనించిరి. వాని భ్రాత యగు దేవశ్రవుం
డనువానికి గంసవతియందు వీరుడును నిషుమంతుండును నుప్ప
తిలిరి. వాని సోదరుండయిన కంకునికి గంకయరుదానికి బకుండు
సత్యజిత్తుఁ గురుజిత్తు ననువా రుద్భవిల్లిరి. వానిసహజుండయిన స్పంజ
యునికి రాష్ట్రపాలియందు పృషదుర్మరణాదు లావిర్భవించిరి. వాని
యనుజాతుండయిన శ్యామకునకు శురభూమియందు హరికేశ
హిరణ్యాక్షులు ప్రభవించిరి. వాని తమ్ముండైన వత్సుండు మిశ్రకేశి
యును నప్పరసయందు వృకాదిసుతులం గనియె. వానియనుజుం

డైన వృకుండు దూర్వాక్షియందుఁ దక్షపుష్కరసాళ్వాదుల నుత్సా
 దించె. వాని జనున్యజుండయిన యనీకుండు సుదామని యనుదాని
 యందు సుమిత్రానీకబాణాదులయిన గొడుకులంబడసె. వాని
 యనుజుండైన యానకుండు గర్జికయందు ఋతుధామజయులం
 గాంచె. వసుదేవునివలన రోహిణియందు బలుండును గడుండును
 సారణుండును దుర్మదుండును విపులుండును ధృవుండును గృతా
 దులును శారవియందు సుభద్రుండును భద్రబాహుండును దుర్మ
 దుండును భద్రుండును భూతాదులుం గూడ బన్నిద్దఱును మదిర
 యందు నందోపనందకృతకశుతశూరాదులును శౌసల్యయందుఁ
 గేశియు రోచనయందు హస్తహేమాంగాదులును నిశయందు
 యదుముఖ్యులయిన యరువల్కలాదులును ధృతదేవయందుఁ
 ద్రిపుష్టుండును శాంతిదేవయందుఁ బ్రశ్రమ ప్రశ్రితాదులును నుప
 దేవయందుఁ గల్పవృష్ట్యాదులు పదుండ్రును శ్రీదేవయందు వసు
 హంససుధన్వాదులార్గురును దేవరక్షితయందు గదాదులు దొమ్మిం
 ద్రును సహదేవయందుఁ బరూఢ శ్రుతముఖ్యు లెనమండ్రును
 దేవకియందుఁ గీర్తిమంతుండును సుషేణుండును భద్రసేనుండును
 ఋజువును సమదనుండును భద్రుండును సంకర్షణుండును ననువా
 రేడ్వరును బుట్టిరి. మఱియును.

721

క. దుష్టజననిగ్రహంబును

శిష్టజనానుగ్రహంబు సేయుటకొఱకై

యష్టమగర్భమున గుణో

త్కృష్ణుండు దేవకికి విష్ణుదేవుండు వుట్టెన్.

722

ఆ. విష్ణుండుదితుండైన వెనుక నాదేవకి

భద్రమూర్తియగు సుభద్రఁ గనియె

నాగుణాఢ్య ముత్తవగు నీకు నర్జును

దయిత యగుటఁ జేసి ధరణినాథ !

723

క. ఎప్పుడు ధర్మక్షయ మగు

నెప్పుడు పాపంబు వొడము నీలోకములొ

నప్పుడు విశ్వేశుడు హరి
దప్పక విభుడయ్యుఁ దన్నుఁ దా సృజించున్.

723

తనమాయ లేక పరునకు
ఘనునకు నీశ్వరున కాత్మకర్తకు హరికి
జనములకుఁ గర్మములకును
మనుజేశ్వర కారణంబు మఱియును గలదే.

725

తలఁపఁగ నెవ్వని మాయా
విలసనములు జననవృద్ధి విలయంబులకుం
గలిమి కనుగ్రహమోక్షం
బులకును జీవునికి మూలములు నా నెగడున్.

726

అట్టి సర్వేశుని కరయంగ జన్మాది
పరతంత్రభావ మెప్పటఁ గలదు
రాజలాంఛనముల రాక్షసవల్లభు
లక్ష్యహిణీశులై యవనిఁ బుట్టి
జనులను బాధింప శాసించుకొఱకు నై
సంకర్షణుని తోడ జనన మంది
యమరుల మనముల కైన లెక్కింపంగ
రాకుండు నట్టి కర్మములఁ జేసి

కలియుగంబున జన్మింపఁ గలుగ నరుల

దుఃఖజాలంబులన్నిటిఁ దొలఁగ నడచి

నేల వ్రేఁగెల్ల వారించి నిఖిలదిశల

విమలకీర్తులు వెదచల్లి వెలసె శౌరి.

727

మంగళహరికిర్తిమహా

గంగామృత మించుకైనఁ గర్ణాంజలులన్

సంగతము సేసి ద్రావఁ దొ

లంగును గర్మంబు లావిలం బగుచు నృపా !

728

వనజాక్షునిమందస్మిత

ఘనకుండలదీప్తిగండకలితాననమున్

వనితలుఁ బురుషులుఁ జూచుచు

ననిమిషభావంబు లేమి కలయుదు రధిపా !

729

సీ. జనకుని గృహమున జన్మించి మందలొఁ

బెరిగి శత్రుల నెల్ల బీచ మడచి

పెక్కండ్రభార్యలఁ బెండ్లియై సుతశతం

బులఁ గాంచి తను నాదిపురుషుఁగూర్చి

క్రతువులు పెక్కులు గావించి పాండవ

కౌరవులకు నంతఁగలహ మయిన

నందఱ సమయించి యచ్చును గెలిపించి

యుద్ధపునకుఁ దత్త్వ మొప్పు జెప్పి

ఁ. మగధపాండవసృంజయమధుదశార్వా

భోజవృష్ట్యంధకాదినంపూజ్యుఁ డగుచు

నుర్విభరము నివారించి యుండనొల్ల

కామహామూర్తి నిజమూర్తి యందుఁబొందె.

730

చ. నగుమొగముఁ సుమధ్యమును సల్లనిదేహము లచ్చికాట ప

ట్టగు నురమున్ మహాభుజము లంచితకుండలకర్ణముల్ మదే

భగతియు నీలవేణియుఁ గృపారసదృష్టియుఁ గల్గు వెన్నుఁ డి

మ్ముగఁ బొడసూపుఁ గాత గనుమూసినయప్పుడు విచ్చునప్పుడున్.

వ. అని చెప్పి.

732

క. జనకసుతాహృచ్చీరా !

జనకవచోలబ్ధవిశినశైలవిహారా !

జనకామితమందారా !

జనకాదిమహీశ్వరాతిశయసంచారా !

733

మాలిని, జగదవనవిహారీ! శత్రులోకప్రహారీ !

సుగుణవనవిహారీ! సుందరీమానహారీ !

విగతకలుషపోషీ! వీరవిద్యాభిలాషీ !

స్వగురుహృదయతోషీ! సర్వదా సత్యభాషీ !

743

గద్యము. ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలితకవితావిచిత్ర కేసనమంత్రీ
పుత్ర సహజపాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతంబైన శ్రీమహా
భాగవతం బను మహాపురాణంబునందు సూర్యవంశారంభంబును,
వైవస్వతమనువు జన్మంబును, హైమచంద్రకథనంబును, సుద్యు
మ్నాదిమనుసూనుల చరిత్రంబును, మరుత్త తృణబిందు శర్యాతి
కకుద్మి సగర నాభాగ ప్రముఖుల చరిత్రంబులును, నంబరీషుని
యందుఁ బ్రయోగింపబడిన దుర్వాసుని కృత్యనిర్ధకయగుటయు
నిత్యాసు వికుక్షి మాంధాతృ పురుకుత్స హరిశ్చంద్ర సగర భగీరథ
ప్రముఖులచరిత్రంబులును, భాగీరథీ ప్రవాహ వర్ణనంబును,
గల్మాషపాద ఖట్వాంగ ప్రముఖుల వృత్తాంతంబును, శ్రీరామ
చంద్రకథనంబును, దదీయవంశపరంపరాగణనంబును, నిమికథ
యును, జంద్రీవంశారంభంబును, బుధ పురూరవులకథయును, జమ
దగ్ని పరశురాముల వృత్తాంతంబును, విశ్వమిత్ర నహుష
యయాతి పూరు దుష్యంత భరత రంతిదేవ పాంచాల బృహద్రథ
శంతను భీష్మ పాండవ కౌరవప్రముఖుల వృత్తాంతంబును, ఋశ్య
శృంగ వ్రతభంగంబును, దుర్యోనుతుర్వసులవంశంబును,
యదు కార్తవీర్య శశిబిందు జామదగ్నాదుల చరిత్రంబును,
శ్రీకృష్ణావతారకథాసూచనంబును నను కథలుగల నవమ
స్కంధము సంపూర్ణము.

హరిః ఓం తత్సద్బ్రహ్మార్పణమహే

శ్రీ శ్రీనివాసార్పణ మస్తు.

శ్రీ అజంతా ఆర్ట్స్ ప్రింటర్స్, బెజవాడ.
